

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**BAHARİYYE-İ EDEBİYAT MECMUASI'NIN ÇEVİRİ YAZISI VE EDEBİ
METİNLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Türkan GÜR

Danışman
Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Nevşehir
Eylül 2022

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

***BAHARİYYE-İ EDEBİYAT MECMUASI'NIN ÇEVİRİ YAZISI VE EDEBİ
METİNLERİNİN İNCELENMESİ***

Yüksek Lisans Tezi

Türkan GÜR

Danışman
Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Nevşehir
Eylül 2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Türkan GÜR

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“*Bahariyye-i Edebiyat* Mecmuası'nın Çeviri Yazısı ve Edebî Metinlerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Türkan GÜR

Danışman

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL danışmanlığında Türkan GÜR tarafından hazırlanan “Bahariyye-i Edebiyat Mecmuası'nın Çeviri Yazısı ve Edebî Metinlerinin İncelenmesi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

15/09/2022

JÜRİ

İMZA

Danışman: Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

.....

Üye: Doç. Dr. Şamil YEŞİLYURT

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Duygu OYLUBAŞ KATFAR

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun /...../..... tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2022

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yapılması hayatın akışı sırasında çok uzun bir süreci kapsadı. Kimi zaman eşimin kimin zaman oğlumun hayatından anlar çalmış gibi hissettim. Süreci de onların desteğiyle tamamladım. Dolayısıyla ilk teşekkür onların hakkıdır ve hayatıma kattıkları bütün güzel şeyler için eşime ve oğluma teşekkür ederim. Anne ve babama da üzerimdeki emekleri ve hakları için minnettarım.

Çalışmanın son hâlini gözden geçiren ve böylece tezin bütüncül ilk okuru olan sevgili Doğanay Dağlar'a da ilgisi ve emeği için ayrıca teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eski yazılı metinde okuyamadığım kelimelerde hiçbir zaman yardımını esirgemeyen Taymaz Türkoğlu'na da teşekkür ederim.

Tez jürime katılarak, metnin ve bulguların gözden geçirilmesinde yardımcı olan Doç. Dr. Şamil Yeşilyurt ve Dr. Öğr. Üyesi Duygu Oylubaş Katfar'a da ilgileri ve önerileri için teşekkür ederim. Eğitim sürecim boyunca hiçbir konuda yardımlarını esirgemeyen kıymetli Turhan Koç'a da minnettarım.

Son olarak tezin başından sonuna kadar beni teşvik eden, yönlendiren ve çıkmaza girdiğimde önerileriyle yardımcı olan hocam Prof. Dr. Abdullah Şengül'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

**BAHARİYYE-İ EDEBİYAT MECMUASI'NIN ÇEVİRİ YAZISI VE EDEBÎ
METİNLERİNİN İNCELENMESİ**

Türkan GÜR

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Eylül 2022**

Danışman: Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

ÖZET

Bu çalışma Osmanlı Türk basınının üzerinde neredeyse hiç durulmayan süreli yayımlarından biri olan *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-i Ulûm ve Hikâyat-ı Mudhikât* başlıklı mecmua hakkındadır. 19. yüzyıl Türk tiyatrosunun ve tiyatroculuğunun önemli isimlerinden Mehmet Hilmi tarafından İstanbul'da farklı aralıklarla çıkarılan bu mecmua, 1879 yılında yayın hayatına başlamış ve 1881 yılına kadar 29 sayı çıkarılmıştır. Bu çalışmanın öncelikli amacı *Bahariyye-i Edebiyat*'ın çeviri yazısının yapılarak derginin Türk basın hayatındaki yerinin tespit edilmesinde bir adım atmaktır. Bu doğrultuda öncelikle mecmuanın çeviri yazı yapılmış ve yazıların sistematik bir indeksi hazırlanmıştır. Yazılar türlerine göre ayrılmış böylece dönemin basın dünyasının dinamikleri sergilenmiştir. Mehmed Hilmi'nin bu mecmuada coğrafyadan tarihe ve iktisada, folklordan edebiyata ve özellikle tiyatroya çok geniş bir konu yelpazesi olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu yayın organının başlıkta bir edebiyat risalesi olarak tanıtılmasına rağmen içerisinde çok az sayıda edebî eserin olduğu görülmüştür. Bu durumun dönemin ansiklopedist tavrının basına yansımaları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazarın böyle bir tavır sergileyerek halka başta Avrupa olmak üzere gerek dünya coğrafyası hakkında gerekse modern bir dünyada işine yarayacağını düşündüğü bilgileri sunduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan mecmua II. Abdülhamit dönemi basınının genel manzarasını yansıtır bir boyutta siyasetten ve toplumun genel sorunlarından uzak bir süreli yayın görünümündedir.

Anahtar Sözcükler: Mehmet Hilmi, süreli yayımlar, Türk basını, tiyatro

TRANSCRIPTION OF *BAHARİYYE-İ EDEBİYAT JOURNAL* AND
ANALYSING OF LITERARY TEXTS

Türkan GÜR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature, MA Thesis, September 2022

Supervisor: Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

ABSTRACT

This study is about the journal titled *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-i Ulûm ve Hikâyat-ı Mudhikât*, which is one of the periodical publications of the Ottoman Turkish press that is almost never mentioned. This magazine, published at different intervals in Istanbul by Mehmet Hilmi, one of the important names of 19th century Turkish theater and theater, started its publication life in 1879 and 29 issues were published until 1881. The primary aim of this study is to take a step in determining the place of the journal in Turkish press life by making the translation of Bahariyye-i Edebiyat. In this direction, firstly, a transcription of the journal was made and a systematic index of the articles was prepared. The articles were separated according to their genres, thus the dynamics of the press world of the period were exhibited. It has been determined that Mehmed Hilmi has a wide range of topics from geography to history and economics, from folklore to literature and especially theater. Although the publication in question was introduced as a literary treatise in the title, it was seen that there were very few literary works in it. It was concluded that this situation was a reflection of the encyclopedist attitude of the period to the press. It has been determined that the author exhibits such an attitude and offers the public information about world geography, especially Europe, and which he thinks will be useful in a modern world. In this respect, the journal reflects the general view of the press of the period of Sultan II. Abdülhamit, and looks like a periodical away from politics and the general problems of the society.

Keywords: Mehmet Hilmi, periodicals, History of Turkish Press, theatre

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

19. YÜZYILDA TÜRK BASINI VE MEHMET HİLMİ

1.1. Türk Basınının Doğuşu ve Türk Edebiyatının Modernleşmesindeki Rolü.....	4
1.2. Mehmet Hilmi Bey'in Hayatı ve Dönemin Basın ile Tiyatro Hayatındaki Yeri	10

İKİNCİ BÖLÜM

BAHARİYE-İ EDEBİYAT VE MÜTENEVVİA-I ULUM VE HİKÂYAT-I MUDHİKAT MECMUASININ İNCELENMESİ

2.1. Mecmua Hakkında Genel Bilgiler	16
2.2. <i>Bahariyye-i Edebiyat</i> Mecmuasındaki Yazıların Türlerine Göre Dağılımı	18

2.2.1. Kurmaca Türler (Şiir, Hikâye ve Fıkra).....	18
2.2.2. Tiyatro ile İlgili Yazılar	23
2.2.3. Tercüme Metinler.....	27
2.2.4. Kurmaca Dışı Diğer Metinler: Coğrafi, Tarihî ve İktisadi Bilgiler, Basın Hayatından Kesitler, Folklorik Bilgiler ve Denemeler	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAHARİYE-İ EDEBİYAT MECMUASININ ÇEVİRİ YAZISI

Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat-ı Mudhikat.....	44
SONUÇ	361
KAYNAKÇA	363

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1.: Kurmaca Metinler.....	18
Tablo 2.2. Kurmaca Dışı Metinler (Tiyatroyla İlgili)	23
Tablo 2.3: Kurmaca Dışı Metinler (Tercümeleler)	27
Tablo 2.4: Kurmaca Dışı Metinler (Coğrafi Bilgiler)	34
Tablo 2.5: Kurmaca Dışı Metinler (Tarihî Bilgiler).....	36
Tablo 2.6: Kurmaca Dışı Metinler (Folklorik Bilgiler)	38
Tablo 2.7.: Kurmaca Dışı Metinler (Tıbbi Bilgiler).....	39
Tablo 2.8.: Kurmaca Dışı Metinler (İktisadi Bilgiler)	39
Tablo 2.9.: Kurmaca Dışı Metinler (Haberler).....	41
Tablo 2.10.: Kurmaca Dışı Metinler (Deneme)	42

GİRİŞ

Türk basınının doğuşu Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma sürecinin bir ürünü olmakla birlikte bu süreci hızlandıran ve ona yön veren en önemli araçlardan biridir. 18. yüzyıldan beri özellikle yabancı devletlerin elçilik bültenleri aracılığıyla "basın" kavramından haberdar olan devlet yönetimi, 19. yüzyılda bu aracı kendi siyasi ve toplumsal amaçları için kullanmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda basın gerek gazeteler gerek dergiler aracılığıyla devletin icraatlarından halkı haberdar etmekten, dilin sadeleşmesine, modernleşme yolunda kamuoyu oluşturulma çabalarından halkı bilinçlendirmeye ve Osmanlı dışındaki dünyada olup bitenleri halka duyurmaya kadar birçok farklı amaç için bir propaganda aracı olmuştur. Bu yönüyle de modern bir edebiyatın ve dünya görüşünün bu topraklardaki tohumları basın yoluyla atılmıştır.

Türk edebiyatının modernleşme sürecinde özellikle gazetelerin rolünün tartışılmaz olduğu söylenebilir. Gazeteler aracılığıyla makale, roman, oyun ve deneme gibi yeni türler Türk edebiyatına girmeye başlamıştır. Bu türlerle birlikte bunlara uygun bir dil ve üslup oluşmuştur (Enginün, 2014: 32). Buna ek olarak gazeteler, yalnızca Batılı edebî türlerin Türk edebiyatına girmesine neden olmamış, geleneksel edebiyatın ve türlerin de modern bir biçimde dönüşmesine hizmet etmiştir. Özellikle güldürüye dayanan geleneksel türler, Batılı komedyanın tesiriyle dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte de özellikle gazetelerde tefrikalar hâlinde yayımlanan oyunların rolü önemlidir. Türk basın tarihine Türk edebiyatı ile ilişkisi bağlamında yaklaşıldığında özellikle modernleşme sürecinin başlangıcında her ikisinin birbiriyle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu yüzden bilhassa 19. yüzyıl Türk edebiyatı çalışmalarında gazetelerin ve dergilerin rolünün göz ardı edilmemesi gereklidir.

Bu çalışma Osmanlı Türk basınının gölgede kaldığı söylenebilecek sayfalarından birini aydınlatma amacıyla *Bahariyye-i Edebiyat* üst başlığıyla yayımlanan *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-i Ulûm ve Hikâyat-ı Mudhikât* başlıklı mecmuaya odaklanmaktadır. 19. yüzyıl Türk tiyatrosunun ve tiyatroculuğunun önemli isimlerinden Mehmet Hilmi tarafından İstanbul'da farklı aralıklarla çıkarılan bu mecmua, 1879 yılında yayın hayatına başlamış ve 1881 yılına kadar 29 sayı çıkarılmıştır. Bu çalışmanın öncelikli amacı *Bahariyye-i Edebiyat*'ın çeviri yazısının yapılarak derginin Türk basın hayatındaki yerinin tespit edilmesinde bir adım atmaktır.

19. yüzyıl Türk gazete ve dergiciliği konusunda *Bahariyye-i Edebiyat*'ın seçilmesinin öncelikli nedeni dergiyi çıkaran Mehmet Hilmi'nin dönem basınında ve tiyatrosundaki rolüdür. Mehmet Hilmi, derginin çıktığı yıllarda Zaptiye Nezareti'ne bağlı bir kurum niteliğinde olan Tiyatrolar Umumî Müfettişliğinde müdürlük yapmaktadır. Başka bir deyişle II. Abdülhamit yönetiminin denetim organlarından birinin başındadır. Dolayısıyla doğrudan onun tarafından çıkarılan ve kendi yazılarından oluşan bir mecmuanın incelenmesinin dönemin basınının durumunu ve temel eğilimlerini ortaya çıkaracağı düşünülmüştür.

Ayrıca *Bahariyye-i Edebiyat* mecmuasının II. Abdülhamit'in özel koleksiyonunda yer aldığı ve bir kopyasının 1884 yılında onun tarafından Abrams Stevens Hewitt aracılığıyla Amerikan Kongre Kütüphanesine hediye edildiği görülmektedir.¹ Ne var ki ne basın tarihi ile ilgili araştırmalarda ne de dönemin tarihi ile ilgili çalışmalarda bu hediye edenin nedeni ya da neden birçok eserle birlikte bu mecmuanın verildiği ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. *Bahariyye-i Edebiyat*'ın çeviri yazısının yapılmasıyla mecmuanın dönemin edebiyatındaki yerinin de belirlenmesi hedeflenmektedir.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışma üç bölüme ayrılmıştır. “Birinci Bölüm” dönemin basını ile Mehmet Hilmi'nin dönem basınındaki yerine ayrılmıştır. “İkinci Bölüm”de *Bahariyye-i Edebiyat* mecmuasının içeriğine odaklanılmıştır. Bu doğrultuda önce bütün yazıların bir indeksi çıkarılmış, ardından bu yazılar türlerine

¹ Library of Congress kayıtları ve hediye hakkındaki bilgi için bk. <https://www.loc.gov/resource/amedhamid2.0004099/?st=gallery>

göre sınıflandırılmıştır. Ne var ki bazı yazıların türlerinin kesin olarak belli olmadığı görülmüş, metinlerin özelliklerinden yola çıkılarak hangi türler içinde yer alması gerektiği hakkında fikirler yürütülmüştür. Tezin asıl kısmını oluşturan “Üçüncü Bölüm” ise *Bahariyye-i Edebiyat*’ın çeviri yazısına ayrılmıştır. Mecmuanın çeviri yazısı yapılırken Türk Dil Kurumunun *Güncel Türkçe Sözlük*’teki önerileri ve kullanımları tercih edilmiştir. Bu doğrultuda mecmua genellikle günümüz yazım kurallarına uygun biçimde aktarılmış, sözlükte yer almayan kelimeler için ise ortak bir kullanım oluşturulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

19. YÜZYILDA TÜRK BASINI VE MEHMET HİLMİ

1.1. Türk Basının Doğuşu ve Türk Edebiyatının Modernleşmesindeki Rolü

18. yüzyılın sonlarından itibaren basının Avrupa'daki gelişiminden haberdar olduğu söylenebilecek Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıla kadar onun önemini fark edemediği ya da başka bir ifadeyle kendi menfaatleri uğruna kullanmadığı dile getirilebilir. Edebiyat ve tarih çalışmaları doğrultusunda basının rolüne değinen birçok araştırmacı, basını özellikle gazeteleri Osmanlı'nın modernleşme sürecinin en önemli aracı olarak niteler. *Bahariyye-i Edebiyat*'ın dönem basınındaki rolünün anlaşılması açısından gazeteciliğin doğuşuna ve gelişimine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Bununla birlikte dönem basını üzerinde belki de burada değinilmeyecek kadar çok müstakil çalışma ile birlikte lisansüstü tezin var olduğu belirtilmelidir. Bu yüzden burada, gazetenin Osmanlı Devleti'ne girişine değindikten sonra yalnızca edebiyat ile ilişkisi açısından ilerlenecektir.

Gazetecilik ve edebiyatın modernleşmesindeki rolü bağlamında en kapsamlı çalışmalardan birini yapan Ali Budak, gazeteyi Fransız İhtilali'nin Osmanlı'ya bir armağanı olarak görür (2008: 236). Bunun temel gerekçesi Osmanlı'nın basın kavramıyla tanışması ihtilal sonrasında elçilikler aracılığıyla ihtilalin önemini kendi vatandaşlarına anlatmak amacıyla çıkarılan bültenlerdir. Bununla birlikte bu bültenler Fransızca olması dolayısıyla hedef kitesinin de "ilk başlarda" Osmanlı toplumu olmadığı söylenebilir. Sonradan bu bültenlerin Türkçe çıkarılmasıyla da Osmanlı yönetiminin ve aydınının hedeflendiği ve onlara da bu bültenler aracılığıyla ihtilalin getirdiği ilkeleri duyurmanın amaçlandığı görülmektedir (Budak, 2008: 236-238).

Gazetenin Osmanlı'ya bir propaganda aracı olarak girmesi onun Osmanlı dünyasındaki kullanımının da yönünü belirleyecektir. Başka bir deyişle söz konusu bültenler aracılığıyla basın toplum üzerindeki dönüştürücü etkisine şahit olunmuş ve böyle bir etkinin Osmanlı için de yapılabileceği düşünülmüştür.

“1820’li yıllar Osmanlı topraklarında hem basımevi hem de basın açısından yeniden bir canlanmanın hissedildiği dönemdir. İlk olarak 1819/1820’de Mısır’da Vali Mehmet Ali Paşa’nın girişimiyle Bulak Matbaası’nın kurulması ve 1822’de ürünlerini vermeğe başlaması olayı var. Yayınlarından yarısından fazlası Türkçe, gerisi Arapçaydı. Bunlar İstanbul’da da ilgi toplayınca İstanbul’daki basımevinin de canlandırılması yoluna gidildi” (Koloğlu, 1992: 11). Bu bilgiler ışığında Osmanlı basın tarihi adına gazeteye karşı gerçekçi bir adımın atıldığı söylenebilir. Tüm bunların nedenleri arasında hiç şüphesiz İstanbul halkının ilgisinin yer alması gösterilebilir. Çünkü insanların değişim ve gelişim içerisinde olan dünyaya karşı taşıdıkları merak unsurları bir nevi somut kazanımlar etrafında gazete aracılığıyla giderilmeye başlanmıştır. Önce kendi yaşadığı topluma dair bilgi toplayan Osmanlı halkı, bilginin sınırlarını genişletme ihtiyacı gütmüş ve böylece gazetenin basın tarihi etrafında önemi gittikçe artmıştır. Ancak yukarıdaki bilgilerde yer aldığı gibi gazetelerin siyasi ve toplumsal nedenlere bağlı olarak kapatılması bu önemin henüz ilk aşamalarında dahi zedelenmesine sebebiyet verdiğini göstermiştir.

Bununla birlikte Osmanlı Devleti’nin gazeteyi bir propaganda aracı, halkı ve kitleleri yönlendirebilecek bir güç olarak görmesi ve bu gücü kullanmaya karar vermesi uzun yıllar sonra gerçekleşir. Bu doğrultuda ilk gazete olan *Takvim-i Vekâyi* II. Mahmut döneminde 1831 yılında çıkarılmaya başlanır. Ancak bu gazete bizzat başyazarı Esat Efendi’nin belirttiği gibi modern bir yayın organı değil, “geleneksel vakâ yazarlığının modern şekli[dir]” (Korkmaz, 2015: 27). Türk modernleşmesinin bir parçası olarak gazetenin rolüne değinen Ramazan Korkmaz, “genellikle resmi haberleri yayınlayan gazetede, kişisel düşünce ve görüşler fazla önemszenmediğinden Sultan’ın ziyaretleri, nişan törenleri, Asakir-i Mansure-i Muhammediyye’deki ilerlemeler, askerlik eğitimi, iç isyanların bastırılması ve Avrupa’daki bilimsel gelişmelerle ilgili haberlere öncelik veril[diğini]” söyler (2015: 27). 19. yüzyılın başlarındaki Osmanlı’nın okuma-yazma oranı ile birlikte düşünüldüğünde gazetenin bu yapısı, onun, büyük kitlelere değil, II.

Mahmut'un kendi eylemlerinin meşruluğunu göstereceği belirli bir kesime hitap etmek için çıkarıldığını gözler önüne serer. Bu kitlenin de daha çok devlet idaresinde etkin olan aydın-memurlar olduğu dile getirilebilir. Böyle bir amaç doğrultusunda çıkarılma da bir gazete çıkarılma ihtiyacının duyulması ve bu doğrultuda eyleme geçilmesi de Osmanlı Devleti'nin yönetim düzeyindeki zihniyet değişimini ortaya koyar.

Zihniyet değişiminin ikinci ürünü ise yine devlet desteğiyle İngiliz bir gazeteci olan William Churchill'e çıkarttırılan *Ceride-i Havadis*'tir. Devlet tarafından yardımla çıkarıldığı için yarı-resmî bir nitelikte olan gazete özellikle ilk sayılarında yayınlanan ilanlarla da bu niteliğini belirginleştirmiştir. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden bir yıl sonra 1940 yılında yayın hayatına başlayan gazete yine de Türk yazarlarını yetiştirmesi dolayısıyla bir okul görevi görmüştür. Ali Budak'ın tabiriyle *Ceride-i Havadis* "bilim, ahlak, edebiyat ve hatta vatan sevgisi üzerine makaleler ve bazı piyes özetleri yayımlamak suretiyle *Takvim-i Vekayi*'nin çizdiği daireyi epeyce genişletmişse de uzunca bir süre ilk özel gazete olmanın avantajını ve farklılığını ortaya koyamamıştır" (2014: 84). Yine de *Ceride-i Havadis* Türk okuyucusuna modern bir devlette gazetenin rolü ve değeri hakkında bir kavrayış kazandırmıştır (Budak, 2014: 198). Özellikle, tirajları artırmak için de olsa halka yakın bir tutum sergilemesi, İstanbul'a sefer yapan gemilerin tarifeleri, yanaşacak iskelelerin belirtilmesi gibi günlük hayatın ihtiyaçlarına cevap verecek bilgiler yayınlaması gazete takip eden bir kitlenin oluşmasına da hizmet etmiştir (2014: 198).

Türk basın hayatının asıl doğuşunun ise Şinasi ve onun çıkardığı gazeteler aracılığıyla gerçekleştiği de belirtilmelidir. Şinasi ile birlikte gazete bir taraftan dilin sadeleşmesine, bir taraftan edebiyatın modernleşmesine, bir taraftan da fikirleri takip edecek bir kamuoyunun oluşmasına vesile olmuştur. Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre *Tercüman-ı Ahvâl*'in çıktığı 1860 yılından, Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre* oyununun sahnelendiği 1873 yılı arasında gazete Osmanlı dünyasında neredeyse tek başına yeniliği idare eder (2015: 250). Şinasi ve Namık Kemal'in öncü rolü ve modernleşme konusundaki düşünceleri çerçevesinde gazete, böylece, "ufak tefek hadiseleri nakletmek suretiyle dünya ile münasebet kuran, bazı faydalı bilgileri veren, okumayı zaman geçirme şekillerinden biri yapan bir vasıta olmaktan çıkar[ak] hakikî manasında kürsü olur" (Tanpınar, 2015: 250).

İbrahim Şinasi'nin edebî ve düşünce ürünlerini vermiş olduğu gazete, toplumun sosyolojik, siyasi ve ekonomik haberlerin yanında edebî faaliyetleri öğrenmesi açısından da önemli bir yeri teşkil etmektedir. Bununla beraber edebiyat tarihi içerisinde ilk tiyatro eserinin adı geçen gazetede yer alması Türk edebiyatının modern pencereden bakışını gözler önüne sermektedir. Tüm bunların yanında gazete yazılarının herkesin anlayabileceği düzeyde yazılmış olması Osmanlı toplumunun Tercüman-ı Ahval'i yakından takip etmesine sebebiyet vermiştir. Zira gazete yaklaşık 5 yıl yayım hayatı sürdürerek 792 sayı neşretmiştir.

Agâh Efendi ile birlikte Tercüman-ı Ahval gazetesinde çalışan Şinasi bir süre sonra bu gazeteyi bırakarak tek başına bir gazete çıkarmak istemiş ve 27 Haziran 1862'de *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin kurucusu olmuştur. *Tasvir-i Efkâr*'ın ön sözünde gazetenin amaçlarını tebliğ etmiş ve yayım politikaları itibariyle kamuoyunun öneminin gerekliliğini işaret etmiştir:

Her bir devlet[in], yönetimine vekil olduğu bir millî topluluğun devamlılığıyla sağlam ve iyiliğine ve yararına uygun surette gerekli önlemleri alarak iktidarını güçlendirdiği hususu ilk bakışta apaçık görünüp bilinen şey [gibi] ispattan uzaktır. Bir uygarlık durumunda bulunan halk[in] ise kendi yararlarının oluşması hakkına ne biçimde akıl harcadığı fikirlerin tercümanı olan gazetelerin dilinden bilinir. Bu görüşe dayalı her bir uygar ülke için en çok gerekli olan o türlü kağıdın Osmanlı ulu milleti içinde ortaya çıkmasına önceleri çalışıp başarmış olduğum gibi sayıların çoğaltılması isteğiyle bu kez yüce izinle olaylara ve bilgiye dair bu Tasvir-i Efkâr gazetesinin kuruluşuna dair mademki devlet ve millete bolluk ve kurtuluş ümidi veren padişah hazretlerinin kutlu çağında meydana çıkmış olmasından ötürü teşekkür görevimi bu yolda halka hizmet etmekle yerine getirmiş olacağımın ifadesi işine başlanılır' (Sazyek, 2008: 376).

Bu bilgilerden hareketle *Tasvir-i Efkâr*'ın tek başına bir fikir grubu oluşturduğunu, bu fikirler etrafında dönemin toplumsal hareketliliğinin yanında dilin ve edebiyatın içerik

düzenlemeleriyle de oldukça kalabalık bir cenaha hizmet ettiği söylenebilir. Şinasi'nin düşünce hayatının getirmiş olduğu kazanımlar arasında yer alan topluluk onun düşüncelerini uygulayabilme sahasını genişleterek basın tarihi açısından refah bir ortam yaratmıştır.

Fikir gazeteciliği ve basının özgürleşmeye başlama çabaları basın üzerine birtakım düzenlemeler yapılmasını beraberinde getirmiştir. İlk olarak Matbuat Nizamnamesi çıkarılmış, matbaa kurmak izne bağlanmıştır. Daha sonra Ceza Kanunu'nda basınla ilgili düzenlemelere yer verilmiş, kanuna aykırı davranılması durumunda cezai yaptırımlar uygulanacağı bildirilmiştir. 1876 yılında basına ilk sansür uygulanmış, yazıların baskıdan önce denetleneceği kararlaştırılmıştır. Başlangıcından I. Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen sürede Osmanlı basınının -her ne kadar Avrupa'dan geç bir dönemde başlamış olsa da- geliştiği ve ilerlediği görülmektedir (Alan, 2019: 54).

İstanbul merkezli daha birçok gazete basın tarihinde yer almakla beraber yukarıda adı geçen gazeteler, basın düzenlemelerinde geçiş evrelerini gösterebilme adına ayrı bir yere sahiptir. Bununla beraber ilerleyen yıllarda Osmanlı coğrafyasında siyasi gelişmeler köklü değişimleri getirerek gazetenin daha geniş bir sahada bulunmasına fırsat vermiştir. Payitaht etrafında gelişen gazetecilik bir süre sonra yerel yönetimleri de etkileşim ve bu kitle iletişim aracının taşraya kadar uzanmasını sağlamıştır. 1864 yılında siyasi düzenlemeler eyalet sisteminden vilayet sürecine geçtiğinde her vilayetin kendi ihtiyaçlarını karşılama gereksinimleri söz konusu etkileşimi kendi içerisinde geliştirip kültürel reformların gazeteyle bağdaşık bir hâle gelmesine aracılık etmiştir. Bu doğrultuda Osmanlı yönetimi, vilayetlerde bulunan basımevlerinin kendi gazetelerini icra etmelerine olanak sağlamıştır. Söz konusu düşünceyi somutlaştırabilmek adına Orhan Koloğlu'nun *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın* adlı çalışmasında bulunan tasnifine göz atmak faydalı olacaktır (bk. Koloğlu, 1992: 21-22).

Yalnızca Türk edebiyatının değil, Türk kamuoyunun gündemine de vatan, millet, hak, adalet ve hürriyet gibi kavramlar da gazete aracılığıyla girmiştir. Tanpınar, gazetelerin

önemine değinirken, bu yayın organının dünyanın hiçbir yerinde “bizdeki role benzer bir rol oynamadığını” vurgular ve şunları dile getirir:

Başka yerlerde [gazete], düşüncenin daha geniş surette topluma yayılması için seçtiği hareket sahalarından biridir. Arkasında bütün cemiyet müesseseleri ve devam hâlinde olan, hayatla daima münasebetdar bir düşünce dünyası vardır. Bizde ise bütün işaretler oradan gelir. Kalabalık onun etrafında kurulur. Okumayı o yayar. Mekteplerin uzak bir gelecek için hazırladığı ocağı o tutuşturur. (Tanpınar, 2015: 251)

Gazetenin Türk tarihindeki konumu onun Türk edebiyatı çalışmaları için neden önemli olduğunu gözler önüne koyar. İnci Enginün de bu düşünceleri tamamlar nitelikte onun değişimdeki bir başka boyutuna değinir. Enginün’e göre “yeni” Türk edebiyatında nesir gazetelerde gelişir ve bu doğrultuda gazete dili ortaya çıkar. Gazeteler aracılığıyla yüzün dışardaki dünyaya, başka deyişle Batı’ya dönülmesi de çevirileri şart koşar. Böylece dönemin dergi ve gazeteleri “sadece kamuoyu oluşturma amacı taşımaz, bir çeşit yaygın eğitim organı gibi çalışır” ve ona göre “edebî eserlerin gazetelerde tefrikası, edebiyat zevkini de geniş kitleye yayar” (Enginün, 2014: 32).

Sonuç itibarıyla basım faaliyetlerinin hitap ettiği alan genişledikçe daha fazla insana ulaşmayı sağlayan bir araç olan gazete gün geçtikçe değer kazanmıştır. Halkın, İstanbul’da oluşan gündemden haberdar olmasının yanı sıra söz konusu hareketliliğin kendilerine özgü bir alan oluşturmaları sonucunda birçok alanda girişim çalışmalarına başlama fırsatı yakaladıkları ifade edilebilir. Dolayısıyla süreli yayınların bilme ve anlama ihtiyacını karşılamakla beraber iş ve meslek hayatında aidiyet duygularını yaşamalarını sağlayan bir tür duyuşsal bağ mekanizmaları olduğu aktarılabilir.

Gelinen noktada süreli yayınların Osmanlı-Türk aydınının kamuoyu oluşturmada yardımcı bir araç olduğu, dilin sadeleşme sürecine hizmet ettiği, çeviriler yoluyla halkın dikkatini Osmanlı dışındaki Batı dünyasına çektiği ve bir eğitim aracı olarak edebiyat zevkinin gelişmesinde rol oynadığı görülmektedir. Bu doğrultuda bakılacak olursa, bu tezin kapsamı dahilinde incelenecek olan *Bahariyye-i Edebiyat*’ın dönem

içindeki konumunun belirlenmesi için süreli yayınların bu rolleriyle karşılaştırmasının yerine olacağı söylenebilir. Başka bir deyişle söz konusu mecmuanın konumu tespit etmek adına incelemeyi yola çıkararak şu soruların cevaplamak gerekmektedir. *Bahariyye-i Edebiyat* nasıl bir kitleyi arkasından sürüklemek ister ya da nasıl ve hangi fikirler etrafında bir kamuoyu oluşturmayı amaçlar ya da gerçekten bir kamuoyu oluşturma amacı güder mi? Bu süreli yayının çıkarılmasındaki temel amaç nedir ve bu amaç doğrultusunda nasıl bir strateji izlenmiştir? Yapılan çeviriler aracılığıyla Türk okuruna nasıl bir dünya tanıtılır? Eğitim amacı güder mi ya da ne doğrultuda bir eğitimi amaçlar? Son olarak da nasıl bir edebî zevkin gelişmesine hizmet eder? Bu sorulara cevap verebilmek adına öncelikle Mehmet Hilmi'nin hayatına değinmek yerinde olacaktır.

1.2.Mehmet Hilmi Bey'in Hayatı ve Dönemin Basın ile Tiyatro Hayatındaki

Yeri

Türk basın hayatında ve özellikle Türk tiyatrosundaki rolüne rağmen gerek edebiyat tarihlerinde gerekse ansiklopedik sözlüklerde Mehmet Hilmi'nin hayatına dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Onunla ilgili bilgiler genellikle Zaptiye Nezaretine bağlı denetmenlik görevinde yaptıklarıyla dönem tiyatrosuna etkisi, çevirileri ve sansür bağlamında Metin And'ın yorumlarına bağlanır. Bunlara değinmeden önce eserlerinin ön sözünde yer verdiği bilgilerden yola çıkarak biyografisinin ana hatlarını çizmek yerinde olacaktır.

Onun hayatı hakkında en ayrıntılı “otobiyografik bilgi” 1319 (1904) tarihli *Gülünç Efsaneler* adlı eserinin “Mukaddime” bölümünde yer alır. Bu ön sözde Mehmet Hilmi kendi hakkında şunları söyler:

Maskat-ı re'sim Dersaadet olup tarih-i veladetim (1276) sene-yi Hicrisi Receb-i Şerifinin on ikisine müsadif olduğu hâlde 1291 senesinde dahi Dersaadette Çemberlitaş civarında kaim cennetmekan Bezm-i Alem Valide Sultan (tabe serah) hazretlerinin cemile-i mebrat-ı hayriyelerinden tesis ve binakerdeleri olan Valide Mektebi nam diğer Darü'l Maarif rüştiyesinden ba-şehadetname neşatı almış ve o sırada en ziyade heves eylediğim cihet yeni yeni tab ve neşr olunan kitap ve

resailin mütalaasına mahsus bulunmuş idi. “Bidaasızlığımla beraber” bu heves gide gide ahlafla yadigâr olsun için aczlerini eser tahririne kadar sevk ve cüret-yab etmiş ve hatta o tarihte ikametgahım olan Anadolu Hisarı’ndan İstanbul’a azimet ve avdetimde vapurda öte beri karalamaya teşebbüs eylemiş idim. Binaenaleyh henüz genç evanımda yani bundan yirmi dört sene evvel ilk defa olarak fenn-i ve edebî ve letaif kısmını havi “Bahariyye-i Edebiyat” nam cüz cüz tab ettirerek neşr etmiş olduğum gibi bunu müteakip musavver “Paris Batakhaneleri” nam romanı ve “Tahrir-i nüfus Gürüh-ı Arz” Nam risale ile “Yirmi Çocuklu Bir adam” ve “Gürüh-ı İnsan Nakıstır Her An” ve “İki Acayip Çavuşlar” namındaki tiyatro kitaplarını ve letaiften bahis “Eğlence” ve “Sahne-i Meddah” kitap ve risalelerini mevki-i intişara sun etmiş idim. El halet-i hazihi bu eserlerimden gerek mevki-i intişarda ve gerek nezd-i acizanemde bile hemen hiç kalmamış denilecek derecede matbu nüshalarının kesb-i mevkudiyeti bu kere de acizlerini “Gülünçlü Efsaneler” namıyla bazı fikrat-ı letaifeyi havi cem ve telifik edilmiş olan ve mevzuu “manzurât, mesmuat, meşhudat” çakeranemi muhtevi bulunan işbu kitabın tabı ve neşrine cüret ettir[dim].

(Mehmet Hilmi, 1301/1904: 3-4).

Şimdilik onun hayatı hakkında ulaşılan tek bilgilerin bunlar olduğu söylenebilir. Diğer eserlerinin ön sözlerinde hayatı hakkında bir şeye değinmeden yalnızca eserleri hakkında bilgiler verir. Bu doğrultuda Mehmet Hilmi, 4 Şubat 1860 (12 Recep 1276) tarihinde İstanbul’da dünyaya gelmiştir. 1874 tarihinde Darü’l Maarif lisesinden mezun olmuştur. Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu* başlıklı çalışmasında Mehmet Hilmi’den bahsederken onun “1882’lerde Zaptiye Nezaretine bağlı tiyatrolar genel denetmeni” olduğu bilgisini verir (1976: 155). Mehmet Hilmi’nin eserlerinde onun bu müdürlük ya da genel denetmenlik görevi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. And’ın kullandığı “1882’lerde” ifadesinden yola çıkarak onun da bu bilgidan tam olarak emin olmadığı anlaşılmaktadır. Eğer And’ın tespitleri doğruysa Mehmet Hilmi henüz yirmili yaşlarda “Tiyatrolar Genel Denetmeni” gibi bir görevi yürütecek kadar bağları olan biri biçiminde değerlendirilebilir.

Gülünçlü Efsaneler'in ön sözünde bu çalışma açısından asıl önemli bilgi, onun *Bahariyye-i Edebiyat*'ı nasıl oluşturduğuna dair bulunan bilgi kırıntılarıdır. Bunlara göre Mehmet Hilmi, bu mecmuada topladığı yazıları boş zamanlarında tek tek kaleme alıp, parça parça yayımlamış ardından bunları tek bir cüzde toplayarak yeniden bastırmıştır. Dolayısıyla *Bahariyye-i Edebiyat* bir dönemin basın hayatını yansıtacak bir eser olmaktan uzaktır. Bununla birlikte yine de II. Abdülhamit tarafından alınması ve Amerika'ya hediye edilen eserlerden olması, mecmuanın tabir yerindeyse kalitesini değil, yazarının devrin iktidarıyla bağını göstermesi açısından önemlidir.

Eserleri konusuna gelince de Mehmet Hilmi'nin *Gülünç Efsaneler*'in yanı sıra *Paris Batakhaneleri* başlıklı romanı, "Tahrir-i nüfus Kürre-i Arz" başlıklı risalesi ile *Yirmi Çocuklu Bir Adam*, *Güruh-ı İnsan Nakıstır Her An* ve *İki Acayip Çavuşlar* başlıklı oyunları ve *Eğlence* ile *Sahne-i Meddah* adlı eserleri bulunduğunu beyan etmektedir. Ne var ki Metin And, Osmanlı tiyatrosunda çevrilen bazı tiyatro metinlerine çevirmenlerinin sahip çıktığını iddia ederken bu doğrultuda Mehmet Hilmi'yi örnek göstererek şunları dile getirir:

Bunun çeşitli örnekleri arasında en tuhafı Mehmet Hilmi'dir. Onun adını koyduğu iki eserin serüveni ilginçtir. Üstelik kendisi 1882'lerde Zaptiye Nezaretine bağlı olarak tiyatrolar genel denetmeniydi. Aşağıdaki iki aşırmasıyla önce kendisini denetlemekle işe başlaması gerektiği düşünülebilir. Bu örneklerden ilki onun Güllü Agop'un Osmanlı Tiyatrosu'nda birçok kez oynanmış, kitap olarak yayınlanmış, kitabın ön sözünde kesin olarak eserin kendisinin olduğunu belirttiği *Güruh-i İnsan Nakıstır Her An* adlı komedyasıdır. Ayrıca bir dergide, kendisine bu oyunundan ötürü övgüler yazılmış, o da bunlara teşekkür etmiştir. Araştırmalarımız sonunda oyunun Lambert-Thiboust'un *L'homme n'est pas parfait* adlı güldürüsünden alındığını anladık. Üstelik bu oyun daha önce Ermeni topluluklarınca ve Türkiye'ye gelen yabancı topluluklarda oynandığı gibi Mehmet Hilmi oyun kişilerinin adlarını (Michon, Boirot, Godolphin, Madeleine, Louise) bile değiştirmek, oyunu uyarlamak gereğini duymamıştır. Ancak Mehmet Hilmi'nin kendine mal ettiği ikinci oyunu *İki Ahab Çavuşlar*'ın başına

gelen daha gülünçtür. Gerçi burada Mehmet Hilmi çeviri yerine müntehabat demiş olmakla birlikte gene de oyun onun eseri sayılmıştır. *İki Ahabab Çavuşlar* aslında Theodore Baudouin d'Aubigny'nin ve Maillard'ın *Les deux sergents*'ından çevrilmiştir. Ayrıca oyunun Richard Penn Smith'in kaleminden çıkma *The Sentinels, or, Tize Two Sergeants* bir de İngilizcesi vardır. İşte bu dönemde İngilizce bir Türk edebiyatı antolojisi yayınlandığında Türk dramatik edebiyatından örnek olarak Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre*'sinden ve Mehmet Hilmi'nin olduğu sanılan *İki Ahabab Çavuşlar*'dan bölümlerin çevirisi verilmiştir. Böylece zaten İngilizcesi bulunan oyun bir de Mehmet Hilmi'nin Türkçesinden İngilizce'ye geriye çevrilmiştir. (And, 1976: 154-155).

And'ın bu ifadelerinden hareketle Mehmet Hilmi'nin idari makamının getirmiş olduğu avantajlardan kaynaklandığını düşündüğümüz tiyatro camiasındaki hareketliliğinin intihale kadar uzandığı söylenebilir. Dönemin diğer oyun yazarlarını ve oyunlarını denetleyen Mehmet Hilmi, üretim alanını böylece daha konforlu bir hâle getirmiştir. Çünkü yazar gerek çeviri oyunlarında gerekse dönemin diğer Türk oyun yazarlarının icra etmiş oldukları ürünlere karşı bir denetleme alanı oluşturmuş olduğu dile getirilebilir. Bununla birlikte böyle bir yargıda bulunmak Mehmet Hilmi'yi intihal suçuyla yargılamak anlamına gelir. Bu duruma iyi niyetle yaklaşıldığında dönemin çeviri anlayışıyla bağlantılı olduğu dile getirilebilir. Mehmet Hilmi'nin *Yirmi Çocuklu Bir Adam Neler Yapmaz* adlı eserinin çeviri yazısı ile birlikte (2019a) bu eserin bir de incelemesini (2019b) yapan Çiğdem Kurt Williams, söz konusu eseri çeviri anlayışı doğrultusunda ele alır. Ona göre Mehmet Hilmi'nin söz konusu eserdeki ön sözü çeviri anlayışının anlaşılması açısından önemlidir, hem de tiyatronun Osmanlı'daki konumu ve durumu hakkında bilgi verir (2019b: 7). Kurt Williams, bu doğrultuda şunları dile getirir:

Mehmet Hilmi önsözün ikinci bölümünde kaynak metni okura tanıtır ve Molière'in ününe koşut olarak oyunun birçok dile çevrildiğini söyler. Ardından izlediği çeviri stratejisi üzerine önemli açıklamalar yapar: Çevirmen, erek metnin Osmanlı yaşam ve düşünme tarzına

uygun düşmesi için Molière'in kişilerine Türk adları vermiş, fakat kaynak metnin olay örgüsünü bozacak, değiştirecek hiçbir şey yapmamıştır. Oysa ki Mehmet Hilmi'nin metne müdahalesi adların değiştirilmesiyle sınırlı değildir. Molière'in metnini, bir Osmanlı halk tiyatrosu güldürüsü elde edecek derecede dönüştürmüş, bu arada kaynak metnin anlamını da değiştirmiştir. (2019b: 8)

Kurt Williams'ın bu cümlelerinde ve incelemesinin genelinde Mehmet Hilmi'nin çeviri anlayışı hakkında söyledikleri 19. yüzyılın genel çeviri anlayışını yansıtmaktadır. Benzeri bir tavrı Ahmet Mithat'ın *Monte Kristo Kontu*'nun çevirisinde de sergilediği rahatlıkla söylenebilir. Bu doğrultuda Mehmet Hilmi'nin eserleri yalnızca çeviri değil, aynı zamanda bir tür uyarlamadır. Bu açıdan da telif-tercüme bir eser olarak nitelendirilebilirler. Bu doğrultuda söz konusu eserler modernleşme sürecindeki Türk edebiyatının bir ürünü olarak değerlendirilebilir ve Kurt Williams'ın da vurguladığı gibi “dönemin beğenilen oyunları eskiye, geleneğe yaslanıp, yeniye, moderne kapı aralayarak; Osmanlı'da mevcut olan tiyatro formlarıyla Avrupa'dan gelen yenilerini harmanlayarak başarıya ulaşmıştır (2019b: 14). Nitekim Mehmet Hilmi'nin telif-terçümesinin, Osmanlı-Türk tiyatrosunun bir örneği olarak İngilizce'ye çevrilmesi de onun dönemin kamuoyunda Türk edebiyatının bir parçası biçiminde görüldüğünü ortaya koyar. Ayrıca *Bahariyye-i Edebiyat*'ta da onlarca çeviri metni bulunmaktadır. Bunları günümüz araştırmacılarının ulaşımına sunmak onun çeviri anlayışının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Mehmet Hilmi'nin bir başka eseri *Kış Geceleri* (1326/1911) başlığını taşır. Bu eserin ön sözünde yazar otuz yıldan fazla bir süredir Osmanlı basın ve yayın hayatının içinde olduğunu, bilim ve ilimden, edebiyat ve tiyatroya, seyahat ve komedi gibi birçok alanda eserler verdiğini ve onun yayımlanan eserleri kadar hiç yayımlanmayan ancak tiyatrolarda sahnelenen birçok eseri olduğunu belirtir ve bunlardan birkaçını sıralar. Daha önce değinilenlerin dışında onun olduğunu beyan ettiği *Kutup Seyahatnamesinden yahut Kürre-i Arzda Altıncı Bir Kıtada* başlıklı seyahatname ya da çeviri olduğu söylenebilecek hangi türde olduğu bilinmeyen bir eseri daha vardır. Mehmet Hilmi ayrıca *Ramazan Gecesi Eğlencelerinden*, *Kadının Fendi Erkeği Yendi* ve *Bayram Günleri Eğlencelerinden* başlıklı eserlerinin de halk tarafından “fevkalade”

mazhara rağbet olduğunu dile getirir. Ayrıca *Kış Geceleri* yayımlandıktan sonra “Gülünçlü Dilaram ve Gülünçlü Hayat Sandığı yahut Kadının Fendi, Erkeği Yendi’nin ikincisi” ve “Karakoncoloz ile Laflaf Ağa ve Çuvaldan Çıkan Aşk yahut Kadının Fendi, Erkeği Yendi” başlıklı risalesinin üçüncüsünü yayımlayacağını belirtir. Çok yakınlarda da *Dayak ile Ölmek* başlıklı bir mizah eserini kaleme alacağını söyler. Ne var ki bunların yayınlanıp yayınlanmadığı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Onun eserlerinin ön sözünde verdiği bilgiler Osmanlı-Türk edebiyatının ve tiyatrosunun üretken bir ismi olduğunu gözler önüne serer. Bu açıdan özellikle tiyatro çalışmaları doğrultusunda eserlerinin ve çeviri anlayışının bütüncül bir değerlendirilmesinin yapılmasının önemli olduğu söylenebilir. Onun yazarlığının daha geniş boyutlarıyla anlaşılması için böyle çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışma onun *Bahariyye-i Edebiyat* başlıklı edebiyat mecmuasına odaklanma birlikte mecmuanın yapısı gereği bu tezin de onun yazarlığının ve içeriği itibarıyla da çeviri anlayışının anlaşılmasında bir giriş niteliğinde olduğu söylenebilir.

Bahariyye-i Edebiyat her ne kadar bir süreli yayın görünümünde olsa da II. Abdülhamit tarafından desteklenip Amerika’ya hediye gönderilse de tek bir yazarın elinden çıkmış bir eser görünümündedir. Bununla birlikte bir süreli yayının doğasına uygun olarak farklı konulara, çevirilere, devrin olayları hakkında düşüncelere, şiir, hikâye ve özellikle fıkralara, atasözlerine, ünlü bilim adamlarının ve yazarlarının kısa biyografilerine, dünyanın birçok ülkesi ve inançları hakkında tanıtıcı bilgilere yer verilir. Bu doğrultuda bu yapının dönem içerisinde nereye konumlandırılacağı tartışılmalı ve bir sonuca bağlanmalıdır. Böyle bir yargıya varabilmek adına öncelikle eserin yapısının genel özelliklerini vermek ve mecmuanın incelemesini yapmak gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BAHARIYE-İ EDEBİYAT VE MÜTENEVVİA-I ULUM VE HİKÂYAT-I MUDHİKAT MECMUASININ İNCELENMESİ

2.1. Mecmua Hakkında Genel Bilgiler

Bahariyye-i Edebiyat mecmuası 1879-1881 tarihleri arasında 29 nüsha olarak yayımlanmıştır. Bununla birlikte kütüphane kataloglarına giren tek bir ciltte toplanmış hâlidir. Ön sözünde yazar tarafından bir araya getirilerek bastırıldığı dile getirilen mecmuada birçok sayının nerede başlayıp nerede bittiği belli değildir. Belki de bu yüzden Millî Kütüphane'nin *Sürelî Yayınlar Kataloğu*'nda tek sayı hâlinde kaydedilmiştir.. Ne var ki mecmuanın tamamı incelendiğinde sayfa numaralarının devam ettiği ve kimi yerlerde de matbu olarak diğer sayının başladığı belirtilmektedir. Mecmuanın bir araya getirilmiş hâlinde sayfa numaraları 1'den başlayarak 264'e kadar devam etmektedir. Millî Kütüphane'de, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda ve Amerika Kongre kütüphanesindeki nüshaların bulunduğu bilinmektedir. İBB Atatürk Kitaplığı nüshasında 17-48, 73-120 ve 129-144 numaralı sayfa aralıklarının eksik olduğu görülmüştür. Yazar *Gülünç Efsaneler* adlı eserinin ön sözünde bizzat bu eseri cüz cüz bastırıldığını dile getirirse de bugüne bu parçaların ulaşmadığı *Bahariyye-i Edebiyat* kaydının olduğu her yerde eksiklerle de olsa bu toplanmış hâlinin bulunduğu söylenebilir. Bu tezde incelemeye esas alınan örnek Millî Kütüphane 1961 SA 194 yer numarasıyla bulunmaktadır.

Mehmet Hilmi, mecmuanın mukaddimesinde bundan üç-dört yıl önce yazdığı eserlerin bir şekilde eline geçtiğini bunları yakmayı düşünürken “evladı gibi gördüğünden” yok olmalarına kıyamadığını belirtir. Bu yüzden eseri yeniden gözden geçirerek “üç serlevha” altında yayımlamaya karar verdiğini belirtir. Bunlar, “Bahariyye-i Edebiyat”, “Mütenevvia-ı Ulum” ve “Hikâyat-ı Mudhikât”tır. Bununla

birlikte eserin bu başlığının hemen altında “Osmanlı menfaatine hizmet eden haftalık Dersaadet edebiyat risalesidir” bilgilendirmesi yer alır. Bu bilgi mecmuanın kataloglara edebiyat risalesi olarak girmesine neden olsa da eserin yalnızca edebiyatla ilgili olmadığı edebiyatın yanı sıra birçok farklı alanda çok sayıda yazının yer aldığı belirtilmelidir.

Bu doğrultuda mecmuanın içeriğini çeşitli bilim dallarına ve toplumsal yaşama ait bilgiler ve günümüz hikâye ya da fıkra tanımına uymayan metinler oluşturur. Bu yazıların büyük çoğunluğunu tarihî ve coğrafi bilgiler, sözlük çalışmaları, tercümeleler, gelenekler, güldürü hikâyeleri, sokak diyalogları ve dünya tiyatro tarihi oluşturmuştur. Yayılım ölçütleri konu ağırlığında değerlendirildiğinde bütüncül ve tutarlı bir yayım akışından bahsetmek mümkün değildir. Bu durumun on dokuzuncu asır basın tarihi ve gazetecilik geleneğinin bir ürünü olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Mehmet Hilmi'nin gazetecilik anlayışını ansiklopedist bir tavır altında değerlendirmek doğru olacaktır. Yazılar ayrıntılı incelemeler ya da düşünceler yerine ansiklopedik bilgiler barındırmaktadır.

Bu tanımlamanın belki de tek dışında kalan yazılar tiyatro ile ilgili yazıdır. Dönemin tiyatro camiasında önemli bir yeri teşkil eden Mehmet Hilmi Bey'in mecmuasında Osmanlı ve dünya tiyatrosu hakkında geniş bilgilere yer vermesi olağan bir durumdur. Öyle ki yazarın tiyatro anlayışı gazetecilik kimliğine yansımış ve tiyatronun üretimi, gelişimi ve işlevselliğine de farklı yazılarda yer vermiştir. Bununla beraber oyunlarının önsözünde yazarın tiyatro anlayışına rastlamak mümkündür: “Mehmet Hilmi'ye göre tiyatro izleyicinin zihnini aydınlatır, vicdanını temizler ve ahlakını düzeltir. Reformlar Çağı'nın (1860-1908) birçok tiyatro adamı gibi, tiyatroyla ahlak arasında sıkı bir bağ kurarak, insanların kendi kusurlarına gülerek daha erdemli olabileceklerini savunur” (Williams, 2019: 7). Bu anlayıştan yola çıkarak tiyatronun üretim ve denetim sahasında aktif bir rol oynayan Mehmet Hilmi Bey'in söz konusu edebiyat dergisinin içeriğinde tiyatronun kitle alanına, tarihine, dönemin dünya tiyatrolarının gelişimlerine yer vermesinin kaçınılmaz olduğu düşünülebilir.

Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat-ı Mudhikat dergisinin içeriği hususunda değinilebilecek bir diğer nokta ise derginin sayılarının birbirleriyle bir

bağlantı oluşturamamasıdır. Derginin ilk 9 sayısı tespit edilmiş ancak sonrasında sayfalar birleştirildiği için diğer sayıların sayfa aralıklarına ulaşılammıştır. Mecmuanın en sonun da yer alan “Bahariyye-i Edebiyat’ın 28. ve 29. Cüzlerinin mündericat-ı mütenevviyası” başlıklı içindekiler bölümü olmasa derginin 29 sayı olduğunun tespit edilmesi mümkün değildir. Mecmuanın cüz numaraları da belli olmadığı için bu tezde mecmuadaki yazıların künyelerini belirtirken sayı numaraları yerine söz konusu nüshadaki sayfa numaraları verilecektir.

2.2. Bahariyye-i Edebiyat Mecmuasındaki Yazıların Türlere Göre Dağılımı

2.2.1. Kurmaca Türler (Şiir, Hikâye ve Fıkra)

Edebî türler tasnif edilirken birçok farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Kullanım alanı, türüne göre değişiklik gösteren bu süreçte metinler hakkında genel yargılara varılmakla beraber ürünün çerçevesinin oluşumunu da görebilmek mümkündür. Dolayısıyla metinler tasnif edilirken esnek bir tutum sergilemek söz konusu çerçevenin muhatap alanını genişletmesine olanak sağlayacaktır. *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat-ı Mudhikat*’ta yer alan türleri kesin bir biçimde türlere bugünkü bakışımız çerçevesinde sınıflandırmak mümkün değildir. Az sayıda bulunan şiirler hakkında bir sorun olmadığı söylene de gerek hikâyeler gerek fıkralar olsun yazıldığı çağın tür fikirlerine göre sınıflandırılmıştır. Burada türler de bu ayrıma göre gösterilmektedir. Bu doğrultuda öncelikle kurmaca ve kurmaca dışı türler gibi ikili bir sınıflama yapmak yerinde olacaktır.

Tablo 2.1.: Kurmaca Metinler

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Şuara-yı asrın reis-i âlimpesendi ve kitab-ı dehrin edib-i lebib-i maarifmendi hâlâ Galata emtia gümrüğü ihracat memuru Cemil Efendi’nin keşide-i kalem-i inşa der kalemleri olan takriz	Şiir	18
2	Sohum Kale Kapısı Üzerindeki Mermer Üzerine Mahkuk Kasidedir.	Şiir	24-25
3	Mesnevi	Şiir	46
4	Vatan hakkında gayet müessir ve na-şenide bir şarkı olup ve bir suret-i fevkalade de dil-suz bulunduğu cihetle aynen derci münasip görülmüştür	Şiir	54-55

5	Mudhike Yani Gülünçlü Hikâyat	Hikâye	9-10
6	Hikâyat	Hikâye	88
7	Diğer	Hikâye	88
8	Bazı Hikâyat-I Mudhike	Hikâye	113
9	Diplomatikvari Bir Söz	Hikâye	113
10	Şarivari Kısmı	Hikâye	113-114
11	Bazı Hikâyat-ı Mudhike	Hikâye	145
12	Bazı Komik ve Mudhik Hikâyat	Hikâye	165-166-167
13	Mudhikat	Hikâye	171-172
14	Sadakatli Bir Kelb	Hikâye	203
15	Bazı Mudhik Hikâyeler	Hikâye	211-212-213
16	Bazı Mudhik Hikâyat	Hikâye	226-227-228
17	Mudhike	Hikâye	247
18	Bazı Mudhik Hikâyat	Hikâye	257-258
19	Gayet tuhaf bir fıkra	Fıkra	59
20	Dikkat	Fıkra	59
21	Tuhaf bir fıkra	Fıkra	59-60
22	Diğer bir fıkra	Fıkra	60
23	Letâif	Fıkra	60
24	Bir muamma	Bilmece	112
25	Muamma	Bilmece	248
26	Diğer Bir Muamma	Bilmece	248
27	Bir esnaf ile bir kâtip beyninde muhavere	Muhavere	57-58
28	Dikkat	Muhavere	59
29	Bir kâtip ile bir kayıkçı beyninde muhavere	Muhavere	59
30	İki kişi beyninde bir muhavere	Muhavere	88
31	Sucu ile biri beyninde bir muhavere	Muhavere	167
32	Ramazan-ı şerifte lokantanın birisinde bir zat ile kapının önünden geçen diğer bir zat beyninde bir muhavere	Muhavere	169
33	Eczacı dükkanında bir muhavere	Muhavere	169
34	İki münasebetsiz herifin münasebetli muhaveresi	Muhavere	210-211

Tabloda yer alan edebî türler içerisinde ‘hikâye’ başlığı altında yer alan metinler, günümüz hikâye anlayışına uygun metinler değillerdir. Metinlerin muhtevası ele alındığında fikranın bütüncül özelliklerinin tamamının bulunmadığını ancak birtakım özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Yazara sadık kalmakla beraber metin başlıklarının birçoğunun ‘hikâyat’ şeklinde oluşturulması ve anlatım özellikleri itibarıyla hikâye sınıfında değerlendirilebilecek unsurların yer alması metin türlerini bu sınıfta değerlendirmeye sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla metinler, fıkra ve hikâye türlerinin her ikisine ait özellikleri taşımış olsa da hikâyeye daha yakın bir seyir izlemiştir. Tabloda yer alan ‘sayfa aralığı’ başlığının bazı metinlerin ‘mabadi var’ şeklinde bir sonraki sayfalarda tefrika edilmesinden dolayı adlandırıldığını belirtmek gerekir.

Dergide toplam 15 hikâye, 4 şiir, 5 fıkra, 7 muhavere bulunmaktadır. Hikâyelerin paragraf planlarına ve bölümlere uygun bir şekilde oluşturulduğunu söylemek mümkün değildir. Edebî açıdan kurgusal bir görünümün de bulunmadığı ifade edilebilir. Dönemin edebiyat anlayışı ve toplumsal etkenleri beraber değerlendirildiğinde “bilgi” odaklı birer ürün olduklarından söz edilebilir. Dolayısıyla *Bahariyye-i Edebiyat*’ta yer alan kurmaca metinlerin öğretici özelliklere kısmî bir daire etrafında sahip olduğu dile getirilebilir.

Bununla beraber dergide yer alan ilk şiirin takriz etrafında oluştuğunu yazının başlığı merkeze alınarak söylenebilir. İkinci şiir bir kaside olarak adlandırılmıştır. Söz konusu şiir incelendiğinde kasidenin bölümlerinden olan medhiyeye dair birkaç bulguya rastlanmıştır. Dergide kasidenin teknik ve muhteva özellikleri hakkında bilgi verilmese de şiirin övgü dolu dizeler taşıdığı ve Osmanlı Devleti’nin 18.yüzyıl padişahlarından olan sultan III. Ahmet’in sadrazamı Damat İbrahim Paşa’ya sunulduğu beşinci ve altıncı dizelerden anlaşılmaktadır: “*O hakan-ı güzinin mihr-i hassı sadr-i âlisi/Vezir-i pür-himem Damat İbrahim Paşadır*”²

² Kasidenin on dört beyti aktarılmakla beraber 24. ve 25.sayfalarda yer almaktadır. Vezin ve kafiye hususuna dair herhangi bir bilgi verilmese de şiirin vezninin büyük çoğunluğunun mefâilün/mefâilün/mefâilün/ mefâilün vezniyle oluşturulduğu dile getirilebilir. Dönemin araştırmalarında kaside ve yazıya dair herhangi bir kaynağa rastlanmamıştır.

Dikkate değer diğer bir şiir 54-55. sayfalarda bulunan ve şarkı olarak adlandırılan şiirdir. Zira dergide yer alan ve ‘vatan’ vurgusu bulunan tek edebî tür olarak karşılaşıldığını söylemek mümkündür. Şiir başlığında bulunan yazıdan anlaşılacağı üzere şarkının millî ve manevi duygulara hitap ettiğini, bu hususta oldukça etkili olduğunu ancak çok bilinmeyen bir eser olarak değerlendirildiği söylenebilir.

Dergide yer alan hikâyeler ve muhtevalarına gelince sistematik bir hikâye anlayışından söz etmek mümkün değildir. Bu durum dergide bulunan ilk hikâyeden örneklenerek desteklenebilir:

Vaktiyle yolcunun biri gedeceği mahallin uzak olmasından ve akşamın takarrüp etmesinden naşi köyün birinde bir eve misafir olur. Ev sahibi merkuma bir oda gösterip ve bir müddet aramadan sonra bir büyük çanağa pekmez doldurup akşam taamı diye çocuğuyla götürür. Çocuk, çanağı yolcunun önüne koyduk da merkum oğlum bu ne çok pekmez ben hepsini yiyemem yazık israf olur der. Çocuk dahi zararı yok varsın israf olur ise oluversin, küpüne sıçan düştüğünden biz kendimiz yemiyoruz, ancak çabuk tükensin diye böyle çok çok koyup misafirlere yediriyoruz cevabını verir. Bunun üzerine yolcu kızarak çanağı kırmasıyla çocuk, vay nankör herif. İkramımıza mukabil teşekkür edecek iken bizim köpeklerimize su verdiğimiz çanağımızı da kırdın ha der ve zavallı yolcu ise böyle iştilip görülmedik ikramdan hayrette kalarak pür hiddet çıkıp gider” (Mehmet Hilmi, 1879: 10).

Hikâyede giriş, gelişme ve sonuç gibi ana bölümlerin tutarlı bir bağlantı etrafında oluşturulmadığı ifade edilebilir. Zira yolcunun eve misafir olma sürecinden, karakter analizi yapılabilecek unsurlardan yoksun bir oluşumun görüldüğü dile getirilebilir. Benzer durumun diğer hikâyeler için geçerli olduğunun da altı çizilebilir. Tüm bunların belirli bir sonuca bağlanabilmesi adına derginin edebî, estetik bir gayeden çok tanıtım, bilgi, aydınlanma gibi işlevlere odaklanma niyeti taşıdığına işaret edilebilir. Ayrıca yine “kıssadan hisse” gibi bir niyete sahip olduğu söylenebilirse de bu konuda çok başarılı örnekler vermediği açıktır.

Hikâyelerin bir kısmının ‘kısa hikâye’ türü görünümüne sahip olduğu ifade edilebilir. Metinde yer alan olayın bir giriş ve sonuç bölümüne dair tutarlı iç yapının varlığından söz etmek mümkün değildir. Doğrudan gelişme aşaması verilmiş olup şahıs kadrosunun dar bir çemberde seyir gösterdiği dile getirilebilir. Bununla beraber diyalog ve monologların gözlemci bir bakış açısıyla okura sunulduğu bildirilebilir.

Tabloda yer verilen ve derginin içeriğinde yaklaşık 2 sayfalık bir yere sahip olan fıkralar ise dönemin sosyolojik ilişkileri hakkında bilgi vermekle beraber mizahi anlatımın öne çıkarak oluşturulduğu, nüktedan bir üslupla okuru düşündürmeyi ve güldürmeyi amaçlayan bir yapı etrafında bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

Kurmaca metinler içerisinde son başlığı taşıyan muhavereler belirli bir olay etrafında birleşen iki kişinin konuşmalarını içermektedir. Bu diyalogların büyük çoğunluğunun tiyatroya dair bilgi barındırdığı söylenebilir. Dönemin öne çıkan tiyatro mekânları ve isimleri ile oyun yazarlarının sanatsal faaliyetlerdeki yerlerinin mizahi bir anlatımla kaleme alındığı dile getirilebilir.

Kurmaca metinler bağlamında sonuç itibarıyla *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat-ı Mudhikat*’ta bulunan kurmaca metinlerin edebî değeri tartışılabilir. Metinlerin sanatsal ifadeler, estetik söylemlerden çok ulusal anlamda bir tür ‘muhbir’ görevini üstlenebileceği aktarılabilir. Zira metinlerde tespit edilen haberlerin öğretici bir amaç taşıdığı söylenebilir. Bununla beraber metinler değerlendirilirken dönemin edebiyat anlayışı, şiir, hikâye, roman, tercüme faaliyetleri gibi edebiyat dünyası adına önem arz eden koşul ve etkenlerin göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanabilir.

Bahariyye-i Edebiyat’taki yazıların önemli bir çoğunluğunu ise kurmaca dışı metinler oluşturmaktadır. Aşağıda yer verilen tablolardan da anlaşılacağı üzere mecmuada yer alan kurmaca dışı metinlerin büyük çoğunluğunu iktisadi, tıbbi, tarihî, coğrafi, folklorik bilgiler ve tercüme çalışmalarının oluşturduğu görülmektedir. Bu tür metinlerin söz konusu dergiden hareketle edebî metinlerden daha kapsamlı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Derginin genel çerçevesi düşünüldüğünde Osmanlı Devleti’nin 19.yüzyıldaki basın yayın hareketliliğinin epik bir ölçek üzerine tasarlandığı ifade edilebilir.

2.2.2. Tiyatro ile İlgili Yazılar

Tablo 2.2. Kurmaca Dışı Metinler (Tiyatroyla İlgili)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Tiyatro ve pandomimalar	Tiyatro Hk.	10-11
2	Başlıca tiyatronun fevaidi	Tiyatro Hk.	11
3	Tiyatrolar Avrupa’da ne kadar ilerlediği ve tiyatronun mucitleri	Tiyatro Hk.	28
4	Pandomimaların mucidi	Tiyatro Hk.	38-39
5	Tabi iltimasıyla aynen mevrud-ı varakadır	Tiyatro Hk.	48
6	Tiyatro ve lubiyatlarının taksimat	Tiyatro Hk.	68-69
7	Pandomima lubiyatlarından Blizaryo yahut dedikodu	Tiyatro Hk.	79
8	Londra’da tiyatro ve aktrisi Madam Tien	Tiyatro Hk.	140
9	On ikinci cüzden mabad Blizaryo pandomiması Sekizinci meclis	Tiyatro Hk.	158-160
10	Moliere’in hile planları	Tiyatro Hk.	178
11	Blizaryo’nun nefi ve iclası maddesi	Tiyatro Hk.	182-184
12	Tiyatrolarımızla Tiyatroya Dair Risalelerimiz	Tiyatro Hk.	185-186

Bahariyye-i Edebiyat’ın edebiyat açısından en önemli yanı tiyatro hakkında yazılan 12 yazıdır. Bu yazılardan üçü Blizaryo adlı bir oyunun tercümesi olup diğerleri tiyatro türleri hakkında bilgi verir. “Tiyatro ve Pandomimalar” başlıklı ilk yazıda tiyatroların yine kıssadan hisse özelliğine göndermede bulunarak ahlakı güzelleştirmede faydasına değinir. Tiyatroların eğlendirerek eğitmek gibi bir rolleri olduğunu vurgular ve onun pandomimadan farkını belirtir:

Bunların her ikisinin de lubiyatları birtakım tevarih-i meşhurelerden alınıp tertip olunma birer revnak-ı ibretnümâ olduklarından tehzîb-i ahlaka medar-ı mahz oldukları cihetle be hak mekteb-i edep ve ibret demeye şayan birer mahall-i dilgüşa oldukları teslimkerde-i dakikaşinâsan-ı zekâ ve dirayet ve azade-i kayıt ve eşkâldir. Bunlara tiyatro ve pandomima diye beynlerini birer vav-ı atıfa ile tefrik edişimizin sebebi her ikisi dahi ayrı ayrı iki kısma tefrik ile beynlerinde bir mübâyenet olacak demek manasına olmayıp lakin şu kadar var ki tiyatro lisan ile icra edilen oyunlara ve pandomima ise birtakım işaret ile icra edilen oyunlara derler. Binaenaleyh işaret ile icra edilen pandomima oyunu lisan ile icra edilen tiyatro oyununun aynıdır, fakat

bazı oyunlar vardır ki lisan ile icrasının adem-i müsaadesi bulunduğundan bunlar münhasıran pandomima ile icra ediliyor ve keza bazı oyunlar da vardır ki onların da pandomima ile icrası ihtimalin haricinde bulunduğundan o misilli lubiyatlar da bilhassa tiyatro ile icra ediliyor. (10-11)

Ardından halka tiyatronun önemini anlatmak istercesine özelliklerini “överek” anlatır. “Başlıca Tiyatronun Fevaidi” alt başlığında Namık Kemal’den gelen bir etkiyle olsa gerek tiyatroyu eğlencelerin en edeplisi ve “binâberin (kurmaca)” türlerin en faydalısı biçiminde tanımlar. Bir oyun sahnelemenin binlerce zorluğu olduğuna vurgu yaptıktan sonra tiyatronun insanı ağlatan, güldüren, vicdanı açan, aydınlatan ve temizleyen bir yönü olduğunu belirtir. Bu satırlarda verilen bilgiler doğrudan Aristoteles’in katharsis kavramını çağırır. Buradan yola çıkarak Mehmet Hilmi’nin yalnızca tiyatro oyunları çevirmediği, Batı’da tiyatro ile bağlantılı yazını ve tiyatroya yaklaşımları da takip ettiği söylenebilir. Bununla birlikte yazılarındaki tarafıyla birlikte üslubunun da Namık Kemal ile benzerliği dikkat çekicidir. Tiyatronun önemini şu şekilde anlatırken metnin arkasından Namık Kemal’in “Celal Mukaddimesi”ndeki sesi duyuluyor gibidir:

Tiyatro, edebiyatın bir kısm-ı azamıdır. Mâhâzâ, edebiyatta tiyatroya takaddüm edebilecek bir kısım yoktur, çünkü edip hayalini meydanda görünen bir vücutta tecessüm ettirdiği için gönüllerde tabii, daha canlı, daha bedihi bir halde tasvir eder. Evet, ulum-ı basiret ile bakılsın tiyatro hayret isminde gayet güzel bir kızın suret-i müşahhası bir duhter-i dilber-i bihemtanın temasil-i hayalatıdır ki hissiyat-ı kalbiyeyi uyandırır, gönüllere inşirah verir ve öyle bir maşuka-ı dilrûbanın resm-i mücessemidir ki gâh nazlı nazlı şiveleri, türlü türlü işveleri, güzel güzel cilveleri, aşıkların dilfirib eder ve gâh gâh zalimane zalimane, nümayişleri, sitemkârane revişleri insana kan ağlatır. Tiyatro bir âyîne-i revnâknüma-yı cihandır ki bütün misal-ı taaşşuk ve muhabbet onda suret bulur ve bir şuh-ı fettandır ki insanı derd-i aşk ile zahmdar eder, cefalandırır ve gâh olur ki umid-i vasıl ile zevk ve neşat verir, safalandırır. (11-12)

Bu doğrultuda Türk tiyatrosu tarihi üzerine yapılacak bir çalışmada Namık Kemal'in tiyatro ile ilgili düşüncelerinin dönemdeki diğer yazarlarınıninki ile karşılaştırılması gerektiği söylenebilir. Mehmet Hilmi, Namık Kemal'in gözden düştüğü bir dönemde II. Abdülhamit'in yanında yer alarak Namık Kemal'in düşüncelerinin aynısını kaleme alır. Bununla birlikte onun adını bile anmaz. Bu durumun bile edebiyat sosyolojisi bağlamında ayrıca incelenmesi gerektiği söylenebilir.

“Tiyatrolar Avrupa’da ne kadar ilerlediği ve tiyatronun mucitleri” başlıklı yazısında da Antik Yunan’dan başlayarak türün tarihî bir çerçevesini çizerek türün ilk ortaya çıkışını milattan önce 590 senesine konumlandırır. Ardından ansiklopedik bilgi mahiyetinde bunun bugünkü tiyatronun kökeni olduğunu belirtir ve gölge oyunlarının tiyatronun doğuşundaki rolüne değinir. Tiyatro binalarının nasıl oluşturulduğuna ve geçmişten günümüze nasıl değiştiğine değinir (27-28).

Bu doğrultuda tiyatro tarihi açısından önemli olduğu söylenebilecek yine ansiklopedik kısa bilgiler içeren yazısı “Tiyatro ve lubiyatlarının taksimatı başlığını taşır. Bu yazıda tiyatronun Avrupa’da ne kadar geliştiğini vurgularken, tiyatro türlerini kendi arasında sınıflandırır:

Tiyatro oyunları dört kısma taksim olunur ki birinci kısım dram yani facia unvanıyla birtakım terehhüm ve acıklı oyunları havi, ikincisi trajedi yani haile namıyla müthiş ve mahuf ve hüzn-engiz vakayi-i muhtevidir. Üçüncüsü opera yani manzume ki hail ve feci ve mudhik olmak üzere manzumen üç nev üzere tertip olunur. Dördüncüsü komedyası ismiyle mudhike yani gülünç olan vakalardan bahseder ki mecellesi ahlak-ı beşeriyenin emr-i tehzibinde birçok fevaidi muciptir ve bu kısımlar içinden dram ve trajedi ve operanın iki nev unvanlarını alanlar dahi, üçüncü kısma nazaran daha ziyade menafi-i şamildir. (67-68).

Burada Mehmet Hilmi tiyatroları dörde ayırır ve kısaca bilgiler verir. Bu batının tiyatro ayrımıdır ve bu bilgilere nereden ulaştığına dair herhangi bilgi vermez. Modern anlamda, dram, trajedi, opera ve komedyanın birer cümle ile açıklamasını yapar. Bu

açıklamalar tanımlayıcı olmasa da 19. yüzyıl Türk okurunu bilgilendirici olması açısından önemlidir. Tiyatro tarihi araştırmalarında bu kavramların Türk edebiyatına ne zaman girdiğinin araştırılması açısından Mehmet Hilmi'nin bu kısa yazılarının ayrıca önemli olduğu belirtilmelidir.

19. yüzyıl Türk tiyatrosu çalışmaları açısından bir diğer önemli yazı da "Tiyatrolarımızla Tiyatroya Dair Risalelerimiz" başlıklı makalesidir. Mehmet Hilmi bu makalede önce dönem tiyatrolarının genel özelliklerini sayarak onları işledikleri konu ve temalar açısından yetersiz, başka bir deyişle faydasız bulur. Bu doğrultuda eleştirdikleri de çoğaldığını söylediği aşk konulu oyunlardır. Bunlardan millet ve vatan için hiçbir fayda görülemeyeceğini belirten Mehmet Hilmi, aşk ve muhabbeti terakki ettirmek yerine vatani ve milliyet davasının terakkisine uğraşmak lazım geldiğini söyler. Bu tür eserlerin, özellikle gençlerin ve genelde bütün toplumun ahlakını bozmakta olduğunu ve böyle devam ederse vatan ve millet bir tarafa dursun insanların evlatlarını bile önemsemeyeceğini, ırz ve namus kaydının hatırlardan çıkacağını söyler. Bunu farklı örneklerle açıklamaya girişirken şunları belirtir:

Daha falan beyin hanımın, falan cariye'nin beyinlerinde vuku bulan yahut vukuu tasavvur olunan bir hadiseyi faydası olur demiş -neşirden murat bu ise- ümit ile enzar-ı umumiye arz edecek yerde dünyanın üç büyük kıtasını şimşir-i adalet ve hüsn-i ahlaklarına ram eden Arapların sebep-i inkıraz ve felaketleri ne olduğunu tiyatrolarımızda tasvir etsek bizce daha nafi olmaz mı? Yahut ahlak-ı hamidenin mükâfatını ve sui-ahlakın mücazatını ve kavmiyet ve milliyet iddialarını muhassenatını tasvir etsek bizi teayyüb mü ederler? Bizim köylülerimizin âdat ve ahlakını, âdat-ı millîyemiz dahilinde tasvir edecek olsak dünya başımıza mı yıkılır? Tiyatrohanemizi âdat-ı millîyemizin ahlakına olarak karılar hamamına çevirince keyfimiz mi geliyor? Üzerimize medeniyet yağmuru mu yağıyor. Zihinlerinin en güşâyışli bir vaktinde fûnun-ı cedide ashabıyla ulum-ı atika erbabının şu asırda nail oldukları imtiyazları ve sanat sahibiyle çiftçinin servet refahlarını tasvir ederek gençlerimizin zihinlerini doldursak Leyla ile Mecnun hikâyesini tasvirden daha iyi olmaz mı? Yoksa biz Avrupa'nın her bedayini aldık

da yalnız raksları, dansları mı kaldı? Bizim bildiğimiz tiyatro denile şey taklit eylediği şahsın hem kıyafetini hem de tabir ve şive-i lisanın tamamıyla gösterecektir. Hâl böyle iken bizim tiyatro ve risaleleri ve onları tasvir eden tiyatrohanelerimiz kendilerine adeta bir menişi mektebi süsü veriyorlar. (185-186)

Mehmet Hilmi'nin bu cümleleri onun tiyatroya bütünüyle ahlak noktasından baktığının kanıtı niteliğindedir. Bu satırlarda bir taraftan daha “millî” bir tiyatro anlayışının olması gerektiğinin altı çizilirken metnin arka planda II. Abdülhamit döneminin siyasi anlayışının izleri görülür. Üstelik bu satırlardan sonra aktörlere de öğütler veren Mehmet Hilmi, tiyatronun bütün dünyada eğlence olarak görülebileceğini ancak bizim bu boyuta erişmemiz için daha zamanımız olduğunu söyler. Ona göre bizim tiyatroyu eğlenceden öte bir eğitim aracı görmemiz gereklidir. Onun verdiği örneklerin aynı zamanda dönemin Batılılaşmaya dönük eleştirisini yansıttığı da dile getirilebilir. Batıda olan her şeyi olduğu gibi almanın bir işe yaramayacağını ahlaka bir zarar vermeden ileri noktalarının alınmasını gerektiğini belirtir. Tiyatro da bu yüzden ona göre bir ahlak mektebi olmalıdır.

2.2.3. Tercüme Metinler

Tablo 2.3.: Kurmaca Dışı Metinler (Tercüme)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Fransa edebiyat kitaplarının birinden tercüme edilen hikâyedir.	Tercüme	32
2	Sırp muharebesi akabinde Macarlıların serdar-ı ekrem-i sabık	Tercüme	44
3	İkinci numaradaki tercüme hikâyeden mabad	Tercüme	47
4	Dua makinesi	Tercüme	66
5	Avrupa'dan celbettirilen edebiyat gazetelerinden tercüme Deniz üstünde çan	Tercüme	66
6	İtalyancadan tercüme Bir büyük su saati	Tercüme	73-74
7	Fransızcadan tercüme Maymunların şal yapmaları	Tercüme	74
8	Aynen tercüme Kâğıdın mucidi	Tercüme	74

9	Torpilin vapuru havaya uçurması	Tercümeler	74-75
10	Birinci Aleksandirin Hazretlerinin tercüme-i hâlleridir.	Tercümeler	75-76
11	Paris'in melodrama tiyatrosu	Tercümeler	81
12	Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme	Tercümeler	82
	Fransa'da Alsatya de Colmar köyünde nikâh taşı		
13	Fransa'da Saint-Malo şehri	Tercümeler	82-83
14	Fransa Cumhuriyet reisi Marşal Makmaho'nun tercüme-i hâli	Tercümeler	85-86
15	Edebiyat gazetelerinden tercüme	Tercümeler	94
16	Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme	Tercümeler	95
	Elektrik ziyası		
17	Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme	Tercümeler	95-96
	Kolera ilacı		
18	Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme	Tercümeler	96
	Prusya'da telefon		
19	Adi yollar üzerinde işleyecek arabalar	Tercümeler	97-98
20	Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme	Tercümeler	107
	Avusturya gazeteleri		
21	Paris kurtları	Tercümeler	107
22	Tercüme	Tercümeler	107
	Altın ve gümüş sikke		
23	Tercüme	Tercümeler	107-108
	Telgraflar		
24	Aynen tercüme	Tercümeler	108
	Mevadd-ı mütenevvia		
25	Sıcak su kuyusu	Tercümeler	108
16	Memalik-i Müctemia-yı Amerika'da iyi cins balıkların teksiri için ittihaz edilen tedbir	Tercümeler	109
27	Tercüme	Tercümeler	109
	İnsanın ömrü ve elsene		
28	Büyük Fredrikosun sualiyle cevabı	Tercümeler	110
29	Tercüme	Tercümeler	116
30	Yerin güneşten uzaklığı		
31	Tercüme	Tercümeler	131
	Paris'te camdan hurufat		
32	Bu hafta postasıyla vürut eden Avrupa edebiyat gazetelerinden aynen tercüme	Tercümeler	131
	Buz		
33	Tercüme	Tercümeler	131

	Toplu iğne		
34	Tercüme	Tercümeler	131
	Almanya'nın ahalisi		
35	Tercüme	Tercümeler	131-132
	Renkli kâğıt		
36	Tercüme	Tercümeler	132
	Tramvay		
37	Amerika'nın yabanileri	Tercümeler	132-133
38	Avrupa'dan celp ettiğimiz edebiyat gazetelerinden tercüme	Tercümeler	133
	Söyler bir makine		
39	Bir genç tabip nasıl çıldırmış	Tercümeler	133-134
	Fransızcadan tercümedir.		
40	Aynen tercüme	Tercümeler	136
	Keten		
41	Esele ve evcibe sernamesiyle Avrupa edebiyat gazetelerinden tercümedir.	Tercümeler	137-138
42	Tercüme	Tercümeler	138
	Akıllı bir kanun		
43	Bu sene küşat olunacak Berlin sergisi	Tercümeler	140
44	On dokuzuncu asrın icatları	Tercümeler	143
45	Vücut sağlığına on tembih	Tercümeler	147-148
46	Tercüme	Tercümeler	148
	Yanık için ilaç		
47	Tercüme	Tercümeler	148
	Hazım edememek illeti		
48	Tercüme	Tercümeler	148
	Gerçek midir?		
49	Tercüme	Tercümeler	148-149
	Taaccübe seza		
50	Aynen tercüme	Tercümeler	149
	Amerika'dan Avrupa'ya balon ile yolculuk		
51	Tercüme	Tercümeler	150
	Fransa'da bugünün semeresi		
52	Frenk üzümü ağaçlarının kurtları	Tercümeler	150
	İngiliz ile İsviçre	Tercümeler	151
53	Tercüme	Tercümeler	151

	Argon		
54	Karincaların suret-i taayyüşleri ve ettikleri say ve gayret	Tercümeler	155-156
55	Tercüme	Tercümeler	156-157
	Çin darülfünunu		
56	Tercüme	Tercümeler	157-158
	Japon'da mektepler		
57	Dürbünle yıldıza bakmak	Tercümeler	158
58	Tercüme	Tercümeler	158
	Tomar		
59	Fransa darülfünunda mükafat	Tercümeler	160
60	Tercüme	Tercümeler	160
	Prusya Sergi-i Umumisi		
61	Amerika'nın California Darülfünununda 60 bin liralık bir dürbün	Tercümeler	160
62	İtalya'dan yer altından yeni keşif olunan Subondom şehri	Tercümeler	160-161
63	İngiltere Tiyatrolarında Mevâiz	Tercümeler	161
64	Tercüme Soğuk Almak	Tercümeler	161-162
65	Tercüme	Tercümeler	167-168
	Kanın cvelanı		
66	Tercüme	Tercümeler	173
	Vapur makinelerinin kuvveti nasıl ölçülür		
67	Tercüme	Tercümeler	192
	Hint'te cüdamlar		
68	Tercüme	Tercümeler	208
	Maymun tutmak için bir tertip		
69	İtalya'da piyango	Tercümeler	208-209
70	Amerika ve İngiltere ve Rusya'da olan telgrafhaneler	Tercümeler	209
71	Aynen tercüme	Tercümeler	209-210
	Mevadd-ı mütenevvia		
72	Mr. Sterli'nin Kongo nehri üzerinde seyahati	Tercümeler	213-214
73	Tercüme	Tercümeler	214
	Elsene		
74	Mevadd-ı mütenevvia	Tercümeler	228-229
75	Tercüme	Tercümeler	229

	Rusya’da kürk		
76	Tercüme	Tercümeler	229
	Tiyatro		
77	Elmas	Tercümeler	229-230
78	Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme	Tercümeler	246
	Balıklara dair malumat		
79	Tercüme	Tercümeler	246-247
	Ada Balığı		
80	Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme	Tercümeler	260
	Müskirat		
81	Fıçı	Tercümeler	260
82	Tercüme	Tercümeler	260-261
	Kazak karıları		
83	Çin’de düğün	Tercümeler	261-262
84	Çin’de kızlar için geceli gündüzlü mektep	Tercümeler	262
85	Tercüme	Tercümeler	262-263
	Fransa’da bahçıvanlık		
86	Amerika’da kış arabası	Tercümeler	263

Derginin büyük çoğunluğunu kapsayan tercüme çalışmalarının konu tutarlılığından bahsetmek mümkün değildir. Çünkü bu çalışmalarda yer alan metinlerin bir kısmı edebî metinler arasında yer alırken diğer bir kısmını öğretici metinler oluşturmaktadır. Dönemin sosyal ve kültürel hareketliliği düşünüldüğünde dergide bulunan tercüme çalışmalarının Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyıldaki tercüme faaliyetlerini gösterme odaklı bir amaç taşıdığı dile getirilebilir. *Bahariyye-i Edebiyat*’ta toplam 86 farklı tercüme bulunmaktadır. Bunlardan bazıları birkaç cümleden ibaret görünürken, bir kısmının da “mabadı var” açıklamasına devam etmediği görülmüştür.

Tercüme konusunda belirli bir düzen takip edildiği söylenemez. Örneğin mecmuada yer alan ilk tercüme “Fransa edebiyat kitaplarının birinden tercüme edilen hikâyedir” başlığıyla yer alır. Bu hikâyenin kimin, hangi kitabından çevrildiği ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Üstelik metnin ilk parçası: “Paris köylerinin birinde eyyam-ı şitanın şiddet-i berdinden çaylar müncemit ve asab-ı eşcar selc ile mütesettir ve eşcar evraktan

arı olduğu ve avaze-i tuyuru hiç kimse gayr-ı müstemi ve turab-ı erz beyaz çarşaf gibi beyaz kar ile örtülmüş bulunduğu hâlde sahari ve beyaban süt gibi görünür idi. Köyün emakin-i sagirelerinin bacalarından” biçiminde yarım bırakılmıştır (15). Hikâyenin ikinci bölümü 15 sayfa sonra yer alır. Ancak birçok metinde başlıklandırma olmadığı için hangi tercümenin hangisinin devamı olduğu için okur uğraşının gerektiği söylenebilir. Bir sonraki parçada yalnızca “ikinci numaradaki tercüme hikâyeden mabad” bilgilendirmesi vardır.

Tercüme bütünü olarak değinildiğinde konu açısından sunduğu geniş yelpaze ve bilgilendirici yapının dikkat çektiği söylenebilir. Diğer metinlerin dağılımında görülebileceği gibi tercümelerde de coğrafyadan, tarihe ve iktisada, farklı milletlerin toplumsal yaşamlarına dair belirli bir temayı takip etmeyen çok sayıda metin vardır. Örneğin “Sırp muharebesi akabinde Macarlıların serdar-ı ekrem-i sabık Abdülkerim Nadir Paşa hakkında söyledikleri şarkının tercümesidir” başlığıyla bir şarkı tercümesine yer verilirken neden çevirdiği ile ilgili herhangi bir şey söylemez. Mecmuanın yapısı içinde bu tür ayrı duran onlarca metin bulunmaktadır.

“Avrupa Edebiyat Gazetelerinden Tercüme” ya da “Edebiyat Gazetelerinden Tercüme” başlıkları bu çevirilerin edebî niteliği konusunda yanlış bir algı uyandırır. Bu başlıktaki tercüme de yine “faydalı bilgiler” başlığı altında değerlendirilebilecek metinlerdir. Bunlar, örneğin elektriğin aydınlatmada kullanılması, kolera ilacının faydası, telefonun icadı ve kullanımı, Paris civarında tehlike arz eden kurtlar, içkinin Avrupa’da çoğalması ve bunun zararları gibi farklı konular bulunmaktadır. Üstelik bunların bir kısmı birkaç satır bilgilendirici içeriğe sahiptir.

Bunların dışında Mehmet Hilmi’nin tercüme anlayışının aydınlatılması için tercüme nasıl yaptığı üzerine birtakım tespitler yapılabilir. Örneğin “Kazak karıları” adlı yazı “Kont Tolstoy, nam bir Rus müellif, Kazak karıları hakkında atideki surette yazmıştır” biçiminde başlar. Burada yazara bir gönderme bulunur ancak onun bunu nerede yazdığı, Mehmet Hilmi’nin bunu nereden çevirdiği ile ilgili bir bilgiye yer verilmez. Kazak kadınlarının aile ve toplum içindeki konumuna ve bunun Avrupa’nın üstünde olduğuna, fiziksel özelliklerine ve giyimlerine değinir. Ne var ki Mehmet Hilmi’nin bu tür tercümelerde kaynak metne sadık kalmadığı daha çok kendi zihninde yaptığı kompozisyonla tercüme aktardığı söylenebilir. Bu durum özellikle

“Çin’de Düğün” başlıklı tercümeden yola çıkarak anlaşılabilir. Bu tercümenin de kaynağı ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Metin şöyle başlar:

Çin’de düğün, birçok ayin ve âdetler ve çok masraflarla icra olunur. Nişanlanmak resmi çok erken yani nişanlananlar çocuk iken icra olunur. Erkek için kız ve kız için erke bulanlar meyancı tesmiye olunan birtakım karılardır. Bu karılar düğün ve cenaze ayinleri icrasında gelini ve güveyi yahut meyyiti, gidermek vesair hizmetler icra etmek için istihdam olunurlar. Bu karılar her haneye girip çıktıklarından kendi civarında bulunanların kaffesini tanırılar. Bu oğlanların validelerine, kendi oğullarına münasip kızlar nerede bulunduğunu haber verirler. Meyancı karılarının vesâtate müracaat etmeksizin birbirlerini görüp evlatlarının izdivacını kararlaştırmak gerek oğlanların gerek kızların valideleri için münasebetsiz bir şey addolunur. Oğlanlar ve kızlar izdivaçları hususunda güya kendilerine müteallik olmadığından asla bir şey demezler. Nişan resmi iki tarafın validelerinin hüsn-i rızasıyla ve yekdiğerine hediyeler itasıyla icra olunur ve Çinliler nişan âdetine izdivaç kadar ehemmiyet verirler ve akd-i nikâhtan bir gün evvel gelinin kaşlarını yolunur ve bir kızın evlenmiş olduğu bundan anlaşılır.

(261)

Bu satırlarda anlatıcının doğrudan yazar-anlatıcı olduğu görülebilir. Mehmet Hilmi, Çin’de gerçekleşen bir düğünü sanki kendisi tanık olmuş gibi ayrıntılarıyla anlatır. Âdetlere, uygulamalara ve bunların arka planına değinir. Dolayısıyla metni bir nevi sahiplenir. Tiyatrolardaki çeviri anlayışı ile birlikte değerlendirildiğinde onun bu doğrultudaki tavrı daha kolay anlaşılabilir.

Tercümelerin neredeyse tamamı bu üslubu ve tavrı paylaşır. Bazıları da Avrupa’da açılan bir sergi, Çin’de açılan bir okul, icat edilen bir alet ile ilgili haber metinleridir. Bunların dışında üzüm yetiştiriciliğinden, içki çeşitlerine, Çin’de ve Avrupa’da eğitimden, Avrupa’nın bazı şehirlerinin tanıtımına, Avrupa’da oynanan tiyatrolar ile ilgili haberlere kadar geniş bir konu yelpazesi sunar. Bunların yanı sıra İngiltere Kraliçesi I. Aleksandirin ile Fransa Cumhurbaşkanı Marşal Makhamo’nun “tercüme-i hâlleri” de bu konu yelpazesinin farklı bir boyutunu gösterir.

2.2.4. Kurmaca Dışı Diğer Metinler: Coğrafi, Tarihi ve İktisadi Bilgiler, Basın Hayatından Kesitler, Folklorik Bilgiler ve Denemeler

Tablo 2.3.: Kurmaca Dışı Metinler (Coğrafi Bilgiler)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Coğrafya ve Kozmografya beyanındadır	Coğrafi Bilgiler	12
2	Tarifat-ı Umumiye	Coğrafi Bilgiler	12-14
3	Amerika kıtasında Brezilya imparatorluğu	Coğrafi Bilgiler	64
4	Amerika kıtasında Müctemia-yı Amerika Cumhuriyeti	Coğrafi Bilgiler	64
5	Nısf-ı kürelere dair malumat	Coğrafi Bilgiler	64
6	Devair-i mütevaziyeye dair malumat	Coğrafi Bilgiler	64
7	Medarat hakkında malumat	Coğrafi Bilgiler	64
8	Amerika kıtasında Arjantin Cumhuriyeti	Coğrafi Bilgiler	78
9	Amerika kıtasında Peru Cumhuriyeti	Coğrafi Bilgiler	78
10	Amerika kıtasında Haiti Cumhuriyeti	Coğrafi Bilgiler	78
11	Amerika kıtasında Meksika Cumhuriyeti	Coğrafi Bilgiler	78
12	Tuna nehri hakkında bazı malumat	Coğrafi Bilgiler	83
13	Kaplıcalara dair bazı malumat	Coğrafi Bilgiler	84
14	Artezyen denilen kuyular hakkında bazı malumat	Coğrafi Bilgiler	91-92
15	Tuna nehrinden mabad	Coğrafi Bilgiler	106-107
16	Brezilya devletinin memaliği hakkında biraz malumat	Coğrafi Bilgiler	110-111
17	Rio de Janeiro	Coğrafi Bilgiler	111
18	Baran-ı rahmet-feşan yani yağmur	Coğrafi Bilgiler	114-115
19	Yahçe yani dolu	Coğrafi Bilgiler	115
20	Berf yani kar	Coğrafi Bilgiler	115
21	Jale yani kırağı	Coğrafi Bilgiler	115
22	Zelzele yani hareket-i arz	Coğrafi Bilgiler	115
23	Cibal-ı ateşfeşan yani yanardağlar	Coğrafi Bilgiler	124
24	Çorulu volkanları	Coğrafi Bilgiler	147
25	Tuna'ya akan sular	Coğrafi Bilgiler	150
26	Met ve cezir	Coğrafi Bilgiler	152
27	Âlem-i şems	Coğrafi Bilgiler	163
28	Arz	Coğrafi Bilgiler	163
29	Devr-i yevmi	Coğrafi Bilgiler	163-164
30	Tabakat-ı Arz	Coğrafi Bilgiler	177-178

31	Ziya-yı şimali	Coğrafi Bilgiler	189
32	Devr-i senevi	Coğrafi Bilgiler	190-192
33	Rumeli Şahane	Coğrafi Bilgiler	194-195
34	Kısm-ı evvel merkez-i küre	Coğrafi Bilgiler	207
35	Güneş	Coğrafi Bilgiler	217
36	Seyyarat	Coğrafi Bilgiler	217-218
37	Akmar	Coğrafi Bilgiler	241
38	Ay	Coğrafi Bilgiler	241-242
39	Husuf ve küsuf	Coğrafi Bilgiler	242-243
40	Kuyruklu Yıldız	Coğrafi Bilgiler	243-244
41	Yevm-i nücûmi	Coğrafi Bilgiler	244
42	Seni-i şemsiye ve itidaliye	Coğrafi Bilgiler	244-245
43	Sürat-ı intişar-ı ziya	Coğrafi Bilgiler	245-246
44	Kısm-ı salis: Tabakat-ı saniye	Coğrafi Bilgiler	251-252
45	Kısm-ı Rabi: Tabaka-yı salise	Coğrafi Bilgiler	252-253
46	Kısm-ı Hamis: Tabaka-yı Rabia	Coğrafi Bilgiler	253-254

Bahariyye-i Edebiyat'ta bulunan coğrafi bilgilerin genel seyrinin epirojenez ve orojenez hareketlilik, ülkelerin coğrafi koşulları hakkında genel malumatlar, yeryüzü şekilleri, doğa olayları, astronomik bilgiler etrafında oluştuğunu aktarabilmek mümkündür. Dergide, muhtevasını coğrafi bilgilerin karşıladığı ilk metin 12. sayfada yer alan “Coğrafya ve Kozmografya beyanındadır” başlıklı yazıdır. Bu yazıyla başlayan coğrafi metinlerin kendi içerisinde sistematik bir şema izlenimine sahip olduğu söylenemez. Çünkü metinler, bir bilim dalının hipotetik örüntülerini aktarmaktan çok bilgi odaklı bir amaç taşıdığını göstermektedir. Coğrafya teriminin ne demek olduğu ve kapsamı ile birlikte askeri coğrafyanın bir millet için neden gerekli olduğunu tartışır. Ardından “Tarifat-ı Umumiye” başlığı altında neredeyse birer cümleyle dünyanın şekli, kıtaların biçimleri, kutuplar, yer yüzü şekillerinin nasıl adlandırıldığına değinir.

Coğrafya hakkındaki bilgilerinde çeviri olma ihtimali yüksek görünmektedir. Örneğin yeryüzü şekillerini anlatırken Osmanlı coğrafyasından örnekler gösterir. Bununla birlikte başta Amerika olmak üzere dünyanın bazı ülkeleri, coğrafi özellikleri ve yaşayışları hakkında bilgiler bulunur. Arjantin, Peru, Haiti, Meksika, Brezilya hakkında bilgiler verirken daha çok Amerika kıtasındaki ülkeleri tanıtır. Bu seçimin

ardında Türk okurunun bakışını Osmanlı dışındaki dünyaya çekmek ve bu dünya hakkında bilgi vermek olduğu söylenebilir. Bununla birlikte yazılarda belirli bir düzen bulunmamakta olup yazarın kendi için tuttuğu notlar görünümündedir.

Tablo 2.4.: Kurmaca Dışı Metinler (Tarihî Bilgiler)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Taksim-i tevârih	Tarihî Bilgiler	7.Ağu
2	Ayasofya cami-i şerifine dair biraz malumat	Tarihî Bilgiler	25-26
3	Çay içmek ve ekilip biçilmek nereden zuhur ettiği	Tarihî Bilgiler	44
4	Şimendifer yani demir yolu	Tarihî Bilgiler	47-48
5	Torpil ve mucidi	Tarihî Bilgiler	49
6	Dersaadet dikili taşlarına dair biraz malumat	Tarihî Bilgiler	49-51
7	Afrika kıtasında Fas padişahı	Tarihî Bilgiler	64
8	Asya kıtasında Çin İmparatorluğu	Tarihî Bilgiler	68
9	Kıta-yı mezkûrede Japon İmparatorluğu	Tarihî Bilgiler	68
10	Asya'da İran Şahlığı	Tarihî Bilgiler	68-69
11	Avrupa kıtasında Yunan Krallığı	Tarihî Bilgiler	69
12	Kıta-ı mezkûrede Vürtenburg Krallığı	Tarihî Bilgiler	69
13	Avrupa'da Felemenk Krallığı	Tarihî Bilgiler	69
14	Moskof milletine dair malumat-ı tarihiye	Tarihî Bilgiler	70-72
15	Londra'nın millet meclisi	Tarihî Bilgiler	73
16	İngiltere kraliçesi Birinci Aleksandirin Hazretlerinin tercüme-i hâlleridir.	Tarihî Bilgiler	75-76
17	Prusya imparatoru Birinci Wilhelm Hazretleri	Tarihî Bilgiler	76
18	Avusturya imparatoru ve Macaristan kralı Birinci Fransuva Jozef Hazretleri	Tarihî Bilgiler	76
19	İspanya kralı Don Alfons Hazretlerinin tercüme-i hâlleriyle sandalı kraliyete cülusları	Tarihî Bilgiler	76-78
20	Afrika kıtasında Zanzibar Şahlığı	Tarihî Bilgiler	78
21	Afrika kıtasında Habeş İmparatorluğu	Tarihî Bilgiler	78
22	Asya kıtasında Siyam Krallığı	Tarihî Bilgiler	78
23	Telgraf ve mucidi	Tarihî Bilgiler	80
24	Avrupa kıtasında Saksonya Krallığı	Tarihî Bilgiler	84
25	Avrupa kıtasında Rusya İmparatorluğu	Tarihî Bilgiler	84
26	Avrupa kıtasında Danimarka Krallığı	Tarihî Bilgiler	84
27	Avrupa kıtasında Portekiz krallığı	Tarihî Bilgiler	84
28	Avrupa kıtasında Belçika Krallığı	Tarihî Bilgiler	84

29	Avrupa kıtasında Bavyera Krallığı	Tarihî Bilgiler	84
30	Avrupa kıtasında San de Bad Dukalığı	Tarihî Bilgiler	84
31	Avrupa kıtasında İtalya Krallığı	Tarihî Bilgiler	84
32	Tuğra-yı Hümayun ve nam-ı Âlişan-ı Osmani	Tarihî Bilgiler	85
33	Saat ve mucidi	Tarihî Bilgiler	85
34	Fransa Cumhuriyet reisi Marşal Makmaho'nun tercüme-i hâli	Tarihî Bilgiler	85-86
35	Fransa Cumhuriyeti reisi sabıkı müteveffa Mösyö Tier	Tarihî Bilgiler	86-87
36	Balon ve mucidi	Tarihî Bilgiler	87-88
37	Avrupa kıtasında İsviçre Cumhuriyeti	Tarihî Bilgiler	92
38	Avrupa kıtasında İsveç ve Norveç Krallığı	Tarihî Bilgiler	92
39	Avrupa kıtasında İspanya Krallığı	Tarihî Bilgiler	92
40	Avrupa kıtasında Avusturya İmparatorluğu	Tarihî Bilgiler	92
41	Avrupa kıtasında İngiltere Krallığı	Tarihî Bilgiler	92
42	Avrupa kıtasında Almanya İmparatorluğu	Tarihî Bilgiler	92-93
43	Avrupa kıtasında Devlet-i Aliyye-i Osmaniye	Tarihî Bilgiler	93
44	Lizbon şehrine dair biraz malumat	Tarihî Bilgiler	98
45	Banka-ı Devlet-i Aliyye-i Osmaniye	Tarihî Bilgiler	98-99
46	Dersaadet'te bulunan su gemileriyle yollarına dair malumat	Tarihî Bilgiler	103-104
47	Farsiyülibare bir zayceden müstahrectir.	Tarihî Bilgiler	104
48	Garaibattan bazı çeşmeler		
49	Şehzâdegân-ı civanbahtan-ı hazarat-ı cennet-mekân Sultan Abdülmecit Han-ı Gazi Hazretlerinin mahdum-ı âlileri	Tarihî Bilgiler	105
50	Cennet-mekân Sultan Abdülaziz Han Hazretlerinin mahdum-ı âlileri	Tarihî Bilgiler	105
51	Prens Bismarck	Tarihî Bilgiler	106
52	Rusya'nın Dersaadet sefir-i kebirî General Agnatiyef	Tarihî Bilgiler	106
53	Hindistan'da vaki ray ve raca ila maharaca	Tarihî Bilgiler	106
54	Japon imparatoru Mikado	Tarihî Bilgiler	108
55	Danimarka kralının bahtiyarlığı	Tarihî Bilgiler	108
56	Gazi Osman Paşa hazretleri	Tarihî Bilgiler	121
57	Avrupa'ya hurufatı iptida getiren kimdir?	Tarihî Bilgiler	51
58	Hindistan padişahının şimdi hayatta olan şehzadesi	Tarihî Bilgiler	135
59	Tabir-i diğerle tarih	Tarihî Bilgiler	140-141
60	Dersaadet sarnıçları	Tarihî Bilgiler	151
61	Şeker kamışı	Tarihî Bilgiler	181

62	Meskukat-ı Romaniye	Tarihî Bilgiler	193-194
63	Mülûk-ı Yahut	Tarihî Bilgiler	204-205
64	Gazın mucidi ve keyfiyet-i ihtirayı	Tarihî Bilgiler	205-206-207
65	Hükema-yı Yunan denilen Yunan-ı kadim hükema yani filozoflarının en meşhur ve marufları	Tarihî Bilgiler	215

Tabloda diğer bir başlık altında toplanan tarihi bilgiler, genel olarak 19.yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi ve içtimai ilişkilerde bulunduğu diğer imparatorlukların tarihçesi hakkında bilgilere yer vermektedir. Avrupa, Afrika, Asya ve İskandinav ülkelerinin önde gelen liderleri ve hanedanlarını aktaran metinlerin sosyokültürel modülleri de beraberinde taşıdığı dile getirilebilir. Bununla beraber Osmanlı toplumu adına değer arz eden mekân, yapı ve isimlere de yer verildiği belirtilebilir. Örneğin Dersaadet'te bulunan dikili taşlar ve sarnıçlar hakkında bilgi köşelerine yer verilirken, "Gazi Osman Paşa"nın da kısa bir biyografisine yer verilir. Bunların dışında Sultan Abdülmecit ile Sultan Abdülaziz'in torunlarının isimleri ve doğum tarihleri de yine bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Tablo 2.5.: Kurmaca Dışı Metinler (Folklorik Bilgiler)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Açantı milletinin acayip âdetleri	Folklorik Bilgiler	34-38
2	Tütün içmek kimin tarafından âdet hükmüne girdiği	Folklorik Bilgiler	42-43
3	Kahve içmek kimin tarafından âdet olduğu	Folklorik Bilgiler	43-44
4	Zengibar ahalisinin ahvalleri	Folklorik Bilgiler	55
5	Çamur yiyen kabail	Folklorik Bilgiler	131
6	Kadim Amerikalıların İbadeti	Folklorik Bilgiler	146
7	Şule üfürmek yahut izdivaç	Folklorik Bilgiler	146-147
8	Bir fil için icra edilen cenaze olayı	Folklorik Bilgiler	149-150

Tarihi bilgilerden hemen sonra "Folklorik Bilgiler" şeklinde sınıflandırılan metinler yer almaktadır. Bu metinlerin muhtevasına göz atıldığında aktarılan bilgilerin coğrafi sınırlarının bulunmadığını söylemek mümkündür. Zira bir metin Afrika'da bulunan

kabileler hakkında bilgilere sahipken diğer bir metin Amerika kıtasına dair bilgi taşımaktadır. Bu metinlerin konu bütünlüğü dile getirildiğinde de büyük oranda bir tutarsızlıktan söz edilebilir. Bahsi geçen Afrika kabilelerini aktaran metinde o kabileye ait ananeler dile getirilmişken muhtevasını Amerika kıtasının oluşturduğu metinde ibadetlere, diğer bir metinde ise hayvan kültürüne dair bilgiler barınmaktadır. Bundan dolayı metinler, iç tutarlılıktan çok bir kapsam etrafında “Folklorik Bilgiler” başlığı altında buluşmuştur.

Tablo 2.6.: Kurmaca Dışı Metinler (Tıbbi Bilgiler)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Fenn-i tıp ve fenn-i teşrih	Tıbbi Bilgiler	14
2	Fenn-i tıbbıa tatbikan ilm-i hıfz-ı sıhhat ve beden	Tıbbi Bilgiler	19-20
3	Mide fesadı için	Tıbbi Bilgiler	61
4	Sıtma için	Tıbbi Bilgiler	61
5	İlm-i tıp	Tıbbi Bilgiler	105
6	İlm-i teşrih	Tıbbi Bilgiler	105
7	Cerrahlık	Tıbbi Bilgiler	105
8	Eczacılık	Tıbbi Bilgiler	105

Tıbbi bilgilere gelindiğinde ise çoğunlukla insan sağlığını etkileyen faktörlere ve bu faktörlerin yol açtığı sorunların çözümüne ilişkin bilgilere yer verildiği söylenebilir. Söz konusu sorunların örneklemini dile getirdiğimiz takdirde “Mide Fesadı İçin” başlıklı yazıda belirtilen rahatsızlığa karşı sebze ve meyvelerden oluşan bir şurup tertip edilerek çözüme ulaşılabildiğine dair ifadelerin dile getirildiğini görmek mümkündür.

Tablo 2.7.: Kurmaca Dışı Metinler (İktisadi Bilgiler)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Enva-ı ulum ve ilm-i hesap	İktisadi Bilgiler	5
2	Muhasebe-i meskukat kaidesi	İktisadi Bilgiler	5.Haz
3	Muhasebe-i evzan kaidesi beyanıdır.	İktisadi Bilgiler	7
4	Mesail-i hesabiye	İktisadi Bilgiler	20-21
5	İlm-i hendeseden mesail	İktisadi Bilgiler	21-22
6	Kavaid-i hesabiye	İktisadi Bilgiler	22-23

7	Kolektif şirketi yani şirket-i bilmunan veyahut şirket-i müşatere kontratosu suretinin şeraitnamesinden mabad	İktisadi Bilgiler	221
8	Komandit yani hissedarlık şirketi kontratosu	İktisadi Bilgiler	222-223
9	Şirket-i muvakkate	İktisadi Bilgiler	223
10	Terif		
11	Küsurat beyanındadır	İktisadi Bilgiler	224
12	Küsurat adıye hakkında istimal olunan bazı lazımeler	İktisadi Bilgiler	224
13	İlm-i hesapta küsurat-ı adıye bahsindeki lazımelerden mabad	İktisadi Bilgiler	254-255
14	Kaide-i İhtisar	İktisadi Bilgiler	255-256
15	Kasım-ı müşterek-i azam kaidesi	İktisadi Bilgiler	256-257
16	Usul-ı defteri beyanındadır	Ticari Usul ve Beyanlar	14-15
17	Bir tacirin sipariş mektubu	Ticari Usul ve Beyanlar	31
18	Mal ve poliçe geldiğine dair cevabname	Ticari Usul ve Beyanlar	46-47
19	Bono	Ticari Usul ve Beyanlar	47
20	Adi senet	Ticari Usul ve Beyanlar	55
21	İhtar	Ticari Usul ve Beyanlar	55
22	Sekstro yani hacizname	Ticari Usul ve Beyanlar	56
23	Kompromso	Ticari Usul ve Beyanlar	56
24	Komproso sureti	Ticari Usul ve Beyanlar	199
25	Kontra sureti	Ticari Usul ve Beyanlar	223
26	İstinaf istidası	Ticari Usul ve Beyanlar	223-224

Tabloda da görüldüğü üzere “Tıbbi Bilgiler” başlığından sonra “İktisadi Bilgiler” ve “Ticari Usul ve Beyanlar” başlıklı metinlerin tasnifine yer verilmiştir. Bu iki konunun birbirlerinden ayrı değerlendirilmesinin nedeni ikinci başlığın iktisadi bilgiler dışında

yalnızca ticari usullere dair bilgi taşımından kaynaklanmaktadır. Bu bilgilere göz atıldığında Osmanlı ticaret hayatının örfi bir birikimin sonucunda çeşitlilik gösteren ticari ilişkilere rastlanabileceği ifade edilebilir. Birinci başlığın altında sınıflandırılan iktisadi bilgilerin ise ekonomik terim ve ölçülerin bilimsel çerçevede bir tür ‘hesap örneklerine’ dayanarak oluşturulduğu izlenimini yarattığı söylenebilir.

Tablo 2.8.: Kurmaca Dışı Metinler (Haberler)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Takrizat	Dönemin Basın Haberleri	17
2	Gazete	Dönemin Basın Haberleri	39-41
3	Avrupa’da terakki-i maarif	Dönemin Basın Haberleri	45
4	Paris gazetelerinin istatistiği hakkında tafsilat	Dönemin Basın Haberleri	68
5	Bahariyye-i Edebiyat	Dönemin Basın Haberleri	68
6	Paris gazeteleri	Dönemin Basın Haberleri	99
7	Şehir postasıyla aynen mevrut	Dönemin Basın Haberleri	78-79
8	Dört sene mukaddem Fransa’da neşir olunan bir edebiyat gazetesinde zirdeki makaleyi mütalaa ettik	Dönemin Basın Haberleri	118
9	Amerika gazeteleri	Dönemin Basın Haberleri	135
10	Taacübübe şayan bir vukuat	Dönemin Basın Haberleri	145-146
11	Amerika’da Himasa namında ufak bir hayvan	Dönemin Basın Haberleri	147
12	Kunduz Tesmiye olunan deniz hayvanının bokası	Dönemin Basın Haberleri	147
13	Amerika’da bal arısının menfuriyeti	Dönemin Basın Haberleri	147
14	Japon’da ilk gazete	Dönemin Basın Haberleri	152
15	Ve minel-havadis yekulu mafeş	Dönemin Basın Haberleri	167

16	Pek mühim bir havadis daha	Dönemin Basın Haberleri	167
17	Ramazan-1 şerifte iftara davet tezkireleri	Dönemin Basın Haberleri	174
18	Reftar-1 ahir	Dönemin Basın Haberleri	174
19	Tarz-1 diğler	Dönemin Basın Haberleri	174
20	Hükümdaran-1 selefkiyan	Dönemin Basın Haberleri	174-175
21	Bizde Matbuat	Dönemin Basın Haberleri	233-236
22	Avrupa maarifi	Dönemin Basın Haberleri	238-239
23	Fransa'da maarif	Dönemin Basın Haberleri	239
24	Almanya'da maarif	Dönemin Basın Haberleri	239
25	İsveç'te maarif	Dönemin Basın Haberleri	239-240
26	İsviçre'de maarif	Dönemin Basın Haberleri	240
27	Danimarka'da maarif	Dönemin Basın Haberleri	240

Tablo 2.9.: Kurmaca Dışı Metinler (Deneme)

Sıra	Yazının Başlığı	Tür	Sayfa
1	Bir varaka	Deneme	51-52
2	Amerika kütüphanelerinin istatistiği	Deneme	119-120
3	Evailde Arapların ulum-ı tabiiyede olan maharetlerinin ve ne derece terakki bulduğu ve muvazenesi yahut mekârim-i ahlak	Deneme	143
4	Yine Fransız kitabında dünyanın hâce-i marifeti Araplardır diye yazmışlardır	Deneme	144-145
5	Ziraat	Deneme	174
6	Bahariyye-i Edebiyat sahib-i imtiyaz ve muharriri rafetli Mehmet Hilmi Efendi'ye takriz	Deneme	179
7	Muharririn cevabı	Deneme	179
8	Tarifât-ı aşk ve muhabbet	Deneme	179-180
9	Kütüphanelerimiz	Deneme	181

10	Güllü Agop Efendi'nin kendi kendine mülâhaza ve teessüfü	Deneme	225
11	Maarif	Deneme	237-238

Bahariyye-i Edebiyat mecmuasının yazı çeşitliliğinin önemli bir bölümünü “kurmaca dışı” kategoride incelenebilecek metinler oluşturur. Burada mümkün olduğunca anlaşılabilir bir tespit yapabilmek adına günümüz algısına yönelik bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıştır. Ne var ki bu ayrımın kesin olmadığı ve farklı bakış açılarının bu metinleri farklı biçimlerde sınıflandırmaya imkân sağlayacağı söylenebilir.

Burada özellikle belirtilmesi gereken bu mecmuanın en önemli özelliğinin yazarın kendi ilgi alanının bir yansımasını sunmasıdır. Aynı zamanda onun “gazeteciliğinin” anlaşılmasında okurlara bir alan açtığı belirtilebilir. Bu doğrultuda Mehmet Hilmi'nin popüler bir gazetecilik anlayışı olduğu, kendi ilgisini çeken, okurun da ilgisini çekebileceği metinlere mecmuasında yer verdiği dile getirilebilir. Bu açıdan onun “ansiklopedist” bir tavırla mecmuayı oluşturduğu ve çok fazla “şey” hakkında kısa da olsa bilgi verme çabasında olduğu görülebilir. Ayrıca bu durum onun Avrupa basınının yakın bir takipçisi olduğunu göstermektedir.

“Kurmaca dışı metinler” başlığı altında sınıflandırılan bu metinlerin belki de yalnızca Osmanlı ile ilgili olanlarının doğrudan yazarın düşünce dünyasının ürünü olduğu söylenebilir. Bunun dışında yaklaşık 300 metnin neredeyse tamamı tercüme özelliği gösterir. Yazarın “tercüme” başlığı altında toplanan metinleri ile diğerleri arasında üslup, konu çeşitliliği ve kaynak gösterimi açısından büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Bu da hangi metnin özgün, hangi metnin çeviri olduğunun anlaşılmasında, dahası ne kadarının çeviri ne kadarının telif olduğunun tespit edilmesinde bir engeldir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAHARİYE-İ EDEBİYAT MECMUASININ ÇEVİRİ YAZISI

BAHARİYE-İ EDEBİYAT VE MÜTENEVVİA-I ULUM VE HİKÂYAT-I MUDHİKAT

[s1]

Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat-ı Mudhikat

Serlevhasıyla Osmanlı menafine hizmet eder haftalık Dersaadet edebiyat risalesidir.

Cüz numarası 1

Eser

Mehmet Hilmi an hulefa-yı bab-ı vâlâ-yı seraskeri

Derun-ı mecmuaya derç ve tahrir olunacak mevadd-i münkasime

Unvan-ı edebiyat; Darbimesel yani atalar sözü; Ulum; Taksim-i ulum; İlm-i felâhat; İdare-i askeriye nizamnamesi; Tiyatro ve pandomima; İlm-i hesap; Tevarih; Taksim-i Tevarih; Cebri adi, cebri âlâ; Mesele ve ecvibe; İspat-ı ilm-i hendese; Mudhike yani gülünçlü hikâyat; Coğrafya ve kozmografya; Ulum-ı tabakat-ı arz ve alâim-i semaviye; Fenn-i heyet; Mevsim-i bahar tebriknameleri; Ulum-ı zâyîçe; Usul-ı sanat-ı hat; Fenn-i kitabet ve inşa; İlm-i hıfz-ı sıhhat-ı beden; Hubb-ı vatan; Usul-ı defteri; Hikemiyat; Gazeliyat; Dram, trajedi, komedyâ, vodvil, kanto, opera; Bir tiyatro kitabı yazmak; Pandomimaya dair bazı oyunların isimleriyle oyunları muhtasaran gösterilişi; Piyans ve tablo ve yuvan ve yuvan; Hikmet-i tabiiye enmûzec; Avrupa'da bir mükemmel seyahat; Öteden beriden; Ashab-ı muhteri; Terâcim-i ahval; İlm-i kelâm; Muhtasar ve müfit surette fenn-i tıp ve fenn-i teşrih; Logaritma; Müsellesat müsteviye ve küreviye; Fenn-i resim, tarama; Fenn-i mimari; Caraskal; Kuvve-i buhariye; Ulum-

ı telgraf; Tarih-i tabii; Şimendifer ve demir yolları; Tramvay; Avrupa'da terakki-i maarif; Nebatat; İlm-i felsefe; Ahval-ı meskukat; Nesâih-i vafire; Bilmece ve muamma; Matbaalar; Gazeteler; Askerlik şerefi; Kitabetin meziyeti; Ticaret ve sanayiin fevâidi; Müskiratın enva ve mazarratı; Vakanüvislik; Dersaadet'te Boğaziçi'nin havası; Dersaadet suları ve havası ve dikili taşlar; Dersaadet ebniye-i kadimesi; Asar-ı kadime; Tarif-i Ayasofya; Dersaadet'te seyrangâh maheller; Tentif-i Asvak; Macar millet-i muhteremesi tarihi; Fuskara faciası; Punik muharebesi; Ermeniler; Hükema-yı Yunan; Elektrik vasıtasıyla yıldız imalı; Evailde Arapların ulum-ı tabiiyede olan maharetlerinin [] ve ne derecede terakki bulunduğu ve muvazinesi; Hindistan; Çinliler ve ahval-ı Çin; Mülûk-ı Beni İsrail; Mülûk-ı Yahud; Roma devletine hücum eden kabail-i vahşiye; Hükümdaran, selefkiyan; Asya milel-i kadimesi; teşekkül-i selâsil-i cibâl ve heyet-i mütebeddile-i arz; İbraniler; Fenikeliler; Şehr-i Babil; Babil'de Devlet-i Keldaniye; Bilcümle mülûk-ı sâlife-i ecnebiye ve maziye; Karıncaların suret-i taayyüşleri ve ettikleri say ve gayret; Ticaret ve sanayi; tezkir-i vakayi; temeyyüz rivayat vesair ulum ve fûnun ve maarif ve letâiften bahisler açar, ara sıra çıkar mecmua-yı muvakkatedir.

İşbu birinci cüz *Bahariyye-i Edebiyat*'ın cüzleri kalmadığı ve mukaddemde ruhsat-ı resmiyesi maarif-i nezaret-i celilesinden istihsal olunduğu cihetle üçüncü defa olarak mekteb-i sanayide tab olundu.

[s2]

***Bahariyye-i Edebiyat* ve mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat ve mudhikat
Serlevhasıyla Osmanlı menafiine hizmet eder ve her on cüzü bir cilt itibar
olunur ve haftalık Dersaadet edebiyat risalesidir.**

Mukaddime

Mahsul-ı fikrim asarından olup bundan iki üç sene mukaddem yazmış olduğum bazı asar geçenlerde bil-münasebe yedime geçmiş ve bu gibi asar kâriin-i kirâm indinde pertev-baş bazı asar-ı fevkaladeye nispetle hiç hükmünde bil-tenasüp mütenasip ve azade-i kayıt ve eşkal bulunduğu cihetle bunların cümlesini yakıp mahvetmek efkarında bulundum ise de biraz daha tamik-i efkardan sonra diğer bir efkarın galebesiyle bu efkardan bil-külliyeye rucu ettim çünkü eser demek insan için ayn-ı evlat

demek olduğundan başka her kim olur ise olsun dünyada ebnay-ı milletinin faydasına hizmet eder bir hayırda bulunmaz ise hem ahlaf nazarından merdud ve hem de kanun-ı insaniyetin bil-külliyeye haricinde bulunanlardan mâdud olacağını piş-i nazar-ı tatkiye olarak *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-i Ulum ve Hikâyat ve Mudhikat* namlarıyla üç serlevha ve mündericatı bir takım aksam-ı kesireye taksimle karınca kararınca mazmun-ı hikmet mefhumuna imtisalen etrafını tenvire ademü'l-imkan bir sönük mumla sahib-i asar arasına girerek eser-i bendegânemi enzâr-ı umumiye vaz edişim haşa malumat-ı çâkerânemi zevat-ı dakika-şinas beyninde iştihar olmayıp belki ileride asar-ı meşhureleri erbab-ı basiret-i hakâyık-bünyan ve çeşm-i dürbin-i dakâyık-şinasan-ı vatanın nezd-i hakâyık ve fed-i dakâyık fetanet-mendaneleriyle be-hak tehzib-i ahlaka medar-ı mahz olan ve kuvve-i kalemiyeleri umum nezdinde müsellemler ve vücutları hakikaten mabehü'l-iftiharımız bulunan bazı zevat-ı maarif-semattan beklemekte olduğum muavenet-i kalemiye ve amale-i nazar-ı müdekkik-şinasileriyle merbut olduğunun beyan ve inhasıyla kâriin-i kirâm hazeratından işbu eser-i çâkerinin hatalarının afv ve safh-i cemileleriyle mestur buyurularak bendelerini garik-i lücce-i vayedar-ı fahr ve mesar buyuracakları vabeste-i lütuf ve mürüvvetleriyle ber kemaldır. Heman cenab-ı hayrûnnasirin padişah-ı nusret-karin vâzi-i kanun-ı esası Sultan Abdülhamit Han-ı Gazi ve şehenşah-ı cemşit iktidar efendimiz hazretlerini evren-i zümürüdüng-i saltanatlarında berkarar ve berdevam buyursun. Âmin bi-hürmetilmürselin

Muharrir
Mehmet Hilmi

[s3]

Bahariyye-i Edebiyat

Evveli elif harfi ile başlanılan

Darbimesel - Atalar sözü

İnanma dostuna, saman doldurur postuna.

İç dediler ise çeşmeyi, kurut demediler ya.

Eski dost düşman olmaz.

Azıcık aşım, kavgasız başım.

Ayvaz kasap, hep bir hesap.

Emanete hıyanet olmaz.

Elden gelen hayrı diriğ etme.
Az tama çok ziyan götürür.
Ummadığın taş baş yarar.
İlk attığın taş uzak düşer.
Uyur yılanın kuyruğuna basma.
Ummadık hacıyı deve üstünde yılan sokar.
Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste.
İnsanın alacası içindedir.
Öfke baldan tatlıdır.
Öfke ile kalkan ziyan ile oturur.
Az veren candan, çok veren maldan verir.
İsteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü.
Arayan Mevla'sını da bulur cezasını da.
Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
Öksüz çocuk kendi göbeğini kendi keser.
Az ye de bir hizmetkâr tut.
Allah herkesin kalbine göre verir.
İnsaf, dinin yarısıdır.
Altın gibi olan adını bakır etme.
Uzaktan davulun sesi hoş gelir.
Elinle koymadığın şeye dokunma.
Edepsizden arzını satın al.
İnsan taştan pek, gülden naziktir.
İnsan, nisyandan hali değildir.
İslanmışın yağmurdan pervası mı olur?
Açma kutuyu, söyletirsın kötüyü.
At alan Üsküdar'ı geçti.
Alet işle, el övünür.
Ekmek çiğnemeyince yutulmaz.
Ağaç fidan iken eğilir.
Armut ağacından uzak düşmez.
Acı badıncanı kıracağı çalmaz.
İhtimaldir efendim belki derya tutuşa.

[], gelmiş ola gider.
İşten artmaz, dışten artar.
Uçan kuştan imdat umar.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.
Esrik devenin çulu, eğri gerek.
Ansınlar beni bir çürük elma ile.
Alacak ile verecek unutulmaz.
Alnım açık, yüzüm pak.
Ağzında bakla ıslanmaz.
Aç tavuk kendini arpa ambarında görür.
Orasını saki-i gül-çihrenin ibramı bilir.
Ateş ile pamuğun oyunu olmaz.
Erenlerin sağ ve solu olmaz.
Ok meydanında buhur yakmağa benzer.
[s4]
İki cami arasında kalmış beynamaza benzer.
İki cambaz bir iptе oynamaz.
İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
İki el, bir baş içindir.
Ak akça, kara gün içindir.
Eğri oturalım, doğru konuşalım.
Elden yumruk yemeyen kendini kahraman sanır.
Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir.
Ettiğin hayır, ürküttüğün kurbağa[ya] değmez.
El yarası onulur, dil yarası onulmaz.
İğneyi kendine sok, çuvaldızı ele.
Atalar sanatı evlada miras kalır.
Ulu sözü dinlemeyen uluya kalır.
İki kişi lakırdı eder iken üçüncü olma.
İnce eleyip sık dokuma.
El elden üstündür, arşa çıkınca dek.
Ekmeğin büyüğü, hamurun çoğundan olur.
Elin geçtiği köprüden biz de geçeriz.

Elin ağız torba değil ki çekip büzesin.
Aş taşınca kepçeye baha olmaz.
Öksüze acır çok ama ekmek veren yok.
Alçacık eşeğe kim olsa binebilir.
İple kuyuya inilmez.
Ayağı suya erdi.
Aç ile ecelli söyleşir.
Öksüzü dövmüşler vay arkam demiş.
Alır mısın akideyi, miski bahasına?
Ucuz sirke baldan tatlıdır.
Ağaca çıksa pabucu yerde kalmaz.
Ucuz etin yahnisi tatsız olur.
Ateş olsan cürmün kadar yer yakarsın.
El uzatılan yere, ayak uzatılmaz.
El için yanma nara, yak çubuğun sefanı ara.
Ehl-i keyfe açtırma kutunun kapağını.
Aç gezmekten ise tok olmak evladır.
Ölenin malı da beraber ölür.
Eşek kocamak ile tavlabaşı olmaz.
El elin aynasıdır.
Ay aydın, hesap belli.
Eski hamam, eski tas.
Ah diyen mahrum kalmaz.
Evvel zahmet, sonra rahat eder.
Ay ışığında ceviz silkilmez.
İnsan kâh olur dağı kaldırır, kâh olur darıyı kaldıramaz.
Ekmekten kaşık olur ama her yoğurdun hakkına göre değil.
Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.
Ah karındaşı, karındaş yaratmış ama kesesini ayrı.
Anlamazsın hikmetten, postayı çalma mektepten.

Mabadı var

Ulum

Lâ yehsilü'l-ilm illa bi's-say vel-ictihat

Malum ola ki bir talebe maksuduna başlamazdan [s5] mukaddem üç şeyi bilmek lazımdır ki anlardan birincisi okuduğu ilmin tarifi, ikincisi mevzuu, üçüncüsü garaz ve gayetidir. Okuduğu ilmin tarifini bilmek, o ilim kendisine malum olarak meçhul olmamak için mevzuunu bilmek, okuduğu ilmi sair-i ilimlerden fark ederek çalışıp abes ile meşgul olmamak içindir. Garaz ve gayetini bilmek, hevesi mütezayit olup sayı abes olmamak içindir.

Enva-ı ulum ve ilm-i hesap

Ulum, iki kısımdır. Biri akliye ve biri nakliyedir. Ulum-ı akliye üç nevi olup nevi evvel asliye, nevi sâni feriyeye, nevi sâlis ameliyedir. Nevi evvel yani asliye dahi üç kısım olup birinci kısım ulum-ı riyaziye, ikinci kısım ulum-ı tabiiye, üçüncü kısım ulum-ı ilahiyedir ve keza birinci kısım, yani riyaziye dahi dört kısma münkasımdır ki bunlarda birincisine ilm-i hesap, ikincisine ilm-i hendese, üçüncüsüne ilm-i heyet ve dördüncüsüne ilm-i musiki derler.

Riyaziye diye, kemiyat-ı mutlakının havas ve keyfiyatından mebbas olan fünuna denir. Kemiyet dahi hadd-ı zatında filen veyahut vehmen, kısmını kabul eden şeye tesmiye olunur. İlm-i hesap, kavaid-i mahsusası ianesiyle malumat-ı adediyyeden, meçhulat-ı adediyyeyi istihracında istimal olunan ilimlere itlak olunur. Adet, bir veyahut birkaç vahideden ibaret olan şeye tesmiye olunur. Vahit, kendi cinsinden olup misli yanında itibar olunmayarak yalnızca vaki olan miktara vahit denir. Miktar diye tezayüt ve tenakus yani çoğalıp eksilme ve tecziyeyi kabul eden şeye miktar derler.

Mabadı var

İhtar

Her cüzde hesap için iki kısım olup bunlardan biri hesabın evvelinden başlar ki bu kısım ilm-i hesap müptedilerine mahsustur. İkinci kısım ise, oldukça hesap görmüşler içindir.

Muhasebe-i meskukat kaidesi

Parayı akça etmek 3 ile darp olunur.

Akçayı para etmek 3 ile taksim olunur.

Parayı pul etmek 9 ile darp olunur.
Pulu para etmek 9 ile taksim olunur.
Akçayı pul etmek 3 ile darp olunur.
Pulu akça etmek 3 ile taksim olunur.
Parayı kuruş etmek 40 ile darp olunur.
Kuruşu para etmek 40 ile taksim olunur.
Kuruşu akça etmek 120 ile darp olunur.
Akçayı kuruş etmek 120 ile taksim olunur.
Kuruşu pul etmek 360 ile darp olunur.
Pulu kuruş etmek 360 ile darp olunur.

[s6]

Kuruşu kese 500 ile taksim olunur.
Keseyi kuruş 500 ile darp olunur.
Parayı akça etmek 60.000 ile darp olunur.
Akçayı kese etmek 60.000 ile taksim olunur.
Keseyi pul etmek 180.000 ile darp olunur.
Pulu kese etmek 180.000 ile taksim edilmelidir.

Madde: Fakat kuruşu akçe etmek için bir madde-i mahsusa dahi vardır, şöyle ki akçe olunacak kuruş, bir mahalle tahrir ve onun altına yine kendi cinsini tahrir, daha altına iki sıfır ilavesiyle tarafından birer hane sağa ve sola taşıyarak yine o adete vaz olunduk da yekunu o kuruşun akçesi olur.

Mesela 435
 435 kuruş
 43500
 52200 pul

Mizanı kaide-i asliye-i müstamele ile icra edildikten sonra

435
120
000
870
435
52200 olur.

Muhasebe-i ezmine beyanındadır.

- Saati dakika etmek 60 ile darp olunur.
Dakikayı saat etmek 60 ile taksim olunur.
Saati saniye etmek 3600 ile darp olunur.
Saniyeyi saat etmek 3600 ile taksim olunur.
Dereceyi dakika 4 ile darp olunur.
Dakikayı derece 4 ile taksim olunur.
Günü saat 24 ile darp olunur.
Saati gün 24 ile taksim olunur.
Ayı gün 30 ile darp olunur.
Günü ay 30 ile taksim olunur.
Seneyi ay 12 ile darp olunur.
Ayı sene 12 ile taksim olunur.
Asrı sene 100 ile darp olunur.
Seneyi asır 100 ile taksim olunur.
Haftayı gün 7 ile darp olunur.
Günü hafta 7 ile taksim olunur.
Seneyi gün 365 ile darp olunur.
Günü sene 365 ile taksim olunur.

Seyrünnas İstimal Olunan Saat Kaidesi

Bu kaide, iki nev üzere olup nev-i evvel, üç saat-i muhtelif olarak doğrultmak murat olunduk da her bir saat-i muhtelif dakâyıkını, sırasıyla koyup cem ederek hasil-ı mecmuu üç adedine taksim etmeli, o vakit çıkan haric-i kısmet doğru vakti ve dakikayı gösterir.

Mesela üç saatin muhtelif dakâyıkı

27

33

42

hasil-ı mecmu 102

[s7]

102 3

9 34

Otuz dört dakika geçecek olduğu aşikâr oldu.

12

12

00

Nev-i Sâni: Dakâyıkın yekununu 333 adedi ile darp ederek hasıl-ı darbın sağ tarafından üç hane adedi tart olunduk da baki kalan, dakika-i sahihe olur.

Mesela 115 dakâyıkın mecmuu

333

345

345

345

38.295

dakika-ı sahihe otuz sekiz olacağı zahir oldu ise de bu kaideye pek itimat ve emniyet edilmeyeceği derkâr ve pedîdârdır.

Muhasebe-i evzan kaidesi beyanındadır.

Kıyyeyi dirhem etmek 400 ile darp olunur.

Dirhemi kıyye etmek 400 ile taksim olunur.

Kıyyeyi kantar 044 ile taksim olunur.

Kantarı kıyye etmek 044 ile darp olunur.

Kıyyeyi çeki 180 ile taksim olunur.

Çekiyi kıyye 180 ile darp olunur.

Çekiyi dirhem 72.000 ile taksim olunur.

Dirhemi çeki 72.000 ile taksim olunur.

Kantarı dirhem 17.600 ile darp olunur.

Dirhemi kantar 17.600 ile taksim olunur.

Mabadı ikinci cüzdedir.

Tarih

Tarih diye nev-i beşerin âdât ve ahvalıyla terakkiyat ve fezailinden ve tavâif-i büldanın vakayi-i maziyesinden bahseden bir ilme denir.

Taksim-i tevârih

İşbu tarihte tarih-i mukaddes ve tarih-i temeddün itibarıyla iki kısma tefrik olunduğu gibi tarih-i mukaddes dahi tarih-i enbiya ve siyer-i nebi namıyla kezalik iki kısma münkasimdir ve keza tarih-i temeddünde tarih-i siyasi ve tarih-i ulum ve edebiyat ve tarih-i tabii itibarıyla üçe taksim olunur ve tarih-i siyaside tarih-i alem ve tarih-i umumi ve tarih-i hususu namlarıyla üç kısma ayrılır. Tarih-i âlem iptida-yı hilkatten ve bilcümle milel ve akvam ve hükümetlerin teşekkülünden bulunduğumuz zamana gelinceye kadar güzerân eden vakayiden bahseder ki buna bazı müverrihin tarih-i umumi dahi derler hâlbuki tarih-i umumi bir asrın veyahut bir hükümetin bekası müddetince bilcümle vakay-i maziyesinden ve ahvalinden bahseden tarihtir. Tarih-i kadim ve Roma tarihi gibi ve Yunanlıların Herodot tarihi ve Romalıların Titliv ve Nasid tarihleri ve İngilizlerin dahi Langar tarihi bu kabildendir ve keza tarih-i âlemde tarih-i kurun-ı evveli [s8] ve tarih-i kurûn-ı vusta ve tarih-i kurûn-ı ahire itibarıyla üç kısma münkasim olur. Tarih-i kurûn-ı evveli yahut kurûn-ı kadim hilkat-ı Hazret-i Âdem'den fahr-i kâinat efendimizin biset ve zuhurları zamanına kadar iptidayı hicrete kadar olan zamandır. Tarih-i kurûn-ı vusta, iptidayı hicretten zuhur-ı saltanat-ı Osmaniye'ye kadar olan zamana derler. Tarih-i kurûn-ı ahire veyahut cedide zuhur-ı saltanat-ı Osmaniye'den firdevs âşiyân Sultan Mahmut Han-ı Sâni Hazretleri'nin nizam-ı cedidi ihdas ve yeniçeriliği ilga buyurduğu zamana kadar mümted olup vaka-ı hayriyeden bu ana kadar güzerân eden vakayiden bahis ve mebhas-ı tarihe de Tarih-i asır tesmiye olunur.

Mabadi sonra

Mebhas-ı cebr-i adi

Cebir, kemiyat-ı mutlaka ala veçhi-umum irâe olunup ve beynlerinde vaki olan münasebat dahi bir takım işaret ile ifade olunarak malumat-ı mahsusadan matluba istihracı kavaidinden bahseder fenne tesmiye olunur. Zihnen veya bilfiil taksim olunabilen şeye kemiyet denir ve kemiyatı umumuyla ifade etmek için ebcet haruf hecesi istimal olunur ve bu harflerden se, ayın, fa, sad kemiyat-ı meçhuleyi bakisi kemiyat-ı malumeyi ifade eder ve bir de bu harflerin içinde a harfiyle noktalı harfler pek istimal olunmaz.

İstılahat-ı cebriye

Birinci madde: Herhangi bir kemiyet kendi nefesine birkaç defa darp olunduk da aded-i madrubu ifade etmek için ol kemiyet fevkine tahrir olunan miktara üs veyahut kuvvet ıtlak olunur ve bir de bir kemiyetin fevkinde bir şey tahrir olunmamış ise, onun üssü daima vahit itibar olunur.

$$4 \quad 2$$

Mesela b darb-ı b müsavi-i b ve yin b müsavi-i b darb-ı b darb-ı b darb-ı b demektir.

$$2$$

B kemiyetine b'nin birinci kuvveti b kemiyetine b'nin

$$3$$

İkinci kuvveti yahut b murabbai ve b kemiyetine

$$4$$

B'nin üçüncü kuvveti veya mikâbı ve b kemiyetine b'nin dördüncü kuvveti ve ila ahire tesmiye olunur.

İkinci madde: Herhangi bir kemiyetin kaç defa ahiz olduğunu ifade etmek için evvelkinin sağ tarafı ittisalına tahrir olunan miktarı emsali tesmiye olunur. Mesela 2 b demek 2 darp demektir ve bu emsal-ı rakami bazen hurufat dahi olabilir. Mesela kaf, be gibi ki b'nin kaf kere ahiz olduğunu ifade eder.

Üçüncü madde: Emsal ile işaretlerden sarf-ı nazarla nefs-i kemiyetlerle üsler birbirinin aynı olan hadlere hudud-ı müteşâbihe tesmiye olunur ve eğer aynı olmaz ise hudud-ı gayr-ı müteşâbihe denir.

$$2 \quad 2 \quad 2$$

Mesela 3b ve 2b ve -b hudud-ı müteşabihdir

[s9] $2 \quad 2 \quad 3$

2b ve 3b ve 4b hudud-ı gayr-ı müteşâbihedir.

Dördüncü madde: Beynleri zait veyahut nakıs işaretiyle fasıl olunmayarak birbirine muttasılan yazılan kemiyetlere zu-hudud-ı vahid ve birtakım işaret ile fasıl olunur ise ona zu-hudud-ı mürekkebe ıtlak olunur ve eğer beynleri işaret ile fasıl olunan hadler iki tane olur ise ol hadlere zu-haddeyn ve üç tane olur ise zu-hudud-ı sülüse tesmiye olunur.

Beşinci madde: Bir kemiyet kemiyet-i ahirde birkaç defa tamamen mevcut olsa kemiyet-i evlaya kemiyet-i bakinin kasımı tesmiye olunur.

İlm-i cebirde vaki bazı mütearifeler

Mütearife: İspata hacet olmayarak bedihatdan olan şeylere mütearife derler. İşbu mütearife sekiz kısma münkasimdir.

Mabadı var

Mevsim-i bahar tebriki yani Bahariyye

Elşükürülillah fesl-i şitanın rehin-i hüsn-i hitam olunduğunu müteakip bir tarafında elmaslı ve zümrütlü elbise-i fâhire ile giyinmiş kuşanmış lâyuaddu ve lâyuhşa ve birbirinden hüsna ve müstesna nazenin hoş reftar yani gûnâgûn nebatat ve ezhar olduğu ve diğer tarafında andelip-i dilfirib ile bad-ı saba-yı latif ve müessir mızıka çalarak icra-yı nagemat etmekte bulunduğu halde bahar-ı letafet asar-ı makdem-i meserret-efzasıyla zemin ve zamanı memnun ve mesrur eyledi.

Bu misli mevâsim-i hasenenin tebrik ve tesidi adet-i kadime-i hilletkâriden bulunduğu mebni bunun emsal-ı kesiresine yetişip her günlerinin nevbahar gibi mükterin saffet ve safa olması hazret-i Mevla-yı mütealden istida kılınmağın ol bapta. Cevapnamesi ikinci cüzdedir.

Mudhike yani gülünçlü hikâyat

Birinci hikâye: Vaktiyle yolcunun biri gedeceği mahallin uzak olmasından ve akşamın takarrüp etmesinden naşı köyün birinde bir eve misafir olur. Ev sahibi merkuma bir oda gösterip ve bir müddet aramadan sonra bir büyük çanağa pekmez doldurup akşam taamı diye çocuğuyla götürür. Çocuk, çanağı yolcunun önüne koyduk da merkum oğlum bu ne çok pekmez ben hepsini yiyemem yazık israf olur der. Çocuk dahi zararı yok varsın israf olur ise oluversin, küpüne sıçan düştüğünden biz kendimiz yemiyoruz, ancak çabuk tükensin diye böyle çok çok koyup misafirlere yediriyoruz cevabını verir. [s10] Bunun üzerine yolcu kızarak çanağı kırmasıyla çocuk, vay nankör herif. İkramımıza mukabil teşekkür edecek iken bizim köpeklerimize su verdiğimiz çanağımızı da kırdın ha der ve zavallı yolcu ise böyle işitilip görülmedik ikramdan hayrette kalarak pür hiddet çıkıp gider.

İkinci hikâye: Vaktiyle Kastamonu Türklerinden Dersaadet'e dört tane Türk gelerek dördü de birer sanata süluk ve birbirlerinden ayrılmamak üzere beynlerinde müzakere ederler. Türklerin süluk ettiği sanatlar ise kızılıkcı, turşucu, leblebici, ayvacı. İşte bu dört Türk aynı müzakereleri üzere birbirlerinden ayrılmayıp dördü birlikte İstanbul'un mahallelerini gezmeye başlarlar. Hâlbuki Türklerin dilleri dönmediğinden, kızılıkcı, kızılılık; turşucu, tutuştu; leblebici, bile bile; ayvacı, vay vay diyerek mahallelerde gezip bağırırmaktalarken mahalleliler sokağa dökülüp acaba yangın nerede imiş diye birbirlerine ariz ve amik sual etmekteilerken Türkler yine bağrışmaya başlar. O vakit mahalleliler işi fark ve temiz edip Allah layığıınızı versin diyerek cümlesi evlerine girer.

Üçüncü hikâye: Evailde kibardan biri, bir gün çiftliğinde yoğurt yer ve bu esnada dokuz res toklunun nereye gittiğini çiftlik kâhyasından sual eder. Kâhya dahi cevaba mübâderet edip yardan uçtu bir toklu arkasından gitti, beş toklu birini verdim kasaba sen onu katma hesaba, birini çocuk çingirak taktı boynuna ne sana verir onu ne bana diye toklunun adetini sekize çıkarır. Efendi hani ya birisi kâhya anında işte derisi deyince efendi kızıp yoğurt kasesini kâhyanın kafasına çalarak yüzünü gözünü yoğurda bular. Biçare kâhya ise derhal dışarı çıkarak sair çiftlik hademelerine işte görüyorsunuz ya böyle benim gibi toklunun hesabını doğru veren böyle yüzünün akıyla dışarı çıkardığı mesmudur.

Sair hikâyat cüz-i diğerdedir.

Tiyatro ve pandomimalar

Bunların her ikisinin de lubiyatları birtakım tevarih-i meşhurelerden alınıp tertip olunma birer revnak-ı ibretnüma olduklarından tehzîb-i ahlaka medar-ı mahz oldukları cihetle be hak mekteb-i edep ve ibret demeye şayan birer mahall-i dilgüşa oldukları teslimkerde-i dakikaşinâsan-ı zekâ ve dirayet ve azade-i kayıt ve eşkâldir. Bunlara tiyatro ve pandomima diye beynlerini birer vav-ı atıfa ile tefrik edişimizin sebebi her ikisi dahi ayrı ayrı iki kısma tefrik ile beynlerinde bir mübayenet olacak demek manasına olmayıp lakin şu kadar var ki tiyatro lisan ile icra edilen oyunlara ve pandomima ise birtakım işaret ile icra edilen oyunlara [s11] derler. Binaenaleyh işaret ile icra edilen pandomima oyunu lisan ile icra edilen tiyatro oyununun aynıdır, fakat bazı oyunlar vardır ki lisan ile icrasının adem-i müsaadesi bulunduğundan bunlar

münhasıran pandomima ile icra ediliyor ve keza bazı oyunlar da vardır ki onların da pandomima ile icrası ihtimalin haricinde bulunduğundan o misilli lubiyatlar da bilhassa tiyatro ile icra ediliyor.

Başlıca tiyatronun fevaidi

Eğlencelerin en edibanesi ve binâberin en faydalısı tiyatrodur. Edep ve musiki ki vicdan-ı beşerin hâkim hissiyat ve nedim-i nişatı olmak üzere yaratılmış bir neşe-i melhuzadır. Bir tiyatro oyununa göre, bin kıyafeti bin şekli müşkül bulunur, insanı ağlatır, güldürür, vicdanı açar, tenvir eder, temiz eder, tathir eder. Hatta tiyatrolara mekteb-i edep denilmesi edebiyata en çok hizmeti derkâr olan tarihlerden vuku-yâfte olmuş vakaları lubiyat ile icra etmek içindir. Tiyatro, edebiyatın bir kısm-ı azamıdır. Mâhâzâ, edebiyatta tiyatroya takaddüm edebilecek bir kısım yoktur, çünkü edip hayalini meydanda görünen bir vücutta tecessüm ettirdiği için gönüllerde tabii, daha canlı, daha bedihi bir halde tasvir eder. Evet, ulum-ı basiret ile bakılsın tiyatro hayret isminde gayet güzel bir kızın suret-i müşahhası bir duhter-i dilber-i bihemtanın temasil-i hayalatıdır ki hissiyat-ı kalbiyeyi uyandırır, gönüllere inşirah verir ve öyle bir maşuka-ı dilrûbanın resm-i mücessemidir ki gâh nazlı nazlı şiveleri, türlü türlü işveleri, güzel güzel cilveleri, aşıkların diltirib eder ve gâh gâh zalimane zalimane, nümayişleri, sitemkârane revişleri insana kan ağlatır. Tiyatro bir âyîne-i revnaknümâyî cihandır ki bütün misal-ı taaşşuk ve muhabbet onda suret bulur ve bir şuh-ı fettandır ki insanı derd-i aşk ile zahmdar eder, cefalandırır ve gâh olur ki umid-i vasıl ile zevk ve neşat verir, safalandırır. Evet, bir tiyatro kitabı mütalaa olunacak olmuş olsa tiyatroyu vicdan görür. Avrupa'da zuhur eden milyonlarca üdeba içinde İngilizli meşhur Mösyö Şekspir'den büyük şair gelmediği müttetikünaleyhtir. Şekspir, yalnız tiyatro yazarıydı. Bugün cihanın meşhur edibi Victor Hugo sayılıyor. Onun da meşhur eserleri tiyatrolarıdır. Milel-i meşhurenin en fazıl kuvve-i kalemiye sahipleri tamik-i efkâr ve bedayi-i fikriyelerinin en müntehap ve meziyetlerini tiyatroya sarf ede gelmişlerdir.

Mabadı ikinci cüzdedir.

İhtar-ı mahsus

Mecmua-yı çakerânemizin mündericatinin biri de tiyatro ve pandomima bahsi olacağından bunun için şimdi burada karine bu kadar malumat itasıyla ikinci numarada

tiyatro ve pandomimaların nereden zuhur ettiğini ve mucit ve muhteri-kerdelerinin kimler olduğunu ve Avrupa’da ne kadar terakki [s12] bulunduğunu ve ne kadara iblağ olunduğu ve fevaid-i diğerlerinin ne olup neye münteç olacağını ve ayrıca pandomimaların dahi fevaidini ve insan behemehal bunların müşahedesiyle tezyin-i ahlak ve tamik-i efkâr edebileceğini münderiç olacaktır.

Muharrir
Mehmet Hilmi

Coğrafya ve Kozmografya beyanındadır

Coğrafya, bilumum arzın ahval ve keyfiyatından bahseden fenne denir. Bu da üç kısma münkasim olup birinci kısma coğrafya-yı riyaži, ikinci kısma coğrafya-yı politiki, üçüncü kısma coğrafya-yı tabii derler. Coğrafya-yı riyaži arzın devir ve hareketinden ve üzerinde mersum devair ve nukat-ı mühimmenin yekdiğerine merbutiyetinden ve ahval ve havassından bahseder ki buna coğrafya-yı hendesi ve Fransızca kozmografya dahi derler ve eğer yalnız semadan bahseder ise, ilm-i heyet dahi denir. Coğrafya-yı politiki, arz üzerinde mevcut olan devletler hududuyla o hududun havi olduğu bülân ve memaliklerin vüsat ve cesametinden ve devletlerin kuvve-i berriye ve bahriye ve maliyesinden ve tebaasının miktar-ı nüfusundan ve onların sanayi ve ticaretinden ve milel-i akvamın âdet ve tabiat ve muamele ve muaşeretlerinden bahseder ki buna coğrafya-yı siyasiye dahi denir. Coğrafya-yı tabii arzın mürekkep olduğu su ile toprak vesair ecsam-ı madeniyesinden ve enhar ve cibâl ve bunlara mümasil eşya-yı sairesinden bahseder ve bir de Coğrafya-yı askeri vardır ki bu da harekat-ı cesime-i askeri ile harp manevralarının hüsn-i suretiyle icrasına muin-i hakiki olan haritadan ve o haritaların müteallik olduğu araziden istifade etmekteğın usul ve kavaidinden bahseder.

Tarifât-ı Umumiye

İşkân etmekte olan arzın şekli ne küre ve ne de kat-ı nakıs mücessem olup kutuplar tarafından basık ve hatt-ı üstüva tarafı şişkin bir şişh-i kat-ı nakıs mücessemidir. Sebebi dahi iptida küre halkında mâni olup muahharen incimadı yani donması esnasında mihveri olan hareket-i devriyesinden hatt-ı üstüva tarafı şişip kutuplar tarafı baskıcalanmıştır. Lakin arzın bu şekli heyet mecmuasına nazaran olup teferruatına bakılır ise sath-ı haricisi gayr-ı muntazam olarak çukurlu yüksekli olduğu görülür. Arzı

ihata eden tuzlu su ile heyet-i mecmuasına bahir ıtlak olunup ve seth-i bahirden mürtefi olan cesim toprak parçalarına kara tesmiye olunur ki hılket-i âlemden bu ana kadar keşif olunarak malumumuz olan karalar beş parça olup bunlara Avrupa, Asya, Afrika, Amerika, Felemenk-i Cedid tesmiye olunur. Üçten evvelkilerin diğer ikisi nispetle keşfi mukaddem olduğundan Berr-i Atik yani eski dünya ve diğer ikisi yakın vakitte keşif olduğundan Berr-i Cedid yahut Yeni Dünya [s13] isimleriyle yad olunurlar. Sath-i bahirden mürtefi olup cevanib-i erbaası su ile muhat olan kareye ada tesmiye olunur ve bir karenin denize yakın mahallerine sahil denir ve bir de sahilden beda ile birbirine gerek merbut ve gerek gayr-ı merbut oldukları hâlde arzın derununa doğru giden yüksek karalara cebel, yani dağ ve en yüksek noktalarına res-ı cebel yani dağ tepesi denir ve bu dağlar İsviçre’de olduğu gibi ya gayr-ı muntazam oldukları hâlde birbirine yakın olarak bir yığın teşkil ederler ki onlara mecme-i cibal derler veyahut birbiri ardı sıra bir hayli mesafeye kadar mümtet olurlar ki bunlara silsile-i cibal veyahut sıra dağlar tesmiye olunur. Rumeli’ndeki koca balkan dağı gibi ve eğer bir silsile-i cibaldan diğer bir silsile-i cibal ayrılır ise ikinci derece silsile-i cibal ve bu ikinci derece silsile-i cibaldan ayrılan silsileye dahi üçüncü derecede silsile-i cibal ve hakeza tesmiye olunur. Ve bir de mecme-i cibal veya bir silsile-i cibalin tepelerinden düz ve geniş mahalli bulunur ise onlara yayla denir. Anadolu’da Niğbolu ve Rumeli’nde vaki Seniçe yaylaları gibi ve eğer bu düzlük mahaller silsile-i cibalin veyahut mecme-i cibalin eteklerinde bulunur ise ona ova tesmiye olunur. Rumeli’nde Kosova ile Selanik’in Anadolu’da Rum Ovası gibi ve bir silsile-i cibalin en alçak yerinden yol geçer ise boğaz veyahut geçit tabir olunur ve boğaz yahut geçidin karşısında bir tepe bulunur ise öyle olan boğaza derbent deniyor ve etrafı birtakım yüksek tepeler ile muhat ve ortası hayliden hayliye çukur olup derununda may-ı rakit bulunur ve büyük olur ise iç deniz denir, Bahr-ı Hazar gibi. Eğer küçük olur ise göl tesmiye olunur. Rumeli’nde İşkodra Gölü ve Anadolu’da Van Gölü gibi ve bu göller birtakım aksama taksim olunur. Biri kendinden bir ma-ı cari zuhur edip kendine diğer bir ma-ı cari munsap olmaz; Rusya’da Ladoga Gölü gibi. Diğer kendine ma-ı cari munsap olur, fakat kendinden bir ma-ı cari zuhur etmez. Beriyyetüşşam’da Lut Gölü gibi bu misli göllerin suları ya hararet-i hava ile buhara munkalip veyahut tahtularz kaybolur, bir menfezi bulunur ve biri dahi hem kendine ma-ı cari munsap olur ve hem de kendinden zuhur eder. İşkodra gölü gibi ahırı dahi ne kendinden ma-ı cari çıkar ve ne de kendine munsap olur. Anadolu’da Van gölü gibi dağlar üzerinde vaki daimi

karlardan teşkil eden sular ve gerekse dağlar üzerine düşen yağmur sularının icmandan hasıl olan veyahut bir mabadan zuhur eden su diğer birtakım ufak sularla birleşip de kesb-i cesamet edip akar ise ona nehir ıtlak olunur ki bunlara nihayetinde ekseriya bir denize veya bir cesim göle [s14] karışıyorlar ki karıştıkları mahalle munsap, aktığı araziye mecra, çıktığı mahalle memba tesmiye olunur. Cibaldan zuhur ettikleri hâlde birince mertebeye ve daima nehirler bir silsilede silsile-i cibal ile ikinci mertebede olan bir silsile-i cibal beyninde zuhur eder. İkinci mertebe silsile-i cibal ile üçüncü mertebe silsile-i cibal beyninde zuhur eden sulara su veyahut ırmak tesmiye olunur. Üçüncü ile dördüncü beyninde zuhur eder ise, ona çay tesmiye olunur ve bir nehrin sağ ve sol sahilini bilmek için munsabına doğru tevcih olduğu hâlde sağ tarafına gelen sahil yemini ve sol tarafına gelen sahile sahil-i yesar tesmiye olunur ve eğer bir nehrin mecrası demek olur ise sürati ziyade olur ve eğer bir nehrin bir noktası gayet yakında bulunan diğer bir noktada gayet alçak bulunurlar iken ol nehir oradan yukarıdan aşağıya giderek düşeceğinden işte bu hâlde nehr-i mezkûrun kaşkanması denir ve bir nehrin her hangi noktasından insan veya hayvan geçer ise ona geçit denir. Eğer bir denizin içi kara arasına girer ise, büyük ise körfez, küçük ise liman, daha küçük ise koy tesmiye olunur. Selanik Körfezi, İstanbul Limanı, Estonya koyu gibi. Eğer bir kara, denize doğru ilerler ise, ona burun denir ve bir deniz iki kara arasına sıkışır ise ona boğaz denir ve bir kara, iki deniz arasına sıkışır ise ona berzah veyahut dil tesmiye olunur.

Mabadı var.

İfade-i mahsusa

Fenn-i tıp ve fenn-i teşrih

Muhtasar ve müfit surette olarak her ne kadar bu numaraya bir nebzecek vez-i münasip görülmüş ise de mecmuamızda yer kalmaması cihetle ikinci numaraya behemehâl tahriri musammemdir. Tahrir edilecek şeyler vücud-ı insanda her nev hastalıkların Türkçe reçeteleri ve mualecelerin tarifinden ibaret olacaktır.

Usul-ı defteri beyanındadır

Gerek bir idare ve gerek bir tacirin veyahut bir esnafın kaffe-i muamelat-ı hesabiyesini suret-i salime ve muntazamda cereyan ettirmek için iktiza eden ve defterleri tutmak usulünden bahseden fenne, fenn-i defteri denir ve bir tacirin muamelat-ı hesabiyesini

eşya-yı mütenevviyi kendi hesabına veyahut ahirin hesabına mubayaa etmek veya fûruht etmek ve bu eşyayı bir mahalle göndermek ve poliçe ve bunu misli beynet-tüccar tedavül eden senedatı imza etmek, havale etmek, kabul etmek, tediye etmek, kırmak kırdırmak gibi birtakım şeylerden ibarettir. İşte şu zikrolunan muamelatı sahih ve muntazam surette defterlere kaydetmek için iki usul olup birine infiradı, diğerine usul-ı tezaufu denir. Usul-ı infiradı üzere tutulan defterlere peşin akçe ile ve senedat-ı sahihe üzerine edilen muamelat kayıt ve tahrir olunmayıp yalnız bilâ-senet [s15] edilen muamelat yani duyumat veyahut matlubat kayıt olunur ve bu usul beynet-tüccar metruk bir usuldür. Usul-ı tezaufu üzere defterlere muamelat-ı hesabiyeinin kaffesi kayıt olduğu gibi her maddede hem alacaklı ve hem de borçlu kaydolunur yani bir maddede borçlunun hesabına zimmet, alacaklının hesabına matlubu kaydolunur. İşte bu usule usul-ı tezaufi derler. Usul-ı tezaufi üzere muamelat hesabiyesini zapt ve tahrir edecek olan tüccar atide beyan olunan sekiz nev defter tutar ki bunların birtakımına defatir-i asliye ve birtakımına dahi defatir-i muavene tesmiye olunur.

Defatir-i Asliye

Yevmiye defteri, hulasa defteri, defter-i kebîrdür ki bir tacir, bu üç nev defteri ticaret-i kanunname-i hümayuni ahkâmınca tutmaya borçludur.

Defatir-i Muavene

Müsvedde defteri, sandık defteri, mağaza defteri, vade defteri denilen defterlerdir ki bir tacir bunları tutmaya mecbur değildir, fakat muhasebatının intizamı için ister ise tutabilir ve bu usulde tutulacak defterlerde başlıca altı şeyin hesabını açar. Sermaye, tacirin ticarete iptida-yı sülükünde kendi mevkiî ticarete koyacağı eşya veya nakittir. Sandık nukutun vezine mahsus mahaldir. Mağazada eşyanın vezine mahsus mahaldir. Matlup senedatı alacak senedatın vazine mahsus cüzdandır. Deyn senedatı verecek senedatın kopyasının vezine mahsus cüzdandır. Kâr ve ziyân ticaretten hasıl olan kâr ve zarardır. Şu altı şeyden başka daima muamelatı ticariyede bulunan bazı zevat için dahi istenildiği kadar hesap açılabilir.

Mabadı cüz-i diğerdedir.

Ulum-ı Hendese Beyanındadır

İlmi hendese: Eşkal ve ebadın suret-i tersiminden ve mesahasından ve bazı havassından bahseden fenne denir. Ebad-ı selâse, yani tul ve arz ve umk sahibi olan şeye cesim tabir olunur.

Ve tul demek, o cismin uzunluğu, arz demek eni ve umk derinliğidir ve bunlardan maada bir cismin yüksekliğine irtifa denir ve bir cismin tutmuş olduğu mekâna da hacim veyahut cism-i talimi denir.

Ve bir cismi içinde bulunduğu vasıttan fasıl eden şeye seth ıtlak olunur ve iki cismin satırlarının tekâtundan hasıl olan çizgiye hat tabir olunur ve iki hattın tekâtu eylediği mahalle nokta tesmiye olunur.

Cisimlerin ve satırların ve hatların heyet-i vakıasına eşkal-ı hendesiye tesmiye olunur.

Enva-ı Hutut

Hatların müstakim, münhani, münkesir, muhtelit olmak üzere dört nevi vardır.

[16]

Hatt-ı müstakim: Odur ki iki nokta beyninde olan ebadın en aksarıdır ve bu tariften anlaşılıyor ki iki nokta beynine yalnız bir hatt-ı müstakim fasıl edilebilir.

Hatt-ı münhani: Odur ki her bir noktada istikameti tahvil olunarak cemi-i eczası bir hizada bulunmaya.

Hatt-ı münkesir: Odur ki bir istikamette bulunmayarak bir takım hutut-ı müstakime-i sağireden mürekkep ola ve bu hatta hatt-ı muzava dahi derler.

Hatt-ı muhtalit: Odur ki bazı kısmı müstakim ve bazı kısmı münhani ola, fakat bu gibi hat pek istimal olunmaz gibidir.

Bakiyesi sonra

Hurufat basması muhteri-kerdeleri

Bu sanat bugünkü gördüğümüz mükemmel hâle yavaş yavaş gelmiştir, şöyle ki Felemenk'te Arlem memleketinde doğmuş Loran Koster isminde bir kilise hizmetçisi, ilk evvel tahta üzerine yazılar oyarak bir kitap basmıştır. Almanya'da Mainz şehrinde 803 senesinde dünyaya gelmiş Zadkanda Gutenberg isimli bir adam Loran Koster'in bu icadını öğrenip 827 senesinde Strazburg'a giderek orada bu yeni sanatın ilerlemesi için birçok paralar sarfından sonra 845'de tahtadan ufak ufak harfler yapmıştır. 850 tarihinde tekrar kendi vatanı olan Mainz şehrine gelip Faust isimli gayet zengin bir kuyumcu ile Darmstadt memleketinde doğmuş Şofer namlı diğer birisiyle ortak olmuştur. Masrafını Faust verip Gutenberg'in icat eylediği harfler ile Bi Belya Latina Musum denilir, kitabı basmışlardır. Gutenberg 860 senesinde ortağı bulunan Faust'an ayrılıp kendi kendine bir basımhane açmıştır. Bu basımhane bir zaman işledikten sonra 873 senesinde ölmüştür. Bunun üzerine Faust, Şofer'e kendi kızını verip kendine hem ortak hem damat eder ve kendisi gayet akıllı bir adam olduğundan ve Gutenberg'in icat eylediği tahta harflerin çok bir zaman dayanamadığını gördüğünden derhâl kalıp yapıp onunla kurşun harf dökmeyi ihtira eyledikten sonra 905 senesinde vefat etmiştir. Mâhasal, hurufat basmasını Gutenberg, Loraf Fauster'den öğrenerek icat etmiş, Şofer dahi mükemmel surette tamam eylemiştir. Bugünkü güne kadar Almanya basmacıları ile kitapçıları ve Strazburg ahalisi her yüz senede bir kere basmacılık sanatının icadına tesadüf eden günde şenlik ederlerdi ve Gutenberg'in ismini unutulmamak ve nasıl adam olduğu bilinmek için Paris, Mainz ve Strazburg'da Hristiyan âdeti olduğu üzere taştan büyük resmini yapmışlardır.

[s17]

Takrizat

Suhanveran-ı fesahat-unvan-ı asırdan ve şüara-yı belagat-intima-yı dehirden şair-i binazir ve nokta-perdaz-ı fatanet-münir postane ketebe-i mütehayyiranından olup muharririnden Hikmet Bey'in biraderi **Fehmi Efendi'nin** derya-yı matla tab-ı maarif sahil-zib kırtas neb-i münirlerinden pertev-ara-yı ufuk-ı zuhur ve ziynet-bahşa-yı sutur ve sudur, niğâste-i kelk-i bedaat selk-i hekimaneleri olan takriz-i belagat müfiz-i valalarıdır.

İşbu mecele-i nefisenin sahayifi sutuh-ı zemine ve her satırı bir nev-nahal-ı gül rengine teşbih olunduğu misli, her fıkrası andeliban-ı hoş elhanın derununda nağme-

perdaz oldukları gülbüne ve nikat ve nokatı berg ü bare benzetilerek bu evsaf-ı cemile ile heyet-i mecmuası bir gülüstan-ı cennet-nişan suretini aldığından kendisi *Bahariyye-i Edebiyat* namıyla maruz-ı pişgah-ı erbab-ı kemal kılınmıştır. Derununa fırsat-yab-ı duhul olan erbab-ı kemal görürler ki bu bağ-ı nev-zemin ve dilnişin-i fikr ü hayal bir tarftan eşcar-ı mültefitü'l-agsan-ı istiarat ve kinayat ve canib-i diğerdan ezhar-ı bedietüleşkal-ı teşbihat ile kema () tezyin olunarak gülüstan-ı bi-misali ektirmiş ve her biri nokta-yı vahideden kinaye olan ol berk-i terler arasında revnak-bahş-ı nazar-ı ehl-i hüner olur, semerat-ı mütenevvia-ı nokatın revayih-i tayyibe-i maani ve keyfiyat-ı latife-i fahavisi erbabulbabın kâm ve şamm-ı idrakını telziz ve tatir eylemekte bulunmuştur. Hele cuybar-ı elfaz ve ibarat-ı latifesi bir bağ-ı dilgüşanın çak-ı bâlâsından neban ile cihat-ı münhatasına doğru cereyan ettiği sırada mevaki-i muayyenede magrus ve neşv ü nümaya mukarenetleri kendisinin ifazesine menut ve mevkuf olan enva-ı nesin ve gülleri binlerle lale ve sümbülleri saki ve irvâ eden bir nehir ve feyrülma gibi kemal-i selasetle her tarafına caridir. Erbab-ı mütalaaya bir mesire-i nev-zemin ve şükûfeha-yı gûnâgûn-ı belagate karin olan işbu *Bahariyye-i Edebiyat*'ı reşehat-ı ebr-i bahar-ı akıl ve dirayetle yetiştirmeye muvaffak olan Bab-ı Seraskeri hulefâsından bir zat-ı sûtûde-sıfat ve maarif nisabdan mâdüt Mehmet Hilmi Efendi hakka ki fenn-i suhanveride emsaline faik ve böyle bir eser-i mutebere mazhariyetleri haklarında zirdeki ebyat ile tebrik ve tesit olunmaya seza ve layıktır.

Bahariyye namıyla yazmış bir kitap Hilmi-i asır

Aferin ey münşi-i kitab-ı bi-nazir
Diyecek yok bu esere be hak asla
Bunu tebrik eder bu abd-ı pür-taksir

Şuara-yı asrın reis-i âlimpesendi ve kitab-ı dehrin edib-i lebib-i maarifmendi hâlâ Galata emtia gümrüğü ihracat memuru Cemil Efendi'nin keşide-i kalem-i inşa der kalemleri olan takriz-i beliguledalarıdır.

[s18]

İyd-i nevruz gelip taze bahar eyleyelim
Ayş ü işret demidir câm nisar eyleyelim
Çemenin rayihasın bu dil-i zarım görecek

Mey-i yakut ile çeşm humâr eyleyelim
Nâle-i bülbül çün koymaz edem râhet-i can
Lale reng bağrımızı kare be kar eyleyelim
Safha-i bag içre gezer ahuler
Koyalım tiri keman üzre şıkar eyleyelim
Edeb-i düşmanı tut şirini yaran hazer et
Bu tarik-i edebe ben de karar eyleyelim
Sıdk ile kamet edip hizmet-i hakanımıza
Değil insaf u haya terk-i vakar eyleyelim
Saye-i adl u kerem pişe-i sultanımızın
Her taraf râhet-i can leyl ü nahar eyleyelim
Bağ-ı adline giren her biri bir gül koklar
Öyle firdevse girip subh mesarr eyleyelim
Çünkü mana-yı lügat anlamadan hatmettim
Ger kusur ettim ise affa şiar eyleyelim
Ey Cemila sen isin kemter-i mahluk-ı cihan
O serir-i meleke arz u nigâr eyleyelim

Ebiyat-ı dilnişini vasf-ı hal-ı gül-i rengini olan bu mecelle-i cemile-i *Bahariyye-i Edebiyat* o revza-i her dem bahar-ı bi-misaldır ki hiyabân-ı sutur-ı farah nüşürü vasıtasıyla derununa safa-yab-ı duhul olunduk da nazar-ı arzu ve iştiyaka meşhut ve manzur olan esbab-ı mala nihaye-i ziynet sanat ve marifetin her birisine başka başka meftun ve hayran kalmamak zevk-aşınayan-ı temaşa-yı asar hüsn-i tabiat için mümkün olamaz. Küre-i arz-ı irfan ve belki zemin-i imkân ezhanda misil ve naziri adim olan bu gülşen-i mahasin-ı fenin mukabil-i bağ-ı naim olduğunu erbab-ı dikkat teslim etmek lazımdır ki asar-ı ziynet ve latafetten en muntazam bir mahalde ne mevcut ise bunda da tamamıyla mevcuttur selsebil-i hoş-cereyan-ı elfaz ve tabirâtı ayn-ı kevser ve ebkar-ı mezamin ve nikâtı birer hur-ı hurşit-peykerdir. Eşcar-ı pür-berg ü bar-ı hayalatının teşkil ettiği mazalle ve kemingâhlar gazalan-ı mânisine mahall-i cevlan ve ihtizaz ve bülbül-i pakize-i kuy-ı gubara ve makalı gül-i hoşbu-yı mefhum ve malıyla hem aguş-ı naz u niyazdır. Çimeni süffe-i zemin-i nevinini tezyin eden enva-ı ezhar-ı bedayi nigâr beyanından intişar eden nefehat mezaya ile hak ve ab ve havası sereşt-i amber ve kenar ve meyanında dolaşan cuybar-ı intizam ve incisam-i kelimat ile şekil ve tarhi

gayetle matbu ve dilberdir. İşte be hakk tarif-i letâif ve tevsif-i zaraifinde itiraf-ı acze mecbur olduğum bu bağ-ı kemalat ve irfanın esmar ve ezhar-ı letafet nisarıyla telziz-i zaika-ı hatıra ve tatir ve tezyin-i meşam ve basire eyledikce mukabili işbu *Bahariyye-i Edebiyat*'ı bu vecihle yani hüsn-i tabiat ve baran-ı hüner ve marifetle bu vecihle perveriş-yab eden zat-ı maarif-semata beyan-ı teşekkürat ile emsali nadir ve müellif arifine calip mefahir olan böyle bir telif güzine muvaffakiyet-i aliyyelerinden dolayı arz-ı tebrikat ile kesb-i mubahat eylerim.

[s19]

Takriz sahiplerine cevabname

Tebrik-i aliyyenizden memnun oldum mâhâzâ her an ve zamanda lütfunuzun mahcubu bulunduğumdan işbu taltif name-i makarim allame-i dakikaşinaslarına dahi ayrıca teşekkür eder ve fimabad eser-i acizi lehine saye-res-i ikbal olmanızı suret-i mahsusada rica eylerim.

Muharrir
Mehmet Himi

Fenn-i tıbbî tatbikan ilm-i hıfz-ı sıhhat ve beden

Müstağni-i arz u beyan ve azade-i kayıt ve eşkal bulunduğu üzere beynennas zuhur etmekte olan illet-i cedidenin vukuu irat olunan şematat ve gulv ve ifrattan nazarı kat ile şimdiye kadar hafif ve kalil ve denilen mertebe be hamdüllah Teâlâ şayi ve kesir değil ise de tehlikeden nefsi vakaya zımnında sırf irade-i cüziye ile esbab-ı def ve tahaffuza teşebbüs olunmak meşru ve makul olmağın kablelvuku tarik-i hıfz ve sıhhat ve bilvuku bazı mertebe keyfiyet-ı mualecatı bast ve beyan olunmak hizmet-i riyaset-i etıbbanın fariza-ı zimmet-i ubudiyeti olmakla mücerret ibadullaha isal-ı menfaat zımnında irad-ı makale ibtidar olunur.

Şöyle ki bu illet muhterik safranın mideye ve emaye insibabından naşi âlâ ve esfelden key ve ishal ile bilahare ekseriya mevte intaç etmek üzere lisan azebülbeyan-ı Arabi'de heyza ve maraz-ı evset tabir eyledikleri illet-i vahime olup ancak böyle salgın olarak beldeden beldeye bazı rivayete göre insandan insana teaddi ve sirayet tarikiyle akal müddette katil ve ihlâk eylemesi işitilmeyip kütüb-i etıbbada dahi tahrir olunmamış iken tahminen 1230 tarihlerinde evvela Hindistan ikliminde zuhur ve Nehr-i Hint

kenarlarını veli ederek hafif ve şedit gâh zuhur ve gâh bir müddet gaybubet ile acem ülkesi ve bilahare memalik-i şarkiye-i şimaliyenin alçak mahalleri ve nehri ve göllü taraflarında vuku bulmakta olduğu gazete evrakı ve bazı etibba mekatibinden münfehim ve müsteban olup kezalik bu illet bahirden uzak nehri şamil emakin ve biladda zuhur eyledik de begayet şedit ve az müddette ihlâk eyleyip deniz kenarını ve cezirelerde sirayeti kalil ve sari olduğu takdirde dahi hafif ve salim olduğu bittecrübe derece-i sübuta kariptir. Binaberin maraz-ı mezburun keyfiyet-i beda ve ahzı ve iraz ve alâmatı beyanındadır.

Ekseriya bir sebep zahir meşhut ve malum olmaksızın mizaçsızlık ve hastalığa dair katen bir şey mevcut değil iken defaten yere düşmek derecelerinde bir şedit baş dönmesi zuhura gelip onun üzerine ayaklar ve eller parmak uçlarından beda ile bir bürudet ve soğukluk gelip ol soğukluk yukarıya çıkarak eller ve ayaklar bozulup mide üzerinde yahut iki taraflarında batında bir ağırlık [s20] badehu bir şedit veca hasıl olur ve bu hâlde iken çehre vesair-i azaya gevdet yani morarmak gelerek gaseyan ve uruzuyla kansı siyah ve müteaffin maddeler key etmeğe başlayıp ve onun üzerine bu misli müteaffini madde ile ishal dahi zuhur edip müddet-i kalilede mevte mucip olur. Bazı defa, üç saat zarfında ve belki daha akal müddette ihlâk eder.

Zikrolunan iraz ve alâmat her hastada nesak-ı vahit üzere olmayıp belki bazısında takdim ve tehir eder ve ekseriya hastanın damarları ol mertebelerde içeriye gömülüyor ki kan alınacak vakitte damarları bulunamayıp marize nane yağı ve ada çayı ve bazı hiddetli şeyler verilmedikçe damar meydana çıkıp kan alınmak mümkün olmaz ve bazen dahi damara neşter vurulduk da kan çıkmaz.

Mabadı var.

Mesail-i hesabiye ve cebriye ve mesail-i hendesiye

İfade-i mahsusa: Zirde derç olunacak mesail-i hesabiye ve cebriye ve mesail-i hendesiye'nin ecvibe ve ispatlarını her ne kadar ameliyat ile göstermek efkârımın en birincisi ise de bilakis şuna adem-i muvaffakiyetimden dolayı müteessifim çünkü risalemiz hurufat basması ile tab olduğundan ve hurufatlarda dahi öyle birtakım meselelerin suret-i hallerinde istimal edilecek işaretin bulunmamasından teşebbüsümüz semeresiz kalmıştır. Mâhâzâ biz şu efkârdan bütün bütün vazgeçmeyeceğiz yani yazılacak meselelerden bazılarının yalnız müsavileri mümkün

mertebe yazılacak ve bazıları dahi ileriye talik ile son cüzde taş basması olarak bir risale tab olunarak bu risale bilküllüye şimdi yazılacak meselelerin ecvibeleriyle müsavi suret-i muntezimedede hallerinden ibaret olacağı ve işbu nüshanın abonelere meccanen verileceğini şimdiden vadedirim.

Hilmi

Mesail-i hesabiye

Mesele: 3 arşını 18 kuruşa olan basmanın 9 arşını kaç kuruş eder?

S: 54 kuruş

Mesele: 4 kıyyesi 28 kuruşa olan bir şeyden 250 kuruş ile ne miktar alınır:

S: 35 kıyye, 285 dirhem

Mesele: 5 arşını 90 kuruşa olan 33 arşını ne miktar kuruş olur?

S: 594

Mesele: 40 kantar yükü 6 beygir bir günde bir mahalle naklettiği hâlde 128 kantar yükü yine aynı uzaklıkta olan bir mahalle nakletmek için ne miktar hayvanın lüzumu vardır?

S: 192 hayvan lazımdır.

Mesele: Kıyyesi 8 kuruşa olan bir şeyden 20 paralık almak lazım gelse kaç dirhem olmak lazım gelir?

S: 25 dirhem

Mesele: Bir ayda 6 beygiri 16 kile yem idare [s21] ettiği halde 9 beygiri kaç kile yem idare eder?

S: 24 kile

Mesele: 30000 neferi 45000 kuruşu bir mah idare ettiği halde 25000 neferi yine bir mah idare etmek için ne miktar kuruş icap eder?

S: 37500 kuruş idare eder.

Mesele: Bir karıncanın 10 senede 7,5 buğday tanesi yediği bilfarz malum olduğu hâlde bir buğdayı ne miktar zamanda yediğinin istihracı.

S: 1 sene 4 mah olacak.

Mesele: Bir senelik ücreti 1800 kuruş eden bir adamın 8 aylık ücreti ne miktar eder?

S: 1200 kuruş eder.

Mesele: Farzen 15 zira 21 parmağı 6 zira 9 parmağa darp etmek kaidesi ne vecihle olur?

Halleri sonradır.

Mesele: 500 kuruşun 3 kimseye bir vecihle taksimi matluptur ki biri nısıf ve ahiri sülüs ve diğeri humus hisseye malik ola?

Mesele: Bir tabiyede bulunan 14 nefer nöbetçilerin her birine üçer yüz dirhem nan-ı aziz ita olunmak üzere tedarik olunan 5 mahlık zahireyi 9 nefere yevmiye, beşer yüz dirhem ita olunduğu hâlde zahire-i mezbura ne miktar zamanda tekmil olacağı.

Cebr-i âlâdan mesele

Mesele: Herhangi ağaçtan bir sütun imalı matluptur ki ağac-ı mezburdan daha sair-i imali mümkün olan sütunların kaffesinden akva ola.

Mesele: Meçhul olan bir kemiyetin müştakının istihracı tarikle logaritmanın mucidi bulunan Nayır nam müellifinin kaidesinin hesabı.

İlm-i hendeseden mesail

Mesele: Her üç hatt-ı müstakim-i mütenasipten vasat-ı mütenasibin mikâbı ol üç hatt-ı müstakimden hasıl olan cism-i mütevaziül-mustatilata müsavi olduğunun ispatı ne vecihledir?

Mesele: Haric-i dairede vaki bir noktadan huruç eden iki hatt-ı müstakimin birisi daire-i merkumayı iki mahalde kat edip ve diğeri fakat münteha olsa hatt-ı kati-i mezburun haric-i dairede olan kısmına mustatili hat müntehi murabbana müsavi olur ise hatt-ı müntehi-i mezkûr hatt-ı mümas olduğunun ispatı ne vecihledir?

Mesele: Res-i müselleste vaki zaviye bir hatt-ı müstakim ile tasnif olursa ol hattın kaideden kat eylediği kısımların birbirine nispeti zaviye-i merkumayı muhit olan dılların birbirine nispeti gibi olur ise zaviye-yi mezkûre hatt-ı merkum ile tasnif olduğundan ispatı.

Mesele: Bir hatt-ı müstakim ahir üzerine vaki olsa iki tarafında hadis olan zaviyatın mütecavizetan mecmuu zaviye-i kaimeye müsavi olduğunun ispatı.

Mesele: Her şekl-i mütevâziyüladlân derununda vaki birisi daire-i merkumayı iki mahalde kat edip ve diğeri fakat temas eylese hatt-ı kati-i mezburun haric-i dairede vaki kısmına mustatili hatt-ı mümâs-ı mezkûr-ı murabbâna [s22] müsavi olduğunun ispatı.

Mesele: Birinci dereceden olan herhangi muadelenin mahall-i hendesiyesinin mihverleri kat eylediği noktaları istihraç etmenin beyanı.

Mesele: Bir dairenin merkezi ve nısıf kutru malum iken ol dairenin muhitinin muadelesi yani bir daire-i malumenin muadelesini istihraç etmenin tariki.

Mesele: Derece-i evvelide olarak herhangi iki muadele-i malumenin mahall-i hendesiyeleri malum iken işbu mahall-i hendesiyenin nokta-yı telakisini yani işbu nokta-yı telakinin hatt-ı tertipleri istihraç etmenin halli matluptur.

Mesele: Bir müselles edlaından bir zili ihraç olursa haric-i müselleste hadis olan zaviye dahil-i müselleste karşısında olan iki zaviye mecmuuna müsavi olup ve her müsellesin üç zaviyesi iki zaviye-i kaimeye müsavi olduğunun ispatı.

Mesele: Hatteyn-i muhtelifin murabbaları mecmuu nısıf-ı mecmu-ı hatteyn merkumun murabbâıyla ol hatlar beynindeki nısıf fazl-ı murabbâ mecmuunun zaafına müsavi olduğunun ispatı.

Mesele: Daire-i mafruza dahilinde bir müselles-i mütesaviyüssakeyn resmi matluptur ki fevkalade bulunan zaviyelerden her biri res-i müselleste vaki zaviye zafı ola.

Mesele: Bir dairenin muhiti ile kutru mecmuu malum iken muhit ile kutrunun ayrıca istihracı.

Mesele: Bir müsellesin iki zaviyesiyle bir zili malum iken zil-i ahirinin istihracı.

Mesele: Her iki kat-1 nakıs-1 müzaafın mihver-i kebirleri ve mihver-i sagirleri ve kat-1 nakıs-1 kebirin mesahası malum iken dahilinde olan kat-1 nakıs-1 sagirin mesahasının istihracı.

Mesele: Bir murabba-1 malumun zaafına müsavi murabba-1 ahir resmetmek tariki.

Mesele: Bir şekl-i murabbaat-1 sagire ile nispet-i matluba üzere resmetmek tariki.
Bir haritanın farzan dört müsellesine müsavi harita resmi.

Mesele: Bir zuerbaatüladla-1 malumeye müsavi bir müselles resmetmek tariki ne vecihle olduğu.

Kavaid-i hesabiye

İfade-i mahsusa: İşbu zirde irâe olunacak kaidelerin ekser hesap kitaplarında görülmekte bulunduğundan her ne kadar çokluk müstamel değil iseler de müptediyan-ı nev-residegana bir kaide-i dest-i ihtiyatkârane olmak üzere derç edildi.

Birinci kaide: Parayı kuruş etmek için mezkûr paranın sağdan birinci hanesini ifraz ettikten sonra mezkûr parayı iki defa iki ile tansif ve ihtisar ettikten sonra baki kalan kuruş olmuş olur.

Mesela: 46560

[s23] 2238

1164 kuruş olur.

İkinci kaide: Mezkûr parayı 25 adedine darp ettikten sonra hasıl-ı darbın sağ tarafından üç hane ifraz ile olur.

Mesela: 46560 adediyle 25 beyninde darp ameli icra olunduk da hasıl-ı darp 1164000 adedine baliğ olur.

Üçüncü kaide: Bunların doğru olup olmadığını mizan için kaide-i müstamelesi olur, yani parayı eczası olan ve mahrac-ı hakiki bulunan 40 adedine taksimle olur.

Mesela

$$\begin{array}{r|l} 46560 & 40 \\ \hline \text{kuruş olur} & 1164 \end{array}$$

Dirhemi kıyye etmek için

Birinci kaide: Dirhemi kıyye etmek için 15 adedine dirhem-i mezkûru darp edip hasıl-ı darbın sağ tarafından dört hane ifraz ile matlup sabit olur.

Mesela

$$\begin{array}{r} 3764500 \\ 25 \\ \hline 18822500 \\ 7529000 \\ \hline 94112000 \end{array}$$

İkinci kaide: Yazılan kaidenin doğru olup olmadığını mizan için kaide-i müstamelesi ile icra eyledik de haric-i kısmet kıyye olmuş olur.

Mesela

$$\begin{array}{r|l} 3764500 & 400 \\ \hline & 9411,25 \end{array}$$

Mesela taksim ameli icra olunduğu halde haric-i kısmet olan hatt-ı taksimin zirindeki muharrir miktar adet kıyyeden ibaret olmuş olur.

Parayı yeniden kese etmek 20000 adedine taksim ile olur.

Keseyi yeniden para etmek 20000 adedine darp ile olur.

Dirhemi yeniden kantar etmek 17600 adedine taksimle olur.

Kantarı yeniden dirhem etmek 17600 adedine darp ile olur.

Dikiş makinesi

1261’de Alays Av isminde bir Amerikalı icat etmiştir sonraları beş on türlü nev nev icat olunmuştur.

Zirdeki beyit gerek evvelden ve gerek ahirinden kıraat ve meali mevzun istihraç olunur.

Şekker be terazu-yı vezaret berkeş

Şu hem-reh-i bülbül be leb-i her mehveş

Caraskal kuvvet

Caraskal: Cisimlerin sükûnet ve hareketleri kavanininden bahseder ve işbu sükûnet ve hareket dahi kuvvet denilen sebebin tesiridir.

[s24] Kuvvet diye bir cisim hareket veyahut harekete meyil ita eden sebebe denildiği gibi mukavemet dahi bu kuvveti ahz ile ol cismin hareketini iptale say eden sebebe denir ki mesela asab-1 hayvaniyenin efalı ve ecza-yı ferdiyenin müdafaa ve mücâzbesi ve buharın inbisatı ve elektrik ve mıknatısı hasseleri hep kuvvet demektir. Malum ola ki bir kuvvetin bir cisme tesiri iki vecihle olup ya nokta-yı mezkûreyi kendi mukabiline doğru def veyahut kendisine doğru cezp ile olur.

Hatt-1 istikamet: Bir cisim yalnız bir kuvvet ile tahrik olunduk da bir hatt-1 müstakim üzere hareket eder ki bu kuvvetin tesir eylediği işbu hatt-1 müstakime hatt-1 istikamet tabir olunur. Nokta-yı tatbik: Bir kuvvetin nokta-yı tatbiki kendi eserinin tesadüf eylediği noktadır. Bir cismin üzerine tesir eden bir kuvvetin istikameti cism-i mezkûrda ve kuvvetin istikameti hizasında kâin bir takım nokat-1 hendesiye olduğundan işbu noktalardan birinin hareketi sair noktaların hareketini mucip olur. Bir kuvvetin şiddeti: ecsâma ita eylediği hareketin noksan ve ziyade olmasıdır vahid-i kıyası olmak üzere ahz olunan bir kuvvet kendi mukabili cihetinde vaki kuvveti muvazenette hıfız eylese işbu kuvvet, kuvvet-i evveliye müsavi olmuş olur. Bir zaaf-1 kuvvet: Bir noktaya tesir eden iki müsavi kuvvetler nokta-yı mezkûreyi bir istikamet üzere bir cihete doğru tahrik eyleseler, işbu kuvvete bir zaaf-1 kuvvet tesmiye olunur.

Mabadı var.

Birinci cüzde olan Bahariyye tebriknamesinin cevabnamesi

Zat-1 nadirüs-sıfat-1 behiyelerine derkâr olan mezid-i hulûs ve hususiyet-i âcizanem icabınca hadika-yı ömür ve ikballerinin gittikçe ârâyîş ve letafeti artıp gonca-1 maksut ve meramlarının taravet-yab ve küşade olmak ediye-i hayriyesiyle iştilgal etmekte iken bedayi-i garbiye-i ilahiyeden olup bu kere lehülhamd duhul eden rebi-i ibret-engiz ve meserret-amizin tebrik ve tesidini havi irsal buyrulan tahrirat-1 vâlâları ziver-efza-yı makam-1 ihtiram olmuştur. Bu suretle vukua gelen himmetleri bahar-1 letafet-fermanın kudumundan daha ziyade kulunuza bahş-1 meserret ve behcet etmesiyle hemen o mevsim-i halavet-nümûnun emsal-1 kesiresine yetişip karirülayn olmanız dua-yı biriyası ediye-i mahsusalarına terdifen beraverde-i bargâh-1 hazret-i vahibülemsal kılınmış olduğu reftarında terkîm-i cevabnameye ibtidar olundu.

Sohum kale kapısı üzerindeki mermer üzerine mahkuk kasidedir.

Şehenşah-1 cihan şevketlü Sultan Ahmed-i Salis

Ki bab-1 devleti İskender ü Dârâ'ya mevâdır

O hakan-1 bülent ikbal kim zat-1 hümayunu

[s25]

Kemal-i izz ü cah-1 mâdeletle âlem-ârâdır

O hakan-1 güzünün mihr-i hassı sadr-i âlisi

Vezir-i pür-himem Damat İbrahim Paşadır

Cihanın eyleyip her köşesin temin adâdan

Bu semtin dahi oldu çünkü emri hıfzına sâdır

Yapıldı himmetiyle bu muazzam kale-i muhkem

Ki heybetle sanırsın kim ser-i kaf üzre ankadır

Kıla hak şehriyar-1 âlemin ikbalini efzun

Ki zat-1 akdesi sermeye-i aram-1 dünyadır

Vezir-i azamın dahi kıla Hak izzetin daim

Ki bais böyle emn ü rahata ol sadr-1 danadır

Müskiratın mezmumiyetine dair

Nefsine merhameti olmayandan ümid-i merhamet nakus-1 kiliseden seda-yı tevhit ve iman ve suret-i duvarda can memul eylemek gibidir. Merhametsizliğin ekbeh ve eşne ve zararından başka faydası olmayıp efna-yı vücuda ve enva-1 rezaili tevlide badi ve

bais olanın biride şurb-ı müskirattır ki mezilülakıl velhayadır. Bais-i ilel ve eskamdır. Mal ve menaldır. Ümmülcinayettir. Mugayiri nizam-ı Bari'dir. Hükema-yı tıp vücuda olan mezerrat-ı adidesini bilispat beyan eylemişlerdir. Böyle bir hâl ise indelhak velhalk mezmum olur. Hangi bir sahib-i akıl münhimin ayş ü işret etmekliği irtikâp eder. Evet, pek çok görülmüş ve elan maatteessüf müşahede olunmakta bulunmuştur ki mükib ve mürtekibi olanların her ciheti harap ve viran ve vasıta-ı rezile-i akıl ve şuuru muhtel ve perişan ve nihayette semt-i sükût ademe puyan olarak şüheda-yı arakın sâgar olur kandili file-i ciğer-suzundan nail iktibas esef olur. Zevk ve şevk-i âlem ne meyde ne minadadır bunların ise tahsil-i ulum ve fûnun namına açılan dersanelerinde olduğuna şüphe mi var. Zeban-ı herze-feşan-ı sufehaden cereyan eden çirk-i kelamdan biri de müskirat dafi-i gumum ve küdürat imiş hayfa hezar hayfa ki ya Rab ne büyük hamakat ve ne azim cehalet. Ona bir neşe tahsil ettiğin sâgar özünden tatlıdır. Bir tokuş bin ah dinle kâse-i fakurdan cevabıyla dehen-i hezyan-feşanını nehy-i azim ile memhur edip kaparız. Elhak güzelce der piş ve tefekkür eden her akıl ve edip ve her yüsr-i sâit ve lebib o makule-i badi-i zül ve perişani olan etvar-ı sefihaneye bir vakitte nazar-endaz olmayıp hüda-nekerde teşvik ve tergibe say eden bulunur ise de ona hasım-ı canı olan düşman nazarıyla tesvilat-ı gaddaranesine firifte olmaktan fersah be fersah gürizan olur.

Ayasofya cami-i şerifine dair biraz malumat

Ayasofya cami-i şerifini en iptida Kostantin tahtadan olarak yapmış ve ismini hikmet-i Rabbani manasına olan Ayasofya koymuştur ki bu cami-i şerifin büyüklüğü içinde bulunan [s26] oymalı direklerin çokluğu ve tavan ve duvarlarındaki ziyneti cihetle emsalsiz bir binadır. Bu ibadethane bir hayli zamandan sonra yandığından Teodosyos müceddeden yaptırmıştır. Custiyanus Kayser'in zamanında zuhur ederek memleketin içinde otuz beş bin kişinin telefine sebep olan büyük bir karışıklıkta tekrar yandığından Custiyanus o vaktin en meşhur mütefennin bulunanı Antimus ve İsidoros namında olan ustalara bugünkü güne kadar gördüğümüz kubbeli ve büyük ve taş ibadethaneyi bina ettirmiştir. Ancak hüner göstermek için gayet basık yapılmış olan kubbe büyük bir zelzelede yıkıldığından yerine yüksekçe ve kavi başka bir kuvve yapılmıştır. Bu binaya sene-i miladiyenin 535'inci senesi başlanıp tamam altı yılda tekmil olmuştur ve tekmilinden 18 sene sonra bazı yerleri tamir olunmuştur. Fakat ortada olan kubbe pek çukur olmayıp kapılara nispetle düz camlık yapılmıştır. Bu ibadethanenin yapılmasına

en aşağı bir tahminle iki milyon yaldız altını yani iki yüz yirmi bin kese gitmiştir. Binanın şark tarafında yani mihrap olan mahal büyük yarım üstüvane şeklinde ve derununda üç nışif daire görünür. Bunun karşısında garp tarafı dahi bu surettedir. Cami-i şerifin yanlarında büyük kemerlerin altında aşağı katta 40 ve yukarıda 60 direk vardır ve bu direklerin her birileri 22 arşın yüksekliğinde nadide mermer ve sumakı taşlardandır ve bu taş direkler Ayaslu ve Atena ve Roma ve Çanakkale'de eski İstanbul'daki eskiden kalma binaların bozuntusundan getirilmiştir. Ayasofya'nın duvarları mahfili tabir olunan yukarı katın kemerlerine kadar enva-ı kıymetli taş levhalarıyla örtülüp pervazlarına taştan yapraklar ve çiçekler işlenmiştir. Ondan yukarı ve alt katın dahi kemerleri msyn ve mozaik denilen yaldızlı ve renkli sırça ile ziynetlenmiştir. Büyük kubbenin altında dört tarafta melaike ve binayı tamir eden imparatorların resimleri var ise de melaike resimlerinden başkasının üzerlerine yaldız sıvanmıştır. Ayasofya'nın iki kat sofası ve kanatları oymalı mermer ve tunçtan gayet ziynetli bir çok kuyuları vardır ve bu kuyuların birinin önünde bir kuyu olup vaktiyle meşhur bir ziyaretgâh imiş. Bu cami-i şerifin mihraptan kuyuya kadar boyu 243 yerden kubbeye kadar yüksekliği 188 kademdir. Binası tarihinden sonra bir kere Sultan Selim-i Sani devrinde ve bir kere de cennet mekân Sultan Abdülmecit zamanında tamir olunarak İstanbul'un ziyneti 1300 yıllık böyle bir emsalsiz ibadethane hâlâ baki kalmıştır.

İklim-i ncumiye dair malumat

Hatt-ı istivada müddet-i nehar daimi olarak 12 saat olup lakin kutuplarla hatt-ı istiva beyrinde [s27] kâin mahaller için müddet-i nehar fusulat-ı erbaya göre tahavvül edip yaz mevsimi gittikçe tezayüt ve kiş günleri dahi gittikçe tenakus ederek daire-i kutuba doğru varıldııka daire-i mezkûre müddet-i nehar 24 saat olur ve devair-i mezkûrdan geçilip kutuba doğru gidildikçe arz ziyade olup müddet-i nehar tezayüt ederek 1 mah ve 2 mah ve nihayet nefsi-i kutuplarda 6 mah gündüz olur ve mukabil olan fsulda dahi husus-ı mezkûr beayne vuku bularak 6 mah gece olur. İşbu zikrolunan müddet-i leyl ve nehar uruz ve fusulatın tahavvlne göre olan yarım saatten yarım saate badehu mah be mah tezayüt etmekle tefazl-i mezkûr kutub-ı şimalı ile hatt-ı istiva beyrinde vaki rb-i nışfinnehar üzerine nakış ve tersim olunmuş bir mikyasta münderiç ve ifade olunmuştur. Mikyas-ı mezkûr iklim-i nücumi ismiyle tersim olunarak onda be her yarım saatte vuku bulan tefazl için 24 adet ve mah be mah vuku bulan için dahi 6 adet

ki cemen 30 adet iklim kütüp ve tahrir olunmuştur. Şimdi bir mahallin hangi iklim-i nücumiden olduğunu yani ol mahalde yaz günü en ziyade müddet-i leyl ne kadar olduğu bilinmek murat olunduğu hâlde mahall-i mezkûrun fakat arzını bilmek kifayet eder şöyle ki iklim-i nücumisi matlup olan mahallin arzı malum olduk da iklim-i nücumi mikyasına müracaat olunarak derece-i arz-ı mezbur hangi iklime mukabil vaki olur ise orada tahrir olunan adet matlup olunan mahallin en ziyade müddet-i neharının saati olmuş olur. Mesela Dersaadet'in arzı 41 derecede olup iklim-i nücumi mikyasına müracaat olunduk da derece-i mezkûre hemen altıncı iklime mukabil olduğu hâlde bulunup ve ol iklimin hizasında dahi 15 adedi tahrir olunmuş olmakla Asitane-i Aliyye'nin en ziyade müddet-i neharı 15 saat olmuş olacağı pedidardır.

Tiyatrolar Avrupa'da ne kadar ilerlediği ve tiyatronun mucitleri

Tiyatroların muhteri yani mucitlerinin kimler olduğu bilbedâhe malum değil ise de fakat tarih-i milattan 590 sene mukaddem Yunaniler mabeyninde biri bildiğimiz gibi müdevver ve diğeri beyziüşşekil iki tiyatro olduğu karin-i sıhhattir. Eski Yunanlıların kavlince Bakos yahut Yunan lisanınca Vakhos kabail-i salifenin eşkal ve hareketlerini hemmezheplerine irâe için ihdas etmişlerdir. Tiyatronun aslı Yunan lisanında görölüş manasına olan Sea kelimesidir ki Yunanlıların lisanlarını şivesi iktizasınca ahirine Triyon edat-ı nihayeti vez olunarak seatriyon oldu badehu tahsin-i lafiz için tron, terona tebdil kılınarak seatron ve muahhiren İtalya'da tiyatroların çoğalmasına mebni mezkûr kelime tahrif olunup umumen İtalya lisanında teatro ve Türkçe olarak tiyatro denilmeye başlanmıştır. Tiyatronun [s28] ol zamanki heyeti şimdikilerin heyetine müşabih olmayıp üzeri açık ve şimdiki gibi localar yok ise de yine ayrı ayrı mevkiler olmak üzere üç dört kattan ibaret idi. Sonraları eyyam-ı sayfta oyuncular hararet-i şemsten muzdarip olmaya başladıklarından bu husus yalnız oyunun icrası esnasında tiyatro üzerinin tente ile örtülmesine sebep oldu. Oynanılan oyunlar gündüzleri icra olunup oyuncular taklitlerini yaparak ahval, hareket ve etvar ve tabiatlarını gösterdikleri kabail ve eşhasın hem elbiseler ile mülebbes olarak çıkarlar ve hem de renklerini bildirmemek için yüzlerine mukavvadan mamul maske takınır edenler tiyatronun elyevm görmekte bulunduğumuz intizamından bir mertebe daha muntazamca tanzimine Romalı Oreliyo nam zat muvaffak oldu şöyle ki merkurum Roma şehrinde milattan 570 sene evvel Yunanlılardan daha mükemmel yani aks-i seda için üzeri kubbeli aşağısı boş localar ve alt katta güzel kanepeler ve sandalyelerle müzeyyen

bir tiyatro bina ve inşa etmiştir ki bu hizmeti tiyatroculuk âleminde ifa-yı namına sebep oldu. Sonradan bu şekil üzerine Yunanlılar da tiyatrolarına intizam verdikleri gibi sair milletler dahi yavaş yavaş tiyatro inşa etmeye ve ehl-i kalem ile vakanüvisler tiyatro ve kitapları yazıp tab ettirmeye başladılar. Eski tiyatro kitaplarının usul ve taksimatı şimdikilerin usul-ı taksimatına bilküllüye zıttır. Mesela ekser tiyatro kitapları yalnız tarihi vakalardan bahsolup böyle raks, kanto, mudhik, piyes, misli oyunlar olmaktan başka bir oyun perdelerle fusula taksim olunmayıp baştan nihayetine kadar bir perdede icra olunur idi lakin murur-ı zaman ile halk bazı vakalardan mahzun ve oyunun sürat-ı icrası hakikat-ı maddeye layığıyla vukuf kesbetmelerine mâni olmakla oyunların perde ve fusula taksimi ve hüzn-engiz vakayin nihayetinde def ve gam için birtakım raks, kanto ve mudhik gibi oyunların ihdasıyla el-hâletü hâzihi bu görülen mertebeye vasil olmasına Fransızlar yardım etti dense becadır.

Bundan on iki sene mukaddem bir cetvelde görülen hesap mucibince Avrupa'da olan tiyatroların adedi aynen zirde derç edilmiştir.

347 tiyatro İtalya'da olduğu gibi 337 Fransa, 116 İspanya, 150 İngiltere, 148 Avusturya, 191 Almanya, 45 Rusya ve Lehistan, 24 Belçika, 24 Hollanda, 20 İsviçre, 18 İsveçnorc, 16 Portekiz, 15 Danimarka, 13 Dersaadet, 5 Yunanistan'dadır.

Vapurların mucidi

Vapur iki nev olup bir türlü, iki tarafında çarkı olandır. Bir türlü'nün dahi çarkı kışındandır. İki tarafında çarkı olan vapura yandan çark ve kışında çarkı bulunana oskor denir. Çarkı makine döndürür. [s29] makine dahi buhar kuvveti yani ateşten ve sudan hasıl olan duman kuvvetiyle hareket eder ve vapurların evvelki mucitleri biziz diye Fransızlar ve hayır ilk önce biz icat ettik diye Amerikalılar iddia ederler. 1109 senesinde Nis Payni namında bir Fransız çarkın buhar kuvvetiyle döndüğüne dair kitap telif etmiş ve 1113'de Duka isminde yine bir Fransız çarkın hareketini tecrübe etmiştir. Fransa'da Lonavil memleketinde 1166 senesinde tevellüt etmiş Goya namında bir papaz buna dair bir risale yazmıştır. Bu risale Akademi Donans Mösüm yani Fransa'da Nancy memleketinin darülfünunu şakirdanına okutturulmuştur. 1188 senesinde Periya isimli bir adam Paris'te bir vapur yapmıştır. Bu vapurun işlemesi 1189 tarihinde Paris'te Dubs nehrinde icra olunmuştur. 1193 senesinde yine Fransa'da Sun nehrinde

Marki Dojo Frova isimli birisi böyle vapur tecrübe etmiştir, lakin bu iki tecrübe de bir işe yaramamıştır. Şu son tecrübeye hazır bulunan Folton isminde bir Amerikalı 1218 tarihinde Paris'te bir vapur yapıp tecrübesini etmiş ve matluba da muvafık gelmiştir. Folton Fransa'nın beylik gemilerini dahi vapur yapabileceğini Napolyon'a söylemiş ise de kabul etmemiştir. Onun üzerine Folton vatani olan Amerika'ya gidip ilk defa olarak 1222 senesinde New York nehrinde bir vapur ihtira eylemiştir. Bu vapur birçok zaman New York ile Albani arasında işlemiştir. 1227 tarihinde İngiltere dahi vapur yapmağa başlamışlardır. Fransa'da vapur ile yolculuk etmek âdeti 1232 senesinde 1254 senesinde İngiltere'den, Amerika'ya vapur işlemeye başlamıştır. Hasılı 1222 tarihinden beri vapurlar günden güne çoğalmıştır.

Hakan-ı Çinmaçun ve ahval-ı Çin

Çinmaçun padişahlarının ahvalleriyle vilayetlerinin ve asakirin ve reayasını ve hisar yani kalelerinin ve şehir kasabalarının ve cemi kanun ve kaidelerinin ve âdetlerinin bağ bostan ve mahall-i dilgüşalarının ve bilcümle ahvallerinin beyan ve inhası efkarını mebni işbu Çin'e dair yazılacak malumat zirde irâe edileceği vecihle yirmi baba tefrik edilmiştir ki bundan böyle derç ve ilave-i makal edilecektir ve yazılacak kısımlardan birinci bab Çinlilerin muhtelif dinleri, ikinci bab Hıta'nın yolları ve mülkünün muhafazası, üçüncü bab şehir ve hisar ve divanhaneleri, dördüncü bab asakirin kanun ve nizamları, beşinci bab hazine ve zahire ve mühimmatları, altıncı bab taht ve saltanat ve saray ve nişanları, yedinci bab zindanlar ve ehl-i zindanın ahvalleri, sekizinci bab alay ve saltanatları, dokuzuncu bab mülk-i Hıta kaç kısım olduğu ve metaları, onuncu bab ayş ü işretleri, on birinci bab sazende ve nevazendeleri, on ikinci bab nücüm vesair-i funun-ı garibeleri, on üçüncü bab [s30] belde zabitleri, on dördüncü bab hattathane ve muallimleri, on beşinci bab beldeye giden ashab-ı tüccarın ahvali, on altıncı bab beldelerinin kabâili, on yedinci bab idare-i mülk ve ayinleri, on sekizinci bab kavanin ve kaideler ile işbu kaidelerine dikkatleri, yirminci bab elbise ve tazimhaneleri.

Birinci bab Çin hakanlarının ahvaliyle mütedeyyin oldukları muhtelif din ve itikatları beyanındadır.

Hakan-ı Çin'in itikadı Hüda'yı bir bilir ve kendisi din-i Şamkuni üzerine itikat eder ve onu peygamber bilir ve hazret-i Muhammed (sav) efendimize Şini Çin'i derler.

Dinlerince behterin-i âdemiyan demek olur ve hakanın iç sarayında server-i âlem efendimizin tasvirini çekip enva-ı cevahir ile murassa ederek ol tasviri bir taht-ı zerrin üzerine vaz edip ve bir levh-i siminini ol tasvirin kenarında koyup ve ol levhada nice yüz bin siyah noktalar olup ve ol tasvir muttasıl ol levha üzerine nazır olmakla bir şahıs ki ol mahalle gelip müteveccih olarak elini duaya kaldırırsa levhanın üzerinde olan noktalar külliyyen mahvolur ve duadan farık olup elini aşağı indirildik de yine ol noktalar hesaptan mütecaviz ol levhanın üzerinde zahir olur ve bu suret ona temsildir ki çün seyid-i enbiya ve seyid-i esfiya efendimiz hazretleri mübarek yedlerini duaya kaldırırsa ol noktahayı siyah ümmet-i Muhammed olanın name-i amallerinden mahvolup ve dest-i saadetlerini yüzlerine sürüp indirdik de nice nice yüz bin perişan rüzgâr ümmetin filhal name-i amalleri geri siyah olurdu ve hakan-ı Çin indinde vesair şerif eyyamlarında tesvirhane-i mezkûra geldik de gayet tazim ve tekrim ile başını öne eğerek Resul-ı Ekrem Efendimiz Hazretlerinin tasvir-i valalarına tazim için kendi din ve ayinleri muktezasınca hatim ve davetler ederler. Hakan-ı Çin bilhassa kendi ibadeti için bir mescit yapıp ve yılda bir kere zindanilerden katle müstahak olanları görmek için ol mescide varır ve ol mescitte tasvir yoktur. Duvar ve kıblesinde kelim-ı İlah'tan başka nesne yoktur. Ayet-i kerimeden ve esma-ı azemden Müslümanlar hattıyla yazılıp ve havanın nakış ve tezyin etmişler ve hakan ol mescidin tavafına gitmek istedik de bir gün evvel oruç tutar ve sevm üzere taht-ı revana rakiben azm-ı mescit eyler ve nice bin gark-ı ahen asker piyade ve kılıçlarını çekip hem diğerleriyle mülâabe-i seyf ederek aheste aheste hakanın önünce giderler. Ve filler katarını altın arabalara bağlayıp ve arabaların yüzüne mülevven atlastan puşişler ve enva-ı ziyetler ile arayışler edip hakan-ı Çin'in önünce yavaş yavaş çekerler. Bin miktarı ve belki daha ziyade sazendeler taht-ı revan-ı hakan-ı Çin'in sağ ve sol taraflarında enva-ı acip [s31] ve garip ve naşenide terennümsazlar edip hakan-ı Çin'in kendi tahtını götürür has nedimleri ki işbu sazendelere yaklaştıklarında sazendeler bir vecihle sazların nevaht ederler hakan-ı Çin bilmeceburiye ve tabii cezbe gelir ve hakan Müslümanlardan hemen iki kimseyi ata bindirip ehl-i İslam'a gayet tazim ve tekrim cihetinden baki ümera ve vüzera ve vekili piyade olup dört bin miktarı adi kimesneler her biri yürüyüp ma şeyen hakanın etrafında giderler.

Mabadı var.

Bir tacirin sipariş mektubu

Biraderim efendim, leffen gönderdiğim numuneye mutabık 250 top Amerika bezi hesabım için mübayaa ve sigorta ettirerek faturasıyla beraber ilk hareket edecek vapura tahminen tara-ı acziye irsal ile beraber bahası için duhulundan itibaren otuz bir gün vadeli iki kıta poliçe keşide buyrulmasını rica ederim efendim.

Tarif: Bir poliçe için üç kişi lazımdır. Birisi poliçeyi imza edip çeken ve diğeri ahz eden ve biri dahi üzerine çekilendir.

Cevabname: Biraderim efendi, ... fi tarihli mektubunuzu aldım siparişiniz ve melfuf numune vecihle beherinden ellışer top olduğu hâlde beş denk Amerika bezi mübayaa olunarak ve sigorta ettirilerek bu gün hareket edecek kumpanya vapuruyla gönderdim. Bunun leffen irsal eylediğim faturasından malumunuz olacağı vecihle bahası beher topu ellışer kuruştan 12500 ve sigorta ve burada vapura kadar masarif-i nakliyesi 225 kuruşuna cemen 12725 kuruşa baliğ olup meblağı mezbur için biri 6000 ve diğeri 6725 kuruşa olmak ve birer nüshadan ibaret bulunmak üzere üzerinize iki kıta poliçe keşide eyledim. Poliçelerin duhulunda bilkabal bedellerini tediye etmenizi ve malın vusulüyle poliçelerin kabulü hususunu bildirmenizi rica eylerim efendim.

6000 suret-i poliçe

Poliçe İzmir'den falan mahalde mukim falan oğlu falana ... mübayaa ve kabz eylemiş olduğum mal bahasından dolayı altı bin kuruş duhulundan itibaren otuz bir gün vadesi hululünde Dersaadet'te tüccardan Mehmet Efendi zade-i Ömer Efendi'ye veya emrine tediye ederek ahir işaratımıza muntazır olmaksızın hesabımıza geçiresiniz. ... fi kabul ettim. Bedelini alıp irat eyledim.

İmza imza

Tarih-i tabii

Mevalid-i selâse

Mevalid-i selâse diye bu âlemde mevcut olan eşyaya denir ki bunlar dahi üç sınıfa münkasım olup cemadat ve nebatat ve hayvanattan ibarettir ve cemadatta yalnız nema ve nebatatta ve hayvanatta nema ve his ve hayat vardır.

Cemadat: Tarif-i sabıktan pedidar olacağı misli cemadat taş ve toprak ve maadin ve su gibi [s32] hiss ve hayatı olmayan şeylerdir. Hafî değıldir ki cemadatin neması yani büyüyüp artması nebatat ve hayvanata makis olmayarak seri ve mahsus değıl ise de erbab-ı dikkat indinde sabittir. Nebatat: Nebatatta nema ile hayat dahi vardır. Toprak ve su ve hava ve hararet gibi levazım-ı hayatiyeden mahrum olduk da helak olur ki buna beynennas korumak derler. Nebatat dahi hayvanat gibi tenasül ile tekessür eder köklerin topraktan çektiğı rutubetten husule gelen usare-i nebatiye, nebatatin cisminde kan mesabesinde deveran ederek yapraklara kadar vasıl olur. Hayvanat: Kuvve-i hayatiye malik olan mahlukat ve hayvan ve mebde-i hayat olan kuvvete dahi ruh denildiğinden hayvanata ziruh denir ve hayvanatta kendilerini ihata eden eşyayı hisseylemeye mahsus bir kuvve-i hissiye vardır. İrade-i hayvaniye hareket-i ihtiyariyenin mebdei olan kuvvete tesmiye olunur. Hayvanatın tadadı nâkâbil olduğu gibi aksamı dahi gayet muhtelifir.

Mabadı var.

Fransa edebiyat kitaplarının birinden tercüme edilen hikâyesidir.

Paris köylerinin birinde eyyam-ı şitanın şiddet-i berdinden çaylar müncemit ve asab-ı eşcar selc ile mütesettir ve eşcar evraktan arı olduğu ve avaze-i tuyuru hiç kimse gayr-ı müstemi ve turab-ı erz beyaz çarşaf gibi beyaz kar ile örtülmüş bulunduğu hâlde sahari ve beyaban süt gibi görünür idi. Köyün emakin-i sagirelerinin bacalarından

Mabadı var.

İhtar

Her tabında bin nüsha olarak *Bahariyye-i Edebiyat*'ın birinci cüzi mukaddemen iki kere basıldığı hâlde nüsha-ı matbuası kalmadığından üçüncü defa olarak geçende tab ve neşrolunarak üç bine iblağ eylediğı gibi işte bu kere de mukaddem tab ve neşrolunan cüzlerin kalmamasına binaen işbu cüz dahi maatteşekkür üçüncü defa olarak neşredilmiş ve bu suretle de terakkiperveranın bir kat daha arzu-yı daimileri risalemiz hakkında celp edilmiştir.

Hemen Cenabıhak heyet-i muazzama-ı Osmaniye'yi her hususta terakki-i matbuata fahir ve tariki terakkinin vücuduyla müftehir eylesin. Âmin.

Muharrir ve sahip imtiyaz Mehmet Hilmi

[s33]

İşbu güzeran eden şehr-i Cümadiyelahir'in yirmi dördüncü perşembe günü zat-ı hazret-i padişahinin mekteb-i harbiyeyi teşrifleriyle mekatib-i askeriye şakirdanının tevzi-i mükâfat resminde buldukları esnada resm-i mezkûrun icrasını müteakip mekteb-i adadiye birinci sene şakirdanından [] Tahir Efendi zirde sureti münderiç teşekkürnameyi kıraat eylemiştir.

Suret-i teşekkürname

Hüdavend-i kerim ve zülcelal takaddüset zatehü enilnoksan-ı velzeval hazretleri mükemmel-i namus, din ve millet ve hami-i hukuk ve istiklal-i devlet olan nükave-i dudman-ı Osmani veli nimet-i biminnetimiz padişahımız Gazi Abdülhamid Han-ı Sani Efendi'miz Hazretlerini madamülarz vessema ziynetefza-yı erike-i hilafet-i kübra buyurup zir-i cenah müstelzimülfellah adaletlerine sığınmış olan akvam-ı müttehede-i Osmaniye'yi saye-i inayetvaye-i mulukanelerinde enva-ı niem ve saadete nailiyetle kamran ve hukuk-ı mukaddese-i milliyemizi mahv ve gaspa çalışan ada-yı din ve devleti gazat-ı şecaetsemat-ı müvehhidinin silah-ı ateşbar-ı sitveti sayesinde badema kendini toplayamayacak surette tarumar ve perişan eylesin. Zat-ı akdes-i cenab-ı gitisetanı arayışbahş-ı taç ü taht-ı Osmani oldukları günden beri bir elde kanun-ı münif-i adalet ve diğer elde seyf-i sarim-i celadet olarak telif-i kulub-ı zirdeistan ile istihsal-ı umran-ı memleket ve teçhiz-i gazat-ı dilaveran ile def-i tecavüzat-ı düşman-ı bedsiret gibi birtakım mehamm-ı umur-ı devletle meşgul oldukları hâlde bu kullarını yine guşe-i hatır-ı hümayunlarından çıkarmayarak bugünkü gün lütfen ve tenezzülen mektebimizi teşrif ile fünun ve maarif-i askeriyede kesbetmiş olduğumuz meleke ve maharetin derecesini keşif ve tahkik için imtihanlarımızı seyir ve temaşaya rağbet buyurmaları vekaye-i namus-ı mülk ve millet ve muhafaza-ı istiklal-ı âli-i devlet uğrunda feda-yı can ve cihan etmeği göze aldırılmış olan bu acizleri hakkında teveccühat-ı mekarimgayat-ı zillüllahinin berkemal olduğuna dall ve binâberin değil yalnız bizi belki bu mekteb-i feyz-ı mükessibden neşetle muharebat ve gazevat-ı vakıada azm-ı su-yı âliyin olan şüheda-yı hamiyetin ervah-ı kıddisesine kemal-i neşe ve şadiden vecd ve raksa getirecek bir lütuf ve iltifat-ı bimisal olmasıyla bu keyfiyet cümlemizce müstelzim-i fert ve mübâhat ve iftihar ve hususen henüz ikmal-ı tahsil edemediğimiz cihetle mevki-i harbe giderek sair din karındaşlarımız gibi düşmanın dane-i top ve tüfeğine sinemizi siper kılamadığımızdan naşi kalben düçar olduğumuz

mahzuniyet-i fevkaladenin kesb-i hiffet etmesine pek büyük medar olmuştur. İşbu iltifat ve inayat-ı cenab-ı velinimetimin hakk-ı teşekkür ve mahmedetini lisan ve kalemlle ifa mümkün olmayıp bu deyn-i vacibüleda olmasa olsa muhafaza-ı hukuk-ı ümmetten başka pişesi ve neşr-i envar-ı adl ve rafetten [s34] maada endişesi olmayan padişahımız efendimizin uğur meyamin-i mevfur-ı tacdarilerinde nakdine-i hayat-ı müstearı bezl ve nisar ve cism-i nezarımızdan akacak olan lal-gûn şهادetle arsa-ı karzarı hemreng-i lalezar etmekle tesviye ve ifa kılınabileceğini atebe-i ulya-yı hazret-i hilafetpenahiye arz ile kesb-i mefharet ve her an ve zamanda verd-i zebanımız olan padişahım çok yaşa dua-yı lazimüledasına terdifen bilcümle hanedan-ı maaliunvan-ı şehriyari aza-yı fahaminin temadi-i eyyam-i ömür ve afiyetleri duasını ref-i bargâh-ı ahadiyet eyleriz.

Açanti milletinin acayip âdetleri

Dünyada pek çok acayip milletler vardır ki işte bu milletlerden biride Açanti milletidir. Bunların bazı âdet-i garibeleri yazılması münasip görülmüştür. Fakat Açanti ülkesinin ne tarafta olduğunu bilmek için evvela bunun coğrafyasından malumat verelim. Açanti ülkesi, Afrika kıtasının garp tarafındadır. Ahalisi üç milyon nüfusa yakındır. Muharebe vaktinde yüz elli bin kişi kadar toplanabilir. Bu ülkenin payitahtı Komasi memleketidir. Arazisi pek mahsuldardır ve pek çok madenleri var ise de ahalisi bunlardan pek çok faydalanmazlar. Sanatları pamuk dokumak ve bu pamuktan ibaret gibidir. Lakin evlerini pek hünerli bir suretle yaparlar. Başlıca mezhepleri Mecusi mezhebidir.³ Mecusi mezhebi ateş, çaylar, hayvanlar, ağaçlar ve taşlar ve göze görünmeyen cinler ve perilere tapmaktan ibarettir. Bu adamlar pek yiğit iseler de vahşi bir hâldedirler. İngilizler, Açanti ülkesini zapt edip orada yerleşime çalışmışlar ise de 1240 senesinde vuku bulan hücumlarında inhizama düçar olduklarından dikiş tutturamamışlardır. Fakat şimdilerde İngiliz ve Felemenklilerin bir ticaretgâhıdır. Gelelim âdetlerine. Açanti'de bir çocuk dünyaya geldiği vakit çocuğun validesine hısımları ve komşuları birer hediye götürür çocuğa doğduğu gün bir lakap takarlar. Bu lakap ise, eşyadan bir şeyin ismidir. Mesela sandık ya oda gibi şeylerden birisinin ismidir. Bundan başka çocuğa pederi dahi başka bir isim kor. Zadeگان çocuklar ile şehzadeler büyük babalarının anladığı adı alırlar ve doğduğu zaman tüfek atmak ve

³ Şu Mecusi mezhebi Avusturalya, Afrika, Amerika'nın şimal tarafı ve Asya'da Hindistan ve Çin'in vahşi kavimlerine mahsustur.

rakslar etmekle ilan-ı meserret olunur. Eğer bir veliaht dünyaya gelir ise hayvan yerine adam kurban olunur. Âdetlerinin biri de eğer doğan çocuk erkek ise, bir kız ve kız ise bir erkek çocukla hemen dünyaya geldiği gün nişanlarlar. Kız veya dul bir kadını alacak olan adam çok masraf etmez olunacak adam adi bir kimse ise [s35] biri kendi memleketinde yapılan ve biri Sirim şehrinde gelen iki dane hasır ile bir peştamal ve giyinmesine mahsus bir top kumaş ve altın tozundan yapılmış birkaç bilezik hediye olarak yavuklusuna gönderir. Evlenen zengin ise yavuklusuna göndereceği eşya yine bunlardan ibaret ise de biraz pahalıcalarıdır. Afrika kıtasının sair memleketlerinde olduğu gibi Açanti'de dahi bir adam ne kadar çok karı alırsa o kadar büyük şeref kazanır. Bu cihetle her adam elinden geldiği kadar karı alır ve karılarının birisinden usandığı anda, o karısını kovar ve başka bir erkeğe vermeye izin verir. Bu sebepten dolayı çok kadınlar on, on beş kocaya varırlar ve her kocasından birer ikişer çocuk doğurarak familyalar o kadar çoğalır ki âdeta Açanti ahalsinin soy soplaları ve hısım akrabalarının fark olunması pek güçtür. Açanti şahı kendi karılarını ahalsinin gözünden saklar ve sarayın içinde kapalı bir dairede, birçok ağanın nezareti altında muhafaza eder. Eğer karılarından biri sokağa çıkmak ister ise, yanında bir ağa alarak çıkar ve o ağa şahın karılarından birinin sokağa çıktığını herkese bildirmek için hızlıca bir ses ile bağırmağa başlar. O esnada o mahalde bulunan ne kadar adam var ise, şahın karısı gelir diyerek savuşurlar. Fakat kadınlar ile çocuklara yasak olmadığı cihetle bunlar şahın karısı geçer iken seyir ederler. Açanti şahı olan kimsenin en aşağıdan üç yüz karısı vardır. Eğer şah çok genç ise, memleketi validesi idare eder. Eğer orta yaşta ise, validesi oğlunun başmüsteşarı olur. Bir şahın erkek evladı olmaz ise, kız evladı babasının yerine şah olur. Bunların âdetlerinden biri dahi, bir kız çocuğu büyüüp aklı başına geldiği zaman kızın peder ve validesi ne kadar tanıdıkları karı var ise cümlesini davet ederler. Bu davetli karılar tayin olunan günde gelirler ve ana babası dahi, beraber olarak hepsi birlikte kızı alarak nehir kenarına götürürler. Orada kızı yıkadıktan sonra birtakım boncuklarla süsleyerek doğruca yine peder ve validesinin evine götürürler. Orada dahi kızın vücuduna beyaz toprak ile türlü türlü resimler yaparlar ve bundan sonra türküler çağrılarak, oyunlar oynayarak, birkaç gün şenlik icra ederler. Bu sırada hısım akraba ve komşu ve ahabpların her birileri kudretlerine göre birer hediye getirmeye mecburdurlar. Açantiler, en az on karı aldıklarından o karıların bir tanesini evin idaresine tayin ve öteki karıların üzerine nazır ederler. Bu başkadın herhâlde kocasından birkaç yaş büyük olmak şarttır. Bunun için kocasına nasihat eder ve her

işine müdahale eyler. Bu nazır karı, ziyade ihtiyar olduğu vakit kendisinden genç olan başka bir kadına kendi yerini verir. Karıların birbirini kıskanmak âdeti yoktur. Bir adam karılarından birini boşadığı hâlde şahın [s36] veyahut kendi memleketinin vali makamında bulunan büyük bir adamın huzuruna bu karıyı götürür. Orada karının boyunun üst tarafına beyaz toprak ile bir işaret eder. Bu işaret karıyı boşadığını ima eder. Açıntılar vefat ettikleri zaman canları bu dünyaya benzer başka bir dünyaya gidip bu dünyada ne rütbede ne hizmette ve ne işte bulunur ise, orada dahi o rütbede, o hizmette ve o işte bulunacaklarını itikat ederler. Bu itikatları içindir ki adam kurban ederler. Şöyle ki vefat eden büyük mansıpta bir adam ise gittiği dünyada dahi o mansıpta olacağını zannettiklerinden orada hizmette bulunmak için mensubu olan ve hizmetinde bulunan adamlar, kendilerini kurban ederler. Eğer şah vefat eder ise, hesapsız kimseler canlarını feda ederler. Mesela karıları, cariyeleri, köleleri vesair dünyada her bir işinde kullandığı adamlar aman şahın öteki dünyada da hizmetinde bulunalım diyerek kendilerini sevinerek kurban ederler. Ne vahşilik, akılsızlık. Bir cariye veya bir köle efendisinin nefretini kazanmış ise, beyan ettiğimiz âdetler bunlar hakkında cari olmaz, yani bir adam cariye veya kölelerinden birini sevmez ise, efendisi öldüğü zaman onu kesmezler ve o misliler ecelleri ile öldükleri vakit cesetlerini dahi gömmeyerek hatta uzunca bir hasta oldukları hâlde öleceğini beklemeyerek hemen ol hâlde biçareyi süprüntülüğe atarlar. Ölmeyeceği var ise bile, orada açlıkla kıvrana kıvrana can verir. Evlenmemiş adi bir adam veya kocaya varmamış bir karı, öldüğü sırada komşuları civardaki hısım akrabalarıyla ahabplarına, vefatının haberini duyururlar. Derhâl hepsi ölenin evine gelerek ağlamaya başlarlar. Vefat edeni yıkadıktan sonra en yeni ve en güzel urbasını giydirirler ve cesedinin başına beyaz toprak ile türlü türlü resimler yaparlar. Bu hâl ile cenaze en aşağı iki gün evde kalır. Bu sırada gelen ahibba ve akrabaları biraz ağladıktan sonra hurma şarabı içerek oyun oynarlar. Erkekleri ya koyu renkli veya beyaz ama tozdan kirlenmiş peştamal giyerler. Kadınları kızıl toprak ile boyanmış bez parçalarını kollarına, başlarına sıkı sıkıya sararlar. Bazı kere dahi evin kapısının önünde tüfek atarlar. Ertesi gün toplanan adamların her biri ölen için birer hediye getirirler. Şu getirilen hediyeler ise herkesin hâline göredir. Farzan kimisi bayağı bir peştamal, kimisi adi bir hasır ve kimisi bunların iyicelerini ve kimisi dahi altın tozu getirir ve gelen şeyler orada hazır bulunanların cümlesine gösterilir. Şöyle ki peştamal geldiği hâlde uçlarından iki kişi tutarak herkes görsün diye yukarıya kaldırır. Eğer gelen şey altın tozu ise bir küçük

leğene koyarlar ve biri bu leğeni oradakilerin önlerinden gezdirerek herkese gösterir. Bu âdetlerin de icra ettikten sonra artık cenazeyi gömmek için kaldırırlar. Fakat hiçbir vakit ölüyü evin kapısından çıkarmazlar. Ya nereden mi [s37] çıkarırlar dediniz. Nereden olacak çitten ibaret olan duvarın bir tarafını yıkıp oradan çıkarırlar. Tabutları dahi hurma dalından yapılmış ve hasır ile etrafı kaplanmış sepet resminde bir şeydir. Ölüyü gelen hediyeler ile beraber yakında bulunan ormanın birinde kazılmış olan mezara gömerler. Ondan sonra birkaç tüfek atarlar ve hepsi beraber mevtanın mezarına Allah'a ısmarladık diyerek giderler. Ölüyü gömmezden bir iki gün evvel oruç tutmak batıl dinlerinin iktizasındandır. Oruçları tamamında cenazenin bulunduğu odaya birkaç sofraya kurup üzerine türlü türlü yemekler koyarlar. Bu yemeklerin bir miktarını yerler ve birazını dahi mevtanın mezarının üstüne götürüp bırakırlar ve küsur kalanını dahi çocuklara pay ederler. Şu işler olup bittikten sonra karılar ellerine ikişer çakıl taşı alarak köyün etrafında gezerler ve ellerinde bulunan taşları birbirine vurarak oynarlar. Bundan sonra artık herkes vücuduna kızıl toprak sürüp biraz müddet yas tutarlar ve vefat eden adamın dünyada sevdiği yemeklerden ara sıra yaparak mezarının üzerine götürüp koyarlar ve bir de yas tuttıkları müddet kendilerini kirli saydıklarından o müddet içinde ateşe mi tapacaklar yoksa ağaçlara mı ayinlerinden ibaret ise onu yapamazlar. Çünkü yas vakti kendilerini büyük abdestsiz saydıklarından güya gusül etmek yani temizlenmek için cümlesi beraber civarda bulunan bir akar suya gidip yıkanır. Ondan sonra ibadetlerini her ne ise onu icra ederek evvelki hâlleri üzere yaşarlar.

İntiha

İlm-i hayat

İlm-i heyet: Küre-i Arz ile meknunat-ı saire-i âlem beyninde vaki münasebattan bahseden fendir. Âlem diye kaffe-i mevcudat ve meknunatın heyet-i mecmuasına denir ve işbu âlem bir kaza-yı namahdut olup nücûm denilen ecrâm-ı namütenahi ile memlûvdür. Gözümüze vasi ve cesim görünen Küre-i Arz dahi ecrâm-ı mezkûrenin en küçüklerinden birisidir. Nücûm iki kısma taksim olup bunlardan bazıları beyinlerinde bulunan nisbet-i budiyelerini asla tebdil eylemezler ki bunlara sevabit ve bazıları dahi güneşin etrafında seyir ve hareket ederler ki bunlara dahi seyyarat der ve işbu ikinci kısım alem-i şems teşkil eder ki alem-i şems seyyarat ve ekmar ve kuyruklu yıldızlardan mürekkep olup Küre-i Arz dahi bunların efradındandır. Sevabitin unsuru

bittabi münevver olup neşr-i ziya eyler ve seyyarat ve ekmarın cevherleri ise muzlim ve keşif olmakla ecsam-i münire yani sevabitten istifade ederler. Nücum-ı sabitenin haddi hesabı olmayıp her biri kendi seyyarat ve tevabi-i sairesiyle birer âlem hükmündedir. Sevabit içinde şemsten büyüklüğü çok ise de arza kemal-i derce-i budiyetleri [s38] cihetle ekserisi göz ile fark olunamayıp rüyetleri âlât-ı rasadiye ianesine muhtaçtır. Güneşten maada arza en yakın olan sevabitin ziyası saniyede 70 milyon fersahtan ziyade katederek bize üç senede vasıl olabildiğine nazaran budiyetleri cihetle lem halk olandan beri henüz ziyaları arza vasıl olmayan daha nice kevâkip mevcut olduğu ihtimalden baid değildir. Sevabit: Kevâkib-i sabite sekiz ve bazen daha ziyade akdara münkasim olup bunların altısı sade göz ile ve ondan ilerisi âlât-ı rasadiye ianesiyle görülebilir en parlak yıldızlar kadar evvelden itibar ve yekdiğerine nispetle daha az lami olanlar kadr-i sadise kadar tadat olunup bunların mecmuu dahi takriben 5 bin adet kevkepten ibaretti. Şatel nam hekim ihtira eylediği meşhur teleskop ianesiyle tulu 8 ve arz 3 derecelik mesafede elli bin kadar yıldız müşahede etmiş olduğuna nazaran nücûm-ı sabite kabil-i tadat olmadığı anlaşılıyor.

Bakiyesi gelecek

Pandomimaların mucidi

Bundan takriben seksen doksan sene mukaddem İtalya'da Arlekini namında bir kimsede Hıdırellez nişanı tabir ettikleri yüzünde zahir olup ve İtalya'da o zaman nişanı mezbur ekbeh mevaddan bulunmakla merkum Arlekini gayet mahcup olduğundan kemal-i mahcubiyetinden İtalya'nın en ıssız şehirlerinin birinde olan bir تنها değirmene gelir. Değirmen sahibi Vako namında bir müsin ihtiyar olup Klombina isimli bir kızı ve Pierro adlı bir uşağı var idi. Haâlbuki Klombina Pierro'nun nişanlısı ise de Arlekin, Klombina'ya taaşuk ettiğinden ve Klombina dahi ru-yı muvafakat gösterdiğinden biçare Pierro, hem yüzü gözü un içinde olduğu hâlde un taşır ve hem de bunları gözetmekten hâli olmazdı. İşte pandomima bunların şu hâl-ı mudhik iştimalerinden malumatı müvassaka alan yine İtalyalı fişekçi Kitano Jozefo tarafından taklit edilerek oynamaya başlanmıştır ki bundan sonra her yerlerde oynadığı gibi Dersaadet'e Kitanomla namında bu sanatı talim için o zamanlar bir İtalyalı gelmiş ise de bir şeye muvaffak olmamıştır. Lakin bundan sonra Ohans Kasparyan namında diğer birisi sanat-ı mezbur ilerlemesi için bir hayli oyuncular toplayarak Beyoğlu'nda bunları talime başlatmış ve emeline dahi muvaffak olmuştur ki şimdi İstanbul'da

pantomimalar gördüğümüz raddeyi bulması merkumun eseridir. Pantomima seyretmek işaret bilmeye tevakkuf eder. Binaenaleyh bir pantomimada her milletten ayrı ayrı bir adam bulunsa oyunu anlayabilir. Lakin bir tiyatrodaki her milletten keza ayrı ayrı adam bulunsa ancak o tiyatro oyunu hangi lisanı ile tekellüm ve icra [s39] olunuyor ise ancak oyunu o millet anlar.

Mabadı var.

Gazete

Bundan mukaddem *Bahariyye-i Edebiyat*'ın birinci cüzüne yazdığımız hurufat basması bulunduğundan sonra gazete icat olunmuştur. Şöyle ki Mainz ve Strazburg memleketlerinin matbaacıları 841 ve 834 senelerinde bizim yani Osmanlıların Frenklerle olan muharebelerimizin haberlerini bir kâğıt üzerine basarak herkese bildirirler imiş. 972 tarihinde Venedik'te dahi böyle varakaları çıkarmaya başlamışlar ise de bu gibi şeyler Venedik Cumhuriyeti tarafından yasak ettirildiği cihetle bunları çıkaranlar zaruri ahaliye el yazısıyla havadis vermeye başlamışlardır. Bu varakalar o zaman gazete isminde Venedik paralarından bir gazete pahasına satıldığı için herkes birbirinin elinde bulunan bu kâğıttan gördüğü vakit o nedir diye sorduklarında öteki de ne olacak bir gazete diye cevap verdiği için gitgide artık şu havadis kâğıtlarının ismi gazete kalmıştır. 1051 senesinde Fransa'da Tofrastara Nodo adlı bir hekim Gazet de Frans isminde bir gazete çıkarmıştır. Bu gazete en eski Fransız gazetesidir ve bugüne kadar Fransa'da çıkmaktadır. 1204 senesinde zuhur eden Fransa karışıklığından sonra artık Frengistan'da gazetecilik ilerlemiştir. Gazetelerin çoğalmasıyla yalan yanlış havadislerin her tarafa çabucak bildirilmesi herkesin aklına gelerek devletlerin ve milletlerin zararına dokunacak şeyleri gazetelere yazması iyi bir şey olmadığı cihetle her devlet gazetelerin içine ahalinin karışıklığına ve zihinlerinin bozulmasına sebebiyet verici şeyler yazılması için birer matbuat idaresi açmıştır ve gazeteleri işbu matbuat müdürlüğünün nezareti altına koymuştur. İstanbul'da en iptida 1247 senesinde *Takvim-i Vekâyi* isminde resmî bir gazete çıkmıştır. Bu gazete hâlâ ara sıra çıkmaktadır. *Takvim-i Vekâyi*'den sonra 1256'da Churchill isimli bir İngiliz'in imtiyazı altında *Ceride-i Havadis* namıyla nim resmî bir gazete daha çıkarak bu dahi hâlâ devam etmektedir. 1277 senesinde Tercüman-ı Ahval namıyla şura-yı devlet azasından olan saadetli Ağâh Efendi gayr-ı resmî bir gazete tesis etmiş ise de yedi, sekiz yüz nüshasından sonrası çıkmamıştır. 1278 tarihinde maarif meclis azasından

merhum Şinasi Efendi dahi gayr-i resmî olarak *Tasvir-i Efkâr* ismiyle bir gazetenin neşrine muvaffak olmuş ve merhum-ı müşarünileyhin Avrupa[ya] gittiğinden sonra bu gazeteyi bir hayli zaman meşhur Kemal Bey Efendi yazmış ise de haseb-i icap bir aralık Kemal Bey Efendi'de Londra'ya gittiği cihetle [s40] artık bu gazete dahi beş yüz numaradan ziyade devam edememiştir. Şu haber verdiğimiz gazetelerden başka fennî, edebî, siyasi, eğlence ve çocuklara mahsus olarak şimdiye kadar İstanbul'da Türkçe lisan ile çıkan ve her biri, birer sebeple taraf-ı hükümetten lağvedilen gazeteler zirde beyan olunur. Mündericatı politikadan mebhas olan gazeteler: *Muhbir, Vatan, Utarit, İstanbul, İbret, Devir, Bedir, Hadika, Hakayikülvakayi, Sirac, Validülcevaip*. Mündericatı eğlence olan: *Diyojen, Çingiraklı Tatar, Kahkaha, Hayal, Çaylak, Latife Zuhuru*. Kendi kendilerine tatil olunan ve mündericatı politikadan mebhas bulunan: *Cihan, Kevkep, Şarki, Mümeyyiz, Tercüman-ı Ahval, Tasvir-i Efkâr, Ayine-i Vatan, Muhip, Türkistan, Memalik-i Mahrusa, Hulasetülefkâr, Lisan-ı Sıdk, Terakki, Asır, Mirkat, Vakayi-i Zaptiye, Mecmua-yı Maarif, Vukuat, Şems, Kamer, Sabah, İstikbal, İttihat, Sadakat, Selamet*. Maarife dair olan gazetelerden kendi kendilerine tatil edenler: *Mecmua-yı Fünun, İbretnüma, Medeniyet, İber-i İntibah, Şafak, Mirat, Etfal, Arkadaş*. Eğlenceye dair olup kendi kendilerine ihtiyar-ı tatil eden gazeteler: *Tiyatro, Meddah, Geveze, Letâif-i Asar*. Politikaya dair olup hâlâ devam eden gazeteler: *Takvim-i Vekâyi, Ceride-i Havadis, Ceride-i Askeriye, Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye, Basiret, Vakit, Hakikat, Müsavat*. Eğlenceye dair olup hâlâ devam eden gazeteler: 4 numara *Bahariyye'nin* üç sayfası. Fünuna dair: *Bahariyye-i Edebiyat*. Arabiyülibare: *Elcevaip*. Farsiyülibare: *Ahter*. Ahbar-ı darülhilafe cemen yekûn 67. Bugünkü günde Türkiye'nin her tarafında seksene karib gazete çıkmakta bulunup bunlardan 34 tanesi vilayetlerde çıktığı gibi elan nefs-i İstanbul'da 42 gazete çıkar ki bunlardan 11 tanesi Osmanlıca, 7 tane Rumca, 2 tane Farsça, 1 tane Arapça, 11 tane Fransızca, 1 tane İngilizce, 5 tane Ermenice, 2 tane Yahudice, 2 tanesi de Bulgarcadır. Malum ola ki politikadan bahseden gazeteler üç türlüdür. Bir türüsü devlet tarafından çıkarılan gazetedir ki ona resmî derler, *Takvim-i* gibi. Bir türüsü dahi devletin iltizam ettiği gazetedir ki ona nim resmî derler. *Ceride-i Havadis* gibi. Diğer türüsü dahi başlı başına gazetedir ki ona dahi gayr-i resmî derler, *Basiret* vesaire gibi. Avrupa'da pek çok gazeteler çıkmakta bulunup hususıyla İngiltere'de 600 ve Fransa'da 510 gazete mevcuttur. İngiliz gazetelerinin en meşhuru şunlardır: *Times* yani vakit, *Morning Post*, yani [s41] Sabah Postası, *Morning Herald* sabah tellalı, *Daily Telgraf* yani her günkü

telgraf, *Daily News* yani her günkü havadis. Fransa gazetelerinin dahi pek mehurları unlardır: *Jurnal Official* yani resm gazete, *Le Monitour Universel* yani takvim-i cihan, *Gazette France* Fransa gazetesi, *Journal des Debats* yani mebahisat gazetesi, *Constitutionnal* yani merutiyet, *Siecle Presse* yani asır, *Patrie* yani vatan. Almanya yani Prusya'nın en mehur gazeteleri *Gazet Duisburg* ve Macarların *Posterloyd* ve Neme'nin en mehur gazetesi *Fay Fraya Press* ve *Viter Mesajer* ve Belika'da *Ande Pandans Belj* gazeteleridir. Bunlardan maada maarif, edebiyat, fünundan bahseder ok gazeteleri vardır.

ntiha

Askerlik ile kitabetin mukayesesi olup bir edibin kuvve-i kalemiyesiyle yazılmı olduğundan aynen derciyle tezyini sahife-i mefharet kılınmıtır.

Seyf, hkim-i fermanferma-yı lem, kalem, nazım-ı mnazım-ı ahkam-ı memdir. Seyf fatih-i ar aktar-ı cihan, kalem tensiksaz-ı umur-ı lemiyandır. Seyf bir atepare-i lemsuz-ı celadet, kalem bir naypare-i dlfruz-ı fesahattir. Seyf, kahrendaz-ı adu-yı ser be kemin, kalem nakıperdaz-ı sahayif-i rengidir. Seyf, bir cevher-i cevher dar-ı maden-i zafer, kalem bir filiz afetendaz-ı mercan-ı ilm  hünerdir. Seyf hamı-i din  devlet, kalem bir rabıta-ı mülk  millettir. Seyf ir-i jiyan-ı kef-efan, kalem ejder-i ate-feandır. Seyf zülal-ı ser eme-i can  ten, kalem nevnahal-ı bağ-ı shandır. Seyf keman-ı ebrvan-ı can-setan, kalem mjgan-ı ciğerduz-ı hayvandır. Seyf avize-i kubbe-i semavat, kalem iraze-i mecmua-yı kinatır. Seyf kazi-i mahkeme-i siyaset, kalem katib-i fermanname-i adalettir. Seyf arayı-ı sufuf-ı nesr-i minellah, kalem pirayı-ı sutur-ı bismillahtır. Seyf cevher-i gencine-i cihan, kalem zebur-ı serlevha-ı zamandır. Seyf İskender-i dj hıım, kalem Eflatun-ı mciz-demdir. Seyf sebab-i fuz u necat-ı afak, kalem sabahlhayır veliraktır. Acaba mümkün müdür ki seyfin sitvet-i cihangiranesiyle kalemin marifet-i feyyazanesini hakkıyla beyan eder dünyada bir muharrir bulunsun. Aya mutasavver midir ki seyfin ulviyatını kalemin meziyatını zerre dek olsun ima eder cihanda bir söz bulunsun. Seyf  kalem bünyan-ı resinlerkn, devletin iki rkn-i akvem, iki art-ı azam, iki esas-ı ehemmi, anka-yı saltanatın cenahın-ı tevemidir. Seyf  kalem bütün milletlerin sebab-i fuz u felahı, simurg-ı devletin iki cenahıdır. Seyfin endamı kalemin ahkamına merbut, kalem seyf ile mazbut, yekdiğere meruttur. İlm-i seyf efrac-ı fesat olan serbazan-ı isyan ve dalalın kanını saar, kalem meale efruz-ı akavet ve inat olan zulmet-i kıtalın fermanını yaza.

Seyfin inam-ı şecaatten hun-ı siyasetler saçılır. Kalemın ahkam-ı saadetten bab-ı adaletler açılır. Şu [s42] gördüğümüz mebna-yı azim-ı saltanat, seyfin saye-i cihangiranesidir. Şu okuduğumuz ulum ve fûnun ile bütün vakayı-i devlet ü millet kalemın eser-i feyyazanesidir. Ne saadettir ki bir asker seyf-i şecaatine yaslanıp da âlemde can ve cihan değer şeref ve şan kazanıyor. Ne bahtiyarlıktır ki bir muharrir kalem saadetini ele alıp da âlem-i insaniyete hayır ile yad eder bir nam ü nişan bırakıyor. Seyf bir şah-ı kişvergüşadır ki zir-i himayesine sığınan emn ü aman bulur. Kalem bir mah-ı âleमारadır ki leman-ı fuyuzatından iktibas-ı nur eden zalam-ı cehilden kurtulur. Seyf bir kahraman-ı zamandır ki zur-ı bazı-yı sevletiyile ebvab-ı fütuhâtı açar. Kalem bir bağban-ı irfandır ki du dest-i himmetiyile ravz-ı belagat, havz-ı hüner ve maarife tohum-ı fuyuzatı saçar. Seyf bir hâkim-i adaletnümadır ki ahkam-ı adalet iştimalinden ve âlemiyan asude ve ümran olur. Kalem bir mirat-ı mücelladır ki endam-ı cemalinden sur vakayı-i cihan cilveger-i sahayif-i zaman olur.

Kimya

Münasib-i kimyeviye

Kimya: Ecsam-ı tabiiyenin ecza-yı ferdiyelerinin birbirlerine olan tesirlerinden neşet eden hadisattan bahseder. İşbu tesire münasebet-i kimyeviye tesmiye olunur. Bu dahi bir cism-i tabiinin ecza-yı ferdiyesini cism-i ahirin ecza-yı ferdiyesiyle birleştirmeye veyahut ecza-yı mezkûre birleşmiş iken birbirlerinden ayırıp cism-i ahirin eczasıyla müttehit kalmaya sai olduğu hâlde evvelki cisimlerin havas ve keyfiyatına mugayir bir cism-i ahir ihdas eder. Münasebet-i kimyeviyeden başka ecza-yı ecsâm beyninde cazibe-i ecza-yı ferdiye ve dafiaa-yı ecza-yı ferdiye denilir iki kuvvet daha farz olunup, birinci kuvvet ecsâmı sulbiyet ve ikinci gaziyet hâlinde tutmaya saidir. Münasebet-i kimyeviyeinin suret-i tesirinde zikrolunan cazibe ve dafia kuvvetlerinden maada hararet ve elektrik ve tazyikin dahi cüzü külli methali vardır. Ekser-i ecsâmın salabeti münasebet-i kimyeviyelerini yekdiğere tesirine mâni olabilir. Binaenaleyh bu cisimler izabe veya hâl olunduk da salabetleri olan kuvve-i cazibe-i ecza-yı ferdiyeleri mahvolacağından ol zaman bilkimya ittihat husule gelir. Hararet-i ecsâmın kuvve-i cazibe-i ecza-yı ferdiyelerini mahvederek beynlerindeki münasebet-i kimyeviyeinin tesirini teshil eylediği gibi bazen dahi ecsâm-ı muhtelifenin imtizaçlarından tereküküp eden cismi tahlil ederek münasebet-i mezkûreyi mahveder.

Bakiyesi var.

Tütün içmek kimin tarafından âdet hükmüne girdiği

862 senesinde Avrupalılar, Amerika kıtasını buldukları sırada ora adamları yani asıl Amerikalı bulunan yabancı insanlar bir türlü kemiş içinde tütün içerek ağızlarından burunlarından dumanını çıkardıkları görülmüştür. Lakin her millete tütün içmeği âdet hükmüne koyan [s43] ilk evvel İspanyalılar olmuştur. Şöyle ki 889 tarihinde Amerika'da, Meksika'yı zapt etmiş olan Forts namında bir İspanyalı kaptan o zamanda hem Almanya imparatoru hem İspanya kralı bulunan Şarlken yani beşinci Şarl'a Meksika körfezinde Tabako adasından birçok tütün tohumu göndermiştir. Hatta bu sebep içindir ki Avrupalılar tütünün adına tabako derler. 932'de Portekiz'de Fransız elçisi bulunan Nikola, İspanya ve Portekiz tarlalarında hasıl olan tütünlerden birçok tütün Fransa'ya yollamıştır. Bundan sonra artık gitgide dünyanın her tarafında tütün içmek âdet hükmüne girmiştir. 977 senesinde İngiltere kralı Birinci Jak kendi ülkesinde tütün kullanılmasını men etmiştir. O tarihte Dördüncü Sultan Murat Hazretleri dahi İstanbul vesair vilayat-ı şahanede tütün içmesini yasak eylemiştir. O asırda Roma'da, papa bulunan Sekizinci Evrin tütün içen kimseleri aforoz edermiş. Hulasa her devlet kendi memleketlerinde tütün ekilmesi için ve satılmaması için pek çok çabalamış ve tütün içenlere dahi her türlü cezalar etmiş iseler de günden güne tütün içenler çoklaşarak bugünkü günde çocuklar ve kadınlar bile tütün içmeye alışmıştır. Tütün satılması Devlet-i Aliyye'de Fransa, İtalya ve Avusturya'da ve İspanya'da inhisar usulüne konulmuştur. İngiltere'de ekilmesi külliye yasak ise de satılması serbesttir. Almanya'da, Belçika'da, Felemenk'te Moskova'da hem ekilmesi hem satılması serbesttir. Ekmek ve su gibi tütün içmeye insan mutlak muhtaç değildir. Tütün pek çok içildiği hâlde insanın beynine uyumsuzluk verir. Kuvve-i hafızasına dokunur yani bir şeyi aklında tutamayıp pek çabuk unutmaklığa sebeptir. Hasılı tütünün insana zararından başka hiçbir faydası yoktur. Fakat vapur ve fabrikalarda vesair ağır işlerde işleyen adamlara tütün içmek pek zarar etmez.

Kahve içmek kimin tarafından âdet olduğu

Kahveyi en evvel bulan Araplar olduğu rivayet olunur. Şöyle ki Habeş taraflarında bir Arap çobanı keçi ve koyunları otlatır iken hayvanların ağacını yedikleri sırada yerin ateş gibi kızgın olduğunu görür ve bunun nasıl bir ot olduğunu merak ederek bir miktar alıp şehre getirir. Ondandır artık kahve Yemen vesair yerlere yavaş yavaş yayılır. Tahminen 885 tarihlerinde Asya kıtasında ve bu tarihten 170 sene sonra kıtalarında

kahve içmek âdet hükmüne girer. 1035 senesinde Venedik'te ve 1074 senesinde Marsilya'da kahve istimali âdet olmuştur.

[s44] 1077'de Tavano isminde bir Fransız seyyahı Fransa'ya kahve getirmiştir. 1089 senesinde Paris'te Devlet-i Aliyye elçisi Süleyman Ağa Fransızlara kahve pişirmek usulünü öğretmiştir. 941 tarihinde İstanbul'da kahve dükkânları açılmaya başlamıştır. 1086 tarihinde Paskal isimli bir Ermeni İstanbul'dan Paris'e gider ve orada ilk defa olarak bir kahve dükkânı açar 1212'de Felemenkliler, Hindistan'ın cenup tarafında bulunan Batavya şehrine kahve ağacı dikmişlerdir. Ransa'da ilk önce 1047'de Jarden Diplante Mösöm'de kahve ağacı dikilmiştir. Bu tarihten birkaç sene sonra Dakliyo isimli bir Fransız, Amerika kıtasında Fransız devletinin malik olduğu Mating adasına gidip orada kahve fidanı yetiştirmiştir. Birkaç sene sonra Amerika'da bütün küçük adalarda kahve ağacı çoğalmıştır. Cezayir'de kahve ağacı dikilmiş ise de ora ahalişi buna o derece itibar etmediklerinden arzu olunduğu kadar kahve ağacı yetişmemiştir. Kahve insana zararlı bir içki olduğunu bazı hekimler söyler ve bazıları da faydalıdır derler. Herhâlde ya hiç içmemeli veyahut içildiği hâlde az içilmelidir.

Çay içmek ve ekilip biçilmek nereden zuhur ettiği

Çay içmek hangi tarihten beri âdet olduğu belli değildir. Lakin çayın ekilip biçilmesini ilk önce Çinliler icra etmiştir. Bunun için çayın en âlâ cinsi Çin'de çıkar.

Çay içmek sonraları Hindistan'da, Frengistan'da vesair mahallerde dahi âdet olmuştur. Çay tüccarlığı Hindistan'da, Asam memleketinde, Amerika'da, Brezilya'da ve Hint Denizi'nde Reonyon ve Muris adalarında ziyadedir. Çay havası soğuk ve dumanlı olan memleketlerde çok kullanılır. Hatta İngiltere ve Felemenk ve Moskof memleketlerinin havaları gayet soğuk ve dumanlı olduğu için ahalişi kahveden ziyade çay içerler.

Sırp muharebesi akabinde Macarlıların serdar-ı ekrem-i sabık Abdülkerim Nadir Paşa hakkında söyledikleri şarkının tercümesidir.

Duyduk ki bugün hazret-i serdar mehabet
Bilcümle Macar askeri eyledi rağbet
Ettik bizleri de ona meyl ü muhabbet

Etfal ü nisa cümlesi yek himmet ü gayret

Nakarat

Osmanlılara rehber ola nusret u izzet

Yerden göğe dek millet-i Rusya'ya lanet

Sensin bugün Osmanlıların fahr u mesarı

Yaver ola azminde sana nusret-i bari

Her dem ede eltaf-ı Hüda zatına bari

Seyfinle ola hun-ı adu su gibi cari

Bilcümle perişan eyleye hak düşman

Nakarat

Osmanlılara rehber ola nusret u izzet

Yerden göğe dek millet-i Rusya'ya lanet

[s45]

Avrupa'da terakki-i maarif

Hüner ve marifet hususunda Avrupalıların say ve ikdamları bir hadd-ı intihaya vasıl ve talim ve teallüm maddesi bir derece kesb-i suhulet eylemiştir ki ekser mahallerde ami ve ebkem bulunan sübi ve sübiyelerin dahi müstakil mektepleri ve üstatları olarak kendilerine mahsus nev-icad kitaplar ve işaretler ile sekiz on sene tahsil-i hüner ve marifet ve ilm hünerleri semeresiyle kimseye muhtaç kalmayarak tammülaza sair tabakat-ı nas gibi kemal-i refah ile taayyüş ederler ve bu mekteplerde gerek sağır ve dilsizlerin içinde ve gerek amalar takımında ulum-ı hekime ve fünün-ı riyaziyeye müteallik kitaplar telif eylemiş nice erbab-ı kemal bulunup hatta dokuz on yaşında ami veyahut dilsiz kız ve erkek çocuklar vardır ki ilm-i hendese ve coğrafya vesair her fenden dakik bahislere kadirdirler. İşte Avrupalıların noksanülaza etfal ve sübyan için dahi bunca tekellüfler ve masraflar edip memleketlerinde teksir-i ulum ve milletlerini cehaletten halas için ta bu derece say ve gayret ve himemde ebna-yı cinslerini fakir ve marifetsiz kalıpta alillikleri münasebetiyle mecburen irtikâp edecekleri zil ve tesâülden vakayı eylemeleri şayan-ı gıpta bir halet bulunduğu aşikardır. Bunlar bu makule azası natamam sübi ve sübiyeleri ve bu vecihle terbiye eyledikleri hâlde artık tammülaza olanları cüzi kıyas ile fehim olunur.

Mabadı var.

Beşiktaş pişgâhında lenger-endaz-ı karar olan Fethiye kalyon hümayun-ı zafer rehnümünü cerahatından Anadolu Hisarlı Yüzbaşı Mehmet Kadri Efendi'nin çekide-i kalem belagat rakamları olan takriz-i binazirdir.

Sedefce-i lali-i fusuhat fenn-i kitabet vehle-i evvelide bir hazine-i gran-kıymet görünür ise de cihet-i camiasına amale-i nazar olunduk da bir saha-yı ibret ve belki bir faza-yı binihayet görüleceği teslim-kerde-i haritaşınasan-ı zekâ ve dirayettir. Çünkü fenn-i mezkûrun teati-i iraz ve tedavül-i efkâra her vecihle kefil olduğu gibi mücerredat-ı heyulayaya dahi her suretler iz ve isnat-ı vücut ve zerrat-ı haliyeyi averde-i mevki-i şuhut ve belki müşahhasat-ı bedihiyeyi cevfi-i daire-i hatemasa ken lem yekün hükmünde napedid ve nâbud etmeyi muhit ve şamildir. Binaenaleyh işbu fenn-i celilin hasayis-i adideye inkısamı derkâr ve her bir hassasından nice nice muhassenat-ı bergüzide pedidar olup işbu mecelle-i cemile dahi hasayis-i münkasimeden tahayyülat-ı deheniyeye mahsus ve nazar-ı evvelide bir fesane-i mihr ü vefa nususu gibi görünüyor ise mamafih bir üslub-ı cedit ve bir meslek-i menafi-i pedid iltizam olunmuştur ki tertib-i silsile-i ibarat rişte-i feraid-i hikmet ve hayat fakarat-ı pürnikatı birer gevher-i ali kıymet olup mütalaası fevaid-i celileyi mucip ve avaid-i cemileyi müstevcib başka vicdan-ı rağbetnümeyanı bir fikret-i âliyyeye ref ve âlâ edeceği vareste-i kayd ü imla ve cins-i cevahir [s46] sühan ve ruh-bahş ile bir arifin yanında lebalep definedir beyti midhat ve sitayişine şayan ve sezadır. Velhasıl be hak emsaline faik ve muharriri ferid-i feridun hayalat-ı asır denmeye layık olmakla men gayr-ı liyakat-i hame-i acz-i cameşinasiyle iftihar ve takriz ile kesb-i itibar eder.

Mesnevi

Hoşa nüzhet abad-ı cennet sereşt
Ki hakinde müdgem mizac-ı bihişit
Çimen mi bu yahut gülistan mıdır
Dükkân-ı tebessüm fûruşan mıdır
Bahar öyle etmiş fezasından cuş
Sanırsan ki gerdun etmiş huruş
Dizilmiş nihalan-ı gül su be su
Katarıyla gelmiş meğer reng ü bu
Gül ü lale birbirine işvesaz
Hezar ile kumru hem avaz-ı naz

Leb-i havzı mahnun paresi
Süreyya-feşan ab-1 fevvaresi
Eder tabi fevvaresi der kement
Vurur mevci ömrün ayağına bent

Takriz sahibine cevap

Her şeyden bi-bahre olduğum hâlde hakk-ı na-müstahakk-ı çakeranemde şu vecihle mebzul buyurulan şime-i kerime-i mürüvvet-sazı ve seciye-i celile-i hatırnevazilerine ne kadar müteşekkir bulunsam yine onda birinin edasıyla mukabile-i bilmisil adimülîmkân olacağının beyan ve inhasıyla arz-ı mefharet ederim.

Muharrir
Mehmet Hilmi

Mal ve poliçe geldiğine dair cevabname

Biraderim efendim

Fi ... tarihli cevabnamenizi aldım. Melfuf faturayı muayene eyledim. Mesbuk olan işarım vecihle mubayaa ve irsal buyurduğunuz Amerika bezi beş denk olarak tamamen vasıl oldu. Fatura ve masarif pusulası mucibince mal-ı mezkûr-ı esmanı olan 12.725 kuruşluk iki poliçe keşide ettiğiniz malumum olarak zuhurunda bilkabul vadelerinde akçelerini tediye eder ve keyfiyeti işar eylerim efendim.

İhtar: Poliçe üzerine çekilen adam, poliçeyi kabul ettiği malum olmak üzere poliçenin zirinde kabul ettim deyip tarih ve imza konmalıdır. Çünkü tarih konmaz ise, vadesi poliçenin yazıldığı tarihten itibar olunur ve tediye eylediğinde zahrına parayı kabz eden hamil-i poliçe bedelini alıp ibra ettim deyip tarih ve imzasını vaz etmelidir.

Emir senedi: Falan oğlu falandan, kabz eylediğim mal bahasından veyahut akçeden dolayı falan oğlu falana, on bin kuruş deynim olup otuz bir gün hululünde kendisine yahut emrine ifa edeceğimi mübeyyin işbu senet ita kılındı.

İmza

Gerek poliçe ve gerek emir senedinin ciro tabir olunan suret-i devir ve havalesi İşbu senedin bedelini nakden veyahut mahsuben kabz [s47] edilmediğinden falan oğlu falanın emrine tediye edesiniz.

İmza

Bono

Kabz eylediğim mal bahasından yahut muhasebeden dolayı veyahut karzen aldığım yüz lira-yı Osmani'yi otuz bir gün vadesi duhulünde hamiline tediye edeceğimi mübeyyin işbu senet ita kılındı.

Fi... imza

İhtar: Şu senede açık bono tabir olunup kaime gibi elden ele geçer. Bu senet poliçe ve emir senedinden ziyade kuvvetli olduğundan ve ciroya hacet olmaksızın ahire verilebileceğinden böyle bonoya verilecek teslimat ya zahrine yazılmalı veyahut bono kurtarılmalıdır. Zira şayet alelhesap para aldıktan sonra başkasına verecek olur ise, teslim edilmiş olacak akçe mahsup ettirilemez ve ol babda ilm ü haber ve battalname de fayda vermez.

Mabadı var.

İkinci numaradaki tercüme hikâyeden mabad

Dud-ı huteb vesairenin münteşir-i eyvan-ı felek kebut olduğu görülür olduğundan ve berdden köylüler donmak derecesinde bulunan ellerin ortada yanan ve pertevpaş-ı ru-yı sema bulunan ateşin daire-i medarına bir daire-i tamme teşkil eylemiş oldukları hâlde ısınıyorlar idi.

Bu köyde Mişel ve Katrin namıyla müsemma ve naire-i fakr ü faka sine-i ihtiyaç ekinleri kavurmuş olan iki şahıs kışın hululünden ziyadesiyle müteessir idi. Zira ki şiddet-i şitaya mukabele edebilecek havaic-i lazımleri hazır ve amade değildi.

Bu iki şahsın suret-i idareleri o derece mahdut idi ki akvat-ı yevmiyeleri teseül ile ancak istihsal edebiliyorlar idi. Böyle bulunan nasıl kışın gelmesinden mahzunülhâl ve münkesirülbal olmasın. Bu zavallıcağızların sakin oldukları meskenlerine vakt-i şitanın halat-ı tabiiyesinden olan serd serd ve hazeli hazeli esen buralar oturdukları yere kadar tesir eder ve ısınmakta oldukları ateşi tarumar eder idi.

Zavallıların başka odunları yok idi ki diğer bir ateş mevki husule getireler ve üşümüş ellerini ısıtalar ve bu iki fakirin zicemal üç çocuğu olup onları fert-i muhabbetle severler idi. En büyüğü Fransuva olup on yaşında ve birisi dahi Şarl namıyla müsemma

olup sekiz yaşında ve en küçüğü dahi Fredrik olup henüz altı yaşında olduğu hâlde fetanet ve kıyaseti nasiye-i hâinden iştibah olunurdu.

Mabadı var.

Şimendifer yani demir yolu

En iptida İngiltere’de icat olunmuş ise de yavaş yavaş bugünkü gördüğümüz hâle vasıl olmuştur. Demir yoluna Fransızlar şimendifer, İngilizler reyl ve Araplar sikketülhedid, Osmanlılar demir yol, Acemler dahi rah-ı ahen derler. 1059 senesinde araba çeken atlara kolaylık olmak için Almanya’da Harc adlı madenlerde sırasıyla iki tarafa uzatılmış odun yol icat olunmuştur.

[s48] 1090 senesinde İngiltere’de Niyokasel madenlerinde dahi böyle bir yol yapılmıştır. Bu yolun çabuk bozulmaması için sonraları odun hatlarının üzerlerini maden ile kaplamışlardır. Bu maden kaplı hatlar birçok zaman dayanmadığından 1180 senesine onların yerine uzun dökme çubuklar kullanılmış ise de bunlar dahi dayanamayıp kırıldığından 1220’de demir çubuklar kullanmaya başlamışlardır. 1217 senesinde Tire ve Tık nam mühendis, araba çeken hayvanların yerine buhar kuvveti yani ateşten sudan çıkan duman kuvvetini makine ile kullanmayı tecrübe etmiştir. İşbu tecrübe İngiltere’de Gal memleketinde Mirtirtayd ve Yil nam demir yolunda icra olunmuştur. Bu buhar kuvvetinin suret-i istimali birçok zaman tecrübe olunduktan sonra Fransa’da Ken, İngiltere’ye İsta Fakson nam kimseler 1245 senesinde lokomotif icat eylemişlerdir. Lokomotif demir yol arabalarını arkasına takıp çeken öndeki makineli arabaya denir. İsta Fakson’un yaptığı lokomotif 1246’da Liverpool’dan Manchester’e kadar yapılan demir yolunda kullanılmıştır. İngiltere’ye bakarak Amerika ve Belçika ve Prusya da dahi demir yapmaya başlamışlardır.

Fransa’da ilk defa olarak demir yolu yapılması 1239’da Aten’den Lyon’a kadar yapılmış demir yoludur.

Dördüncü numara *Bahariyye-i Edebiyat*’a Blizaryo nam pandomimanın perdesi konulacağı şimdiden erbab-ı temaşaya ihtar olunur.

İfade-i mahsusa

Dersaadet şarivari gazetelerinden *Hayal* ve *Çaylak* vesair eğlence gazetelerinin şu aralık matbuat sadmesine uğradıkları cihetle bazı zevatlar tarafından olunan icbar ve teşvik ve o yolda edilecek muavenet-i kalemiyeye istinaden gelecek dördüncü numara *Bahariyye-i Edebiyat*'tan beda ile bundan böyle mecmuamızın bazı sahifeleri şarivari serlevhası ile şahsiyata dokunulmaksızın ancak karin-i girâmın isticlab-ı memnuniyetine olarak şarivariden mebhas bulunacaktır.

Muharrir Mehmet Hilmi

Tabi iltimasıyla aynen mevrud-ı varakadır

Üsküdar'da bağlar başında olup güya orada bulunan Osmanlı tiyatrosu ile Dilgüşa tiyatrolarına bir zıddiyet-i fevkalade ile lubiyat icra etmek efkâr-ı mecnunanesinde bulunan ve birtakım artistiyân-ı zuzekandan ibaret bulunan mütenevvia revnak tiyatrosu sahipleri nazeninim Hacı Yorki cenaplarıyla İsmail Efendi geçen cuma günü oyun hitamında, pazar gününe bir muntazam oyun icra edileceğini beyan etmişler ve bunun üzerine meşhur ... Beylerden olup sağ taraf localarında bulunan bazı zevatlar tarafından alkışlarla el çarpışlar olmuş, perde arasından işaretler çekilmiş ve ikinci mevkide hazır bulunan zevatlardan da ısıklar, tepinmeler, tekmeler vurulmuş ve birinci mevkiye sigaralar, mısır koçanları, armut sapları, erik çekirdekleri atılmıştır. Dördüncü numara *Bahariyye-i Edebiyat*'ın üç sayfası şarivaridir.

[s49]

Torpil ve mucidi

Torpil ince bakırdan mamul sandıktır ki su ve hava almayacak surette mesdud olup içinde doksan, yüz kilogram yani takriben 82 kıyye barut vardır. İçinde elektrik uydurulmuş zemberek ile ateş alır. Bu zemberek saat gibi kurulup ne vakit ateş alması murat olunduyorsa o vakit tehdit olunabilir. Şimdi dünyada elektrik fen ve ameliyatında müşar-ı bilbenan ve belki birinci âlim Fransız Mösyö Tro nam zattır. Bu zat Fransa'nın memurin-i bahriyesinden ve firkateyn kaptanıdır. Fransa askeri Çin üzerine gittiğinde Pi U Efendilerinden halas eden ve tahtelbahir elektrik ile ateş alır lağımlar inşasıyla Çinlilerin kala ve husununu berhava eden Mösyö Tro olup torpilin mucitliği namını almıştır.

Dersaadet dikili taşlarına dair biraz malumat

Fatih hazretlerinin İstanbul'u fethinden mukaddem Rum imparatorları en meşhur fütuhatlarına ve en güzel yaptıkları işlerine bir alamet ve eser olmak üzere İstanbul şehir-i azimine gayet ustalıkla yapılmış birçok taşlar dikmişler ise de bunların tamirine bakılmadığı cihetle pek çokları harap ve kaybolmuş ve fakat altı tanesi hâlâ baki kalmıştır.

Bunlardan üçü Sultan Ahmet'te At Meydanı'nda bulunan üç dikili taştır ki bu üç dikili taşın biri Mısır'dan getirilmiş yekpare ve heremi bir kızıl sumacı taştır. Eski Mısır yazısıyla üzerinde şu Cezili Mısır ve Said hükümdarı ve dünyayı yaradan Cenabıhakk'ın varlığına itikat eden kulu imparator Tutmuzsi bu taşı Cenabıhakk'ın şan ve azametini ispat için yaptırmıştır diye bir ibare yazılıdır. Bu taşların en büyüğünün yüksekliği yedi arşındır. Ve bunu muzafferiyet alameti olmak için Neodosimusi Mısır'dan getirip 32 gün içinde diktirmiştir. Bu taşın bir yüzüne kendisinin ve karısıyla evlatlarının taht üzerinde resimlerini ve bir yüzüne düşmanlarının kendisine teslim ve tabi oldukları ve üçüncü yüzüne At Meydanı oyunlarını ve dördüncüsüne elinde alamet-i nusret olan bir melek resmini yaptırmıştır. Bundan başka aşağı taraflarında bu dikili taşın dikilmesinde kullanılan âlâtın ve At Meydanı'nın resimleri oyulmuştur. Ve yine aşağı taraflarında Rumca ve Latince beyitler yazılıdır. İkincisi Konstantin'in Mora şehrinde getirttiği bakırdan yapılmış olan yılanlı direktir. İşbu direğin bir başını cennetmekan Fatih Hazretleri kuvvet ve hünerlerini göstermek için kılıcıyla düşürmüştür. Bir başını dahi bundan yüz altmış [s50] sene evvel bir gece kırıp çalmışlardır. Üçüncüsü Purfirvinitus'un üremesidir ki bu direğin hâlâ çivi yerlerinden belli olduğu vecihle üzeri ta yukarisından aşağıya kadar yaldızlı ve resimli bakır kaplı iken şimdi taşlarının birçoğu döküldüğünden bir acayip şekle girmiştir. Ve bir gün büsbütün yıkılıp bir sakatlık edeceğinden korkuluyor. Bu direğin yüksekliği 94 kademdir. At Meydanı'nda bu dikili taşlardan başka yaldızlı dört beygir resmi varmış. Ve bu beygir resimlerinin üstatlık cihetiyle dünyada misli yokmuş. Bu resimler Mora'da, Kordos şehrinde Roma'ya ve oradan Kostantin zamanında İstanbul'a nakil olunmuştur. Sonra Cenevizler, İstanbul'u zapt ettikleri sırada bunlar Venedik'e götürülmüş ve ondan bir müddet sonra Birinci Napolyon, Paris'e nakletmiş ise de kendisinin inhizamında Nemçe'ye nakil olunmuştur.

Çemberlitaş

Dördüncü Sultan Mahmut Türbesi civarında yanık direk veya Çemberlitaş'tır ki bu taş Kostantin Roma'dan getirtip ve tepesine gayet sanatlı bir put koydurmuş ise de bu puta yıldırım isabet ettikten bir tarafı kırılmış ve sonra şiddetli bir lodos rüzgârıyla büsbütün yıkılmıştır. Çemberlitaş'ın yüksekliği 90 ve devri 30 kadem olarak sekiz parça kızıl sumağı taştan yapılmış ve bu taşlar birbirine bakır çemberler ile bitişip halkın hürmetini celp için temeline Hazret-i İsa aleyhisselam vaktinden kalma bazı kıymetli eşya konmuştur. Etrafındaki ev ve dükkânların aralık aralık yanmasıyla bu taş hemen yıkılmak üzere iken bundan 160 sene evvel bazı demir çemberler ile biraz tamir olunmuştur. Beşincisi Saraçhane civarında bir konak bahçesinde vaki Kız Taşı'dır ki bu taş Marsyatus Kayser'in eseridir. Eski Rum milletinin itikadına göre bunun önünden geçen karının arz ehli olup olmadığı o saat belli olurmuş. Altıncısı Topkapı Sarayı'nın bahçesinde serviler arasında görünen Semun direğidir ki Teodosius Kayser Gut milletini bozup Tuna nehri kenarlarında iskân ettirdikten sonra bu direği diktirip üzerine kendi resmini yaptırmıştır.

***Bahariyye-i Edebiyat*'ın ikinci cüzünün birinci sayfasını takrizlerle tezyin eden erbab-ı irfanın mihr-i müniri ve Nevşehir hanedan-ı kadim ve benamından ve postane tahrirat odası muavininden muharririnden Hikmet Bey'in biraderi ve elan suret-i muvakkatede Çamlıca telgraf memurluğunda bulunan Fehmi Efendi'nin diğer bir tebriknameleriyle ahaliye ianeye teşvik yollu kaleme aldıkları aynen mevrud-ı varakalarıdır.**

Namatbu olarak el-hâletü hâzihi telakki ve mütalaasıyla [s51] mütelezziz olduğum birçok asar-ı taze hayatileriyle müftehir olmuş iken bu kere dahi *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat-ı Mudhikat* namıyla meydan-ı intişara getirmiş olduğunuz mecmua-yı hakikat eserin birinci ve ikinci ve üçüncü cüzlerini kemal-i dikkat ve meserret ve bir suret-i aferin ile gözden geçirdim. Sizin gibi kuvve-i kalemiyesi nezd-i dakayık-ı ahkaranemde musellem olan bir Osmanlı erbab-ı şebabından vatan-ı azizine böyle bir yadigâr asar ve bu gibi bir belagat iftihar bıraktığı için memnuniyet-i halisanemin derecesine tarife muktedir değilim. Binaenaleyh Cenabıhalık'tan niyaz ve istida ederim ki bu misli asarların sizin gibi bir gayretli

Osmanlı gencinin fedakâr kaleminden piş-i nazar-ı kâinat ve herkesin tahsin ve aferinine muvaffak ve neticesinde ise pek büyük saadet-i hâle mazhar buyursun duasıyla hatm-i makal eder ve zirde sureti münderiç ahaliye ianeye teşvik yollu varaka-ı çakiranemi aynen derç buyurmanızı rica ederim.

Bir varaka

Vatandaşlar, işte iki seneye varıyor ki hudut boyunca vatan-ı azizimizin muhafaza ve namusumuzun vakayesine memur olarak tahminen dokuz yüz bin ve belki bir milyonu mütecaviz asker karındaşlarımıza dişlerini bileyip de kanatlarını açarak hücum birle vatanımızı istila ve cümlemizi esir ve vahşi kazak hayvanlarının ayakları altında ezmek tasavvur ve fikr-i mecnunasinde bulunan düşman-ı bi-iman ve haydut medeniyet-i âlem olan canavar Moskoflarla suret-i mahsusada boğaz boğaza gelip de yine bu vatan-ı iftiharımızın bir dirhem toprağını bile terk etmeye rıza göstermeyen ve feda-yı can ü cihanı mukaddes canına yüz bin kere minnet bilen muhterem askerlerimize fevkalade olarak iane-i hamiyete gayret günleri işte bu günlerdir.

Ey vatan-ı mukaddesini ve asker karındaşlarını seven Osmanlılar, emin olmalısınız ki içinde kemal-i rahatla yaşayarak nan ü nimet-i mahsusayla mütelezziz ve müteneim olduğunuz yurt ve yuvalarınızı zapt ve harap ile kâinata emsal müşahede olunmamış ve ez cümle Lehistan'da icra ettiği ve binaenaleyh Hüda âlim Amerika vahşilerinin bile yapıp hatıra gelmeyen zulüm ve hakaret ve gaddarlığı vatanımızda mütecasir olmak maksad-ı mekr [] üzerimize çöken bela-yı musibetin def ve tenkiline memur olan kahraman askerlerimize derece-i nihayede olarak ibraz olunacak sadakat günü işte bu gündür. Bu gaddar melunlara kendi milletçileri tarafından hem muvafakat suretiyle ve bazen dahi diğer bir suret-i cebriye ile pek çok ianeler tedarik olunuyor lakin biz daha ne vakte kadar boralarını derpiş edip nihayet dereceye kadar iane-i fedakâraneye şitap edeceğiz.

Ey ahvan-ı vatan, vatan imdadına koşan dilaverane pek büyük fedakârlık etmenin günü işte bu gündür. Bu vatan imdadına giden [s52] kahraman askerlerimize verilecek iane gibi daha büyük bir şeref-i uzma olamaz. Bunu kabul edenlere Cenab-ı Rabbülalemin'in rahmet kapıları açıktır. Şefkat ve merhamet ve mükâfat-ı bahire-i rabbaniyesi hazır ve hesapsızdır.

Ey vatanımızın bir dirhem toprağı için günde yüz defa gözlerinden yaş akıtan Osmanlılar, bir kere tefekkür olursa şu murdar ve gaddar Rusların taht-ı isaretlerinde bulunan din karındaşlarımızın çektikleri azar ve cefa meydana çıkar. Böyle olduğu hâlde duracak vakitler değildir. Haydi imdatlarına koşulmada bu mazlumları kurtaralım. Bunlar da bizim din karındaşlarımız olduğunu kâinata bildirelim. Bir daha bu tehlikelerin meydana getirilmemek üzere suret-i seriada olarak fedakârlığa dayanalım.

Ey dilaveran-ı Osmaniyan, işte yukarıda söylediğimi yine tekrar ediyorum. Bu bir milyon asker tabii ianeye muhtaçtır. İhtiyarına mecburiyet hasıl olan masarîf-ı mübremeden dolayı hazine-i celile-i maliyenin müzayakası tarafından müstağnidir. Hani ya içimizde servetleri nispetinde yüzlerini ağartanlar, yahu insaf denilen şey ortadan mı kalktı yoksa hamiyet kapıları mı kapandı?

Altunizade utufetli İsmail Efendi Hazretlerine dürbün-i iftihar ve hakikatle bakılsın ki müşarünileyh hazretleri gibi vatan-ı mukaddesini severek böyle bir azim fedakârlıkta bulunacak ve belki de bulunmuş dünyaya hiçbir fert gelmemiştir.

Zira efendi-i müşarünileyh hazretlerinin efkâr-ı sami-i vatanperveraneleri her an ve zaman vatanımızın düşmanından muhafazası ve benaberin müşarünileyh hazretleri tarih-i kâinatın en müzeyyen sahifesine yazılacak nam-ı samisi ile elyevmülkiyam yad olursa sezadır ve ber-minval-ı meşruh efendi-i müşarünileyh hazretlerinin şu suretle vukua gelen himmet ve gayret-i islahperveraneleri kâinatta ne türlü lisan-ı şükranîyetle yad kılınsa beca olup çünkü meselenin doğrusuna atf-ı makal olunur ise içimizde müşarünileyh hazretlerinden bin kat daha yüksek ve parlak zenginler bulunur. Lakin çi-fayda ki derununda muhabbet-i vataniye yoktur. İşte bunun için Dersaadet ahalisinin bu gibi hamiyetten mahrum kalmış olanları için işbu varaka-ı ihtariyemi neşirden çekinmeyeceğinizi yakinen bildiğim için *Bahariyye-i Edebiyat* serlevhasıyla imtiyazınız tahtında tab ve neşrine ruhsat aldığımız mecmua-yı belagat esere bir tarih yazılsa pek büyük hamiyet ve insaniyet edileceğine hiç şüphe olunmasın.

Elinsaf mineliman

Bahariyye-i Edebiyat

Filhakika ebna-yı vatan hamiyet ve fütüvvetin heykel-i mücessemi olan Altunizade utufetli İsmail Efendi'nin vatan ve millet uğruna sarf eyledikleri himemat-ı faika-ı aliyyelerini görüp ve din ve devlet uğrunda bezl-i servet ve saman ve terk-i rahat-ı mekute-i cihan eylemek farz-ı [s53] ayn olduğunu bilip de acaba baz-ı erbab-ı gana ve yesar ve tüccaran-ı zülktidarda böyle bir farizayı icra etmekte şimdiye kadar görülen tekasül ve tekahülleri neden neşet ediyor. Böyle bir hal-ı nedamet iştimalı irtikâp edenler ise kendilerine açıktan açığa hamiyetsiz alçak dedirmeye kail oluyorlar galiba. Teessüf sad teessüf, zira bunlar bilmiyorlar mı ki dünyada diyanetten sonra vatan muhabbetinden mukaddes bir şey yoktur. Evet, şu içinde yaşadığımız âlemin herhangi köşesine gidilir ise gidilsin ve her neresinde bulunuyor ise bulunsun görülür ki bütün milletler, bütün cemiyetler içinde vatan sevgisi fezâil-i âliyenin en meziyetlilerinden hissiyat-ı tabiiyenin en mukaddeslerinden sayılıyor. Nasıl mukaddes sayılmasın ki? İnsa, ademden âlem-i vücuda girdiği gün aguş-ı naza alınmazdan ve gehvare-i niyaza konulmazdan evvel vatanın en mukaddes toprağına ayak basıyor. Nasıl mukaddes sayılmasın ki? İnsan anasından doğduğu gün vatanın havasından nefes alıyor. Nasıl mukaddes sayılmasın ki insan dünyaya gelince gözünü açar açmaz vatanını görüyor. Ayağını atar atmaz vatanın göğsüne düşüyor. Biraz daha açıkça söyler isek vatan insanın cismidir, çünkü madde-i vücudu vatanın ab ve türap ve havasından terkip olunuyor. Vatan insanın ruhudur çünkü vatan sayesinde yaşıyor. Vatan insanın validesidir, çünkü o büyütüyor. Vatan insanın gıdasıdır, çünkü o besliyor. Vatan insanın canıdır, çünkü hayatı vatanın bakasıyla kaim oluyor. Vatan insanın hayatıdır, çünkü namını rahmetle yad edecek olan evladı mader-i vatanın aguşunda doğuyor. Çünkü Fatıha hürmetine müstahak olan ecdadı vatanın göğsü üzerinde yatıyor. Acaba dünyada vatanını sevmeyen insan var mıdır? Olsa da insan sayılıyor mu? Evet, insan kıyafetinde yaratılmış bir hayvan addolunur. Yok, yok, hayvanda bile bu hissiyat var. Öyle ise dünyada kim vardır ki doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı, öldüğü, güldüğü yeri sevmesin. Evet, âlemde hiçbir kimse yoktur ki ciğerpare si evladının cilvegah-ı zuhuru, rahmetli ecdadının kabristan-ı sükûnu olan vatanına muhabbet etmesin. İnsan, merhametli pederini, şefkatli validesini, ciğerpare si evladını ne türlü hissiyat ile sever ise vatanını da öyle sever. Vatanını seven Allah'ı da sever. İnsan, evladını ölüm döşeginde yatmış ağırca hasta görünce nasıl yüreği paralanırsa vatanını da maarifçe, sanayice, servetçe, memuriyetçe, elhasıl terakkiyatça, hilaf-ı marazı görünce öyle

ciğeri hun olur. İnsan evladının kemal ve terakkisi nasıl arzu eder ise vatanının da temin-i istikbalini öyle ister. Ne hacet hubb-i vatanın mukaddesliğine bu şeref yetmez mi ki iki cihan serveri hazret-i fahr-i âlem efendimiz hubb-i vatan imandandır buyurmuşlardır. Artık bizim için muhabbet-i vataniyenin şeref ve meziyetini [s54] ispat için uzun uzadıya söz söylemek göğün üstümüzde ve yerin altımızda olduğuna burhan aramaya benzemez mi? Milletimizin kütüphane-i âlem içinde en mükemmel, en ziynetli addolunmaya şayan olan tarih-i medeniyeti baştan aşağı süzölsün. En parlak sayfaları vatan uğrunda canlarını feda eden Osmanlı kahramanlarının sitayişleriyle ziyetlenmiş görülmez mi? En revnaklı satırları vatanın hıfz-ı hayatı yolunda şehit olan ecdadımızın mertliklerini meydana koymaz mı?

İşte biz o Osmanlı evlatları değil miyiz ki vatanımızın her bir parça taşı için bir cevher can verdiler. Biz o Osmanlıların evladı değil miyiz ki vatanımızın her bir avuç toprağı üstünde o kanlı kılıçlarından düşman ve mukaddes vücutlarından hubb-i vatan kanı akıttılar. Biz o Osmanlıların evladı değil miyiz ki Mâverâünnehir'den seyl-i bela gibi cuş ü huruş edip afakgir olan şimşirlerini her ne tarafa saldırlar ise önüne gelen memureleri istila ile muazzam bir devlet teşkil buyurdular. İşte vatan muhabbeti insana böyle şan verir, şeref verir, gazi eder, şehit eder. Aman ya Rab, o vatan ne mukaddestir ki hamiyetmendan-ı vatan nazarlarında her bir avuç toprağı o yolda kanını dökmüş canını vermiş nice bin merdanın yadigâr-ı vücudu oluyor. Aman ya Rab, o vatan ne mukaddestir ki her bir parça taşı o yolda cam-ı şehadeti içmiş mahv-i vücut etmiş nice bin kahramanın cevher-i canına bedel sayılıyor. Va hasreta ol kimselere ki böyle bir mukaddes vatanın şevket-i âtiyesi esbabının tedarik ve istihsaline çalışmazlar. Feya esefa ol insanlara ki böyle bir aziz vatanın ikbal ve terakkisi vesailinin istikmaline say ve hizmet etmezler. Şeref, şeref o hamiyetperveran-ı vatana ki vatanın selamet-i istikbali vatandaşlarının saadet-i hâli uğrunda mallarını, canlarını feda etmekten asla çekinmezler. Yuh, yuh, o hamiyetsizlere ki yüreklerini hamiyet-i millîye, gönüllerini vataniye meziyetleriyle ziyetlendirmezler. Ah, nasıl takdis etmeyelim o vatani ki saye-i adlinde yaşadığımız cihanın çeşm-i mefhareti ol padişah-ı âlem penahın askerinin seyf-i cihangiranesi sayesinde yaşıyor. Saadet, saadet o Osmanlılara ki hamii i mülk ü millet böyle bir padişah-ı cihanın zir-i himaye ve tabiiyetinde bulunuyor. Yaşasın padişahımız, sağ olsun askerlerimiz, var olsun vatanımız.

Mehmet Hilmi

Vatan hakkında gayet müessir ve na-şenide bir şarkı olup ve bir suret-i fevkalade de dil-suz bulunduğu cihetle aynen derci münasip görülmüştür.

Duydunuz mu sınıra girmiş adu

Vatanın zaptına etmiş pek arzu

[s55]

Sağ iken biz ne demek olmaz bu

Nakarat

Arkadaşlar geliniz hep gidelim

Şu mukaddes vatani hıfz edelim

Askerlikte Hazret-i Ali pirimiz

Kavgadan havf etmez birimiz

Hem dahi koltuğumuzda serimiz

Nakarat

Arkadaşlar geliniz hep gidelim

Şu mukaddes vatani hıfz edelim

Babamız oldu şehit unvanlı

Baş kesip bizde olalım şanlı

Şöhret alsın yine Osmanlı

Nakarat

Arkadaşlar geliniz hep gidelim

Şu mukaddes vatani hıfz edelim

Bu vatandır sebab-i hayatımız

Uğruna olmuş şehit ecdadımız

Bu vatana kurban olsun canımız

Nakarat

Arkadaşlar geliniz hep gidelim

Şu mukaddes vatani hıfz edelim

Zengibar ahalsinin ahvalleri

İşbu Zengibar ahalsini iki kısma münkasim olup bir kısmı adeta Arap'tır ki bunların hareket ve sekenatı oldukça medeni ve diğer kısmı ise bâniyan tabir olunur bir kavim olup bunlar bayağı hayvanat-ı vahşiye gibi dağlarda ve ber ü biyaban mahallerde gezip nebatata müteallik birtakım şeyler ekliyle tagaddi ve taayyüş edip asla hayvan eti

yemezler. İşte bunun içindir ki benizlerinde kan, vücutlarında zerre kadar derman kalmayıp, levnlerinde daima hastalık hâli müşahede olunur ve bu bâniyan takımı her familyaya mahsus olmak üzere birer öküz beslerler ve gurub-ı şemsten evvelce besledikleri öküzlerin bevgiyle ellerini ve yüzlerini yıkayıp güneşe müteveccihen perestiş ederler.

Üçüncü numara Bahariyye-i Edebiyat'tan mabad

Adi senet

10000

Yalnız on bin kuruştur.

Karzen almış olduğum yahut mal bedelinden dolayı deynim olan on bin kuruşu otuz bir gün hululünde falan oğlu falana – güzeştesiyle- yahut bilâ-faiz – yahut yüzde bir faiz ile tediye edeceğimi mübeyyin işbu senet ita kılındı.

İhtar

Bu makule adi senetler cebir yani devir ve havale ile ahire intikal edemez. Fakat alacaklı ve borçlu ile havaleyi alacak olan adam bilittifak devir ve havaleyi icra ederler ve borçlu senette falan adamı alacaklı kabul eyledim diyerek vez-i imza eyler ise o vakit havale kabul olunur.

[s56]

Sekstro yani hacizname

Badelalkab

Falan mahalde mukim tüccardan Ömer Ağazade Muhammed Ağa'dan ba-senet güzeştesiyle on bin kuruş alacağım olduğundan ve mumaileyhin tüccardan falan mahalde mukim Ahmed Efendizade, Süleyman Efendi'de matlûbatı olduğu istihbar eylediğimden zikrolunan alacağıma karşılık olmak üzere matlûbat vakiasından on bin kuruşu nezdinde tevkif ederek mumaileyh Muhammed Ağa'ya vermemesi zımında işbu hacizname-i acizanemden musaddak bir nüshasının mumaileyh Süleyman Efendi'ye ve bir nüsha-ı müsaddakasının Muhammed Ağa'ya irsal ve tebliğiyle beraber musaddak bir nüshasının dahi taraf-ı çakiraneme itası niyazına mübâderet kılındı o babda.

İhtar: Bir paranın haciz ve tevkifi istida olunduğunda sekiz gün geçmezden evvel sekstro etmesinde hakkı olduğunu mahkemeye tasdik ettirmek üzere Muhammed Ağa'da on bin kuruş alacağı olduğunu ve ağa-yı mumaileyhin Süleyman Efendi'deki alacağından on bin kuruşu sekstro eylediğini beyan ile icabının icrasını müstedi arzuhâl takdim ile iktiza eden mahkemeye havale ettirilmesi lazım gelir.

Kompromso

Tarif: Kompromso iki veya müteaddit kimseler beyninde muhasebeden veyahut cihat-ı saireden dolayı tekevvün edecek davi ve nizam rüyet ve kati için tarafeynden tayin olunan hakemlere verilecek ruhsatnameye denir ki bu da iki nevdir. Birisi hakemlere suret-i sulhiye ile kati niza etmek üzere verilir ve diğeri dahi usul ve nizamat-ı cariyeye tevkifen rüyet ve fasl-ı madde eylemek üzere ita olunur ve hakemler tarafeynden birer veyahut ikişer nefer olarak intihap edilir ve şayet hakemler ittifak veya ekseriyet ile bir karar veremeyip de muhtelif rapor verirler ise hakemler iki olduğu hâlde üçüncü ve dört olduğu surette beşinci bir hakem daha tayin kılınır. Bu hakemi ya evvelce tarafeyn intihap ederek kim olacağını komprosoya derç ederler veyahut tayin olunan hakemlerin intihabına talik ederler. Şayet üçüncü veya beşinci hakem maddesi kompromsoda derç olunmaz ve hakemler ittifak edemez ise sonra tarafeyn intihap ve tayin eder ve tarafeyn dahi şu hakemin intihabında ittihat edemeyecek olurlar ise, canib-i mahkemedan intihap ve tayin edilir. Kompromso Fransızca olup lisanımızda tahkimname denir ve hakem minelkadim malum olup mahakim-i nizamiyece hakem yerine mümeyyiz tabiri dahi istimal olunur.

Mabadı var.

Şarivariya dair mukaddime

Üç numaralı *Bahariyye-i Edebiyat*'ta dördüncü numaraya zülf-i yâr ve şahsiyata dokunmaksızın [s57] şarivari serlevhası zirinde bazı zevat-ı girâmın muavenet-i mahsusasına istinaden mütalaaya şayan olarak Avrupa'nın mizah gazeteleri revişinde karinin memnuniyeti müstelcib bazı muhaverat ve mudhikat derç ve tahriri kararlaştırılmış ve vaat olunmuş idi. İşte mücerret sözümüzde sadakat üzere bulunmak ve herhâlde rağbet-i umumiyeye bir kat daha mazhar olmak mebhas-ı anha üzerine bundan böyle o yolda bazı mütalaat tahriri münasip görülmüş ve bu cüzden itibaren neşrine iptidar olunmuştur.

Aynen mevrut

İki [] beyninde

Biri: Uğurlar olsun beyim.

Diğeri: Vay efendim maşallah görüştüğümüze çok şükür.

- Canım, sizi bir zamandır kaybettik.

- Öyle oldu efendim. Bendenizin bugünlerde hiçbir yere çıktığım yok ki.

- Ay efendim bu sıcak havada o kışlık paltoyu niye giymişsiniz? Terlemiyor musunuz?

Bari yazlık bir fasona palto yaptırmanız.

- Hayır efendim bendeniz fusulya paltoyu giymem. Sıtma tutuyor da onun için biraz kalınca giydim.

- Ee, içinde setri yok ya.

- Ağırlık veriyor da onun için giymedim.

- Çok şey sanki o palto hafif mi?

- Ee, ne yapayım üşüyorum. Sıtma efendim, sıtma.

-A beyim, o paltonuzda bütün leke olmuş.

- Hayır efendim onlar leke değil. Zaten kendi rengidir. Ona kar yağdı tabir ederler.

- Adam, yelekte giymemişsiniz. Sokağa böyle apaçık nasıl çıktınız?

- Canım yelek giyince saatte taşınmalı. Zaten ben ağır şeyden hazzetmem ki.

- Pek güzel, hani ya Frenk gömleğiniz. Şimdi basma nimten giyilir mi ya?

- Şimdi yeni moda bu oldu da ondan.

- Peki, hani ya şemsiyeniz?

- Hekim güneşte gez diye tembih etti de onun için kullanmıyorum.

- Bari bir baston taşımanız olmaz mı?

- Baston kullanmasını zaten sevmem. Bendenize ağırlık verir.

- Haydi öyle olsun ayağınızda potin de artık yırtılmış.

- Mahsus yırttım efendim. Ayağımda nasır var da.

- Bari kutunuzu verin de bir sigara olsun yapayım.

- Zaten tütün içmem. Nasılsa alışamadım.

- Ee, bendeniz versem içer misiniz?

- Ne ise artık hatır için bir sigara yaparım.

Bir esnaf ile bir kâtip beyninde muhavere

Esnaf: Efendim, cumaları nasıl vakit geçiriyorsunuz.

Kâtip: İki üç defadır Göksu'ya gidiyorum efendim.

[s58]

- Ee, nasıl? Bari eğlence oluyor mu?

- Aman efendim, yine bizim nazenin'in iltifatlarına mazhar olduk. Aman ah, o yanındaki Arap, engel oluyor.

- Nasıl iltifat bakayım.

- Canım, nasıl olacak? Bendenize iki defa çiçek attılar.

- Eğer beni dost biliyorsan sen bu sevdadan gel vazgeç.

- Neden?

- Zira bugün çiçek attılar ise bir gün sana öyle bir süpürge sapı atarlar ki bütün kemiklerin hürd ü haş olur.

Diğer

Avrupalı bir seyyah ile Beyoğlu'nda doğma bir Frenkçik beyninde geçen gün bir şekerlemeci dükkânında eden lakırdıya uzaktan kulak misafiri olarak anlayabildim ki sözlerdir ki tarafınıza gönderildi.

Seyyah: Affedersiniz efendim sizinle burada birkaç defa tesadüf ederek ülfet olunmuş ise de ne milletten ve hangi tebaadan olduğunuzu bilmediğimden lütfen baka söyley misiniz?

Frenkçik: Vah efendim, bende bilmem asıl aslımı sorarsanız pederim iptida Avusturyalı idi. Sefaret ticaret işlerine Yunan gibi baktığından Yunanlı olmuştu. Muahharen Yunaniler, Girit meselesinde Türkistan'dan kovulduklarından eskiden bir Amerika pasaportu edinmiş olduğundan şimdi Amerikalıdır.

Seyyah: Acayip. Lakin şu hikâyeniz sizin olduğunuzu pek meydana çıkarmadı zannederim.

Frenkçik: Bendenizin ne olduğunu sorar iseniz o başka şey. Bundan dört beş sene evvel İzmir'e gitmiş idi. İngiliz lordlarından birisi oraya gelmiş olduğundan kendisine tercümanlık edip bir aralık İngilizli oldum.

Seyyah: Maşallah.

Frenkçik: Sonra İstanbul'a avdetimde yol tezkiresi almak için İran şehbenderhanesinden bir ilm ü haber almış olduğumdan burada İranlı oldum.

Seyyah: Doğrusu pek tuhaf söz söylüyorsunuz. Güya harita üzerinde memleket gösterir gibi Avrupa'dan Amerika'ya ve yeni dünyadan Asya'ya hemen geçiveriyorsunuz ve gömlek değiştirir gibi tabiiyet değiştiriyorsunuz. Fakat bu kadar sözden sonra daha ne olduğunuzu anlayamadım. Acaba İran'da mı doğdunuz?

Frenkçik: Hayır, efendim. Beyoğlu'nda Elma Dağı'nda doğdum.

Seyyah: İsminiz?

Frenkçik: Pançarı.

Seyyah: Bu bir İtalyan ismine benziyor.

Frenkçik: Evet, efendim, familyamız pek eskidir, Venedik'ten gelmiş.

[s59] Seyyah: Benden tarafa dönüp şu zatın söylediği sözden hiçbir şey anlamıyorum, siz ne dersiniz demesi üzerine ben de söze karışarak evet efendi, bunun anlaşılması biraz müşküldür. Bu bir eski familyadır. Bunların taallukatı her tarafta vardır. Hatta pederlerinin ismi Turpaki idi. Medeniyetin burada da terakkisiyle sonra tebdil-i nam edip Şalgamaki oldu dediğimde seyyah bu eyzen hatimden ziyadesiyle teşekkür ederek Türkistan'a dair yazacağı seyahatnamesine derç etmek üzere bu sözümü kurşun kalemiyle defterine kaydetti.

Gayet tuhaf bir fıkra

Bedestanlı Hacı Murtaza Efendi halet-i nezde hasta olan komşusu Mehmet Ağa'nın iyâdetine gider.

- Geçmiş olsun, geçmiş olsun.
- Sizinle daha pek kuzu başları yiyeceğiz.
- İnşallah, inşallah

Gibi sözlerden sonra Hacı Murtaza Efendi, Mehmet Ağa'nın hastalığının şiddetine ve bazı saçma sapan sözlerine bakarak acaba beni tanıdılar mı diye şüpheyeye varır ve kedisinden sual eder.

- Maşallah, hiç tanımaz mıyım? Hatta size otuz kuruşta borcum var. Oğluma bıraktığım hesap defterlerinin içinde yazılıdır.

Bu sual Murtaza efendinin zehabına takviyet verir.

- Nasıl borç? Aman efendim, yanlış olmasın. Benim sizden bir habbe alacağım yok.

- Nasıl yok? Bilmez miyim? Benim en ziyade dikkat ettiğim borcumdur.

- Aman efendim, yanlış olmalı, beni bilemediniz demek.

- Maşallah bilmem olur mu hiç? Köşe başındaki bakkal Kıstı değil misin? Murtaza Efendi yerinden kalkıp sen bu anlayışla bilmem ne mi iyi olursun diyerek çıkar gider.

Dikkat

Bir kâtip ile bir kayıkçı beyninde muhavere

Kâtip: Müstacel bir işim olduğundan köprüye bir ayak evvel yetişmek için teşmir said ihtimam etmenizi isterim.

Kayıkçı: Şimşirden saat mı istersin?

Kâtip: Hayır, köprüye çabuk varabilmek için damen der meyan-ı himmet olmanızı talep ediyorum.

Kayıkçı: Köprüde mi?

Kâtip: Ne?

Kayıkçı: O dediğin değirmen.

Kâtip: Yok canım, işim var köprüye çabuk yanaşmaya çalışıyorum.

Kayıkçı: Ha, öyle ise anladım peki.

Tuhaf bir fıkra

Nüdemadan bir zat bir gün kendisinin karnı gayet acıkmış olduğu hâlde bir düğüne [s60] davet olunur. Düğünde ise birkaç sofralık misafir bulunduğu hane sahibi işbu zat ile birlikte bir sofraya oturmayıp bunların sofrasına Şamlı bir Arap hocayı kendi tarafından misafirlere ara sıra buyurun demek üzere vekil eder. Sofraya çorba gelip herkes birer kaşık alır almaz mezkûr Arap ellerini iki tarafa devirerek telaffuzatı Arabiyeyi andırır bir surette al sana der. Mumaileyh ise, zahir hoca efendi çorba sevmiyor diyerek buna istemeye istemeye bir şey demez ise de Arap'ın böyle her yemekten birer lokma alır almaz müteaddit al sana, al sana sözlerine kızarak ve kendisiyle sair misafirlerinde büsbütün aç kalacaklarını derk ile hemen oturduğu yerden kalkıp Arap'ın bileklerinden tutar ve Arap'ın söyledikleri söze takliten kalksana der. Arap şaşırıp merkurumun yüzüne baktık da yine kalksanayı tekrar etmiş Arap ise bütün bütün şaşırarak ayağa kalktı da nedim-i mumaileyh bunu elinden tutup oda kapısının önüne götürerek varakasından bir tekme vurarak sen buradan defol gitsene demiştir.

Diğer bir fıkra

Paris'teki tiyatroların birinde oyundan sonra herifin biri çıkar da kafes içinde olan birtakım aslanların yanına girerek ve kamçılıyıp kızdırarak onlarla güreş eder ve güya halkı bu suretle eğlendirir imiş. Bir gece o herif yine böyle hayvanlarla boğuşur iken seyircilere bir kat daha hayret vermek için başını ara sıra yaptığı gibi aslanlardan birisinin boğazı içine sokar. Bu sırada ise hayvan pek ziyade hiddetli bulunduğu hâlde herifin ensesi köküne dişlerini takıp herifcağız fena hâlde bir ağrı hissedince yanında bulunan arkadaşına aslan kuyruğunu kaldırdı diye bir nida eder. Arkadaşından, evet kaldırdı cevabını alınca hüzzara o ses ile bir adiyoyu çağırarak arası çok geçmeksizin o da kuyruğu diğer. Nasıl bunların aslan ile güreşmeleri Çingenelerin ayı ile güreşmelerine benziyor mu?

Letâif

Süleyman aleyhisselam Hazretleri kuşların gecelik hâlini anlamak için bir serçe kuşunu kafese koydurup birçok müddet geceleri baktıklarında sair gecelerde ayakları yukarı sırt üstüne ve fakat cuma gecesi ayakları üzerine yatar müşahede buyurmuş olmalarıyla sebebini sual buyurdıklarında, serçe ya Nebiallah sair gecelerde nas gafil

uyumakta olduklarından şayet gök yıkılır ise, altında kalmasınlar diye mukavemet için ayaklarımı havaya kaldırıp sırt üzerine yatarım. Lakin cuma geceleri gök yıkılır ise, halk uyanık ve hem de pek çok ayaklar havaya kalkık bulunacağından ayaklarımın üzerine yatarım diye cevap vermiştir.

[s61]

Şarivariye dair fenn-i tabdan bazı muâlecelerin tertibi

Miyasil için

Vapur dumanı	akıntı suyu	soğan zarı
Arşın	kıyye	çi
8	2	5

Macun tertibi: Balada zikrolunan ecza ateşte kavrulup iyice havanda sahk olduğundan sonra 8 kantar neft yağı ile karıştırılıp hallolunduk da sabahları aç karnına yarımşar kıyye ekl oluna.

Mide fesadı için

Pazar kayığı	dolap gıcirtısı	ateş kayığı	ayna	ve
cam kırığı				
Adet	top	düzine	kıyye	
1	2	3	2	

Şurup tertibi: Balada zikrolunan eczayı hamama götürdükten sonra kalafat edip badehu 5 fiçı ispiroto ile karıştırılıp taam üzerine birer kadeh şürb oluna.

Bel soğukluğu için

Karadeniz hülasası	mauna	öküz arabası
Denk	çift	dirhem
5	2	80
Minare gölgesi	Viyana birası	
Kırat	fiçı	
4	65	

İhtikan tertibi: Balada terkim olunan eczayı iyice havanda sahk edip elekten elendikten sonra 76 sandık gaz ile hallolunduktan sonra bir yangın tulumbasıyla ihtikan oluna. Birebirdir.

Sıtma için

Davul tozu	şeytan sidiği
Metre	endaze
7	9
Un kapanı köprüsü	şirket vapuru
Gram	çekirdek
6	5
Akdeniz boğazı	
Kıyye	
3	

Suret-i tertibi: Balada zikrolunan eczayı 78 kıyye kuyruk yağı ile kavurup yarım kıyye revolver hülasasıyla halledip yatarken vücuduna süreler.

Şarivariye dair havadis

Semiz otu efendinin zuafadan bulunan tere otu nam cariyesini nane mollaya terfiken dökmeçilerde lenger-endaz-ı ikamet etmekte bulunan piriñ çelesi ile hayn-ı mülakatlarında keçi derisinin süt biraderi bulunan revgan-i zit-i bi-zunup ile birleşerek enginar beyin derun-ı âlilerine kemal-i ehemmiyetle vaz olunup parmak kapı vasıtasıyla boğaz içine [s62] bilsıhhat velafiyet teşrif buyurdıkları maalmemnuniye işitilmiştir.

Diğer

Bit pazarında bir bit-i serseri gezmekte iken ırgat pazarında bir ırgatın yakasına bitip orada bir tahta kehlesi ile badelmulakat mahall-ı memuriyetlerine azimet eyledikleri sürüsünün vasıtasıyla haber almıştır.

Diğer

Kazma, kazana gücendiğini kızgan kızandan malumat aldık da çorba tasının loğusalığı münasebetiyle kârgir kepçe kollarını sıvayıp maslahatı kevgirden süzüp temize çıkardığını yumurta tavası uzun kulaktan işitmiş imiş.

Ahir

Kuru kahvenin çörek suya terfik olunarak ateş gemisinde cezve ile muhabbeti kaynatarak fincan filikasına rakiben ve boğaz içine müteveccihen yanıp yakılarak tahrik –i çarh-ı azimet eylemiş oldukları işitilmiştir.

Mabadı var.

Takriz

Bahariyye-i Edebiyat namıyla pişgah-ı mütalaaşınasan erbab-ı temaşa kılınan bir eser-i latifülmanzar mütalaagüzarımız olmuş ve bu misli eser evlad-ı vatana hakikaten bir destur-ı feyz nuşur demeye layık ve mütalaası menafi-i kesireyi müstevcib ve maarif bulunmakla muharririni en samimülkalp tebrik ederiz.

Ser muharrir ve sahib-i imtiyaz

Ahbar-ı darülhilafe

İskender

Şehir postasıyla aynen mevрут tebrikname suretidir.

Bahariyye-i Edebiyat sahib-i imtiyaz ve muharriri rafetli Mehmet Hilmi Efendi'ye arize-i rikkıyyetferiza-ı çakiranemdir.

İntişar-ı ulum ve fünuna meyil ve rağbet niyet-i hayriyesiyle tabaata hizmet eden zümre-i makbuleye iltihaken bu kere neşrine ibtidar buyurduğunuz *Bahariyye-i Edebiyat* nam risalenin peyderpey pazar revaca konulmakta olan nüshaları kemal-i şevk ve mesar ile mütalaagüzar-ı âcizanem olduk da derun-ı hikmet-i meşhûnu enva-ı maarif ile malamal ve sebep-i zuhuru ahlak ve edebe pek aşırı hizmet edeceğine dal ve böyle bir esere paha takdirinin mahal olduğu bedihiyattandır. Şu eserinizi tebrik ve tesit ile beraber Cenabıhak muvaffak-ı bilhayır eylesin temenniyatıyla hatm-i makal edildi.

A. K.

Tebrik sahiplerine teşekkür-i aleni

Tebrik-i âlinizin mefaddi serapa hak ve liyakat-ı âcizanemden kat ender kat bala olarak bu vecihle mazhar-ı lutf-ı bi-adil buyurulduğum mücerret mecbul [s63] ve mevsuf oldukları hasail-i hasene-i münimanelerinin mevhub-ı min indallah ediğine bir burhan-ı kati olmasıyla bu babda kemal-i sürur ve behçet ile ferş-i cebin-i şükranियet ve arz-ı kala-yı ubudiyetle enha-yı mahmedet ederim.

Muharrir

Mehmet Hilmi

İtiraf-ı kusur

Risalemizin gerek tabı ve gerek tertibi esnasında şeyme-i insaniyete muvafık suretle pek çok tebriknameler aldık ise de işbu tebriknameler pek uzun uzadıya olunduğundan bunların dercinden sarf-ı nazar ettik binaenaleyh bunları tesyar buyuran zevatlara arz-ı mefharet ile ibraz-ı şükgüzariye müsâraat eder ve Avrupa'dan celp ettiğimiz edebiyat risalelerinden bundan böyle çıkan cüzlere tercümeten bazı mübahasat-ı na-şenide derç edileceğini vaat ederiz.

Paris'in mektup sandıklarıyla postaneleri

Paris şehrinde 621 mektup sandıkları var ki Paris için ve Fransa'nın sair memaliği ve memalik-i ecnebiye için gönderilecek mektuplar onlara atılıyor ve 39 büyük postane ve 16 ikinci derece postaneler vardır. Bir kimse her nereye mektup gönderecek olur ise olsun, her sokakta mektup koyacak mahal bulur. Bu tahkik bundan yedi sene mukaddemki tetkik olup o zamandan şimdiye kadar bu postanelerin tezayüt ve tenakusu bittabi ihtimalden baid değildir.

Hükümetlerin envai beyanındadır

Nev-i beşer muhtaç olduğu eşyanın tedariki için mutlaka yekdiğerin muavenetine mecbur olduğundan bir heyet-i mecmua üzerinde bulunarak taayyüş ederler. İşte böyle bir cemiyet layığı vecihle idare ve cemi umur ve hususu kanun-ı adile tabi olup ve bu kanunun ahkamı layıkıyla vez olunur ise ona hükümet denir. Bu da birtakım aksama taksim olunur ki birine hükümet-i meşruta, diğesine hükümet-i müstakille ve ahirine cumhuriyet itlak olunur. Eğer bir hükümetin hâkimi bulunan kimse ahali tarafından vekil nasp olunan zevatın vaz ettikleri kanun ve gerekse kararların ahkamını icraya

memur bulunur ise ona hükümet-i meşrute denir. Devlet-i Aliyye, Fransa, Prusya, Avusturya devletleri gibi ve eğer hükümetin tabi olduğu kanunun tadil ve tevbi ve gerek kuvve-i icraiyesi bir hükümdarın iktidarında bulunur ise ona hükümet-i müstakille tesmiye olunur. Rusya devleti gibi ve eğer bir hükümdar birtakım zadedgânın vez ettikleri kavaninin ahkâmını icraya memur bulunur ise ona hükümdar-ı zadedgân denir. İngiltere devleti gibi ve bir de bir hükümetin reisi, ahali tarafından bir suret-i muvakkatede intihap ve nasp olunup hitam-ı müddette tebdil olunur [s64] ise ona cumhuriyet derler. Amerika ve İsviçre Cumhuriyetleri gibi.

Afrika kıtasında Fas padişahı

Fas hükümeti bin dokuz tarihinde bidayetle bin iki yüz yetmiş tarihinde Abdürrahman Sultan'ın vuku-ı vefatıyla Seyit Muhammed Sultan hükümdar nasp olunup 1290 tarihinde Sultan-ı müşarünileyhin irtihaline mebni Hüseyin Sultan hükümdar tayin olunmuştur.

Amerika kıtasında Brezilya imparatorluğu

Brezilya memaliği dokuz yüz altı tarihinde Alvarez nam kaptan marifetiyle keşif olunarak bir müddet İspanya ve Felemenk hükümetleri idareleri altında bulunduktan sonra 1238 tarihinde imparatorluğa tebdil ile Portekiz kralının mahdumu imparator nasp olunmuştur.

Amerika kıtasında Müctemia-yı Amerika Cumhuriyeti

Zaman-ı atıkada Müctemia-yı Amerika Memaliği, İngiltere hükümeti idaresi altında bulunup bin yüz seksen yedi tarihinde vuku bulan ihtilalden dolayı bazı düvel-i muazzamadan vuku bulan himaye ile cumhuriyete tahvil ve otuz beş eyalet yekdiğerine müttelik hükümet-i cumhuriye usulüyle idare olunmaktadır.

Nısf-ı kürelere dair malumat

Küre-i arz müsavi iki kısma taksim olunduk da her bir nısıflarına nısf-ı küre tesmiye olunup hatt-ı istivanın şimal tarafında vaki olana nısf-ı küre-i şimali ve nısf-ı diğlerine yani hatt-ı istivanın cenup tarafında vaki olana nısf-ı küre-i cenubi tesmiye olunur.

Devair-i mütevaziyeye dair malumat

Muhit-i hatt-1 istiva küre üzerinde nakış ve tersim olunmuş olmakla hem nısf-1 küre-i şimalide ve hem de nısf-1 küre-i cenubide hatt-1 istivaya muvazi ve kutuptan buudları müsavi birtakım devair-i mütevaziye vardır ki kutuba takarrüp ettikçe ol kadar asgar olurlar. Devair-i mezkûrdan her biri 360 dereceye taksim olunmuştur. İşte bu misli olan daireye devair-i mütevaziye yahut devair-i aruz yahut derecat-1 aruz tesmiye eylemişlerdir.

Medarat hakkında malumat

Hatt-1 istivaya muvazi olan devair arasında iki daire-i mahsusa vardır ki ol dairelerden beheri hatt-1 istivadan 5 ve 23 derece baid olup medarat denilen devair dahi anlardan ibarettir. İmdi devair-i mezkûrdan nısf-1 küre-i şimali tarafında bulunan Medar-1 Seretan ve nısf-1 küre-i cenubi tarafında bulunan Medar-1 Cedi ıtlak olunur. Bunu bulmak için küre üzerine müracaat lazım gelir.

[s65] Darülkütüb-i Mısır, cihan-1 tabir vecihinin müderris-i yegane-i yusuf taktır-i zi intibahı ve kemal-i fesahat ve belagat yüzünden sema-yı sihir ve icaz ihtiva-yı kitabet ve inşanın hurşit ve mahi katib-i bi-nazir-i Utarit rakam ve sahib-i divan ve meydan-ı melceme-i kâğıt ve kalem, şuara-yı asrın reis-i âlempesendi ve küttab-ı dehrin edib-i lebib-i maarifmendi hace-i hikmet-i minhace-i cihan inşa ve salar-ı kitabet kevâkib-i keyvan imla fazil-i kâmil, kâmil-i fazil saadetli Kemal Bey Efendi'nin bundan altı sene mukaddem kaleme aldıkları say hakkında bir makaleleridir ki aynen derciyle tezyin-i sahife-i mefharet kılındı.

Say hakkında bir makale

Hem yarın için mevte hazırlanmak hem de hiç olmayacak gibi tahsile çalışmak bir büyük kaide-i hikmettir ki saadet-i hâlin esası onun hükmüne etbadan ibarettir. Elbette insan dakika be dakika mevte muntazır olunca ahiretini tedarikte kusur etmez. Lakin hayatına bir had tasavvur ettiği hâlde de bir gün aç kalmak muhatarasına düşmüş olur. Çünkü adama bir an ölümden aman olmadığı gibi hayat için ömr-i tabii dahi bir hadd-ı muayyen değildir. Bahusus ki insan fena bulur ama insaniyet dünya durdukça bakidir. Bir kere düşünelim dünyada yeni doğmuş çocuktan aciz bir şey var mıdır? Biçare bu mihnetaneye bin türlü ihtiyaç, bin türlü istidat ile gelmiş hâlbuki iki zayıf kolundan

başka levazımını tedarike aleti yok. Hava merhametsiz burudet ve rutubetle cana kasteder. Toprak hasis lazım olan cevahir ve esmarı sine-i hırsından saklar. Yine böyle iken her ihtiyacını istifaya her istidadını izhara muvaffak oluyor. Buna medar olan esbap hep bizden evvel gelenlerin semere-i gayreti değil midir? Öyle ise eslafa olan din-i teşekkürümüzü ahlafa ifa etmek lazım gelmez mi?

Mabadı var.

İfade-i mühimme

4 numaralı *Bahariyye-i Edebiyat*'taki ihtar-ı mahsus mucibince bu kere Avrupa'dan Fransızca, İtalyanca, İngilizce, Rumca, Almanca musavver olarak baz-ı edebiyat gazete ve kitapları celp edilmiş ve bu cüzden itibar neşrine tercüme-i beda edilmiştir. Bu kitaplar na-şenide olduktan başka resimleri dahi şayan-ı temaşa ise de şimdilik resimleri derç edip de yer tutturmamak ve ileride ayrıca kâğıtlara tasvir-ı mersumlar yapıp risalemize zil edilmek üzere muvakkaten risalemizin musavver olmasından sarf-ı nazar olunmuş ve tasvirleri derç edilecek mubahasat zirine numara ve vaziyetle ve derakap aranılacak tasviri bulmak için karin-i girâma suhulet verilmiştir.

Paris'ten celp olunan edebiyat gazetesinden tercüme

Dua makinesi

[s66] Size iki cins dua makinaları tarif etmek isterim lakin mütalaadan sonra böyle bir makina bilir miyiz diye epeyce tefekkür edin. Bu makinaların tasvirleri bervech-i mevut gösterilecektir. Bir İngiliz yolcusu, bu makinayı Himalaya Dağları'nın arasında Tibet denilen uzak bir memlekette görmüş olup resmini yapmıştır. Bu makinayı kullanan Tibetliler putperestlerdir. Hem pek tembel olmalıdırlar, çünkü kendileri dua etmeyip dualarını böyle makinalara ettirirler. Tasvirde görüleceği gibi bu makine bir kutu olup üstünde olan bir sicim çekildiği gibi makine döner kutu putun önünde duruyor. Ona sipariş edilmiş dualar ol memleketin lisanıyla kutunun etrafında yazılıdır. Dua eden, bir günlük kabın içine biraz günlük koyduktan sonra rahat oturup makinanın ipini çeker. Kutu her defa döndüğünde bir küçük çingirdak ses ve birer dua icra olunmuş sayılır. Bu tarz dua eden istediği şey üzerine düşünebilir ancak ipini çekip makinayı harekette saklamalı. Bu makinanın ufakları da olup sokakta gidenler onu el

üstünde taşıyarak çevirirler. Bu dahi onların indinde dua etmek sayılır. Bu ufak makinanın resmi de tasvirde ipi çeken adamın yanında göreceksiniz.

Tasvir numara 1 resmi ileride konulacaktır.

Avrupa'dan celbettirilen edebiyat gazetelerinden tercüme

Deniz üstünde çan

Bir defa büyük bir vapur ile İngiltere'ye gidiyor iken gecenin karanlığında karadan henüz çok uzak bulunduğumuz hâlde bir çan sesi işitip bu çan sesi nedir diye kaptana sual ettim ise, kaptan orada bir kaya var onun üstüne bir çan koymuşlar ki Liverpool şehrine giden gemilere tehlike haberini versin diye cevap verdi. Bu çanın tasviri ayrıca gösterilecektir. Çan-ı mezkûr demir kaplı ve zincir ile kayaya bağlı bir nev gayet kavi sandal üstündedir. Dalgalar sandala vurup sandalı ne kadar hızla kımıldatır ise çan dahi o kadar hızla çalınır. Böylece o kaya yaklaşan gemilere gelme gelme diye bağırın bir adamın sesi gibi o çanın sesini gece ve gündüz işitirler.

Tasvir numara 2 resmi derç edilecektir.

Aynen tercüme: Akıllı bir köpek

Ağzında tuttuğu çan ile resmi gösterilecek olan bu köpek ne yapar biliyor musunuz? Odanın içinde yatan çırakları uyandırır. Köpeğin sahibi bir doğramacı ustası olduğundan dükkânında hayli çırakları vardır. Her sabah bu çırakların yataktan kalkacakları vakit geldiğinde bu köpek çanı ağzına alıp koşarak merdivenden yukarı çıkar ve çırakların yattığı odanın önüne gidip onlar uyanıp kalkıncaya değin çanı çalar. Bu köpek daha başka çok şeyler yapar. Mesela sahibi bakkaldan bir şey [s67] almak isterse istediği şeyin ismini bir kâğıt üzerine yazıp bir sepet içine koyar ve sepeti köpeğin ağzına verir. Köpek dahi sepeti alıp bakkala gider ve efendisinin istediği şey alıp gelir. Bazen efendisi onu et almak için kasaba yollar ve köpek yolda gelir iken ete asla dokunmayarak doğru efendisine getirip teslim eder. Efendisi ona bir et parçası atıp bu benim içindir der ise, köpek onu yemeyip saklar. Eti attığı vakit bu benim içindir der ise, köpek o et parçasını yer. Bu misli köpekler, İngiltere'de ekseriyet üzere imiş.

Tasvir numara 3 resmi derç edilecek.

Aynen tercüme: Buzdan saray

Şuna inanıp inanmama hususlarında şimdi karin-i girâmın sara-yı merkum hakkında müteredit bulunmaları bizce bilaşüphedir. Lakin itimat olunsun ve hem de olmaz olmaz deme, olmaz olmaz mazmun-ı hikmet mefhumuna irtibatlen itimat olunsun ki böyle bir buzdan saray Petersburg'da 1840 sene-i miladiyesinde Neva nehrinin buzlarından gayet güzel ve musanna olarak inşa olunmuş ve imparatorla heyet-i vükela ve kübera orada toplanıp dans ederlermiş. Sarayın duvarları parıl parıl parlar ve alâim-i sema renkleriyle tezyin olunmuş gibi görünür imiş. Dans yerlerinin metin olması lazım gelip olmadığı hâlde yıkılacağı bedihi iken kardan incimat etmiş bu sarayın balo dairesinin dans yerlerinde hiçbir fenalık olmazmış. Gayet kalın olan duvarları ter gibi rutubet kesp etmekte ise de bir tahtasına bile bir hılal arız olmadığı gibi sara-yı mezkûr yapıldığı hâl ve heyetinde birkaç seneler kalmıştır.

Tiyatro ve lubiyatlarının taksimatı

Birinci numara *Bahariyye*'de mesrud bulunduğu üzere tiyatrolar Avrupa'da kuvve-i kalemiyeleri müsellemler bazı müellifin-i girâmın say ve ikdamları sayesinde edebiyat mektebi unvanını haiz olmuş ve ulum-i fûnun vesaire misli derece-i kemali bulmuştur, çünkü Avrupa'da yapılmış olan tiyatro kitaplarının mündericâtı yalnız müelliflerin tasavvur ve hayallerinden ibaret olmayıp belki ekseriyetle ezmine-i maziyede beni nevin bulunduğu ahlak ve etvar ve hareket ve inkilabat ve tahavvülatlarını müşîr birtakım vakay-i ibretnümayi havi oldukları tevarihşinasan nazarında güneş gibi aşikârdır. Mâhâzâ bu makule asarın, netayic-i hasene ve kabihesinden ve bunlara terettüp eden menafî ve mazarratın mukayese ve muvazenesinden maksud-ı aslı ancak tehzib-i ahlak ve teshih-i efkâra hizmetten başka bir şey değildir. Tiyatro oyunları dört kısma taksim olunur ki birinci kısım dram yani facia unvanıyla birtakım terehhüm ve acıklı oyunları havi, ikincisi trajedi yani haile namıyla müthiş ve mahuf ve hüzn-engiz vakay-i muhtevidir. Üçüncüsü [s68] opera yani manzume ki hail ve feci ve mudhik olmak üzere manzumen üç nev üzere tertip olunur. Dördüncüsü komedyâ ismiyle mudhike yani gülünç olan vakalardan bahseder ki mecellesi ahlak-ı beşeriyenin emr-i tehzibinde birçok fevaidi muciptir ve bu kısımlar içinden dram ve trajedi ve operanın iki nev unvanlarını alanlar dahi, üçüncü kısma nazaran daha ziyade menafî-i şamildir. Bir tiyatro kitabı ne yolda yazılır olduğu ileride yazılacaktır.

Paris gazetelerinin istatistiği hakkında tafsilat

Paris'te tab ve neşrolunan gazeteler hakkında bu defa istatistik yapılıp neşrolunmuştur. Şöyle ki Paris şehrinde 836 gazete neşrolunup bunların 65 adedi yevmi politikaya dair ve 49 mezhebiyeye ve 66 hukuka ve 85 fen-i idare ve umur-ı ticarete, 20 coğrafya ve tevarihe ve 70 tederrüse ve ilm-i ketebe ve 15 resme ve 3 fotoğrafya ve 9 mimariye ve 4 asariatikaya ve 8 müziğe ve 7 tiyatroya ve 68 modaya ve 74 ilm-i tababet ve eczaya ve 44 sair ilme ve 22 berri ve bahri askeriyyeye ve 31 ilm-i ziraata ve 30 şarivari yani eğlence ve mizaha ve küsur 80 ile bundan fazlaları sair mevadd-i nafia ve müstâmeleye müteallik imiş.

Bahariyye-i Edebiyat

Paris'te neşrolunan şu gazetelerden ibret alarak mülkümüzde zaten pek az neşrolunan gazetelerden pul vergisinin lağvıyla hiç yerde görülmemişçesine matbuat idaresinin mütemadiyen gazetelerimizi cüzi bir sebep için tatil ve kapanmasına sedd-i sedid olunma efkâr-ı zatiye-i âcizaneme göre maarifçe şimdiki hâl-i terakki iştimalımızın beş on mislini alakadar edeceğimize şüphe yoktur.

Mehmet Hilmi

Asya kıtasında Çin İmparatorluğu

Çin hükümetinin bidayeti on üçüncü asır zamanında olup on altıncı asır hengamında Avrupa ahaliysiyle münasebata beda ile kesb-i intizam eylemiş ve 1291 senesi Kânunusani tarihinde imparator Tung Ci'nin vuku-ı vefatı üzerine veliaht henüz beş yaşında bir tıfil olduğu hasebiyle bir vekil tayin olunup idare olunmaktadır.

Kıta-yı mezkûrede Japon İmparatorluğu

Japon bilcümle cezirelerden ibaret olup bidayeti on ikinci asır zamanına mütesadiftir.

Asya'da İran Şahlığı

İran hükümeti beşinci asır zamanında bidayet edip hayli müddet türlü türlü tebeddülata uğrayarak 1211 tarihinde idare-i müstakile sureti kesp ile Fethali Şah hükümdar tayin ve 1250 tarihinde Muhammed Şah sandal-ı hükümete nasp olunup 65 tarihinde [s69] vefatı vukuuna mebni mahdumu Nasireddin Şah hükümdar nasp olunmuş ve mülkünden bilâ-fütur Avrupa'da seyahat etmiştir.

Avrupa kıtasında Yunan Krallığı

Yunanistan memalığı 857 tarihinde saltanat-ı seniyesinin taht-ı idaresinde olup bir kısmına idare-i müstakille teşkiline dair Babıali'den vuku bulan müsaade-i seniye üzerine Bavyera kralının mahdum-ı sanisi Prens Oton kral nasp olunup müddet-i kalilede zuhura gelen ihtilalden kral-ı müşarünileyhi tart ve muahharen 1280 tarihinde İngiltere hükümeti tarafından yedi kıta cezireleri Yunanistan'a ilhak ile Danimarka kralının mahdum-ı sanisi Yorki, Yunanistan kralı nasp olunmuştur.

Kıta-ı mezkûrede Vürtenburg Krallığı

Vürtenburg hükümeti, Almanya memalığında olup 901 tarihinde dukalık idaresiyle bidayet olunup 1221 tarihinde krallığa tahvil olunmuştur.

Avrupa'da Felemenk Krallığı

Felemenk hükümeti 989 tarihinde suret-i cumhuriyet ile idare olunup 1231 tarihinde Lüksemburg Dukalık'ı, Felemenk hükümetine ilhak ile krallığa tahvil olunmuştur.

Yahudilerin hamursuz bayramlarına dair malumat

Hazret-i Musa aleyhisselam hazretleri ba ferman-ı ilahi Mısır'dan Beni İsrail ile çıktıkları mah-ı Nisan'ın on birinci perşembe günüdür. Kemal-i sürat ve isticallarından hamursuz ekmek yerler ve hamuru mayalanmaya tevakkuf etmezlerdi. Hâlâ Yahudiler o güne azim riayet ederler ve hamursuz bayramı tabir ederler.

Muharrir-i meşhur Hikmet Bey'e biraderi Fehmi Efendi'nin bir mektubudur.

Oraya teşrif-i âlilerinden el-hâletü hâzihi intizar ve istidasında bulunduğum beşaret-i seniyelerine adem-i muvaffakiyetimden dolayı vallahülazim endişe-i mücessemeye giriftar olarak bu sebepten “Feryat besi yü feryat-resi nist / güya ki der in kümbet-i gerdun nist”⁴ ez her cihet hengam-ı vidada ve mübarek ellerinizi öperek mufârat ettiğim sırada birader esef etmeyin mahall-i memuriyetim olan Sohüm'a vusulümde mektup yazar ve zaruretinizin defî esbabına teşebbüs ederim kelam-ı meserret encamınız hakikaten derunumdaki yaralara bir merhem yerine kaim olmuş iken çi-fayda ki bu babda ve binaenaleyh öteden beri vuku bulan bivefalığınız değil zikrolunan

⁴ Feryat besî kerdem ü feryat-resî nîst / Gûyâ ki der îñ kümbet-i devvâr kesî nîst. (Çok feryat ettim. İmdada yetişen olmadı. Sanki bu dönen kubbede (dünyada) kimse yok.)

merhemi hatta ciğerimi pare pare etmeye azim ve ber minval-ı muharrir hasil olan endişemle maan ve müttefiken mahvetmek derecesine getirmiştir. Hülasa-i kelim zannedersenem çakirlerini hatır-ı âlinizden ferâmuş buyurmamışsınızdır. Haberdar olmuşsunuzdur ki bizim hakikat borusunu çalarak ve vakit [s70] geldikçe basiretini açarak nihayetülemr kemal istikbal ve selamete hayalhanede sabah taamını etti bundan naşi giriftar olduğumuz zaruret ve zecretle hasil olan bela-yı mübrem nihayeti buldu işte muavenet-i fiiliyede bulunmanın mevsimi geldi zira sabır ve takate tahammülüm kalmadı. Sıkılmışlara yardım etmek fedakârlığını gösteriniz. Fakruzaruretimden her ne kadar bahse lüzum görmüş olsam yine bir semere-i nefiasını müşahede edemeyeceğimden başka mucib-i şefaet ve ehemmiyet olmayacağını herhâlde teslim ve bundan maada elimde başka bir çare-i ahkaranem olmadığından naçar şurada işi Cenabırezzak-ı kâinata havale etmeye mecbur oldum. Sözümlü kat etmeden maksad-ı çakiranemi beyan edeyim. Sohum muzafferiyet-i azimesine dair taraf-ı âlilerinden yazılıp *Hakikat* gazetesi marifetiyle neşir ve ilan ettirilerek nihayeti dört günde alınan ve her bir harfi enzar-ı kâinata bin lira değer kıymette olan bir kıta mufassal mektubunuz Hüda hakkı için tesirat-ı azimeyi badi olarak velinimet saadetli Kahraman Paşa Efendi'mizin devlet ve millet bu vatan-ı mukaddes uğrunda ve mâhâzâ emsali na-mesbuk olarak suret-i mahsusada ibraz buyurdıkları himmet ve gayret-i şiraneleri herkesin zihinlerini tırmalayarak şaşmadık ve hayrette kalmadık hiçbir fert bile bırakmamıştır. Ez cümle çarşı ve pazar ve mahallat aralarında yukarıda tadat olduğu üzere gazetede münderiç mezkûr mektup ile ciğerleri hun edecek olan ve vakit gazetesinde piş-i nazargâh-ı umumi bulunan nutuk-ı baligayı mütalaa etmedik ve zatınızın kuvve-i kalemiyesiyle benaberin Hüseyin Vasfi Paşa Hazretlerinin bu kahraman-ı celadet nişanını haiz olmasını herkes memul eder idi demedik ve bu suretle dua-yı devam kumandanlarını billahülkerim yâd ve tezkâr etmedik hiçbir kimse görülmemiştir hasılı Moskoflar nihayet kuvvet ile gelmiş olmalarına bir semereye muvaffak olmayacakları müşahede olunan hâl-i mağlubiyetlerinden istidlal olunmakta ve mâhâzâ tafsilat-ı sairesine hacet görülemez işte sözümlü burada hitam buldu. İnşallah metub-ı saniye-i ahkaranemde bendenizde zat-ı âlinize Rumeli'nde ki muharebattan malumat veririm. Fakat tadat ettiğim makalatımın hemen mevki-i fiile vaziyile afiyetinizi mutazammın mektup gönderilmesi şefaet-i kerim ve inayet-i behiyelerinden istida ederim o babda.

Moskof milletine dair malumat-ı tarihiye

Kadimüleyyamda Rus tayfası Avrupa'nın canib-i şimalisinde Lehistan'ın öte tarafında kâin memalik ve arazide mütemekkin iken semt-i şark ve şimalden fevca fevç zuhur eden kabâil ve akvamın bazısı dahi o tarafta tavattun ve karar ve Rus ismini ahz ile kesb-i nam ve iştihar edip [s71] cümlesi mahlutun bir kavm-i nadan ve bi-behre-i idrak ve izan olmakla müddet-i medide taraf taraf cumhuriyet suretinde bilâ-rabita ve nizam-ı idare-i umur-ı pür-şurlarına kıyam eder idi. Ekser vakitlerini hemcivarları olan Leh ve İsveç vesairleri nehb ve garet ile güzâr ve bilmünavebe gâh galip ve gâh mağlup olarak zaman-ı cahiliyetlerin bahâyim misli imrar ede gelip hatta suyu içinde peyda ettikleri tekneleriyle Karadeniz'e çıkıp Haliç-i Kostantine ve Marmara Denizi kıyılarına kadar çapul ettikleri vardır bilahare birbirleriyle olan münazaat-ı medideden rahatları mutasallip olduğuna binaen üzerlerine bir reis nasbını umumen münasip görüp tarih-i hicrinin 250 senesinde ayan-ı bilâd olan bu yaran ve [] vesairleri akd-ı encümen cemiyet ve bil-intihap makam-ı hükümraniye ikad ettikleri Rurik namında bir şahsa ifa-yı resm-i biat ve tebaiyet etmeleriyle şahs-ı mersum on yedi sene miktarı hükümet ve helakinden sonra evlat ve akabı sandalı nişin-i imaret olup muktaza-yı mizac-ı millet üzere aralık aralık ateş-i fetret ve ihtilal beynlerinde alevgir-i iştilgal olduğundan gayri ecanibten Lehli ve İsveçli ile esfar-ı adideleri zuhur ve canib-i şarkta olan hudutlarında Cengiz Han vakitlerinde hücum eden tavaif-i Tatar cizye itasına mecbur olup krallarının azil ve nasp ve tedibi Tataristan hâkimlerinin idarelerini mevkuf olmakla vafir zaman bi-rahat ve huzur olmuşlar ise de marüzzikr Rurik hanedanından hulefâ an self elli iki şahsın hükümeti şûriş ve ihtilal-ı daimi ile yedi yüz otuz sene mütemadi olmuştur. İçlerinden evahir-i nesl-i merkurda hâkimleri bulunan dördüncü İvan eslafına nispet ile makulce bir adam olup iptida çar unvanıyla kral olmuş ve Muşka şehrinde taç giymek resmini icra etmiştir. Vakt-i hükümetinde Tatar beyninde zuhur eden halat-ı şakak ve ihtilafı niemülvesile ittihaz ile fekk-i rabaka-yı ciziyegüzari ve tebaiyete cesaret ve canib-i şarkta Nehr-i İdil semtinde olan Kazan ve Ejderhan eyaletlerini eyâdî-i Tatar'dan nez ve istihlâsa himmet ve Sibiryâ eyaletini dahi zapt ile ol tarafta mütemekkin kabâil-i vahşiyeyi orada kabza-ı tebaiyet etmiştir lakin Kırım hanı beri taraftan hücum ile Çar-ı mersumun karargâhı olan Muşka nehri varışına kadar çapul ve yağma eyledi. Zikrolunan Rurik hanedanı inkırazdan sonra Rusya memaliği mütegalibe eline düşüp 115 sene miktarı şuriş ve fetretten hali olmadığından nihayet-i kâr emr-i hükümet ittifak-ı kelim mecmuu millet ile Romanof

hanedanından Mihail nam kimseye karar etmiştir. Bunun oğlu Aleksi ki meşhur Deli Petro'nun babasıdır varis-i sandal-i hükümet olduk da Lehlinin mukaddemen zapt ettikleri bazı Rusya memaliğinin istihlasına destres [s72] olduğundan maada mülkünde vazi-i kanun ve milletine teallüm-i sanayi ve fünun hususunda ilhah ve ibramı efsun olup hatta Bahr-ı Hazar ve Karadeniz'e munsap olan enhar-ı kebirde içinde donanma icadına heveskâr olmakla Felemenk canibinden inşa ve imal-i sefine muktedir üstadan ve amele celbini iltizam etmiştir. Çar-ı mesfurun üç nefer evlad-ı zükuru ve altı nefer kızı olup varis-i kraliyet olan veled-i kebir altı sene miktarı hükümetten sonra halik olduğundan yerine sandal-i kraliyete kuuda müstahak olan İvan nam ikinci oğlu muhtellüş-şuur ve Deli Petro dedikleri üçüncü oğlu henüz on yaşında olup sıgar-ı sinni zahir hâlde mâni ve mahzur addolundu hâl böyle iken bunların hemşirelerinden Sofya nam mekkare-i fitne-engiz Vasya namıyla icra-yı hükümet kaydına düşmegin ala tariküttercih Petro'nun kraliyeti iltizam eden rical ve ayanı idam için daima isyana mail olan İsterliç dedikleri askeri tayfasını imal-ı letâifülhiyel ile ayaklandırıp kaffe-i ulufelerini tehire sebep olmuş vücuh ve ricalden birkaç kimseleri mersumenin tertip eylediği defter mucibince verte-i helaka ilkadandan sonra mersuman İvan ile Deli Petro'yu teberrüken makam-ı kraliyete iclas ve takrir ve biri mecnun diğeri sübidir diye inan-ı idare-i umur-ı mülk ve devleti vesayet ve velayet tarikiyle muhtale-i mesfurenin yed-i istiklaline teslim eylediler.

Yakuvaki Erkiropolo

Dersaadet Almanya devlet-i fehimesi sefir-i cedidi Prens Roys'un tercüme-i hâli
Prens Roys cenapları elli yaşında olup Almanya imparatoru hanedanına mensuptur ve kendisi Avrupa diplomatları beyninde şöretşiardır. Müteveffa üçüncü Napolyon zamanında Prens Roys birkaç sene Prusya'nın, Paris sefareti baş kitabetine bulunarak imparatoriçe ve gerek Fransa kabinesi müşarünileyhin dirayet ve maharetini itiraf etmişlerdir. Prens Roys muahharen devlet-i matbuası tarafından Petersburg sefaretine tayin olunarak orada dahi ispat ve maharet diplomatikaya eylemiştir. Müşarünileyh bundan iki sene mukaddem Almanya imparatoriçesinin biraderi Duk Du Saks Vimbar'ın kerimesiyle akd-i izdivaç ederek bu suretle hem Almanya ve hem de Rusya hanedan imparatorları silkine dehalet eylemiştir. Prens Roys akd-ı izdivaç eyledikten sonra diplomatlık mesleğinden çekilmiş ise de Almanya imparatorunun arzu ve teklif-i vakii üzerine bu kere tekrar-ı meslek-i mezkûra dehalet eylemiştir. Binaenaleyh

müşarünileyh cenapları maharet-i fevkaladesinden naşi mekteb-i diplomasisinden neşet etmiş dirayet ve zekâvetli bir zattır.

İhtar-ı mahsusa

Karin-i giramın aff-ı âlilerine mağruren bu cüzi bir forma yani sekiz sayfa neşrettik. Buna [s73] birinci sebep-i hakiki ise kâğıtların Avrupa malı bulunması cihetle şu aralık hâlihazır icabatınca lira hesabıyla derece-i nihaide fiyatlanması olup ikincisi ise neşredilen cüzlerin uzamasıdır. Mâhâzâ esbab-ı mezkûreleri bittabi karin-i girama maallitiraf ihtar ve bundan böyle behemehâl be her hafta birer cüz meydan-ı intişara vez edeceğim vaadine ictisar ederim.

Avrupa'dan celp edilen edebiyat gazetelerinden tercüme

Londra'nın millet meclisi

Resminde görülecek olan bu millet meclisi mahalli Avastimi İster namında bir zatın konağıdır. İngiliz lordları mahall-i mezkûru kendilerine millet meclisi intihap etmişlerdir. Bu konak beyaz taşlardan mamul ve cedit ise de ne çare ki Londra'nın maden kömürleriyle fabrikalarının dumanları sair yeni konaklar misli bu daireyi dahi siyahlatmış gösteriyor. Bu millet meclisinin iki kulesi olup, resimde gösterildiği vakit sağ tarafta olarak buzu görünen ve ağaçların arkasında bulunan kulenin üstünde bir saat olup ve kuleye saat kulesi derler. Solda görünecek kule saatli kuleden pek büyüktür ve buna Viktorya kulesi derler. Bu Viktorya denilen büyük kuleye büyük yortu günlerinde beylik bandırası çekerler ve bu kulelerin kenarlarıyla millet meclisi konağının sair kenarları altın yaldızlı olup güneş çıktığı zaman pek şaşalı görünür ve bu millet meclisine yakın iki köprü olup bunlara dahi Avastimi İster Köprüsü derler ki cism-i mezkûrlar bu ismi millet meclisinden almışlardır.

Tasvir numara 4 resmi derç edilecektir.

İtalyancadan tercüme

Bir büyük su saati

Almanya yani Prusyalıların Strazburg nam şehrin kilisesinde bir acayip saat vardır. Şöyle ki bu saatin içinde ev gibi odalar olup bir adam merdivenden çıkıp o odalara girebilir. Bu saatin yapılması bundan üç yüz sene mukaddem oldu. Saat kaç olduğunu hangi gün ve hangi ay ve ayın kaçı olduğunu kezalik yıldızların hareketiyle

mevsimlerin değişilmesini gösterir. Lakin bu saatte şayan-ı dikkat bir şey var ki o da saatleri vurmasının tarzıdır. Resminde görüleceği misli saatleri gösteren çemberin üstünde önü açık bir oda var. Çaryekte bir tabii büyüklükte yapma bir adam gelip o odaya girer ve yürüyerek öbür tarafa gidip bir çan çalar. İlk çaryekte gelen bir çocuktur. İkincide gelen bir genç adamdır. Üçüncüde gelen orta yaşlı bir adamdır. Nihayet dördüncü çar yekte gelen ak sakallı bir ihtiyardır. Saatte bir saatin çemberinin sağ tarafında duran bir yapma çocuk büyük bir çan çalıp saat kaç olduğunu haber verir. Orada çemberin öbür tarafında duran bir başka yapma çocuk da elindeki kum saatini çevirir. Saatte bir vaki olan bu şeylerden maada saat on ikide [s74] Hazret-i İsa'nın saatinin tepesinde duran bir büyük tasviri cemaate hayır dua vermek tarzında ellerini yukarı kaldırır ve hemen o esnada itikad-ı nasaraca on ikileri gösteren başka on iki tasvirlerinin önünden geçerek öne eğilirler. Hepsi geçtikten sonra saatin bir kulesinin tepesinde duran büyük bir horoz kanatlarını vurarak üç defa öter ve öyle bir yüksek sesle öter ki sesi kilisenin dışarısında dahi işitilir.

Tasvir numara 5 resmi derç edilecektir.

Fransızcadan tercüme

Maymunların şal yapmaları

Hindistan sevahilinde Nahur nam memleketin şal fabrikalarında bulunan ve şal yapmakla meşgul olan maymunların hâli şayan-ı istiğraktır. Bunların ustaları üç, dört kişidir ki bu zatlar bu maymunlara riyaset ederler. Bu fabrikalara maymun lazım oldukça o memleketin ahali dağlara gidip yavru maymunları tutup getirirler ve fabrikada bulunan arkadaşlarının yanına koyarlar. Eğer bu maymun diğerleri gibi fabrikada şal imaliyle meşgul olmayıp rahat durmaz ve diğerlerine rahat vermez ise, derakap gidip bir keçi getirirler ve keçiye bu maymunun gözü önünde keserler. Bu suretle işbu yeni maymun bundan korkar ve o dahi arkadaşları gibi şal imal etmeye başlar.

Aynen tercüme

Kâğıdın mucidi

Kâğıt tarih-i hicretten 120 sene muahharen icat olunmuş olup muhterileri dahi Mısırlılar imiş. O zaman Mısırlılar kâğıdı bir nev ağaç zarından yaparlar imiş. Bir

aralık bütün İtalya ahalisi yalnız bu kâğıtları kullanmışlardır. Sonraları tıraşa dedikleri deri üzerine yazı yazmak âdeti çıktı ise de en ziyade kullanılan kâğıt Mısırlıların kâğıdı idi. Araplar vaktiyle Mısır'ı zapt ettiklerinde bu kâğıdı iptal edip pamuk kâğıdı kullandılar. Elhâletühâzâ kâğıt, pamuk ve keten ve kenevir ve eski bez parçalarından ve pirinç samanından vesair bazı şeylerden yapılır. Lakin en iyi cins kâğıt keten ve kenevir bezlerinden yapılandır. Bu bez parçalarından lazım olduğu kadar bulunmadığından ve kâğıt günden güne pahalılaştığından naşi şimdilerde samandan ve yer elmasının sapından dahi kâğıt yapmağa başlamışlardır. Fakat bunlardan yapılan kâğıt pamuk ve keten ve kenevirden yapılan kâğıt gibi güzel olmayıp gayet kaba çıkmaktadır. Mâhâzâ pamuk kağıdını dahi icat edenler Çinliler olduğu gibi elyevm kullanmakta olan kâğıtların ekserisi kenevir ve yünden mamuldür.

Avrupa edebiyat kitaplarından tercüme

Torpilin vapuru havaya uçurması

Kerburg nam Fransız şehrinde resminde gösterilecek olan torpilin mahiyetini prova ettiler. Bu torpil dökme demirdir. Bu tecrübeye mahsus olarak torpilin içine 800 [s75] kıyye barut koyduktan sonra 8 metre denizin aşağısına indirilir. Bu torpile ateş gösterdikten bir saat sonra ateş aldı ve denizin içinde pek büyük gürültü koptu. Şöyle ki denizin suyu bir dağ kadar yani 63 metre havaya kalktı ve denizde patladığı mahallin etrafı 40 metre kadar açıldığı gibi bu torpilden 7 metre uzak bir gemi dahi havaya atılıp ve 10 metre havaya kalkarak ve biltekrar torpilin açtığı deniz içine düştü. Mezkûr gemi ziyadesiyle zedelendiği gibi sağ tarafında 6 metre ayrılıp parçalandı. Torpile ateş vermeden mukaddem gemi imalına mahsus bazı aletler hazırlamışlar ve gemi zedelendikten sonra kenara çekip tamir etmek istemişlerdir. Bu surette filhakika leecelüttemir gemiyi kenara çektiler ise de pek ziyade zedelenmiş olduğundan tamir ve ıslahı gayrikabil idi. Bu endaht edilen büyük torpilden 60 metre uzakta küçük yani 400 kıyye barutla memlû diğer bir torpil koymuşlar ve büyük torpilin endahtından küçüğe bir ziyan olup olmadığını bu surette pek güzel tecrübe etmişlerdir. Şöyle ki büyük torpilin hemcivarına olan hareket-i mütezelzilesi her tarafı kemal-i şiddetle sarstı ve küçük torpili muayene ettiklerinde altında bulunan aleti ile kenarlarında bulunan parça aletlerini yerinde çıkmış gördüler.

Tasvir numara 6 resmi neşredilecektir.

Rumcadan tercüme

Londra'nın en büyük kilisesi bulunan Ayiyus Paulus

Resmi derç edilecek bu kilisenin kubbesi Roma'nın Ayiyo Zitros nam kilisesinden ikinci derecededir. Resimde görüldüğü misli bu kilise deniz kenarında olup yanında gaz fabrikası ve ocaklar vardır. Bu kilise Damasi nam büyük bir nehrin sahilinde olup resimde kilisenin orta yerinde görünen evlerde birtakım avukatların yazıhaneleridir. Mezkûr avukatlar bu evlere sabah alafranga ondan alafranga akşamın beşine kadar herkesi kabul ederler. Buna yakın deniz kenarında görünen küçük vapur da yolcu çıkarmaya mahsustur. Bu vapurun biraz ilerisinde görünen direksiz gemi ise, polis yani zaptiyelere mahsus gemidir.

Tasvir numara 7 resmi derç edilecektir.

İngiltere kraliçesi Birinci Aleksandirin Hazretlerinin tercüme-i hâlleridir.

Veladetleri miladın 1819 senesinde ve taht-ı saltanatlarına kuudları 1837 senesindedir. Taife-i nisadan oldukları hâlde İngiltere gibi devlet-i muazzama ve mühimmenin idaresi başına geçmiş olmalarına nazar-ı hayretle bakılamaz, çünkü kendileri hem akile ve hem de muktedire olarak bu kuvvet ve hususuyla nizam ve kanuna kemal-i riayetle tervic-i umur etmektedirler, zira İngilizler ahkam-ı kanuniyelerini icrada demirden bir pazuya muhtaç değildirler. Müşarünileyha hazretleri makam-ı kraliyete geçmeleriyle beraber gayetle mutena bir vazifeyi ifaya memur olmuş olduklarını bildikleri cihetle ona göre serf-i mesai ve himmet etmişler [s76] ve kendilerini İngiltere taht u tacına layık göstermişlerdir. Zevçlerine fevkalade muhabbet ve riayet ve müteaddit prens ve prenses haklarında dahi daima bezl-i şefkat eyler oldukları hâlde müşarünileyh zevçleri Prens Albert'in bundan akdem vefatı cihetiyle ziyadesiyle müteessir olarak ifa-yı levazım-ı saltanatla beraber ekser avukatlarını ibadet ve kitabetle imrar etmektedirler. Mamafih bazı telifatları enzar-ı umumiyede ziyadesiyle takdir olunmaktadır.

Prusya imparatoru Birinci Wilhelm Hazretleri

İngiltere kraliçesi hazretlerinin suretlerinde mülayemet ve nezaket olduğu kadar müşarünileyhin simalarında dahi cengaveri ve şecaat nümayandır. Sinn ü salı seksene resid olmuş olduğu hâlde henüz kutlu ve her zahmet ve şiddete takatli bir general-i

şeciülhâl gibidir. Şecaat ve cesareti kadar tedeyyünü dahi kemal-i derecede olmasıyla kendisini Almanlıların milel-i saire beyninde kesb-i şan ve şeref etmelerine min türfe bir vasıta ad ve itikat eyler. İşte bu gibi hüsn-i itikadattır ki emsalsiz olan fütuhata külli muavenet eder.

Avusturya imparatoru ve Macaristan kralı Birinci Fransuva Jozef Hazretleri

Müşarünileyh dahi tevali-i vukuat-ı müteallimeden ve hususıyla iptida Fransa ve sonra Prusya'nın darp ve harbini görmesinden dolayı efkâr-ı itidalkârane tarikini iltizam eylemiştir. Veladeti 1830 ve tahta kuudu 1848 seneleri olduğundan şebabeti cihetle tecarib-i vakıa ile tahsil-i kemalatı imparatorluğu zamanında eylemiş ise de muvaffak dahi olmuş ve devletini akıl ve dirayeti ve harekâtında memduhiyeti cihetle bir çok gavail-i dahiliye ve hariciyeden kurtarıp henüz bile muhatarada görünen Avusturya devletini şu tehlikeden tamamıyla tahlis eyleyeceğine milletçe emniyet hasıl ettirmiştir.

İspanya kralı Don Alfons Hazretlerinin tecüme-i hâlleriyle sandalı kraliyete cülusları

Müşarünileyh Don Alfons Hazretleri 1274 sene-i hicriyesine musadif olan 1857 sene-i miladiyesi teşrinievvelin yirmi sekizinde tevellüt etmiştir. Pederi Fransuva'dır ki sekiz dokuz sene mukaddem vefat etmiştir. Validesi Mari İzabella olup (1246) 1830 senesi teşrinievvelin evanında tevellüt ile (1249) 1833 senesinde pederi vefat etmesiyle İspanya kraliçesi kendisine intikal eylemiş ve (1259) 1843 senesinde kraliçeliği yed-i idaresine almış ve (1263) 1846 senesinde amcazadesi müşarünileyh Fransuva ile akd-ı izdivaç eylemiş ve nihayet (1285) 1868 senesi eylülün otuzunda bir ihtilal ile taht-ı hükümetten hal olunmuştur. Don Alfons validesinin halinde beraber Fransa'ya gelip Paris'e yakın bir köyde ikamet etmiş ve orada tahsil-i ulum ve fünun etmiştir. (1287) 1870 senesi İzabella kaffe-i hukukunu Don Alfons'a terk etmiş ve müşarünileyhin kraliyeti İspanya'da bazı [s77] ahali tarafından dahi kabul olunmuş ise de tasdik-i umumiye mazhar olamamış idi. Nihayet işte geçenlerde İspanya taht-ı kraliyesine iclas olunmuştur ki bu haberi mübeyyin olarak validelerine İspanya'dan şu mealda bir telgraf çekilmiş idi:

Madrid 31 Kânunuevvel öğle vakti

Paris'te Borbon hanedanından haşmetli kraliçe İzabella Hazretlerine

Merkez ve cihet-i şimali ordularıyla Madrid'de ve eyalatta bulunan muhafaza alayları mahdum-ı samileri haşmetli on ikinci Alfons Hazretlerinin İspanya taht-ı kraliyesine kuudunu ilan ettiler. Gerek Madrid'de ve gerek sair üç büyük şehirde bu ilan ahali tarafından heyecan-ı azim gösterilerek kabul olunmuştur. Bu haber-i meserret-eserin mahdum-ı necabet-mevsumlarına taraf-ı samilerinden tebliğe mürüvvet buyrulmasını rica ederiz, çünkü biz kendilerinin nerede bulduklarını bilmiyoruz. Kan dökülmeksizin ve bir gürültü olmaksızın bu muvaffakiyet-i celileye nailerini an samimülkalp tebrik olunur.

İmza Fanovas Del Kastlo Perbudi Rivera

İşbu telgrafname İzabella cenaplarına kânunusani Efranca'nın birinci gününde yani taife-i Efranciye'nin sene başlarında tevârüt etmiş idi ki yevm-i mezkûr Frenkler meyânında en muteber bir yevm-i mahsus sayılır. Müşarünileyh Alfons Hazretleri Paris'ten, Lyon'a azimet ve kânunusaninin altıncı günü alafranga akşam yedi saat on beş dakikada Lyon'dan saltana vagonuyla Marsilya'ya müteveccihen hareket ve ertesi gün öyle vakti Marsilya şehrine muvasalat etmiştir. Orada müşarünileyh hazretlerinin kudumuna muntazır olan ve İspanya bahriye naziri Marki Do Molt'un taht-ı kumandasında bulunan üç firkateynden ibaret bulunan donanmanın zat-ı kraliyeeye mahsus olan sefinesine rakip olmuştur. Don Alfons Hazretlerinin, Lyon mevkiinden hareketini görmek için haylice izdiham hasıl olmuş ise de Don Alfons kendisi için mahsus yapılan ve kırmızı ve siyah renklerle müzeyyen bulunmuş olan kapıdan duhul etmeyip herkes duhul ettiği kapıdan girdiğinden mevkide biriken halkı aldatmıştır. Mamafih bazıları maiyetinde Kraliçe Cristin ve Düşes Domonpansiya ve Prenses De Zirganti vesair zevat olduğu hâlde gelmiş olan İspanya mahlû kraliçesi İzabella'nın Don Alfons ile el ele tutuştuğu vakit kral hazretlerini görebilmişlerdir. Kral ile validesi ve maiyeti halkı kumpanya tarafından mahsusen tahsis edilen ve pek müzeyyen bulunan bir salona dahil olup orada muvâdaa ve tebrike gelen İspanyol milleti muteberanından bazı kimseleri kabul etmişlerdir. Paris muhafızı General Keslen dahi maiyetinde iki yaveri olduğu hâlde o salonda kralın huzuruna dahil olmuş ve kendisini Marşal McMahan namına tebrik eylemiştir. Gazetecilerden Liberta, yani *Hürriyet*

Gazetesi'nin başmuharriri dahi bilcümle gazeteler namına olmak üzere huzur-ı kraliyeye girmiş ve o da ifa-yı levazım-ı tebrik etmiştir. Kralın oradan hareketi pek tantanalı surette [s78] vuku bulmuş ve kisret-i izdihamdan kraliçe İzabella arabasına güç hâl ile girebilmiştir. Alfons Hazretleri donanma ile bir iki gün sonra İspanya sahiline ve oradan payitahta muvasalat etmiş ve calis-i sandal-ı hükümet olmuştur. Müşarünileyh bu kraliyeti kendine layık gören Don Carlos'u mağlup etmiş ve her devlet tarafından Don Alfons'un kraliyeti suret-i mahsusada tasdik olunmuştur.

İntiha

Amerika kıtasında Arjantin Cumhuriyeti

Arjantin Cumhuriyeti, Amerika-yı Cenubi kıtasında olup hükümetin bidayeti 1275 tarihinde olmuştur.

Amerika kıtasında Peru Cumhuriyeti

Peru memaliği, Amerika-yı Cenubi kıtasında olup 938 tarihinde Pezaz nam kimse tarafından fetih ve zapt olunup 1236 tarihine değin İspanyolların taht-ı idaresinde bulunup 1237 tarihinde hükümet-i cumhuriye teşkil olunmuştur.

Amerika kıtasında Haiti Cumhuriyeti

Haiti ceziresi 898 tarihinde Kristof Kolomb tarafından keşif olunup 1075 tarihine değin İspanyolların ve bir müddet dahi Fransızların taht-ı idarelerinde bulunduğundan sonra 1238 tarihinde cumhuriyete tahvil olunmuştur.

Amerika kıtasında Meksika Cumhuriyeti

Meksika memaliği 1236 tarihinde cumhuriyet usulüyle idare olunmakta olup 1281 tarihinde Fransa devleti himayesiyle imparatorluğa tahvil ve Avusturya hükümeti prenslerinden Prens Maximiles, imparator nasp olunup 1284 tarihinde vuku bulan ihtilalde imparator-ı müşarünileyh ömrüne suikast ile tekrar cumhuriyete tahvil olunmuştur.

Afrika kıtasında Zanzibar Şahlığı

Zanzibar ceziresi hükümeti 1110 tarihinde bidayet edip 1289 tarihinde Sultan Seyit Mecit nam hükümdarın irtihali vukuyla sandal-ı hükümeti biraderi Burguş Bin Seyit Sultan'a intikal olmuştur.

Afrika kıtasında Habeş İmparatorluğu

Habeş hükümeti zaman-ı antikada medeni bir hükümet olup 906 tarihinden sonra ahalisi refte refte bedeviyet suretini kesp eyleyip hatta 1285 tarihinde İngiltere memurinde bazılarını tevkif eylemeleri cihetle İngiltere hükümeti tarafından vuku bulan muharebe esnasında imparatorları bulunan Theodor nefesine suikast eyleyip şu muharebe münasebetiyle İngiltere hükümeti tarafından bazı ıslahat ve tanzimat icra ve tesis olunmuştur ve şimdi imparatorları Kasa namında bir zattır.

Asya kıtasında Siyam Krallığı

Siyam hükümetinin bidayeti on birinci asır zamanında olup 1215 tarihinde Avrupa ahalisiyle münasebata beda eylemiştir. İşbu hükümetin iki hükümdarı olup hükümdar-ı saninin vazaifi hükümdar-ı evvele vekalet etmekten ibarettir.

Şehir postasıyla aynen mevrut

Bahariyye-i Edebiyat muharriri rafetli Mehmet Hilmi Efendi'ye

Birader ... evvel-i emirde zat-ı [s79] âlinizin imtiyaz-ı mahsusunuzla neşrolunan *Bahariyye-i Edebiyat*'ı tebrik ederim. Mamafih sizden görünenle bendeniz de bu günlerde Vakt-i Seher namıyla bir risale kaleme almaktayım. Zanneder isem şu sernameye karin itiraz ederler. Risale-i acizinin mevadd-ı mündericesine gelince Vakt-i Seher'de seherin letafetini, rengin bulutların yarışlarını, münevver şemsin doğuşunu, güzel güzel çiçeklerin açılışını, bülbüllerin ötüşünü, dağ ve bostan, bağ ve gülistanların ahval-ı nazar iştimalerinden mebhas makalat-ı edebiyedendir.

Bahariyye-i Edebiyat

Şüphe yok ki karin-i kirâmı minnettar ve asar-ı saireniz misli bu eserinizi de indelüdeba kıymettar edersiniz.

Mehmet Hilmi

Pandomima lubiyatlarından Blizaryo yahut dedikodu

Yani tarih-i miladın 580 senesinde serzede-i zuhur olan Kostantanye kralı Costinyano'nun seraskeri Blizaryo nam bahadır-ı gayret maasırın ahval-ı garaip iştimalini taklit eyledikleri oyunları sire-i şayeste ve fehime bayiste olduğundan bervech-i zir lub-ı merkuma ibtidar olunur lub-ı mersum üç perde olup birinci perdesi Blizaryo'nun zafer ve galibiyeti, ikinci mumaileyhin nefy ve iclası, üçüncü perde mersumun vefatı keyfiyatının taklit ve nümayişini şamildir.

Vaka-ı mersumede olan eşhasın esamisi

Costinyano	Kostantanye imparatoru
Blizaryo	Müşarünileyhin seraskeri
Antonina	Blizaryo'nun zevcesi
İrina	Blizaryo'nun kerimesi
Alemiro	Mumaileyhin esiri
Otoropiyo	Ser hademe-i imparator
Ozopiyo	Zindancıbaşı
Ottaryo	Bulgar kavminin seraskeri
Müşirler, ahali, mütekaidin, asakir, kavm-i Bulgar ve çobanlar	

Birinci perde

Blizaryo'nun zafer ve galibiyeti hususu

Birinci meclis

İmparator sarayının iç havlusu ve sağ tarafta bir taht ve direkler arasından İstanbul'un şekli görünmesi ve sarayın müşirleri ve ahalinin her taraftan koşarak gelmeleri ve bir ağızdan Blizaryo'nun muzafferen avdet ettiği için sürur-amiz ve safa-engiz nağme icra etmeleri.

İkinci meclis: İrina ve peyrevciler

İrina pederini istikbale ahibbâsını vesair hazır olanlarını murâfakatına davet ettiği ve ahalinin metih ve tahsin etmelerine kemal-i derece mesrur olup pederinin destini bus etmeye nail olmağa gayet hevesnak olduğunu beyan etmesi.

Üçüncü meclis: Antonina ve Otoropiyo

Ahalinin şad u handan olmalarından Antonina'nın mahzun ve mükeddere olması ve Proflu'nun son nefesinde Blizaryo'nun hakkında katil velettir diye söylemiş olduğu ve bu sebepten kendisi asla teselli-yab [s80] olmadığını Otoropiyo'ya ifade eyledik de Otoropiyo dahi Blizaryo'nun mahall-i muharebeden zevcesi mumaileyhaya irsal eylediği mektubu bir hünermend kimsenin tezyif etmesini ve mektub-ı mezkûrun sebebiyle Blizaryo'nun helak olacağı azade-i kayd-ı şüphe olduğundan yakında intikam almak ümidiyle mersume Antonina'yı müteselliye etmeye say ettiği tetemmesi var.

Telgraf ve mucidi

Şimdiki usul üzere gördüğümüz telgraf ki teller vasıtasıyla olup elektrik telgrafıdır, bu telgrafi evvela Franklin namında bir zat düşünmüş, bulmuş olup ve tarih-i hicretin 1189 senesinde de Ceneveli Lusaj isminde birisi birinci defa olarak meydana koymuştur. O vakitten beda ile birçok zatlar işbu elektrik telgrafının işitilmesi için türlü türlü aletler icat etmişler ve bu aletler içinde en muntazam ve işe yarayanı 1257 senesinde icat olunan olduğunu tecrübe etmişlerdir. Telgrafın icat olunduğu hayli zamanlar ise de lakin evvelki telgraflar şimdiki gibi teller vasıtasıyla olmayıp birbirlerinden uzak kuleler yapıp bu kulelerden işaret göstererek söyleşirler idi. Sonraları kulelerin adedini azaltmak ve haber alıp vermesini daha çabuklatmak için işbu kulelerde dürbün dahi kullanmağa başladılar. Teşekküre seza telgrafın menafî pek çok uzak mahaller ile az vakit içinde söyleşmektir.

Bazı malumat-ı müteaddide

Vapur: Buğu manasınadır.

Vapurlardaki kuvvet-i müteharrike dahi buğu olduğundan ism-i mezkûr bu gibi gemilere alem olmuştur.

Tramvay: İngilizce bir lügattir ki manası şerit yol demektir. Bu ismin tahsis olunmasına sebep tramvay dediğimiz arabaların şerit gibi yere uzatılan demir üzerinde yürümesidir.

Şimendifer: Bazı zevat şimendifer yolu derler halbuki Fransızca şimen; yol, dü; izafet yani k; sağır kef, sedası verir, fer; demir, yani demir yolu. Öyle ilse şimendifer yolu demek galat olduğu bediiyattandır.

Kaptan: Lisan-ı Fransevi'de yüzbaşı manasınadır. Fakat bizde sefâin rüesasına ve asakir-i bahriye kol ağalık rütbesini ihraz etmiş olan zevata denir.

Saadetli Kemal Bey Efendi'nin reşhan-ı zülal neval-ı kelk-i kariha-ı sabihâsından bahr-i sedef enzar-ı üdebaye çekide ve mahsul-ı nurdidesi olup lali-i asarın en bergüzidesinden olan ve beş numara *Bahariyye-i Edebiyat*'ta münderiç bulunan say hakkındaki makalelerinden mabad

Hakikat-ı insan fani olduğu hâlde yine hayat-ı ebediye mazhar olacak gibi çalışmalıdır yoksa herkes sayını müddet-i hayati nispetiyle tehdit ederse ömrü daimî olan insaniyet fena bulur. Dünyanın her neresine gidilse müştaksızca naz-ı naime müstağrak olmuş nice beyzadeler görülür ve onların hâline bakılınca bahtiyar olmak bahtiyar doğmaya tevakkuf edermiş. Bol hasretler çekilir, bakalım acaba bu tahassürler

Mabadı var.

[s81]

Avrupa'dan celp ettiğimiz edebiyat risalelerinden tercüme

Paris'in melodrama tiyatrosu

Bu tiyatronun inşası için 1860 sene-i miladiyesi Eylül'ünde karar vermişlerdir. Bunun inşasına memur bulunan mimarlar yüz yetmiş tane model getirip umur-ı inşasına nezaret edenler beş tanesini alıkoymuşlar olup ve yine bu şirketten birinci mimar bulunan Carlo Garniye nam usta bir tanesini alıkoyup tiyatro o model şeklinde inşa olunmuştur. Bu tiyatronun temelini vaz etmek için bir sene ta su çıkıncaya dek toprağı kazarlar ve suyu ateşli makine ile çekip temeller açılincaya kadar yüz atmış bin ameleler için yevmiye ve iki bin üç yüz gündelik dahi gece çalışan ameleler için gündelik verilmiş ve ikinci sene suyun membamı kesip temeli vaz etmişler ve üçüncü sene binanın nısfından ziyadesi inşa olunarak dördüncü sene boyaması vesair işlerini ikmal etmişlerdir. Bu tiyatronun yüz tarafında yedi kapısı olup herkes istediği kapıdan girip mermerden olan merdivenden yukarı çıkar. Mezkûr kapıların beş kapısından içeri

girer iken mermerden putlar olup diğerk iki kapısında dahi musikinin arması vardır. Uzaktan bir seyirci bu tiyatroya nazar ettiğı hâlde pek güzel olduğunu görür ve biraz daha ileri gidip baktığı hâlde kubbesinin pirinçten imal olunmuş olduğunu dahi müşahede eder. Bu tiyatronun kenarları yüzü gibi olmayıp her köşelerinde on ikişer tane meşhur mızıkâ ustalarının başları kırmızı mermer ve sunak olarak tasvir olunmuştur.

Ve seyircilerin arabaları tiyatronun önünde bulunan mermere kadar gidip oraya yanaşır. Büyük kapıdan içeri duhul eden zevat iptida sağ ve sol tarafta bulunan [] mermerden mamul put tasvirlerini görür. İkinci kapı ise, büsbütün mermerden yapılmıştır. Bu kapının sağ ve sol taraflarında diğerk iki küçük kapılar olup localara çıkar. Orta yerde bir büyük avize vardır ki otuz bin frank kıymetinde olup yalnız bu avizede dört yüz atmış adet gaz yanmaktadır. Bu tiyatroda dört kat localar olup bunların içinde 2156 seyirci oturduğu görülmüştür. Orta yerde dahi büyük bir loca olup ona saltanat locası tabir ederler. Bu loca kırk kişi alır. Bu tiyatronun tavanları dahi bütün altın yıldız ile mücelladır. Tiyatro-yı mezkûr yetmiş metre yüksekliğinde olup içerisinde dahi 2531 kapısı ve 7593 adet dolap ve loca vesaireyi küşat için miftahı vardır. Şanın⁵ yüzü elli ayak olup yalnız kilitleri yapmak için altı milyon gram çelik gitmiştir ve herikten ziyadesiyle içtinap ettikleri cihetle içerisinde daima yüz bin kıyye miktarı su ihtiyaten bulunur. Bu binaya beş yüz bin çuval harç gitmiştir. Dört sene müddette inşa edilen bina-yı mezkûrların bilcümle amele yevmiyeleri yedi yüz bin gündeliğe resit olmuş ve mezkûr tiyatronun vücuda gelmesi kırk beş bin milyon franga baliğ olmuştur.

[s82] Tasvir numara 8 resmi derç edilecektir.

Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme

Fransa'da Alsatya de Colmar köyünde nikâh taşı

Fransa'da, Alsatya de Colmar namında bir köy olup bu köyün içinde bir sazlık gibi bir mahal var ki orada bir büyük taş olup bu mahalde bir tuhaf âdet vardır. Şöyle ki mezkûr köyde bir delikanlı bir kız ile akd-ı izdivaç edecek olsa izdivaç hususunun kendisi

⁵ Şına dediğimiz mahal, tiyatro ve aktör ve aktrislerin oynadıkları mahaldir.

hakkında hayırlı olup olmadığını tecrübe için taşın olduğu mahalle gider ve eliyle taşı iter. Eğer hacir-i mezkûr sallanır ise o delikanlı emr-i izdivacı hakkında hayırlı görerek nişanlısı bulunan kızını alır ve eğer sallanmaz ise bu husustan sarf-ı nazar eder. İşbu taşta erkekler gittikten sonra müteaddit karılar da gidip güya kendi kocalarının kendilerini sevip sevmediklerini tecrübe ederler. Derç edilecek resimde taşın sağ tarafında oturan iki kimsenin mahzuniyeti taşın sallanmamasındandır. Sol tarafta ayakta olan ve şapkasını yere vurup oynamakta bulunan kimsenin dahi mesruriyeti taşın sallanmasındandır. Resimde gösterileceği misli diğer bir kimsede taşı sallamaya hazırlanmakta olup nişanlısı Matmazel de uzaktan seyretmektedir.

Tasvir numara 9 resmi derç edilecektir.

Bu köyde olan acayip düğün

Mezkûr Colmar köyünün bir acayip düğün âdeti dahi vardır. Şöyle ki bu köyden dışarı bir mahal olup orada ateş yakarlar ve gelin ile güveyi ellerine birer tane güvercin alıp mahall-i mezkûra giderler ve iki delikanlı da bunların başına birer beyaz çarşaf tutarlar. Bunlardan maada diğer bir kimse de bir beyaz sancak tutar ki bu bandıranın orta yerinde iki tane yanmış yürek olup ikisine birden bir ok geçirilmiştir. Bu sırada gelin iki ellerindeki güvercinleri boğup ateşe atarlar ve bu esnada hazır bulunanlardan diğer birisi de dağa doğru bir tüfek atar. Mutad-ı mersumun icrasından sonra gelin ile güvey evlerine giderler. On beş gün sonra düğün yaparlar.

Tasvir numara 10 resmi derç edilecektir.

Avrupa'nın edebiyat risalelerinden tercüme

Fransa'da Saint-Malo şehri

Bu şehir yarımada heyetinde ve uçurum bir taş üzerine inşa olunmuştur ve on bir bin nüfusu havi olarak karaya topraktan gayr-ı muntazam bir yolu olup fırtına zuhur eylediği vakit bu yol dahi kapanıp sandal ile karaya çıkmaya muhtaç olurlar.

Bu şehrin etrafında müteaddit deniz [] ve gemiler vardır ve bekçileri dahi olmayıp yirmi dört adet büyük köpekleri vardır ki bunları gece koyuverip gündüz bağlarlar. Resimde görülecek olan madam ve matmazeller başa gitmek için [s83] merkeplere binmişlerdir ki bunların merkepleri ziyadesiyle kuvvetlidir. Bu şehre diğer şehirlerden bazı kimseler gelip süt ve beygir getirirler ve limanda dahi pek çok gemileri olup gelip giderler.

Tasvir numara 11 resmi derç edilecektir.

Aynen tercüme

Tuna nehri hakkında bazı malumat

Eski romanların Danobiyos ve Almanların Donao tesmiye ettikleri Tuna nehri Rusya memaliğinde cereyan eden ve Volga nehrinden maada Avrupa kıtasında bulunan nehirlerin en büyüğüdür. Tuna, Avrupa kıtasının cihet-i merkeziyesiyle kıta-ı şarkiyesi beyninde olan ticaretin en büyük tarikidir. Membaı Almanya kıtasında vaki Badbiyon Dukalığı dahilinde kâin Rusk ile Briglarn arasında ki Forenavar yani Kara Orman dağıdır membaı Bahr-i Muhit sathına nispetle 850 metre mürtefidir. Tuna membaı olan mezkûr Foranavar'dan, Donao Eşnakni nam mevkiye kadar Berg tesmiye olunup yine Foranavar dağının diğeri bir cihetinden neban eden Yirigaş deresinin sularıyla birleştigi Sen Jorj nam mevkiden beri Tuna namıyla yâd olunur. Tuna nehri Almanya kıtası içinden cereyan eden en büyük nehir olup geçtiği yerlerin gayet inişli bulunması cihetiyle akıntısı pek süratli ve gayet şiddetli bulunur ve membaından savab ile Bavyera beynindeki mevkiin üst tarafında bulunan Ruahn Alp dağları kayalarının içinden geçip Ulm şehrine kadar garpten şarka doğru cereyan ederek ondan sonra cihet-i cereyanını biraz şimala doğru meyil ettirip arzı dahi seksen metreye baliğ olduğundan vapur ve sefine seyrine kabiliyet kesp ediyor. Ondan aşağı Stronburg arasından geçerek Pasu nam şehre gelinceye kadar cereyanı şimaldan cenuba doğru meyil ederek yine mecra-yı aslisi olan garpten şarka doğru müteveccih olur ve mezkûr Paso şehrine kadar Tuna-ı Bala tesmiye olunur. Paso şehriden aşağı Tuna'nın irtifai sath-i bahirden 273 metre olup meyli dahi on bin metrede üç buçuk metre nispetinde bulunarak Alp dağlarından çıkan Ayn sularıyla birleşip ve tevessü ederek Avusturya memaliğine girer.

Mabadı var.

Avrupa kıtasında Fransa Cumhuriyeti

Beşinci asır zamanında Almanyalı Frag tabir olunan bir millet Fransa memaliğine hücum ve zaptla millet-i merkumaları ismiyle memalik-i Fransa tesmiye eylemiş olup 1207 tarihinde Birinci Napolyon reis nasp olunmuş ve 68 tarihinde imparator nasp

olunup 87 tarihinde Prusya ile vuku bulan muharebede mağlup olduğu hasebiyle sandal-ı hükümetten azil ile tekrar cumhuriyete tahvil olunmuştur.

[s84]

Avrupa kıtasında Saksonya Krallığı

Saksonya hükümeti Almanya memaliğinde olup 829 tarihinde dukalık idaresiyle bidayet olunup 1222 tarihinde krallığa tahvil olunmuştur.

Avrupa kıtasında Rusya İmparatorluğu

Rusya hükümeti 248 tarihinde dukalık idaresiyle bidayet edip 571 tarihinde büyük dukalığa ve 1134 tarihinde imparatorluğa tahvil olunmuştur.

Avrupa kıtasında Danimarka Krallığı

Danimarka Krallığı'nın bidayeti 308 tarihinde olup 865 tarihinde Şelzbug ve Holstayn dukalıkları ve 1231 tarihinde dahi Lavrenburg memaliği, Danimarka hükümetine ilhak olunmakla kesb-i cesamet ve kuvvet eylemiştir.

Avrupa kıtasında Portekiz krallığı

Portekiz krallığını bidayeti 534 tarihinde olup bir müddet İspanya hükümeti taht-ı idaresinde bulunup muahharen müstakillen Portekiz Krallığı teşkil olunmuştur.

Avrupa kıtasında Belçika Krallığı

Belçika hükümeti mukaddema Felemenk hükümeti taht-ı idaresinde olup 1246 tarihinde vuku bulan ihtilalde hükümet-i mezkûrdan tefrik ile mustakillen Belçika krallığı teşkil olunmuştur.

Avrupa kıtasında Bavyera Krallığı

Bavyera Krallığı Almanya memaliğinde olup 1005 tarihinde dukalık idaresiyle bidayet olunup 1220 tarihinde krallığa tahvil olunmuştur.

Avrupa kıtasında San de Bad Dukalığı

Bad Dukalığı Almanya memaliğinde olup 961 tarihinde bidayet ve 1221 tarihinde dukalığına tahvil ile idare olunmaktadır.

Avrupa kıtasında İtalya Krallığı

İtalya hükümeti 389 tarihinde Bertold nam dukanın taht-i idaresinde bidayetle 1130 tarihinde Sardinya Krallığı'na tahvil olunmuş ise de İtalya memaliğinin ekserisi hükümet-i saireden zapt ve taksim olunmuş ve 1266 tarihinde Saksonya Krallığı'na nasp ve tayin olunan Viktorya Emanuel General Garbaldi'nin muavenetiyle vuku bulan muharebelerde memalik-i ekserisi zapt ve İtalya krallığı teşkil olunmuştur.

Kaplıcalara dair bazı malumat

1254 senesinden 1259 senesine kadar mekteb-i tıbbiye-i şahanede muallim-i evvel bulunup muahharen fevt olan Bernar nam hekim-i hazikin birkaç defa Bursa şehrinde vaki kaplıcalara azimet ederek havas ve menafine ve keyfiyat-ı istimallerine dair telif etmiş olduğu Franseviülibare Ben de Bursa namında bir risalesi vardır ki filhakika mevadd-ı mündericesi düstur-ı dakayık ve durbin-i hakayık demeye şayan ve mütalaasından ise menafi-i kesire müsteban olduğundan aynen hekim-i mezkûrun ifadatına tatbiken tercüme ve dercine ibtidar olunmuştur.

İfade-i mezkûre

Asitane-i Aliyye'de herkes Mahrusa-yı Bursa'da vaki kaplıcaların menafinden bahseder hâlbuki miyah-ı mezkûrunun hakikat ve keyfiyeti kimsenin malum olmayıp gâh tecrübesine ibtidar edenlerin [s85] bazısı rastgele illetinden bilkülliye ifagat bulup burû tam kesp eder ve gâh bilakis evvelki hâlinden daha ziyade beter ve zarardide olmakla Bursa kaplıcalarından şefayab olmak hemen talihe nasip bir keyfiyet olmuştu.

Mabadı var.

Tuğra-yı Hümayun ve nam-ı Âlişan-ı Osmani

Devletimiz Sultan Osman namında olan padişahı başlağığı ve şanlı şanlı muzafferiyetler kazandığı için Devlet-i Aliyye-i Osmaniye denmiştir. Sultan Murat Hüdavendigâr Hazretleri bir ahitnamede imza yerine pençesini al boyaya vurup basmakla ona takliten tuğra icat olunmuş ve muhteri merhum-ı müşarünileyh bulunmuştur.

Rahmetüallahüileyh

Saat ve mucidi

Evailde vakti bilmek için su ve kum saatleri kullanırlar idi. Şimdiki kullandığımız makineli saatler iptida Şark tarafında icat olunduğu söylenmektedir. Hatta Harun Reşit, Şarlman nam garp kralına bir saat hediye etmiştir. Tarih-i hicretin 810 senelerinde İtalya'da ve Almanya'da saat yapıcılar zuhur etti ve o vakitten beri saatçilik yavaş yavaş ilerledi ve saat kullanmak âdeti her tarafa yayıldı. Queen saati 913 senesinde Bavyera'da Nürnberg şehri ahalisinden Peter Henlein namında birisi icat etmiştir ki iptidaları işbu Queen saatine Nürnberg yumurtası dediler.

İhtarı umumiye

Gelecek cüze İngiliz lisanından tercüme olunup ve bir kaptana denizce ne bilmek lazım ise sual ve cevaplarıyla beyan olunan ve Cebelitarık Boğazı'ndan uzak denizi dahiline kadar mevcut fenerlerin irtifalarıyla arz ve tullarını mübeyyin bulunan cetvel ve coğrafyaca fevaif-i kesireyi müstevcib mevadd-ı nafianın dercine beda olacağı karine şimdiden beyan olunur.

Hilmi

Fransa Cumhuriyet reisi Marşal Makmaho'nun tercüme-i hâli

Marşal-ı müşarünileyh Luar nam eyaletin Suli karyesinden 1223 tarihinde tevellüt ile 1241 tarihinde Sensiyer'de vaki mekteb-i harbiyeye duhul ve iki seneden sonra mülazım-ı sani rütbesiyle mekteb-i mezburdan ihraç olunup 1246 tarihinde Afrika'ya izam ve Cezayir muharebesinde bulunmuş ve 1262 tarihine değin generallik rütbesini haiz olarak Kırım muharebesinde ibraz eylediği şecaat-ı bahadırnesine mükâfat olmak üzere Lejyon Doner nişana nail olmuş ve 1276 tarihinde İtalya'ya sevk olunan ikinci orduya kumandan nasp olunup Macenta muharebesinde ibraz eylediği şecaat-i fevkaladesinden dolayı mareşallik rütbe-i redfiasıyla Mecenta dukalığı unvanını haiz olmuştur. 1286 tarihinde Cezayir valiliği memuriyetinde bulunup Fransa ile Prusya beyninde vuku bulan muharebe için Paris'e celp ve Alsas şehrinde birinci orduya [s86] kumandan tayin olunup 18000 nefer asakir ile kemal-i şecaatle ifa-yı memuriyet eylediği esnada mecruh olarak muharebeden çekilmeye mecbur olup beş mah zarfında kesb-i sıhhat eyleyip 1288 tarihinde Versail ordusuna kumandan olup kavimlerin ihtilalini teskin eylemeye muvaffak olmuş ve 1290 senesi mah-i Mayıs-ı Rumi'nin On İkinci günü Fransa Cumhuriyeti'ne yedi sene için reis nasp olunmuştur.

Fransa Cumhuriyeti reisi sabıkı müteveffa Mösyö Tier

Luy Adolf Tier, Marsilya şehrinde 1212 tarihinde tevellüt edip on sekiz yaşında olduğu hâlde Akas şehrinde vaki hukuk mektebine duhul ve mekteb-i mezkûrdan ihracından sonra *Kostitusiyonel* nam gazeteye muharrir olmuş ve 1245 tarihinde Fransa İhtilali'nin tarihini kaleme alıp neşreylemiş ve bu sırada saih-i meşhur Kaptan Laplas ile devriâlem seyahatine çıkmak istediği hâlde bu husustan sarf-ı nazarla Minye ve diğer refikleri Aman Karl ve Tizel nam şürekasıyla *Nasyonal* nam gazeteyi tesis eylemiştir. Luy Filipnam kralın zamanında memuriyet-i fevkaladeye tayin buyrulmuş ve 1265 tarihinde Konsula Alampir tarihini neşreylemiş ve 1269 tarihinde nefy olunup Prusya ile vuku bulan muharebe için Mösyö Tier⁶ bi-fayda muhalefette bulundu ise de muvaffak olamadı, çünkü müttesif olduğu umk-ı nazar ve bahusus Napolyon'un idaresinin gavamizine vukufu muharebenin neticesindeki hatarı vukuundan evvel keşfeylemişti. Ne fayda ki Napolyon'un o dakikaya kadar aleyhinde şimşir-i zeban çekmiş olan ahali Napolyon'un adına bir teşvik ile o koca akıbet-bin aleyhine kıyam ile kapısı önüne içtima ve hanesini taşlamak gibi layıksızlığa mübaderet eylediler.

Bu sırada Mösyö Tier, hükümetin başına gelen şu hâl-i mağlubiyet iştimaline pek çok nazar-ı teessüf ve sulh u salahın ipkası için bir çare bulmak niyyet-i memduhasıyla İngiltere ve devlet-i Aliyye ve Rusya ve Avusturya ve İtalya hükümdaranına müracaat ve müşarünileyhümanın müdahalesiyle bir çare tedarik olunmasını iltimas eyleyip nihayet Paris'e zahire ithal etmek ve musalaha için mükâlematta bulunmak üzere bir mütareke istihsali zımında Versay'ta bulunan Prusya kralıyla Prens Dupsmark'ın nezdine gittiğinde müşarünileyhümanın adad ettiği şeraite bittabi muvafakat edemediği gibi düvel-i muazzamayı dahi Fransa lehine teşvik etmek gibi bir müşkülü dahi deruhte etti ise de buna da muvaffak olamadı. 1871 Şubat'ın sekizinde vuku bulan intihabat-ı umumiyede yirmi altı eyalet halkı riyaset-i idareyi Mösyö Tier'den maadasına emniyet edemedi. Taraf-ı galibin ağır teklifleriyle beraber musâlahayı kararlaştırdı ve fakat bu sırada [s87] Belgoy nam Fransa'ya terk ettirmeye muvaffak oldu. Nihayet tazminat-ı harbiye olarak Prusya'ya itası meşrut olan beş milyar frank tekasit-i muayyenesinden evvel İtalya'da muvaffak olmuş olup işte bu surette maharet-

⁶ Mumaileyhin ismi Ti'er gibi telaffuz olunur. Mersum Tier, Fransa inkılabat-ı aziminde yani 1793 sene-i miladiyesi ihtilal-i meşhurunda harap olmuş bir tacirzadedir.

i kâmile ve liyakat-ı diplomatikası sebebiyle 1288 tarihinde 103226 rey ile Fransa Cumhuriyeti'ne reis nasp olunup ve 1873'de efkâr-ı müfrete ve cumhuriyet-i mutedile ashâbı arasında zuhur eden sademat ve mücadelata takat getiremeyerek istifaya mecbur olmuştur. Müşarünileyha 1870 senesi Eylül'ün dördünde Defans Nasyonal yani müdafaa-ı millîye hükümetinin riyaseti teklif olunduk da reddetmişti. Müşarünileyh bu kere seksen yaşını beş mah mütecaviz ettiği hâlde vefat eyledi. Fakat bu âlem-i fenada vatanına karşı mükellef olduğu vezai fi maaziyade ifa ile namını da ilelebet layık olduğu azametle terk etmiştir.

Saadetli Kemal Bey Efendi'nin say hakkında olan makalelerinden mabad

Reva mıdır acaba o naz ü niemde gördüğümüz adamla halce gıptakeşlerden âlâ mıdır? Elbette değil, çünkü insan için baht denilen şeyin hakikati kudretin zihnine koluna ihsan ettiği hassalarından bahtiyarlık ise, o hassaların hüsn-i istimalinden ibarettir hiçbir serveti ketm-i ademden beraber getirmemiştir. Dünyada mal ıtlak olunur ne var ise, ikdam ile toplanır, say ile vücuda gelir bu hâlden dolayı müzayakaya semere-i atalet zarurete mahsul-ı safahat demek revadır. Bari safahat ve ataletin bu meşakkatleriyle bir arzuya değer bir zevki olsa. Atalet içinde safahat mezaristana kurulmuş bir meclis-i işret gibidir. Ona mülazamet edenler cismani her türlü mazarratına uğrarlar. Fakat nişata bedel hüzünden başka ruhani bir tesirini bulamazlar. Evet atalet mevtin küçük kardeşi, safahat hayatın büyük düşmanıdır. Atalet insanın vücuduna sarılmış bir yılanı benzer. Safahat ise, o yılanın elvanında olan ziynet kabilindendir.

Mabadı var.

Balon ve mucidi

Balon havaya çıkmak için yapılmıştır. Bunu iptida ihdas edenler Monfolfiye namında iki karındaşlar olmuşlardır. Bunlar tarih-i hicretin 1198 senesinde ilk defa olarak ihdas etmiş oldukları balon ile havaya çıkmışlardır. Balon ipek kumaşından yapılip içine hava veyahut gaz doldurarak şişer ve havaya çıkar. Balon ile birlikte çıkan adam istediği vakit işbu hava veyahut gazı azar azar boşaltıp balonu tekrar aşağı indirebiliyor. Bu adam balondan ipler ile asılmış bir nev sepet şeklinde bir mahalde durur. İptidaları içine hava doldurarak balonu uçururlar idi lakin biraz biraz [s88] vakit sonra Şarl namında birisi hava yerine gaz kullanmasını icat etti. Şimdi kullanmakta

olan bu gazdır. Muharebe esnasında balon ile havada durup düşman ordusu üzerine silah ve gülle atmak gibi yollar düşündüler ise de icrası mümkün olmadı. Hususıyla 1227 senesinde Fransa ile Rusya beyninde vuku bulan muharebede Rusyalılar böyle balon vasıtasıyla düşmanlarına hasâret etmesini istediler lakin muvaffak olmadılar.

Mudhik masmuat

Hamalın birisi köprü başından bir yük alıp Tophane'ye bırakıp avdetinde köprü başına geldiğinde sinyorun birisine saat kaçtır demesiyle sinyor cevaben keskivuvule⁷ der. Hamal bunun Türkçe bilmediğini anlayarak işaret ile saate bakmasını irâe eyledik de sinyor saate bakarak senkôr⁸ der ve hamal ise bunu bir tahkir ad ile sensin kör diyerek beynlerinde münazaayı uzatırlar ve orada bulunan bir zaptiye vasıtasıyla Kapıçı karakoluna giderler.

Hikâyat

Ektrat'tan birisi Üsküdar'a gitmeyi arzu ederek köprüde bulunan Şirket-i Hayriye vapurlarından birine binip vapurun derununda öte beri gezer iken birtakım efendilerin kaptanın yanına çıkıp oturduklarını görünce merkum dahi kaptanın yanına çıkıp sandalyenin birisine oturur ve vapurun hareket vakti gelince kaptan borudan aşağıya kumanda verir. Kürt ise gayet müteaccibane bir hâl ile kendi kendine çoş holan ne hadır nefes var imiş ki bir ufurlayışta koca tekerlekleri döndürdü demiştir.

Diğer

Etrak'tan biri Hicaz'a azimete niyet ve kasd-ı sefer murat edip ve bir gün o tarafa azimet eden vapurun birine [] mahal-i maksudu olan Cide'ye çıkar ve oradan dahi Maşya yoluna devam ile Mekke-i Mükerrreme'ye vasıl olur ise de yanında hiç akçesi bulunmadığından ve karnı dahi ziyadesiyle acıktığından ne yapacağını şaşırılmış olduğu hâlde orada birkaç Arap'ın yemek yediğini görünce selamünaleyküm diyerek yemeğin başına oturur ve onlar ile yemeğe başlayınca Araplar buna kum⁹ derler ise de Türk bunlara cevaben kum değil, toprak olsa bile yiyeceğim demiştir.

⁷ Keskivuvule ne istersen demektir.

⁸ Senkôr kelimesinin aslı senke'ur olup Fransızca Senk, beş ör saat, yani saat beş demektir.

⁹ Malumdur ki kum lafzı emr-i hazır olup kalk manasına ise de Türk anlamayıp cümlelerin malumu olan kumu zannetmiştir.

İki kişi beyninde bir muhavere

Biri: Efendim, elinizdeki nedir.

Diğeri: Güllü Agop Efendi'nin ba-imtiyazı mahsus ilanıdır.

- Tiyatroya devam ediyor musunuz?
- Ba-imtiyaz-ı mahsus her gece.
- Güllü Agop Efendi nasıldır?
- Ba-imtiyaz-ı mahsus bu akşam kapıda gördüm.

[s89] Saadetli Kemal Beyefendi'nin say hakkında olan makalelerinden mabad

Böyle bir kayıt içinde durmakta ve böyle bir ziynetle eğlenilmekte ne safa tasavvur olunabilsin bir atıl daha şebabında ihtiyarlar, çünkü işsiz geçen zamanın dakikası saatten uzundur. Bir sefih ne kadar yaşasa daha ömrüne doymadan dünyadan gider, çünkü lahvıyat içinde geçen vaktin saati dakikadan kısadır. Biz nice mirasyedi biliriz ki uzaktan hâline bakılsa huzuzata müstağrak zannolunur. Hâlbuki o biçare bütün ömrünü bir eğlence bulmağa hasreder de yine lezayiz-i âlemin biriyle hoşnut olamaz. Her ne zevk ile meluf olmak istese kadehi eline alır almaz yüzünü buruşturmaya başlayan ayyaşlar gibi daha mebde-i telezzüzde gönlü istikrahtan hâli değildir. Emeksiz eğlence, tuzsuz taama benzer. İnsan kendi sayıyla yaşamalıdır ki zamanın kıymetini bilsin, hayatın lezzetini duysun. Biz bu adama nasıl bahtiyar deriz ki hem her gün ömr-i güzeştesine teessüf eder durur hem yine eyyam-ı hayat bitmez tükenmez bir müddet-i mücazat imiş gibi vaktini geçirmeye çalışır. Sayinin perverdesi olan bir adam ise, hiç eğlence aramaya muhtaç olmaz, çünkü eğlencede iş bulunmaz ama iş de eğlence mevcuttur. Hele vakit geçirmeyi asla düşünmez, zira diriğ ki vakit kendi kendine geçer gider, yoksa onun güzeranını tesrie çalışmak bir akilın kârı değildir. Allah kâsibleri sever.

Şu sebeple ki mahluk-ı mümtazı olan insanın hayatı rahatı kesp iledir. Şüphe yok, adam bir gün elbette fevt olur lakin dünyaya ölmek için gelmiş olsaydı kaza herkesi rahim-i maderden, mezar-ı ademe düşürürdü. Şüphe yok insan her mezellete tahammül eder lakin mezellet için yaratılmamıştır. Eğer mezellet için yaratılmış olsaydı kuvve-i fatır abes yere hepimize çalışmak istidadını vermezdi. Derler ki bu kısacık ömür içinde ne yapılabilir? Vakien ebediyete nispet edersek ne kadar uzun olsa lahme-i basar gibi kalır ancak bizim hâlimize kıyas olununca vaktimiz hüsn-i istimal olunursa yaşamak

için kâfidir. Bu kadarcık bir müddet hayat içindedir ki ebna-yı cinsimizden birtakım ashab-ı say âlem-i insaniyete ta kıyamet baki olacak nice eserler yadigâr etmişlerdir.

Ayş u nuş ile bir gün ekme gam-ı ferdayı / sana ısmarladılar mı bu yalan dünyayı, kavline itibar eder misin? Ya sen yarını düşünmezsen yarın seni kim düşünecek. Turalım ki dünyayı sana ısmarladılar sen kendini kime ısmarladın ki ömrünü ayş u nuş ile geçireceksin? Etrafımıza bakalım, zihnimize müracaat edelim. Meşhuratımızda, mahfuzatımızda her ne bulursak cümlesi yarını düşünenlerin asarıdır. Yalnız hâl ile meşgul olan ömürler hep zamanın umman-ı gayr-ı mütenahisi içinde mahvolup gitmiştir. Yine de mahvolup gider. Eğer istersen ki bir günün, bir gününden âlâ olsun [s90] bugünün mahsulünden yarına bir sermaye nak etmeye çalış. Bugünkü varımı bulan ben değil miyim, yarın ne için bulamayım diyecek kadar afat-ı âlemden emin olanlarda eşrefiyet-i insaniye nerede kalır. Hüsn-i müşterek asarından olan ihtiyatta bile karıncadan dun bir safdil hayvan olduklarını itiraf etmek lazım gelir. Müstakbeldeki hâli emniyet altına almak iki kazanıp bir yemekle olur. Zaman altındır derler. Fakat o da vaktin kıymetini layıkıyla taktir etmek değildir. Bir dakikada yüz bin altın kazanılabilir lakin yüz milyon altın insana bir dakika kazandırılmaz. Hâl böyle iken gariptir ki yine vaktini kaybetmek için yüzlerce, binlerce altın sarf edenler de bulunur. Zaman sermaye-i maişet, say memba-yı hayattır. Adam zaman sayesinde geçinir, say ile yaşar. Bu hâlde zamanını saye sarf etmeyip de muattal duranlar için toprağın altıyla üstünde ne fark olabilir? Rahat döşeği yeryüzüne çıkmış mezar değil de nedir. İbzal-ı mesaide kusur etme ki olmuş / vabeste bu âlemde sükûnun harekâta / mevte yakışır var ise rahat döşeğinde / ikdam ü tahammül gerek erbabı hayata. Bizde kalenderane bir itikat vardır ki her ne yapar ise Allah yapar, emekler, saylar hep beyhudedir derler. Amenna. Her hayal için fail-i hakiki Cenabıhak'tır lakin bununla sayden el çekmek rezzak-ı kerimi haşa kendine hizmetkâr zannetmek kabilinden olur. Leyselinsane illa ma say. Gökten maide inmek bir mucize idi geçti. Biz esbabına teşebbüs etmeliyiz ki Allah'ta tesirini halk eylesin. Eğer herkes çalışmaktan el çekseydi dünyada mevttten başka kim kalırdı? Eğer herkes eline geçeni telef etseydi âlemin ademden ne farkı bulunurdu. Biz de biliriz insan bir gairesiz geçen zamanlarını düşünür. Bir de neticesi malum olan istikbaline nazar ederse bu yalan dünyayı hab ü hayal nevinden görür lakin bir kerede üzerine zaruret çökmüş bir felaketzedeye sorulsun ki hayat dediğimiz ne dehşetli bir hakikat imiş. Hasis, mirasçının

hazinedarıdır demişler. Öyledir. Bu kadar var ki tembeller de âlemin dilencisi, sefihlerde şunun bunun ırgatıdır denilse yalan olmaz. Kudretin var ise hâlini daima safa ile geçir fakat çalış ki istikbalde o neşenin humarını çekmeyesin. Bugün yarı aç durmak yarın namerde muhtaç olmadan hayırlıdır. Mümkün olur ise, bütün ömründe zevkini terk etme ancak düşün ki evladına bırakacağın miras geçmişe teessüften ibaret olmasın. Mevcudunu itlaf edip de ailesini aç bırakanlar, yavrularını yiyen kediden pek de ehven şeyler değildir. Vakien bu yolda olan sözler tembele teklif-i hizmet ve sefihe hüsn-i nasihat gibi taciz nevinden gelir.

Fakat akıllı olan şundan ihtiraz etmelidir ki kul yerine filiyat-ı insanı tenessuha mecbur etmesin. Acı söz, feleğin sillesinden ehvendir. [s91] Tabip yedavi vettabib mariz

Kemal

Artezyen denilen kuyular hakkında bazı malumat

Ziruh olan mahlukatın ve betahsis nev-i insanın eşed-i ihtiyaç ile muhtaç olduğu eşyanın başlıcası sudur. Gerçi Halik-i Biçun Hazretleri umuma hayat-bahşa olan şu maddenin ihtiyacını hissettirmeyecek surette mebzul olarak yaratmış ve her yerde ve toprağın üstünde ve altında akıtmış ise de mevcudattan ihtiyacat-ı insaniyenin ifasına kabil olan eşyanın tagayyür ve tensiki nev-i beşerin mükellef bulunduğu hassa-yı amelperverisi iktizasından bulunduğundan suyun dahi cereyanını teshil ve takrir edecek geri kalmamış ve şimdiye kadar icat olunan çeşmeler vesair türlü mecralar varest-i kayd-ı tarif bulunmuştur. Fakat Küre-i Arz'ın bazı yerleri vardır ki ya bütün bütün kabil-i istimal olan su bulunmaz veyahut bulunur ise de cihet-i intifaı suubetlice olur işte o misli mevaki için başka bir mecra icat olunarak iptida Fransa memaliği dahilinde kâin Artua nam ülkede açılmış olduğu cihetle artezyen tesmiye olunmuştur. Şu kuyuların Avrupa'da tarih-i icadı on ikinci asır yani bundan altı yüz şu kadar sene evvel ise de Çin'de ve Mısır'da tarih-i mezkûrdan pek çok zaman evvel ihtira olunmuş olduğu o memaliğin beyan ve ahvaline dair olan müdevvenatında mestur bulunur şu kuyular âlât-ı mahsusa ile açılmış gayet darlıklardan ibarettir. Derinlikleri ise mahal ve mevkie göredir. Paris'te bulunan Garanel nem mevkide açılmış olan böyle bir kuyunun umku 548 metredir. Sair yerlerde bulunanlar ise bundan daha az ve bazı yerlerde elli metre umkunda dahi bulunur. Bunlardan çıkan suyun miktarı beher dakikada üç bin litre yani 2340 kıyyedir.

Su hararetinin derecesi ise umkunun nispetine göredir. Mesela yukarıda zikrolunan Garanel kuyusu suyunun harareti 27 derece olup her vakit hamamda istimal olunan su derecesinde yani 23 derecede olmak için mezkûr kuyunun daha yüz elli metre derin olması lazım gelir idi. Şu kuyulara gelen su ise ekseriya yirmi nihayet otuz liv saatlik mesafede bulunan mecra ve membadan gelmekte idi ki biltecrübe tahakkuk etmiştir. Mezkûr kuyuların cihet-i nazariyesi bu suretle tarif olunuyor. Su ve ona müşabih sair mevadd-ı maiye hâl-i rekakette bulunmak için sath-ı zahirisinin ufku arza mütevazı bulunmak lazım geldiği hikmet-i tabiiyenin kavaidi iktizasından bulunduğundan bir yerden cereyan eden su yayılıp sathi ber-minval-ı muharrir bir hâl-i tesavi buluncaya kadar cari olur. Küre-i Arz ise, mevadd-ı muhtelifeden mürekkep olarak birkaç tabakattan ibaret olduğundan [s92] mezkûr tabakatin birtakımı suyu emip süzgülü gibi geçirdiğinden ve bir takımı suyu geçirmez surette sık vakti bulunduğundan yağmurdan tecemmu eden veyahut kayalardan kaynakayan su süzgülük hâlinde olan tabakayı geçip öteki tabakaya varır ve onun üzerinde cereyan eder. İşte üzerinde cereyan eden tabakanın vaziyeti mail olup asıl suyun başı olan noktası kuyunun açılacağı mevkiden daha mürtefi bulunur ise, o hâlde hikmet-i tabiiyenin bâlâde zikrolunan kaidesine itbaen su fırlayıp mecranın irtifasına muvazi olacak dereceye kadar sıçrar.

İntiha

Avrupa kıtasında İsviçre Cumhuriyeti

İsviçre hükümetinin bidayeti 700 tarihinde olup bir müddet Roma ve bir müddet dahi Fransa hükümetleri taht-ı idarelerinde bulunduktan sonra 708 tarihinde müstakilen cumhuriyete tahvil olunup 1231 tarihinde dahi 22 eyalet birbirine ilhak olunarak hükümet-i cumhuriye ile idare olunmaktadır.

Avrupa kıtasında İsveç ve Norveç Krallığı

İsveç hükümetinin bidayeti 392 tarihinde olup 1230 tarihinde Norveç memalığı Danimarka Krallığı taht-i idaresinden çıkıp İsveç hükümetine ilhak olunmakla İsveç ve Norveç Krallığı tesmiye olunmuştur.

Avrupa kıtasında İspanya Krallığı

İspanya hükümetinin bidayeti 881 tarihinde olup 1285 tarihinde zuhur eden ihtilallerden İzabella kraliçeyi sandal-ı hükümetten azl ile İtalya kralının mahdum-ı

sanisi Prens Ameda'yı kral nasp ve mütemadiyen zuhura gelen ihtilal ve muhasameden naşı 1290 tarihinde kral-ı müşarünileyh sandal-ı hükümetini terk eylemesiyle cumhuriyete tahvil olunup ve 1291 Kânunuevvel tarihinde tekrar krallığa inkılap ile kraliçe İzabella'nın mahdumu Don Alfons kral nasp olunmuştur.

Avrupa kıtasında Avusturya İmparatorluğu

Avusturya hükümeti 373 tarihinde dukalık idaresiyle bidayet olunup ve bir müddet Almanya İmparatorluğu ve Macaristan Krallığı taht-ı idarelerinde bulunup 1251 tarihinde Avusturya İmparatorluğu teşkil olunmuştur.

Avrupa kıtasında İngiltere Krallığı

İngiltere hükümetinin bidayeti 277 tarihinde olup 1119 tarihinde Skorviya kıtası ve 1223 tarihinde dahi İrlanda mülhak olmasıyla İngiltere hükümeti teşkil olunmuştur.

Avrupa kıtasında Almanya İmparatorluğu

Prusya Krallığı'nın bidayeti 1113 tarihinde olup 1186 tarihinde Lehistan'ın bir kısmına ilhak ve 1283 tarihindeki muharebe esnasında Almanya memalığının hayli kısmını zapt ile kesb-i kuvvet ve cesamet edip ve 1287 tarihinde Fransa ile vuku bulan muharebeden zuhura gelen fütuhatla Alsas ve Loren şehirlerini [s93] zapt ve Prusya Krallığı, Almanya İmparatorluğu'na inkılap olmuştur.

Avrupa kıtasında Devlet-i Aliyye-i Osmaniye

Devlet-i Aliyye-i Osmaniye hicretin 699 tarihinde Sultan Osman Gazi Hazretleri tarafından tesis ve muahharen ahlaf-ı girâmları haylice memalik refte refte kemal-i fütuhatla zapt ve teshir ve 857 tarihinde selatin-i uzmadan Sultan Mehmet Han tabeserahu hazretleri zaman-ı saltanatlarında İstanbul'u fetih eylediği cihetle Avrupa düvel-i muazzemesi sınıfına dahil olmuştur. Hâla erike pira-yı saltanat ve medar-ı iftihar-ı mülk ve millet şehenşah-ı cihan şevketli Abdülhamid Han-ı Gazi Efendi'miz Hazretleri'dir ki 1258 senesi bilyümn vessuud piraye bahş-ı vücut olup 1293 senesi kemal-i ikbal ve şevketle serirara-yı hilafet ve deyhim pira-yı saltanat olmuşlardır. Hemen Cenabihak zat-ı şevketsemat-ı tacdarlarını serir-i saltanatlarında ber devam ve asakir-i nusret maasir-i şahanelerini düşman-ı mülk ve millet üzerine muzaffer ve adû-yı din ve devleti dahi muzmahil ve perişan eylesin. Amin.

Eyalat-i Mümtaze-i Devlet-i Aliyye'den

Mısır, Tunus, Sırbistan, Karadağ, memleketeyn-i Sisam ceziresi

Zaman-ı atikte bazı hükümdaran ve hanlar hakkında istimal olunan elkâp ve unvan

Hint padişahına

Han-ı âlişan, sami mekân, Cemşit nişan, Hurşîd unvan, saadet bünyan, mesned nişin-i akalim-i Hindistan, ferman-fermâ-yı kulzüm ve rayan mâdelet ve şevket nümâyan, rafi-i râyat-ı Müslüman, haris-i hıttâ-yı gîtî-sitan, memba-yı asar-ı mekârim-i şehriyari, mecme-i âyat-ı mefahir-i cihan-darı, taraz-ı kisve-i ferman-revâ-yı yekün-i hatem ve kişver-güşâ-yı taravet-bahş-ı bağ-ı bahtiyari, seriârâ-yı mülk-i kâm-kâri, nizamüd-devlet-i ves-saltanat-i veş-şan, Hindistan padişahı Selim Han-ı lazal, hiyam-ı saltanat-ı kaimetü bic-cenabüd-devam ve daimet-i be evtadel-kıyam savb be asvablarına.

Acem şahına

Ali hazret, Keyvan-rütbet, Bercis-fitnat, Bahram-savlet, Hurşîd-talat, Nahit-işret, saadet iktibas, izzet istinas, mahmedet libas, Şah Abbas, dâme fi hiyâz-ı rabben-nas

Maveraünnehir hakimine

Âli-tebar, sahip-vakar, saltanat-karar, mâdelet-asar, umdetüs-selatin-i memalik-i tatar, zübde-i mülûkil-iktidar, müessis-i din-i mübin, müşeyyid-i erkan-ı şeriat-ı Seyidel-mürselin, nasir-i cunudil-İslam vel-Müslimin, kâsir-i ruusül-müşterike vel-mülhidin, mahfuf-ı be sunuf-ı avâtif.

Şah oğullarına ve evlad-ı salatine

Halefes-selatinil-izam, şerefel-havâkinil-fahâmül-mülkil-müstean, bahadır İmam Kulu Han innel-mutass-ı be mezid-i inayetil-mülkil-müstean.

Ekraddan Hoşab hakimine

Alicenap-1 imaret meab, eyalet nisap, hükümet menâb, Hoşab Hakimi Ziyet Han-1 kâm-yâb, [s94] dame izzühû ilâ yevmel-cevap huzurina

Acem'de hanlar hanına

Vâlâ-cenâb, maâlî nisâb-1 düstur, hakâyık şuur, müşir-i umur-1 cumhur, muslih-i mesâlih-i memalik-i İran, malik-i esbab-1 emn ü aman, mazhar-1 eltâf-1 rabbül-erbap, el-müstağni zatehû an elkâb, han-1 hanan olan Rüstem Han.

Kırım hanına

Cenab-1 imaret-meab, saadet intisap, zul-kadrül-etemm, vel-fahrül-esemil-[Silik] be-mezid-i avâtifül-mülkül-mennan Kırım hanı Selâmet Keray Han damet meâlîe.

Aşiret beylerine

Cenab-1 mekârim nisap, mahmedet iktisap, mazhar-1 eltâf-1 Yezdân, Falan aşiret hakimi ve beyi zade izzehû tevki-i refi-i hümayun vasıl olacak.

Nemçe imparatoruna

İftiharül-ümerâil-milletil-Masihiye, muhtarül-küberâ fi zümretül-İseviye, muslih-i mesâlih-i hacahiril-eltâfiyetül-Nasraniye

Edebiyat gazetelerinden tercüme: İtalya'nın yeni kralı Umberto Hazretleri

1844 senesi Mart'ının ön dördünde Torin şehrinde tevellüt etmiştir. Müşarünileyh hazretleri 1858 senesinde fûnun-1 harbiye tahsiline mübaşeret edip sene-i mezkûre evâhirinde uhdelerine Fiye Mont livasının üçüncü piyade alayı yüzbaşılığı tevaccüh olunmuştur. Rütbeleri 1860 senesinde binbaşılığa 1861'de kaimmakamlığa, 1862'de miralaylığa ve yine 1862 senesinde hemşiresi Fea'nın Portakiz kralı Birinci Luyi ile ad-1 izdivacı esnasında livalığa terfi olup uhdelerine süvari ikinci liva kumandanlığı tevcih olunmuştur. Avusturya ve İtalya arasında açılan muharebede Prens Umberto Kostoşetsa'da ibraz-1 şecaat ve besaletle İtalya ordusunu münhezim ve perişan olmaktan kurtardı. İki sene sonra yani 1851 Teşrinisani yirmisinde Torin'de, Cenova dukasının kerimesi Margaritsav'a ile akd-1 izdivaç eyledi. Nihayet Roma şehri İtalya zaptına geçtikten az bir müddet sonra Prens Umberto bir kolordu kumandanlığı ile şehri mezkûra gitti. 1871'de biraderi Amedea İspanya'ya kral olduktan sonra Prens Umberto

memalik-i mezkûreyi seyr ü seyahat etti ve ertesi sene Prenses Margarit ile beraber Berlin'e azimet eyledi. Âlem-i siyasette büyük bir ehemmiyet kesbetmiş olan işbu seyahati esnasında Prens Umbert Almanya imparatorunun bir kız torununa vaftiz babası oldu ve uhdelere Prusya'nın on üçüncü alayı fahri miralaylığı tevcih olundu. Prenses Margarit'ten 1869 senesi Teşrinisani on birinde Napoli şehrinde bir erkek çocuk tevellüt etti ve bu çocuğa Viktor Emanuel Ferdinand tesmiye olunup Napoli Prensi unvanı verildi. Müşarünileyh yeni kral sandal-i kraliye cülusunda ahalisine hitaben atideki beyannameyi neşretmiştir.

Suret-i nutk-ı kralı

[s95]

İtalyanlar, Büyük bir felaket [] kaffemizi yas ve mateme bıraktı. İtalya Krallığı'nın ve İtalyan ittifadının müessisi olan Kral Viktor Emanuel Hazretleri bizi terk etti. Merhum-ı müşarünileyhin son emeli milletinin selameti ve son arzusu ahalinin saadeti kaziyeleri idi. Kulaklarıma daima aks-pezir olan sedası kederimi teskin ile vazifelerimi düşünmeye beni mecbur eder. Bu sırada gerek benim ve gerek sizin için mucib-i teselli olacak bir hâl vardır. Ben muhterem pederimin açtığı şahrahından yürüyerek ona layık bir halef olmamla, siz ise İtalya'nın ittifadını ikmal ile devletimizi düvel-i muazzama silkine dahil eden pederimin efal-ı celilesine imtisal ederek ona layık tebaa olmanızla teselli bulabiliriz. Pederimin hubb-i vatan ve terakki ve hanedanımızın bais-i şeref ve iftihar olan kavanin ve nizamata ahraraneye riayeti hususlarında bana bırakmış olduğu büyük örnekleri daima hatırımda tutacağım. En büyük arzum ahalimin muhabbet-i kalbiyesini kendime cezbetmektir. Ey İtalyanlar, ilk kralınız öldü. Onun halefi sizin nizamata ve kavaninizin ölmez olduğunu size ispat edecektir. İşbu hengam-ı yas ve kederde tesellimizi ittihatta arayalım. İtalya'nın mucibi halası olan ittifak ve ittifadımızı teyit edelim.

İntiha

Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme

Elektrik ziyası

Fransa'da çok dükkânlar, fabrikalar ve demir yolu mevkipleri elektrik ziyası ile tenvir kılınmaktadır. Bu aydınlıkta bir adam gece de dahi gündüz gibi çalışabilir. Elektrik ziyası o kadar çoktur ki gündüz aydınlığı gibi her tarafa yayılır, gözleri yormaz ve

renkleri gündüz aydınlığı gibi berrak gösterir. Elektrik ziyası âlât-ı elektrika vasıtasıyla istihsal olunur. Gazdan ve aydınlık veren sair madenlerden daha ucuzdur.

Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme

Kolera ilacı

1849 senesinde bir Fransız koleranın ilac-ı katiyesini yahut illet-i mezburenin sebep-i asliyesini keşfedecek olan zata mükâfat olmak üzere Paris'in encümen-i danişine ba vasiyetname on altı bin liralık bir meblağ terk eyledi. İşbu vasiyet eden zat-ı mezkûr meblağ-ı mükâfat olarak be hak yerine verilinceye değin faizinin sene be sene kolera üzerine malumat-ı mühimme neşir ve ita eden zevata verilmesini dahi emir etmiş idi. Bu kadar cesim bir meblağdan ibaret mükâfatı almak için çok hekimler ve âlim zatlar birtakım taharriyat ve tetkikat-ı tıbbiye icra ettiler ve bu madde üzerine yazılmış olan birçok risaleler ve bentler Paris'in encümen-i danişine takdim olundular ise de şimdiye kadar büyük mükâfatı kazanan olmadı ve ihtimaldir ki kimse dahi o mükâfatı be hak kazanamayacaktır. Filhakika olabilir ki kolera illetinin ilacı keşif olunmazdan evvel illet-i [s96] mezbure yumurcak illeti gibi dünyadan napedid olsun lakin kolera illeti üzerine malumat-ı mühimme ita eden iki hekime mükâfaten bâlâde mezkûr meblağın faizinden birer miktar verilmiştir.

Bu hususa dair muharririn efkârı

Avrupalıların şu teşebbüsatları şayan-ı takdirdir çünkü bu cihetle hem kendi milletlerini günlerce değil, günlerce belki aylarca, senelerce tamik-i efkârla bu misli tetkikata teşvik ve bu suretle de hükümetlerine ara sıra hakikaten istifade-i umumiye merbut bazı mevadd-ı nafia buldukları derkârdır.

Mehmet Hilmi

Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme

Prusya'da telefon

Uzak mahallere ses işittirmek için icat olan telefon yani mevsil-i seda tesmiye olunan bir nev alet şehirden şehire vasıta-yı mükaleme olmak üzere yakınlarda Almanya devleti tarafından kabul olunmuştur. İlk tecrübe birkaç hafta mukaddem Berlin'in merkez telgrafhanesi ile Blandenburg şehri telgrafhanesi arasında icra olundu. Almanya'nın telgraf naziri bu tecrübenin neticesinden o derece memnun oldu ki

Berlin’de ve Almanya’nın sair büyük nehirlerinde vasıta-ı mükâleme olmak üzere mevsil-i seda aletinden birkaç yüz adet imal ve istimal olunmasını emretti. Yeni yapılan mevsil-i seda aletinde mıknatıstan iğneler olup insan sedasından ihtizaza gelirler ve bu ihtizaz maden-i teller vasıtasıyla bir merkezden öbür merkeze kolayca nakledilir. İşbu alet ehvendir ve ufak olarak bir mahalden başka bir mahale kolayca nakil olunabilir. Memalik-i Müctemia-yı Amerika’da Philadelphia, Boston, New York vesair üç bin kadar şehirlerde bir vakitten beri işbu mevsil-i seda aleti istimal olunmaya başlamıştır.

Avrupanın bazı memaliginde olan mektepler

Avusturya’da bahçıvanlık, medeniyet ve ziraat mekteplerinde maada sanayi-i muhtelif için 1037 bap mektep vardır ve bu mekteplerin muallimleri ve 4296 nefer şakirtleri ise 67713 neferdir. Bavyera’da kızlara zanaat öğretmek için 1671 bap mektep ve 1837 nefer muallim vardır ve bu mekteplerin şakirdanı 71635 neferdirler. Kezalik Bavyera’da Münih şehrinde fûnun ve sanayi-i kesireye müteallik bir mektep ve sanayi-i adiyeye için 36 bap mektep ve ziraat için 4 bap mektep vardır. Almanya’da 34 bap mühendislik mektebi, 25 bap maden mektebi, 17 bap orman mektebi, 108 bap tüccarlık mektebi, 46 bap ziraat mektebi, 10 bap baytarlık mektebi ve sanayi-i saire için 86 bap mektep vardır. Danimarka’da fen-i ziraat tahsili için 49 bap âli mektepler vardır ve işbu mekteplerin 3135 nefer şakirdanından 1003 neferi nisa taifesindedirler. Felemenk’te gemicilik için 11 bap ve sanayi-i muhtelif ile fen-i resim için 32 bap mektep vardır. İsviçre’de 4373 nefer kadınlar mekteplerde el hüneri dersi vermeye meşguldürler.

[s97]

Prusya mekteplerine dair malumat

Çok defa denilmiştir ki bundan beş sene akdem vuku bulan Fransa ve Prusya muharebesinde Prusyalıların, Fransızlara galebe etmesine başlıca sebep Prusya asakirinin Fransız askerinden ziyade terbiyeli ve malumatlı olması idi. Emr-i talim, Prusya’da umumi ve mecburidir. Adi mekteplerde terbiye görmemiş olan bir Prusyalı pek nadir bulunur, çünkü memalik-i mezburede her çocuk mektebe gitmeye nizamemecburdur. Oğlunu veyahut kızını mektebe göndermeyen validenin, ceza vermesine hükmolunur. Bir defa ceza-yı nakdi verdikten sonra yine evladını mektebe

göndermeyen valide, iki kat ceza-yı nakdi verir. Bazen dahi mahbese ilkâ olunur. Bütün Prusya'da her şehirde ve her köyde adi mektepler bulunmaktadır ve bu mekteplerin masarifi şehrin ve köyün ahali tarafından tesviye olunur. Bir adam ne kadar fakir olsa yine evladını mektebe göndermeye mecburdur. Adi mektebe giden her çocuk haftada yirmi para tediye etmelidir, lakin çocuğun validesi bu cüzi meblağı vermeye muktedir olmadığı hâlde çocuk meccanen mektebe kabul olunur. Köy mekteplerinde şakirdan Almanca yazı, kıraat ve coğrafya, tarih ve ilm-i hesabın dört esas kaidelerini öğrenir. Şehir mekteplerinde ise şakirdan Latince yazı, ilm-i hesapta dahi dört kaidelerden maada küsurat ve erba-yı mütenasibe kavaidini tahsil ederler. Çocuklar ancak adi mekteplere gitmeye borçludurlar. Onları âli mekteplere göndermek validenin iradesine menuttur. Prusya'daki mektepler on bir nevdir ve hepsinin masarifi devlet yahut ahali tarafından tesviye olunur. En adi mektepler yukarıda zikrolunan mekteplerdir. İkinci derecede olan mekteplere mekteb-i rüştiye denilip bunlarda şakirdan, adi mekteplerde tahsil ettiğini ikmal eder. Üçüncü derecede olan mekteplere mekteb-i sanayi denilip bunlarda çocuklar ecnebi lisanlar, fünün-i zarife ve ulum-ı müteaddide tahsil ederler. Hocalar yetiştirmeye mahsus olan mektepler bir derece daha yüksektir ve erkek ve kız çocuklardan ileride bulunanlar bu mekteplerde hocalık usulünü tahsil ederler. Bâlâde mezkûr mekteplerden maada kolejler, enva-ı zanaat, mimarlık, madencilik, ziraat ve baytarlık mektepleri nihayet darülfünunlar vardır. Hocalar ve müderrisler memurin-i devletten sayılıp maarif-i umumiye nazırının taht-ı nezaretinde bulunurlar. Prusya'da hocalara verilen ücret çok değildir Berlin'de hocalara verilen en yüksek maaşı senede yüz yirmi liradır. Kız mekteplerinde dikiş hocalarına verilen maaş ise senede ancak on liradır. Fakat Prusya'da ucuzluk olduğundan geçinmek kolaydır. Prusya'da mevcut olan adi mekteplerin sayısı cemen 28000 ve onlarda tahsil-i ilim eden şakirdanın sayısı 3 milyon kadardır.

Aynen tercüme

Evailden kalma filler

Fil dişi şimdi çok şeylere kullanıldığı [s98] sebepten kâfi miktar fil dişi ele getirmesi güçtür, lakin yakınlarda Sibir'in bir tarafında külliyetli fil dişi bulundu. Diyar-ı mezburun iklimi evailde sıcak olduğundan o taraflarda çok fil yaşarmış. Muahharen mezbur iklimde baki olan tebeddülât sebebinden filler telef olmuşlardır, lakin kar ve

buzlar altında mahfuz olan kemikleri şimdi kesret üzere çıkarılmaktadır. Amerika'nın şimal-ı garb cihetinde Alaska denilen fillerin teni çürüyüp mahvolmuş, lakin kemikleri olduğu gibi şimdi külliyyetle meydana çıkarılır.

Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme

Adi yollar üzerinde işleyecek arabalar

Hep adamların demir yolu arabalarından istifade etmekte olduğu cümleye malumdur hâlbuki demir yollarını gerek inşa ve gerek hıfz etmeye külli masarif lazım olduğundan her yerde demir yolu yapmak mümkün değildir. Binaenaleyh adi yollar üzerinde yürümeye münasip bir nev vapur araba yani makineli arabanın icadı lazım sayılmıştır. Bu misli bir vapur arabasının lüzumu Amerika'da o derece hiss olunmuştur ki Memalik-i Müctemia-yı Amerika eyaletlerinden birinin hükümeti adi yollardan arabalar çekip getiren bir nev vapur makineli arabayı icat eden adama mükâfat olarak iki bin lira vermeyi vaat eylemiştir.

Lakin icat olunacak bu yeni arabada şu hasiyetler bulunmalı yani mezbur araba tecrübe olunduğu vakit adi yollar üzerinde saatte beş mil olarak ekalli iki yüz mil uzağa gidebilmeli. Adi arabalardan geniş olmamalı. İktiza eylediği hâlde ileriye yahut geriye hareket edebilmeli ve karşısına başka bir araba çıktığında bir tarafa çekilebilmeli. Nihayet bir mil mesafede iki yüz ayaktan ziyade olmaya tepelere çıkabilmeli. Mezbur araba beş sene muvaffakiyetle işler ise vadolunan mükâfat arabanın mucidine ita olunacaktır.

İntiha

Lizbon şehrine dair biraz malumat

İşbu şehir Portekiz devletinin payitahtı kapısı bundan otuz sene mukaddem bina olup fevkalade musannadır. Mezkûr kapının pişgâhında banisi olan hükümdarın esb üzerine rakip tunçtan mücessem resmi mevzudur. Bundan akdem Fransızlar bu şehri harben zapt ve istila ettikten sonra masarif-i harbiyeleri tazmin olunmak şartıyla musâlaha olup asakiri çekecekleri sırada masarife bedel imparatorun zikrolunan resmini talep etmişler ise de Portekizler razı olmamış olduklarını rivayet ederler. Mezkûr beldede çıkan masnuat ve meyve vesaire bir diyara mahsus değildir. Lizbon şehrinin ab ve havası begayet latiftir.

Banka-ı Devlet-i Aliyye-i Osmaniye

Tarih-i teşkili 1863 sermaye-i itibariyesi 4 milyon 50 bin İngiliz lirası, sermaye-i nakdiyesi 2025000 İngiliz lirası, merkez-i idaresi [s99] Dersaadet'te, Galata'da Bank Sokağı'nda, Londra'da Trogmorton Sokağı'nda numara 26 ve Paris'te Miriyer Sokağı'nda numara 7, şubaları İskenderiye ve Beyrut ve Afyonkarahisar ve Larınka ve Aydın ve Manisa ve Selanik ve İzmir. İşbu bankanın vezaif-i mahsusası isham-ı umumiyenin idaresiyle banka-ı kaimiyesinin ihracı ve havalat-ı bedelatının tahsili ve hevalat ıskontosu ve tevdi olunan mebalige faiz itasıyla her nev muamelat-ı sarrafiyeden ibarettir.

Evzan-ı düvel

Metre yani zira-yı aşari: İşbu metre yani zira-yı aşari daire-i nisfinneharın rubunun on milyondan bir cüzüne müsavidir.

Bir metre müsavidir bir zira-yı aşari yedi parmak ve yedi sağır parmağa.

Bir metre müsavidir bir arşın 3 rub bir krah

Bir metre müsavidir bir endaze 4 rub

Bir kilometre müsavidir 1000 metreye yani 1303 arşın 19 parmak 16 sağır parmak

Bir metre müsavidir 27 kileye

Bir kilogram yani kıyye-i aşari müsavidir 312 dirhem bir çekirdeğe

Bir lider müsavidir nısıf kilograma

Bir gram yani dirhem aşari müsavidir bir denk bir çekirdeğe

Bir tonilato müsavidir 1000 kilograma

Bir tonilato müsavidir bir kantar 31 kıyye 183 dirheme

Bir kental müsavidir 78 kıyyeye bir batman müsavidir 6 kıyyeye

İngiltere

Bir lodra müsavidir 176 dirheme

Bir yarda müsavidir bir arşın 5 parmak 2 sağır parmak

Bir lider müsavidir 140 dirhem 28 buğdaya

Avusturya

Bir pond müsavidir 175 dirheme

Rusya

Bir pond yahut lider müsavidir 127 dirheme

Bir pont müsavidir 12 kıyyeye

Paris gazeteleri

Paris'te her gün 14100000 gazete tab olunur. Bu kadar nüshadan ancak dört yüz bin adedi asıl katalog gazeteleridir.

Gümüş sikke

Yunanistan'da Arkos padişahı Fiton ilk defa olarak tarih-i milattan 860 sene kadar evvel yani Hazret-i Süleyman'ın bina ettiği heykelin inşasından yüz kırk sene kadar sonra gümüş sikke darp etti.

San Francisco Darphanesi

1876 tarihinde San Francisco darphanesi cent 8 milyon 540 bin İngiliz lirası kıymetinde altın ve gümüş akçe darp olundu. Bu meblağ 1876 senesinde İngiltere'nin üç darphanesinde kesilen akçelerin yekûnundan ziyadedir.

Muharebe-i hazırada Rusya devleti asakirinin masarif-i yevmiyeleri

Muharebe-i hazırada Rusya devletinin kendi ordusunu beslemek için yevmiye yedi yüz bin ruble yani 12600000 kuruş sağ akçe [s100] masraf etmekte olduğu söylenir. Muharebe esnasında Ruslar kendi beygirlerini bazen yulaf, bezelye ve çavdar unundan ve öğütülmüş keten tohumundan yapılmış bir nev ekmek ile beslerler. Mezkûr hububattan ufak peksimetler yapıp kuruturlar. Bu peksimetler yulafın tuttuğu yerin ancak bir rub kadar yer tutarlar. Petersburg'da bir şirket be her gün işbu peksimetlerden on bin tane çıkarıyor. Bu peksimetlerin beygirler için çok besleyici bir yem olduğu söyleniyor.

Meskukat-ı düvel

Düvel	Meskukat	Frank	Santim	Kuruş	Para
Osmanlı	Lirası	22	77	100	
Fransız	Yirmi frank	20		86	31
Fransız	Frank	1		4	131

İngiliz	Liver Sterlin	25		110	
Avusturya	Karanes	11	65	51	22
Avusturya	Fiyorin	2	60	11	11
Prusya	Daler	3	71	16	4
Roma	Skodin	5	30	22	37
Felemenk	Fiyorin	2	13	9	8
Meksika	Piyaster	5	14	22	6
Amerika	Dolar	5	18	22	16
İsveç	Daler	5	67	24	22
İran	Tümen	11	24	48	29
Rusya	Pul	21	11	89	16
Rusya	Ruble	4		17	14
İspanya	Piyaster	5	26	22	33
Danimarka	Rikdaler	2	83	13	6
Portekiz	Mileray	7	7	30	27
Bavyera	Fiyorin	2	16	9	14
Brezilya	Mileray	5	55	24	2
Saksonya	Daler	3	75	16	8
Peru	Dolar	5	16	22	12
Yunan	Dirahmin		88	3	32

Japon Postanesi

1876 senesinde Japon postanesi 3 milyon kadar mektup gazete ve bohça dışarı gönderdi ve bu kadar mektuplardan ancak 114 kütası kayboldu. Bu mektuplar için alınan posta ücreti yüz yirmi bin liraya baliğ oldu.

Amerika'da gaz

Geçen dört seneden beri Amerika'dan dışarı gönderilen gazın miktarı her gün artmaktadır. Dünya üzerinde az çok medeniyet kabul etmiş olan bir yer yoktur ki oraya gaz gönderilmesin. Bu kadar çok gaz sürülmesinin sebebi şudur ki gaz yakılacak nesnelere en âlâsı ve en ucuzudur. İptidadan şimdiye kadar Pensilvanya ve Garbi

Virginia eyaletlerinde seksen milyon İngiliz lirası kıymetinde olarak seksen milyon sandık gaz çıkarıldı.

[s101]

Hayal ve Karagöz

Hayalin mucidi Şeyh Kuşteri merhum olup müşarünileyh asrı Sultan Orhan'da vefat etmiş ve cesedi Bursa'da defnedilmiştir. Şeyh Kuşteri Hazretleri akil ve kâmil bir zat olup en dakik zevat-ı meşhurdan madud idi. Müşarünileyhin elan icra-yı lubiyat edilmekte olan hayal oyunlarını icadı oyun icra etmek niyetine menut olmayıp zirdeki rumuzat ve işaretata merbut idi.

Suret-i işaret

Perde-i hayal on iki ip ile bağlanacak olup mezkûr ipler ile bağlanmaz ise hayalciler tarafından lubiyat icra edilmez ve bu on iki ip on iki tarike işarettir. Karagöz¹⁰ nefse işaret olup, Hacivat akla işaret eder ve hayal perdesinde siyah perdenin çok olup beyaz perdenin az olması dünya üzerinde müşrikinin çok olup mümininin az bulunmasına işarettir ve orta yerde yanan meşale insanın hayatıyla mematına işaret olup meşalenin yanması hayata ve üflendiği vakit derakap sönmesi hayat ile memat arasındaki farka işaret imiş.

Saadetli Kemal Bey Efendi'nin eser-i âlilerinden olup Gedik padişah vaki Güllü Agop Efendi'nin imtiyazı tahtında bulunan Osmanlı tiyatrosunda çent defa kapısında kâin birinci gazinosunda hayalhane-i Osmani müdürü Hamdi Efendi menfaatine işbu 1295 senesi Sefer'in 24. Perşembe akşamı yani Cuma gecesi icra edilen Zavallı Çocuk nam tiyatro dramında aşk muhabbet üzerine yazdığı tarif.

Âlemde bin türlü ihtiyaç bin türlü meşakkat bin türlü bela, bin türlü acı, bin türlü illet, bin türlü ölüm hep insan içindir. Cenabıhakk'ın ise kullarına bu kadar iptilalara karşı dünyada yalnız bir ihsanı görülür, o da muhabbettir. Ömrün meşakkı çekilir ise yalnız muhabbet sayesinde çekilir. Hayatın bir lezzeti var ise yalnız muhabbettir. Ne büyük lezzettir ki insan cefasında da bir başka lezzet bulur. Muhabbetle yaşayanlar nasıl

¹⁰ Aslı Hacı Evhed olacak.

yaşasa memnun yaşıyor. Muhabbet için ölenler nasıl olsa memnun ölüyor. Siz şimdi belki muhabbet neden hasıl olur diye düşünürsünüz, nenize lazım. Gönlünüzde muhabbet yok mu peyda etmeye çalışın, var mı etrafınıza bakın yerleri daima bahar kökleri daima şafak görürsünüz. Her yaprak nazarınızda canlanır bir tuti kuşu kesilir size tatlı tatlı gönlünüzün sırrını, sefasını söyler. Her bulut gözünüzün önünde açılır bir tel gömleğe döner size hayal meyal sevdiğinizin sinisini gerdanını gösterir. Bir tenhalıkta, bir vahşette kaldınız mı hiç çekinmeyin hemen uykuya yatın ki daima [s102] sevdiğinizin şekline temessül etmiş bir cism-i latif kalbinizin aguşuna düşmeye hazırdır. Yolunuzda bir muhatara mı gördünüz hiç korkmayın hemen ileri gidin ki daima sevdiğinizin kalıbına dökülmüş bir melek-i müvekkil etrafınızda muhafızdır. Bir âşık için ölüren mezarının üstünde çiçekleri bakanıyla veya gözlerinizin yaşıyla sulayacak bir refik-i ruhani mevcut olduğunu bilmek dünyadan rahatça gitmek için ne büyük kuvvettir. Âlemde kim var ki yâr ile bir döşekte bir saatte ölmeye bütün hayatını feda etmesin.

İntiha

Cennet mekân Dördüncü Sultan Murat Han Hazretleri'nin hekimbaşısı Nidayi merhumun hatt-ı desti olan risaleden mehuzdur.

Hindi, Rumi, Farisi etibba-ı meşhure müttefikül-efkârdırlar ki cemi marazlar altı şeyden tekevvün eder. Birincisi kesret-i cima, ikincisi geceleri az uyku uyumak, üçüncüsü gündüzleri çok uyku uyumak, dördüncüsü bevli hapsetmek, beşincisi gece yarısı su içmek, altıncısı taam üzerine taam yemek.

Kırmızı kar

Bundan üç sene mukaddem Konya vilayeti dahilinde kâin bu devirde kırmızı kar yağmış olduğu alınan telgraf haberlerinden müsteban olmuştu. Karın kırmızı renkte bulunması içinde gayet ufak mantarlar veyahut yosunlar tekevvün eylemesinden ve bir de karın içinde kırmızı renkte böcekler bulunmasından neşet edip emsali pek çok defalar görülmüş ve hatta 1760 senesinde İsviçre'de bu misli kar yağmış olduğu sahayif-i tevarihte mestur bulunmuştur. Kırmızı kar olduğu gibi yağmur dahi yağmakta olup bu dahi bâlâde mezkûr esbaptan neşet eylemektedir.

Asar-ı sâlifede esrar-ı tabiat şimdiki kadar hal ve keşif olunamamış olması münasebetiyle bu misli şeyle nişane-i gazap addolunur ve her şeyden istifade gözetin papazlar, bunu dahi sermaye-i terhibat add ile birçok akçeler cemine muvaffak olurlar idi. Ancak gitgide malumat-ı beşeriye terakki etmiş olması münasebetiyle bunun dahi tabiatın asarından olduğu hal ve keşif olunmuştur.

Kırmızılığı içinde kırmızı böcek olmasından dolayı olan kar hal ve tecrübe olunduk da her bir damlasında 12960 tane kırmızı hayvancıklar bulunduğu anlaşılmıştır.

Amerika'da elmas çıkan Logapiryanti memaliği

Belde-i mezkûr dört derecede vakidir. Elmasın oradan çıktığı hasebiyle ahdi karipte tüccar imar eylemiştir ve ahalinin ekserisi üsera-yı zenciyedir. Elmas ihraç etmek üzere canib-i hükümetten arazi mubayaa ve hazar ederler. Elmas gayet amik ve kumsal yerlerde tuz damarları gibi damarlardan çıkar ve çay mecralarında ve taş dahilinde dahi bulunur ise de makbul ve muteberi [s103] kumsal yerde çıkandır. Tatil olan pazar günlerinde ameleden işleyenlerin bulabildikleri elmas kendilerine ait olmakla bunlardan biri, bir pazar günü çalışıp oralarda naziri görülmedik bir kıta elmas bulmuş ve tüccardan biri görüp merkumu ziyade sarhoş ederek gayet ehven paha ile elinden alıp Rio de Janeiro yüz bin liraya satmış ve işтира eden dahi iki misli bedel ile diğerine fûruht etmiş ve bu haber zenci-i merkumun sahibine aksettik de eşna suretle merkumu katil eylemesi üzerine amelenin pazar günlerinde destres olacakları elmasları sahiplerinden maada kimseye satmamaları için canib-i hükümetten tembihat neşir olunmuştur. Mahal-i mezkûrda asla su bulunmadığından vapurlar vasıtasıyla mahal-ı baiden su getirip ağır paha ile satmaktadırlar fakat müskirata dair meşrubat ucuzdur.

7 numara Bahariyye-i Edebiyat'ta bu cüze kaptanlara nafi bazı mevvad neşredileceği vadolunmuş idi. Her ne kadar karin-i girâmın enzar-ı umumiyesine daha nafi ve mündericatu menafi-i kesireyi şamil ve cami diğer mündericata dahi destres olduk ise de vaad-ı mevuttan rücu etmeyerek dercine ibtidar kılındı.

Kaptanlara mahsus bazı esele ve ecvebe

Sual: Şems'in gurubuyla ru-yı semada lal müşahede olunur ise neye alamettir.

Cevap: Güzel havaya alamettir.

Sual: Tuluuyla lal kırmızı neye alamettir.

Cevap: Fena havaya yahut yağmura ve zuhura gelmekte rüzgâra alamettir.

S: Sabah üzeri ru-yı semada beyazlık olur ise neye işarettir.

C: Güzel havaya işarettir.

S: Kisret üzere beyazlık müşahede olunur ise ne demektir?

C: Rüzgâr yahut sümbüli havaya.

S: Yumuşak ve narin bulutlar olur ise ne demektir?

C: Bir miktar rüzgâr ile güzel hava.

S: Kenarları koyu ve kati olarak bulutlar müşahede olunduk da?

C: Rüzgârdır.

S: Mağmum ve karanlık mai bulutlar olur ise neye işarettir.

C: Rüzgâra işarettir.

Mabadı var.

Dersaadet'te bulunan su gemileriyle yollarına dair malumat

Dersaadette haric-i sur bulunan kadim iki büyük kemerinin birisi Adriyanus ve diğeri Kostantin Kayser'in binası olup bad-ı zaman Valensi ve Costiyanus Kayserler şehri tezyin ve tevsî eylediklerinde bunları dahi tamir etmişlerdir. Bu Costiyanus kemerinin suyu Bulgar suyu kurbunda [s104] Evhadeddin deresinde vaki dört bentten gelip İdralis çayının suları dahi ona munsap olur ve Valens kemerinin suyu Avez Köyü ve Halkalı Köyü bentlerinden ve Andro Nikos Kompenno kayserin bina eylediği kule sebebiyle Yunani'de kule manasına Bergus tesmiye olunan kariye kurbunda inşa eylediği iki büyük bentten gelir. Buna Halkalı suyu tesmiye olunup şehre Edirne kapısından birkaç lağımdan girer ve Fatih ve Sultan Selim ve Süleymaniye ve Bayezid ve Sultanahmet ve Yeni Saray gibi yüksek mahallere tevzi olunur. Bir keyfiyet-i garibe olarak mezkûr Bergus bentlerinin banisi Andro Nikos Kayser ve onları müceddeten tamir eden Sultan Osman-ı Sani merhum ihtilal ahvalde devlette birtakım fesede yüzünden zahmetler çekmişlerdir. İşbu Valens bentlerini Fatih Hazretleri dahi tecdit

buyurup bu suları şehre getiren [] kemerini yine Valens Kayser Kadıköy duvarlarının enkazıyla Kostantinye içine üçüncü tepenin önünde bina ettirmiş ve kayser vaktinde bildefeat tamir olunduktan sonra nihayet Kanuni Hazretlerinin himmetleriyle büsbütün tecdit buyurulmuştur. Bu kemerlerden başka Konstantinye'nin binası daha sair zir-i zemin su yolları olup Alibeyköy taraflarından Kanuni-i müşarünileyh hazretlerinin binası olan Eğri Kapı taksimine dahil ve iki kol olarak biri Sultan Selim altından At Pazarı mukassimine ve ondan Aksaray ve Yeni Cami, Çukur Çeşme ve Yeni Kapı ve Gedik Paşa ve Nalbant ve Yerebatan ve Gülhane ve Topkapı Sara-yı Hümayun'u gibi dağ eteği alçak mahallere vasıl ve diğer kolu Eyüp ve Balat ve Taydıkla taraflarına cari olur. Evailde bu sular Eğri Kapı dahilinde hâlâ harap duvarları meşhur bir büyük sarnıçta müctemi olup şehre oradan taksim olunur idi. Elyevm, Kırk Çeşme şöhretiyle maruftur. Dersaadet'e gelen miyahın üçüncü nevi Turunç suları olup Ferhat Paşa Çiftliği ve Latros ve Topçular ve Behram Paşa köyleri taraflarından cem ve Yenibahçe ve Soluka ve Topkapı havalisinden şehre girip Emir Buhari ve Saraçhane ve Sepetçiler ve Hasan Paşa hanı ve çarşı ve Nur-ı Osmaniye ve Mahmut Paşa havalisine ve diğer kolları Hekimoğlu Ali Paşa ve Macuncu etrafına tevzi olunur.

Farsiyülibare bir zayceden müstahrectir.

Garaibattan bazı çeşmeler

Çeşme-i Ateş: Antakya arazisinde olup eğer o çeşmenin içine bir odun veya sair bir şey atılacak olsa derhâl ateşte yanar gibi yanarmış.

Çeşme-i Muş: Mısır nevahisindedir ve o mahal bir çayırılık mahaldir. Eğer o çeşmenin suyundan ve o çayırılığın toprağından alıp çamur ederek ve o çamuru fare bulunan mahalle koyarlar ise, o mahalde bulunan fareler mündefi olur imiş.

Mabadı var.

[s105]

Şehzâdegân-ı civanbahtan-ı hazarat-ı cennet-mekân Sultan Abdülmecit Han-ı Gazi Hazretlerinin mahdum-ı âlileri

Esami-i şehzâdegân	tarih-i veladetler
Devletli, necabetli Mehmet Reşat Efendi Hazretleri	1260
Devletli, necabetli Ahmet Kemalettin Efendi Hazretleri	1263

Devletli, necabetli Nurettin Efendi Hazretleri	1265
Devletli, necabetli Burhanettin Efendi Hazretleri	1268
Devletli, necabetli Süleyman Efendi Hazretleri	1277
Devletli, necabetli Vahdettin Efendi Hazretleri	1277

Cennet-mekân Sultan Abdülaziz Han Hazretlerinin mahdum-ı âlileri

Esami-i şehzâdegân	tarih-i veladetler
Devletli, necabetli Yusuf İzzettin Efendi Hazretleri	1274
Devletli, necabetli Mahmut Celalettin Efendi Hazretleri	1279
Devletli, necabetli Abdülmecit Efendi Hazretleri	1285
Devletli, necabetli Mehmet Şevket Efendi Hazretleri	1276
Devletli, necabetli Mehmet Seyfettin Efendi Hazretleri	1291

İlm-i tıp

Cesed-i insana hail olan emraz-ı muhtelifinin zuhur ve mebadisini bulup illetine göre muâlecesini tertip ederek şifaya ceht etmeye dair bir fen-i azimedir.

İlm-i teşrih

Laşe-i emvatı şak edip sebep-i mevtleri olan illetlerinden zuhur etmiş olduğuna bit-tecrübe aşına olmaya ve yine cesed-i insanın terkibi ne tarz idüğünü bilmeye mahsus bir fen-i nev zuhurdur. İlm-i mezkûr etıbbaya cesed-i insanda kâin merkeb-i azem ve gayrinin kemiyet ve ahvalat-ı sairelerini ilan edip fen-i mezbura gereği gibi aşına olunduğu surette sıhhat ve afiyete mucip olan edviyeler suhuletle tertip olunur.

Cerrahlık

İşbu ilm ez cümle aksam-ı tıptan müfit ve muktezi bir kısım olup birun-u vücutta zuhur eden cerahat ve nefh ve temreyi ve hasbe gibi yaraları tefekkut ve tımarlarına elzem bir fendir.

Eczacılık

Edviye ve muâleceye mensup olan eczaları cem ve iddihar amade etmenin usullerini ve vecihle terkip ve yekdiğerine tahlit olunacağını ve nüshalarının ne üslupla tanzim

olunmasını tarif ve ilan eden bir fenn-i şâfi olup atik Rumi lisanınca forma kopya tesmiye olunur.

[s106] Hindistan'da vaki ray ve raca ila maharaca

Hindistan'da büyük hükümdarlara ray ve küçüklerine dahi alamet-i tasgir ile raca denilir. Maharaca ise, İslam olmayan prenslere ıtlak olunur. Şimdi Hindistan'da nizam-ı hükümetten başka müstakil hükümet olmayıp eğer ki hemen Rumeli kıtamız kadar büyüklüğünde olan ve ahali kâmilen İslam bulunan mezkûr nizam-ı hükümeti İngiltere devletinden başkasıyla münasebet-i resmiye etmemeklik gibi bazı şerait ile devlet-i müşarünileyhanın himayesinde bulunur ise de hukuk-ı istiklaline dokunulmayıp ve Mecusi olan Nepal ve Keşmir maharacaları dahi oldukça müstakil bulundurulup diğeri bir çok raca ve maharacaların İngiltere devleti tarafından maaş alıp hanelerinde ikamet ve gâhi Avrupa'ya seyahatten başka işleri yoktur.

Prens Bismarck

Müşarünileyh şimdiki Avrupa politikasının başlıca vasıta-yı icra ve idaresi olmuş olmakla namı her yerde mezkûr bir diplomat-ı meşhur olmuştur. 1814 yılında tevellüt ederek kırk yaşına kadar kadri bilinmemiş ise de imparator Vilhelm Hazretleri tahta kuudları zamanında devletimizde politikayı ne bilir ise nazar-ı umumiden mahrum kalmış olan prens-i müşarünileyhin derece-i kabiliyet ve maharetini bil-takdir kendisine başvekil eylemiştir. Prens Bismarck dahi matbunun teveccühüne bilmukabele Almanya'nın istiklal ve ittihat politikasını tervice kemal-i say ve himmet ederek şimdiki dereceyi buldurmuş olduğu hâlde hâlâ o say ve himmette devam etmektedir. Numara 12 resmi derç edilecektir.

Rusya'nın Dersaadet sefir-i kebiri General Agnatiyef

1831 senesinde Petersburg'da tevellüt ve 1864'de Dersaadet sefaretine tayin olunmuş ve 1867 senesinde sefir-i kebir rütbesini almıştır. Gayet dakik olmak cihetle Osmanlıları pek güzel anlamış ve bilmiştir. Fakat çi fayda dava-yı riyasette pek haris ve lemsiyle Rusya'nın bir Bismarck'ı olmamak dercesine gitmekliğe ve Prens Bismarck'ın Almanları kendi imparatoru daire-i istiklaline cem eylediği gibi Slavları matbuu olan imparator Aleksander'ın şem cemine pervane etmekliğe saidir.

Tuna nehrinden mabad

Avusturya memaliğine girdiği yerden Viyana'nın üst yanında bulunan Klosterburg'a kadar hep dağlar ve kayalar aralarından geçip seyir-i sefâince epey müşkülât ilga eyle Viyana'nın üstünden aşağıya kadar irtifai azalıp etrafındaki yerler dahi ova ve derelikten ibaret ise de Macaristan hududu ittisalında iptidaliyete ve sonra Karpat dağlarına müsadif olduğundan yine Fişamında ve Bersburg gibi kayalardan geçer ve ondan sonra müteaddit birkaç adalar ve be tahsis Şut tesmiye olunan [s107] cezireyi teşkil eyler ve İçen şehrini geçtikten sonra yine düz ovalara düşer ve Dırava nehrinin sularıyla birleştikten sonra Benat ve Sırp dağlarının arasından geçerek yine darlaşmağa başlar ve bu dağların arasına gelinceye kadar Tuna nehrinin arzı beş yüz ile altı yüz elli metre haddinde bulunur ki ondan aşağı 200 ve 250 metreye kadar iner. En dar ve muhataralı yeri ise Ursuva'dan yukarı bulunan ve Demirkapı tesmiye olunan mahaldir. Kılado'dan sonra nehrin tulu yine tevessü edip son kapı veya girdaplar denilen kayalı ve taşlı yeri teşkil eyler ve Din'den, Horsova'ya kadar Tuna garptan, şarka doğru ve bir taraftan ismiyle müsemma Tuna vilayeti diğer taraftan Ulahbuğdan memaliği olduğu hâlde pek yavaş cereyan eder. Horsova'ya geldiğinde birdenbire hattı mecrası şimale doğru müteveccih olup Sert nehrinin münab olduğu mahalle kadar bu cihetle akarak sonradan yine şark cihetini tutar ve nihayet Dolçu'dan, Karadeniz'e munsap olmaya başlayıp üç kanala taksim olur ki biri Kili ve diğeri Sena ve üçüncüsü Hızır İlyas tesmiye olunur. Bunların beherinin arzı yüzden, iki yüz metreye kadardır.

Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme

Avusturya gazeteleri

Geçen sene Avusturya'da 810 gazete neşir olunmakta olup bunlardan 279 adedi politikadan bahseder idi. Bütün gazetelerden 544 adedi Almanca, 108 adedi Çekçe, 57 adedi İtalyanca, 47 adedi Lehçe, 18 adedi Slavca, 11 adedi İbranice, 8 adedi Latince, 4 adedi İilir lisanınca, 3 adedi Sırpça, 2 adedi Fransızca ve 2 adedi Rumca idi.

Tercüme

Paris kurtları

Ziraattan bahseden bir Fransız gazetesinin hesabına nazaran Fransa'da 2000 kadar kurt var ve bunlar senede 30000 koyun paralar. Bundan maada kurtlar Fransa çobanlarını

kendi 20 milyon koyunlarını bad-i hava otlayacak yerde ağıllarda saklamaya mecbur ederler.

Tercüme

Altın ve gümüş sikke

Dikkat ile icra olunan hesaplardan anlaşıldığına göre 1872 senesinde bütün dünyada 11 milyar 160 milyon lira kıymetinde altın sikke ve 1 milyar 120 milyon lira kıymetinde gümüş sikke var idi. Eğer bütün altın sikke eritilerek bir cisim olsa 27 ayak uzun, 27 yüksek ve 27 ayak geniş bir mikâp cisim olur. Kezalik bütün gümüş sikke eritilip bir cisim yapılırsa 177 ayak uzun 177 ayak yüksek ve 177 ayak geniş bir mikâp cisim olur.

Tercüme

Telgraflar

Bütün dünya üzerinde gerek karadan ve gerek denizden yapılan telgrafların uzunluğu 385872 mildir. Bunlar için 871417 mil tel gitmiştir ve dünyada 30150 telgraf merkezi vardır. [s108] Bir sene zarfında keşide olunan telgrafların sayısı 80 milyona baliğ olur.

Aynen tercüme

Mevadd-ı mütenevvia

İngiltere kraliçesi Viktorya'nın 24 nefer torunu vardır.

Moskova'da 295 bap kilise ve manastır vardır.

İngiltere madenlerinde 365278 işçi çalışır.

Hindistan'da şimdi bulunan Hristiyanların sayısı 900000 kadardır.

Geçen sekiz sene zarfında İtalya'da kilise emlaki fûruhtundan hükümete 20 milyon lira varidat hasıl olmuştur.

Berlin'in Kral Kütüphanesi tesmiye olunan kütüphanede 600000 cilt kitap Münih kütüphanesinde 800000 cilt kitap ve İngiltere müzehanesi kütüphanesinde 1 milyon cilt kitap vardır.

1875 senesi zarfında İngiltere demir yollarında telef olan adamların sayısı 1290 ve demir yolunda kazaen sakat olanların sayısı 5755 adettir. Telef olanlardan yüz on altısı ve sakat olanlardan 594 adedi kendi dikkatsizlikleri sebebiyle telef ve sakat oldular. Ama telef olanlardan on sekizi ve sakat olanlardan 1212'si menine muktedir olamadıklarından kazaen sakat ve telef oldular.

Tercüme

Sıcak su kuyusu

Yakın vakitlere kadar dünyada en derin artezyen kuyusu Paris'te kazılmış olup 1794 kadem derinlikte olan kuyu idi. Lakin şimdi Macaristan'ın Puşta şehrinde bir diğer kuyu kazılmakta olup elan 3120 kadem derinliğine varmıştır. Bu kuyudan çıkan suyun sıcaklığı Fahrenheit'te icat-kerdesi olan mizan-ı hararetin 178 derecesindedir. Bu derecede olan hararetin şiddetini anlamak için sıcak hamamların hararetini 98 ve kaynar suyun hararetini 212 derecede olduğunu bilmek kâfidir. Mezkûr kuyu günde takriben 600000 kıyye sıcak su verir. O kuyunun derinliği arttıkça suyun miktarı ve sıcaklığı dahi artıyor.

Tercüme

Japon imparatoru Mikado

Mikado yani Japon imparatoru yakınlarda ömrünün 27. senesinin yıl başı resmini icra etmiştir. Mikado 25 asırdan beri aleddevam hükümet süren bir hanedan-ı imparatorudan olup 123. hükümdardır.

Tercüme

Danimarka kralının bahtiyarlığı

Danimarka kralı kendi evlatları cihetiyle bahtiyar olmuştur. Kral-ı müşarünileyhin oğlu Danimarka tahtına cülus edecektir. Kerimesi İngiltere kraliçesi olacaktır. Diğer kerimesi Prenses Dagimar, Rusya imparatoriçesi olacaktır. Diğer oğlu ise,

Yunanistan'a kral olmuştur ve işbu oğlundan tevellüt eden erkek torunu Isparta Dukası unvanını haizdir.

[s109] Tercüme

Memalik-i Müctemia-yı Amerika'da iyi cins balıkların teksiri için ittihaz edilen tedbir

Memalik-i Müctemia-yı Amerika'nın 27 eyaletleri tarafından tayin olunan memurlar âlâ cinsten balık yumurtaları toplayıp mahsusen yapılmış olan havuzlara koyarlar ve mensup oldukları eyaletlerin ırmak ve göllerinde âlâ cins balıkları çoğaltmak için mezkûr yumurtalardan çıkan balıkları oraya gönderirler. Kaliforniya'da kesret üzere bulunup Somon balığı denilen bir cins balığın yumurtasından geçen Teşrinisani ayında 4 milyon adet yumurta alınıp bâlâde mezkûr 27 eyaletlere taksim olundu. Memalik-i Müctemia'nın millet meclisi Avrupa'da Karf yani kefal tesmiye olunan bir nev tatlı su balığını yetiştirmek için bin kadar İngiliz lirası vererek Washington civarında bir havuz yaptırdı. Viskonsin eyaleti tarafından tayin olunan memurlar son defa kaleme aldıkları raporlarından beyan etmişlerdir ki dışarıdan getirdikleri yumurtalarından 1 milyon 736 bin alabalığı 6 milyon 295 bin beyaz balık ve birçok somon balığı çıkarıp mezkûr eyaletlerde taksim etmişlerdir. Dışarıdan mezkûr eyalete getirilen yumurtaların yüzde doksanından balık husule gelmiştir. Maine eyaletinin memurları dahi mezkûr eyaletin ırmaklarına birçok somon balığı göndermiş olduklarını beyan etmişlerdir. Bu suretle Amerika'nın ırmak ve göllerinde âlâ cinsîden balıklar yetiştirilerek balıklar çoğalıp ucuzlayacaktır.

Tercüme

İnsanın ömrü ve elsene

Dünyanın kaffe-i sekenesi 3 milyar kadar tahmin olup 3064 kadar malum lisanlar ile tekellüm ederler. İnsanın ömrünün vasat müddeti 33.5 senedir. İnsanların dörtte biri yedi yaşından evvel ve nısfı on yedi yaşından evvel vefat eder. 100 kimseden ancak 6 neferi 60 yaşına varabilir. 500 adamdan ancak 1 neferi 80 yaşına varabilir. Her dakikada 60 adam vefat eyler. Uzun boylu adamlar, kısa boylu olanlardan ve evla olanlar ergenlerden daha uzun müddet yaşarlar. Zengin adamlar, vasat hesap üzere 42 sene, fakir ise ancak 30 sene yaşar. 74 adamdan 1 neferi sarhoş olur.

Tercüme

Büyük Fredrikosun sualiyle cevabı

Büyük Fredrikos dehşetli bir muharebeden sonra kendi generaline şu surette bir sual etmiştir. Muharebede en ziyade şecaat ve besalet ibraz eden kim oldu. Generaller en ziyade cesaret ve besalet ibraz eden bizzat kral kendisi olduğunu beyan ettiklerinden Fredikos cevaben hayır, yanlışsınız, bu muharebede en cesur asker bir borazan idi, zira cenk esnasında [s110] mezkûr borazanın yanından yirmi kere geçtim ve onun sesinin asla tağyir ettiğini işitmedim demiştir.

Amerika'da olan vahşi insanlar

Asil Amerika ahalisinden gayr-i mütemeddin pek çok nüfus ormanlarda mütevettindir. Bunların ahlak ve efal-ı vahşiyelerinin tebdil ve ıslahıyla daire-i medeniyet ve itaate ithallerine hiçbir devlet muktedir olamamıştır. Rivayete nazaran bunlar azimülheykel ve alelhusus vücutlarına nispet ayakları pek büyük olup hatta yağmur yağdık da arka üstüne yatarak ayaklarını şemsiye gibi yukarı kaldırıp sair azalarını yağmurdan vakaye ederler imiş. Hükümet-i mahalliye tarafından bazıları bazen derdest olunarak şehre getirilmektedir. Bunların ayaklarının tulu takriben iki sülüs arşın kadar vardır. Nisaları hüsna olup saçları dahi gayet uzundur. Ricalleri sihir ve kehanetle meluf olduklarından yekdiğerine emniyetleri yoktur ve bazıları demir ihracıyla ok imalinde mahirdir. Akvâtları çığ balık ve enva-yı tuyurdan ibaret olup başka bir şey yemezler ve evailde ellerine geçen Sudanileri ekl ederler imiş. Muahharen Sudaniler dahi kendileri gibi beni âdem olduğunu anladıklarından artık ekl etmeyip fakat siyahlıklarının arızı zannıyla def ve izalesi için ellerine düşeni suya ilga ve taşlar ile vücudunu delik ederek ölüm derecesinde eza ederler ve bu hâle düşar olan zavallılar feryat ve figan ettikçe onlar mütelezziz olarak gülerler imiş. 1268 senesinde Sudani bir tabip Amerika vahşilerinin eline düşmüş ise de birin hatunu kendisine muhabbet ve sahabet edip dest-i ezalarından kurtarmıştır. Tabib-i merkum tamam on iki sene merkumanın zevcine hizmet ettikten sonra azat edip memleketine avdetine ruhsat vermiş ve oranın ahali havass-ı nebatata vakıf oldukları cihetle mükâfat olarak kendisine bir miktar akâkır dahi ita eylemiş olduğundan merkum Rio de Janeiro'ya gelip kesb-i şöhret ve servet eylemiştir. Bu vahşilerin tekellümleri kuş sedasına müşabihtir ve bunlar bir din ve şeriata mütemessik olmayıp sihir ve füsundan maharet-i kâmileleri olanları matbu ittihaz

ve kavliyle amel ederler. Esleheleri yay ve ok ve harbeden ibaret olup bunların âlâlarıyla iftihar ederler.

Brezilya devletinin memalîği hakkında biraz malumat

Brezilya, Amerika-yı Cenubi'nin bir kıtasıdır. İptida Portekiz devleti zapt ve istila ve mevaki-i muhtelifesinde nefis şehirler inşa ve alelumum memuriyeti hakkında sarf-ı mesai-i ufi etmiştir ve sonra hükümdarlarının evladından biri oraya vali nasp olunduk da bu zat kesb-i istiklal ve memleketi kendi ismine mensup olmak üzere Brezilya tesmiye eyledi. Mesahesi takriben 2 milyon 700 bin mil-i murabba olup ahali dahi 8 milyon 500 bin nüfustan [s111] ibarettir. Dünyanın en büyük nehirlerinden olan Amazon nehri şarktan garba doğru vasatından mürur eder. Mezkûr nehir Andos dağlarından neb edip hattı istivanın altında Bahr-ı Atlantik'e munsap olur ve tulu 400 ve munsap olduğu mahalde arzı 180 mil ve umku 175 kulaçtır. Suyu deniz suyuna karışmayarak hayli gider ve derununda mütenevvi ve acip hayvanat bulunur. Asakir-i bahriye ve beriyesinin miktarı 40 bin olup seksen beş kıta dahi yelken ve vapur olarak sefâin-i garbiye ve ticariyesi vardır ve ulum ve sanayiye mahsus medaris ve mektepleri çoktur. Brezilya'da maadin nedret üzere olup fakat külliyyetli elmas çıkar. Altının nedretinden naşi ahz ve itaları bütün evrak-ı nakdiye iledir. Varidatının killetine mebni hükümet duyun-ı kesireye düşar olmuştur.

Rio de Janeiro

Şehr-i mezkûr Brezilyanın payitahtıdır. Havası mutedil ve suyu çok ve ebniyesi metin ve muntazamdır. Nefis bahçeleri ve mesirgâhları vardır. Yirmi iki arz-ı cenubide ve kırk beş tul-ı garbide vakidir. Ticareti çok ise de ecanib yedindir. Ahali arpa ve buğdayı bilmediklerinden bunları ziraat etmezler. Farina isminde meşe ağacına müşabih bir ağaç meyvesini dakik gibi öğütüp ve sıcak et suyuyla aside yapıp yerler. Ucuz ve seriülhazm olduğundan fukara ve ağnayasının başlıca taamı budur ve ekseriya sığır eti yerler ve sebzevat dahi bulunur ise de pek pahalıdır. Ez cümle hıyar turfanda iken tanesi on kuruşa kadar satılıp mebzuliyeti hâlinde on paradan aşağıya inmez. Her bir çarşının bir reisi olup ahiz ve itaya nezaret ve esnafın halkı aldatmasına ve bed muamele etmesine dikkat eder.

Mamafih Brezilya medeniyetçe Avrupa'nın bulunduğu dereceye vasıl olamamıştır.

Brezilya'dan Amerika-yı Cenubiye muttasıl orman

İşbu orman suyun kesretinden müsekkin enva ve hoş olduğu meşhurdur. Bir süvari gece gündüz bir ay müddet gitse nihayetine eremez. Bazı vakitlerinde mezkûr ormandan büyük hayye çıkıp rast geldiği öküzü yutar ve ahaliye mazarrat-ı külliye isal eder imiş. Karnı doyduğu hâlde yerinden harekete mecali kalmayarak uykuya varır ve o hâlde birtakım ahali tecemmu edip ağaçların üzerine çıkarak kurşun vesair âlât-ı carihe ile darp ve katlederler. Derisinden şapka ve ayakkabı ve yağmurluk yaparlar ve çok vakit dayandığından pek pahalıdır. Seyyahından biri altı arşın arzında ve on sekiz arşın tuluunda bir derisi satılır iken aynen müşahede etmiş ise de bundan daha büyüğü bulunduğunu haber vermişlerdir. Mezkûr hayyenin derisi balık pulu gibi olup arkasında olan [] noktaların vüsatı dahi bir karış imiş. Mezkûr ormanın derununda geceleri mesafe-i baiden bir ziya müşahede olunup bunun altın ve cevahir [s112] ziyası olduğunu zam ederler.

Fonograf

Bu defa icat ve ihtira olunan telefon nam aletin hikmet nevinden olan icraatı herkese malum olmuştur. Mezkûr alet Amerika'da icat olunup gerek orada ve gerek Avrupa'da istimal olunmuştur. Telefon vasıtasıyla bir mahalde zuhura gelen ses noktası notasına telgraf gibi diğer bir mahalle isal olunur. Hatta kimin sesi olduğu dahi bilinir. Asrımızın muhteriat-ı cedidesinden olan vapur ve şimendifer ve telgraf gibi telefon dahi bulunmuş idi. Cehilden cehil doğduğu gibi hüner ve maariften de daima asar-ı müfide tevellüt eylediğinden bir hikmet daha olmak üzerine Amerika'da ehl-i merak ve hünerden bir zat fonograf aletini icat eylemiştir.

Fonograf dahi telefon gibi sesleri yalnız bir mahalden diğer bir mahalle getirmeyip istendiği kadar da hıfz eder. Mesela bu aletin içinde bir şey söyleyecek olsak o söylediğimizi bir vakit sonra bir adam her kaç defa isterse musiki gibi çalarak işitebilecek ve ses kimin olduğunu anlayabilecektir.

Muharrir tarafından ihtar-ı mahsus

Bu hafta birkaç mektuplara destres oldum. Mevadd-i mündericeleri ise hususi mevadd-ı dostaneden bulunduğundan aynen dercine lüzum göremem. Lakin işbu varakaların bazılarında anlaşıldığına göre sahib-i varakaların çen defa daha mektup irsalleri

anlaşıyor. Biz ise bunların adem-i vusulüne hakikaten müteessifiz. Binaenaleyh *Bahariyye-i Edebiyat*'ın kabı haricinde olan ilan-ı mahsusa ilaveten *Bahariyye*'nin derununa da yine ilan ederiz ki mecmuamıza kalemen iane edecek zevat-ı maarifsemat eserlerinin zirlerini imzalayıp şehir postasıyla seyfiye semt-i Çakiri bulunan Boğaziçi'nde, Anadolu hisarında vapur memuru Hasan Efendi'ye veyahut doğrudan doğruya matbaaya irsali ve zarf-ı mazrufun üstünü *Bahariyye-i Edebiyat* sahip imtiyaz ve muharririne diye yazılması lazımdır.

Mehmet Hilmi

Bir muamma

Makadir anlamaz bir cananım var
Sermayeden aşka çok ziyanım var
Mihnet pazarında bir dükkânım var
Gam alır gam satarım kapan kapana

Yaban adamı

Yaban adamı Arabistan dağlarında çok bulunur. Bunu avlamak için dağlarda bir su kenarında ateş yakarlar ve ateşe pek mecbur bulunduğundan derhâl gelir hin-i takarrübünde o mahalde olan avcı derakap suya girer ve bu ise o adama takliten kendisini de suya atar ve suda kımıldanamayıp kalır ve bu hinde iken avcılar derdest ve girift eder. Yaban adamı bayağı insan gibi ise de her tarafı tüylüdür.

İntiha-yı cilt-i evvel-i Bahariyye-i Edebiyat

[s113]

İptida-yı cild-i sani-i Bahariyye-i Edebiyat

Kongre

Bir hüküm meclisi ya bir mahkeme olmayıp menafi-i umumiye veyahut muhtelif üzerine müzakereye memur bir heyettir. Kongrede ne kadar haset ve garz bulunmaz ve menafi-i umumiye riayet olunur ise o kadar dahi kararları umum nezdinde makbul ve muteber olur ve bir de kongrede ekseriyet-i araya müracaatla karar verileceğinden her bir devletin verilecek kararları kabul etmeye mecbur olacağını evvelden vaat etmesini talep eylemek mantık hilafındadır.

Bazı hikâyat-ı mudhike

Köprüden ma şeya Aksaray'a kadar gidip gayet yorulduğundan orada bir bakkalın dükkânı önünde duran pikeler üzerine oturan bir şişman adama bakkal müşteri zannıyla ne alacaksınız demesi üzerine nefes cevabını vermiştir.

Mudhike: Bir adam Şirket-i Hayriye vapurlarından birisine binmiş ise de bir müddet aramadan sonra hareket etmeyişi kaptandan sual eyledik de efendim isteğim gelmedi deyince bundan başka vapur yok değil ya, isteğim de onunla gelsin demiştir.

Diplomatikvari bir söz

Küberâdan bir efendi aşırı mertebe sevdiği cariyesinin ayağına göre çarşıdan bir çift terlik aliverip getirmesini hadim ve nedimi bir adamına emredip merkum derhâl çarşıdan terliği alıp gelerek içeri varmak üzere doğruca mabeyn odasına girdik de efendinin mübaşeretinden naşi mezbureyi pa-ber hava görmekle hemen yüz geri tutarak çarşıya varıp almış olduğu terliği iade ile yerine gayet ince kağıttan bir çift terlik yaptırarak alıp getirip efendiye işte efendim emriniz vecihle bir çift terlik aldım der. Efendi kâğıttan terliği görünce bu ne be, bu giyilir mi bere? diye merkuma itap etmesiyle efendim kulunuz buna sahibe olacağı daima pa-ber hava görmekte bulunduğumdan terlik istemeyeceği meczumum olduğu cihetle hafif yaptırdım aldım, diyerek nedimaya mukabele ile efendiye ilzam eder.

Şarivari kısmı

Köpek, tütünün miras-ı yedi tabakasında beytutet etmesine adeta tatlı sert tatlı tatlı sertleşmiş olduğu orta dokunaklılığın merakına dokunup keyfiyeti yaprak tütün vasıtasıyla bir sıçana ledelhavale mezkûr köpek tütünün havanda katline karar verilmiş olduğu Bafra'dan vapur ile vürut eden fırtınadan rivayet olunmaktadır. Diğer efendi burnunun daimi surette akmasına ak bıyık tahammül edemeyip boğaz içine akmasını kaba sakaldan istirham etmiş olmakla akıntı-yı merkumun bel soğukluğu münasebetiyle şimdilik kıl burnunun ensesine yerli yakı açılmasına karar verilmiş imiş, ahir Tekyeci Mahallesi'nin Karaağaç'tan gece karanlıkta [s114] Karaköy'e giderken Sirke yedirmiş imiş.

Baran-ı rahmet-feşan yani yağmur

Yağmur galiz bulutların rutubetinden hasıl olur. Şöyle ki bulutlarda olan buhar katıldıklarında ağırlık kesbedip katre katre inci tanesi gibi sahire-i zemine nazil olmaya başlar. Yağmur cibali kesir olan ülkelere ziyadesiyle yağar ve alelhusus Cezayir ve sevahilde yağmur kisretle yağıp badiye olan beldelerde killet-pezir olur. Nasıl ki Asya ve Avrupa'da kâin cebellerde bahusus Amerika'da Andisu nam dağlarda bütün sene alet-tevali kat olmayıp bilakis diyar-ı Mısır'da yağar ise de pek nadir ve pek kalildir. Senevi yağın yağmurun taraf taraf fark ve tefavütleri olur, hatta hatt-ı istivada olan diyarlara yağmur behemehâl ziyadece yağıp kutuplara takarrüp ettikçe atide muharrir derecat mucibince tenakus bulur mesela hatt-ı istiva üzerinde Hind-i Garbi tesmiye olunan iklimde Garanat nam mahallin senevi yağmuru 126 parmak yüksekçe çıkar diye farz olunur ise Fransız nam Born'da 120, Kalkuta'da 81, Rim yani Kızıl Elma'da 39, İngiltere'de 35, Petersburg'da 16 parmak yüksekçe çıkmalı. Malum ola ki yağmurun taraf taraf ne miktar yağdığının derecat-ı muhtelifesini bulmak için zümre-i ahterşinasan vesair-i maariften olanlar çend nev âlât-ı mahsusalar ihdas etmişler. Olup bir tarafın yağın yağmurunun miktarı bilinmek lazım geldik de edevat-ı mezkûrenin ianesiyle keşif ve istihraç olunur. Kutuplarda sülcük kisretle yağıp hatt-ı istivaya takarrüp ettikçe killet-pezir olduğu edevat-ı mezkûre ile temiz olunur. Kutuplarda karın kisretle yağması buharlar kutuplarda soğğun şiddetinden yağmur olacak katarat döküp kar şekline tahvil eylediklerinden neşet eder. Bu ise Cenabıhakk'ın kulları üzerine bir lutf-ı mahsusudur, çünkü eğer şimal taraflarında kar ziyadece yağmaması lazım gelse mezkûr beldelerde bulunan eşcar ve ahzar sadme-i şitadan adem ve telef ve muzmahil olacaklarına ve ihtimal ki hiçbirisi hasıl olmayacağına iştibah yoktur. [s115] Zira hikmet-i bari o havalinin sebzevatı karın altına pinhan olup o şiddetli şitanın afatından kar kendilerini hıfz ediyor.

Yahçe yani dolu

Dolu dahi yağmurdan ibaret olup buluttan katreler ru-yı zemine nazil olacakları vakitte gayet barit bir havaya tesadüf eylediklerinde derakap müncemit yani donup dolu şekline tahvil ile yağmaya başlar.

Berf yani kar

Kar dahi yağmur olup ancak eyyam-ı şitada soğğun şiddetinden katarat-ı baran müncemil olup kara tahvil olurlar. Şurada şu vecihle yani su beherhâl kara nazaran ağır iken ve kar yağmurdan hasıl olur iken ne için kar sudan hafif olmak iktiza ediyor diye bir sual varid-i hatır olur ise de buna şu vecihle cevap verilir ki yağmurun katreleri bürudetden hin-i incimatlarında derunlarında mesam kalıp mesamlar hava ile dolup derunları kaldığından karın hafif olması icap eder ve kar mai olmayıp beyaz olması katarat-ı baran müncemil olup kar şekline gireceği zamanda hikmet-i bari yıldızveş bir kalıba dahil olup etraflarından zuhur eden evçler ziya-yı şemsi celp ve cezb eylediklerinden neşet eder.

Jale yani kırağı

Kırağı ru-yı semada sükunetle seyahat eden suların zerrelere olup gecenin bürudetinden katılanarak bit-tedriç ru-yı zemine nazil ve bağ ve bahçelerde gül ü reyhan ve evrak-ı dirahana revnak bahşederler.

Zelzele yani hareket-i arz

Zelzele meskun bulunduğumuz kürenin bazı taraflarını vakit vakit sarsan hadise olup, eğer ki bu hadisenin hakkına birçok sebepler irat olunmuş ise de hiçbirisi akla muvafık ve hikmete mutabık tecarübe ile sebatı mümkün olabilecek sebepler olmayıp taben ve aklen ve hikmeten ihtimal olan sebebi zir-i zeminde kâin nehabir yani mağaraların derunları su ile memlû olmak hasebiyle ihyanen derunlarında bulunan sular civarlarında kâin kükürt ve zift vesair bunların emsali narı eczaların hararetlerinden kızarak buhara tahvil olmalarındır. İşbu suların buhara tahvil olmalarından zelzelenin vaki olması ise, buharın havaya suud etmek zat-ı asliyesinde merkur olup mezbur sular merkum narı nesneden kızıp buhara tahvil olduklarında havaya çıkmağa zor ve ibram ve buldukları mahallerin etrafı mesdut yani kapalı olduğundan suhuletle çıkmaya yol bulamayıp lacerem etraflarını tahrik ile şak etmeye mecbur olup bu gûne sıkıştırılmalarında oldukları mahallin etrafını sarsıp zelzeleye bais olurlar.

Tercüme

Yerin güneşten uzaklığı

İngiltere ve Almanya ve Amerika ve Rusya vesair diyarlardan çok uzak yerlere gitmiş olan hayli mütefennin adamlar geçenlerde yani 1292 [s116] senesi kânunuevvelinde güneşe bakmışlardır. Onlar kendi buldukları yerlerden güneşi görmezler idi değil illa görmek istedikleri bir şey vardır ki onu ancak o uzak yerlerden görebilir. Bu ise Zühre denilen seyyarenin yer ile güneşin arasından geçmesidir. Zühre'nin geçmesi ancak birkaç dakika sürer. Seyyare dahi güneşin yüzünde ufacık bir nokta görünecek ise de o mütefennin adamlar kendi dürbünleri ile başka başka uzak yerlerden baktıkları hâlde yerin güneşten uzaklığını tam ölçebilirler. Zannedebiliriz mütefenninler Zühre'nin geçmesini görmekle yerin güneşten uzaklığını nasıl bulabilirler denilir ise bunu ispat pek aşikardır. Lakin yer güneşten ne kadar uzaktır diye hiç düşünmemiş misiniz? Bu uzaklık pek malum değil, fakat 92 milyon mil kadar vardır diye malumdur. Yani bir katırcı beygiri haftada bir gün gitmeyip sair günlerde on iki saat gidecek olur ise ancak 20 bin senede güneşe yetişebilir. Parmağınızın ucu kazaen ateşe dokunsa derakap duyarsınız farz edelim ki kolunuz güneşe yetişecek kadar uzundur. Sizde parmağınızın birini güneşe dokundurdunuz parmağınızın ucu yanacak fakat kolunuzun uzunluğu o kadar olacak ki ağrıyı siz anca 135 sene sonra duyabileceksiniz, çünkü ağrı kolunuzun bir ucundan öbür ucuna dek gelmek için o kadar vakte muhtaçtır. Sesiniz dahi güneşe dek gidebilse bugün burada hey bana bak deyince bu ses 14 sene ve 2 mah sonra orada işitilebilir. Bir top güllesi de pek tiz gider lakin o gidiş ile buradan güneşe varmak için on üç buçuk seneye muhtaçtır. Yerin güneşten uzaklığına dair şimdi biraz pek az malumat verilmiştir.

Tercüme

Hint'te kız çocukların öldürülmesi

London Times gazetesinin muhbiri Galata'dan şu vecihle yazar. Bundan akdem Hint'teki İngiliz hükümeti memalik-i mezburenin şimal tarafında Raçaput nam Hint kabilesinde kız çocukların öldürmek âdetini kaldırmaya çok ceht etti ise de meramına muvaffak olmayıp nihayet bundan beş buçuk sene kadar akdem mezkûr niyet üzere yeni bir tertip kullandı herhangi köyde 100 çocukta en az 40'ı kız olmaz ise ahalisi katil diye itibar olunarak katle müstahak surette mücazat olunacak diye devlet tarafından resmen ilan olundu bu nizamdan şu netice hasıl oldu ki o memalığın yarım

milyon ahalisi olan küçük bir kıtasında on sekiz ay zarfında 12814 kız çocuk helak olmaktan kurtuldu. Bu nizamdan sonra bile o kabiledede yüz bir bin doksan iki oğlan çocuğa nispetle ancak 54712 kız çocuk bulundu.

Tercüme

Çin'in Şangay şehri matbaaları

Çin'in Şangay şehrinde Amerika'nın misyoner şirketlerinden birine müteallik sekiz adet matbaa makineleri bulunup yetmiş kadar Çinli amele mezkûr makineleri işletmeye istimal [s117] olunurlar. Geçen sene cüzlerinden maada iki yüz kırk bin cilt kitap mezkûr makinelerden çıkıp Çin'de neşir olundu. 1869 senesinden beri satılan kitapların parasından kütüb-i mezburenin matbaa masarifi tediye olunduktan maada iki bin lira kadar da artmıştır.

Tercüme

Almanya donanması

Şimdiye kadar devlet-i mezkûrenin donanmasına nazaran dünyanın on devletleri Almanya devletinden ileri idiler lakin Almanya şimdiki hâliyle hoşnut olmayıp 62 tane harp gemilerini onlardan 12 tanesi de demir zırlı olarak ısmarlamış olup yakınlarda donanmasına nazaran İngiltere ve Fransa ve Devlet-i Aliyye ve Rusya ile beraber olacaktır.

Aynen tercüme

Tuz madeni

Dünya üzerinde bulunan tuz madenlerinin en büyüğü Leh'de Vilaçka nam mahallin tuz madenidir. Maden-i mezbur şehri mezburun altında kazılmış olarak gayet uzaklara varit olur. Öyle ki madeni seyretmeye giden tuzun kesilip çıkarılmış olduğu geçitleri gezmek istediği hâlde yer altından dört mil kadar yürüyebilir. Mezkûr geçitler ve meydanlardan bazıları mahsusen seyir yeri olmakla münasip bir tarz ile yapılmış ve donatılmış olup oralarda çalgılar çalınır ve seyir için giden vafır kalabalığa türlü yiyecekler satılır. O meydanların birinde ufak ama mükellef bir kilise yapılmış olup derununda her sene muayyen bir günde ibadet icra olunur. Bu binanın duvarları direkleri vesair kısımları parlak ve yeşile çalar sert tuzdan oyulmuş yekpare bir cisimdir.

Tercüme

Afrika sineği

Afrika'nın orta kısmında Roja nam bir nev sinek vardır ki bizim adi sineklerin boyunda ve koyuca sarımtırak renkte olurlar. Bu sineklerin iğnesi gayetle zehirli olduğundan öldürücüdür öyle ki bunlardan üç ya dört tanesi bir öküzü soktukları hâlde hayvan ölür. Sineğin sokmasından hayvan iptida bir şey duymaz gibi görünür ise de biraz sonra sersemleñip düşer, gözleri görmez olur, cesedi ifrat şişer, tüyleri sertleşir, nihayet sinir çekilmek alametlerini göstererek ölür lakin öküze yahut beygir, koyuna ve köpeğe öldürmek derecesinde muzır olan böyle keskin bir zehir insana, katıra, merkebe, keçiye ve yabani canavarlara asla tesir etmez.

Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme

Çin'deki sur-ı meşhur

Çin'de bir demir yolu inşası için mezkûr memalîği muayene eden Amerikalı bir mühendis Çin'deki meşhur suru ölçerek mezkûr surun irtifai 18 kadem ve yukarı tarafının kalınlığı 15 kadem olduğunu bulmuştur. Birkaç yüz arşın mesafede yirmi dört kadem vüsatında ve yirmiden, yirmi beş kadem irtifaında birer burç vardır. Duvarın temeli sert granit taşındandır. Bâlâde mezkûr [s118] mühendis bu surun tuğlalarından bir tuğla Amerika'ya getirmiştir. Bu sur tarih-i milattan 200 sene kadar evvel bina olmuştur diye tahmin olunur. Tatarların hücumlarına karşı bir sedd-i müni olmak üzere yapılmış olan mezkûr duvarın banileri masarif esirgemeyerek ovalarda, dağlarda ve uçurumlu derelerde, duvarı takriben 1300 mil mesafeye dek temdit etmişlerdir. Surun temeli bir kadem irtifasına kadar sert granit taşındandır. Baki kalan kısmı tuğla ile pek muhkem yapılmıştır. Bazı yerlerde mezkûr duvar, bin ayak kadar inişi olan uçurumlar üstünde ve nehirlerin kıyıları boyunca yapılmıştır. Duvar kemer ile ufak nehirlerin üstünden geçer ve büyük nehirlerin kıyısına kadar temdit olunup öbür kıyısında tekrar başlar. Nehrin iki kıyılarında dahi birer burç yapılmıştır. Duvarın kıyısında iki taraftan siperler olup asakir-i müstahfıza dışarıda bulunan düşmanın hücumlarından emin olarak bir burçtan öbür burca gidebilir. Bu duvarın ne kadar vakitte ve ne kadar masarifle inşa olunduğu suret-i sahihada tayin etmek pek müşküldür. İşbu sur-ı meşhur gayet cesim bir duvar olup eski ve yeni vakitlerde inşa olunan ebniye-i acibenin kaffesine faiktir. Mısır'ın ehramları bu surun yanında hiç mesabesindedir.

Dört sene mukaddem Fransa'da neşir olunan bir edebiyat gazetesinde zirdeki makaleyi mütalaa ettik

İngiltere ile Fransa arasında deniz altından yol

İngiltere'yi Fransa'dan ayıran Doviyer boğazının denizi altından bir yol açılmasına ruhsat verilmesi yakınlarda İngiliz ve Fransız devletlerine teklif olunmuştur. Deniz altından yapılacak bu yolun haritası çend nefer en meşhur ve muteber İngiliz ve Fransız mühendisler marifetiyle inşa ve takdim kılınmış olduğundan harita-ı mezkûreye nazaran tarik-i mezkûr tulen 21 mil yahut 7 saat olup 4 veya 5 senede teknil olabilecektir. Mezkûr tarik ancak iki başında açık olduğundan içeriye hava işletmek için madenlerin çoğunda olduğu misli derun-ı tarikte ateş yakılacaktır. Olacak masarif 8 milyon yol işlendiği hâlde olacak hasılat ise sekiz yüz bin İngiliz lirası tahmin olunmaktadır. Bu yolun inşasına çok geçmeksizin başlanacaktır. Tarik-i mezkûr başa çıkarıldığı hâlde mezkûr memleketeyn beyinde seyahat edenlere çok müfit olacaktır, zira Duviyer boğazının denizi gayetle gürültülü olduğundan yolcular Atlantik Okyanusu'ndan ise daha ziyade burada deniz tutmasından zahmet çekerler.

Bulgar

Volter Dikisponero Filorofiyo nam filozofu lügatte Bulgar kelimesinde Bulgarlara dair şayan-ı dikkat bazı malumat [s119] vermiştir. Bulgar lafzı Fransa'da taife-i nisaya vacip olan riayeti icra etmeyen kaba adamlara itlak olur idi. Eski Bulgarlar, Volga nehri civarında Hun tayfasından idi. Bunlar Vulkars tesmiye olunup bu isim Bulgar'a tahrif olunmuştur. Tarih-i miladın yedinci karninde Tuna'ya doğru muhacime edip Romalıların memaliğini sair akvam-ı vahşiye istila etmişler idi. Bunlar Tuna'yı geçip o vakit Das ve Mes denilen eyaletlerin bir kısmında temekkün ve Balkanlar'a ve Karadeniz'e kadara tasallut ettiler. Rum imparatoru Nisefur, Müslümanlara mağlup olduktan sonra Bulgarlara karşı harbe gitmiş ise de From nam Bulgar kralı Nisefur'un başını kesip bazı akvam-ı şimaliyenin âdeti vecihle kafasının tasını kasa yaptı ve taamlarda kadeh yerine kullanır idi. Dokuzuncu karnde Bugoris nam Bulgar sergerdesi imparator Mişel'in validesi Lemyodora aleyhinde harp ettiği hâlde imparatoriçenin nezaketli bir cevaptan mahzuz olarak Hristiyan oldu. Bulgarlar merkum sergerdeleri aleyhinde tebdil-i mezhep ettikten naşi isyan ettiler ise de Bugoris Rum müverrihlerinin kavlince onlara bir salip gösterip cümlesi derhâl vaftiz olmuşlardır.

Bulgarlar dört yüz sene kadar Rum imparatoruyla muharebe etmişlerdir. Papa, Bulgarları Katolik etmek üzere krallarına bir elçi irsal etti. O zaman salıp devri idi. Bulgar kralı papanın teklifine hiddet edip Osmanlılar ile ittifak ve papa ile ehl-i salıp aleyhinde ilan-ı harp etti.

Ehl-i salıp imparatoru olan Budun'u esir edip başını ve bacaklarını kat ettirip kafasının tasını kasa yaptırmış idi.

Ondan beri Bulgarlar Avrupa'da menfur olup Bulgar lafzı makam-ı tahkirde istimal olunmuştur.

Amerika kütüphanelerinin istatistiği

Amerika Memalik-i Müctemia'sında 3682 kütüphane ve bunlarda ise 13 milyon ciltten mütecaviz ve kütüb-i mevcut olduğu ve yedi seneden beri 35 kütüphane tesis kılındığı bu defa neşrolunan istatistiklerde münderiştir. Seksen sene evvel memalik-i mezkûrede yalnız 49 kütüphane ve bunlarda mevcut kitaplar 80000 cilt kadar idi. New York şehrinde Stor kütüphanesinin müessisi Mr. Stor ile oğlu mezkûr kütüphanenin tesisi hususuna 4 milyon frank sarf etmişlerdir. Chicago şehri kütüphanesiyle Baltimor şehrinde müteveffa banker Mösyö Pisburi nam zat-ı sahavetsematın tesis ettiği kütüphane 7 milyon frank ile hasıl olmuştur. New York'ta henüz ikmal ve güşad olunan Lenoks Kütüphanesi Amerika'nın en âlâ kütüphanesi addolunuyor. Bunun müessisi İskoçyalı bir tacirin oğlu olup 1870 senesinde vefat eden James Lenuks'u kütüp mubayaası için [s120] 4 milyon frank ve kütüphanenin arsasıyla binasına 20 milyon frank vasiyet ve ita eylemiştir. Binası kâmilen beyaz mermerden olup kadim Yunan usul-i mimarisiyle inşa olunmuştur. Kütüphanenin büyük kapısı mermer merdivenler ve granit taşından sütunlar ile müzeyyendir. Bina üç kat üzere olup derununda ise 1 milyon cilt kitap istiap edecek dolapları ve dört büyük kıraathane salonu vardır.

Kurup Fabrikası

Almanya'da vaki Essen şehrinde Kurup fabrikasının bir raporuna nazaran yalnız çelik fabrikasında 8500 amele ve on bir bin beygir kuvvetinde 298 vapur makinesi ve yetmiş yedi adet vapur ile müteharrik çekiç vardır. Mezkûr fabrikada yirmi dört saat zarfında

on sekiz kilometre mesafe için şimendifer demir ile edevat-ı lazimesi ve 1500 mütenevvi hibre imal olunduğu gibi bir ay zarfında dahi üç yüz kıta top yapılabilir. 1867 seneden beri Kurup fabrikasından 15000 kıta top çıkmıştır. Mezkûr fabrikada yevmi 21 kantarı yalnız gaz için olmak üzere otuz altı bin kantar kömür sarf olunur. Fabrikaya mahsus olarak altmış altı kilometreden ibaret bir şimendifer ve bunun yirmi dört kıta lokomotifi ile yetmiş kıta vagonu vardır. Fabrika derununda kırk dört telgraf istasyonu ve sekiz kıta harik tulumbası bulunur. Geçende de on sekiz kilometre tulunda bir şube tesis kılınmıştır. Kurup kumpanyasının malı olan kömür madenlerinde dahi 530 amele müstahdemdir. İspanya'nın şimal tarafında vaki madenlerden senevi dört bin kantar demir nakil eylemek üzere kumpanyanın beş kıta vapuru vardır. Fabrikanın derununda amele için 3277 oda bulunup bunlarda ise 16200 nüfus bulunur. Fabrikanın derununda yirmi iki bap bakkal ve kasap vesaire esnaf dükkânı olup yevmi fabrika fırınlarından 195.065 kilogram ekmek çıkar. Amele çocukları için fabrika dahilinde yirmi bir sınıftan ibaret dört mekatib-i iptidaiye ile kadınlara ve kızlar için de dikiş vesair işler öğretmek üzere bir bap mektep vardır.

Mütalaa

Ayn-ı mevud üzere işte bu hafta da *Bahariyye*'nin 10 ve 11 numara cüzleri neşir olunmuş ve birinci cildi hitam bularak ikinci cilde ibtidar olmuştur.

San Francisco şehri

Amerika'da vaki Francisco şehrinin ahali on sene evvel 150000 nüfus olduğu hâlde geçen sene üç yüz bir bin yirmi nüfusa balığ olmuştur. Bu hâlde miktar-ı ahali hesab-ı mutavassıt üzere senevi 30686 nefer nüfus tezayüt etmiştir. Bir taraftan yollar inşa olunmakta olduğundan beş, altı seneye kadar şehir-i mezkûr ahalesinin miktarı bir milyona varacaktır.

[s121] Terâcim-i ahval

Gazi Osman Paşa hazretleri

İşbu doksan beş senesi Devlet-i Aliyye ile Rusya devleti beyninde icra edilen muharebe-i azimede Polona nam mevki-i müstahkemin namdar-ı âlişanı ve millet-i Osmaniye'nin hakikaten medar-ı iftiharını Osman Paşa Hazretlerinin tercüme-i hâline dair destres olduğumuz malumattır ecnebi gazetelerinden bazısı müşir Gazi Osman

Paşa Hazretlerinin hüviyetinde tevellüt ettiğini ve bazısı Cumhuriyet-i Müctemia-yı Amerika Memaliği'nde tevellüt ettiklerini ve bazısı da bizzat Mareşal olduklarını ve nihayet geçende Almanya gazetelerinden biri müşarünileyhin Amasya şehrinde sahapiray zuhur olduklarını iddia etmekte iseler de bu müddeaların kaffesi bizce sahih olmayıp Polona aslanının Anadolu'da Tokat şehrinde tevellüt birle maskat-ı resinin mahalle mekteplerine devam ettikten sonra on iki, on beş yaşlarında mekteb-i harbiye muallimin-i girâmından olan emmileri Hüseyin Efendi vasıtasıyla Dersaadet'e celp edilerek işbu mektebe kaydettirilmiş ve Osman Efendi Mektebi'nden zabıt rütbesiyle çıkıp geçen Kırım muharebesinde Tabur zabiti binbaşı rütbesini cesaret ve besalet-i şiraneleri sayesinde ihraz ve muahharen tehhül ile Mısır Kapı kethüdası merhum Mümtaz Efendi'nin familyasına duhul ettik de ikinci ordu alaylarından birine kumandan nasp olunduklarıyla tesit buyrulup ve 1292 senesinde uhde-i celilelerine müşiriyet rütbe-i fahiresi ihale kılincaya dek mezkûr ordudan müfârakat buyurmuşlardır.

Fransa'da hükümdaran taşları

Fransa'da hükümdaran taşları ile mücevherli takımların kaffesi memalik-i mezkûrenin maliye nezaretine nakledilmiştir. 1832 tarihinde mücevherat-ı mezkûre keşif olunduk da 20.900.268 frank hesap olunmuş ise de şimdiki rayiç fiyata nazaran 65.000.000 frank tahmin olunmaktadır.

Nutuk ve elsene

Nutuk Cenabıhakk'ın şu muhibe-i ezeliyesidir ki vasıtasıyla zihnimizde tasavvur eylediğimiz ve kıyasımızı yekdiğerimize ilan ve ifade etmeye muktedir olup cemi efkârımızı sairlerine ilha edebiliriz.

Elsene milel-i muhtelifenin birer tarz ile tekellüm edegeldikleri lisandır.

Elsenenin ihtilafı: Cenab-ı Rabbül-ibad iptida-yı ebediyetimiz olan Ebülbeşer Hazretlerine nutuğu tahsis kıldığından tufana gelinceye kadar cemi-i natikun yek lisandan tekellüm eder olup kablet-tufan ahaliyi Bağdat bil-cehil güya tufandan ihtiyat için Babil nam mahalde kule binasına rey-i fasideleri muvafık birle cümlesi yekdil ve yekcihet olarak inşasına ikdam eylediklerinde cenab-ı perverdigâr kavm-i mezburun

bu rey-i batılalarından dur olmaları için tarih-i mezburda lisanlarının muhtelif olmasını irade ve fil hâl her biri bir tarz tekellüm eylemeye başlayınca [s122] yekdiğerinin meram ve maksudunu anlamayıp bil-zarure niyet-i fasidelerinden dur oldukları Tevrat-ı Şerif'te tasrih buyrulmuştur. Cihanda müstamel olan elsene ne miktara baliğ olduğu tahkik olunmamış olup ancak alet-tahmin 3000 lisanla tekellüm olunur idiği zann-ı ağleptir. Hatta Tevrat-ı Şerif elyevm 170 lisan üzerine tercüme olunmuştur. Evailde ana lisan İbrani, Yunani ve Latini ve kabil-i Cermanya'dan tekellüm olunan Atik Gutiki lisanları ve gayruhum idi. Lisan-ı İbrani'den tevellüt eden elsene Keldani, Süryani, Nablosu, Habeşi lisanları olup vecih-i muharrir elseneden faik ve müntahabını zeban-ı Arabi olup, fesahat ve istilahatı dahi hiçbir lisana mahsus değildir. Velhasıl bahr-i fesahat ve derya-yı belagat ve hazain-i nikât ve dakayık-ı eşar ve edebiyat-ı dinse sed hizar şayandır. Ez cümle şeref bahş ve ferah feza olan lisan-i pür cud ve ihsanın metih ve senası hame ile tariften müstağni olduğunu kılıcın 1000 ve aslanın 500 ve yılanın 200 esami-i mahsusaları ve tabir-i maanileri olunduğundan erbab-ı kiyaset ve eshab-ı dikkate malum olur. Yunani lisanının dahi hasiyetleri birincisi pür ibare olup remz-amiz ıslahatı ve mürekkep lügatleri gayet çoktur. 2. bu lisan üzere hikmet ve şiir ve tevarihe dair methe şayan bir vafir kütüp olup layığı üzere lisana aşına olarak kıraat olunduk da fevkalade insanın zihnini münevver ve mücella edeceği derkârdır. 3. Melef yani vakanüvislerinin irat eyledikleri vukuatın beyanında olan kitapları bir türlü tarifi mümkün değildir. 4. mücennis ibare ve kıssaları mübalağa olup sarf ve nahvi dahi kâmilidir. 5. Avrupa lisanlarının ekserisi lisan-ı mezburun müntahap ibarelerinden alarak lisanlarına zib ve ziynet vermişlerdir. Latin lisanından dahi İtalya, Fransızca, İspanyolca, Portekizce, lisanları lisan-ı mezburdan tevellüt etmiş olup, böyle muteber lisanların membaı olduğundan vakien methe sezadır ve bahusus İngilizcenin ekser ibareleri lisan-ı mezburdan mahuz olduğu malumdur. Atik Gutiki lisanından tevellüt eden elsene dahi iki meşhur kısma münkasimdir. Yani Saksonya ve Gutiki tabir olunan lisanlar olup işbu kısmından nice nev zuhur elseneler ihtira ve tekellüm olunmaktadır. Yani ez cümle Nemçe, Felemenk, İngiliz, İskoçya, Norveç ve [] elseneleri membain mezkûrundan mehuzdur. Tecvitte meşhur olan lisanlar ise Fransız, İngiliz ve Nemçe lisanları olup Fransız lisanı ise, Avrupa'da en mergup ve şöhet-yafte bir zebandır. İlm-i hikmet ve ilm-i heyet ve fenn-i keştibanı ve ilm-i gaye ve şiir ve sanayi-i muhtelif ve hüner-i mütenevviaya hahiş ve arzusu olan zevat İngiliz lisanına aşına olmaları herhâlde elzemdir, zira fûnun-ı meşruhanın tarif

ve tefhimine dair sırasına konulmuş kitapları haddten efzun ve tariften birun olup bahusus müfesselen muharrir [s123] olduğundan talimi pek kolaydır. Nemçe lisanı ise İngilizceye lil-uhhtevev olup işbu lisana tekellüm hazinesi dense sezadır. Ve bahusus tecvidi diğer lisanlardan müntahap ve makbul velhasıl bu dehirde lisan-ı mezkûr gerek Amerika'da ve gerek Avrupa'da şöhret-yafte bir lisan olup lisan bahsi olduk da mağrurlukları mukteza-yı lisanlarıdır. İptida-yi emirde lisanların membaı çün Cenabıhak hüvel-mabud alel-hakikat fi cemiül-milel vel-edyan ve hüvel-cevadül-mennan Âdem babamızı mahzen keremiyle cümle hayvanata bin-nutuk faik eyleyip madam ki kaffe-i anamın babası ise Hazret-i Ebulbeşer olduğundan lisan ve tekellümün ihtirai dahi Hazret-i Adem olduğu şüpheden varestedir.

İntiha

Blizaryo Pandomiması

6 numara *Bahariyye*'den mabad Blizaryo Pandomiması

Dördüncü meclis

Costinyano ve muhafızlar

İmparator Costinyano nail olunan zafer ve galebe için Cenabıhakk'a şükür ve hamd ettikten sonra tahta kuud etmesi

Beşinci meclis

Costinyano ve muhafızlar

Blizaryo'nun galebesi ve esna-yı cenkte ahz eyledikleri ganaimden hamil olup getirdikleri hazine arasında Kutlar kavmi padişahı ve Tica'nın tacı ve huranisi olduğu

Altıncı meclis

Blizaryo ve cenkte tuttuğu Kut esirleri ve onların arasında Alamiro namındaki şahıs ve ahalinin avazeleri. Blizaryo bu nusrete mensup arabasından nüzul edip ahz eylediği ganimetleri imparatorun ayağına takdim birle tebrik edip esirler hakkında imparatorun merhametini rica eyledik de imparator dahi esirleri serasker-i müşarünileyhe bahşedip ve tahtından inip Blizaryo'yu mesruriyet-i derun ile der aguş ettikten sonra vükela-yı devleti ve muhafızları alıp gitmesi ve Blizaryo'nun esirleri azat eylemesi ve Alamiro'dan maada sair esirler teşekküren seraskerin ayağına kapanmaları ve Alamiro

azat olmak kendisini Blizaryo'dan cüda edeceği için azatlığı kabul etmemesi ve Blizaryo, Alamiro'nun bu fiilinden mahzuz olmakla mersumu derun-ı dilden der aguş ettikten sonra mezkûrun Yunaniül-asil olduğunu duyduk da vefat eden ferzendi makamında yanında hıfz edip Alamiro dahi teşekkür ederek Blizaryo'dan asla ayrılmayacağını mukarrer etmesi.

Yedinci meclis

İrina, Antonya ve Blizaryo ve Alamiro

İrina'nın helecân ile pederinin üzerine atılması ve Antonya'nın mustaribe olması, Blizaryo'nun dahi Antonya'nın canı sıkılmasından mütehâyir olup sebebini sual ettik de mersum Blizaryo'nun teminine say ederek Purkulu'nun vefatını haber vermesi

Mabadı var.

Almanya darülfünunlarıyla Alman lisanıyla Rusya, Avusturya, İsviçre darülfünunları

Almanya'da yirmi bir darülfünun ve bunlarda ise, [s124] 20229 talebe vardır. Bunlardan başka 2500 kadar dahi isimlerini kaydettirmemiş talebe bulunur 6787 talebe fenn-i hikmet ve felsefiyat tahsil eder. Ulum-ı ilahiyenin talebesi az olup bunlar 2223 kişi kadardır. Berlin darülfünununun talebesi 5487 nefer olup sairlerinden ziyadedir. Leipzig darülfünununun talebesi 3000 neferdir. Almanya devleti tarafından maaşları bulunan darülfünun muallimlerinin miktarı 1300 nefere baliğ olur. 450 muallimin dahi buldukları darülfünun hasılatından maaşları vardır. Almanya bütçesinin mezkûr darülfünunlarının muhassasat-ı seneviyesi 12.000.500 franktır. Alman lisanıyla sair darülfünunlar, İsviçre'de Bal ve Rusya'da Durpat ve Avusturya'da ve Viyana ve Gras ve İnsirof ve Prag ve Sernoviç darülfünunlarıdır. Binâberin Alman darülfünunları 28 adettir.

Pek atik bir risaleden tercüme

Cibal-ı ateşfeşan yani yanardağlar

Derunlarından ateş çıkan dağlar Napoli ve Sicilya adasındadır. Ve mahall-i sairede kâin derunları ecza-yı nariye ile memlû olan dağlardır ki derunları ecza-yı nariye ile malamal dolu olduğundan vakit vakit saika ve baruttan hasıl olan hadise-i mahibelerden beter hadise zuhuruna bais olurlar. Şöyle ki zemini aled-devam ikad birle enva-yı mühlik ve muhataralı seda peyda ederler ve ez cümle cibal-ı merkumadan

zuhura gelen vakalardan evvela [] cibalin şak olup derunundan huruç eden ecza-yı nariyedir ki Pompei ve Arkolanyom naman iki azim şehri bast ve pinhan eyleyip müddet-i vefireden beri na-pedit eylemiş idi ki şehreyn-i mezburunun fi zamanına keşif ve izhar eylediler. Saniyen 1209 senesi mah-ı Haziran'ın on üçünde cebel-i mezkûr defaten şak olup şöyle ki iptida-yı emirde zelzeleler zuhur ve badehu iki tarafı yekdemde şak ve şikest olarak derunundan şiddet ve süratle dud-ı siyah ile beraber ateşler uruc edip tekrar çend tarafı dahi münkesir olmuştur. Hin-i kesrinde ise radmanend sedalar ve güya birçok kopuz toplar endahta oluyor misli bülent-avazlar peyda olduğundan başka cereyan eden ateşler dört saatin zarfında dört mil merhaleye yayılıp etraf ve eknafi şu derece ihrak etmiştir ki o anda Portduka nam mahalden bir mil baid olan Turarumi nam şehri viran ve hake beraber yeksan etmiştir. Ancak şehir-i mezburunun ahali ve seknesi 17000 nüfus olup derakap firar ile fakat 15 nüfus telef olmuştur. Ve yine cibal-ı mezkûrdan huruç birle şehir-i mezburunun vasi mahallerinden deryaya doğru cereyan eden ecza-yı nariyenin kenar-ı deryada 70 kadem yüksek ve rub mil arzında bazen burunlar peyda eylediği ve esna-yı tarikte kâin tahminen 50.000 dönüm bağ ve hadayıkı muzmahil ve pinhan eylediğinden [s125] maada mahall-i mezbureden hayli uzak Sumi nam mahalde kâin bağlara remadından hasaret-i külli ve bi-nihaye zarar ve ziyan eylemiş ve bu remaddan şitap eylediği bazı yerlere dört kademden ziyade döşenmiştir. Salisen 1109 senesinde bâlâde mezkûr Atena nam cebel şak ve şikest olup etrafa cereyan eden ecza-yı nariyesinden on beş, on altı müstakil şehirler ve 18 mülk 90.000 nüfustan mütecaviz ahali muzmahil ve helak olduğu erbab-ı rivayetten menkuldür. Zir-i deryada dahi bu gibi ecza-yı nariye ile memlû mahaller vardır. Hatta bu misli mahallerin şikestinden ru-yı deryada adalar peyda olduğu sıbkat etmiş olup ez cümle 1227 senesi mah-ı Haziran'ın evasitinde Azur naman Cezayir-i meşhureler zir-i deryada olan cibal-ı nariyenin şikestinden zuhur etmiş olduğu der kârdır. Hatta İngiltere devletinin sefâin-i harbiyelerinden Sambarina ismiyle müsemma felağın rakip olan Tilatur nam kaptanı Bahr-i Muhit'te kâin Santa Mihail nam cezirenin kurbundan gúzar eder iken bu misli bir şikest vaki olup bir ada peyda olduğunu reyül-ayn müşahede ve cezire-i mezkûreye rakip olduğu sefinenin ismini tesmiye eylemiştir ve yine Bahr-i Cezayir'de 1223 senesi mah-ı Haziran 22'sinde Estan Hiyon tesmiye olunan cezire dahi vukuat-ı meşruhadandır ve defa 1247 senesinde Bahr-ı Cezayir'de zelzeleden Graham nam ada acayip haletle yani mucib-i hayret şiddetli alev ve hücreler ile derun-ı deryadan huruç eylemiştir.

Brezilya’da olan bazı meyveler

Bu diyarda bir ağaç vardır ki cesamette en büyük ceviz ağacı kadar ve belki daha büyüktür. Bedeninde kabaktan büyük hasıl olan meyvenin kabuğu timsah balığının derisine ve derunu dahi be-aynen nara benzer ve çekirdeği hurmaya müşabih olup onun içinde dahi hurma çekirdeği gibi diğer bir çekirdek vardır ve taamı bal helvası lezzetindedir ve ayvaya benzer. Diğer bir meyve dahi vardır ki derunu sünger gibi olup su doludur. İşbu su ekşice olup şeker vaziyle içilir ve tamı nane tamına müşabih olup ondan daha enfe ve elteftir. İşbu meyvenin bir çekirdeği olur. Diğer bir meyve vardır ki yarım Şam batmanı ağırlığında ve üzüm salkımına müşabih olup her bir habbesi şalgam gibidir. Adi elma kadar bir cins meyve dahi olup kabuğu kirpi arkası misli yeşildir. Kurutulup kahveye karıştırıldığı hâlde rayiha-ı tayyibe peyda eder ve darı koçanına benzer bir nev meyve dahi vardır ki kabuğu hayye arkası gibi kırmızıdır ve derunu sarı ve tamı mayhoşcadır ve pahalı olmağın her bir tanesi iki buçuk frank eder ve ağacından koparıldık da nihayet on günden ziyade dayanmaz, bozular. Brezilya’da elli nev kadar meyve vardır ki memalik-i Şarkiye’de hiçbiri yoktur. Hint cevizi gayet mebzul [s126] ve ucuzdur ve ekserisi Hüdai nabittir. Bu Hint cevizinin asıl ağacı beni âdem başına garas olunmuş çekirdekten yetmişe bir ağaç olduğunu rivayet ederler. Bunun hurafat olduğu kabilinden der kârdır.

Avrupa’ya hurufatı iptida getiren kimdir?

Fenike padişahı Acinuri nam şahın mahdumu Kadimu Şehzade olup hurufatı badi-i emirde Fenike’den Rumistan’a getirmiştir.

Gerek atik ve gerek cedit tevarih ve kütübe nazar olunsa tahrirat hakkına ne nakil olunur.

Kitabet o derecede makbul ve muteber bir fenn-i azimedir ki Amerika’da kâin kavm-i cüheladan biri, bir şahsi kitap okur iken göre idi adeta kâğıt tekellüm edip ret cevap ediyor diye zannederler idi. Hatta bu ahd-ı meymenet encamında Afrikalılardan dolayı menkuldür ki bir Hindi kölenin efendisi ahabının birine hediye olarak bir miktar tinni madude bir sepete vaz ile kemiyet ve miktarını mübeyyin bir kıta tezkire tahrir ve köleye teslimen göndermiş olup köle ise incirin kemiyeti derun şakada işar olduğundan bihaber ve gafil olduğundan esna-yı rahta bir miktarını tenavül ve bakisini sipariş olunan mahalle maa-tezkire takdim ve mahallinden ledel-kıraat incirin tezkire

mucibinden noksan olduğu tebyin ve köleden sual olunduk da derdmend köle, tezkireyi görüp de haber verdi zannıyla birtakım özür ve bahane ve nihayet tezkire benim hakkımda iftira ile şahadet ediyor diyerek taallül ve itizar birle efendisi hanesine avdet eylemiş olup badehu çend ruz sonra ber-minval-ı muharrir hedaya-yı incir ile tekrar merkuma irsal olunup meyan-ı tarikte yine bir miktarını tenavüle karar vermiş ise de hamil olduğu tezkire görüp de minval-ı kadim üzere haber vermesin zamıyla tezkireyi bir kebir taşın altına vaz edip ve mahfice olmak üzere incirlerin bir miktarını ekl ve bakisini tezkire ile beraber kel-evvel mahalline takdim ve tadat olunduk da bu defa evvelkinden ziyade noksan olduğundan kendisinden sual ve hakikati haber vermediği takdirde hakkında vahameti mucip olacağı beyan ve ifade olunduk da biçare kölenin bir türlü ketim ve inkara mecali kalmayıp maddeyi vuku-ı vecihle takrir ve itiraf ve tezkirenin bu derecelere kadar dürbün ve basireti kâmil olduğunu beyan ve hayran kalmış zira derdmend gulam hamâkat-i külliyesinden naşı mutlaka tezkirenin müşahede edip de haber verdiğini zan ü güman etmiş idi.

Bazı hikâyat-ı mudhike

Mudhik: Herifin biri bin bir kere hiddetlenir isem rast geldiğimi vurur öldürürüm veya keser atarım diye atıp tuttuğu sırada samiinden biri ey siz çok defa hiddetlenir misiniz diye sormasıyla hayır asla hiddetlenmem cevabını vermişti.

Komik: Humakadan biri, bir demircinin nal döktüğü esnada nalın soğuyup soğumadığını [s127] anlamak için üzerine tükürdüğünü görerek hemen eve gidip bir çorba pişirtmiş ve tas ile önüne geldik de bir kere kaşığı daldırıp çıkararak demirciden gördüğü vecihle kaşığın içine tükürerek güya çorbanın soğuyup soğumadığını tecrübe etmiş.

Komik: Herifin biri, iffeti meşuk bir avreti tezviç etmiş merkuma ise başkasından gebe bulunduğundan dördüncü ayda bir oğlan doğurup da bilâ-fütur herife bu oğlanın adını ne koyalım diye istimzaç eyleyince Tatar koyalım zira bak ne kadar ayağına çabuk ki dokuz aylık yolu dört ayda aldı demiştir.

Komik: Bir kadın oğlunun yaramaz huylarından teşekki ve hem de kinaye yollu kocasına a Efendi, bu oğlan şu yaramaz huyları kimden almış bilmem, bir türlü

anlayamıyorum demiş olmasıyla kocası hele sizden almamış olmalı çünkü sizden almış olsaydı sizinkilerin birazı eksilirdi deyip merkumayı ilzam eder.

Bu da tuhaf: Bir adam bir Yahudi'den aldığı otuz bin kuruş deynini ifa edememesinden dolayı birlikte mahkemeye giderler iken bir ihtiyarın çamura yıkılmış bir merkebinin üç dört kişi tutup kaldırmaya say etmekte olduğunu görünce iane etmek üzere medyun kimse kuyruğundan tutup çektiğinde kuyruk kopup elinde kalınca herif firar ve merkep sahibi dahi takibinde herif bir sokak köşesini süratle dolaşır iken kaza-ı nagehanı zevciyle gelir bir hamile hatuna çarpıp yuvarlamasıyla sıkt vaki olunca karının zevci dahi Yahudi ve merkep sahibiyle birlikte takip etmekte iken bir atlı adama tesadüf eylediklerinden aman birader şu firar eden haini tutuverdiklerinde atlı atını sürüp yetişeceğine yakın herif yerden bir taş alıp def için attık da atının gözüne tesadüf ederek çıkardık da davacının dört olması münasebetiyle derhâl kendini mahkemeye atıp hâkime aman şu davamı def eyle ne istersen veririm deyince dışarıya çık gelsinler deyip çıkar çıkmaz davacılar huzur-ı hâkime dadhah girmeleriyle hakim mahzere getir şu haini bakayım göreyim nasıl adamdır deyip getirdiklerinde gidi hain şu davacılara bak diye derdini birden irâe eyledik de herif aman efendim deyince Yahudi davaya kıyam ile efendim benim bu adamda ba-senet otuz bin kuruş hakkımı talep ederim dedik de hâkim hain bu otuz bin kuruşu şirketle ticaret etmek için mi aldın dedik de evet deyince ya bu kadar sermayeye buğday ticaretiyle mi meşgul idin deyince yine tasdik eyledik de buğday gemi ile mi kazaya uğradı dedik de onu dahi tasdik edince hain bir gemi otuz bin kuruşluk buğday ile dolmak ihtimali mi var elbette hariçten elli bin kuruş istikraz etmişsindir [s128] dedik de onu dahi tasdik edince Yahudi'ye istikraz elli bin, otuz bin de senin verdiği seksen bin olur zarar yarı yarıya olduğundan otuz bini ki teslim etmişsin on bin kuruş daha vereceksin diye hüküm edip diğer davacı dedik de karının zevci efendim haremimde sıkt vaki oldu sebebi bu adamdır deyince o kolay haremimi teslim ile öbür odaya getirsin de düşürdüğü gibi çocuğu yerine koysun dedik de o dahi davadan nükûl ile firar edince diğer davacı talep olunduk da beygir sahibi ileri gelip efendim hayvanımın gözüne taş atıp çıkardı dedik de sağ gözü mü, sol gözü mü, sağ gözü deyince hayvanı kaça aldın diye sual yedi yüz elli kuruş dedik de hayvanı kes ve orta belinden yarı yarıya böl ve kör tarafını ona ver de nisf-ı akçesi olan üç yüz yetmiş beş kuruşu sana eda eylesin deyince aman efendim yarım hayvanı ne yapayım hiç olmaz ise bu hâlde görmez işimi görür diyerek o da dışarı

çıkınca perdenin kenarında bir kimsenin gözetmekte olduğunu hâkim görüp kimdir o gelsin dedik de merkep sahibi içeriye girip elindeki nedir davan, ne deyince evvelki davaların fasıl ve rüyetini gördüğüne binaen hayır efendim benim davam hiç kabilinden eğer ki merkebin kuyruğu yerinden çıkmış ise de zararsız bir şey olduğundan kulunuz şimdi gider onu yerine sokarım demiştir.

Komik bir vasiyetname

Mahalle ihtiyarlarından nekre bir adam günlerde bir gün keyfini bozar. Hâlbuki biçare seksen yaşında bir zat olduğundan bir gün mahalleli delikanlıları ittifak ederek bizim Hacı Ali Ağa'ya gidelim zira fena keyifsizdir diyerek mahallede ne kadar delikanlı takımı var ise doğru Hacı Ali Ağa'nın hanesine giderler. Hastanın yanına sebil taşı gibi dizilirler hoşbeşten sonra Hacı Ali Ağa'ya rica ederler ki Hacı Baba ölüm bizim içindir. Münasip ise bir vasiyet ediniz. Hafız imam efendi ve muhtar efendiler de buradadırlar dedikleri zaman bir kere hasta Hacı Ali Ağa pek münasip, bu sözünüzü beğendim; işte hokka kalem, yazınız der.

Suret-i vasiyetname

Teslim-i ruh eylediğim vakit beni pirinç pilavına gömünüz, tabutumu kayser pastırmasından, kefenimi kulaç baklavasından, lifimi tel tel helvasından, sabunumu Hulamana şalgamından, kavuğumu helvacı kabağından, sarığımı bumbar dolmasından, askatımı yaprak dolmasından yaptıktan sonra yahni sahanını ileri sürün derdimiz biçare hasta ayağa kalkıp sizi anasını siktığım çapkınları defolun sizi gözüm görmesin diyerek cümlesini kovmuştur.

İlm-i maden

Bu ilim dahi küre-i zeminin merkezinde mevcut miktar maadinatın vücutlarının tefhimine dair bir fenn-i azimdir. Zir-i zeminde mevcut olan maadin [s129] kırk iki nev olup beynennas maruf olanları altın, ak altın ve gümüş ve bakır ve demir ve civa ve kalay ve kurşun ve demir bozan ve rastuk taşı gibi madenlerdir. Altının diğer maadinden zikıymet ve âli makam olması ise altın cilada ve ağırlıkta ak altın, fûru-nihade olan da sair maadinden müreccah olup imale dahi suhuletle gelmesinden ve bahusus yaldıza dahi müstamel olup hazık yaldızcı 20 dirhem altın ile 300 mil tulunda bir gümüş teli bilir ve yine çekiçlemede dahi sair maadinden nermdir eft altın dahi

nev zuhur yani key zamanına bulunmuş ziba ve latif ve altından pahası gâli ve ateşe tahammül eder ziyade saht bir maden olup her ne kadar altından zikıymet ve faik ise de sert olduğu için istimali gayet düşvardır. Amyanto tabir olunan taş dahi vakien methe seza ve nakle reva bir taş olup asla ateşte suzân olmaz ve evailde bu taşları ipek veyahut pembeveş dokuyup eşkal ve esvap imal ederler idi ve bu taşın gazelinden dokunan akşanın latif ve barik olmasından başka hikmet şu ki şüst ü şuya asla ihtiyacı olmayıp hemen çirk-pezir olduğunda ateşe vaz olunup bir müddet kaldık da kel-evvel pak olur idi. Lakin çi fayda ki böyle bir fenn-i garibe fi zamanena hiçbir ferдин malumu değildir. Yani taşları mevcut ise de isnadı mâdumdur malum ola ki ahcar-ı mezburun gazelinden mamul akşeden elyevm mevcut olup ez cümle Nemçe imparatoru Beşinci Karlo'da bir miktar pişgirler mahfuz olduğu ve ihyanen han havanın ve ekabir-i devlet huzurda iken çıkartıp amden kirlettikten sonra ateşe endahta ve çıkarıldık da pak ve nazif olduğu raviyan-ı ahadis-i rüzgârdan rivayet ve menkuldür.

Kanakana ağacının keşfi

İşbu kanakana ağacı tıbben nafi olan köklerden olup Peru arazisinde biter ise on altıncı asrın evailine değin havass ve fevaidi meçhul idi ve memalik-i mezkûre ahalisi ise buna ölüm ağacı diye nam verdiklerinden hiçbir kimse ne hasıl olan meyvesini ekl eder ve ne de tecrübe için tadar idi. Muahharen her nasılsa tesadüfi olarak işbu şecerin hassesi meydana çıkmıştır. Şöyle ki bir vakitte mezkûr Peru memaliğini şedit surette illet-i mahufe-i veba istila etmiş ve illet-i mezkûre ise müptelalarına gayet hararet verir bir illet-i sariye bulunmuş olduğundan ahali-i merkuma bunun indifai çaresini bulamayıp illet gittikçe teşeddüt ve her tarafına sirayet eylemiş ve yevmiye gerek Amerikalılardan ve gerek orada bulunan İspanyalılardan binlerce adamları ölüp götürmeye başlamıştır. Bu esnada Amerikalının birisi bir su civarında dolaşmakta iken illet-i mezkûreye tutulmuş ve hararet-i şedide kendisini aldığı cihetle sürünerek suya takarrüp edip orada bir hayli su içmiş [s130] ve birazdan kendisinde bulunan elem ve ıstırabın zeval ve hiffetini hissedince taaccüp edip acaba sudan mıdır diyerek dikkatle suya bakmış ki suyun içine birkaç parça kanakana ağacı düşüp orada münhal olmuş ve bir iki gün sonra kesb-i sıhhat ve afiyet edince bunun herhâlde mezkûr kanakana ağacının su ile münhal olup hassesinin suya intikal etmesi ve kendisinin dahi o sudan içmesinin tesirâtı olduğunu fehim edip keyfiyeti ebna-yı vatanına ibna ve onlardan dahi haylisi gelip oradan su içerek illet-i mezkûreden reha olmuşlardır. Peru ahalisi

kanakananın hassesine muttali oldukları vakitte işbu esrarı ebna-yı vatanlarından maada kimseye ifşa etmemeye ittifak etmiş ve hastalık ise orada bulunan İspanyalıları mahvetmek derecesine gelip Amerikalılara hiçbir tesiri olmadığı görülmüş olduğundan İspanyalılar, Amerikalılar tarafından kendilerinin ehkakı için suların membına zehir konulduğu zannıyla Amerikalılar hakkında muamele-i kahriyeye kıyam eylemişlerdir.

İspanyalılar, Peru memaliği ahalisi hakkında bu bapta icra ettikleri muamelatı havi telif olunan risale üzerine 1836 sene-i miladiyesinde vakayi-i mezkûre Paris'te tiyatrolarda oynanmıştır.

Patates

Makulattan maruf patates Peru memaliğinin mahsulatındandır. Fakat bazıları Memalik-i Müctemia Virginia ikliminden geldiği için bunu Amerika-yı şimali mahsulatından addetmişler ise de menşe-i aslısı Kito iklimidir.

Meksika madenleri

Meksika memaliğinde bulunan madenlerden her sene 118 milyon franklık altın ve gümüş istihraç ve istihsal olunur. Miktar-ı mezkûrun beş milyonu altın ve küsuru gümüş madenin hasılatıdır. Kabil-i istikşaf olan maadinden birkaç türlü madenin memalik-i mezkûre arazisinde mevcut olduğu delâil-i müteaddide ile müspettir. İspanyalı bir adam memalik-i mezkûre dahilinde kâin Teksas ikliminde bulunan her nev ahcarın gümüşten hali olmadığını iddia ve ispat eylemiştir.

Çamur yiyen kabail

Küre-i arzda birtakım kabail mevcuttur ki bunlar çamur yemeyi pek çok severler ve bu misili kabail ise Amerika'da ekseriyet üzeredir bahusus tabnül eblizinden yani bir nehir taşıp çekildikten sonra taşıdığı mahallerde bulunan yapışkan çamurlardan ziyade hoşlanırlar. İşte Arniyok nehrinin etrafında sakin bulunan Otomak kabilesi dahi kabail-i mezkûre cinsindedir. Kabile-i [s131] mezbure nehr-i mezkûrun suyu çekildiği zamanlarda zikrolunan çamurları bir taraftan yerler ve bir taraftan dahi nehrin feyezani günlerde yemek üzere kıta kıta yapıp idhar eylerler. Çamurun ziyade yapışkan suyu kendilerince daha az ve ihla olduğu için kabile-i mezkûre onun taharri ve intihabında

ihitimam eder. Eğrab olan şudur ki mesela balık vesair gûne oralarda mevcut olan etimededen biriyle taam ettikten sonra taamın üzerine fakiha nevinden olmak üzere birer parça da çamur yerler.

Tercüme

Paris'te camdan hurufat

Şimdi Paris matbaalarının bazılarında dayanaklı kılınmış bir nev camdan hurufat istimal olunuyor ve bu nev hurufatın maden-i hurufattan âlâ olduğu söyleniyor.

Bu hafta postasıyla vürut eden Avrupa edebiyat gazetelerinden aynen tercüme

Buz

Memalik-i Müctemia-yı Amerika'da buz toplayıp satmakla meşgul olan şirketlerin sermayesi altı milyon liraya baliğ olur. Şimal-ı Amerika'dan cenub-i Amerika'ya ve Asya'ya gemilerle külliyetli buz gönderilir. Avrupalılar kendilerine lazım olan buzunu Norveç'ten alırlar. 1845 senesinden beri Amerika'da sarf ve istimal olunan buzun miktarı gittikçe pek çok artmıştır. 1845'de 10 milyon okka buz sarf olunur idi. 1876 senesinde ise beş bin okka buz sarf olundu. Kasaplar arpa suyu yaparlar vesair bazı zanaatkârlar çok buz sarf ve istimal ederler. Buz ahiz ve itası o derece kesb-i ehemmiyet ve cesamet etmiştir ki şimdi buz ticaretinden bahseden bir de gazete neşir olunuyor.

Tercüme

Toplu iğne

Memalik-i Müctemia-yı Amerika'da toplu iğne yapmak için mahsus sekiz fabrika bulunup bunların içinde senede beher takımı yahut paketi 3660 tane topluyu havi iki milyon paket toplu iğne yapılmaktadır. Bu hesap üzere mezkûr fabrikalarda beher sene yapılan iğnenin adeti 7 milyar 320 milyona baliğ olur. Boston şehrinde bir tüccar haftada bin paket toplu iğne satar. Sene be sene yapılıp satılan bu kadar toplu iğnenin sürülmesi vakien taaccübe şayandır.

Tercüme

Almanya'nın ahalisi

Devlet-i mezburenin yeni nüfus defteri mucibince Prusya'nın ahali 24.693.966 kişiden ibaret olup bunlar ile beraber Prusya ile birleşmiş sair diyarların ahali cemen 41.43.773 kişi hesap olunmuştur.

Tercüme

Renkli kâğıt

İlm-i fünunda ve zanaatta dahi çok defa icatlar rastgele zuhur etmiştir. Renkli kâğıt yapmanın usulü dahi bir karının kayıtsızlığının semeresi oldu. Mezkûr kadın kâğıt yapılmak için hazırlanmış beyaz lapanın içine kazaen mai boya ile dolu bir ufak torba düşürdü ve pek çok korkup mustarip olarak ettiğini gizlemek için [s132] çok çalıştı. Fabrikanın sahibi hayli miktar kâğıt bu vecihle işe yaramaz kalacak diye zannettiğinden ziyadesiyle kasvetlendi ve mezkûr boyalı kâğıdı neye istimal edeceğini bilmeyerek bir müddet fabrikasında alıkoydu ise de ilen-nihaye onu Londra'daki maslahatgüzarına gönderip fiyatına bakmayıp her kaça olur ise, olsun diye ona sipariş etti. Lakin o nev zuhur kâğıdın müşterilere çok makbul olduğu ve cümlesi dolgun fiyatla satıldıktan maada o nevdan yine istenildiği hususunda haber alındığında ne kadar taaccüp eyledi. Boyalı kâğıdın icadına sebebiyet vermiş olan mezkûr kadın, bunu anladık da maslahatı fabrikatöre beyan edip mükâfat talep eyledi. Mezburenin kayıtsızlığından naşi fabrikatör filvaki cesim bir meblağ kazanmağa başlamış olmakla ona atiyeler verdi. Bundan böyle mezkûr fabrikada kârlı yolda renkli kâğıt çıkarılmaya başlandı.

Tercüme

Tramvay

300 sene evvel ilk olarak İngiltere'de başladı. Memalik-i mezburenin kömür madenlerinde çalışan ameleden bazıları zemin üzerine odun direkler konsa ağır yüklü arabalar sade zemin üzerinden ise o direklerin üzerinden daha kolay gidebilecekler diye tasavvur ettiler. Onların bu tasavvurunu Mr. Otram isminde bir zat mevki-i icraya koydu ve tramvay yahut daha muhtasar tramvay ismi bundan neşet etmiştir. Odun direklerine 1738'de demirden mamul direkler istimal olundu ve direklerin demirden arabaların dahi ufak olmasıyla tramvayın yolunu ekmek dahi mümkün oldu. Tramvayın şehir içinde sokaklarda istimali İngiltere'de 1825'de başladı. İçerisinde 6 kişi, dışarı ve kenarlarında dahi 20 kişi alır her bir arabayı bir beygir 10 mil kadar yere

çekip götürür idi. Tramvayın usulünde son büyük ıslahat Amerika'nın New Orleans şehrinde muvaffakiyetle icra olunan at yerine ateşsiz vapur makinesinin istimali olacaktır.

Tercüme

Amerika'nın yabanileri

Uzun vakiten beri zannolunur idi ki Amerika'nın yabanileri gittikçe azalmaktadır lakin son resmi malumatlar bu zannın sahih olmadığını gösteriyorlar. Memalik-i Müctemiyâ Amerika'da bulunan kaffe-i yabanilerin adedi 275.000 neferdir. Bunların beşte birine hükümet tarafından taayyünat verilir lakin taayyünat alanların sayısı gittikçe azalıyor. 70000 kadar yabaniler dahi kendilerine mahsus araziye malik olup kendi koydukları nizamlar ile kendi kendilerini idare ederler. Yüz on iki bin kadar yabaniler beyaz adamlar gibi elbise giyerler ve 22.199 neferi evlerde sakin olurlar. Muhtelif yabani kabileler arasında 130 mektep olup bu mekteplerden on bir bin beş yüz on beş nefer şakirdan talim ve terbiye olunurlar. Hükümet yabanilerin mektepleri için senede altmış sekiz bin lira kadar masraf [s133] eder ve kırk bin üç yüz doksan yedi adam okumak öğrenmişlerdir. Yabaniler 1.170.200 dönüm toprak işlerler ve 1877 senesinde bu topraklardan 688.278 kile buğday ve 656.952 kile mısır buğdayı mahsul aldılar. Yabanilerin şimdiki hâlde 216.286 res atları 216.883 sığırları ve 587.444 koyunları vardır. Beyaz adamların Amerika'ya kadem bastıkları ilk günden beri şimdiye kadar Amerika yabanilerini tarik-i medeniyete getirmek güç oldu. Lakin bâlâde mezkûr keyfiyetler yabanilerin hâl-i terakkide olduğunu gösterir.

Avrupa'dan celp ettiğimiz edebiyat gazetelerinden tercüme

Söyler bir makine

Söyler bir makine tesmiye olunmuş gayet tuhaf ve hünerli nev icat bir alet şimdi Amerika'da seyir olunmaktadır. Bu makinenin mucidi Almanyalı zat sanki bütün ömrünü büyük tahammül ile bu şeyin icadına sarf eylemiştir. Merhum Fiber isminde Viyanalı bir muallim olup 1875 senesinde kendi icadı olan bu makinenin inşasına başlayıp hemen şimdiki heyetine getirerek öldüğü vakit karındaşının oğluna bıraktı. Bu dahi mucidin tertibi üzere işi ileri götürdü. Öyle ki mezkûr makine şimdi insan gibi lakırdı eder harfleri, heceleri, kelimeleri ve cümleleri öyle âlâ ve tıpatıp telaffuz eder ki hakikaten söyler makine denilmeye şayandır. Çarklar vasıtasıyla döner iki körük

akciğer yerine dördül ve alet çeke koma lastiğindedir. Boğazın nefes alıp veren borusu da koma lastiğindedir. Sesi piyano inhitarına benzer inhitarlar ile birbirlerine bağlı olan zambaklar vasıtasıyla çıkarılır ve her bir inhitar insan sesinin türlü sedalarından birini çıkarmağa mahsustur. Söylendiğine nazaran işbu söyler makine pek eğlenceli bir arkadaştır. Çünkü yalnız işitmek istenildiği vakit ve ancak inhitarların üstüne parmaklarını dokunduran adamın dokunuşuna göre, lakırdı eder vakien sesi biraz derinden gelir. Perdese de bir düzeye olup kalbi tahrik etmez lakin konuştuğumuz bazı adamların hâli de böyle değil midir? Amerikalının biri 500 İngiliz lirası verip bu makineyi bir sene, günde üç defa para ile cemiyet huzurunda söyletmeye imtiyaz almıştır.

Bir genç tabip nasıl çıldırmış

Fransızcadan tercümedir.

Paris'te bir doktorun maiyet ve muavenetinde bulunan talebeden Mösyö Berk bir gün teşrihine mübaşeret eylediği bir insan cesedince ikmal-ı muamele-i teşrihiye için ferdası günü gayet soğuk olduğu hâlde yalnızca teşrih odasına gidip ve elbise-i mahsusasını giyip bıçağını bilemekte ve cesed-i meskuru şerha şerha yarmağa hazırlanmakta iken kulağına gayet hafif bir ses girmiş ve tesirâtı sinirlerini gevşetmiş ise de bütün bütün cesaretini kaybetmeyip fakat ürkeklikle teşrihe başladığı yani cesed-i mezkûrun [s134] kafası üzerinde dönüp kalmış olan kulun derisini kesmekte bulunduğu sırada teşrihhane derununda biraz evvelce yakılmış olan sobanın sıcaklığı tesirâtıyla vaziyetini hikâye ettiğimiz kol gevşeyip şarihin yanağına bir Hüdai sille gibi çarpmasın mı? İşte bu hâl üzerine doktor oradan bir kaçıştır kaçmış ve akli da beraber kaçıp birkaç gün sonra mecnunen vefat etmiştir.

Avrupa ve Amerika'da saat imalı

Avrupa ve Amerika'da senevi imal olunan enva-yı saatlerin neşir olunan bir cetveline nazaran sene be sene artmakta olduğu anlaşılır. 1870 sene-i efrencisinde neşir olunan bir ticaret cetveline nazaran 1 milyon 800 bin adet saat imal olunmuş iken 1875 senesinde 2 milyona baliğ olmuştur. Avrupa'da en ziyade saat imal olunan ve en ziyade fabrikası bulunan mahal İsviçre ile Berlin olup bunlar gerek Amerika'dan ve gerek Fransa ve İngiltere'den ziyade saat imal etmektedirler.

Amerika'da postane şubeleri

Müctemia-yı Amerika'da 3700 postane şubesi ile 9500 kadar posta memurları olup diğer memaliğe nispetle orada posta mahsulatı ile masarifi pek ziyadedir.

Londra'da evrak damgası

İngiltere memaliğinde geçen 1873 senesinden 1874 senesine kadar sarf olunan evrak damgası 183.427.697 adede baliğ olmuş ve bunların beheri yirmişer para olduğu hâlde 92 milyon kuruşa yakın hasılat olmuştur. Bundan anlaşılıyor ki İngiltere'de ticaret her bir memalikten ziyade terakkidedir.

Çin

Avrupalı bir zatın memalik-i mezkûrenin ahvali üzerine Çin memaliği ahalsinin miktarı 300 milyona baliğ oluyor nüfus-ı ahali bundan evvel daha ziyade ise de ara sıra zuhura gelen ihtilaller yüzünden bir hayli telefât vuku bulması ile bais-i tedenni olmuştur.

Hindistan padişahının şimdi hayatta olan şehzadesi

1799 sene-i miladiyesinde Hindistan kıtası İngiltere devletinin yed-i zaptına geçtiği sırada Hint padişahı bulunan merhum Haydar Ali Şah'ın takriben altı yaşında ve Muhammed namında bir şehzadesi kalmış ve müşarünileyhin şimdiye kadar devlet-i müşarünileyha tarafından senevi tahsis olunan 3750 İngiliz lirasıyla taayyüş etmekte iken bundan altı sene evvel yani 1288 sene-i Rumiyesi Ağustos'un on altıncı gecesi irtihâl-i dar-ı beka etmiş ve onun dahi bir şehzadesi kalarak şimdi kendisinin be hak varis-i meşru bulunmuştur.

Amerika gazeteleri

Amerika'da yevmiye 365 nev gazete çıkarılmakta olup be her gazeteden yirmişer bin nüsha satılmakta olduğundan indel-hesap [s135] 7 milyon 300 bin gazeteye baliğ olacağı anlaşılmıştır.

Mütalaa

Bu kadar gazete bizde ancak bir senede sürülebilmesi muhtemeldir. Bu bapta Avrupa ile matbuat hakkındaki reşk ve gıpta bil-mukayese anlaşılıyor.

İhtira-ı cedit

Bu kere Hindistan'da kuş tüyünden mamul bir kumaş imal olunduğu ve bunun Keşmir şalından daha yumuşak daha hafif olduğu ve derununa yağmur geçmediği Hint gazetelerinden naklen *Tercüman-ı Şark* gazetesi yazıyor.

Hint'te bir ihtira daha

Hint ateşperestlerinden biri Teliyurt namında bir alet icat etmiştir. Bu alete isnat olunan hassa ise şimdiye kadar görülen kaffe-i ihtiraat-ı beşeriye havasından eğrabtır. Güya bu alet bir adamı Hindistan'dan Londra'ya dört dakikada isal edecek imiş. Alet-i mezburenin bir adamı o kadar baid mesafeye sıçratma yoluyla isal edemeyeceği bedihi olup bunun bir tel üzerinden gönderilmesi zannolunabilir. Bu bapta her şeyden evvel tasavvur olunacak mania işbu aletin nakledeceği adamın havanın sadmesine dayanamayarak parça parça olması kaziyesidir. Ancak güya bu adam bir sandık içine konularak bu maniaya da mukavemet olunabilecek imiş. Alet-i mezburenin bu bapta tecrübesine kalkışarak filhakika bir köpeği turfetül-aynda bir mahalden diğer bir mahalle nakletmiş ve köpeğin ağzına bir taraftan bir kemik verilmiş olduğu hâlde öte tarafta köpeğin bu kemiği ağzında kemirmekte bulunduğu müşahede olunmuştur.

Hindistan'dan İngiltere'ye yün ihracı

Hindistan'dan 1875 senesinde İngiltere'ye ihraç olunan yün 23.189.289 ve 1876 senesinde dahi 24.30.877 olup ve 1877 senesinde ise 31.568.630 İngiliz lirası kıymetindedir.

Osmanlı tiyatrosu

Avrupa'da tiyatroların tarik-i terakkisine ne derece say ve gayret ve temaşası ise umum tarafından dahi o derece mazhar-ı rağbet olduğu ca-yı inkâr değil ve tiyatro aktör ve aktrislerinin her yerde artistliğe göre itibarı be hak derece derece kemalde bulunduğu ve Avrupaca bu sanatın adeta gıptakeş bir sanat idüğü de vareste-i beyan ve azade-i kayıt ve terkim ve eşkâldir. İşte bu cümle ile beraber mülkümüzde tiyatrolar elan terakkide değil tedennide olduğu ve bunun ise sahihen teessüf edilecek mevaddan bulunduğu zahir ve bahirdir. Mamafih Avrupa'da ise tiyatro ve oyuncularının bayağı terâcim-i ahvali evrak-ı havadis ve risalelere derç edilmekte ve Dersaadet'te ise

hakikaten Osmanlı oyuncularından İsmail Hakkı Efendi'nin terâcim-i ahvali derece-i seza ve tahrire reva bulunduğundan şuracığa derci münasip görülmüştür.

Terâcim-i ahval

İsmail Hakkı Efendi

İsmail Efendi'nin pederi Merzifon'da müftü [s136] zadenin hafidi olup tahsil-i ilim için Deraliyye'ye gelerek fatih medreselerinde hayli müddet tahsil ile meşgul olduktan sonra memleket gaziliğine nasp ile bazı memalikte hâkimlik ettikten sonra badelhac teehhül edip 1256 senesinde Hacı Hasan Efendi'nin mahdumu İsmail Hakkı Efendi tevellüt ve 16 yaşına kadar tahsil ile uğraşıp 1272 senesinde Mızıka-yı Hümayun'a kayıt ile 1278 senesinde bilistifa ihraç olunarak bazı mahallerde orta oyunculğu ile iştigal ve 1286 senesinde Osmanlı tiyatrosuna aktör kayıt olunmuştur. Efendi-i mumaileyhin efkâr-ı bedayi-perveranesi ve her bir oyunun rollerini icraya bilâ-tekasül merkez olan maharet-i fevkaladesi kendisinin derece-i zekâ ve dirayetine bir numune-i işaret ve binâberin mumaileyh hakikaten diplomat-guy bir zat olduğundan Osmanlılarca birinci oyuncu denilmeye be hak şayan-ı takdir ve vücudu mabihül-iftihardır.

Hikmet-amiz, dikkat-engiz bir söz

İspanya müelliflerinden biri dünya hakkında diyor ki dünya bir hatiat-ı girdabı yolu bulunmaz susuz bir badiye-i vâsia vahşi canavarlarla dolu bir sık orman, bir bataklık, bir dikenlik, sarp bir dağ, taşla memlû bir ova, yılanla dolu bir çayır, bir gam çeşmesi, bir göz yaşu nehri, bir musibet ve zaruret denizi semeresiz bir say görülmez bir zehir beyhude bir ümit, yalandan bir sevinç, tükenmez bir kederdir demiş.

Aynen tercüme

Keten

Mısır ülkesinden zuhura gelen mumyalarda bulunan keten bezlerinden görünür ki eski Mısırlılar bundan 3000 sene kadar akdem şimdiki Avrupa fabrikalarında dokunan en ince bezlerin ayarında bez dokuyabilirler idi. Yakınlarda İngiliz fabrikasının biri dünyada emsali görülmemiş ince keten bezi dokumaya yeni bir usul icat edilmiştir diye iddia etmekte idi. Lakin başka bir İngiliz, mumyaların bezlerinden ispat eyledi ki o incelikte bez dokumak usullü 3000 sene evvel Mısır'da der kâr olmuştur. En ince keten

ipliği Belçika'da yapılır. Mezkûr diyarın Lays nam bir ırmağının suyu keten ıslatmaya pek münasiptir, çünkü mezkûr su gerek itidali cihetiyle ve gerek renkli maddelerden hali bulunduğu içinde ıslanılan keteni asla karartmaz.

Nil ırmağının suyu dahi aynı bu hasiyette idi diye görünüyor. Fransa'dan, İngiltere'den, Almanya'dan, İtalya'dan, İspanya'dan Lays ırmağının suyunda ıslatılıp eğrilmek için Belçika'ya külliyyetli keten gönderirler. Belçikalı keten eğirenler karanlık ve nem yeraltı mahallerde ancak bir kandil ışığı ile kandil ile ketenin arasında dahi perde koyarak keteni eğirirler. Güneşin şafağı keten ipliğine iyi tesir etmez diye zannolunur. Bu nev Belçika keten ipliği öyle ince ve âlâdır ki kıyyesi 250'den 300 liraya kadar satılır. Tantalının en âlâsı ve en zikıymeti işbu nev keten iplikten yapılır.

[s137]

Esele ve ecvibe sernamesiyle Avrupa edebiyat gazetelerinden tercümedir.

Sual: Avrupa'da en çok ahali olan yer neresidir?

Cevap: Ahalisinin kesreti tarafından Avrupa diyarlarında birinci addolunan ve Belçika'dan beş kat ziyade sekene olan Malta adasıdır ki be hesab-ı terbi mil başına 1309 sekene var diye tahmin olunur. Malta ahalisinin sefaleti pisliği, havasının bozukluğu ve türlü hastalıklar cihetiyle meşhurdur. Adanın sahibi olan İngiliz devleti bu hâle ne çare edeceğini bilmez. Maltalılar genç olduklarından daima çoğalmakta iseler de asla hicret etmezler.

Sual: Zırhlı gemilerin icadı ales-seviye zannolunduğu gibi büsbütün yeni bir icat mıdır?

Cevap: Bu icat eskidir. On ikinci devirde Normandiyalılar, gemilerini sudan dışarı kalan kısmına, demir kaplarlar idi. 1782'de Cebelitarık, muhasarada olduğu esnada dahi şimdiki zırhlı gemilere benzer gemiler kullanıldı.

Sual: Barbar lüğatinin manası nedir?

Cevap: Bu lügatin manası, vakit vakit değişilmiştir. Barbar ismi Yunani olup evvela Yunanlılar, Yunanca söylemeyen milletleri barbar tesmiye ettiler. Buna binaen Ermeniler, Farslar, Süryaniler, Romalılar bile Yunanlılar indinde barbar sayılıyor idi. Badehu Romalılar bu ismi, Latin ve Yunan lisanlarını istimal etmeyenlere verdiler. Siseru nam iki Romalı melef Romalıların büyük Mitritat nam Pontus kralını yenemediğini teessüfle zikrettiğinde ona barbar ismini verir. Mitritat, Afrikalı Hanibal misli Romalıların büyük, en düşmanlarından biri idi. Şimdiyse barbar ismi medeniyet kesp etmemiş olan nim vahşi milletlere verilir.

Sual: Dünyada en müfret, en muazzam ve heybetli pınar hangisidir?

Cevap: Öyle bir pınar, Amerika'da Missouri nam nehre akan ırmağa yakın Fayılhol tesmiye olunan dere de kâin, cesim kaplıcadır. İzlanda adasında bulunan pınarlar bunun yanında ufak membalar sayılabilir. Dört taraftan cesim kayalar ile ihata olunmuş olan mezkûr kaplıcanın 20-25 ayak geniş, 100 ayak kadar dahi derin bir kurnası var. Kaplıca daima akmaz, akmaya başladığı vakit ise, kurna kaynar, su ile dolar. Gafilen bir gürültü işitilir. Kara bulutlar 500 ayak yükseğe çıkarlar. Su dahi kurnanın içinde 20-25 ayak eninde amut misli, 90 ayak kadar yükselir. Badehu merkezinden 500 ayak kadar yükseğe atılıp dehşetli bir gürültü ile yere düşer. Bunun üzerine yer zelzeleden sarsılır. Mezkûr müfret su amudunun tepesinde alâim-i semaya benzer renk-amiz bir kemer hasıl olur. Vakıten bi-nazir ama heybetli bir manzara. Yarım saate varmaz bu alametler, [s138] na-pedid olurlar ve her şey heyeti aslisine girer.

Sual: Küre-i Arz'da yazın en sıcak yer neresidir?

Cevap: Küre-i Arz'da en sıcak Sahra nam çölün şimal tarafında Ferzan denilen mahaldir ki Römör usulünce olan mizanül-hararet orada gölgede sıfırdan yukarı elli altı dereceye, güneşte ise yetmiş dereceye kadar çıkar.

Sual: Kışın en soğuk yer neresidir?

Cevap: Sibir'in şark tarafında Lakosk tesmiye olunan mahaldir ki burada mah-ı Kânunusaninin yirmi birinde mezkûr usulde olan mizan sıfırdan aşağı elli üç dereceye

kadar iner. Rusyalı bir hekim soğğun burada 63 dereceye kadar vasıl olduğunu müşahede etmiştir. Yolcuların sözüne nazaran mizanül-hareretin cıvası burada kışın birkaç ay donmuş kalır. Bazen dahi o derece pekleşir ki kurşun gibi çekiçle işlenebilir. Soğğun bu derecesinde balta, cam gibi kırılır ve odun yarılmaz.

Büyük bir asma

Memalik-i Müçtemia-yı Amerika, istiklalinin yüzüncü senesi zikrine yakınlarda Philadelphia şehrinde küşat olunacak sergi-i sanayiye memalik-i mezkûrenin California nam eyaleti tarafından gönderilecek mahsulatın içinde bir pek nadirül-emsal asma var. Bu asma eyalet-i mezburenin Santa Barbara nam şehrinde hasıl oldu. Fransa'nın Fontalino şehrinde de meşhur bir asma bulunur bundan daha meşhuru İngiltere'nin Hamtin şehrinde mevcuttur. Bunun kütüğünün çevresi yerden üç ayak yukarı ve yirmi yedi parmaktır. Asma dahi yılda 600 okka kadar üzüm verir. Lakin California'da husule gelen mezkûr asma kütüğünün çevresi zemin ile bitişik olduğu yerinden 56 parmaktır. Zeminden üç ayak yukarı ise de kutru 14 parmaktır. Bu asmanın dalları, asmalık üzerine alınmış olsalar idi 10 bin terbi ayak bir mesafe zapt edebiliyordu. Asma dahi yılda 4 bin okka kadar üzüm getirir idi. Bu sebepten dünyada bulunan asmaların içinde en cesimi diye itibar olunur. Mezkûr asmanın kütüğü 55 senelik olup birkaç seneden beri azar azar kurumaya yüz tutmuştur. Sahibi onun bazı köklerini çıkarıp asmayı birkaç kısma taksim etmiştir ve bâlâde mezkûr sergiye gönderecektir.

Tercüme

Akıllı bir kanun

Tütünün adeta kullanılması gençlerin vücutça büyümelerine ve kuvvet-i zatiyelerine mâni olduğuna nazaran İsviçre devleti on dört yaşına baliğ olmayan gençlere duhan istimalini yasak etmektedir.

Çin tiyatrolarında cüceler

Mösyö Şun nam zat Fransa resmi [s139] gazetesinde Çin'e dair baz-ı tuhaf malumat vermiştir. Mumaileyhin rivayetine göre Çin'de lubiyat icra ettirmek üzere mahsusen cüce imal ederler imiş. Şöyle ki üç dört yaşında bir çocuğu dibi kapaklı fağfuri bir şişe derununa koyup yalnız çocuğun başını dışarıda bırakırlar ve her akşam çocuk uyandığı

zaman yine kaldırırlar. Çocuk bu surette şişe içinde mahpus kalıp cüce hâlini bulduktan sonra şişeyi kırıp çıkarırlar imiş.

Pekin’de dilencilere mahsus fabrika

Çin payitahtı Pekin şehrinde dilenci güruhuna mahsus bir fabrika bulunup güruh-ı mezkûr halkın merhamet ve rikkatini tahrik için mezbur fabrikada gözlerini çıkartırlar imiş.

Amerika vahşilerinin bazı âdat-ı makduhalarına dair bir İngiliz risalesinde malumat-ı atıye görülmüştür.

Alyot kavmi

Alyot kavminde yeni dünyaya gelen bir çocuk bağırdığı hâlde validesi yaz kış demeyip çocuğu soğuk suyun içine sokar ve çocuk sesini kesmeyince çıkarmazlar imiş.

Liver kavmi

Liver kavmi içinde ve Sevahil-i Kelb nam mahalde çocuk doğduğundan sonra riyazete alıştırmak üzere dört gün kadar taam vermezler imiş.

Kolombiya vahşileri

Kolombiya vahşilerinde valideler, çocuklarını kar içinde yuvarlar ve ata bindirirler imiş. Bunların içinde on beş aylık bir çocuk atın dizginini toplayıp seyahat edebiliyor imiş. Bazı kavimlerde çocuk doğar doğmaz suya atıp suyun yüzüne çıkar ise alıp beslerler ve çıkmaz ise almazlar imiş biçare çocuk suda gark olur gider imiş.

Meksika vahşileri

Meksika vahşileri çocuğu kendi başına makulat bulmak derecesine geldiği hâlde deli hâle terk ederler imiş. Ebeveyn kendi kendileri için taam bulamazlar ise çocuğu katlederler ve kendilerine kâfi derecede buldukları hâlde çocuğa vermeyip biçareyi açlıkla telef ederler imiş.

Şinok kavmi

Şinok kavmi yassı başı makbul addettiklerinden çocukları bir sene kadar beşikten çıkarmayıp başını yaslamak üzere sık tahta veyahut meşin ile bağlarlar zavallı çocuklar

bu hâlde iken bir manzara-yı meyusa irâe edip gözleri fırlamış gibi yatarlar ise de kavim-i mezburun zam-ı batıla göre pek rahat ederler imiş ve bir valide çocuğun başını yassıltmayıp Avrupalıların başları gibi yuvarlak bırakır ise kavmi indinde mazhar-ı takbih olur imiş.

Mütalaa

Bu hâllere nazaran Fransa meşahir hükemasından Kont Rose'nin, *Tasvir-i Terakki-i Efkâr-ı Beşer* [s140] nam eser-i mergubunda nev-i beşerin büyük esbab-ı sefalet ve felaketi hep cehil ile zulümdür kavli ne derece şayan-ı tasdik olduğu tarifinden müstağnidir.

Londra'da tiyatro ve aktrisi Madam Tien

Londra'nın meşhur tiyatro aktrislerinden Madam Tien geçenlerde Amerika'da kâin New York şehrine gider. Orada bir tiyatrodaki altı ay kadar oyun oynamış ve ücret olmak üzere kendisine 20.000 adet İngiliz lirası verilmiştir. Bundan başka hem kendisinin ve hem de maiyetinde bulunan adamların masarifi ve ücretleri dahi ayrıca ita olmuştur.

Venedik şehrine dair biraz malumat

Venedik şehri hem kadim ve hem de garip bir şehirdir. Birçok adalardan ibaret olmakla sokaklarında kayıklarla gezilir. Ebniyesi gâh kadim ve pek sanatlı ve hatta mozaiktir. Lakin sokaklar pek dar ve deniz olmakla ve hele kayıkla gezilmekte tabii üsret bulunmakla alışmayanların içini sıkır. Fakat kayıkçılar pek usta olduğundan sakatlık zuhur etmez.

Tercüme

Bu sene küşat olunacak Berlin sergisi

Alafranga Temmuz'un 16. günü Berlin'de enva-yı kâğıtlar için bir sergi-i umumi açılacak ve Ağustos 31'e kadar devam edecektir. Bu sergiye vaz olunacak eşya atideki sekiz nev olacak. Birinci nev, kâğıt yapılan eşya. İkinci, kâğıt yapmak için makine ve edevat-ı saire. Üçüncü, kâğıtların muhtelif cinsleri. Dördüncü, kitap ve gazete tabii ve duvarların tezyini vesair bu gibi işler için münasip olan kâğıtlar. Beşinci, kâğıttan yapılmış eşya-yı muhtelif. Altıncı, zanaatlar veyahut binalar için kullanılan kâğıtlar. Yedinci, yazı ve resim için kullanılan kâğıtlar. Sekizinci, kâğıdın icat ve sürat-ı

imalinin ikmaline müteallik olan telifat vesairedir. En iyi kâğıt imal edenlere ise mükâfat verilecektir.

Tabir-i diğerle tarih

Tarih vuku bulan bir şeye vakit tayin etmeye derler ve iki şekilde kullanılır. Birincisi takvimlerde yazılan tarihlere ki farzen şimdi bizim tarih hicret-i nebeviye-i aliyye efdalüs-salat efendimiz hazretlerinin 1256 sene-i şemsiyesi ve 1295 sene-i kameriyesidir. Tarih-i İskender-i Rumi'nin 2189 ve Tarih-i Miladi'nin 1878 senesidir. Bu zikrolunan seneler, birbirine benzemeyip hepsinin başka başka olmasına sebep nedir? Evet, sebep şudur ki tarih denilen şey bir günde gayet bir emr-i garip ve emsali görülmemiş ve insana hayret ve birer derecede mesela tufan ve hifzünallah gayet büyük yangın ve zelzele gibi vuku bulur ve o sene tarihin birinci senesi olur. Hatta biz peygamberimiz aleyhissalatü vessalam efendimiz hazretlerinin Mekke şehri ced be ced bu dünyaya teşrif buyurdıkları mahall-i mübarek iken [s141] münafıkların birtakım azar ve cezasından Medine-i Münevvere'ye hicret buyurdıklarının birinci günü itibaren Araplar o günü tarih tayin ettiklerinden tarih-i Hicret-i Nebeviye tesmiye olundu ve elan bizim tarihimiz de bu tarihtir. Nitekim Hristiyanlar Hazret-i İsa aleyhisselamuallahın emriyle kız olduğu hâlde Hazret-i Meryem'den babasız doğdu. Babasız bir çocuğun emsali görüldüğü için doğduğu günü tarih tuttular ve o tarihe Tarih-i Miladiye tesmiye ettiler. İkincisi ezmine-i maziye vuku bulan şeyleri sonra bilmeklik için bir kitaba kaydederler. O kitaba dahi tarih derler ki *Bahariyye*'nin birinci cüzünde tarif olunmuştu.

Şarap ve rakının insana olan zarar ve ziyarı

İnsan için dince haram olduğu gibi hekimce dahi insana pek zararlı bir şeydir. Şöyle ki şarap ve rakı içildiği zaman iptida insana bir neşe yani hiçbir şey umurunda olmayacak bir hâl getirir. Bu neşede yüz kızarır ve gözlerde bir parlaklık müşahade olunur. Vücutta kuvvet görülür. Serhoş kendi hâlinde memnun olur yani o neşe yavaş yavaş geçmiş ve geleceği de unutturarak kendi hâlini düşündürür sonra bir cesaret gelir ve lakırdı da çabukluk görülür. Zihni açılır. Herkesin de sarhoş olması açık bu neşe içindir. Hâlbuki o neşe çabuk geçer. Geçtiği anda bir uyuşukluk gelir ve hafif bir uyku galebe ederek ondan sonra kendine gelir. Kendine geldiği gibi o neşeyi kaybederek yine evvelki hâlini bulur ve kaybettiği neşenin yerine bir kesiklik gelir. İşte herkes şu

söylediğimiz neşeyi arzu eder de onun için içer fakat bazısı da içer içer de haddini geçer. Sonra sarhoşluk alametleri zuhur etmeye başlar. Sarhoşluğun böyle haddini geçmesinin alametleri dahi şunlardır. Nabızlar gayet hızlı ve çabuk çabuk hareket eder. Sebepsiz gözleri öteye beriye bakar. Söylenilen sözü anlayamaz. Yürümesini şaşırır. Münasebetli münasebetsiz söz söylemeye başlar. Adeta kumar hastalığında kendini şaşırılmış bir hasta gibi saçma sapan söyler. Sakin ve edip iken kavgacı ve edepsiz olur. Ayıldıktan sonra vücuduna bir kesiklik gelir bu kesiklik üzerinden on, on beş gün gitmez. İşte sarhoşluğun hâlleri bunlardır. Lakin eliyazübillah sarhoşluk gitgide artar ise artık o insan insanlıktan çıkar ve yapacağı işlerinde mütereddit kalır yani ne yapacağını bilemez. Aklına, fikrine kuvve-i hafıza ve [] perişanlık gelir.

Velhasıl bu misli sarhoşluk pek acınacak olan hâllere düçar olarak en sonra bu yüzden [s142] telef olup mezara giderler. Cenabıhak bu gibi olanları ıslah eyleye ve olmayanları dahi böyle hâle giriftar olmaklıktan esirgeye.

Avrupa’da kitap ticareti

Saksonya hükümeti dahilinde kâin Liska şehrinde şimdi 4369 kitap tüccarı mevcut olup bunların 1084 adedi ulum ve fünun ve daha sair sanayi ve tevarihe müteallik kitaplar bey ve iştirasıyla meşgul olup 118 dahi [] ve daha sair resimler ve 95 musiki notalarının ve 128 dahi sanayiye müteallik resimlerin ve 146 opera defterleri ve buna mümasil musikiye müteallik kitapların ve 86 dahi kullanılmış kitapların fûruhtuyla ve 2608 dahi her türlü kitaplar ile risale ve defatir ve resimlerin ve yazı kâğıdı ve kalem ticaretiyle meşgul imişler. Ammenin malumu olduğu üzere Leipzig şehri matbuatın merkezi olmakla Avrupa’nın sair memaliğinde bulunan kitap tüccarları orada bir yer peyda etmişlerdir ki şubelerinin adedi 1439 adede baliğ olur. Alman lisanınca olan kitapların ticareti 204 adet kitap komisyoncusu marifetiyle icra olunmaktadır. Bu komisyonculardan 34 Berlin’de, 104 Liska’da 7 Leipzig’de, Prag’da, 17 Storgaro ve 32 Viyana’da ve Zürih’tedir.

Tarif-i senedat

Senet: Bir iş hakkında inandırmak veyahut takviyet vermek için yazılan kâğıttır ki hini hacette delil ve şahit olarak gösterilir. Senedin iki nevi vardır. Nev-i evvel sırf

zimmete müteallik madde için olan senetlerdir. Zimmet dahi bir adamın verdiği söz ve eylediği uhde demektir. Borç ve kefalet ve vekalet ve ibra ve şirket gibi nev-i sani akar ve eşyaya müteallik akit olunan senetlerdir. Alım satım ve icar ve isticar gibi bu iki nev de umumen riayeti lazım olan erkân ve kuyut, zaman ve mekân ve müddet ve sıfat-ı mümeyyize ve cihet ve miktar ve şerait ve kıymet ve bedel ve şuhut ve akidindir. Zaman, senette yazılı olan hususu hangi tarihinde olduğunu yazmaktır. Mesela falan senesi, şehir-i falanın, falanca gününden itibaren gibi. Mekân, hane ve akara müteallik mukavelede bulunduğu mevki yazmaktır. Mesela İstanbul'da Çakır Ağa Mahallesi'nde vaki gibi. Müddet, ödünç için ise ne kadar vakitte ödenecek olduğunu ve icar ise kaç almak veya senelik idiğini yazmaktır. Mesela 91 gün vade ile veyahut bir seneliğini demek gibi. Sıfat- mümeyyize, hanenin veya dükkânın sokağı ve numarası ve ebniyenin ahşap veyahut kargir olduğunu ve rehin için cinsi ve nevi ve resmini yazmaktır. Mesela pırlanta broş demek gibi. Cihet, ödeyeceği şey karzından veya şirket muhasebesinden veya ücretten bedelini ahiz [s143] eylediğinden dolayı olduğunu yazmaktır. Miktar, vereceği kaç kuruş olduğunu yazmaktır. Şerait, mukavele ne üzerine olduğunu mesela, kiraya verdiği haneyi ahire kiraya vermemek ve tamiratı üzerine olmak gibi şeylerle meşrut olduğunu beyan etmektir. Kıymet, bir şeyin değerini söylemek mesela rehin edilen şey ne ise kaç kuruş değeri olduğunu söylemektir. Bedel, mesela kiraya verilen her ne ise kaç kuruşa verildiğini tesrih ve cinsini beyan etmektir. Şuhut, olunan akde ve mukavele kim yanında olduğu yani o kimselerin isimleri yazmaktır. Akidin, senedi veren ve alanın isimleri bulunmaktır. Mesela alanın, senedin içinde ve verenin mühür ve imzada isimleri bulunmaktır.

Tercüme

On dokuzuncu asrın icatları

Folton isminde bir Amerikalı ilk defa olarak 1807'de Memalik-i Müctemia Devleti'nden vapur gemisinin icadı için patent aldı.

Vapur gemileri ilk defa olarak 1838'de Atlantik Okyanusu'ndan Avrupa ile Amerika arasında işlemeye başladılar.

Londra'nın sokaklarında ilk defa olarak 1813'de geceleri gaz yakılmağa başlandı.

İlk demir yolu Memalik-i Müctemia-yı Amerika'da 1832'de tekmil oldu.

Vaker nam bir Fransız ilk defa olarak 1840'da ışık ile tasvir çıkarmaya başladı.

Maden kömürünün yakılması ilk defa olarak 1820'de başladı.

Kibrit icadı için patent ilk defa olarak 1836'da verildi.

İlk telgraf 1844'de gönderildi.

Buğday ve gayruhum biçmeye ilk makine 1833'de yapıldı.

Hovu nam bir Amerikalı ilk defa olarak 1845'de dikiş makinesi için patent aldı.

Evailde Arapların ulum-ı tabiiyede olan maharetlerinin [] ve ne derece terakki bulduğu ve muvazenesi yahut mekârim-i ahlak

Ulum ve sanayi mülûk-i Abbasiye'den Harun Reşit zamanında bir derece terakki etti ki su ile müteharrik gayet nefis saat imal ederler. Sırma ile işlenmiş gibi akmişe-i haririye nesîç ederler ve daha birçok hayret-bahş-ı ukul olan asar-ı saniyeye ibraz eylerler idi.

Terakki o kadar terakki kesbetmiş idi ki mezkûr saat ve akmişe vesair ervac-ı tayyibe gibi şeylerden meşhur Şarlıman'a hediye olarak gönderdikleri zaman Frenklerin hemen kaffesi eser-i sihir olduğuna hükmedip imal-i insaniyeden olduğuna inanmazlar idi.

[s144] Yine Fransız kitabında dünyanın hâce-i marifeti Araplardır diye yazmışlardır. Memun halifenin maarif hakkında olan efkârı, efali, yazılmak için müteaddit kitaplar tedvinine mütevakkıf olduğundan buracıkta muhtasar alelihtisar olarak bir iki söz yazacağız. Allah gani gani rahmet eylesin. İslamiyet'in kendisine telakki etmiş olduğu mekârim-i ahlakın semeresi olarak yaptığı şeyler sahihen zihne hayret verecek mevaddır.

O muazzam halife, hilafete geçer geçmez pederinin eserine itbaen bütün fikrini adalete, maarife hasrederek dünyada görülmedik şeyler ihdasına kalkışıyor. En iptida 6 bin kişilik bir mektep yapıp ders nezaretini kendisi deruhte eder ve aralıkta bizzat kendisi tedris eder idi. İskenderiye Kütüphanesi'nde Sokrat, Bokrat, Aristoteles gibi meşhurların asarlarını Arapçaya tercüme ettirir ve tercüme ettirdiği kitabın ağırlığınca mütercimine altın verir idi.

Zamanında müteaddit encümen-i danışler bulunurdu ki her birinin vazâifi bir yola münhasır idi. Çocuklukta sarf nahiv okurken sarfiyun şöyle demiş nahviyun böyle demiş gibi işittiğiniz sarfiyun nahviyun sözlerini o zamandaki encümen-i danışlerin isimleridir.

Birisi yalnız sarfa, öteki nahive, diğeri mantığa, biri bedia, biri daha beyana bakar, biri de tefsire, öteki de akaid-i diniyenin şerhine. Hülasa elimizde bulunan kavaidin kaffesine mahsus encümen-i danışler bulunurdu.

Müverrihler, bir mülkün selameti maarifle olur kavli iptida Memun'dan işitildiğini ittifaken beyan ederler. Zamanında ulum-ı Arabiye'nin müessisi olan Hazreti Cafer İbn Yahya'ya kadar itibar ederdi ki yere göğe sığmayacak tabirlerle anar idi.

Hülasa o zamanda Bağdat, âlemin merkez-i medeniyeti olup Memun'un himmeti ile müteaddit kütüphane, hastane, mekatib-i tıbbiye vesaire hususen tercüme mektebi gibi ebniyelerle müzeyyen idi.

İşte İslamiyet'in telakki ettiği mekârim-i ahlak bunlara sebep idi.

Yine o mekârim-i ahlak Buhara'daki darülfünunda Ebu Âli Sina gibi bir zat yetiştirmekle beraber âlem-i medeniyete nice hizmetler etti.

Nasrettin-i Tusi, Hindistan'a; El-Biruni, Çin'e sevk-i ulum eyledi.

Kimya, hesap, cebir, heyet vesair fünün-ı âliye, İslam'ın mehd-i terbiyesinde büyüdü hele şimdiki hâlde bile icrası müteassir olan nısfınnehar mesahesi gibi bir emir-i asirin o zamanda icra olunduğu en büyük delil olabilir. Hele zuhur-ı Osmanyen ile

İslamiyet'in terakki ettiği mekârim-i ahlak ne büyük bir mucizeyi bahire olduğu görüldü.

İsbat-ı müddeâ için Osmanlıların dünyanın bir köşesinde bulunan ve fakat o zamanlarda mazlum olan Fransa'yı ve Lehistan mazlumlarını taht-ı hürriyet-i aliyyesinde yaşattı.

Hülasa mekârim-i ahlak hakkın ne denilse beca [s145] olduğundan tafsilat-ı vakıa ile iktifa eyledik.

Bazı hikâyat-ı mudhike

Mudhike: Bir adam yatar refiki biraderine yatıyorsun dedik de yatmıyorum oturuyorum cevabını verir. Ya sesin çıkmıyor dedik de beklediğim var deyince ya gözünü niye kapattın eskimesin diye cevabına horluyorsun dedik de uykuyu korkutuyorum demiştir.

Mudhike: Bir Arnavut para kesesini kaybetti de helalzade bir adam bulup verince Arnavut dile benden ne dilersin dedik de herif Arnavut'un üzerinde şayan-ı talep hiçbir şey görmediğinden meyus olmasın diye belinde asılı köhne yağdanlığı bana bağışlayın deyince Arnavut cevaben behey karındaş sana iste dedim ise imanıma sarıl demedim ya demiştir.

Mudhike: Ramazan-ı şerifte kapısı aralık kalmış bir haydutun hanesine akşamüzeri birkaç hâce girip badel-iftar esna-yı taamda sofraya konulan sahneleri hocalar sünnetleyelim deyip birer birer kalayladıkları sırada hane sahibine hitaben efendim mahdum-ı âliniz mi var kerime-i muhteremeniz mi suallerine hayır mahdumum var deyince ism-i âlileri nedir sualine hane sahibi vaciptir deyince acayip efendim hiç böyle isim işitmedik dediklerinde evet sünnet diyeyim de onu da mı yiyesiniz demiştir.

Mudhike: Bir adam nekeregu ahibbasından biri geçer iken elinde bulunan tütün çubuğunu önüne uzatıp geçme der demez elinden alıp ve kırıp verdikten sonra geçme yekpare iki parçadan olur demiştir.

Mudhike: Bir adam eski vakitte bir valinin mensubatından birini bulmak üzere dairesine gidip kapısı önünde bir ağaya birader paşa efendimizin siz nesisiniz dedik de delibaşısıyım deyince Allah akıllar versin deyip dönüp gitmiştir.

Mudhike: Bir ihtiyar adama saçın neden ağarmış dediklerine nezleden deyince ya belin de iki kat olmuş demelerine gezmeden deyip de dizlerin neden titriyor sualine cezmeden demiştir.

Mudhike: Bir adam diğerine, birader sanatın nedir dedik de köy kethüdasıyım dedik de sözünüz geçer mi deyince hayır dedik de şuna boşboğazım desene demiştir.

Mudhike: Bir zat bulunduğu geminin kamarasında işitilen gıcırtdan rahatsız olmakla kaptanı çağırıp bu ses nedir dedik de efendim dumanın tamir olunur mil üzerinde hareketinden dedik de şunu çıkar da baş tarafa tak istediğin kadar mükâfat ederim demiştir.

Taaccübe şayan bir vukuat

Sultan Mehmet'ten gelen bir erkek Sultan Beyazıt'tan, Sultan Mehmet'e giden bir kadın ile bir erkek mezbure kadın ile giden bir erkek Sultan Mehmet'ten gelen erkeğe selam [s146] verdikten sonra Fatih'ten gelen erkek de selamı aldıktan sonra kadına sual eder de der ki hanım bu senin yanındaki erkek neyindir dedik de kadın dahi cevabında der ki babam, benim babam iken ben babamın kızıydım, babam benim oğlum oldu. Ben, babamın anasıyım diye cevap vermiştir.

Bâlâde zikri sebkat eden hikâyenin tafsili

Mezkûr kızın pederi filvaki pederi idi. Sonra pederi bir iftiraya uğrayarak zindana attıkları zaman biçare gün kız her gün zindana devama başlar ise de kız zindanın kapısına geldiği zaman kızın üstünü başını ararlar yani pederine ekmek vesair yiyecek götürmesin için kız bakar bir çare bulamaz. Pederi açlıktan telef olacak kız pederine bir çare düşünür hatırına gelir ki pederimi akşam sabah emzirmeye işte bâlâde tarif olunan kızın pederi, kızının sütünü emdiği için kızının oğlu olmuştur. Kız dahi eski pederinin validesi oluyor.

Kadim Amerikalıların İbadeti

Kadim Amerika ahalisi pek çok şeylere ibadet ederler ise de mabutlarının en meşhuru Vizlipolerli idi. Bunların putları kerihül-manzar ve rediyetül-zanaa şeylerden ibarettir. İbadetlerinin en fena biri şurasıdır ki mevasim-i diniyede putlara takarrüp etmek istedikleri vakit kurban makamın birtakım adam zebh ederler. Meksika ahalisi ise, mahsus esirlik için civarlarında bulunan kabâil ile muharebe edip bu aldıkları esiri zaman-ı ikmal itina ile besleyip semirtmekten sonra bunları esnamın yanına getirirler ve orada boğazlayıp etlerini dahi yerler idi. Esirler ne suretle zebh olunduğu bahsine gelince onu dahi gayet vahşiyane yaparlar idi. Şöyle ki evkat-ı malumede zebh-i kurban hususatı kendilerine ait olan altı nefer papaz gelip zebh olunacak adamı arkası üzerine büyük bir taş üstüne yatırdıktan sonra merkum papazların derdi zebh olunacak adamın dört tarafını ve birisi başını zapt edip altıncısı dahi keskin bir taş ile karnını ve döşünü yarıp ve kanlı kanlı mezbuhan yüreğini çıkarıp güneşe doğru tutar ki güya işbu kurban makbuldür demek oluyor.

Şule üfürmek yahut izdivaç

Amerika'da gençler evlenmek murat ettikleri vakitte iptida alacağı kızın yanına alevli bir ateş veyahut bir çıra götürür eğer kız kendisini talep eden işbu yiğidi beğenmez ise getirilip yanında tutulan ateş şulesini üfürüp söndürür ve yiğit kızın bu hâlini görüp kendisini beğenmediğini anlar ise de yine kalbi mutmain olmayıp kıza birtakım harp türküleri okur ve başına gelen felaketlerden ve gösterdiği şecaatlerden ve adadan [] esirlerden bahis eyler. Amerika'da gerçi kızlar başka şeylere dahi meyil ederler ise de harpte şecaat ve maharetle şöhretin dahi kız kazandırmak da pek büyük fayda [s147] ve tesiri vardır işte bunun için Amerika gençleri muharebe ve mukatelede izhar-ı şecaat edip kesb-i şöhrete gayret ederler ve bu sebebe [] ki ez kadim durmaz ve dinlemez harp ve kıtala can atarlar ve gece gündüz cabeca geşt ü gūzar edip sayd ile meşgul olurlar.

Amerika'da Himasa namında ufak bir hayvan

Amerika'da Himasa denilir bir nev ufak bir hayvan vardır ki levnen ve hacmen mercimek tanesin benzer bir hayvan evladına hayat hulul edince kendi serien terk-i hayat eyler. Şöyle ki yollara yakın bulunan ağaçların üzerinde oturup kendi kendisini

yoldan gelen ve geçenlerin üzerine atar ve attığı vakitte hemen karnı deşildikten sonra kendi ölüp karnından yavruları çıkıp geçen adamın üzerinde kalır ve bu yavrular esvabından çarçabuk adamın vücuduna haylulet ederek dokunduğu yerleri biber gibi acıtır ise de dokunduğu yere tütün yaprağı vaz olunduğu hâlde acı zail olur.

Kunduz Tesmiye olunan deniz hayvanının bokası

Amerika ahalisiyle beraber kunduz saydına giden Avrupa ahalisi çok defalarda hayvanı mezkûrun ağlamasını görmüşlerdir. Bunun yavrusu mariz olup da artık öleceğini hisseder veyahut kendi sayyadın eline geçeceğini anlar ise feryat ve figana başlayıp ve adeta ağlayıp gözelerinden yaş akar ve lisan-ı hâl ile arzuhâl edip sayyaddan istirham eder imiş.

Amerika'da bal arısının menfuriyeti

Amerika kıtasında bazı mahaller ahalisi bal arısını sevmezler ve memleketlerine Avrupa'dan geldiğini zum ettikleri cihetle bunun vücudundan nefret ve istikrah ederler ve eğer arı tekessür eder ise memleketlerine Avrupa ahalisinin takarrüp ettiğine ve an garip geleceklerine alamet addederek havf ve ıstıraba düşerler.

Çorulu volkanları

1759 seneyi miladiyesinde Çorulu devrinden şiddetli ve dehşetli surette bir niran ateş-feşan zuhur etmiştir. Bunun şiddet ve hararetinden dolayı zuhur ettiği mahaldeki dağlar gibi taşlar ve topraklar yıkılıp ve arzdan çıkan küller şiddetli savrulur ve gâhi küre-i sath-ı arz açılır ve kapanır veya cibal-i mürtefia misli kabaran ve hacerat-ı nariye-i arziyeler berhava olur idi. Mahall-i mezkûrda arzın işbu heyecanından sonra tesviye-i asliyesinden 160 metre irtifa etmiş olduğu müşahede olunmuş ve mahrutiüş-şekil ufak birçok volkan ağızları dahi açılmış olduğu gibi beherinin irtifai ve 400'den, 500 metreye kadar olmak üzere 6 adet büyük volkan hasıl olmuştur. Hombolzi işte bu Çorulu'da bulunan büyük volkana nüzul eder.

Tercüme

Vücut sağlığına on tembih

Birinci tembih: Eğer doğuşundan zayıf mizaç isen, gayret et ki vücudun kuvvet kesp etsin. İkinci, yalnız hasiyetli şeyler ye. Üçüncü, her gün gezmek ile [s148] kifayet

miktarı hareket et. Dördüncü, dikkat et ki içtiğin su temiz olsun. Beşinci, çokça hava almaya dikkat et. Altıncı, 24 saatte bir, sekiz saat kadar uyu. Yedinci, temizliğe dikkat et. Sekizinci, bak ki âdetlerin bir karar, nizam üzere olsunlar. Dokuzuncu, kararından aşırı eğlenceden sakınıp ancak karar üzere eğlen. Onuncu, faydalı ve hoş bir işle meşgul ol.

Tercüme

Yanık için ilaç

Meşhur hekim hem müellif olan bir zat yanığa ilaç diye adi tuzu salık verir şöyle ki bir miktar tuzu yanığin üstüne koyup afyon ruhu ile bir epeyce doyur, tuz birkaç saat yaranın üstünde kaldık da yanığin acısını alır yanık da az vakitte düzelir.

Tercüme

Hazım edememek illeti

Muteber bir hekimin sözüne nazaran merkum yediğini hazım edememek illetine ağırca düşar olmuş olan bazı kimseleri illet-i mezburenin defî için adeta kullanılan tertibin mugayiri olan bir tertiple düzeltmiştir. İşbu tertibe göre hastaya günde iki ya üç defa hafif ve kuvvetsiz taam vermekten ise altmış defa kuvvetli ve besleyici taamlar vermeli yahut daha açık söyleyelim hasta her bir on ile otuz dakika zarfında birden dört lokmaya kadar yemeli yiyeceği şeyler de külbastı, ekmek, tereyağı, yumurta, peynir, sebzevat vesaire olabilir yukarıda zikrolunduğu gibi günde altmış kere yemek yemeyi on gün yahut iki hafta sonra azar azar eksilterek âdet üzere günde üç defa taam etmek usulüne indirmeli bu tertip layıkıyla icra olunur ise mezkûr müddette hasta mide zafiyetinden kurtulur.

Tercüme

Gerçek midir?

Şark milletlerinin ağır ve bi-kayıt tabiatı onların şu darb-ı meselinden anlaşılabilir denir. Yürüyebilen koşmasın, durabilen yürümesin, oturabilen durmasın, yatabilen oturmasın.

Uyku

Uyku, ekmek ve su gibi insanın mutlak muhtaç olduğu şeylerden biri ve başlıcasıdır. Eğer uyku layığı kadar uyunmazsa bedende gevşeklik duyulur, hiç uyunmaz ise vücut fenalık gelir çünkü uyku insanın azalarının rahatını ve vücudunun kuvvetini ziyade eder.

Velhasıl uyku bedende sebab-i hayattır zihnin yorgunluğunu alır fakat uykunun vücuda faydalı olmasını âdet ettiğin zaman içinde yani ne kadar vakit uyunacak ise o kadar müddet uyumakla olur bazen olur ki insan birkaç saat içinde on kere uyanır böyle uykudan insana fayda gelmez uykunun müddeti yirmiden elli yaşına kadar olup uyku sekiz saattir elli yaşından yukarı yavaş yavaş az uyku uyunmaya başlar.

Tercüme

Taaccübe seza

Doktor Livingestin der ki Afrika'da ettiğim ilk yolculuk esnasında öyle merhametli bir kabileye rast geldim ki insafa [s149] karşı bir şey ediyor gibi bir pire veya bir sivrisinek öldürmekten bile, vurmaktan bile sakınıyor [Silik] Bu cümle ile o semtlerde en dehşetli insan yiyici bu idi.

Aynen tercüme

Amerika'dan Avrupa'ya balon ile yolculuk

Mr. Avabayner isminde Amerikalı bir zat yirmi seneden beri Amerika'dan Avrupa'ya balon ile bir yolculuk etmek emelinde bulunup çen defa böyle seyahatler etmiştir. Hatta 1859'da Amerika'da bu vecihle 120 mil kadar uzak bir mahalle gitmiştir nihayet New York'un yevmi gazetelerinden birinin muavenetiyle 2000 İngiliz lirası sarf olunarak iri bir balon yapılmış olduğundan geçenlerde Mr. Avabayner bununla okyanustan öteye üç bin mil kadar bir mesafeye dek yani Avrupa'ya gitmek efkârında idi bu yeni balon 130 ayak yüksek kutru dahi 100 ayak olarak müvellidül-ma denilen hava ile doldurduğu hâlde 5800 kıyye kadar yük havaya kaldırabilecektir. Her balon içindeki gazı azar azar kaybeder ise de mezkûr balon on gün havada yüzebilecek kadar gaz alabilecek diye tahmin olunur. Bir emniyet kayığı yani asla batmaz bir kayık balona bağlı olacak öyle ki kazaen deryaya düştüğünde derunundakiler gark olmasınlar balon hayli bir miktar havaya çıktıktan sonra orada havanın şarka doğru

akan bir seyli onu alıp 60 saat tarafında Amerika'dan Avrupa'ya kadar sürecektir imiş. Balonu kullanmada Mr. Avabayner'in bir yardımcısı var belki başka kimselerde bu yolculukta ona refik olmak istemişlerdir. Balonun geçen 1873 senesi Ağustos'un 20'sinde New York'tan çıkmasına karar verdiler idi. Hâl-i hazırda vapur ile olduğu gibi on iki gün yerine 60 saatte Amerika'dan Avrupa'ya gidebilmek vakien az bir kâr değil ise de ya hiç Avrupa'ya vasil olamazlar ise işte şu ciheti de muhtemeldir.

Bir fil için icra edilen cenaze olayı

Hindistan'da tab ve neşir olunan İngilizce gazete, Siyam'ın payitahtı olan Bangkok şehrinde geçen teşrinisani ayında beyaz bir fil için icra edilen cenaze olayı hakkında atideki malumatı vermiştir. Bu fil 1770 senesinde doğmuştur. Buna uzun müddet ilah gibi secde kılınmıştır. Mezkûr fil bir sarayda sakin olup altın bir kap içinden bir idi ve üzerindeki örtüsü zikıymet taşlar ile müzeyyen idi. Hükümetin büyük memurlarından bazıları bu filin hizmetine tayin olunup kurabiye ve şeker kamışıyla beslerler idi. Hintliler böyle zahmetli bir hayvanda mücerret bir ilah yahut müteveffa hükümdarandan birinin ruhu sakin olmuştur itikadıyla bu file çok güzel hediyeler takdim ederlerdi. Bu beyaz fil ancak padişaha diz çöker idi, Padişah dahi üstüne gelerek ona selam verir idi. Fil, öldüğünde Buda mezhebinden olan kâhinlerden yüz nefer kimse onun cenaze olayının icrasına [s150] hizmet ettiler. Siyam'da mevcut ve ber-hayat olan üç res beyaz filler, cenaze arabasının yanı sıra gidenler arabasının önden borazanlar ve arkasından dahi büyük bir izdiham gitmekte idi. Cenaze arabası, filin sakin olduğu saraydan hareketle Bangkok şehrinin ortasından akan Menam nehri sahiline götürüldü. Orada padişah ve vükela ve memurun-i saire-i devlet filin naaşını kabul ederek nehrin öte tarafına geçirdiler. Cenaze arabasını götüren geminin arkasından 30 kıta gemi gitmekte ve nehrin iki sevhilinde bulunan binlerce haneler, rengarenk sancaklar vesair alametlerle donatılmışlar idi. Bu suretle filin cenazesi kabir-i mahsusuna götürülüp birçok ayinler ile defnolundu. Hakkullahi tanımayanlar işte böyle beyhude âdetlere koyuldular.

Tercüme

Fransa'da bugünün semeresi

Yakınlarda neşir olunan resmî malumatlara nazaran Fransa'da buğu kuvvetiyle işleyen makineler 4.800.000 at yahut 31.590.000 adamın göreceği işleri görebiliyorlar

ihtiyarları ve kadınları ve çocukları bertaraf ettiğimiz hâlde Fransa'da iş işleyen adamların sayısı 3.200.000'dir idi. Fransa'da buğu kuvvetiyle işleyen makineler memalik-i mezkûrda çalışmak sinninde olan adamların görebildiklerinden on kat ziyade iş görürler. Buğu kuvvetiyle işleyen makineler nev-icad aletler Fransa'ya senede 240.000.000 lira kazandırırılar. Eğer bu makineler ve aletler birdenbire ortadan kaldırılırsa o memalikte bulunan cümle adamlar ve hayvanlar makinelerin kuvvete müsavi bir kuvvet husule getiremezler ve getirselers bile o kadar adamları ve hayvanları beslemek için yiyecek bulmak mümkün olamaz.

Tuna'ya akan sular

Tuna'ya akmakta bulunan suların adedi pek çok ise de başlıca olan nehirlerin ve derelerin isimleri zirde derç olunur. Sağ cihetteki yakadan akan nehirlerin isimleridir: İler, Lec, İraz, İn, Taravna, İns, Lite, Zab, Sarviç, Dubrava, Sava, Morava, Timok, Levni, Agos, Askara, Vit, Yantara.

Sol koldan akan derelerin isimleri:

Berriç, Verniç, Altmohil, Nab, Rakn, İç, Maş, Vag, Garan, Tis, Alote, Erçiş, Alomiçe, Sert, Perut

Tercüme

Frenk üzümü ağaçlarının kurtları

Frenk üzümü ağacının kurtlarını kırmak için çiğ inmezden yaprakların arasına bol kül ekmeli. Kül kurtların sirkelerini çalmakla bırakmaz, yavrularını dahi telef eder. İlbahar esnasında ağaç yeşillenmeye başladığı gibi üzerine sık sık kül ekildiği hâlde ağaçta hiç kurt hasıl olmaz. Yapraklar çiğden henüz yaş iken onların üzerine kül ekmek başka cins böcekleri dahi kırmaya bir çaredir.

[s151]

Tercüme

İngiliz ile İsviçre

Mr. Roser nam bir İngiliz der ki İngiltere ile İsviçre beyninde olan fark şudur ki İngiltere kendi tebaasının çocuklarını terbiye etmek için eylediği masarifin beş katını fukarayı kayırmaya ve cinayet sahiplerini tedip etmeye sarf eder. İsviçre ise fukara sahib-i cinayet olanlar için ettiği masarifin yedi katını terbiye için sarf eder.

Dersaadet sarnıçları

Şehr-i Kostantinye'yi mevsim-i seyfde nüdret-i miyahtan siyanet için kayasere bazı mahallerde havuzlar ve sarnıçlar hazar ve binasıyla mesafe-i baidden sular getirmişlerdir. Ancak o vakitte mevcut olan dokuz sarnıçtan şimdiki hâlde fakat atide zikrolunanlar kalmıştır.

Evvela Kostantinye'nin Ayasofya semtinde vaki Yerebatan Sarnıcı ta Alibey Köyü havalisinden yer altından gelen Kırkçeşme sularının fazlasını cem eder. İşbu sarnıç gayet mükellef ve tulen 16 ve arzen 28 sıradan ibaret 336 sumakı sütunla müzeyyendir. Saniyen Fazlı Paşa Konağı mevkiinde At Meydanı'na nazır Fuloksan sarnıcı elyevm ipek bükücü esnafının destgâhı olarak mübalağa ile Binbir Direk denip hakikatte 224 mermer direği vardır. Salisen o mahalle yakın Peykhana tarafında Kayser'in gayet musanna ve kubbeli ve direkli bir küçük sarnıcı olup rabien Salma durakta yine İpekçiler'e mahsus aspari ve hamisen Sultan Selim'de Çukur Bostan denilen sarnıçlardır. Sadisen Karie Cami ve Tekfur Sarayı arasında elyevm üstü açık bostan olup Herakles Kayser vaktinde bina olunmuş olan rüesa-yı milletinden Donos nam kimsenin sarnıcıdır. Sabien Samatya ve Koca Mustafa Paşa beyninde yine Çukur Bostan ve Ayomokiyo tesmiye olunan Anestas Kayser'in ve saminen Zeyrek Cami altında müsenna dört sıra sütunla müzeyyen Fokas Kayser'in tasien Bodrum Cami'ne yakın Moston nam şehir eminin sarnıçlarıdır. Daha Sultan Mehmet Cami kurbunda Çukur Bostan ve Acı Çeşme denilen mahalde Havariyun sarnıcı ve ileri de Edirne Kapısı kurbunda Arkadiyus havuzu olup bunların hâlâ direkleri ve duvar harabeleri mevcuttur. Bunlardan başka Kostantinye'nin zemini çok yerde boş olarak sonradan hariklerde üzeri dolmuş ve girecek yerleri kaybolmuş nice bodrumları ve kemerli ebniye olup bazı bina temelleri hafrinde mermer parçaları gibi türlü enkazı zuhur etmektedir.

Tercüme

Argon

Argon gayet eski bir çalgı olup Roma imparatoru Neron'un vaktinde Romalılara malum idi. Mezkûr imparatorun gününden kalma bir akçenin ters tarafında bir argonun resmi var. Eski Latin müelliflerinin çoğu da bu çalgıyı zikrederler.

[s152] Tercüme

Japon'da ilk gazete

Çin'de ve Japon'da odun kütükleri üzerine yazma çizip kalıp gibi onların üstünde basma etmek usulü çoktan malum ise de bu iki memalikte de gazete tab ve neşretmek bu ana dek âdet olmamış idi. Lakin nihayet karanlığı dağıtmak şirketi denilen bir şirket Yedu'da bir gazete tab ve neşretmeye başlamıştır. Söylendiğine nazaran bu gazeteden meram evvela karilere ve çocuklara devlet tarafından neşir olunan emirleri ve dahili ve harici havadisleri okumaya vesile vermek saniyen Çinlilerin lügat nişanlarını kullanmaksızın asil Japonluların elli adet hurufatından tahrirat ve matbuat ihtiyacına kâfi olduğunu göstermektedir. Çin lisanı Japonlular için ecnebi ve tahsili güç bir lisanıdır. Çinlilerin 40000 birbirinden ayrı lügat nişanları var ise de en âlimler bile ancak bunların sekiz veya on binine aşınadırlar. Kalsın ki adeta kitapta onların 3.000 [silik] kifayet eder. Bu cümle ile Çinliler müddet-i ömrünün ilk yirmi ya otuz senesi kendi lisanlarının binlerce nişanlarını okuyup yazmak öğrenmeye sarf ederler. Japonlular bu ana dek Çinlilerin lügat nişanlarından çoğunu istimal etmişler ise de şimdi lisanlarını kolaylatmak arzusunda olduklarından 50 adet asil Japonca hurufatı kâfi saymaktadırlar. Bâlâde mezkûr gazete bu niyeti icra etmeye ilk tecrübedir. Japon'un matbuatında bâlâde mezkûr kütük üzerine oyulmuş kalıplar üzerine adeta hurufat kullanılacak ve her bir lügatin arasında boş yer bırakılacak ve noktalar kullanılacaktır. Basmacı asil Japonludur ve onun yukarıda zikrolunan niyete mebni tab neşrettirdiği gazete Japon'un terakkisini bir adım daha ileri vordıracağı bi-ıştibahtır.

Med ve cezir

Tahminen her 25 saatin zarfında mehtabın devriyle Bahr-i Muhit'in suları yükselip inmesi vukuuna met ve cezir tesmiye olunur yani med yükseldiği ve cezir indiği hâline denir. Med ve cezrin vukuu ales-seviye altı saatte bir kere bit-tedriç deryanın suları yücelenip 12 dakika bu hâliyle kaldıktan sonra yine tedricen altı saatin zarfında iner ve indik de dahi 12 dakika cezir hâliyle kalıp tekrar yükselmeye ibtidar ederler.

Bahr-i Muhit'in umumen her taraflarında med ve cezrin altı saatte bir vaki olmayıp bazı mahallerde med yedi saatten ziyadece ve cezir beş saatten noksanca vaki olduğu mücerrebattandır.

Deryaya bu keyfiyet-i garibanın isabeti mehtabın kuvvet-i cazibesindedir şöyle ki mehtap durmayıp kendi altında olan küre-i zeminin sularını tamamen kendi tarafına doğru çekmekte olmakla küre-i zeminin mehtaptan tarafa olan suları mehtaba doğru yücelenip met olur.

[s153] İhtar-ı umumi

Bahariyye-i Edebiyat'ın birinci cüzi neşir olunduktan sonra nüsha-ı matbularının hiç kalmamacasına rağbet-i umumiye mazhariyetini görerek ne derece teşekkür edeceğimi ve karin-i kirama ne vecihle arz-ı mahmedet edeceğimi şaşırılmış ve bu itimadın adem-i sukutu için derakap Avrupa'nın ekser payitahtlarından bazı edebiyat gazete ve risaleleri celp etmiş idim. Bu gazetelerin mündericatını ise evvelce *Bahariyye*'ye derç etmek efkârıyla neşrettiğim fihristten daha muntazam bulunduğumdan bunlardan bil-tercüme bazı mütenevviyat neşir olunmakta ve karin-i girâm da şu hususa memnun olmakta idi. Lakin *Bahariyye-i Edebiyat* 15. cüze reside olur olmaz bayağı birkaç zevattan hitab-ı itap bolu destres olduğum mektupların mealine nazaran bunlar *Bahariyye*'ye evvelce vaz olunan ulum ve fününun mabadlarıyla fihristte her ne münderiç ise tamamıyla istiyorlar. Binaenaleyh mevutumuz bulunan fünün kısmını adem-i dercimiz bunlarda dair pek çok risalelerin meydan-ı matbuatta ruynüma olması idi lakin mademki karin bunları tamamıyla istiyor biz de bundan böyle mündericatı üçe taksim edeceğiz ki bunlardan bir muhtasar ve müfit surette tamamen ulum-ı fünün bahsini mebhas diğeri şarivari sernamesiyle bazı mudhik hikâyat ile komik muhaverat ve üçüncü kısım dahi Avrupa edebiyat gazetelerinden tercüme mündericat-ı mütenevviyadan ibaret olacaktır.

Muharrir
Mehmet Hilmi

Bahariyye-i Edebiyat'ın üçüncü cüzünden mabad

Caraskal

Bir cisme cihat-ı muhtelif ve mütekabilden tesir eden kuva-yı kesire daima birbirilerinin şiddetini iptal edeceklerinden muvazenet husule gelip cism-i mezkûr sükûnet üzere kalır.

Bir noktayı bir istikamette cer etmek üzere tesir eden iki kuvvet birbirine müsavi olsalar muvazanet hasıl olup eğer mezkûr kuvvetler gayr-ı müsavi iseler azam olan kuvvet nokta-yı mezkûreyi kendi cihetine doğru o kuvvetler beyninde vaki tefâzul miktarı şiddetle cezp ve tahrik eder.

Bir cism-i müteharrike bir cihetten ve gerek cihat-ı muhtelifeden kuva-yı kesire edebilmekle akvâ-yı mezkûre yalnız bir kuvvet ile irâe olunduğundan buna o kuvvetlerin muhassalası ve o kuvvetlere dahi mürekkepleri tesmiye olunur.

Mesela şekil 1 noktasına muntabık olan b ile kuvvetlerinin biri b ve diğeri d cihetine doğru sevk olunup işbu hatlar üzerine b, m, d şekil-i mütevâziyüladlâi resim olunduk da b ile d kuvvetlerinin muhassalası olan m kutru mezkûr kuvvetlerin şiddet ve istikametini irâe eder ki buna mütevâziyüladlâ kaidesi ıtlak olunur.

Aled-devam artan veya eksilen kuvvete mütezayide veya mütenakısa denilip müddet-i medide müessir [s154] olan kuvvette müdavime ve kuvvet-i tesiri az olan kuvvete dahi mütezaile tesmiye kılınır.

İstikamet-i sıklet ve merkez-i sıklet: Şekil iki: Herhangi bir mahalde sıklet, yani cazibe-i arziyenin istikameti o mahalden mürur eden şüa arz olmakla ufka yani sakin suyun sathına nazil olan hatt-ı amudu sıklet-i mezkûrenin istikametini irâe eder ve işbu istikamet şakul vasıtasıyla tayin olunur sath-ı arza nazil olan her iki hatt-ı amudu nihayet merkez-i arzda mütelâkî olacağından hakikat-i hâlde bunlar yekdiğerine muvazi değil iseler de birbirine ziyade garip olan bu misli hutut mütevazı itibar olunurlar.

Cazibe-i arziye cevahir-i ecsâmın mecmuuna birden tesir etmeyip fakat her cismin mürekkep olduğu ecza-yı ferdiyesine ayrı ayrı icra tesir eyledi. İtibar olunmalıdır.

Her bir cisim kendi üzerine müessir olan cazibe-i arziye kuvvetiyle sath-ı arza amuden cezp olunur. Cazibe-i arziyenin muhassalasına o cismin sıkleti ve işbu muhassalanın mürur eylediği noktaya dahi merkez-i sıkleti tabir olunur.

Bir cismin merkez hacmi, o cismin nokta-yı muntasfı olmakla eğer cisim-i mezkûrun tahtı her mahallinde müsavi ise merkez-i hacmi, merkez-i sıkletinin aynı değil ise gayri olur.

Birbirine mülâsık nikât-ı sıkliyi mütesaviyeden mürekkep bir hatt-ı müstakim farz olursa bunun merkez-i sıkleti vasatında bulunmakla sutuh ve ecsâmın merkez-i sıkletleri dahi bu suretle tayin olunur. Mesela bir dair yahut kürenin merkez-i sıkleti kendi merkezleri olup murabba ve mustatillerin merkez-i sıkleti bunların her iki zıl-ı mütekebili muntasfına vasıl olan hutut-ı müstakimenin tekâtu noktaları ve herhangi müsellesin sıkleti dahi iki zılının tansif noktalarından müessir oldukları zaviyelere vasıl olunan hatların nokta-yı tekâtularıdır. Herhangi bir cisim gayri muntazam muhtelif taraflarından muvazenet hasıl oluncaya kadar iki defa talik olunduk da hat şakulların o cismin dahilinde nokta-yı tekâtuları merkez-i sıkleti olmuş olur.

Mabadı var.

Hikmet-i Tabiiye

Cisim

Havass-ı tabiiyemiz vasıtasıyla hissettiğimiz şeylere madde denilip mahdud olan ecza-yı maddiyenin heyet-i mecmuasına dahi cisim-i tabii itlak olunur.

Ecsâmın tereküp eylediği eczadan kabil-i inkısam olamaz derecede asgar olanlarına cüz-i fert denilir. Her cismin ecza-yı ferdiyesi beyninde kuvve-i cazibeyi ecza-yı ferdiye ve kuvve-i dafia-yı ecza-yı ferdiye denilir. İki kuvvet farz olunup birinci kuvvet ecza-yı mezkûreyi takribe ve ikinci kuvvet yekdiğerinden tebide saidir.

Kaffe-i ecsâm iki sınıfa münkasim olup birine [s155] ecsâm-ı aliye veya hayatiye ve diğlerine ecsâm-ı gayri aliye veyahut gayri hayatiye tesmiye olunur. Hayvanat ve nebatat birini sınıftan ve cemadat ikinci sınıftandır. Şimdi hikmet-i tabiiye ecsâm-ı gayri aliye-i arziden havass-ı umumiyesinden ve terkib-i kimyevilerine hâlel gelmemek şartıyla asar ve hadisatı zahiresinden bahseder. Mesela suyun donması ve buzun erimesi ve billurun düşüp kırılması hadisat-ı hikmet-i tabiiyeden ve ağacın yandıktan sonra duhan ve kömür ve remade tahviliyle terkib-i tabiiyesinin tebeddülü keyfiyeti ise hadisat-ı kimyeviyedendir.

Hikmet-i tabiiye havass-ı umumiye-i ecsâmdan sonra sıklet ve hararet ve elektrik ve ziya ve sedadan bahsetmekle başlıca beş kısma münkasimdir.

Havass-ı ecsâm

Kuva-yı hissiyemiz vasıtasıyla ecsâmda müşahede eylediğimiz asar-ı muhtelifeye havas tabir olunup kaffe-i ecsâmda müşterek olan hasselere havass-ı umumiye ve renk ve kristalit gibi yalnız bazı ecsama mahsus olan hastalara dahi havass-ı mahsusa tesmiye olunur.

Havass-ı umumiye-i ecsâmın başlıcaları tahayyüz, adem-i tenafüz, kabul-ı inkısam, zu-mesamiyet, atalet, teharrük, incizaptır. Tahayyüz: Havass-ı umumiye-i ecsâmdan tahayyüz hassesi her cismin bud-i mücerrette ebad-ı sülûse tahtında bir mesafe-i mahduda istiap eylemesinden ibarettir.

Bir cismi muhit olan sutuh-ı muhtelifenin heyet-i mecmuasına o cismin şekli denilip sutuh-ı mezkûrenin kapladığı mesafe-i mahdudeye dahi hacmi tabir olunur. Adem-i tenafüz: Adem-i tenafüz hassesi bir cismin bulunduğu mekânda an-ı vahitte cisim-i ahirin bulunmaması keyfiyettir. Bir parça tebeşir derununa bir miktar su nüfus eyledik de hacim-i aslisi tebeddül eylememesi işbu su mezkûr tebeşirin bazı eczasını istiap eylemeyip fakat ecza-yı mezbure arasında vaki mesamat tesmiye olunan gayet ufak boş mahallerde bulunan havayı defle yerini zapt eylemesine mebnidir.

Kabul-ı inkısam: Kabul-ı inkısam hassesi ecsâmın ecza-yı sagire-i müteaddideye ve her cüzün dahi ecza-yı ferdiyeye inkısam eylemesidir. Mesela beş santigram laka tabir olunan kırmızı, kendi vezninden üç yüz bin kat ziyade olan on beş kilogram suyu boyamaya kâfi olmakla eğer her santigram suda yalnız iki cüz kırmızı farz olursa bu suretle beş santigram laka, 3 milyon ecza-yı meriyeye münkasim olmuş olur.

Zu-mesamiyet: İşbu hasse ecsâmın ecza-yı ferdiyeleri tamamen birbirine mülâsık olamayıp aralarında mesamat yani gayet ufak bazı mahaller bulunmasıdır.

Mabadı var.

Tercüme

Karıncaların suret-i taayyüşleri ve ettikleri say ve gayret

Amerika'nın Honduras tesmiye olunan diyarında [s156] bir nev karınca var bunlar yer altında büyük şehirler içinde birlikte sakin olurlar ve kendi nafakaları için dışarıdan zahire topladıktan maada kendileri dahi bahçıvan olup sebze ve otlar husule getirirler. Bazı adamlar mantarı çok severler hatta Paris'te hayli kimseler mantar husule getirmekle geçiniyorlar, fakat mantar tarlada bitmez yer altında olan bodrumlarda toprak, mahsus bu fidan için tertip olunur ve mantar mahsulü orada olur. Yukarıda zikrolunan karıncalar dahi mantarı çok sevdiklerinden onu husule getirmek için yer altında insan başı büyüklüğünde mahsus bodrumlar yapmışlardır bu nev mantar, yaş yapraklar üzerinde bittiği için bu karıncalar sürü ile gidip ağaçlardan yaprakları keserler ve onları getirip o bodrumların yarısına dek doldururlar. Bunların şehirleri gayet büyük olduğundan mantar dahi o kadar çoktur ki onları yaprakla doldurmak için limon ve portakal bahçelerinde bulunan ağaçların hemen bütün yapraklarını bazen bu karıncalar kesip getirirler. Bu karıncalar üç cinstir. Bir cinsi işçilerden ibaret olup yaprak getirmeye taayyündür. Bir cinsi de ufaktır ve bunlar bodrumlarda kalıp işçi karıncaların getirdiği yaprakları istif ederler. Yavru karıncaları dahi beslerler. Bir cinsi de büyükçe olup o yerlere hükmeder ve işçileri düşmanlara karşı muhafaza ederler. Besleyici karıncalar dahi bazen dışarı çıkarlar ise de bunların çıkışı yalnız hava almak içindir. Böyle geçinmek için dışarı çıkmış olan besleyici bir karınca yorulup yürüyemez olur ise işçi karıncaların sürükleyip getirdiği yapraklardan birinin üstüne çıkar ve rahat mahalline gelir.

Tercüme

Çin darülfünunu

Takriben 14 sene evvel Pekin şehrinde Çin hükümeti tarafından bir darülfünun tesis ve teşkil olundu. Çin'de uzun müddet çalışmış olan Duk Martin nam Amerikalı meşhur bir vaiz 1869 senesinde bâlâde mezkûr darülfünuna nazir nasp ve tayin olundu. Duk Martin yakınlarda Pekin'de mukim Amerikan sefirine mezkûr darülfünun hakkında atideki mektubu göndermiştir.

Suret-i mektup

Şimdi 107 nefer talebemiz vardır. Bunlardan 38 neferi İngilizce, 28 neferi Fransızca, 17 neferi Almanca, 10 neferi Rusçayı tahsil ederler. Baki kalan 14 neferi ise elsene-i ecnebiyeyi tahsil etmezler. Kaffe-i talebeden 56 neferi ulum-ı hendese, ulum-ı tabiiye ve ulum-ı siyasiye tahsiline say edip çokları istimal ettikleri ders kitapları elsene-i ecnebiye kitaplarıdır. 6 neferi ecnebi ve 4 neferi Çinli olarak 10 nefer muallimiz ve 3 nefer yerli muavin muallimiz vardır. Muallimler yalnız [s157] ders vermekle küll-i ders kitapları hazırlamakla dahi meşguldürler ve ilm-i hikmet-i tabiiye ve ilm-i kimyaya ve ilm-i siyasete dair kitaplar tercüme etmişlerdir.

Talebenin kaffesi hükümet memuriyetlerinde istihdam olunmak için teslim olunurlar ve onların masarifi hükümet tarafından tesviye olunur. Talebeden iki neferi tercümanlık memuriyetiyle Londra sefiri maiyetindedirler. İki neferi dahi Amerika'da Çin sefaretinde tercümandırlar ve diğer talebeler o memuriyetle düvel-i saire payitahtlarına irsal olunacaklardır. Mevsim-i baharda esen latif rüzgârların bir bahçe üzerine ettiği tesir gibi talebenin müstakbelde mutena ve muteber memuriyetlere nasp olunacakları ümidinden dahi darülfünun üzerine çok faydalı tesirleri vardır. Şangay ve Kanton şehirlerinde küşat olunmuş olan mekteplerden beher sene muayyen miktar üzere şakirtler alınarak darülfünun talebesinin adedine ithal olunacaktır. Darülfünunda tahsil-i ilim müddeti sekiz senedir. Hükümet darülfünunun intizam ve terakkisine çok arzu gösteriyor ve yakınlarda icra olunup üç gün devam eden imtihan cemiyetinde vükela vesair memurlar hazır bulundular. Pekin'de mukim Amerikan sefiri bâlâde sureti münderiç mektubu atideki mütalaatla beraber Washington'a göndermiştir.

Suret-i mütalaat

Devletin umur-ı idaresinde büyük nüfus ve tesirleri olan zevatın darülfünun üzerinde hüsn-i teveccühleri olduğuna inanmak için çok sebepler vardır. Çin vükela ve memurunu şimdi kendi memleketlerinin marifet ve ilim cihetiyle Avrupa'dan ve Amerika'dan çok geride bulunduğunu ikrar ve tasdik ediyorlar. Bu efkâr 1859 senesinde vuku bulan muharebeden beri ve hususen funun-ı harbiye vesair müfit zanaatlar babında Çinliler arasında takviyet bulmaya başladı. İptidadan Çinliler zannederler idi ki memalik-i ecnebiye mamulatını yalnız kullanması kâfidir, lakin şimdi memaliğin suret-i sahihada terakkisi ve ahalinin saadet-i hâli ancak talim ve

terbiyenin orada intişarı ile istihsal olunacağına iskât olmuşlardır. Bu sebepten birkaç yüz gençler talim ve terbiye için Amerika'ya irsal ve Pekin'de mezkûr darülfünun küşat olunmuştur. Bu şeyler ancak mukaddimedirler, lakin müstakbel için büyük ümit verirler.

Tercüme

Japon'da mektepler

Atideki malumat Japon'da talim ve terbiyenin daimi ve hakiki surette terakki etmesine sahit bir nişan addolunabilir.

Memalik-i mezbure maarif-i umumiye nazirinin geçen seneki raportosuna nazaran Japon'da 34.000.000 ahali için 24.275 bap mektep ve 44000 nefer muallim vardır. Japon mekteplerinde talim ve terbiye olunan şakirdanın miktarı dörtte biri kız olarak 1.926.000 nefere baliğ olmuştur. Mektepler için be her sene lâakal [s158] 1.250.000 lira sarf olunur. Japon ahali her türlü nev icat şeyleri memalik-i mezbureye ithal etmeye gayret ediyor ve telefon tesmiye olunan mevsil-i seda aletini bile istimal etmeye başlamışlardır.

Tercüme

Dürbünle yıldızla bakmak

Avrupa'da bulunan bilcümle memalikte aled-devam dürbünle yıldızla bakarlar. Bunlar etraflarında bizim Ay gibi Ayları olan ve her biri bizim Güneş gibi birer Güneş'i bulunan yıldızları seyrediyorlar. Hem bu yıldızlar pek uzak iseler de onlara bakanların gözlerini kamaştırıyorlar. Dürbünü çevirip Ay'a baktığında onun üstünde adeta görünen lekeler yüksek dağlar ve çukur dereler olduğu görülür. Dürbünü başka bir tarafa çevirdiğinde Zuhâl denilen seyyareyi görebilir. Bu seyyarenin kuşak gibi parlak bir halkası var. Etrafında da altı tane nokta gibi ışıklar görünür ki bu parlak noktalar da seyyarenin Aylarıdır. Sabah Yıldızı malum a. İşte buna da dürbünle baktığımız hâlde haftadan haftaya tebdil olduğunu görürsünüz. Sabah Yıldızı bazen Ay gibi ince hamâil şeklinde görünür. Bize bazı vakit dahi gök ayının 15'inde mehtabın görüldüğü gibi tekmiil yüzünü yusuvarlak bize gösterir. Hem dürbünle baktığımızda dürbünsüz görünmez olan birçok yıldızları dahi görürüz. Bu sebepten dünyanın her tarafında birçok adamlar muntazam ve mükemmel büyük dürbünler ile yıldızları seyrediler ve

vecihle Cenabıhakk'ın bu işleri üzerine her sene acayip şeyler öğrenirler ve yıldızların büyüklüğünü, ağırlığını ve bunların neden ibaret olduğunu nihayet bizden ve birbirlerinden ne kadar uzak olduklarını öğrenirler. Yıldızları tecessüs eden mütefenninler tartmasını bile biliyorlar. Bu hükema ve mütefenninler diyor ki Güneş'i yeryüzüne alacak kadar büyük bir terazimiz olsa öbür gözüne Dünya'mız kadar 350 tane Dünya koymalıyız ki terazi denk gelsin. Yıldızın çoğu bizim dünyadan binlerce kere büyük dünyalardır. Başka binlerce yıldızlar dahi bizim Güneş'ten büyük güneşlerdir. Bunlar bizden ve birbirleriyle uzaktırlar ki Dünya'mız memalikleri ve milyonlarca adamlar ile beraber onlara nispeten o nihayetsiz mesafede olacak bir nokta gibidir.

İntiha

Tercüme

Tomar

Takriben 20 sene akdem Mısır'ın Teba şehrinin eski kabirlerinden birinde 130 kadem uzun ve 16 buçuk kadem enli papirüsten bir tomar bulundu. Bu tomarda bulunan muharrirat şimdi okunup anlaşılmazdır ki üçüncü Ramses nam padişahın tercüme-i hâli ve amali ve 3 bin sene akdem Teba'nın ahvali hakkında mükemmel malumatı havidir.

On ikinci cüzdün mabad Blizaryo pandomiması Sekizinci meclis

Otoropiyo ve muhafızlar ve mezkûrlar

Otoropiyo'nun imparator emriyle Blizaryo'ya [s159] kılıcını teslim etmesi ve orada mevcut olanların taaccüp ve hayretleri fakat Antonian'ın kaydetmemesi ve Blizaryo kılıcını Otoropiyo'ya vermeyi istemeyip Alamiro'ya teslim birle Alamiro, Blizaryo'ya refakat etmeyi her ne kadar arzu ediyor ise de Blizaryo'nun kati işaretiyle gitmemesi badehu cümlelerin dağılıp gitmeleri

Dokuzuncu Meclis

Divanhane

Bir tarafta vafir sandalyeler ve imparator için yüksekçe bir sandalye ve bir tırabzan üzerinde biraz kâğıt ve bir kanunname ve bir kılıç vaz olunmuş ve mevcut olan kimseler dahi ne için cem olundular sebep nedir diye şüphe ve tereddüt etmeleri ve

Blizaryo'nun hüzün ve keder ile geldiğini gördüklerinde bir bela-yı azim olduğunu fehim eylemeleri.

Onuncu Meclis

Costinyano ve mezkûrlar

Costinyano mükedder olarak oturduktan sonra kendinin işaretiyle sairlerin oturmaları ve Costinyano'nun, Blizaryo hakkında hain devlettir diye gamz olunduğunu şuraya haber vermemesi

On birinci meclis

Blizaryo ve muhafızlar ve Otoropiyo ve mezkûrdan Otoropiyo'nun, Blizaryo'yu askeri tahrikle tarafına celp edip o günün akşamında imparatorluk unvanıyla taç giyecektir diye gamz ve nifak etmesi ve sözünü tasdik için Blizaryo'nun hatt-ı desti olan bir mektubunu ibraz eylemesi ve Blizaryo'nun bu misli bühtan iftiraya hayran olup mektubu merkumu okuduk da kendisinin meydanı muharebeden zevcesi tarafından irsal eylediği mektubu olduğunu bilmesi

On ikinci meclis

Antonina İrina Olamiro

Blizaryo be gayri hak kendine isnat olunan töhmet, hıyanet ve kabahati ehline ve kızına takrirden sonra mektubu ehline ibraz edip kendi tarafından vürut eden mektubun aynı mıdır diye sual eyledik de Antonina biraz tereddüt ve teemmülden sonra cesaret edip bu mektubu böylece ahiz eylediğini ifade kıldık da Otoropiyo'dan başkaları havf ve haşiyete düşer oldular. Badehu Blizaryo kızının elinden tutup kendini hayat ve itibardan ve kızı peder-i mihribandandan mahrum eden ve zevcinin şenaat, töhmete ilga eyleyen zevcesini levim ve nefrin eyledi ve zevce-i mezburesinden katil-i velettir iftirasını dahi istimâ ettik de şerm vel-hay mezdad olup bilcümle nüzzarın teneffürleri der kâr olduk da savt-ı azim ile Costinyano'ya ve rüesa-yı cumhura cüzi kendini gûş etmelerini rica ile âlem-i manada bir cengâver kimse memalik-i Yunani'ye hücum birle vatanımı harap ve [] edeceğini gördüğümde hubb-ı vatan mubabbet-i pederaneye [s160] galip gelerek ve muhatara-yı azime-i vatan alaka-yı [] feramuş ettirip ferzendimi feda etmeye mecbur oldum diye hatim-i kelim eyledik de Otoropyo'dan velet-i maktulün ahiz-i intikamına talibe olarak Blizaryo'ya şetm ve nefrin eden zevcesi Antonia'dan maadaları mumaileyh Blizaryo'nun sergüzeştine mahzun oldukları hâlde terahhum eylediler bu aralıkta Blizaryo kendinin mücazata müstahak olacağını teyakkun ettik de duhter mahbesine teveccüh edip zen-i bivefanın hazır

eylediği mezarın üzerine göz yaşı dökmeyi rica edince İrina ve Alemiro havf ve hayrete düçar olup ufak ve iftira hakkaniyete galebe çaldığına inkisar-ı derun ile şikâyet eylemeleri ve Otoropiyo, Blizaryo'nun bu musibet ve afete giriftar olduğuna mesrur ve memnun olması ve Costinyano'nun müşirler ile bil-istikrah sükut etmek de olmaları ve Blizaryo'yu muhafızlar ihata ederek alıp gittikleri

Mabadı var.

Tercüme

Fransa darülfünunda mükafat

Fransa darülfünunu tarafından gelecek 1880 senesinde ilk defa olarak iki tane mükafat verilecek yani 20 bin franktan 800 İngiliz lirası ibaret ola. Birinci mükafat geçen beş sene zarfında karilerin ahvali hakkında neşir olunan kitapların en iyisi için 3 bin franktan 120 İngiliz lirası ibaret olan ikinci mükafat Latince bir kitabın Fransız lisanına en güzel tercümesi için verilecektir.

Tercüme

Prusya Sergi-i Umumisi

Bu sene Almanya'da yalnız Almanlara mahsus olarak bir sergi-i umumi küşat olunacağı söylenilir. Bu sergi-i umumiden maksat Almanların ne şeyler yapmaya muktedir olduklarını bizzat Almanlara ibraz etmekten ibaret olacaktır. Sergi 21 şubeye taksim olunacak ve her şubede mükafata şayan görülen şeyler için sahiplerine madalyonlar verilecektir.

Tercüme

Amerika'nın California Darülfünununda 60 bin liralık bir dürbün

Yakınlarda zengin bir zat Amerika'nın California eyaletinin darülfünunu için 150 bin İngiliz lirası verdi. Bu meblağ merhum zatın taht-ı idaresinde olarak mümkün mertebe büyük ve mükemmel bir dürbün yapılmasına sarf olunacak. California dağlarından en yüksek bir dağın tepesinde bir rasathane yapıp mezkûr dürbün oraya vaz olunacak. Dürbün için 60 bin lira sarf olunacak. Baki kalan 90 bin lira dahi ilim-i heyet tedrisi için kullanılacak.

Tercüme

İtalya'dan yer altından yeni keşif olunan Subondom şehri

Brendizin'in şimali şark tarafında takriben 140 mil mesafede Manfredonya civarında İtalya'nın Bahr-i Atik denizi sahilinde vaki olup eski vakitlerde Subondom tesmiye olunan şehrin asarı yakınlarda keşif olundu. Bu şehir [s161] ateş-feşan dağlarından çıkan küller altında gömülmüş idi. Lakin yer altında vuku bulan bazı inkılabat sebebinden toprağın altına inmiş idi. Mezkûr şehir sanki heyet-i asliyesinde kalmıştır. Şehrin binalarından bazıları şimdi etrafta bulunan zeminin sathından takriben 20 kadem aşağıdadırlar ve şimdiki Manfredonya şehrinin bâlâde mezkûr eski şehrin bir kısmı üzerinde bina olunmuştur. Yer kazıldık da itikat-ı Hristiyanice Artemis nam ilaha mahsus bir mabet 65 kadem uzun ve direkler ile müzeyyen bir divanhane ve bir yer altında kalmış bir mezarlık meydana çıkmıştır. Viranelerinden çıkarılmış olan dikkate şayan birçok asarıatika Napoli'nin millet nevadirhanesine koyulup arzu edenlere gösterilir. İtalya hükümetinin emri ile asarıatika bulmak için şimdi o memaliğın her tarafında keşfiyât ve taharriyat icra olunuyor.

Tercüme

İngiltere Tiyatrolarında Mevâiz

İngiltere vaazları Londra tiyatrolarında bir zamandan beri pazar günleri usul-i diniyeye dair vaaz etmektedirler. Hatta geçenlerde İngiltere parlamentosu azalarından biri İngiltere'nin Victoria nam tiyatrosunda vaaz etmiştir.

Tercüme

Soğuk Almak

Soğuk almaksızın tek mil bir sene geçiren pek az adam vardır. Soğuk almak alelumum hafif bir hastalık addolunur ve filhakika bu hastalık çok defa büyük bir zarar vermeksizin geçer ise de bazı ne vazili mucip olup ve birkaç kere vuku bulduğunda ne vazilin daimî bir hastalık olmasına dahi sebep olabiliyor. Nevazil hafif yahut şedit olabilir. Bazen yalnız burunun iç derisine bazen dahi göğse, nefes borularına, akciğere bile tesir eder ve böylece ileride verem illetini dahi mucip olabilir. Hususen eğer bir adamda verem illetine istidat var ise akciğere tesir eden ne vazil o adamda verem illeti peyda olmasına doğrudan doğruya sebep olabilir. Verem illetine tutulan adamlar çok defa falan gün soğuk aldım, göğsüm tutuldu ve yakamı bırakmayan şu öksürük ondan

ileri geldi derler. Şimdi soğuk almaktan sakınmak her adama lazım ise de verem illetine istidatları olan adamlara daha ziyade lazımdır. Bazıları nadir, bazıları dahi ekseriya soğuk alırlar. Bazıları havanın tebeddülâtından o derece müteessir olurlar ki biraz dışarıda durdukları hâlde hemen soğuk alırlar. Bazıları dahi havanın büyük büyük tebeddülâtından asla bir zarar görmezler. Görürüz ki senenin her mevsiminde ve havanın her nev tebeddülâtında işleri açık yerlerde olan adamlar pek kolay soğuk almazlar ama vakitlerin ekser kısmını evde geçirenler soğuktan çabucak müteessir olup rahatsızlık çekerler. Daima açıkta bulunan adamlar mesela askerler ve gemi [s162] tayfaları havanın şiddetine dayanabilirler. Lakin evde hususen sıcak odalarda kalmak cesedi öyle bir hâle koyar ki adam cüzi bir rüzgârdan soğuk alabilir. Şimdi açık kapıda yahut pencere önünde bile durdukları hâlde soğuk alacak derecede nazik olmuş olanlar açıkta durmaya nasıl alışabilirler? Bu misli adamlar evvela günün bir kısmını evden dışarıda geçirmeye alıştırmalıdır. Senenin her mevsiminde ve havanın her nev tebeddülâtında böyle yapmaya alışmalıdırlar. Senenin, günün baki kalan kısmını geçirdikleri odanın derece-i hararetine ziyadesiyle dikkat etmelidirler. Salisen her gün kendi boyunlarını ve göğüslerini ve mümkün olduğu hâlde bütün cesetlerini soğuk su ile yıkayıp kalın bir bez ile cesetlerini iyice ovmalıdırlar. Yıkandıkları vakit suyu cesetlerine, elleriyle çarpmalıdırlar. Bu suretle cesedin derisi sarsılır, kan cesedin yüzüne doğru gelir ve adam ziyade hava alıp akciğeri açılır ve kan ziyade cvelan eder. Her sabah bu suretle yıkandıktan sonra eğer mümkün ise yıkanan adam, soğuk bir odada yahut üstü açık bir mahalde bir müddet çabuk yürümelidir. Soğuktan çabucak müteessir olan adam, ya mevsiminde her sabah cesedini bâlâde mezkûr surette yıkamaya başlayıp kış yaklaştıkça devam etsin. O vakit görecektir ki soğuk artıkça kendisi dahi yıkanmaya ziyade dayanır ve havanın tebeddülâtından gittikçe az müteessir olur. Üstünü başını iyice örtmeksizin sıcak bir odadan dışarı çıkmak çok defa soğuk almaya sebeptir. Bunun çaresi aşıkardır, kezalik çalışarak terledikten sonra biraz ferahlanmak için soğuk bir yerde oturanlar çabucak soğuk alırlar. Bu şeyden çok sakınmalıdır. Vakitten evvel, yani ilkbahar başlar başlamaz kış elbisesini çıkarıp hafif elbise giymek dahi soğuk almaya sebep olur. Hususen alttan giyilen elbiseleri değiştirmek hususunda ziyade dikkat olunmalıdır. Elbiseleri yavaş yavaş hafif giyinmelidir ve yalnız senenin mevsimine değin günün derece-i hararetine dahi dikkat olunmalıdır.

Bahariyye Edebiyat'ın Üçüncü cüzünden mabad

Heyet

Kevâkib-i sabite fezada takım takım ve suveri muhtelifede meri olduklarından onlara süver-i kevâkib burç ıtlak olunur. Mecmuu 103 adettir. İşbu burçların her biri aktar-ı muhtelifede kevâkibinden mürekkep ve ekserisi hayvan ve insan isimleriyle maruf olduğundan bunlar semai haritalarda bazen eşkal-i mevhumeler ile gösterilir. Medar-ı arz üzerinde vaki 12 burç dahi bundandır.

Salifüz-zikr suver kevâkibin 46'sı şimali ve 57'si cenubi olmakla buruc-ı [s163] şimaliyenin yani nısıf-ı küre-i şimaliye semt düşen burçların meşhurları Dübbükber, Dübbüasgar, Zatülkürsi, Casi ala rekebetiye, Dücâce, Hayyetül-hava, Feres-i Azem ve buruc-ı cenubiyenin meşhurları dahi Cebbar, Nehir, Kelb-i Ekber, Şüca-ı Müennes, Tavus, Gulâm-ı Hindi isimleriyle maruftur. Buruc-ı şimaliden Dübbüasgar sureti yedi kevkepten mürekkep ve dünyanın nihayetinde Kadr-i Salis'ten bir kevkep olup, kutb-ı şimaliden dahi budu bir buçuk miktarı olmakla ona Kevkeb-i Kutbi yahut Demir Kazık tabir olunur. Dübbükber sureti dahi kezalik kutb-i şimali semtinde vaki ve yedi adet kevkepten ibaret ise de bunlar daha berrak ve araları Dübbüasgar kevakebinden daha vasidir.

Geceleri semada beyazca bir yol şeklinde görünüp Mecerre veya Kehkeşan tabir olunan alametler dahi nücum-ı sabitenin kesret üzere tecemmundan hasıl olur.

Âlem-i şems

Âlem-i şems başlıca 8 adet seyyarattan mürekkep olup bunlara Utarit, Zühre, Merih, Arz, Müşteri, Zühal, Uranus, Nepton denilir. Bunların merkez ve meratibi şems olmakla buna dahi merkez-i âlem tesmiye olunur.

İşbu seyyarat, semada muhiti 6 bilyon ve 600 milyon fersah vüsatında bir mesafe istiap eylemiştir. Bunlardan başka bazı kuyruklu yıldızlarda vardır ki merkez-i âlemden budları Şems ile Nepton beyninde vaki budun 10 misli ise de Şems yine bunları medarlarında zapt eder.

Arz

Küre-i Arz Güneş'in etrafında takriben 16 milyar fersah mikâptır. Beher metre mikâbında takriben 5400 kilogram mevadd-ı arziye bulunduğu nazaran Arz 6 Septelyon kilogram ağırlığında cesim bir kule demektir. Arz'ın muhiti 9000 ve kutr-ı mutavassıtı 3183 fersah olup sathı dahi takriben 32 milyon fersah murabbadır. Sath-ı arzda vaki dağların en büyüğü 2 fersah irtifanda olabilir bu ise, muhit-i Arz'ın takriben $\frac{1}{1600}$ cüzü demek olur. Küre-i Arz'ın cesametine nispetle kain cesim dağlar portakal kabuğunun pürüzleri kabilindedir.

Devr-i yevmi

Güneş ve Ay ve kevakipten beher gün daire-i ufuk üzerinde maşrıktan tulu ve semada bir hatt-ı münhani resim eyledikten sonra mağrip tarafına gurup eylediğini anlamak için iki efkâre yani ya kaffe-i açsam-ı semaviyenin 24 saat zarfında hevl-i Arz'da deveranlarına veyahut Arz'ın o müddet zarfında kendi mihveri üzerine devrine zahip olmalıdır. Birinci zehabın butlanı vazıhtır, çünkü Güneş, Arz'dan 1.404.000 kat daha büyük ve 133 milyon kilometre uzaktır yani beher saniyede 400 metre mesafe kat etmek ve sürati hiç tenakus eylememek üzere bir topun [s164] ağzından çıkan gülle yerden güneşe 12 seneden ziyade müddette vasıl olabilir. İşbu mesafenin altı misli cesamet ve vüsatta bir daireyi 24 saat zarfında kat edebilmesi için Güneş'in böyle fevk-i ma-yetasavvur bir süratle hareketi nasıl farz olunabilir. Hâlbuki sürat-ı nücum-ı sabiteye itası lazım gelen sürate nispetle la-şey hükmündedir, çünkü nücum- sabitenin bize en yakını hiç değilse Güneş'ten yüz bin kat uzak olduğundan o hâlde bunun beher saniyede 1.100.000.000 kilometre ziyade süratle hareket eylemesi iktiza eder. işbu âlem-i sevâbite nispetle asgar-ı namütenahi mesabesinde olan Küre-i Arz'ın mahkûmu olup da etrafında deveran eylemesini akıl tecviz edemez.

Mabadı var.

İkinci cüz Bahariyye-i Edebiyat'tan mabad

Tarih-i Tabii

Bunların bazıları berri veyahut bahri olup bir tıpkı havada ve bazısı da hem karada ve hem havada yaşar. Hayvanatın en büyüğü yunus balığı ve en küçüğü sade göz ile görülmez derecede haşarat-ı sagîredir. Hatta hürde-bin vasıtasıyla dikkat olunduk da bir damla suda binlerce hayvanat yaşadığı görülür.

İnsan

İnsan cismen sair hayvanat gibi ise de inayet-i mahsusa-yı ilahiye olarak mazhar olduğu kuvve-i natika sayesinde hayvanat-ı sairenin eşref ve ekmelidir.

Nev-i insanın akva-yı maneviyesi şöyle dursun ahsan-i çin üzere yaratılmış olan vücudunda dikkat ve taaccübe şayan o kadar sanayi ve hüküm vardır ki şerh ve beyanı kabil değildir.

Ez cümle zahirine nazar olunduk da eşyayı seyir ve temaşa için iki göz ve sedayı istima ve rayihayı istişmam için iki kulak ve bir burun ve kuvve-i zâika ve natıkaya vasıta olmak üzere bir lisan müşahede olunur.

Vücut-ı insaniyi teşkil edip takriben iki yüz altmış kıtadan ibaret olan küçük, büyük kemiklere sinir tesmiye olunur ve bir takım elastiki haytler vasıtasıyla birbirine muttasıldır.

Vücutun kıta-yı bâlâsı olan sadrın dahilinde birtakım âlât bulunup başlıcaları mide ve kalp ve akciğerdir. Mide hazım-ı taama ve kalp kanın inkısam ve cereyanına ve akciğer dahi teneffüse mahsustur. Karaciğer safrayı hasıl eder. Dalak denilen aletin ameli gereği gibi malum değildir. Mideye giren ağdiye hararet-i garîzeyle kuvvetiyle badet-tahlil mecra-yı mahsusta cevfi kalbe vasıl olup oradan dahi şiryân vasıtasıyla sünger şeklinde akciğere vardıktan ve esna-yı teneffüste dahil olup birkaç saniye ciğerde kalan hava ile bil-teması tasfiye olunduktan sonra kalbe ricat ve kalbin inkıbaz ve inbisat-ı daimisiyle vücutta deveran eder.

Ruh-ı insani ve havas

İnsanın malik olduğu kuvve-i akliyenin mebdde ve menşe-i ruh-ı insani olup. Bunun dahi asarı [s165] azamızın her tarafında zahir ise de merkez ve mahiyeti meçhuldür. İnsan ile ekser hayvanda görmek, işitmek, koklamak, tatmak, duyma gibi beş türlü his olup bunlara havass-ı hamse denilir.

Kuvve-i akliyenin merkezi res olup beyin dahi irade-i ruhi tasvir eder. İnsan bir şey yapmak murat ettik de irade denilen şey beynin bazı taraflarına muntab olarak eseri

asab-ı dimağiye ve nuhâiye vasıtasıyla iktiza eden sinirlere bit-tesit aza-yı beden harekete başlar ki işte bu suretle ruh kuvveden file çıkar ve eğer hariçte mevcut eşyadan birine kesb-i ittıla murat etse sâlifüz-zikr havass-ı hamse vasıtasıyla maksadına vasil olur.

Mabadı var.

Şarivari yani eğlence kısmı

Muharrir-i meşhur K.Y. tarafından yakında bir gazete neşir olacağı ve bu gazetenin mesleği sair birtakım gazetelerin vazifesi gibi riya, müdâhene, tabasbus, dalkavukluk, boşboğazlıktan ibaret olmayıp bu gazetenin mesleği ilm-i alay, fenn-i saçma, ilm-i kahkaha, fenn-i hahaha, ilm-i zurna, fen ve dem-i tek eda, ilm-i dümbülek liga, fenn-i yalan dolan, ilm-i saçma sapan, fenn-i keke, ilm-i bal kabağı, fenn-i laklakiyat ile bu misli birtakım fûnun ala vezn-i cünundur.

Baş muharrir	ikinci muharrir
K.Y.	Şalgam
Muverra	Mürettep
Ala karga	Yayar turpu
Tahsildar	Sahibi
Sinyor Zorzu	Mösyö Zifus
Müdür mesul	Rerkör
Varcabet	Karnabet

Asar-ı münderice ise şunlardan ibarettir:

Fenn-i hele saylasa	Faduru Bey
İlm-i hoy goygoy canım	Hovardalık Dede
Fenn-i mehtap	Şalgam Efendi
İlm-i ay lehine biber turşusu	Makamı Ağa
Sırkalar	Birtakım zırlak
İlm-i falcılık	Bakla Dudu
Fenn-i gugiriku	Kabadayı bir horoz
İlm-i patlıcan dolması	Zevzek bir işçi çırağı

Bazı komik ve mudhik hikâyat

Mudhik: Şirket-i Hayriye vapurlarından birinde gayet hüsün-dar bir kahveciye bir zat acaba ne vakit kalkardık da bir saat sonra deyince refiki kinaye tarikiyle çocuğun malumatı yok kalkmağa başladı cevabına diğerk refiki pek ala bildin ama nereye yanaşacağını da bilir misiniz deyince şüphe yok salacağa demiştir.

Mudhik: Vüzera-yı sabıkadan birine küll-i yevm mektupçusu evrakları irae edip ve işaret-i aliyye vaz olundukça minder üzerine dizip ve bir taraftan kuruyanları toplayıp torbaya koymak mutadı olduğu sırada bir gün mektubi-i mumaileyh ayak da evraka işaret ettirmek üzere iken mahall-i mahutu şiddetlice kaşınmakla elini cebinden sokup [s166] ve müşarünileyhin elindeki evrakı siper edinerek hafiyen kaşınmakta olduğunu teferrüs edince kurumuşları kaldırsana demiştir.

Mudhik: İki zat ahabbını ziyarete gittik de birine efendim hayvan ile mi teşrif buyurdunuz sualine hayır efendim maşiyen ala kademi dedik de ya refikiniz bey efendi dedik de anlarda maşiyen ala kademi demiştir.

Mudhik: Gayet genç ve güzel bir delikanlının kendi kefevi dilberlikte bi-bedel bir kız ile gerdeğe konduğu gece tarafeyn kemal-ı hırs ve iştiha ile husul-ı maksada koyuldukları sırada vuku bulan şiddet-i tezelzülde üzerinde buldukları karyolanın birden bire bir tarafı kırılıp o halet-i melhuza ile ikisinin birden paldır güldür yere düştükleri sabahısı duyulmakla nev heves bir alay taze kız ve hanımlar bir araya gelerek gelin hanım canım efendim akşamki hadisede bir yanınız incidi mi diye sual ettiklerinde gelin hanım hayır efendim ayıklık edipte o aralık üste bulunduğum cihetle hiçbir yanım incimedi diye cevap vermiştir.

Mudhik: Aşairin biri bir köhne yolcu çizmesi bulup ne olduğunu bilmek için kabilesine getirip irae eyledik de kimse bilemeyip en müsün ve her şeye vukuf ve malumat ile müftehir beynel-kabâil ismine bilgiç hoca tesmiye eyledikleri adama gösterdiklerinde bildim ya kazma kılıfı ya gönden düdük demiştir.

Mudhik: Evvel zamanda mütesellimlerden biri su-ı idaresi hasebiyle mütesellimi bulunduğu memleket ahalsinin ihtilaline sebep olduğundan menkuben hanesinde

oturur ve vaktini bir çok hülyalar ile geçirir imiş ve hatta mumaileyh bir gün hülyada bulunduğu sırada yani def-i takaza hengamında dahi pek çok şeyler tahayyül edip çıktığında etbadan gayet saf ve kaba bir adamına her vaktini hülya ile geçirdiğini ve hele ekser hülyada iken aklına türlü şeyler geldiğini söylemiş merkum geçenki ihtilalde zuhur eden şûriş ve arbededen korktuğundan galiba aklın bokuna karışmış olmalı ki hülyada sıçarken başına gelip de birtakım hülyalar ediyorsun demiştir.

Mudhik: Yeniçerinin biri ayvazın birine oğlan Müslümandan olsana diye zor ettik de zavallı ayvaz korkusundan peki efendim Müslüman olayım ama ne diyeyim de olayım diye sorduk da vallahi ne denileceğini ben de bilmiyorum cevabını vermiştir.

Mudhik: Kürtün biri Çamlıbel'de caddeye nazir bir tepe üzerinde oturup gelip geçeni seyr edermiş. O esnada bir Tatar gelip geçmekte olmasıyla Tatar'a Tantar Ağası, Tantar Ağası, olan Tantar Ağası boynuna takmışsın [] çantasını [] Sultan Mahmut ne bilir Darende'de Hüsni'nün bin koyunu olduğunu. Varır hep sen haber verirsin. Şimdi sana bir kurşun çekimde babanın gûrunu sikeyim deyip hemen tüfeği [s167] doğrultmuş. Tatar dahi atına çala kamçı edip kurtulmuştur.

Mudhik: Yine Kürtün biri bir gün mahut tepede oturup dururken munsaba müteveccihen aşağıdan kemal debdebe ve ihtişam ile geçmekte olan bir mütesellime mütesellim, mütesellim, satar mısın o altındaki atı diye bağırıp sormuş ve bu soruş mütesellimin hoşuna giderek evet satarım diye cevap vermiş olmasıyla Kürt tekrar suale mübaderetle peki satarsın da sonra menemi binersin diye fırlayıp tepeden gitmiştir.

Galata'da Amerika tiyatrosunda

Sucu ile biri beyninde bir muhavere

Sucu: (Olanca sesiyle) Su buz gibi.

Zatın biri: Ay be, dur. Kulağımın zarını patlattın. Hem senin sandalyelerin üstünde işin ne? (Bağırarak) Ay, ay, dizime de bastın.

Sucu: Affedersiniz dur ineyim. (İner iken su testisi zatın kafasına gelir. Sucu kaçır).

Zat: Vay kafam. Ne çare. Medeniyet mahalli bir şey söylenmez.

Ve minel-havadis yekulu mafeş

Geçenlerde iki zat kafaları dumanlandırarak Beyoğlu'nda bir mahalle girmek murat ederler. Hâlbuki girecekleri mahalden kapıyı açmadıklarını görüp ısrar ederler ise de muahharen üzerlerine yukarıdan aşağı koskocaman bir su testisinin indiğini gördükleri anda mahall-i mezkura girmeden feragat ile sarhoşluklarından dahi ayılmışlar ve soluğu Galata'da vaki rağbetli kemer altında almışlardır. Doğrusu be eğlenişe diyecek yok. Ha ha ha.

Pek mühim bir havadis daha

İsveç'te kedilere arız olan ilel ve emrazdan dolayı havali-i mezburda hiçbir kedi kalmamış olduğundan fareler baş kaldıracığı aşikar bulunduğu cihetle binaenaleyh İsveç'te bir zat bir kedi şeklinde teller vasıtasıyla hareket eder. bir nev kedi imal ettirip ne dersiniz yahu kalp ve bi-can olan şeyden bile mezkur farelerin azabını bertaraf etmiş oldukları Paris şarivari gazeteleri mündericatından.

İhtar

İşbu cüz misli bundan sonra neşir olunacak *Bahariyye-i Edebiyat* cüzleri dahi şu tarzla şarivariden mahbes olacaktır.

Tercüme

Kanın cevelanı

Kanın bütün cesede bir karar cevelan etmekte olduğunu evvela on yedinci dehrin iptidasında Harve nam bir İngiliz tabip keşfetti. Ondan evvel kalbin ameli ve kanın cevelanı rana malum olmadığından şah damarlar boğazın nefes yolu gibi hava ile dolu borulara damarlar dahi ancak kanı ihata eden kaplardır diye zan olunur idi. bundan kat-ı nazar o aşırın adamlarında bu efkâr-ı batıllarını tebdil ve her şeyin hakikatine vakıf olmak için keşifler ve tecrübeler etmeye heves dahi yok idi. Harve 1578'de doğup hini sabâvette iyi terbiye [s168] olduğundan sonra hakimlik öğrenmeye hevesinden naşi İtalya'da o esnada meşhur hükemanın teşrih ve cerrahlık üzerine ders verdiği esnalarda Pado'ya gidip fenn-i tıp tahsilinden sonra 25 yaşında vatanına avdetle Londra'da hekimlik etmeye ve tez şöret kesp edip devletin mekteb-i tıbbiye şakirdanına fenn-i teşrih ve cerrahlık dersleri vermeye davet olundu. Harve 1619 senesinde verdiği dersler esnasında insan cesedi üzerine bazı keşifler ettiği sırada kanın cesede nizam

üzere ve bir karar cevelanına agah olup işbu keşfettiği tarihten dokuz sene sonra yani 1628’de kanın cevelanı üzerine ilk defa olarak bir kitap neşir eyledi. Harve o esnada kralın hekimi ve gayetle itibarda idi. Lakin mezkûr kitap onun şöhretini artırmaktan maada bir az vakitte onun hekimlik tarikinde ilerlemesine mâni oldu. Muteber sayılan hekimler onun efkârını cerh ederek mumaileyhi efkâr-ı mezkurdan dolayı çıldırması diye tahkir etmekte idiler. Lakin ulum ve fûnun esrarına agah olmak sevdasında olan İngiliz kralı Şarl’ın Harve’ye cesaret vermekte ve mezkûr keşfi tahkik ve tasdik etmek zımnında onun yalnızca ettiği tecrübelerde ekseriya hazır bulunmakta idi. kral, o vakit İngiltere’de zuhur eden ihtilal sebebinden firara mecbur olduğunda Harve dahi Londra’yı terk edip onun ile beraber gitti. Merkumun guyûbeti esnasında hasımları onun hanesini gasp ve kütüphanesiyle ulum ve fûnuna dair hayli kıta gayet mühim evrakını ihrak ettiler. Lakin vakit ahalinin efkârını tebdil etti ve Harve kanın cevelanı hakkında ettiği keşfin alelumum kabul olunduğu sağığında gördü. O aşırın en muteber zevatı Harve’ye en meşhur hekim ve ehl-i teşrih makamında fevkalade riayet ve itibar ettiler. Mumaileyh seksen yaşına kadar yaşadı ve daha ölmezden mukaddem onun mücessem tasviri devletin mekteb-i tıbbiyesine vaz olundu.

İhtira-ı ceditten mizanül-kadem

Yayan bir adamın hin-i harekette ne kadar kat-ı mesafe ettiği bilinmek için mizanül-kadem namıyla bu kere Fransa’da saat şeklinde bir alet ittihaz olunup. Bu aletin yeleğin cebine amudi olarak vez olunduğu veyahut palto ve setri gibi şeylerin veya bel kuşağının halkasından talik kılındığı surette bunu hamil olan adam, adım attığı gibi seyir ve hareketin batî hareketine nispetle kat eyleyeceği mesafenin ne kadar olduğunu haber vermekte ve bunun tahtası üzerinde bulunan taksimat on iki dereceden ibaret ise de her iki derece beynini kıtaat- sağıreye taksim eder nukat-ı adide olarak yürünülen mesafeyi saniyesine kadar göstermektedir.

[s169] Ramazan-ı şerifte lokantanın birisinde bir zat ile kapının önünden geçen diğer bir zat beyninde bir muhavere

Beri: Ay maşallah buyurun.

Diğeri: Ziyade olsun efendim, bendenizin karnım tok.

Beri: A, o karın tokluğunun darısı benim başıma.

Diğeri: Acayip, neden?

Beri: Be kardeş neden olacak. Bir lokanta ki ayn-ı Üsküdar kıraathanesi gibi top atıldı, ben daha hâlâ ağzıma bir lokma bir şey koymadım. Her ne istesem de yok dediler.

Diğeri: Efendim: Vakit geç olduğundan yemekleri tükenmiş. Azıcık erken gelmeli.

Beri: Canım, geçen akşam saat on birde geldim yine böyle.

Diğeri: Hakkınız var. Eğer lokantacının sabaha hazırlayacağı taama geceden haberi olduğuna itimadım olaydı geceden abone olunuz der idim. Hem acaba ne istediniz de yok dedi?

Beri: Ne isteyim? Pusulanın başında yazılan şehriye çorbasına söz olur mu?

Diğeri: Ha, öyle ise yine lokantacıya hak veririm. Onun size söyleyişi bu ayınki kalmadı. Gelecek aya kadar sabret demektir.

Beri: Ne demek? Bu ne? Benim aklım ermedi.

Diğeri: Şehriye çorbası sana başka ne mana verilir ve bunda akıl erdiremeyecek neresidir bilemem. Ha ha ha.

Eczacı dükkanında bir muhavere

Eczacı: (Çırağını tekdîr ederek) Ben seni hangi işe göndersem işte böyle yüzüne gözüne bulaştırırsın. Şimdiye kadar ettiklerin ne ise, lakin bu sefer bıçak kemiğe dayandı.

Hebenneka: (Dükkandan içeri girerek) Karımı sıtma tutuyor. Bana bir ilaç ver.

Eczacı: (Kulak vermeyerek yine çırağına) Seni gidi haylaz.

Hebenneka: Bana bir ilaç ver diyorum.

Eczacı: Reçetesiz ilaç olmaz. Defol şuradan bakayım.

Hebenneka: Parasıyla. Bad-ı hava değil a.

Eczacı: (Hebennekaya iki tokat vurarak) Al sana ilaç. Defol bakayım.

(Hebenneka hanesinde)

Karısına bir tokat vurarak hatuncağz birdenbire yediği tokattan korkusuyla sıtması müdafî olur.

Hebenneka: Nasıl? İyi geldi mi?

Karısı: Eseri bile kalmadı. Güzel ilaç ama biraz acı.

Hebenneka: Bana iki tane vermişti. Lakin ikinciye hacet kalmadı.

(Ertesi gün yine eczacı dükkanında)

Hebenneka: Dünkü verdiğiniz ilacın parasını vermemiştim. Kaç kuruştur.

[s170] Eczacı: (Latife zannıyla) Bir beşlik.

Hebenneka: (Yüz para çıkarıp) İşte birinin parası. Ötekine lüzum kalmadığından geri getirdim.

Eczacıya bir tokat vurup çıkar gider.

Şarivariden bazı havadisat-ı mertavliyat

Bir sandalcı bir sandalye ile bir sandal derununda oturup sandal be destanında olta eder iken her nasılsa sorguçcu hanına çatıp sad pare olduğu sofucu hanında maalesef söylenmekte imiş.

Bahr-ı Hazar ile Gazaz Bahri Ağa'nın şikar etmiş oldukları birkaç yüz adet bahrinin taksiminden dolayı beynerinde veku bulan münazaanın Fel Bahri Efendi'ye havalesi Evvel Bahardan rivayet olunmakta imiş.

Camcılar, fancılardan geçer iken mercancıların külhancılara olan bazı adavetlerine dayanamayıp kaşıktan dönenin pilavı kırılınsın fehvasınca hiddetle gözlerini açıp kapamaktadırlar.

Kumkapı açıklarında bir mumbarda sefinesinin geçenlerde kolçakaya yatıp yirmi dört saat zarfında bir adet silluru çektirmesinin tevellüt etmiş olduğu iki çifte bir piyade ile bir bap süvari beygirinin mesmu-ı alileri olduk da ameliyat-ı cerrahiye icra etmeksizin ağrıyan dişlerin içeri kayıklarının dümen suyuna havalesiyle şeytan akıntısında mevkii müzakereye konulması bundan bin beş yüz sene evvel hüda nekerde harik-i mezkur bir dahi vuku bulmuş imiş.

Çemberlitaşı'n geçenki fırtınada çemberi attığı Dikilitaş kaba taşta haber verince kaba taşın koltukları kabarmış olduğu keyfiyeti Arnavut Köyü'nün semine vasıl olduk da gerek Dersaadet ve gerek dışarı hamamlarına serien telgraflar keşide kılınmış. Mezkûr telgraf meallerinden müsteban olduğu üzere beher hamamdan on bin metrelik buz ile on bin kilogram kar mubayaa olunup fare kapanlarına tahminen haliç-i Dersaâdet'e vüruatları muntazır bulunmuş olmakla gelecek Evvel Bahar iptidasından itibaren mezkur kar ile buzdan mamul olarak Arnavut Köyü'nden Büyükdere'ye kadar gayet muhkem ve mükemmel surette bir rıhtımın emir ve inşasına mübaşeret olunacağı Bolu'dan dolu vasıtasıyla keşide kılınan leblebi otundan müstefad olmuş imiş. Gel sahibini sevindir; Mevla da seni sevindirsin.

Atide muharrir münasebetsiz suallere münasebetli cevap isterim

Tuhaf şey

Kız kalesi varda oğlan kalesi neden yok?

Kız taşı varda oğlan taşı neden yok?

At meydanı varda kısırak meydanı neden yok?

Beyoğlu varda Paşaoğlu neden yok?

Saraçhane varda semerhane neden yok?

Simkeşhane varda zerkeşhane neden yok?

[s171]

Amerika tiyatrosu var da Afrika tiyatrosu neden yok

Top taşı var da tüfek neden yok

Minel havadis yekulu mafeş

Geçenlerde tramvay bayraktarlarından birisi tehhül etmek üzere birinin kızını istemiş ise de kızın pederi çabuk koşan adama tabir-i ahir ile çapkın tesmiye olduğunu işitmiş olmakla ben çapkın adama kızımı vermem diyerek reddetmiştir.

Diğer

Yine tramvay bayraktarlardan biri, bir dul hatun ile akd-i izdivaç etmek murat etmiş ise de mezbure hayır, ben onu istemem ben nice defa gözümle gördüm o adam nicelerini yoldan çıkarır diyor idi. Beni de yoldan çıkarır diye cevap vermiştir. Al sana tramvayın bir haysiyetini daha.

Mudhikat

Mudhik: Efendinin biri her vakit içtiği suda çöp ve saman gibi şeyler görmekte olması ile bir defa daha uşağından su istediği sırada oğlan Mehmet suyu vermezden evvel bir kere bardağın içine bak diye tembih eder. Mehmet ise, böyle bardağa baktıktan gazez ne olduğunu anlamayarak hemen bardağı doldurup bir kere içine baktığı gibi efendi suyu içtikten sonra dahi dikkatli dikkatli bakıp gülümsediğinden efendi merak edip oğlan sonradan neye bakıp gülümsedin diye sormasıyla suyun içinde üç tane böcek vardı. Acaba böceklerin kaçını yuttu diye baktım. Gördüm ki hepsini yutmuşsun, onun için gülümsedim demiştir.

Mudhik: Hacenin biri derince bir çukura düşmüş ve bir adam da bunu hayrina çukurdan çıkarıvermek isteyerek bid-defaat hâce efendi ver elini demiş ise de hâce kulak asmamış olduğundan orada hazır bulunan diğer bir adam çıkarıvermek isteyen adam birader hâce kısmı vermeye alışkın değildir, al elimi deyiniz demesiyle filhal adamcağız hâce al elimi dedik de hâce hemen sarıp çıkmıştır.

Mudhik: Alışveriş için şehire azimet eden bir köylü esna-yı rahta beygir üzerinde kama tabir olunan çubuğunu doldurup kav çakmaya başlar ise de kavın bir saat kadar yakamayıp çakmağı gâh taşa ve gâh eline vurduğundan parmakları yara içinde kalarak kan revan olduğu hâlde tamamdır, şehre girerken kavın birdenbire yanması hoşuna giderek kibrit misin be hey mübarek, kibrit der ve güya aklınca kav çakmağının suhulet olduğunu takdir eder.

Mudhik: Vaktiyle iki nefer, tav işi kızlar ağasından görmekte oldukları bet bet muamelelerden dolayı Trablusgarp yoluyla ta Sudan'a kadar kaçıp kurtulmaya beynlerinde karar verip karanlık gecenin bir takrip yalı köşkü önünden maiyete mahsus kayıklardan bir iki çift kayık indirirler ve var kuvvetlerini sarf ederek ta be sabah kürek [s172] çekerler ve aralıkta ha babam ha yarı yolu aldık belki de Trablusgarp açıklarına vardık gibi lakırdılar ederler. Bir de sabah olduk da gece kayığı indirdikleri sırada kıçından sarkmış olan bir ipin sımsıkı iskelele birine ilişip kalmış olmasından naşi kurtulamayıp hâlâ boşu boşuna kürek çekmekle iskelede çabalamakta olduklarını anladıkları gibi aman sırrımıza kimse vakıf olmasın diye hemen kayıktan fırlayıp yerlerine can atarlar.

Mudhik: Meşhur filozof Diyojen zamanında tahsil eden bir pehlivana işte şimdi hasımlarını yere vurursun demiştir.

Mudhik: Bir seyyah gezmiş olduğu bilâd ve memaliği tadat ettiği sırada samiinden birisi merkuma öyle ise siz coğrafyayı iyi bilirsiniz demiş olmasıyla seyyah coğrafya ne olduğunu bilmeyerek mücerret şehirdir zannıyla hayır ben oraya uğramadım diye cevap vermiştir.

Mudhik: Köylünün biri askere yazılmak üzere bir alayın miralayına müracaat eder. Miralay, köylünün kalıp ve endamına bakıp sen silah taşıyabilir misin demesiyle köylü, efendim emir buyurunuz sandığıyla arkama yükletsinler bakınız nasıl götürürüm demiş.

Mudhik: Kimyagerlik taslayan herifin biri güya altın yapmak emelini havi olmak üzere bir kitap telif edip ihsan ümidiyle bir hükümdara takdim eyledik de hükümdarı müşarünileyh derhâl herife büyük bir kese verip bu ilim ile yaptığınız altınlarını muhafaza etmek için bunu kabul etmenizi rica ederim demiştir.

Bu hafta postasıyla vürut eden edebiyat gazetelerinden tercüme

Bazı mündericatı mütenevvia yani şundan bundan

Memalik-i Müçtemia-yı Amerika'da 1877 senesinde 1977 mil demir yolu inşa olunmuştur.

Şimdi Brezilya'da yüz yerde ayrı ayrı demir yolu inşa olunmaktadır.

İngiltere'de toplu iğne fabrikaları günde 50 bin toplu iğne imal ederler.

1877 senesinde Amerika'da yapılan ayakkabıların kıymeti 50 milyon lira kadar etti.

New York şehrine su tevzi etmek için yapıla su borularının inşasına 5 milyon lira kadar sarf olunmuştur.

Memalik-i Müçtemia-yı Amerika'da 1876 senesinde takriben 472 milyon kıyye balık tutulmuş ve bunların kıymeti 15 milyon lira kadar hesap olunmuştur.

1877 senesinde Memalii Müçtemia-yı Amerika'da madenlerinden 9 milyon 60 bin lira kıymetinde altın ve 9 milyon 215 bin lira kıymetinde gümüş ve 580 bin lira kıymetinde kurşun ve takriben 220 bin lira kıymetinde bakır çıkarılmıştır.

Londralı bir tabibin beyanına nazaran şehri mezkûrda her sene yataklarında boğularak ölen çocukların adedi 300 nefere baliğ olur.

[s173] 50-60 sene zarfında Memalik-i Müçtemia-yı Amerika'ya hicret edenlerin adedi 9 milyon nüfusa balığ olmuştur.

Paris sergi-i umumiyesinde bin kıta altın, dört bin kıta gümüş ve sekiz bin kıta bakır madalya tevzi olunacaktır.

Birtakım erbab-ı ilim ve hüner olan zatlara yüz tane büyük mükafatlar ve fevkalade olan gümüş nişanları verildikten maada 8 bin kişi dahi [] olacaktır.

Tercüme

Vapur makinelerinin kuvveti nasıl ölçülür

Vapur makinesi icat olunduktan sonra ilk defa madenlerden su çıkarmak için alet yerine konulmaya başlandı. Maden sahipleri bir vapur makinesini satın almak istediklerinde hâliyle makinenin ne kadar işi yani kaç atın gördüğü işi görebilir olduğunu sual ederler idi. Bu suale cevap vermek için evvela bir atın görebildiği işi tayin etmek lazım idi. İyi bir at günde sekiz saat yürüyerek bir saatte iki buçuk mil yer gidebilir. Bir ipin bir ucu madene indirilip diğer ucu bir makaradan geçirilip bir ata bağlansa at yürüdüğü hâlde o ipe madenden 150 pont şey yukarı çıkarabilir. Kezalik bir at saatte iki buçuk mil yürür ise bir saniyede iki yüz yirmi kadem yer yürümüş olur. Binaenaleyh 150 pont ağırlığında olan şey bir saniyede 220 kadem yukarı çıkar. Şimdi vapur makinesinin kuvvetinden bahis bulunduğu sırada bir atın kuvveti demekle öyle bir kuvvet anlaşılır ki 150 pont ağırlığı bir saniye 220 kadem yukarı çıkarabilir. Diğer bir tabirler öyle bir kuvvettir ki bir saniyede 33 bin pont ağırlığı bir kadem yukarı çıkarır. Bâlâde mezkûr kuvvet her atta yoktur lakin bu kuvvet atlarda var diye farz olunarak vapur makinelerinin kuvvetini ölçmek için bir ölçü olmuştur.

Fenn-i felâhat yahut

Tarik-i maişet tesmiye eylediğimiz fen, kaffe-i fününun neticesi cümlesinin ehemmidir. Çünkü âlemde ne kadar ulum var ise cümlesi işbu tarik-i maişet dediğimiz fennin takviyesi için adeta mukaddimat menzilesinde kalır. Frenkler işbu tarik-i maişet fennini ekonomi, politik yani fenni idare namıyla pek ziyade nazar-ı ehemmiyete alarak büyüttükçe büyütmüşler ve nihayet bir dereceye getirmişlerdir ki mesela bir şerbetçinin ne yolda hareket etmesi lazım geleceğinden beda ile ta idare-i devlete

taalluk eden büyük şeylere kadar varmışlardır. Vakıa bunun bu derecesi fenn-i idare tesmiyesine layık bir şey ise de fenn-i mezkûrdan bizim bahsedeceğimiz kısım, tarik-i maişetin esasından bahsedeceğinden buna ber minval-i muharrir tarik-i maişet denilmesi tensip olunmuştur. Tabiatın kendisine bahşetmiş olduğu akıl ve izan ve zekâvet ve dirayeti bir de fûnun tahsili ile bir kat daha tevsî etmiş olan [s174] insan için pek çok tarik-i maişet olabilir yani fûnun-ı şitada maharet-i kâmile ile devlet umurunda bulunanlar muhassas olan maaşlarıyla ve erbab-ı kalem kuvve-i kalemiyesi ile ve avukat vesair bu misli kuvve-i vicdan ve malumatlarıyla müştahir olanlar o yolda geçinmekte bulunur ise de bunlardan kati nazar her sınıf insan için tarik-i maişet esasen üç yola münhasırdır ki bunlardan birincisi zirrat, ikincisi sanat, üçüncüsü ticaret dedikleri şeydir.

Ziraat

Âlemde maişet yollarından birincisi yani en büyüğü ziraat dedikleri şeydir ki lisan-ı umumide buna çiftçilik derler. Ziraatın bu kadar ehemmiyeti şunun içindir ki ben-i beşerin muhtaç olduğu şeylerden ağlebi bu tarikle hasıl olur. Mesela yediğimiz ekmeğin buğday ve giydiğimiz urbanın pamuk veya keten veyahut yapağısı ve ayakkabılarımızın köselesi ve oturduğumuz hanelerin kerestesi hep en asıl ziraat ile hasıl olan şeylerdir.

Mabadı var.

Ramazan-ı şerifte iftara davet tezkireleri

Yarın akşam lokma-yı şükr-gûn-ı afitab-i âlem-tab dahili hulkum-i gurub-ı müşkin-nikap olmazdan mukaddem fek-i mühr-i siyam için kaşane-i acizanem pertev-efken-i teşrife-i rağbetle niyaz-ı acizaneme hürmet buyrulmak babında emr ü irade efendim hazretlerindir.

Reftar-ı ahir

Be-minhül-kerim bu akşam şimşir-i hurşîd-i zer ve cevher-i müşk-bû-yı şebte dahil-i gılâf na-pedid olmazdan mukaddem kat-ı rişte-i siyam ile icra-yı emr-i mesnun-ı iftar için hane-ı âcizaneme revnak-bahş-ı teşrif buyurmaları mütemennâ-yı âcizidir.

Tarz-ı diğer

Ramazan-ı kesirül-feyzanın on beşinci Cuma günü akşamı lütfen ve inayeten liecelil-iftar bendehanelerini teşrife himmet ve şu suretle de âcizlerin ırka-ı garik-i meserret buyurmaları hasseten istirham olunur.

Hükümdaran-ı selefkiyan

İpsus galebesinden sonra Selefkus Nikatur Antinuh (Antakya) ve Sulus (Bağdat'ta vaki Selefkiye harabedir) şehirlerini kendine payitaht ittihaz ile Hindistan ile Bahr-i Sefid arasında bulunan memalik-i vasiaya icra-yı hüküm ve nüfuz ve Selefkiyan sülale-i mülûküne vaz-ı esas eyledi. Merkum Selefkus, İskender'in ümera-yı güzidesinden olup kendisi Dara'nın kızı Ruşenek'i tezviç ettiği sırada kübera-yı Fars'tan Erduan'ın üç kızından birini Selefkus'a ve diğerini Mısır'da muahharen hükümdar olan Batlamyus Lagus'a, üçüncüsünü de Amun'a vermiş idi. Vefat-ı İskender'den sonra vekil-i saltanat olan Perdikas'ın tensibiyle Selefkus süvari kumandanı olup muahharen Antipatrik zamanında Babil valisi nasp olundu ve hicretten 937 sene mukaddem cümleye tagallüp sevdasında bulunan Antigun'un taarruzuna mukavemet edemeyerek [s175] terk-i hükümetle Mısır'da Batlamyus Lagus nezdine iltica ve muahharen Mısır'dan tedarik ettiği asakir-i muavene ile gazada ibtidar ettiği harb-ı azimde nail-i muvaffakiyet olarak be tekrar Babil'e avdet eyledi (534). Ahali-yi Babil kemal-ı haz ve beşâşetle kabul edip badehu Asur ve Mad kıtalarını dahi hükümetine izafe etti ve kıtaat-ı selâse-i cesimenin iltihakından istihsal ettiği şevket ve kudretle kaffe-i belad-ı Farsı taht-ı itaate rapt ve Asya-yı Ulya'nın Bahteran ve havalisini mecbur inkıyat ederek İskender'in semere-i muzafferiyeti olan eyalat-ı garibe-i Hindistan'a sefer etti. O tarihte Hint hükümdarı bulunan Şander Kupta tedarik ettiği 100.000 kişi ile muharebeye duhulden içtinap ederek 500 fil itasıyla musâlaha olduğundan muzafferin Babil'e avdet eyledi ve oradan tedarik ettiği asakir-i külli ile Antigun üzerine yürüyerek İsus'ta müttefikleri ile birlikte galebeyi iktisap ve Antigunun ekser memaliğini kendi hükümetine izafe etti (923) ki Suriye ve Firikya ve Ermenistan ve Mezopotamya kıtaları bu kabildendir. Suriye'de Dafin kurbunda bir şehir bina ederek pederi Antihus ismine nispetle Antiyuhu (Antakya) tesmiye etti ve şehri-i mezkuru memalik-i garbiyesi için makarr-ı saltanat ittihaz etti.

Mabadı var.

Kozmografya

1) Gözümüzü kaldırıp da havaya bakar isek gündüz ise koca bir güneş ve gece ise irili ufaklı birçok yıldızlar ve ay müşahede ederiz ve bunlar hakkında fena hiçbir malumatımız olmadığı cihetle biz zannederiz ki güneş ve ay bir taraftan çıkıp diğer tarafta gurup eder ve yıldızlar yerlerinden bir yere kıvılcıktanmayıp gece doğar ve gündüz kaybolur. Hâlbuki bu zanların topu yanlış olup bunun en doğrusunu bize funun öğretecektir.

2) Evvela şurası malum olmalıdır ki gök yüzünde görülen her bir ecram yuvarlak yani küre şeklinde olup bunların cümlesi güya ortalarından delinip içine bir sırt sokularak çevrilmekte bulunmuş gibi birer mihver üzerinde dönmektedir. Lakin birtakım yıldızlar işbu hareketten başka bir de güneşin etrafında dönerler. Şöyle ki güneş bu gibi yıldızların merkezi olarak orta yerde bulunup kendi mihverini üzerinde hareket-i devriyesini icra eder. Yıldızlar dahi bunun etrafında döne döne etrafını dolaşırlar.

3) Şimdi bizim üzerinde bulunduğumuz şu dünya dahi böyle Güneş'in etrafında dönüp dolaşan yıldızların birisi olup nasıl ki dünya yüzünden baktığımız zaman zikrolunan yıldızlar bize pek küçük bir şey görünüyor ise be ayne mezkur yıldızlardan birisi üzerine çıkıp da bu dünyaya bakmış olsak bu dünyayı dahi onlar gibi bir yıldız görür idik. Vakıa bu hâl şimdi bizim nazarımızda pek garip görünüp hatta belki de inanmak ister [s176] isek de bunun hakâyığı birkaç fen gördükten sonra tahakkuk edeceğinden şimdilik buna böylece inanmak lazım gelir.

4) İşte gök yüzünde görülen kaffe-i yıldızlar ile Ay ve Güneş'in nasıl devir ve hareket ettiklerini bilmek müstakil bir ilim olup bunun ismine ilm-i heyet derler ki risalemizde ondan dahi bahis olunmaktadır ve bunlardan yalnız dünyadan bahseden ilime kozmografya derler ki işte ber veçhi-i ati okuyacağız ve okumaktayız.

Mabadı var.

Alâim-i semaviyeye dair malumat.

Cenab-ı vacibül-vücudun hayret-bahş-ı ukul-ı beşeriye olan masnuat-ı acibe-i ilahiyesinden olmak üzere daima meşhud-ı çeşm-i itibarımız olan yağmur ve kar ve rüzgar ve kavs-ı kuzah ve şimşek ve gök gürültüsü ve yıldırım misli küre-i nesimde

zuhura gelen alâim-i semaviyenin esbab-ı vukuu şudur ki alâim-i mezkûra rüzgar gibi bazıları havadan ve yağmur ve kar gibi bazıları sudan ve kavı-ı kuzah ve hale misli bazıları kuvve-i elektrika yani kuvve-i kehrübaiyeden neşet eder. Tariften müsteban olduğu vecihle alâim-i merkum dört kısma münkasım olup havadan neşet eden alametlere alâim-i havaiye ve ziyadan mütevellit olanlara alâim-i ziyaiye ve kuvve-i elektrikadan husule gelenlere alâim-i nariye veyahut alâim-i elektrika tabir olunur. Hava ile su ne alâim-i semaviyeden ve ne de anasır-ı erbaadandır, çünkü unsur demek cism-i basit demektir ve cism-i basit şu bir cisme ıtlak olunur ki ameliyat-ı kimyeviye vasıtasıyla mürekkep olduğu eczasının tahlili mümkün olmaya yani eczası birkaç nev cisimden olmayıp yalnız bir türlü cisimden ibaret ola. Her ne kadar mütekaddimin su ile havayı cesim-i basit zannıyla anasırdan addetmişler ise de müteahhirin bunları tahlil ile her biri birkaç türlü cisimden mürekkep olduğunu zahire çıkardılar ve şimdiye kadar keşif olunan ecsam-ı basitenin adedi 62'ye baliğ olmuştur ki bu bahih ilm-i kimyaya müteallik olduğundan sadedimizden hariçtir. Küre-i Nesim Küre-i Arz'ı her taraftan ihata eden küre-i havadır ve her ne kadar bazen müsahabet esnasında hava ile küre-i nesim yekdiğerinden tafrik olunmaz ise de bunları birbirinden temiz etmek lazımdır. Küre-i Arz'ı ihata eden tabakat-ı hava dan ibaret olmayıp içinde birçok edhale ve ebhireden başka birtakım gazlar ve toz ve toprak ve böcekler ve havada durabilecek daha sair hafif cisimler mevcut olmakla işte bunların cümlesi birlikte olarak Küre-i Arz-ı muhit olan tabakat-ı havaya küre-i nesim ıtlak olunur ve hava denildiği halde ecsam-ı saireden [s177] müberra safi-i hava demek olur.

Kuşlar ve balon ile havaya çıkan adamlar pek yüksek dağların tepeleri dahi küre-i nesim ile muhattır, çünkü küre-i nesimi tecavüz edebilecek mertebe-i mürtefi dağ olmadığı misli zi-ruh olanlar da küre-i nesim dahilinde bir derece-i mahdudeye kadar suud edebilip ondan öteye gidemezler. Binaenaleyh Amerika tuyurundan kondon tesmiye olunup yedi arşın kanadı olan kuş dokuz bin arşın kadar suud edebildiği va tabiiyundan Mösyö Kilosak nam zatın 1804 sene-i miladiyesi Eylül'ün on altıncı günü balon ile on bin arşın ve meşahir-i ehl-i heyetten Mösyö Beryoski keزالik balon ile 11500 arşın miktarı suud etmiş oldukları mevşuk ise de bunlar yine küre-i nesimi tecavüz edememişlerdir. Zira tabiiyunun bazıları küre-i nesimin irtifainı 90 bin ve bazıları yüz bin ve yüz on bin ve daha ziyade tahmin ederler. mamafih tabakat-ı küre-i nesimin kesafetleri yekdiğerine müsavi olsa mumaiylehima daha pek çok suud

edebilir. Fakat öyle olmayıp tabakat-ı hava adeta birbiri üzerine vaz olunmuş bir çok kağıt yapraklarına müşabih olduğundan üstte bulunanların tazyiki münasebetiyle en altında bulunan tabaka cümlesinden kesif ve ağırdır. Onun üstünde bulunan biraz hafif ve bunun üstünde bulunan daha hafif olup ve kıs ala hazihi gittikçe hafifleştikten sonraları tabakat-ı hava bir dereceye kadar hıffet bulur ki kuşları ve balonu çekemez olur ve bundan başka o derece hafif olan havada zi-ruh yaşayamaz. 12 bin arşından yukarıda bulunan hava içinde insan taayyüş edemeyeceği nezd-i tabiiyun muhakkaktır ve mürtefi mahallin havası hafif ve alçak yerin havası sakil olması da bundan neşet eder.

Mabadı var.

Tabakat-ı Arz

1) Zat-ı Küre-i Arz'da gök yüzünde bulunan yıldızlar gibi adeta bir yıldız olduğunu ve bunun dahi Güneş etrafında bulunan sair yıldızlar misli Güneş'in etrafını daima dönüp dolaştığını vesair bazı ahval-ı hariciyesi kozmografya bahsinde görülür.

2) Kozmografyanın Küre-i Arz'a dair verdiği malumat kürenin hariciyesi ise de bunlar sath-ı kürenin ahvali olmayarak belki büsbütün hariçte kalan birtakım şeyler olmasıyla sath-ı kürenin ahval ve taksimat ve tarif-ı zahiresini bilmek için dahi coğrafya dedikleri ilim vardır. Ancak coğrafyaya yani sath-ı Arz'ın tarif-ı mufassalasına başlamazdan mukaddem kozmografya okuyarak Küre-i Arz üzerine bir nev malumat-ı hariciye peyda eylediğimiz gibi bir de malumat-ı dahiliye peyda eylesek ve coğrafyaya o vecihle mübaşeret etsek evladır.

3) Küre-i Arz'ın malumat-ı dahiliyesini [s178] muhtevi olan ilim ise şu başlamış olduğumuz tabakatul-arz dedikleri şeydir.

4) İlm-i tabakatul-arz Küre-i Arz'ın ta merkezinden başlayıp kürenin ahvalinden yani sath-i arzdan ta merkeze varıncaya kadar Küre-i Arz'ın kaç tabakatı olduğundan ve bunların ahval ve keyfiyatından bahseder.

5) İlm-i tabakatul-arz uleması ilm-i mezkûru esasen beş kısma taksim eylemişlerdir ki kısım-ı evvel arzın merkezinden ve diğer dört kısım dahi merkezden satha varıncaya kadar kürenin sathle beraber münakasim olduğu dört tabakadan bahseder.

6) İlm-i tabakatul-arzın işbu beş kısım üzerine birçok mebahisi olup bunların cümlesini tafsilatıyla irat etmek bu risale gibi birkaç cilt kitap tahririne mütevakıf olduğuna ve bahusus bunun maâdin ve nebatat ve hayvanat gibi üç büyük ve mühim şubesi başlı başlarına birer ilim addolunduğuna mebni tafsilinden ihtizazen ilm-i tabakatul-arzı işbu üç fenne karıştırmamakla beraber bunun hikmet-i tabiiye ait olan mebahisini dahi asla bahse karıştırmayıp hikmet-i tabiye bahsinde irat etmek üzere burada safi tabakatul-arzı muhtasaran beş aksama taksim ettik.

Mabadı var.

Moliere'in hile planları

Paris'te büyük şöhretle tiyatrolara komedi oyunları yazmakla meşhur Moliere nam zat bir gün Paris'te bir ilan neşredip bunda ahaliyi Paris'in büyük bir tiyatrosuna davetle ve o gece kendi menfaati için de hiç görülmemiş oyun oynanacağını beyan eder. Ahali acaba bu hiç görülmemiş oyun ne imiş diye merak ederek tiyatroya toplanırlar. İlanında münderiç perde açılma vakti gelir ve perde açılır. Perde açıldık da Moliere koltuğunun altında oyuna gelen müşterilerden aldığı bilet paraları bir çanta derununda olduğu halde şinanın önüne gelir ve müşterilere hitaben efendim, affedersiniz. Daha oyuncular hazır olmadıklarından bir saat kadar daha müsaadenizi rica ederim ve tiyatronun arkasında bulunan kapıdan savuşup şimendifere binip hareket eder. Arası bir saat geçer müşteriler perde asılması için el çarpmağa başlarlar. Moliere ise bu işi evvelden oyunculardan birine hafiyen söylemiş olduğundan perde açılıp o zat çıkar ve müşterilere hitaben Efendim, Affedersiniz. Moliere size görülmemiş oyun diye ilan etmiş işte o görülmemiş oyun ve oyunu budur der ve ahali ise defaten el çarparak ve alkışlayarak bravo Moliere diyerek kalkıp giderler.

Bir diğeri daha: Yine Moliere bir gün Paris'te ilan eder ve der ki falan tiyatro işbu gece kendi benafesim için oyun icra edecek ve teşrif edecek ahaliden tiyatroya girer iken antirallibro yani bilet alınmayacak fikriyle kesretle gelip oyun seyir ederler ve giderler [s179] iken Moliere kapıda oturur ve bilet ister ve ne istersen diyenlere de bu nedir dediklerinde cevaben Affedersiniz. Tiyatroya girer iken bilet yok ama çıkarken vardır der ve zavallı ahali ise mahcup olarak çıkarıp tiyatro duhuliyelerini verirler.

Bahariyye-i Edebiyat sahib-i imtiyaz ve muharriri rafetli Mehmet Hilmi Efendi'ye takriz

Gedikpaşa'da vaki Osmanlı tiyatrosunda geçen seneden beri mazhar-ı takdir olmuş ve umum tarafından kemal-ı arzu ve havahişle temaşa edilmekte bulunmuş bir perdelik komedilerden en mudhik ve komiği zat-ı alinizin asarından “Guruh-ı insan - nakıstır her an” nam komedi idi. binaenaleyh komedi-i mezkurun bu kere de tabına olan himmetinizi tebrik ile beraber asar-ı sairelerinizi dahi yakında mevii metbuata ibraz eder ve benim gibi asarınız meraklılarını dahi memnun minnettar edersiniz zannında sabit kademim.

Bey Daniş 7 Şaban 1295 - 25 Temmuz 1294

Muharririn cevabı

Birader

Hakkımda ibrazına mürüvvet buyrulmuş olduğunuz iltifat bi-nihaye olup mahzen teşebbüs-ı acizi ise şu millet-i naciye bir hizmet-i müftehire-i mütemadiden ibaret ve binaenaleyh asar çakirinin matbuatta tarik-i terakkiye dayanma olması zat-ı aliniz gibi hayırhah ve sadakat-şinas rüfekamızın hüsn-i zan ve teşvikidir. Tebrikinize teşekkürle beraber elden gelen gayrette tekasül ve tekâhül edilmemekte ve şüphe yok ki devam üzere çıkarılmış bir eserin zil ve teferruatı da en adi bir şey olsa bile dahi yine memulden ziyade şaşaa-dar ve cümlece müstelzim-i mezit-i mesar olacağı varest-i kelefe-i beyan olup mamafih şu asarların cümlesini yakında meydan-ı intişara çıkarmak ve şu suretle de birkaç zevattan beklemekte olduğum hüsn-i zanna mazhar olmak ediyesine devam olunmaktadır.

Muharrir
Mehmet Hilmi

Tarifat-ı aşk ve muhabbet

Aşk bir histir. Bir hissi ulvidir ki içinde bulunduğu kalbi bir anda türlü helecan ve ıstırap ile mustarip bin türlü neşe ve telezzüzle mütelezziz etmek ona mahsustur.

Aşk-ı fitne-meab eski şaraba benzer. Rengi parlak, taamı acı. Neşesi de rengi gibi parlaktır. Aşk o ateş-paredir ki düştüğü kalpte ne kadar alâiki, ne kadar hevesatı, ne kadar îraz ve neye varsa yakar, mahveder. Yerlerini neşe, letafet-i ruh, saffet hüznle

doldurur. Aşk ateşi değil subh-i bahar Güneş'ten taktir olunmuş bir ateş-i seyyaldir ki katresini içen gönül feyz tesiriyle bir gülşen-i bahar suretine tahavvül eder. Ne gülşen ki gülleri hande-riz-i naz, bülbülleri nale-engiz-i niyaz, çimeni jale-dar-ı letafet, ırmakları zezeme-saz-ı [s180] muhabbet bir köşesi zevk ve safaya makam ise bir köşesi de hüzn ve melale mahall-i aramdır. Aşk bir kuvve-i galibe-i maneviyedir ki hüküm ve padişahlardan gedalara kadar herkes gerden-dade-i inkıyattır. Tarihlere müracaat olunsun eazım terâcim-i ahvali okunsun. Cihangirler görülür ki şark ve garbı seyf-i satvet-i kahramaniyesine boyun eğdirecek iktidarlıyla mağrur iken bir afetin şimşir-i ebrusuna feda-yı ser etmeye havahiş-ger olmuş. Tahrirler görülür ki avaze-i fazl ve kemaller ile her diyarda meşhur iken pençesine esir olduğu aşkın saikasıyla hissiyat-ı aşikanesini tasvir için aşikane gazel-perdazlıktan vareste olmamıştır.

Mabadı var.

Kütüphanelerimiz

Ashab-ı hayrat ve hasenat dünyada namlarını ibka emeliyle her yerde kütüphaneler tesis buyurmuşlardır.

Bu kütüphaneler her yerde olduğu gibi bizim İstanbul'da dahi bulunur.

Herkesin, her kitabı akçesiyle almaya kudreti yetişmez. Binaenaleyh kütüphanelerde herkesin istedikleri kitabı okuyarak istifade edebileceklerinden bu istifade-i umumiyeye hizmet eden zevatın ne büyük ne şerefli bir hizmete muvaffak olduklarını tarife hacet yoktur.

Milletlerin maarifte olan derece-i terakkileri kitaplarıyla bilinir olduğu pek malum bir söz olduğu gibi milletlerin derece-i maariflerini mukayese için kütüphaneleri de bir sahîh mizan olabilir.

Biz Avrupa'yı gidip görmedik ise de işitiyoruz ki Avrupa'nın meşhur şehirlerinde öyle büyük kütüphaneler bulunmuş ki içinde milyonlara kitap mevcut olur ve binlerce halkı istifadeye kâfi bulunur imiş.

Bizim henüz maarifin birinci derecesinde bulunduğumuz için öyle milyonlarla kitap bulunur bir kütüphaneye şimdilik lüzum olduğu gibi binlerle de kitap okumaya meraklı adam bilemeyiz.

Ancak koca bir İstanbul şehri içinde şöyle bir muntazam ve kitaplarımızın hepsi olmaz ise de yarısı olsun, mevcut bir kütüphane lüzumunu elbette teslim etmeliğimiz lazım gelir.

Şurası kabil-i inkâr değildir ki mevcut kütüphanelerin darlığı ile beraber yine öyle her vakit hıncahınç yer bulunamayacak surette dolu değildir.

Fakat mevcut kütüphanelerin haylisi -çünkü cem oldukları vakit fenn-i tabaat buralarda revaç bulmamış olduğundan- el yazısıyla yazılmış kitaplardan ibaret olup bir de kitapların cem olduğu zamandan beri bulunamıyor.

Binaenaleyh artık kütüb-i makbuleyi cem ile İstanbul'da bir mükemmel millet kütüphanesi teşkili bizce en birinci levazım-ı zaruriyedendir.

[s181] Bu kitapların nerelerden alınacağı bahsine gelince vakıa bunların akçesiyle alınması kolaydır. Ancak bu da bir hayli fedakârlık ihtiyarına mütevakıf olup bunu ise her şeyde olduğu gibi hazine-i devletten beklersek hem yolsuz hem de layıksız görülür. Bu yolda ahaliden de bir iane beklesek lehül-hamd ahalimizin ahlak-ı hasenelerinden o kadar meyus değil isek de o derece bir fedakârlık edeceklerine itminan da pek tahmini bir şey olur.

Binaenaleyh bu kütüphane için mevcut kütüphanelerden tefrik ile bulunmayan asar tedarikine bakılması lazım gelir.

Şeker kamışı

Şeker kamışı iptida Asya kıtasında vaki, Hindistan'da zuhur etti. Sonra Arabistan ve Mısır ve Şam taraflarına yayıldı. Avrupalılar şeker kamışını bundan tahminen 500 sene evvel İspanya ve İtalya taraflarına getirdiler. O vakitten beri Avrupa ve Amerika ile sair sıcak yerlerde çoğaldı. Çinliler bunu 2000 sene evvel bulmuşlardır. Şeker kamışı 3-4 metre boyundadır. Yaprakları enli olur. Üç tarafında beyaz güzel çiçek açar. Bu

kamış 5-6 ay içinde husule gelir. Bimarı çok dikkate muhtaçtır. Sert rüzgâr dokunur, fare ve karınca birinci düşmanıdır.

Şeker çıkarmak için kamışı ezerler, sonra kazana koyup biraz dahi kireç katarak pişirirler. Pişerken hasıl olan köpük kepçe ile alınır. Kıvamı geldik de ateşten indirerek bezden süzerler. Bu süzülen su soğuduğu anda bir buz parçası şekline girer ki işte bu ham şeker dedikleridir. Sonra bu şekeri tekrar su ile kaynatırlar ve ince tasfiye için kemik ekolü gibi bazı ecza katıp iktiza ettiği kadar pişirdikten sonra süzerler. Badehu toprak kaplara doldurarak tutuncaya kadar durdururlar. Şekerin parlak ve buz gibi olması için tekrar sudan geçirmek misli, başka birkaç türlü terbiyeleri dahi vardır. Şeker yalnız bu kamıştan hasıl olmayıp pancar ve şalgam ve havuç ve kavun vesair bazı nebatattan dahi husule gelir.

Amerika'da şeker kamışının iptida-yı zeri

Elan Haiti yahut Sent Dominik denilmekle maruf olan Hespanyola nam cezirede vaktiyle hâkim bulunan Uranda nam kimse cezire-i mezkûreden pek çok şeylerin vücuda getirilmesini sey etmiş olduğu gibi şeker kamışını dahi mahâll-ı saireden celp edip zer ettirmiş ve hâkim-i mumaileyhin cezire-i mezkûrede iptida-yı icraatı işbu kamışın zeri bulunmuştur.

Tavus kuşu

Tavus denilen kuşun çoğu Hindistan taraflarında bulunur. Bu kuşun tüylerinde türlü türlü renk vardır ve kuyruğu gayet güzeldir. Bu kuş yazın tüylerini döker [s182] ve kendisi bu hâlden kederlendiği için تنها yerlerde gezer. Tavus kuşu her ne kadar güzel ise de ayakları ile sesi çirkindir.

Erkeği, dişisine nispetle güzeldir. Bu kuşun dişisi senede sekizden, on ikiye kadar yumurtalar ve otuz günde yavru çıkarır. Yavruları yumurtadan çıktıkları gibi yürüyemediklerinden akşamları anası, yavrularını sırtına alıp götürür ve bir ağacın dalı üzerine kondurur. Bu kuş her türlü tohumları yer ve yirmi beş sene kadar da yaşar.

Blizaryo pandomimasından mabad

Blizaryo'nun nefi ve iclası maddesi

Birinci Meclis

Bir taraftan İstanbul'un durdan görünmesi ve bir taraftan hapisane kapısı vafır asker mütekaitleri ve ahalinin bölük bölük durmaları ve cümlenin Blizaryo'ya terahhum ederek böyle bahadıra zulmeden gaddar talihe lev m ve nefrin etmeleri

İkinci Meclis

Alamiro ve Mezkurlar

Alamiro o cemiyette mevcut olanlara Blizaryo'nun katli babında sâdır olan fermanı imparator-ı müşarünileyh nefi emrine tebdil ve tahvil eylediği sahih midir diye sualinde onlar dahi evet, öyledir hatta fi-mabad Blizaryo'nun gözleri benim yüzüme bakmasın diye emretmesini Otoropiyo kasten yanlış fehmedip Blizaryo'nun gözlerine mil çekerek ruz-ı ruşeni başına teng ve tar eyledi cevabını verdiklerinde Alamiro feryat ve figan ederek bahadır-ı mumaileyhin böyle belaya uğradığını ah ve enin eylemesi

Üçüncü Meclis

İrina ve Mezkurlar

Alamiro, İrina'yı gam ve elem ile müşahede eyledik de Blizaryo'nun düçar olduğunu ukubete mezkûrenin haberdar olduğunu fehmedip bundan sonra biçare Blizaryo'ya kim rehber olacaktır sualine İrina şimdiden sonra pederime ben kılavuz olacağım diye ita-yı cevap etmesiyle Alamiro müteselli oldu çünkü Blizaryo'nun intikamını almak için kendini bir diğer mansaba tayin ettirmek reyinde olduğundan gıyabından kendinde Blizaryo'nun hatırına getirmeyi İrina'ya rica birle İstanbul'a ilan-ı harp ile tehdit ederek gitmesi ve mevcut olanların biçare pederi görmek hayaliyle elem-nak olan İrina'ya acımakta iken İrina validesini mumaileyhime sipariş edip ve onların göz yaşları dökmelerini görmekle kendisinin sabır ve sebatına hanel gelmemek için ağlamayıp ancak kendisinin gaibanesinde zikir ve yad ettikleri zaman göz yaşları dökmelerini rica eylediği esnada bir demir kapı açılıp Blizaryo'nun çıkması.

Dördüncü Meclis

Blizaryo ve Ozobiyo ve Muhafızlar ve İrina

Blizaryo biraz serin hava teneffüs etmekle hapishaneden çıktığını fehmetmesi ve İrina'nın pederi tarafına teveccüh cüret edememesi [s183] ve Ozopiyo'nun Blizaryo'ya hududa kadar terfik olunacak asakirin hazır olmalarını ve imparatorun emri ile mersule-i rehnüma Blizaryo'nun yanında bulunmasını haber vermesi ve Blizaryo'nun hazin-avaz ile mezkûre delileyi yanına davet etmesiyle İrina pederine elini uzattık da Blizaryo bir musibet-zede olduğundan terahhum etmesiyle elini uzatan delileyi dahi kendi misli bir felaket-zededir diye zanneylemesi ve İrina göz yaşını güçle zapt etmesi ve Blizaryo kendini ruz-ı ruşenden mahrum olmakla kızını görmeye kadir olamadığından fakat hissetmek ayrılmazdan mukaddem hayır dua etmek arzusuyla kızını götürmek zımnında güya ecnebiye delileden rica eyledik de İrina pederinin ayaklarına kapanıp babacığım diye feryat edince sesinden kızı olduğunu bilip kaldırıp bağrına bastık da kızı kendine nasıl rehber olup götürecektir mülahazasıyla hayran olarak savt-ı hazin ile eğer ağlamaya kadir olsam sevincimden ağlar idim ve kızımı yanımda olmaya müsaade ederlerse bu musibet bana hiç makulesidir diye söyleyince İrina her mahalde asla yanından ayrılmamasına ve her gûne keder ve meşakkate hâldeş olacağına ve mezara bile beraber ineceğine itimat ettirdik de Blizaryo kızına beraber olduğu hâlde ekser defa nafaka ve meskenden mahruma olacağını ihtar eyledik de İrina dahi bana ağaçların meyveleri nafaka ve mağaralar sükuna olur demesiyle Blizaryo ziyade acıklanıp sen benim delile ferîştahım ve bu zulmette Pertev ve nurum ve kaybettiğim gözlerden ziyade azizimsin diyerek feryadında İrina âlem-i bâlâye teveccüh edip pederi hakkında Hak Teâlâ'nın kerem ve inayetini tazarru ve temenni eylemesi.

Üçüncü Perde

Blizaryo'nun Vefatı Keyfiyeti

Birinci Meclis

İçeriden içeri bülent dağlar ve ileride vafır ağaçlar ve yosunlu taşlar görünmeleri Blizaryo gözleri bağısız olarak İrina ile beraber uzak yoldan gelip yorulmuş, yürümeye mecalleri yok gibi gelmeleri ve İrina pederini bir taş üzerine oturtup kendisi dahi toprak üzerine oturup başını pederinin dizlerine dayayıp ve Blizaryo kızının başını okşayarak düçar olduğu zahmet meşakkati şikesteği-i derun ile nakletmekte iken nagehan uzaktan borular sedası istimalarında İrina ne olduğunu görke kastıyla bir kaya üzerine çıkıp pederi ne olduğunu sualde uzaktan birtakım pür-silah asker gelmekte

olduğunu pederine ihbar birle firar edelim diye ibram etmesinde Blizaryo her ne kadar firar etmeyi istemez ise de kızının ricasına mebni o mahalde taştan oyulmuş bir mağara içine girmeye razı olması.

İkinci Meclis

Dağlardan nüzul eden bir bölük Bulgar askerinin Alamiro ve Otariyo naman seraskerlerin terqip ve teşvikiyle memleket-i Yunaniye'yi cenk ve tahrip tehdidi ile sayha ve feryat etmeleri. [s184]

Üçüncü Meclis

Blizaryo ve İrina girdikleri mağara kapısına geldiklerinde Alamiro'nun düşman yaklaştığını, askere haber vermesi esnada mersum Blizaryo bu tertip emr-i harp zımında telaş ve sedasından bilip Alamiro'nun, Blizaryo intikamı için bahadır askeri Blizaryo'nun ismin işitince hunları revam oluncaya kadar cenk edeceklerine itimadı olduğu Blizaryo ile İrina'ya malum oldu. Otariyo ise düşman ile muharebe vaktini şevk ve arzu ile gözetmesi ve Alamiro'nun askeri silahlanmaya emrettiği hinde Blizaryo dahi kendisini mağaradan aşikâr edince cümlesi hayran olarak Blizaryo'nun başına toplanıp Alamiro ve mumaileyhin ayaklarına kapanıp öpmek diledik de Blizaryo bu nahak cenge benim ismimi alet ittihaz ettin. Ayağımın tozunu bile öpmeye layık değilsen diye ret birle Alamiro'ya Yunan soyundan olduğun, kizb ve hilaftır diye tan ve levm etmesinden Alamiro, Yunan memleketi sevâhilinde kendisini tıfl-ı nev-sale iken Vandalo kavminden bir gemici bulup aldığını nakil ile kendisinin Yunaniye'den olduğunu tahkik ve ispat meramında olduk da İrina acıyıp biraderinin katil olunmayıp fakat Peruklo'nun derya kenarına bıraktığını validem pederime ceza tertip olduğu gün bana haber verdi diye ifade eyledik de Blizaryo taaccüpten sonra Alamiro, tekrar iddiasını ispata kalkışıp göğsünde asılı olan salibini ibraz ile hatta mezkur gemici beni aldığı zamanda bu salip sadrımda idi diye yemininde Blizaryo, İrina'ya şu haça bak etrafında çelîpâ ile fethedeceksin terkindeki olan hurufat oyulmuş mudur diye hitabında İrina dahi nazar eyledik de filhakika terkin-i mersum olduğunu görüp okuduğunu beyan edince Blizaryo, oğlu dünyaya geldiği gün boynuna böyle bir istavroz astıkları hatırına geldiğini ifade birle cümlesi taaccüp ve hayrette iken İrina, Alamiro'ya hangi sahilde seni aldılar diyerek sualinde Alamiro dahi Karadeniz boğazında alındığını ve bir hançer gösterip mersum gemici kendini aldığı vakit, bu hançer belinde olduğunu söyledik de hançer-i mezkur kabzasındaki

Blizaryo'nun malumu olan nişan ve işaretlerden Alamiro kendinin veled-i sulbisi olduğuna şüphesi kalmayıp cümlesi hayrette ve meserrette iken Blizaryo'nun, Alamiro'yu derâguş etmesi mumaileyh ve kızı İrina ve oğlu denilen Alses'i Hak Teala'nın kerem ve inayetine teşekkürleri ve Blizaryo oğlu ve kızına gayri gidelim dedik de Otariyo, Alamiro'yu tutup seraskerimiz olan bu Alamiro, oluncaya dek bizden katen ayrılmamaya yeminlidir demesiyle Alamiro, yemininde hânis olmamak için nefsinin helakine kasıt eyledik de hemşiresi ellerine sarılıp Otariyo da silahlarını alıp yemin ile akd

Mabadı var.

[185] Tiyatrolarımızla Tiyatroya Dair Risalelerimiz

Bizce ammut-telif diye tarih tutmaya şayan olan şu birkaç senelerden beri yüzlerce tiyatro ve risaleleri neşir olundu. Onlardan her biri kitabetçe, tabiratça hayli tahsinler kazandı ve mütalaa edenler veya tiyatrodaki tasvir olundukça göz ile görenlerden bazısının istifadesini mucip oldu. Ya nasıl mucip olmasın ki? Birkaç tanesi müstesna tutularak cümlesi aşk ve muhabbet yollarını gösteriyor. Bir adam sevdiğinin celb-i kulubiye nasıl malik olabileceği yanık yanık tabirlerle açık açık tarif ediyor ama ne kadar yanık ne kadar açık!

Şöyle derece ki daha ahval-i âlemi henüz tecrübe etmemiş, vakayi-i zamaniyenin acısını tatlısını hiç tatmamış bir genç, hemen eline kalem kâğıt alır almaz kendisinin bu âleme gelmesi ve halkının esası yalnız mizacına uygun bir gençle akd-ı rişte-i muhabbet ederek vakit geçitirivermek imiş gibi bu efkâra sahip oluyor. Ne âli efkâr! Ne büyük istifade!

Artık tiyatro mektebinde bu vecihle ders görmüş bir genç gayret-i millîye, selamet-i vataniye lafına hiç kulak asar mı?

Asmaz ya zira aşk ve muhabbet gayet sanatlı dokunmuş bir perdedir ki her kimin önüne bir kere çekilirse bir daha o kimseye sevdiğin başkasını mümkün değil göstermez.

Aşk ve muhabbet maazallah bir derece daha terakki edecek olursa eline geçirdiği şahsın her hukukunu gasp eder. Ona asla hürriyet ışığını göstermez. İrz ve namus kaydını bütün bütün hatırından çıkarır.

Hele milliyet ve vatan davası şöyle dursun, evlat ve ayal namını bile söyletmez.

Bizim bildiğimiz aşk ve muhabbet cemiyet-i beşeriye hakkında her vakit bahusus ittihatsız, ittifaksız hiçbir milletin payidar olmayacağı böyle bir asırda ne çekilmez beladır! Ne devasız zehirdir.

Şu tafsilattan meramımızın ne olduğu anlaşıldı zannederim. Demek istiyoruz ki bizim efkârımıza göre tiyatro denilen şeyler aşk ve muhabbet yolunu gösterecek yerde milliyet, kavmiyet, hüsn-i ahlak, gayret, ittihat yollarını gösterse daha âlâ olur. Sözümüzü biraz daha açalım.

Daha falan beyin hanımın, falan cariye'nin beyinlerinde vuku bulan yahut vukuu tasavvur olunan bir hadiseyi faydası olur demiş -neşirden murat bu ise- ümit ile enzar-ı umumiye arz edecek yerde dünyanın üç büyük kıtasını şimşir-i adalet ve hüsn-i ahlaklarına ram eden Arapların sebep-i inkıraz ve felaketleri ne olduğunu tiyatrolarımızda [s186] tasvir etsek bizce daha nafi olmaz mı? Yahut ahlak-ı hamidenin mükâfatını ve sui-ahlakın mücazatını ve kavmiyet ve milliyet iddialarını muhassenatını tasvir etsek bizi teayyüb mü ederler? Bizim köylülerimizin âdat ve ahlakını, âdat-ı millîyemiz dahilinde tasvir edecek olsak dünya başımıza mı yıkılır? Tiyatrohanemizi âdat-ı millîyemizin ahlakına olarak karılar hamamına çevirince keyfimiz mi geliyor? Üzerimize medeniyet yağmuru mu yağıyor.

Zihinlerinin en güşâyışli bir vaktinde fûnun-ı cedide ashabıyla ulum-ı atika erbabının şu asırda nail oldukları imtiyazları ve sanat sahibiyle çiftçinin servet refahlarını tasvir ederek gençlerimizin zihinlerini doldursak Leyla ile Mecnun hikâyesini tasvirinden daha iyi olmaz mı? Yoksa biz Avrupa'nın her bedayini aldık da yalnız raksları, dansları mı kaldı? Bizim bildiğimiz tiyatro denilen şey taklit eylediği şahsın hem kıyafetini hem de tabir ve şive-i lisanın tamamıyla gösterecektir. Hâl böyle iken bizim tiyatro ve risaleleri ve onları tasvir eden tiyatrohanelerimiz kendilerine adeta bir menişi mektebi süsü veriyorlar.

Ve aktörlerin -mukallitler- her birisi başımıza bir inşa müderrisi kesiliyor.

Biz oraya parlak parlak lügatler, düzme tabirler işitmeye mi gideceğiz? Yoksa iki köylünün yahut iki şehirlinin nasıl mükaleme ettiğini mi dinleyeceğiz?

Biz tiyatrohaneler aleyhinde bulunmayı hiçbir vakit istemiyoruz.

Zira bir tiyatrohane edep dahilinde olursa sahihen sözü dinlenecek babadır. Fakat tiyatrohaneler bize edep mahalli ahlak mektebi olsun deriz.

Evet, tiyatrohane eğlence mahallidir. Lakin daha bizim için değil, çünkü biz tarik-i terakkide daha kaç adım yol gittik ki biraz da eğlenelim diyelim? Buna dair birkaç sözümüz daha var.

Nikotina yahut Cevher-i duhan

Şu serlevha ile tütünün mazarratına dair bir vaka

Paris'te Mutmatir Caddesi'nde üç kişi beyninde sigara içmek üzerine mübahase açılır. Biri altı adet sigarayı birbiri ardı sıra içeceğini beyan eder. Bunlardan Edmond namında olan bir diğeri sigara arasında yalnız bir biradan başka bir şey içmeyerek on iki sigara içeceğini söyler ve o vecihle içmeye başlar. Sekiz tanesini içer ve fakat bira teneffüse muhtaç olduğunu ifade eder. Sokağa çıkıp hem gezinir hem içer. Dokuz tanesini tekmiil ettiği vakit, başı dönmeye ve titremek gibi birtakım alametler zuhur etmekle rüfekası artık terk etmesini teklif ederlerse de kabul etmeyip içmeye devam eder. Lakin gittikçe [s187] raşe ziyadeleşir. Onuncu sigarayı içerken hanesine gitmek istediğini söyler. İzin verirler. Fakat evine girer girmez istifrağ eder ve bununla beraber zehirlenmiş adamda görülen işaretler görülmeye başlar. Bunun üzerine gerçi bir hekim celp edilmiş ise de hekim biraz geççe geldiğinden bir şey yapmaya vakit bulamayıp merkum vefat eder. Bunun böylece vefayı duhanda olan nikotina yani cevher-i duhan tabir olunan zehirden husule gelmiş imiş.

Aşk, muhabbet tarifatından mabad

Aşk nedir? Hayatın lezzeti, ruhun sefası, gönül ki bir semadır. Ufuktan muhabbet güneşi doğunca ne kadar latif olur aşk ile mahzunluk ise gönül âlemin seher vaktidir. Vakt-i seher ne kadar hazin olsa yine nazara revnak yine ruha sefa verir. Ne gariptir ki aşk akli, fikri berbat eder. Cismi, canı yakar. Kalbi daima bir helecan içinde bırakır, uyku uyutmaz yemek yedirmez, bu hâllerle daima insanın hayatına kasteder, durur da yine hayatın lezzeti aşk ile bilinir. Yine varlığı aşktan ibaret görünür. Varlığın aşktan ibaret olduğu sahihtir. Aşk olmasa mevcudat olur muydu? Cihan, aşk ile yaratıldı. Cihan aşk ile kaimdir. Aşk olmasa seher olmaz, seher olmasa güneş doğmaz, aşk olmasa gece olmaz, aşk olmasa yıldızlar parlamaz. Ey dalgalı deniz senin de cuş ve huruşun aşkıyı ilan için değil mi? Can, göz nuruna nasıl karışır? Yürek de ağıza ne türlü gelir? Görmediysen mahzun mahzun birbirinin cemaline nasb-ı nigâh eden âşık, maşukların hâllerine dikkat et. Ruhlarını gözlerinde oynadığını, yüreklerin dudakları üzerinde tir tir titrediğini görürüz. Sevilmek ne kadar lezizdir. Hele sevmek ondan ne derece daha tatlıdır. Ne bahtiyardır onlar ki bu iki lezzetle mütelezziz olurlar. Ya ne biçaredir onlar ki bu lezzetleri tatmadan dünyadan giderler.

İntiha

Çin'de bir mağaranın keşfi

Çim memaliğinin içeri taraflarında bir sahrada bazı ameleler bir nev maâdin taharri eylemek üzere yeri kazmaktalar iken nâgâh bir mağara kapısı zahir olup işbu mağaranın kapsının küşadına her ne kadar sey etmişler ise de bir türlü muvaffak olamadıklarından başkapının yanına bir miktar ecza-yı nariye vaz ile ateş verilerek derhâl kapı pare pare olup mağaranın derunu fevkalade bir zulmet ve dehşetle birtakım rayihayı kerihede içinde olduğu müşahede olunur ve bunun keşfi ise ancak bir mumun vücuduna mütevakkıf olduğundan derhâl civar köylerin birinden bir mum alınarak işal ve mağaza-yı mezkurun derununa dahil olduklarında gayet cesim ve suret nişası metin ve kadim olduğundan içerisinde ise kuru insan, kemik ve kafalarından başka bir şey olmayıp zikrolunan rayiha-yı kerihede dahi bunlardan tevellüt eylediği tebyin etmiş ve biraz etrafı geşt ve gûzar olunduk da duvar ile beraber ve fark-ı temizden müberra bir ok yani bir adam güç [s188] hâl ile girebileceği mertebede bir taş kapı zahir olup işbu kapının küşadı evvelki kapı kadar menır olmayıp hemen açıldık da derunu vasi ve gayet karanlık bir mahal olduğu ve buraya dahi mumla duhulü icap eyledikten içeriye

birer birer dahil olduklarında evvelki mağaradan daha mücessem bir salon mesabesinde mahal olup cevanib-i erbaasında birer oda ve her odanın kapıları metanetli surette mesdut olduğundan bunlar dahi kırılmaya beda olunduk da odanın birisinde demir sandıklar derunun birtakım mücevheratla eski altın sikkeler bulunduğu ve diğer odalar dahi küşat olunduk da ikisi bunlara mümasil sandıklarla dolu ve fakat birisinin derununda birkaç insan teşrihi bulunduğu görmüşlerdir. Amele-i merkuman derhâl mağaradan çıkıp doğru hükümete ihbar eylediklerinde hükümet tarafından keşif ve muayenesine birkaç kişi tahsis kılınarak işbu mağaraya muvasalat ve her bir tarafını keşif eylediklerinde bundan yüz sene mukaddem oralarda mütemekkin bir fırka, kıta tariklerin pençe-i zulmüne geçen adamların bazılarını katil ile evvelki dahil oldukları mağaraya ilka eyledikleri ve bir odada bulunan insan teşrihleri bulunması galiba hapis, tevkif eyledikleri kesanın teşrihleri olması ve bunların cümlesi birden bir mahalde tarik-i şekavette iken derdest olunarak merkuman dahi tevkif buldukları odada aç, bilâ-ilaç terk-i hayat eyledikleri ihtimalden baid olmadığı beyan ve ityan eyledikleri garaipten olarak akdemce bir İngiliz gazetesin o taraftan aldığı bir mektuptan anlaşılmıştır.

Tuhaf bir sirkat

Bundan mukaddem Hindistan'da gayet zenginlikle şöhret alan bir İngilizlinin malik olduğu servet yalnız sandıklar dolusu sim ve zer olmayıp mağazası dahi enva-yı cevahir ile memlû bulunduğu hâlde bu mağaza derununda olan cevahir-i mevcudenin sirkat edilmesini birkaç kimse beyninde kararlaştıktan sonra evvela bir kasaya bunlardan birisi girerek diğer birisi dahi merkum İngiliz'e hitaben leffen gönderilen bin franklık banknotu şimdilik kabul ile beraber hamal ile gönderilen kasa altın ile memlûdur. Size emniyetim berkemal olduğundan gönderildi. Fakat güzelce hıfz ediniz. Vaktim olduğunda gelip mağazanızdan cevahir mübayaa edeceğim mealinde bir mektup tahrir eder ve filhakika bin franklık banknot leff edip mağazaya irsal eyler. Biçare İngiliz, maal-memnuniye kabul edip kasayı en emniyetli mahalli olan mağazasına bırakarak akşam olduk da mağazanın üstündeki odasına gider. Fakat İngiliz yukarı çıktığı esnada mağazada kalmış olan kelbi kasa derununda bulunan herifi hissederek yaygarayı koparır ise de İngiliz kelbi tektir eder, odasına götürür. Sarik-i merkuma buna başlıca teşekkür edip kasadan hemen kalkıp cevahir memlû olan dolapları boşaltarak yine kasada [s189] istirahatine başlar. Ertesi sabah erkenden

Ziya-yı şimali

Ziya-yı şimali, şimal taraflarında gecelerde ru-yı semada zahir olan ziyadır. İşbu ziyanın husulü ise cani bir şimalde ziyade barit memleketlerde nar-ı cezebiye ru-yı semada ziyadesiyle perakende olup dağılması şebeğinden hasıl olur. Zira memalik-i mezkûrede yerler alet-tevali donmuş olduğundan ru-yı semada bulunan nar-i cezebiye kolaylıkla yere inemeyip daimül-evkat ru-yı semada perakende ve perişan olmaktadır. İşbu ziya-yı şimali ekser kutuplara karib olan ve Şitlandnamon Cezayirde vuku bulup suret-i münasebetle bu ziya-yı azimenin ismine rakkas tesmiye eylemişlerdir. Yani Cezayir-i mezkurinde ziya-yı mezbur âdetâ berrak gecelerde mütâbaatla faslı şitada geceler gayet uzun olduğu esnalarda ve mahın bu keyfiyetinden küre-i zeminin kuvve-i cazibesine hâlel vaki olmakla diğer tarafında olan sularını layıkıyla zapt edemeyip tabiatıyla diğer tarafında olan sular dahi taşıp met olur ve işbu iki tarafın suları met olduklarında diğer iki tarafın suları lâcerem noksan-pezir olup cezir olurlar. Mehtap alet-tahmin küre-i zeminin etrafında 25 saatte bir kere devrediyor müşahede olunur ise de mehtabın kendisi devretmeyip küre-i zeminin kendi mihverinde dolanmasından bizlere öyle görünüyor. İşbu met ve cezir ırmaklarda dahi vaki olur. Çünkü deryanın suyu oldukça ırmakların sularından yüce olup daimül-evkat ırmakların boğaz ve akıntılarına karşı met eylediklerinden ırmakların dahi met ve cezir ettirmeye iktidarı olduğu der kârdır.

Fukaralar ziyasıyla asayiş ve dücâ ve zulmetten refah edip her bir umurlarını gündüz gibi tanzim ve bu cihetle şad u hürrem olduklarından dolayı bil-münasibe rakkas tesmiye eylemişlerdir. Velhasıl işte bu nur dahi Cenabıhakk'ın esrar-ı ilahiyesinden ibaret olup çün memalik-i mezburede afitabın tulu etmediği esnalarda güya afitaba kaimmakam-asa zuhur ve ahali ve sekenesi ziyasından pür-nur olmaya bais olur. Velhasıl nur-ı mezbur afitaba bedel olarak şule-i şems ile görülecek her bir maslahat onunla görülebilir. İşbu ziya-yı şimali Rusya'da vaki Sibir nam mahallin canib-i şarkısında şimale karib olan taraflarda vaki olup zuhuru dahi iptida-yı emirde münevver amutlar suretinde rûnümâ olup gittikçe bu amutlar çoğalıp bâlâyâ uruc birle semanın ağleb tarafını ihata ederler ve bu hâl ile derakap sürat-ı acibe ile efsan olup

bütün bütün ru-yı semayı bast ve lem ve ziyalarını sâhireye cevahir misal ederler. Şöyle ki müşahede edenler semada ihtirak-ı azime vaki oluyor zannederler.

İlm-i heyetten mabad

Küre-i arzın kendi mihver-i üzerinde devir kail olan ikinci zehap ise pek çok [s190] sade ve semaca olan meşhudatımıza muvafıktır. Arz o suretle hareket-i esnada sathının her tarafını alet-tevali Güneş'e arz eder ve arzın herhangi bir noktasında cenuba müteveccih bulunan nazır evvela sağ tarafından Güneş'in ufuktan çıktığını ve arz devrinin birer yani icra eyledik de başı üzerine gelip nısf-ı devrini itmam ettik de sol tarafında ufuğa yaklaştığını müşahede eder. Kevakib her ne kadar sabit ve yekdiğeriyle olan nispet-i buudiyeleri gayr-i mütebeddil ise de bunlar dahi arzın hareket-i yevmiyesi mukabilinde olarak havl-ı arzda birtakım küçük ve büyük devair resim eyledikleri görülür. Arz işbu hareket-i yevmiyesinde bir günde 40 bin kilometre mesafe kat eder. Küre-i Arz'ın bu hareketi vuku bulup sathında görülen kaffe-i ecsâm dahi vaz-ı aslilerini tebdil eylemeyerek beraber hareket ettiklerinden hareket-i mezkûreyi hissedemeyiz. Araba içinde süratle giden kimse etrafında kain eşcar ve ebniyenin tepelerine baktık da bunları cihet-i hareketinin aksine yürür gibi his ve hayal eder. Hususen yol düz olup da araba sallanmaksızın yürürse işbu hayal daha ziyade mahsus olur. İşte kevâkib-i müteharrik ve arzı sabit hissedişimiz dahi bu kavildendir.

Devr-i senevi

Bir güneşin etrafında devir ve hareket eder ise de üzerinde olduğumuz cihetle bunu görmediğimizden hareket-i mezkûreyi azv eder ve güneşin havl-ı arzda bir daire resim eylediğini müşahede eyleriz. Güneşin işbu medar-ı zahirisine mıntikatül-buruc veyahut daire-i husuf ve kûsuf denilir. Bu dahi bir daire-i azime olup hatt-ı istiva ile iki noktada bit-tekâtu bunun 23 buçuk derece-i şimal ve cenup taraflarında vaki inkılab-ı dairlerine kadar açılmıştır. Semada güneşe dikkat olunduk da sevabite nispetle her gün mevkiini tebdil eylediği ve bir sene zarfında nihayet yine eski mevkiine avdet ettiği görülür. İşbu tebeddül dahi 365 gün ve beş saat 49 dakika müddette güneşin etrafını devir eyleyen arzın hareketinden neşet eyler ve arz işbu hareket-i seneviyesinde tulani bir daire resmeder ki bu dahi medar-ı arzıdır. Güneş, kat-i nakis şeklinde olan işbu medar-ı arzın merkezinde olmayıp nokta-i ihtiraklardan birisinde bulunduğu mebni arzın güneşten buudu daima bir derecede olamadığından

haziz tesmiye olunan Akrep buudu ile uç tesmiye kılınan buudu beyninde takriben 4 milyon kilometre fark eder.

Arzın, Güneş'ten buud-ı mutavassıtı 1 milyar 350 milyon kilometredir. Mevsimlerin ihtilafı arzın hareket-i seneviyesinin tesiridir. Mihver-i arz mıntikatül-burucun sathına kaimen vaki olmayıp 23 buçuk derece-i [s191] miktarı mail olduğu hâlde işbu vaziyeti asla tebdil eylemez. Senesinin iki mevsiminde yani inkılap -gündönümü- mevsimlerinde arz, mütevaliyen kutuplarını güneşe irâe eyler ise de diğer iki mevsimde yani itidal -bahar ve güz- mevsimlerinde kutbun hiçbirini şemse imale eylemez.

Martin onuncu günü mihver-i arzın uçları güneşi görmediklerinden ziya-yı şems iki kutbun arasına mütesaviyen münteşir olur ve binaenaleyh o zaman her yerde gece ile gündüz müsavi olur ki buna itidal-i rebîi denilir. Arz medarından hareket ve kat-ı mesafe eyledikçe kutb-ı şimali haziranın onuna değin tamamen güneşe muvacih olur ki buna inkılab-ı seyfi tesmiye olunur. Bundan sonra kutb-ı şimali güneşten bit-tedriç ayrılarak eylülün onuna doğru mihver-i arzın uçları güneşi görmemeye başladığından itidal-i leyl ve nehar hasıl olur ve buna itidal-i harifi denilir. Badehu kutb-ı cebuni dahi tedriç ile güneşe teveccüh ederek kânunuevvelin onunda tamamen şemse mukabil olmakla buna dahi inkılab-ı şetevi tesmiye olunur. Bundan sonra dahi arz itidal-i rebîi noktasına ve ondan sırasıyla öbür noktalara muvasalat eylemek üzere medarında seyir ve hareket eder. İşbu tafsilattan netayic-i atıye istihsal kılınır. Medar-ı arz üzerinde dört nokta olup bunların iki itidal ve diğer ikisi inkılap noktalarıdır. Bir senede dört mevsim olup bunlar bahar, yaz, güz, kıştır. Bahar itidal-i rebîide ve yaz inkılab-ı seyfide ve güz itidal-i harfide ve kış inkılab-ı şetevide başlar. İşbu mevsimlerin müddetleri müsavat üzere olmadığı cetvel-i atiden anlaşılır.

Mevsim	Gün	Saat	Dakika
Bahar	92	20	50
Yaz	93	14	08
Güz	89	17	38
Kış	89	01	13
	365	50	49

Nısf-1 küre-i şimalinin bahar ve yazı nısf-1 küre-i cenubinin güz ve kışı ve yine nısf-1 şimalinin güz ve kışı, nısf-1 küre-i cenubinin bahar ve yazı demektir. Bahar ve güz mevsimleri mıntıka-yı mutedile ve baridiye mahsus olduğundan mıntıka-yı harrede senede iki defa kış gelir.

Kutuplar güneşi altı mah mütevaliyen rüyet edip altı mah dahi göremediklerinden kutupların gece gündüzleri altışar mah demek olur. Hatt-i istivada daima gece ile gündüz müsavi yani on ikişer saat ise de hatt-i mezkurdan kutuplara yaklaştıkça ihtilaf-ı nehar artar. Medar-ı kutbilerde en uzun gün 24 saat olup oralardan itibaren kutuplara değin bir günde bir maha ve bir mahtan altı maha kadar mümted olur. Müddet-i leyl ve neharın işbu ihtilafına göre hatt-i istiva ile kutupların arası otuz [s192] iklime taksim olunup bunların yirmi dördü beyinlerinde yarımşar saat fark olmak üzere hatt-ı istiva ile medar-ı kutuplar beyinde ve diğer atışı dahi aralarında birer mah fark bulunmak üzere kutuplar ile nefis-i kutuplar arasında vakidir.

Mıntıkätül-burc

Küre-i Arz üzerinde olduğu misli semada dahi kevâkibin mevkiini tayin için nısf-1 nehar ve hatt-ı istiva ve mıntıkätül-buruc daireleri farz kılınarak bunlara devair-i semaviye ıtlak olunur. Mıntıkätül-buruc bir mıntıka-yı semaviye olup daire-i husuf ve küsuf bunun vasatında mürur eder. Vüsatı takriben 18 derecedir. Minel-kadim maruf olan seyyaratın medarları bunun dahilinde vakidir. Her biri otuzar derece olmak üzere mıntıkätül-buruc on iki kısım yahut bir derece taksim olunmuş ve bunlara her kısmın hizasına düşen süver kevâkibin ismi verilmiştir.

Güneş be hasebez-zahir hareketinde her ay beraberce intikal ederek be her gün takriben bir derece kat eyler. Buruc-ı mezkurenin isimleriyle tesadüf eyledikleri mevsimler zirde muharrer cetvelden anlaşılır.

	Mart	Haml
Bahar	Nisan	Sur
	Mayıs	Cuza
	Haziran	Seretan

Yaz	Temmuz	Eset
	Ağustos	Sümbüle
	Eylül	Mizan
Güz	Teşrinievvel	Akrep
	Teşrinisani	Kavs
	Kânunuevvel	Cedi
Kış	Kânunusani	Hut
	Şubat	Delv

Bakiyesi sonra.

Tercüme

Hint'te cüdamlar

Hindistan'da vaki son tahrir-i nüfusun beyanına nazaran memalik-i mezburede 93231 cüdam var. Bu sefillerin çoğunun heyeti pek dehşetlidir. Eller ve ayaklar, parça parça yahut oynaklardan çürüyüp düşerler. Ancak gövdeleri kütük gibi kalır. İlet ekseriya yalnız ellere ve ayaklara değil, yüze dahi yayılır. Öyle ki çocukların burnu dahi düşer. Bir hanede cüdam illeti zuhur ettiğinde O evin adamları mezkûr illete düşar olan kimseyi derakap evden dışarı ederler. Eski vakitlerde olduğu gibi şimdi de cüdamlar na-pak sayılırlar. Cüdamın evi, barkı olmaz. Ancak dilenerek geçinir. Çocukları kapı kapı gezip dilenmeye muktedir olamayıp ve cesaret dahi edemediklerinden açlıktan ölürler. Lakin Hint'te semt semt cüdamhaneler var. Bu imaretleri olan masarifin bir miktarı hayırhah zevat tarafından, bakisi de İngiliz devleti tarafından verilir.

İntiha-yı cild-i sani-i Bahariyye-i Edebiyat

[s193]

İptida-yı cild-i salis-i Bahariyye-i Edebiyat

Meskukat-ı Romaniye

Roma'da meskukat-ı kadime nühâstan mamul olup en büyük kıtasına as tesmiye ederlerdi ki bir as yüz iki buçuk dirhem vezninde olup mürur-ı zaman ile tenezzül ederek en nihayette biraz dört dirhem bir rub vezninde idi ve Roma Cumhuriyeti'nin şimdiye dek mütearif olan sikkelerinde en büyük kıtası on as vezninde ve en küçük kıtası onkıya olup bir asın on iki hissede bir hissesi kader idi. Şimdi baş sikkeleri as

olup bir vakit sikkenin iki yüzüne dahi Mitro nam ahir asina yani Utarit suretini ve bir zaman bir yüzünde banos¹¹ başı ve diğer yüzünde nısf-1 kayık resmi tab olunup Latin hurufuyla Roma yazmışlardı ve bir as vezninde olan sikkelerine bir adedi veyahut bir asın sıklıne müsavi olan evzan-1 mütedavileden Libera lafzının harfi evveli olan v harfini sebt ettiler ve az tesmiye olunan sikkenin nısfına semiz ve pek nadir olan üç rub as sikkesine doderans ve rubuna rub manasına olan kavaderans ve sülsüne kezalik triyas ve südüsüne sakestans ki o dahi südüstür ve on iki hissede bir hisseye onkıya ve on iki hissede beş hisseye konikos tesmiye edip ve bu kıtaların kıymet-i vezni malum olmak için bir vakit sikkenin üzerine noktalar ve bir vakit rakamla alâmat-1 natıka vaz olunmuştur ki atide resimlerinin müşahedesıyla ve mufassalan tariflerinin kıratıyla malum olur. Roma şehrini tesis ve binası milattan yedi yüz elli üç sene evvel olup Roma binasının dört yüz seksen dördüncü senesinde Roma’da gümüş sikke kıtaına mübaşeret olundu ve bundan beş sene sonra as tabir olunan sikke hesabı lağv olunup sestersiyos hesabıyla sikkeleri takdir eylediler ki sestersiyos iki buçukluk demek olup ve bir sestersiyos iki buçuk as demektir ve Roma binasından beş yüz otuz altı yıl sonra bir sestersiyos dört as itibar olundu ve kezalik Roma binasından beş yüz kırk yedi yıl sonra altın sikke kat ve darp olunup dinaryus ve nısf-1 dinara kinaryus beşlik demektir. Ancak altın ve gümüş sikkelerinin her ikisi dahi dinaryus ve kinaryus bilâ-fark tesmiye kılınıp ve altın dinaryus on adet gümüş dinaryusa mukabil ve kırk adet sestersiyosun kıymetine müsavi addolunup bir gümüş dinaryus dört sestersiyos [s194] ve gümüş kinaryus iki sestersiyos itibar olundu ve bu sikkelerin bir tarafında kanatlı tas ile puşide Atina putunun yani Utarit heykelinin başı ve sikkenin kıymeti rakamla resim ve sebt olundu ve diğer tarafında kastor ve Poleks nam iki biraderin suretlerini süvari oldukları hâlde nakış ettiler ve iki atlının altında Roma yazdılar. İşbu Kastor ve Poleks hurafat-1 Yunan sırasında tarifi vardır. Bu iki isim Latin insanında yazılığın gibi zapt olunup Yunan lisanında Kasorina Kastor telaffuz olunup Poleks, Yulidekis nutuk olunur.

Meskukat-1 kadime-i İraniye’den pek çok sikkeler mevcut ise de ismen ve taksimlerine dair hiçbir kitapta bir şey zikrolunmadığı İran’ın çok vakitler harap kaldığı cihetle tarihe dair bize bir şey terk etmediklerinden olup binaenaleyh Kiyaniyan’a nispet olunan meskukat-1 kadime üzerine mufassal malumat beyanı kabil olamayıp fakat Fars

¹¹ Banos, Romalılar indinde bir mabudun adı olup güya vukuat-1 maziye ve müstakbeleyi bildiğinden bir başta iki yüzü olduğunu itikat ederek onun namına tıraş olunan esnam iki yüzlü imal olunurdu.

milletinin üçüncü tabakası olan Eşkaniyan ile dördüncü tabakası Sasaniyen meskukatından bir nebze beyan-ı kabildir.

Eşkaniyan sikkeleri İskender'den sonra İran'da ve Şam'da hükmeden selef-i Kiyân sikkeleri evzanında olup isim ve ikab-ı mülük ve tarih darp sikke Yunan hurufuyla nakş olunmuştur.

Sasaniyan zamanında Fars dirhemi 76 buğday olup üç ve iki dirhem bir yerde bir dirhem nısfı rubu ve sülsü ve on iki hissede bir hisse ağırlığında gümüş sikkeleri olup altın sikkelerinin en ağırı 162 ve ondan aşağısı 135 habbeden 81 habbe vezinde idi.

Bir numaralı *Bahariyye-i Edebiyat*'ın coğrafya kısmından mabad

İhtar

Mevadd-ı mündericemizden birisi dahi coğrafya kısmı olup eğer kıtaat-ı hamsede bulunan ırmak, körfez, burun velhasıl bunları mümasil olan mahallerin yalnızca isimleri tahrir edilse karin-i giram hazeratı bundan bir şey istifade edemeyecekleri binaenaleyh bize lüzumu olan dahi taht-ı tebaiyetinde bulunduğumuz velinimet-i binminnetimiz padişah-ı adimül-emsal efendimiz hazretlerinin zir-i himayelerinde bulunan Rumeli şahına ve Anadolu'nun bazı vilayat ve kaza ve kuralarına mümkün mertebe mufassalca yazıp cümleyi müstefit etmek olduğundan onların muhtasarca tahriri ile iktifa olunacaktır.

Rumeli Şahane

Şimalen Avusturya ülkesinin Hırvat ve Slovenya ve Macar ve Erdel ve Bokodonya eyaletleriyle şarken Rusya devletinin Basarabiya eyaleti ve Bahr-i Siyah ve İstanbul Boğazı ile cenuben Marmara Denizi ve Bahr-i Sefit boğazı ve Adalar deniz ve Yunan [s195] ülkesi ve Bahr-i Yunan ile garben yine Yunan denizi ve Utrant Boğazı ve Adriyatik Denizi ve Avusturya eyaletlerinden Dalmaçya eyaleti ile mahdut olup 39 derece ile 48 derece 20 dakika arz-ı şimali arasında ve 13 derece 42 dakika ile 27 derece 20 dakika tul-ı şarki meyanında olarak mesafe-i tuli Asitane-i Aliyye'dir. Bosna vilayetinin nihayet-i şimalisine değin 1250 kilometre ve mesafe-i arzı Boğdan eyaletinin nihayet-i şimalisinden Yanya vilayetinde vaki Proza şehrine değin bin

kilometreye kadar mümtet olmuştur ve arazisinin mesahe-i şathiyesi 528 bin kilometre murabbaı ve bilcümle ahali seknesi takriben 15 mil ton 737 bin nüfusa bağlıdır.

Memalik-i mezkurenin havası bilumum mutedil ve arazisi be gayet mahsuldar ve münebbet olup müteaddit vasi deşt ve sahra ve ırmaklar ve dereler ile müzeyyen bir ülke-i cesimdir. Hatta memalik-i mezkurenin türabında o kadar kuvvet ve bereket vardır ki her ne kadar ilim ve ziraat ve felahata itinat, ihtimam yani ekip biçmek usulüne dair olan kaidelere layıkıyla riayet ve ikdam olunmasa bile yine mahsuda vefret ve bereket der kâr olarak cüzi sey ve himmet ile pek çok hububat ve hususuyla hinta ve şair ve erz ve nolota ve palamut ve zeytine ve bunlara mümasil esâr-ı gûnâgûn hasıl olur. Memalik-i mezkûre bazı mahallerinde demir ve bakır ve gümüş ve kurşunun madenleri dahi bulunur ve her türlü emtia ve akmişe ve esliha yapılır.

Mabadı var.

***Bahariyye-i Edebiyat'*ın ikinci cüzünden mabad**

Fenn-i tıbbâ tatbiken ilm-i hıfz-ı sıhhatten

Vukuundan mukaddem bu illetten tarik-i muhafaza perhiz ve himyenin suretleri beyanındadır. Bit-tecrübe tahkik olduğuna göre bu illet zuhur eyleyen haneye mümkün mertebe uğranmayıp ve bu misli hastanın yanında olanlar ile dahi sohbet ve takarrüpten hazer eyleyeler zira taunda olduğu gibi lems ve iltisak tarikiyle dahi sirayeti tecrübe olunmuştur ve bir hanede zuhur eyledik de derakap hastanın cemi-i esvabı gusül ve tathir odada olan cemi-i eşya yıkanıp o oda beş on gün kadar kapalı olmak üzere terk oluna ve o hanede birkaç gün çömlek derununda sirke tabh oluna ve mümkün mertebede hasebel-mevzi alçak ve birbirine haneleri sık mahallere uğranmayıp biliktiza varıldığı takdirde sirke yahut hırsız sirkesi ya cevd-ı nişadır ruhu hiç olmazsa sarımsak şem oluna ve her mahalde bu misli eşya koklayalar ve haneleri günlük yahut katran yahut servi kozalağı yahut ardıç tohumu ile günde birkaç defa gereği gibi tahmir edeler yani tütsü eyleyeler ve kadir olduğu mertebe havadar mahallerde beytütet ve ikamet eyleyeler ve daima nem-nak bulunup soğuk dokunmaktan sakınalar ve ayakları sıcak tutup daima çorap yahut terlik [s196] giyeler. Bu illetin sebab-i maddisi yanık safra olduğundan naşi safrayı ziyade edici ve tahrik ve ihtirağa sebep olucu makulat ve meşrubattan dahi perhiz ve himye eyleyip ve böyle günlerde galiz taamlardan içtinap ve kalilül-miktar hafif gıdalar ile kanaat ve iktifa

edenler işbu illet-i müvehhişeden tahlis-i geriban-ı can ettikleri rütbe-i tevatürde emri müsellemidir. Ez cümle zeytinyağıyla mamul cemi-i taamlar bu marazın bir büyük davetçisidir derler. Zira zeytinyağı demi müfsit ve safrayı ihtirağa müstait eder kezalik galiz yağlı ve hamur işi taamlar ki poğaçı ve yağlı çörek ve börek ve helva ve baklava ve lokma ve gözleme ve emsalidir. Hülasa cemi-i galiz ve hazımı ağır taamlardan perhiz ve himye eyleyeler. Etraftan vürut eden etibba mekatibinden müstefat olduğu vecih üzere süt ve sodalı taamlar ve yumurtadan dahi mertebe-i kemalde perhiz ve içtinap lazımdır zira bunlar letafetlerinden naşi tez safraya müstehil olurlar yani safra olurlar ve buna mümasil erik ve şeftali ve kayısı ve kavun ve karpuz ve hıyar emsali meyveler dahi letafetlerinden tez safraya munkalip olmaları ile eklinden içtinap ve hazer olunmak vacibedendir. Elma ve mayhoş enar ve kuruk ve ekşili şerbetler ve limonata ve serengebinden mutedil ve kalil olarak istimali caizdir. Âdeta içilecek suya miktar-ı vafi

Mabadı var.

Blizaryo pandomimasından mabad

Olunan muahededen halas eyledik de borular çalınıp mecmunun gitmeleri

Dördüncü Meclis

Costinyano ve muhafızlar ve bir ziynetli çadır görülmesi Costinyano ruz-ı ferdada cenk etmeye karar verdiği haberiyle düşman seraskerine muhafızlardan birkaç kimse göndermesi.

Beşinci Meclis

Antonina ve Costinyano

Antonina lehçesinde meyusiyet nişanesi ile Costinyano tarafına teveccühünde Costinyano mumaileyhayı bu hâlde görünce irkilip sebebini sualde Antonina dahi bir cürm-i azim beyan etmek meramı olduğunu ifade edince imparator taaccüp edip daima bu misli müvehhiş şeyler haber verici olduğundan tazir ve takdir eyledik de Antonina, Blizaryo'yu telef eden fitne fesadı aşikar edip Blizaryo'nun meal-i mektubu nasıl tağyir ve tahvil olunmasını ve fesatta Otoropiyo'nun eli olduğunu gamz eylemesinde Costinyano kemal-i hışım ve gazap ile ikisini de katil ve idamlarını tahdit eyleyince Antonina pişman olup Blizaryo'nun affını rica birle kendinin mücazat-ı helakini arzu

eylediğini beyan esnasında yakın taraftan birtakım gürültü ve zafer ve galebe sedaları işitilmesi.

Altıncı Meclis

İrina ve Muhafızın-ı Hassa ve Mezkurlar

İrina'nın validesine Alamiro denilen kimse oğlu olan Alsos'i olduğunu müjde eylemesi [s197] ve düşmanın nagehan hücum etmesiyle imparator askeri havf edip kararı firara tebdil eyledik de Blizaryo askerin için girip onlara gayret verince asker dahi kadim-i seraskerlerinin sedasını işittiklerinde cesaretlenip yerlerinden sebat birle tevsiye-i sufuf edip düşman askerini münhezim ve perişan eylediklerini Costinyano'ya nakledilmesi ve Costinyano ile Antonina'nın bahr-i tahayyür ve taaccübe müstağrak olmaları ve uzaktan müvehhiş ve matem-amiz borular sedası istima olunduk da cümlesinin gaşy olup derundan his eyledikleri havf ve haşyeti izhar eylemeleri

Yedinci Meclis

Alsos ve Mezkurlar

Perişan ve münhezim olan düşman askeri tarafından bir ok atılıp Blizaryo'nun bir cerhe-i mühlike ile yaralandığını Alsos'in haber vermesi.

Sekizince Meclis

Blizaryo ve Sairler

Blizaryo'dan maada cümlesi bu belaya ah ve zar etmelerinde Blizaryo, Costinyano'nun elinden tutup ağlayarak avaz-ı zayıf ile evladını emanet eyledik de Costinyano, Blizaryo'ya evladını kendi evladı gibi iltizam edeceğini itimat ettirdiği esnada ehli Antonina, Blizaryo'nun ayaklarına kapanıp af dilemesinde mummaileyh zevcesinin sedasından acıklanıp kıyam arzusıyla hareket edince vücudu titreyip ve nefesi kesilip yıkılıp vefat ettik de Antonina kemal-i keder ve hüzn ile Blizaryo'nun cesedine nazar ederek şaşır kalarak Blizaryo beni affetmeden vefat etti siz beni musibet-i hayattan halas edin diye meyusiyet ile feryat ve figan edince cümlelerin lanet ve beddua etmelerinde mersuma kendi bilmeyerek firar meramıyla şitap ederken Blizaryo'nun cesedi önüne vardık da birdenbire irkilip saçlarını yolarak haykırıp yıkılması Alsos ve İrina'nın hüzn ve elem ile talihlerinden şikâyet etmeleri vesair mevcutların vahşet ve dehşetlerinde perde kapanıp lub-ı mersumun tamam olması.

Garâibattan bir vaka

Hindistan'da vaki Send eyaletinde kain Kavaşı şehrin mukim Sör Heri nam İngiliz ve füturu nice senelerden beri Avrupa'da tahsil-i fûnunla imrar-ı vakit edip geçenlerde Hindistan'a avdetle ara sıra ahaliye hitaben verdiği derste beyan ettiği bazı garaibat şayan-ı dikkat olduğu cihetle *Hint Times*'tan aynen tercümesi münasip görüldü.

Mumaileyh Mayıs-ı frenginin beşinci günü şehri-i mezkurda tecemmü eden ahaliye hitaben verdiği derste evvela birtakım mevaddan bahsettikten sonra münasebet götürüp kelimâ insan kanı terekkübünde çelik madeni mevcut olduğunu ve hatta bundan akdem vefat eden bir cerrahın zevcesi, zevcine ziyade muhabbetinden dolayı bergüzar olmak için zevcinin naaşı defin [s198] olunmazdan evvel damarlarında mevcut kanı bir yere cem ile içindeki çelik madenini kimya fenni vasıtasıyla çıkarıp bir halka imal ettirerek vefatına kadar parmağına taktığını beyan etmiştir. Mumaileyh zirde beyan edilen vakayı dahi ifadatına ilave edebiliyor idi.

Şöyle ki geçenlerde Müttefika-yı Amerika memaliğinde bazı tecrübe icrası için cesim bir elektrik imal olunup gayet kuvvetli bir makine ile ilsak olunduk da seksen veya yüz tona yani 1440 veya 1800 kantar sıkleti kaldıracak bir mıknaş yapılmıştır. Bu mıknaşın teşhirinden evvel mevcut bulunacakların üzerinde demire dair bir şey olmaması beyan olunduk da huzzarın taaccübünü mucip olmakla nisvanın kaffesi fistanlarının altındaki melakofları çıkardıklarından denize düşmüş bir hâle gelerek erkekler dahi setre düğmeleri vasfı üzerinde olan halka vesaireyi ihraç etmekle bit-tab pantolonları düşmeye başlayıp bellerinden bağlamaya mecburiyet hasıl olduğundan esbapları ya na-tamam olarak henüz teziden olunmuş veyahut yangından halas olmuş bir hâlde bulunmuşlar idi.

Mıknaş-ı mezkur evvelce tehiyye edilen elektrik aletiyle birleştirildik de nev-i beşerin kanı dahilinde demir bulunması hatır ve hayale bile gelmemiş olmasından naşi murat olunan tecrübe esnasında orada bulunan insanların kaffesi bilâ-ihhtiyar mezkur aletin etrafına tecemmu etmemekle bu hâl-i tecrübeyi icra edecek zatın dahi istiğrabını

mucip olmuş ise de muahharen iş anlaşıldığından tecrübenin iki taraflı olduğunu beyan ile bir garibe zuhur etmiştir.

Komproso sureti

Zirde ashab-ı imza falan efendi zade falan ile falan oğlu falan meyanesinde falana husustan dolayı tekevvün eden nizalarının tesviye ve katine müddei bulunan falan canibinden falan zat mümeyyiz veyahut hakem tayin olunmuş olduğundan mümeyyizan-ı mumaileyhima tarafının kaffe-i evrak ve senadatını muayene ve cümle iddia ve ifadatını istimâ eyledikten sonra münazaa-yı mezkûre hakkında her ne vecihle karar ve hüküm verilir ise suret-i katiyede tarafınca kabul ve muteber olacağını ve işbu kompromsonun müddeti senesi şehr birinden itibaren elli günden ibaret olup şayet müddet-i mezkûre zarfında ikmal-ı maslahat edilmezse temdid-i müddet keyfiyeti tarafeynin ittihat ve rızasına mütevakıf olduğunu mübeyyin işbu senet ittifak ve rızay-ı tarafeyn ile iki nüsha olarak bit-tanzim mümeyyizlere ita kılındı.

Diğer kompromso suretidir.

Zirde ashab-ı mühür ve imza tüccardan Mehmet Ağazade Ahmet Efendi ile Hüseyin Efendizade Memiş Efendi meyanesinde şirketlerinin muhasebesinden dolayı tekevvün eden nizalarının rüyet ve kati hususunu tarafeynin ittifak ve rızasıyla kompromso ile hakem komisyonuna -meclisine- [s199] havalesini tensip ve kabul eylemiş olduklarından mukavelat vakaları bervech-i ati beyan ediliyor.

Evvela

Müdde-i bulunan mumaileyh Ahmet Efendi tarafında tüccardan Süleyman Efendi ile Osman Efendi ve müdde-i aleyh olan Memiş Efendi canibinden kezalik tüccardan Ali Efendi ile kısti [] bil-intihap hakem tayin olunmuştur.

Saniyen

Mumaileyhim hükümlerin tarafının yedlerinde bulunan kaffe-i defatır ve senedat ile evrak-ı sairelerini muayene ve tarafeynin şifahen vuku bulacak kaffe-i iddia ve metalibini istimâ tetkik ile şirketlerinin muhasebesini bir-rüyet usul ve nizam-ı belediyeye tevfiken ittifak veya ekseriyet-i ara ile maslahata karar vereceklerdir.

Salisen

Hükümler tarafının defatir ve evrak-ı mevcudelerini komisyona ibraz ve teslim etmelerini tembih ve vade-i münasip tayin edecek ve tayin olunan vade hululünde tarafeynden hangisi defatir ve senedat ve evrakını komisyona ibraz ve teslim etmezse diğer tarafın irâe ve ita edeceği evrak üzerine rüyet-i muhasebe ve kati madde ederek ittihaz edecekleri kararın raporunu tanzim ve ita eyleyeceklerdir.

Rabian

Hakemlerin verecekleri karar ve hüküm tarafeyn hakkında meriyül-icra olacak ve hiçbirisi itiraz ile istinaf veyahut mümeyyiz iddiasında bulunamayıp hüküm-i mezkur derece-i ahirde addolunacaktır.

Hamisen

Hakemlerin verecekleri kararda ittifak veya ekseriyet hasıl olmaz da müsavat üzere ihtilaf-ı ara vuku bulur ise falan oğlu falan şimdiden peşin intihap ve tayin edilmiş olduğundan mumaileyh iki raporun hangisi tasdik ederse madde-i sabıkada beyan olunan hükmün derecesinde bulunacaktır.

Sadisen

İşbu kompromsonun zirde mevzu senesi şehr-i iptidasından itibaren altmış bir gün müddeti olup şayet o müddet zarfında ikmal-ı maslahat olunamaz ise temdid-i vade olunması tarafeynin ittihat ve rızasına muallak olacaktır. İşbu kompromso ahkâmını tarafeyn hüsn-i rızasıyla kabul ve tasdik ile iki nüsha olarak bit-tanzim hakemlerine ita eylemiştir.

İhtar

Bu makule kompromsoyo imza etmek için tayin edilecek hakemler haklarında itimad-ı tam ve emniyet-i kâmile mevcut olmak lazım gelir. Zira hakemler şayet haksız bir karar verecek olurlar ise mahkeme marifetiyle feshettirilmesi emr-i müşkül ve eğer rapor usulü vecihle tanzim olunmuş bulunur ise de belki gayrikabildir. [s200] Binaenala zalik öyle bir kompromso ile işini hakem komisyonuna havale etmek ziyadesiyle dikkat ve emniyet muhtaçtır. Fakat kompromsonun dördüncü maddesinde münderiç olan şart ki istinaf ve temyiz istidalarından feragat ile verilecek hükmün

derece-i ahirde olacağından ibarettir. İşbu derece derç edilmeyecek olur ise o vakit istinaf ve temyiz kapıları veyahut istinaftan feragat edilir ise temyiz kapısı açık olacağından hakemler hilaf-ı nizam bir karar verirler ise rapor ahkâmının usulü üzere feshettirilmesi mümkün olur ve davi mahkeme huzurunda ise kompromso tarafının kabul edeceği şerait mucibince mahkeme marifetiyle tanzim olunur ve şayet davi mahkemeye girmemiş ise tarafeyn hükümete tasdik ettirmekte muhayyerdir. Bir de zikrolunun kompromsoların maksat esasen ne yolda tastir edildiğini irâe eylemekten ibaret olduğundan artık tarafeynin mukavele ve şerait-i müttehazaları ne ise ona göre tanzim ve icabına göre tadil ve tağyir edilir.

Kolektif Şirketi yani şirket-i bil-inan veyahut şirket-i müşatere kontratosu sureti

Bir taraftan falan oğlu falan diğer taraftan falan oğlu falan akd-i şirket etmiş olduklarından şerait-i mâkudesi bervech-i ati beyan olunur.

Evvela mumaileyhima falan ve falan manifatura ile ona müteallik ahz ve ita etmek üzere kolektif sıfatıyla akd-i şirket etmişlerdir.

Şirket sermayesi 200 bin kuruş olacak ve bunun nısfı olacak 100 bin kuruşunu şerikan-ı merkumandan falan ve nısf-ı diğeri olan kuruşunu dahi falan vaz eyleyecektir. Şirketin merkezi Dersaadet olacak ve ileride memelat tekessür eder bil-ittifak iki şerik tensip eyler ise mahal-i sahireda dahi şubeler teşkil edebileceklerdir.

Saniyen

Şirket-i merkumanın unvanı falan ve falan şirketi olacak şirketin kaffe-i muamelatı unvanı mezkur üzerine cereyan eyleyecektir.

Salisen

Şirket-i merkumanın şerikan-ı merkumandan direktör-i merkum kaffe-i ahiz ve ita muamelatını idare edecek ve diğer şerik falan dahi usul ve nizamına tevfiқан şirketin defterini tutacaktır.

Rabien

Şirket umuruna müteallik kaffe-i masarif-i şirkete ait olup fakat şerikan-ı merkumanın herbir idare-i beytiyeleri şehri biner kuruş ortadan ahiz ve şeriklerinden birisi diğerinin rızasını tahsil etmedikçe şirket malından bir para ile zimmetine geçiremeyecektir.

Mabadı var.

[s201]

Kanun

Efrad-ı beşer bahusus âlem-i medeniyet sekenesi mutlaka bir kanuna tabi bulunmakla mecburdur. Zira kanun hami-i hukuktur. Kanun hükmü altında bulunan bir cemiyetin yahut bir milletin maddi ve manevi menafini muhafaza eyler.

Bir devletin intizamı kavanin-i mevcudesinin derece-i intizamından anlaşılır. Bir devletin istikbalinin emniyeti kaffe-i icraatını kavanine tatbik ile hasıl olur.

Bir milletin derece-i temeddünü o milletin tabi olduğu kavanine derece-i riayetiyle mütenasiptir.

Bir milletin kavanine riayeti muhafaza-yı kanun uğrunda gösterdiği fedakârlıklarla meydana çıkar.

Bir milletin serbestisi yine kanuna kemal-i mutavaatla hasıl olur. Mentur'un - Menya'da en serbest adam bulunduğu mahallin kanuna en ziyade riayet edendir- sözü bunu pek iyi tasdik eder.

Ahali-i bedeviye'nin hâli vahşette kalması hiçbir kanuna malik olmamalarından ve hatta ismini bile işitmediklerinden ileri gelmiştir.

Şimdiye kadar mahvolup gitmiş olan devletlerin inkırazına sebep icraat vakalarını kavanine tatbik hususunda tekasül göstermiş olmalarıdır.

Bir vakit azamet ve ikballeriyle cihanı titreten milletlerin bugün isimleri yalnız tarihlerde görülmesi kanuna riayet etmemekle beraber muhafaza-yı kanun hususunda gösterdikleri kayıtsızlığın neticesidir.

Elinde bulunan kavaninin hükmünü tamamıyla icra eden ve ona riayet ve itaatten ayrılmayan en küçük devletler milletler pek az bir zaman zarfında kanun sayesinde dünyanın en büyük devletlerinden biri olmuştur.

Tarih-i umumiye müracaat olunur ise pek çok misaller bulunabilir. Bahusus ezmine-i mütevessitenin ve ezmine-i müteahhire iptidasından vukuat-ı tarihiyesinde gayet güzel bir misal buluruz ki o da Osmanlı Devleti ile Roma Şark İmparatorluğu'nun vukuatı tarihiyesidir ki 400 atlıdan ibaret olan Osmanlı aşireti mücerret şeriat-ı garra-yı hazret-i peygamberiye kemal-i derece-i itaat ve riayet sayesinde ve pek az zamanda kemal-i şan ve azametle kaffe-i devletleri kendisine itaate mecbur etmiş ve bugün azamet ve ikbaliyle 40 milyon nüfusa hükmeder bir devlet-i muazzama olduğu hâlde devam etmekte bulunmuştur.

Roma Şark İmparatorluğu ise azamet ve ikbalin en yüksek bir derecesinde bulunduğu hâlde mücerret kavanine adem-i riayetle intizam-ı dahilisini kaybetmiş ve nihayet padişahan-ı Osmaniye'den Fatih Sultan Mehmet Hazretlerinin dest-i celadetinde canı çıkıp gitmiştir.

Birtakım mütegalibeler de zuhur etmiş idi ki bunlar da kanun namıyla hukuk-ı ahaliyi kaybetmiş ve kanun-ı iraz-ı nefsanîyelerini icra için alet [s202] ittihaz etmişler idi. Bugün bunların da namları tarihten başka yerde bulunamaz. Malumdur ki kaffe-i devletler bir intizam içinde bulunmak isterler.

İntizam dahilinde bulunmak ise hüküm kanuna riayet ve kaffe-i teşebbüsât ve icraatta ona tatbik-i hareketle hasıl olur. Bir devlet ki teşebbüsât ve icraatında hükm-i kanuna tatbik-i hareket eder o devlet muntazam bir hâlde bulunur. Bir devlet ki bunun akis hâlinde bulunur şüphesizdir ki o devlette intizam bulunmaz.

Kanundur ki milletleri, devletleri medeniyetin derece-i kusvâsına vardırır.

Kanundur ki tabilerine servet saman getirir.

Kanundur ki ırz ve canın asayiş ve istirahatın muhafazasını deruhte eyler.

Şuraya kadar verdiğimiz tafsilattan anlaşılmiştir ki cemiyet-i medeniye kanunsuz devam edemez. Kaffe-i milletler riayet etmeye hükümetler de onu mevki-i icraya koymaya derece-i nihayede mecburdurlar.

Şurası ilave etmekle iftihar ederiz ki hükümet-i seniye'nin terakki-i mülk ve millet için iptida-yı tanzimatından ve bahusus cülus-ı hümayün-ı hazreti padişahiden beri bütün dünya münteşir olmak da bulunan efkâr-ı terakkiye tedricen fiile getirebilir. Birtakım kavinin ve nizam-ı nafia koymuş ve elan ikmal ve ıslahıyla iştigal etmekte bulunmuştur.

Teşekkül-i selâsil-i cibal ve heyet-i müptedile

Arz mebhasından mabad

Bu irtifaat veya inhitat-ı arziyenin defaten veyahut betâet üzere vukuu her ne kadar muhtelif ise de bazı cibal-ı mürtefiye ruusunda görülen hayvanat-ı bahriye fosilleri bu zehabı iptal etmek ve suların tufan ile kesb-i irtifaı karin-i ihtimal ise de mezkur fosiller arazi-i bahriye tabakatını irâe eylediklerinde binaenaleyh bu misli cibalın arazi-i münhata ile birdenbire tereffü etmiş olduğunu kabule mecburiyet gelmektedir. Bununla beraber elyevm irtifaat ve inhitat-ı betiye dahi bir taraftan vuku gelmekte olup ekseriya indifaat-ı berkaniyenin mevazi-i zuhuruna mütesadiftir hatta Şili'de ve Hindi şarkide bazı sevhil hareket-i arzdan sonra birkaç kadem kesb-i irtifa ettiler ve birtakım sevhilde bu misli indifaat-ı berkaniye zuhura gelmeksizin de inhitat ve irtifa vukuu meşhuttur. Mesela İskandinav sevhili yüz sene zarfında istiva-yı bahirden dört kadem miktarı irtifa ve Grönland sevhili dahi bir taraftan inhitat eylemektedir ve Şili'de 20 sene zarfında on kadem irtifa-yı beti vukuu ispat olunmuştur ve inhitat vukuu bulan mahallerin makus taraflarında ekseriya irtifa vukuuna nazaran küre-i arz muvazene-i umumiyesini her vakit muhafaza eylemektedir. Binaenaleyh delâil-i hâliye-i inhitatiye ve imarat-ı nebatat ve hayvaniye ile [s203] şekl-i arzın cihat-ı adide-i inhitat vukuu müşahede ve kabul olunuyor. Asya'nın cihet-i şarki-i cenubisinde bir kıta-yı cesime-i arziyenin mağrukiyetine Avustralya kıtasındaki İzland-ı Cedit vesair adaların nebatatıyla Amerika nebatatı beyninde müşareket delalet eylediği gibi Avustralya cezire-i kebiresinin şimalinde vaki Gine-i Cedit ile cenubundaki Tasman Cezairi'nin dahi mütelasık ve mukaddem Asya kıtasıyla dahi beynlerinde ittisal olup

Cava ve Borneo ve Sumatra Cezireleri arıza-yı inhitatat ile infisal ettikleri ve o hâlde Malaka Şiph-i Cezire şeklinde bulunmayp bahr-i Çin dahi na-mevcut olduğu birtakım alaime müsteniden tasdik olunmaktadır. Bunun gibi Bahr-i Muhit-i Hint'te dahi bir kıta-yı cesime-i arziyenin inhitatından dolayı gark ve mağyubiyeti ve bu kıtanın Madagaskar ve Sişil ve Maldiv ve Seylan ve Keni Adaları'yla

Mabadı var.

Sadakatli bir kelb

Avrupa şehirlerinde iki gözleri âmâ fakir bir adamın bir kızı ve bir de köpeği var imiş. Merkum adam her gün köpeğini alıp sokakta oturur dilenirmiş.

Bir gün bu adam vefat eder. Hanede köpekle merkuma kızıdan başka kimse kalmaz. Fakat körün vefatından sonra her gün kız hanenin içinde 30-35 frank kadar akçe bulur ve bunun nereden geldiğini anlayamadığından taaccüp eder. Bir gün bu hâlin sırrını anlamak üzere her gün para bulduğu mahallin bir tarafında gizlenip oturur. Bir de ne baksın kendisinin köpeği ağzında bir tasın içinde bir miktar akçe olduğu hâlde gelip yere boşaltır.

Anlamış ki her gün paraları bu köpek getiriyor.

Meğerse bu köpeği herkes vefat eden âmânın yanında görerek bellemiş köpek de sahibi ile dilencilik etmeyi öğrenmiş imiş. Âmânın vefatından sonra tası alıp şehri dolaşmaya başlar. Köpeği görenler âmânın köpeği olduğunu bilirler. Besbelli âmâ hasta olmalı ki köpek yalnız çıkmış diyerek tasa para koyarlar imiş. Şu köpek kısmındaki his ile sadakat gereği gibi dikkat ve taaccüp edecek şeydir. En sadık uşak bile efendisinin vefatından sonra yalnız kendi başını çaresini aramak için çıkar gider. Bu hayvan ekme yediği kapıyı terk etmediğinde başka efendisinin kızı aç kalmasın diye para toplayıp getirir.

Şöyle bir köpeğim olsa idi iki halayık azat ederdim denmez mi? Siz söyleyin. Değirmencinin kara kedisi değil bu. Günde bir buçuk, ayda 45 Fransız altını getirir bir güzel irat!

Farsiyül-ibare atık bir zayıçenin zeylinden tercüme

Garaibattan bazı seçmeler

[s204] Çeşme-i Aynül-Şecer: Kurgan şehrinde bir dağın damenindedir ve bu çeşmenin derununda bir azim ağaç vardır. Be her sene dört ay bu ağaç mezkur çeşmenin derununda gaybubet eder. Rivayete nazaran eski İran şahlarından biri bu ağacın gaybubeti geldiğinde bir emr-i mahsusla bu ağacın her bir tarafından gerek zincir ve gerek halatlar ile muhkem bağlatmış ise de ağaç-ı mezkurun gaybubetti takarrüp ettiğinde gerek zincir ve gerek halatlar devam etmeyip bağdeten derun-ı çeşmede kaybolmuştur ve o mülûkun emriyle birkaç tane dalgıç o çeşmenin derununa girmiş iseler de o ağaçtan asar müşahede olunmadığını gördüklerinden çıkıp mülûka arz ve ifade etmişlerdir ve dört mahtan sonra min indallah o ağaç yine derun-ı çeşmeden peyda ve zuhur etmiştir.

Çeşme-i Tite: Bu çeşmenin suyu gayet beyazdır. Eğer o sudan o mahalden bir adam içerse bir mazarratı yoktur ve eğer bir miktar harice götürüp orada içilecek olur ise o su derakap insanın vücudunda taş peyda eder ve insanın mucib-i helaki olacağını rivayet ederler.

Çeşme-i Badhan: Damgan hududundadır eğer o çeşmenin derununa bir kirli bez atacak olsalar o çeşmeden şiddetli rüzgâr ve saikalar zuhura gelip işiten adamları helak olmak derecesine getirir ve o suyun rayıhası da kibrit rayıhasına mümasildir ve bu çeşmenin suyu illet-i çerbi zail eder.

Çeşme-i Lütuf: Afganistan civarında Cürcan canibinde olup bazı vakit o çeşmenin suyu münkatı olur öyle ki asla akmaz ve bazı kere de min indallah ziyadesiyle cereyan eder.

Mülûk Yahut Devlet-i Yahudiye

Hz. Süleyman'ın vukuu vefatında oğlu Rahbuam calis-i serir-i saltanat olmuş ise de evvela Odun kabilesi hal-ı taat ve onu müteakip esbat-ı aşere dahi tekalifin sıklet ve vefretinden şikâyet ile ihtilal etmeleri ve nihayet Yurbuam'ı kendilerine melik ittihaz etmeleri münasebetiyle birçok ikdamat mülûk-ı selasenin teşkil ve tevsi ettiği saltanat-ı İbraniye derhâl devlet-i İsrailiye ve devlet-i Yahudiye namlarıyla ikiye inkısam

etmiştir ki devlet-i İsrailiye'nin vekâyi-i tarihiyesi müfesselen zikir ve tarif kılınacaktır. Rahbuam mensubu olduğu yahut esbatı ile hem hududu bulunan sebt-1 Bünyamin muti kalmış ise de işbu iki sebt aded-i nüfusça esbat-ı saireye muadil ve arazi-i Kenan'ın en güzide yerleri ve hususuyla Kudüs-i Şerif bunlar idaresinde bulunduğundan şevket nüfusları dahi devlet-i İsrailiye'den geri değil idi. Rahbuam'ın saltanatın beşinci senesi Yurbuam'ın tahriki üzerine Mısır firavunu Şişak Yahudiye üzerine hücum ve Kudüs'ü zapt ile nehb ve tahrip ve ahalisini cizye itasıyla mükellef etti ve badehu Mısır'a [s205] avdet eyledi. Şişak'ın Mısır'a avdetini müteakip Rahbuam ihtizar ettiği mahalden zuhur ile Mısırlılar aleyhine tuğyan ve yeniden hükümet-i mevrusesini istirdata fert-i ikdam gösterdi ve Beytüllahim'i mamur etti. Saltanatının 17. senesi irtihal ederek oğlu İbya yerine geçti.

1658 ve cülusunun iptidasında Yurbuam ile harbe ibtidar ederek refakatinde bulunan 4 bin kişi ile Yurbuam'ın 80 bin kişilik bir ordusunu münhezim ve perişan etti ve cülusunun 13. senesi vefat ederek oğlu Asa canişin oldu.

1566 bu dahi pederi gibi esbat-ı İsrail ile harbe devam ve nihayet Suriye'de hükümran olan Aram meliki Bin Haddad'dan istimdat ile merkum bilâd-ı şimaliye-i İsrailiye'yi tahrip ettiği sırada Asa dahi bilâd-ı cenubiyeyi talan ve İsrail meliki Başan'ın Rama'da beyt-i mukaddese karşı bina ettiği mabedi hedmetti.

Mabadı var.

Lisan-ı tahsili

Dünyada en çok lisan tahsil eden eski Hint papazlarından Buda nam kimse olup Hindistan tevarihine nazaran mumaileyh henüz on yaşında iken elli lisan kadar öğrenmiştir. Avrupa'da dahi İtalyalı kardinal Maçonanti yüz lisandan ziyade tahsil etmiş ve Şimit nam Alman dahi elli kadar lisan öğrenmiş olduğu gibi 1281 sene-i miladiyesinde vefat eden Bostel nam seyyah dahi dünyanın her bir tarafında tercümanlız ifade-i merama muktedir olduğunu söylemiştir. 15-20 lisan tahsil etmiş bazı zevat ise de onların en meşhuru 1500 sene-i miladiyesinde 22 yaşında vefat eden ve 22 lisan tahsil eden Krimon nam kimse ile 1858 sene-i miladiyesinde Londra'da vefat eden 40 lisan öğrenmiş olan Lobosgostos Bervest nam kimselerdir.

Tuhaf bir sirkatten mabad

Refiki tekrar bir mektup tahrir ve buna dahi banknot lef eyleyerek kasanın lüzumundan bahisle iade olunmasını ve yirmi günden sonra gönderilecek kasayı güzelce hıfz eylesini ihtar eder. İngiliz dahi mezkûr kasayı iade eder ise de yirmi günden sonra dolapların derununu boş görünce derhâl aklı başından gidip polise müracaat eylediğinde polis tarafında bu fiili her kim işlemiş ise cevahir istirdat olunmayacağı gibi mücazat dahi edilmeyeceği gazetelerle ilan olunduk da merkum sarikler polise gelip beyan-ı keyfiyet eyleyerek bu yüzden kazandıkları servet ile iktifa birle İngiliz'den sirkat eyledikleri cevahiri toplayıp kâmilen iade eylemiş oldukları tuhaf nevinden olarak mesumuz olmuştur.

İntiha

Gazın mucidi ve keyfiyet-i ihtirayı

Gaz, kömür veyahut odunun ihrakından [s206] tekevvün eden bir madde-i müsteil olduğunda şüphe yok ise de ne zaman ve kimler tarafından keşif ve ihtira edildiği hakkında beynel-muhakkikin bazı mertebe ihtilaf vaki olmuş olduğuna binaen burada ala vecihil-ih-tisar akvalin nakil ve tahririne ibtidar olunur şöyle ki rivayat-ı sahiha ve mevsukaya nazaran herkesten evvel maden kömüründen gaz çıkarmak tecrübesini icra etmiş olan Klanon veyahut Kliton namında bir İngiliz papazı olup fakat mumaileyhin işbu tecrübesinin Konol ahalisinden Merduh isminde bir zatın zuhuruna değin mevki-i terakki ve istifadeye konulmasına gayret ve himmet gösterilmiş idi. Hulasa merkum papaz maden kömüründen gaz çıkarmak usulünü 1739 sene-i miladiyesinde mizan-ı tecrübeye varmışken elli üç sene sonra yani 792 sene-i miladiyesinde mumaileyh Merduh zuhur ederek bu usulün ilerlemesine mevkuf olan esbab ve âlâtı istikmal ile demir borulardan gazın yürütülmesine yol bulmuş ve bundan altı sene sonra ameliyatı ikmal ederek Birmingham'da gaz ile bir yakanın tenvirine muvaffak olmuş ise de aralık aralık gerek borulardan ve gerek cihat-ı saireden bazı bozukluklar zuhur edermiş. Muahharen 1802 sene-i miladiyesinde bu usulün terakkisiyle tamim-i fevait ve menafinde olan muhassenat umum tarafında tasdik kılınarak bir sene içinde Londra'da kain İsyom tiyatrosu gaz ile tenvir edilmiş ve 1800 senesinde ve daha sonralarda mumaileyh Merduh Manchester'da daire-i ameliyatının tevsine sey ettiği kadar sey ve gayret göstermiştir. Fransa'da 1802 sene-i miladiyesine kadar gaz malum olmayıp ve bu tarihten birkaç sene evvel mumaileyh Merduh tarafından gazın imal ve

istimal edildiği üzerine müverrihler müttelikül-efkâr iken Fransızların gazın muhteriyi biziz zam ve zehabında bulunuyorlar. Hulasa 1802'den 1822 senesine kadar işbu madde-i müşteile her cihetceh kesb-i iştihar ederek bununla Londra sokaklarının tenviri için verilen akçe 100 milyon İngiliz lirasına baliğ olmuş ve derun-ı şehirde mevaki-i muhtelifeye temdit olunan demir borular tulen 150 mil mesafeyi istiap etmiştir. Bundan yani 1822 senesinden sonra İngiltere'nin her tarafında gaz istimaline başlanarak yollar ve dükkânlar ve tiyatrohaneler kâmilen onunla tenvir edildi. Hususıyla büyük şehirlerde gaz denilen seyyale-i münevvere geceleyin esabab-ı mucibe-i emniyet ve asayiş bulunduğu cihetle İngilizler bunu insanın gece karanlıklarda itifade edeceği neaim-i uzmanın birincisi addediyorlar. Çünkü Londra şehri ezmine-i sabıkada gece hululünden spora hırsızlardan büyük bir emniyetsizlik içinde olup hatta hırsızları ürkütüp korkutmak için Kraliçe Marin'in hükümeti hengamında kol gezen polislerin [s207] her birinin ellerinde birer çan olup iktiza ettikçe çalarlar idi.

Tabakat-ı arzdan mabad.

Kısm-ı evvel merkez-i küre

7) İşbu küre-i arzın ne vakit yaratıldığını yaratandan gayrı hiç kimse bilemez. Lakin indel-fen dünya yüzünde insan yaratılmazdan pek çok vakit dünya mevcut olduğu alel-husus dünya yaratılışında defaten şu gördüğümüz hâl ve surette bir şey olmuş olmayıp bunun bit-tedric yaratılmış olduğu müspettir.

8) Şu feth-i kelimadan dahi malum olduğu ve arzın aşağı kısımlarda okuyup göreceğimiz tabakattan bir kat daha meydana çıkıp anlaşılacağı vecihle küre-i arzın en evvel mevcut olan kısmı elyevm merkez-i arz dediğimiz tamam ortasıdır.

9) İşbu merkez-i arzın üzerinde bulunup her tarafı müsavat ihata etmiş olan tabakat henüz mevcut olmadığı hâlde merkez yekpare ateşten ibaret bir şey olup tabakat-ı erbaa badehu teşekkül etmiştir.

10) Şimdi bu suret badi-i nazarda zihne pek garip gelir ise de şu hâl-i istiğraba ve belki de bununa inanmamak derecesinde adem-i itimada şayan bir şey değildir. Çünkü

merkez-i arzın elan öylece bir yekpare ateşi olup daima alev-riz-i iştiâl olduğu indel-fen delâil-i müteaddide ve mütenevvia ile müstedlil ve müspettir.

11) Merkez-i arzın yekpare ateşi olduğunu ispat eden delailden pek çoğunun istidraki fünuna tevakkuf eder ise de bizim gibi fünundan henüz o kadar behresi olmayan şakirdan için bu bapta zahiren dahi pek çok delâil ve senedat vardır ki şimdilik bunlarla merkez-i arzın yekpare ateş olduğuna kendimizi inandırır isek inşallah Teala ileride fünundan daha ziyade behremend olduğumuz vakit efkârımızı daha âlâ temin ederiz.

12) Öteden beri meşhur ve maruf olmuştur ki derin kuyular veyahut gayet derin maden ocakları seth-i arza nispetle gayet sıcak olurlar. İşte şu suret merkez-i arzın sıcak olmasından neşet edip gitgide merkez-i arzın yekpare ateş olduğu dahi şununla ispat olunmuştur ki 100 metre umkunda olan bir kuyunun dibindeki hararet seth-i arzın hararetinden 10 derece ziyade ise 150 metre umkunda olan bir kuyunun harareti bir nispet-i mütezaidede olarak artıp dibinde 18 ve belki 25 derece fazla hararet bulunur ve hatta en sonra icat olunmuş olan artezyen kuyuları gayet derin olarak kazılıp dibinde pek çok ve fevkel-mamul sıcaklık bulunduğundan bu gidişle merkez-i arza varıncaya kadar hararet arta arta yekpare ateş hâline gideceği tahakkuk [s208] etmiştir.

Mabadı var.

Avrupa'dan vürut eden edebiyat gazetelerinden mahuzdur.

Tercüme

Maymun tutmak için bir tertip

Afrika'nın yerlileri şu vecihle maymun tutarlar. Maymunlar gayet seyrek olduklarından kolayca tutulmazlar. Lakin müskirat içmeyi severler ve eğer açık bir yere müskirat ile dolu bir kap konulsa maymunlar o kabı bulurlar ve müskiratı içerek çabuk sarhoş olup kolayca tutulurlar ve yerliler sarhoş maymunları tutarak bir kafese koyarlar ve maymunlar mahbusiyete alışık kendi sahiplerine muti oluncaya kadar birkaç gün onlara günde biraz içirirler. İnsanlar dahi müskirat istimal ederek bu vecihle çok defa şeytanın tuzağına tutulmazlar mı? Bu yol ile şeytan ne kadar çok adam tutmuş ve onları ne edna şehvetlere esir etmiştir. Şimdi insan ve insanlar maymundan ziyade akıllı olmalıdırlar ve şeytanın şarap ve rakı ile her sene bu kadar adamları kendi tuzağına düşürdüğünü görerek neden ibret alıp mütenebbih olmalıdırlar.

Tercüme

İtalya'da piyango

İtalya'ya seyahat etmiş olan Amerikalı bir gazete sahibi atideki malumatı vermiştir. Geçen gün Venedik'te aziz Markos Meydanı'nda üstü başı pis ve kirli birçok adam birikmiş gördüm. Bu adamlar sessiz sedasız duruyorlardı. Ben onların orada birikmelerinin sebebini anlamak için yakın gidip gördüm ki piyango çekiliyordu. Meydanın bir tarafında bir adam içinde bilet torbaları bulunan bir çark çevirmekte idi. Çark biraz vakit ileri geri çevrildikten sonra bir bilet çıkarıldı ve o biletin üzerinde işaret olunan rakam yüksek sesle okundu. Ben orada birikmiş olan yüzlerini görebilecek bir yere gittim. Birikmiş olan kalabalık İtalya ahalesinin ayak takımından idi. Onların yırtık ve eski elbiselerinden solmuş renklerinden kirli simalarından gayet fakara kimseler olduğu aşikâr görünür idi. Kalabalığın sanki yarısı karı idi ve hepsi dahi büyük dikkatle piyango çekilmesine bakıyorlar idi. Bunlardan çoklar son derece fakir iken biletlerinden bir tane yahut bir tanenin bir kısmını satın alacak kadar akçe arttırmışlar ve piyango çekilmesi vaktinde orya gelip büyük bir meblağ sahibi olmak ikbaline nail olup olmayacaklarını anlamak için arzu ile bekliyorlar idi. Hâliyle o kadar kalabalık arasında çokların ümidi boşa çıkıp ancak bazıları birer miktar şey kazandılar ve piyango bittiği gibi kazanan numaralar sokakta neşir ve ilan olundular. İtalya'da piyangoya meyil ve rağbet umumidir. Katolik kilisesi piyangoya rağbet veriyor ve çok defa kiliselerin menfaatine olarak piyandı keşide olunuyor. Zadekan ve avam nas zenginler ve fakirler cümlesi dahi piyango [s209] biletleri satın alırlar. Piyango neticesi ise bir memlekette fakirlerin sayısını arttırmak ve sefaleti çoğaltmaktır. İstikamet ve çalışmak arzusu eksilir ve herkes çalışmaksızın akçe kazanmayı arzu eder. Piyango esas büyük bir şeyi bedelsiz kazanmak yahut daha doğrusu bad-i hava sahibi olmak emelidir. Bir millette böyle bir arzu umumi olur ise o millette istikamet kaybolur. Bütün dünyada piyango ile hile yan yana yürürler ve birbirlerinden sanki ayrılmazlar. İtalya'da müstakim adam bulunmaz denilemez lakin şurası da sahihtir ki İtalya çarşılarında ve misafirhanelerinde bir adam gayet uyanık ve ihtiyatlı olmaz ise mücerret aldanır. Bir dükkâncının hilesini tutup yüzüne vurduğu vakit hilekâr adam asla utanıp arlanmaz. Ancak gülerek hilesi ikrar eder ve başka bir defa daha seni aldatmak mamuliyle ilk yaptığı hileyi de doğrultur. Bu istikametsizlik alel-umum piyangoya olan meyil ve rağbetin alçasıdır demek istemeyiz. Lakin bu istikametsizlik piyangoya olan umumi meyil ve rağbetin ya sebebi yahut neticesidir.

Her ne hâl ise şurası sahihtir ki İtalyalılar baht oyunun çok severler ve baya halk arasında doğru adam nadir bulunur.

Tercüme

Amerika ve İngiltere ve Rusya'da olan telgrafhaneler

Memalik-i Müçtemia-yı Amerika'da 6850 bap telgrafhane 79 bin mil telgraf hattı yani 36 murabba mil mesafede bir mil telgraf hattı vardır. İngiltere'de 5600 bap telgrafhane ve 75000 mil telgraf hattı yani her bir buçuk mesafede bir mil telgraf hattı vardır. Rusya'da 900 bap telgrafhane ve 31500 mil telgraf hattı yani her 330 murabba mil mesafede bir mil telgraf hattı vardır.

Aynen tercüme

Mevadd-ı mütenevvia

Bu sene Paris sergi-i umumiyesinde seyir temaşaya vaz olun Fransa tacının cevahirinin zikıymet 30 milyon İngiliz lirasından ziyadedir.

Hayli seneler Babıali nezdinde büyük şöhretle İngiltere sefirliğini eden Lord Stratford [] yakınlarında ben niçin Hristiyan'ım unvanıyla bir kitap neşretmiştir.

Diras şehrin Hintli ahalisi kasıt tesmiye olunan 124 nev babetlere münkasım olup mezkur babetlerden olanlar birbiriyle ne yerler ne de tehhül ederler.

Dünyada bulunan en büyük elmas şimdi Viyana'nın sergi-i umumiyesindedir. Bu elmas Afrika'da elmas tarlaları denilen mahallerde bulundu. Ağırlığı dahi 2881 kırat yahut 20 dirhemdir.

İngiltere devletinin resmî kilisesinin senevi [s210] varidatı 7 milyon liradır. Bu kiliseni 16 bin bap ebniyesi olup bunlar arasında 30 bap büyük kilise 31 bap piskopos sarayı ve vaizlerin ikametine mahsus 10 bin bap hane vardır. Mezkur kilisenin 4 milyon dönüm arazisi vardır ve bu arazinin ekser kısmı ziraata salihdir.

Memalik-i Müçtemia-yı Amerika'da 70 bin Pazar mektebi vardır ve bun mekteplere devam eden şakirdanın adedi 6 milyona baliğ olmuştur.

1877 senesinde Memalik-i Müçtemia-yı Amerika hükümeti nev-icad şeyler bulanlara 13619, Almanya hükümeti 6424 ve İngiltere hükümeti 5069 imtiyazname vermiştir.

İtalya cenup cihetinde vaki Korsika ceziresinden senede 400 bin tane bir cins kara tavuk harice gönderilir. Bu kuşların dışına Paris ahalisi çok rağbet eder.

Memalik-i Müçtemia-yı Amerika'da 600 nüfusa, İngiltere'de 1672 nüfusa, Fransa'da 1814 nüfusa, Avusturya'da 2500 nüfusa ve Almanya'da 3 bin nüfusa bir hekim düşer. İzmir vilayetinde takriben 7 milyon kıyve kuru üzüm husule geldiği hesap olunmuştur. 1875 senesinde 11 ay zarfında İspanya'nın Malaga şehrinden İngiltere'ye 977520 sandık kuru üzüm getirilmiş iken 1876 senesi ağustosta 1877 senesi temmuz 30 kadar 1 milyon 343000 sandık kuru üzüm getirilmiştir.

Şarivari eğlence kısmı

İki münasebetsiz herifin münasebetli muhaveresi

Biri: Birader uğurlar olsun, nereye gidiyorsunuz?

Diğeri: Aman efendim, acele işim var.

Biri: Gel adam, dünyanın işini sen göreceksin ya, seninle bira münasebetli söyleyelim.

Diğeri: Tamam, iyi söyledin. İş yarın da görürüm. Aç bakalım bir tatlı tarafından.

Biri: Balcı ile baltacını münasebeti nedir?

Diğeri: Adam onu kim bilmez? Baltacının baltası, balcının bal tasıdır.

Biri: Hey pişik ile bahçenin münasebeti?

Diğeri: Bildim, pişiğin horozu, bahçenin havuzudur.

Biri: Peki hücreyle bahçenin münasebeti?

Diğeri: Onu kim bilmez? Hücrenin bir dağ, bahçenin çardağı.

Biri: Ama münasebetsiz söz be gardaş. Hiç gelin ile bahçıvanın münasebeti olur mu?

Diğeri: Neden?

Biri: Evet, gelin ile bahçıvanın münasebeti vardır.

Diğeri: Vardır ya.

Biri: Nedir, söyle bakalım?

Diğeri: Bahçıvanın beli, gelinin teli.

Biri: Vakıa güzel münasebetli ama şimdi bu münasebet kalmadı.

Diğeri: Neden kalmadı?

Biri: Ey, uzatma, kalmadı dedim ya.

[s211] Biri: Canım neden kalmamıştır? Merak oldu, söyle sen hiç çarşıda yağlıkçılar içine bundan birkaç sene evvel ve şimdiler gittiğin var mı?

Diğeri: Evet efendim, mukaddepleri de gittim hâlâ da ara sıra giderim.

Biri: Ey o yağlıkçı dükkânlarında evvelki gibi asılı teller görüyor musun?

Diğeri: Hayır, görmüyorum. Evvelleri filhakika göürdüm aman bunun sebebi nedir?

Biri: Şimdi gelinlere tel mel takmıyorlar. Sebebi budur.

Diğeri: Tel takmamanın sebebi nedir?

Biri: Uzun ettik birader. Var, işine git.

Diğeri: İşimi ben bu muhabbetler için terk ettim canım. Birader onu da söyle bileyim.

Diğeri: Şimdiki modalar çıktı, eskisi bitti.

Biri: Hayır, af buyurasınız sen benim bilmemezlikten gelişime bakma.

Diğeri: Merakım seni sınamak idi. Kazın ayağı öyle değildir.

Biri: Nasıldır bakalım kazın ayağı? Buyurunuz da bilelim.

Diğeri: İşte kazın ayağı böyledir -diyerek onlardan geçen bir kazı tutup- ya.

Bazı mudhik hikâyeler

Mudhik: İhtiyarlığı hâlinde odunculuktan kurtulamayan zavallı bir adam mutadı üzere bir gün dağdan odun keserek arkasına yükleyip götürmekte iken odunculunun zahmeti canına kâr etmiş olmasına mebni yolda odunu yere atıp of bu sinnimde dahi böyle zahmet çekip durmaktan ise ölmek daha hayırlıdır demiş ve derakap Melikel-Mevt baş ucuna bitince ihtiyar işi çakıp ha iyi oldu ki geldin Hızır gibi imdadıma yetiştin. Deminden beri şu odunu arkama kaldırıverecek bir adam olsa deyip duruyordum. Aman aman tez tut kaldırır ki vakit geçmeden pazara götüreyim. Satıp savıp da çocuklara şunu bunu alayım diyerek ölümden mölümden vazgeçerek daha bin yıl sağ olup da bu zahmeti çekmeye dahi kail olur.

Mudhike: Bir berber dükkânın penceresine kâğıt yapıştırmış. Çapkının biri de geçerken gelip başını içeri sokarak usta saat kaç diye sual edince berber dur oğlum bakayım diye arkasındaki süpürge sapını alıp başına indirerek işte şimdi saat biri çaldı demiştir.

Mudhik: İki arkadaş bir yol üzerinde oturup konuşurlar iken gayet güzel bir kadının yanlarından geçtiğini görerek bunlardan en çirkini birader şu hanım şimdiye kadar gördüğüm nisvanın en hüsnasıdır. Canım dahi orada tevakkuf ele demiş bu bapta sizde böyle bir tabire liyakat göremediğimden dolayı mukabele edemeyeceğim teessüf ederim demesiyle herif dahi öyle ise siz benim kadar na-bemahal söz söylemeyi biliyorsun deyip mezbureyi ilzam eder.

Mudhik: Zaaf-ı basara müptela olan [s212] bir sığır kasabı bir gün köye sığır mubayaasına gittiği sırada aman aldanmayayım iri ve semizlerini seçeyim alayım diye validesinden kalma ve gayet iri gösterir hurda bir gözlüğü gözüne takarak varıp iki res sığır seçer alır ve kendi kendine oh hele aldanmadım koca koca tosunlar aldım diye fahirlenerek sürüp dükkâna getirir. Bir de dükkânda gözlüğü çıkardık da o semiz diye para sayıp aldığı hayvanların henüz buzağı olduklarını görünce eyvah beni sen aldattın diye gözlüğü yere çalar, kırar.

Mudhik: Gayet korkar bir adam eline bir kılıç alarak korkusundan titremeye başladı da merhum kendinin bu hâlini görenlerin bu derece korkaklığına taaccüp ettiklerini hissederek yahu taaccüp etmeyiniz bu gördüğünüz bendeki halet cebanet değil ancak mecbul olduğum fert-i şecaatin ileride beni bir mehlekeye ilka edeceğine dair azalarım tarafından nefsimde bir işarettir demiş.

Mudhik: Züğürt herifin biri daima kârdan hoşlanır bir tacire varıp efendim hâk-i payinize bir büyük kâr yolu göstermeye geldim demiş olmasıyla biçare tacir kârı ticaret yüzünden zannıyla istifsar eyledik de efendim kerimeniz hanımı bendenize veriniz ki kendi kefevi bir tacirzadeye verdiğiniz hâlde vereceğiniz cihaziyenin yarısını terk edeyim de kârlı olasınız demiş.

Mudhik: Bir gün eski kapı çoğadarlarından biri acele bir mahalden geçip gitmekte iken bir koca karı çoğadar ağa böyle acele nereye gidiyorsun diye sormuş merhum dahi latife olarak bundan sonra genç kızlar ihtiyar erkeklere ve kocakarılar delikanlılara varmak üzere emir olundu. İşte şimdi acele bu emri ilan etmeye gidiyorum demiş olmasıyla kocakarının yanında bulunan bir kız gayretlenerek var ver çoğadar ağa diye

merkumu istihza ettik de derhâl kocakarı da hiddetlenip kahpe sen çoğadar ağa kadar mı biliyorsun diye kızı takdir eylemiştir.

Mudhik: Evailde şair-i meşhur Haşmet Efendi merhum Ragıp Paşa tarafından lil-acelüt-tedip İzmir'e tağrib olunduğu esnada bir gün bir nefer arkadaşıyla beraber İzmir'in bazı mahallerini gezerlerken karşılına iki nefer papaz ile bir oğlan çıkmasıyla Haşmet Efendi arkadaşına aman dur şu oğlanı öpeyim der. Zavallı arkadaşı ise telaşa düşerek canım birader hiç öyle şey mi olur? Sonra rezil oluruz demeye başlar. Nihayet Haşmet Efendi yanaşp ellerini öpüp de sonra oğlana geldiği gibi gel şimdi köftehor seninle öpüşelim deyip çocuğun utancından gül gibi kızarmış olan yanakların öper ve fakir arkadaşı ise hayrette kalır.

Mudhik: Hacdan gelen bir adamı konu komşu ve familyası halkı vapurdan çıkarıp da [s213] musâfaha ederek alıp getirdikleri sırada hin oğlu hinin biri önlerine çıkıp hoş geldiniz sefa geldiniz diyerek tebrik ve tahniye ederek hacı efendinin elini öptükten sonra mahdum mehtalatının dahi ruhsarların yüzün öpmeye yürüdük de çocuk şaşırarak aman efendim, ben hacı değilim demeye başlayınca ya nur-ı aynım hacı değilsin de yüzündeki nur nedir demiş.

Havadisat-ı mertavliyat

Dersaadet hanelerinde bulunan kediler yakında bir mahalle tecemmu edip birkaç aydan beri ciğer yüzü görmediklerinden naşi kasaplara bir arzuhâl takdim etmek tasavvurunda imişler. Arzuhâl-i mezkur kasaplar tarafından icrası olmadığı surette protestoya kıyam etmek efkârında bulduklarını muhbir-i mahsustan haber alındı.

Diğer: Geçenlerde Beyoğlu'nda bir kızın maşukası ile söz birlik edip merkum delikanlı ile beraber nısfül-leylde pederi ve validesi uykuda iken delikanlının hanesine firar ettiği ve birkaç gün sonra kendi komşusu bulunan birisi kendisine sokakta rast gelip firarının sebebini sual eyledik de firar-ı mezbura efkâr-ı cahilanesini meydana koyup karındaşım birisiyle mübahase eyledik acaba adam karanlıkta ne kadar kat-ı mesafe edebilir diyerek sebeb-i firarını beyan eylemiş olduğu mütevâtirdir.

Tercüme

Mr. Sterli'nin Kongo nehri üzerinde seyahati

Mr. Sterling Avrupa'ya avdetinde müşarünileyhin beyanatını dinlemek için Roma'da, Marsilya'da, Paris'te ve Londra'da cemiyetler akt olundular ve Memalik-i Müçtemia-yı Amerika'nın millet meclisi ittifak-ı ârâ ile müşarünileyh isar-ı şükraniyete karar vermiştir. Mr. Sterli şimdi Londra'da olup son seyahatnamesini tab etmek niyetiyle kaleme alıyor. Bu esnada Avrupa ve Amerika gazetelerinde müşarünileyh Mr. Sterli'nin seyahati hakkında bazı muhtasar malumat neşir olunmaktadır. Mezkur gazetelerin birinden alarak okuyanlarımıza atideki malumatı veririz. 25 sene akdem Afrika'nın içerileri hakkında hiç malumatımız yok idi. Filhakika Afrika'nın Avrupa'da üç kat ziyade vasi bir kıta olduğunu biliyor idik ve sevhilinden başlayarak Afrika'nın her tarafında bulunan cibâl silsilesine kadar mümted olan Afrika'nın bir daracak kısmı hakkında cüzi malumatımız var idi. Lakin Afrika'nın iç tarafındaki vasi arazi şurada burada kabil-i iskan bazı odesisleri havi olan bir kumlu çöl zan olunur idi. Şimdi biliriz ki şimal tarafında büyük sahra çölünde ve cenup tarafında küçük bir çölden maada Afrika'nın içerileri suyu bol ve mahsuldar ve seknesi çok bir diyardır. Afrika'da büyük göller vardır ve bu göller ancak Afrika'nın büyük göllerinden biraz ufaktırlar. Kezalik Nil'in membalarını ve o nehrin tulunu takriben 3 bin mil kadar olduğunu biliriz. 20 sene akdem Doktor Li Wingston 180 mil tulunda [214] olup garptan şarka akan Ramber nehri hakkında cüzi malumat verdi ve şimdi Mr. Sterling sey ve himmeti sayesinde Afrika'nın ortasından şarktan garba akan ve Misisipi nehri sularından daha bol ve ancak Amazon nehri sularından az olup Bahr-i Atlas'a akan ve 2800 tulu olan Kongo nehri hakkında hayli malumat kesp olunmuştur.

Sabıka Kongo nehrinin ağzından yukarı ancak 100 mil mesafeye dek gemi ile gidilip orada bir cendereye tesadüf olunmuş idi ve hiçbir sefine o cendereden öteye geçmeye muktedir oalamamış idi o cendereden ötede vaki olan şeyler hakkında asla malumat yok idi ve Kongro nehri esrarını âleme aşikâr etmek şerefi Mr. Stenli'ye mahfuz olunmuş idi. Mr. Stenli Amerika'nın *New York Herald* nam gazetesinin muhbirlerinden olup Afrika'ya ilk seyahati ve doktor Li Wingston'u bulması ile büyük nam kazanmış idi. 1874'te *New York Herald* ve London Daily Telegraph gazetelerinin imtiyaz sahipleri ikinci defa olarak keşfiyât için Mr. Stenli'ni Afrika'ya gönderdiler. Mr. Stenli bu ikinci seyahati 1874 senesi teşrinisani ayında Zengibar'dan başlayıp 1877 senesi ağustos ayında Kongo nehrinin ağzına yetişerek seyahatini tekmil etti. Bu iki sene ve

dokuz ay zarfında Mr. Stenli Afrika'da keşfiyât icra eden sair seyyahların gidebildikleri yerlerden daha uzak gitti. Onlardan ziyade tehlikelere uğradı.

Mabadı var.

Tercüme

Elsene

Yeni bir hesaba nazaran 90 milyon kadar ahali İngilizce, 55 milyon kadar Almanca, 50 milyon kadar İspanyolca, 45 milyon dahi Fransızca tekellüm eder.

Kordon Paşa'nın memuriyeti

Hidiv-i Mısır tarafından Mısır-ı ulyaya veli tayin olunan Kordon Paşa yakınlarda İngiltere'ye dört kıta ufak vapur ısmarlamıştır ve bu vapurlar Albert Niyanze nam büyük gölü bu göle akan nehirleri keşfetmeye kullanacaklar. Mezkur göl Nil'in büyük membalarından biridir. Yukarıda zikri geçen vapurlar her bir parçası ancak yedi kıyye ağır olan ufak parçala taksim olunacaktır. Yerliler sırtları ile bu parçaları gölün sahiline kadar götürecekler ve orada parçalar yekdiğerine rapt olunarak vapurları tekil edeceklerdir.

Mitolojiden Müstahrec Danaidler

Milattan 1752 sene mukaddem olarak esatirden Mısırlı Danaus'un elli adet kızlarıdır. Kocalarını öldürmüş oldukları cihetle Tataristan'a tart edilmişler ve orada dipsiz bir fiçiya daimi suretle su doldurmakla mahkum olmuşlar imiş.

Santor ve Serberos

Nısf-ı insan ve nısf-ı diğeri hayvan şeklinde [s215] mahluk muhayyele Santor dedikleri gibi Serberos dahi cehennem köpeğine derler.

Bazılık

Ejder muhayyel olup bu hayvanın tesir-i nazarından kertenkele telef olurmuş.

Sfenks

Köpek vücutlu kadın başlı arslan pençeli kartal kanatlı kuyruğu mızraklı canavar olup vaktiyle Yunanistan'da Teb şehri civarında sakin olur ve gelip geçenlerden sorduğu bilmeceyi bilemeyenleri yutar imiş.

Hükema-yı Yunan denilen Yunan-ı kadim hükema yani filozoflarının en meşhur ve marufları

Bunların en meşhuru Aristoteles'dir ki mumaileyhin hikmet-amiz, dkkat-engiz pek çok asar ile taba muvafık pek çok sözleri var idi. Hükema-yı mezbura ikinci derecede peyrev olacak hükema-yı Yunan Aristopos ve Teofrasto ve Sokrat nam filozoflardır. Şu hükemanın birkaç sözlerini gelecek *Bahariyye-i Edebiyat*'a derç edeceğiz.

İcadiye

Vaniköyü'nün arkasındaki dağın zirvesinde bir mevki-i dilgüşadır. İcadiye tesmiye olunuşu vaktiyle orada mevcut bulunup Kırım muharebesi senesi muhterik olan kasrı hümayunun inşası sebebiyle olsa gerektir.

Hikmet-i tabiiyeden mabad

ve mesamat-ı mezkura daima hava veyahut diğer bir gaz ile memludur. Bir miktar şeker suda hallolurken suyun yüzüne çıkan habâblar şekerin mesamatında müterakim havadan hasıl olur.

Teharrük: Teharrük hassası her tasavvuratla olursa olsun ecsâmın kuvvet tesmiye olunan sebab-i haricinin tesiriydi tebdil-i mekân eylemelerinden ibarettir.

Ecsamın bir mekândan mekânı ahire intikali keyfiyetine hareket ve hareketin eserine sürat tesmiye olunur ve işbu sürat dahi bir cismin müddet-i muayyene zarfında kat eylediği mesafeden ibaret olup müddet-i mezkura ekseriya saniye ile takdir kılınır. Sürat cihetiyle hareket iki nev olup birisi mütesaviye diğeri mütehavviledir. Hareket-i mütesaviye saatin akrep ve yelkovanında olduğu gibi bir cism-i müteharrikin müsavi zamanlarda müsavi mesafeler kat ederek hareketidir.

Hareket-i mütehavvile dahi üç nev olup evvelkisi hareket-i mütezaidül-sürattir ki ecsâm-ı sakıtada olduğu gibi alet-tesavi tezayüt eder. İkincisi hareket-i mütenakısüs-sürattir ki [] olunan ecsâm misli sürat bir nispette tenakus eyler. Üçüncüsü dahi hareket-i muhtelifüs-sürattir ki yelken gemisinin hareketi gibi sürat-i ihtilaf üzere teyazüt ve tenakus eder.

Atalet: İşbum hassa bir cismin esbab-ı hariciye tesirinden salim oldukça hâl-i [s216] aslisinde kalmaya yani sakin ise daima sükûnete ve müteharrik ise ilelebet harekete sey ve meylidir.

Filvaki kendi hâline terk olunan ecsâm mevaniden salim oldukça müteharrik ise hareketini ve sakin sükûnetini terk edemez. İlm-i caraskalın esası işte bu bahis üzerine mebnidir.

İncizap: Kaffe-i ecsâm-ı atiyüz-zikir iki kanun mucibince yekdiğerini cazip ve birbirine takarrübe maildir.

Evvela ecsâm kendi kemiyet-i cevheriyeleri nispetiyle yekdiğerini cezbeder.

Saniyen her cisim ebadın murabba-yı nispetinde birbirini caziptir. Şöyle ki bir cismin cism-i ahir üzerine 1 farz olunduğu hâlde cevher 2 kat artsa tesiri dahi 2 kat ve 3 kat artsa 3 olup cismeyn-i mezkurunun nispeti buudiyeleri yani aralarında bulunan uzaklık

Mabadı var.

Caraskaldan mabad

Muvazenet-i ecsâm

Cism-i sakilin sathına mukabil veya mümas olan seth-i ufkinin kısmına kaide-i sıklet tesmiye olunur. Herhangi bir cismin merkez-i sıkletinden mürur eden hatt-ı şakulü kaide-i sıkletten mürur ederse ise sükut etmeyip yani muvazenede kalıp haricinden mürur eylediği takdirde sükut eder. Zira bir cismin mecmu-ı aksamının sıkleti merkez-i sıklette müctemi olarak merkez-i sıklet kaidesinin dahilinde olduğu surette cismin mecmu-ı sıkleti kaidesini müstenit ve her cism-i sekil ve müteharrik sıkletiyle sakıt olduğundan cism-i mezkur istinadı sebebiyle skut etmez ve bilakis merkez-i sıklet

kaidesinin haricinde olsa cism-i mezburun mecmu-ı sikleti kaide ile müstenit olamamakla sükût eder.

Minare vesair ebniye-i mürtefianın kaim olup adem-i sükutları kaide-i sıklıkları müttesi olarak reslerinden kaidelerine nazil olan hatt-ı şakulü kaide-i mezkurenin vafir mesafe dahillerinden bulunmasından naşidir.

İnsan ve bazı hayvanatın iki ayak üzerinde kaim olması hatt-ı şakulü iki ayaklarının dahilinde vukuundan neşet edip insanın cism-i mesela sağ tarafa meyil ettik de hatt-ı şakulü bi-istikamet [] getirmek için derhal sol tarafa el ve ayak ve başını eğiltir.

İp üzerinde oynayan cambazlar bir tarafa düşeceklerini hissettikleri gibi ellerinden bulunan teraziyi taraf-ı mukabile uzatmaları dahi muvazenet istihsaline mebnidir.

Ecsam-ı sakıta

Bir cism-i müteharrikin bir zamanı muayyen tarafında kat eylediği mesafeye

Mabadı var.

Gelecek cüz-i Bahariyye-i Edebiyat'ta şarivariye dair bir hayli mübahasat olunacağı şimdiden ihtar olunur.

[S217] İlm-i heyetten mabad

Mıntikatül-buruc sabit olmayıp hatt-ı istiva ile tekâtu eylediği itidal noktaları şarktan garba beher sene 20 dakika 25 saniye miktarı takaddüm ve işbu süver-i kevâkib dahi o miktar tebdil-i mevaki etmektedir. İşbu takaddüm-i itidalin 72 senede bir derece hesabıyla 2156 senede 30 derece yahut bir burç olduğundan burçların isim ve mevki tayin olduğu tarihte nokta-yı itidal-i rebii haml burcu muhazatında iken şimdilerle hut burcundadır.

Güneş

Âlem-i şemsin merkezi olan güneş bir cism-i münir olup arzdan takriben 1 milyon 407 bin kat daha büyüktür. Kurs-i kamerde bulunduğu gibi seth-i şemste dahi görülen bazı lekeler daima tebdil-i mekân ile takriben günde bir kere mahall-i sabıkına rücu eylediğinden güneş müddet-i mezkûre zarfında bir kere mihveri üzerine devir eylediği

istidlal olunur. Güneş havlında bulunan seyyarat ile beraber fezada fevkal-gaye bir süratle deveran eylediği nice asara muhtaç olan hesap ve tecarüb-i adide ile sabittir. Buruc-i şimaliden çasi ala rekebetiye nam burçta vaki kevâkib ziyalarının derece-i mahsusede terakkisi medar-ı şemsin istikametini irâe eyler.

Seyyarat

Seyyarat ecsâm-ı kesife ve meziadan olup güneşten aks-ı ziya eylediklerinden parlak görünüyorlar. Birisi kendi mihverleri üzerine ve diğeri güneşin etrafında şarktan garba olmak üzere bunların iki hareketleri vardır. Kudema-yı ehl-i heyet yalnız altı adet seyyarat tanır idiseler de şimdi bunların adedi takriben 100'e iblağ olunmuştur. Seyyarat-ı meşhurenin güneşten buud ve arza nispetle cesametleri ve müddet-i devr-i yevmi ve senevileri zirdeki cetvelde gösterilmiştir.

Seyyarat	Güneşten buudları	Hacimleri	Devr-i bumileri		Devr-i senevileri		
			Dakika	Saat	sene	Yevm	Saat
Utarit	150.000.000	$\frac{1}{17}$	24	5		88	
Zühre	270.000.000	$\frac{9}{10}$	23	21		224	17
Arz	350.000.000	1	94			365	6
Merih	580.000.000	$\frac{1}{7}$	24	29	1	222	
Müşteri	1.980.000.000	1470	9	56	66	315	
Zühal	3.640.000.000	877	10	16	29	166	
Uranüs	7.310.000.000	77	Meçhul		84	7	
Neptün	1.330.000.000	152			166		

[s218] Seyyaratın güneşten takribi olarak ebad-ı mütenasibeleri atiyüz-zikir tarikle istihraç olunur. Şöyle ki evvela sıfır ve saniyen üç adedi ve salisen bunun zaafı ve sonra dahi daima aded-i ahir mafevkinde bulunan adetin zaafı olmak üzere 96482412630 rakamları badet-tahrir hariçten her birine dört zam olunarak istihsal kılınan adad-ı atiyeye seyyaratın merkezi âleminden nispet-i buudiyeleri irâe eder.

100 52 28 16 10 7

Utarit, Zühre, arz, Merih, Müşteri, Zühal

yani arzın güneşten buudi vahit farz olunca Utarit'in budi 4 ve Zühre'nin 7 ve Merih'in 6 ve 1 ve Müşteri'nin 52 ve Zühal'in 100 olmuş olur. Merih ile Müşteri'nin arasında kain 28 rakamı hizasında mutlaka kevkep mevcut olduğunu işbu hesabı bulan kepler nam hekim bundan 250 sene evvel haber vermiş ve o tarihte takriben bir asırdan beri icat olunmuş olan keskin âlât-ı resediye mevcut olmadığından meram hasıl olamamıştı. İşte 70 seneden beri Merih ile Müşteri'nin arasında rüyetleri âlât-ı resediye ianesiyle muhtaç 90 kadar seyyarat-ı sagire keşif olunarak mezkur 28 rakamının hizası doldurulmuştur.

Bazı hükemanın kavline göre işbu seyyarat-ı sagire o havalide bulunup bazı arızaya mebni paralanmış olan bir kevkep-i cesimin ecza-yı müteşettitesindedir. Kezalik Uranüs ve Neptün mutakaddiminin malumu olmayıp Uranüs bundan 85 ve Neptün 25 sene mukaddem keşif olunmuştur.

Merih ile Uranüs'ten maada cümle seyyaratın şekli arza müşabih yani hatt-ı istiva kısımları şişkince ve kutupları basıktır. Seyyaratın medarları mütevazı olmayıp birbirinin sathına az çok maildir. Zühre ile Müşteri seyyaratın en lamiidir. Bunlara sadeyn tesmiye kılınır. Zühal'in bir halkası olup etrafın on saat zarfında bir kere devreder. İşbu halkaya hatem-i Zühal tesmiye olunur. Kalınlığı kutr-ı Zühal'in sülüsü miktarıdır. Ecram-ı semaviyenin ebad-ı muhtelifede vuku ve hareketleriyle kendi medarlarından adem-i huruçları kâinatta mevcut olan cazibe-i umumiyenin tesiriyledir. Seyyaratın havl-i şemste resim eylediği devair tammül-istidare olmayıp kat-ı nakıs şeklinde ve güneş dahi nokta-yı ihtiraklardan birisindedir. Bu sebepten kevâkib-i mezkur güneşe bazen yakın ve bazen uzak olurlar.

Mabadı var.

İhtar

Bundan mukaddem neşir olunan *Bahariyye-i Edebiyat*'ın 192. sayfasında münderiç burçlardan haml, sur, cevza yani mart, nisan, mayıs ayları mevsim-i bahar ve seratan, eset, sümbüle ki haziran, temmuz, ağustos ayları dahi yaz ve mizan, akrep, kavs yani eylül, teşrinievvel ve teşrinisani dahi gür ve cudey, delv, hut ki kânunuevvel,

kânunusani, şubat dahi mevsim-i kışa müsadif olurlar olduğu layıkıyla yazılmamış olduğundan bil-ihtar tahrir etmeye mecbur olduk. İhtar ve teshi *Bahariyye-i Edebiyat*'ın bundan [s219] mukaddem ki cüzünün 192. sayfasında delv burcu mestur burçlardan hut burcu yerinde ve delv burcu yerinde hut burcu olacaktır.

***Bahariyye-i Edebiyat*'ın ikinci cüzünden mabad**

Çin tarihinden aynen alınmıştır

İkinci bab Hita'nın yolları ve mülkünün devir ve hadeki ve duvarı ve milha-yı müttesila ve dideban-ı müteaddideleri beyanındadır.

Mülk-i Hita'nın diyar-ı İslam'dan üç yolu vardır. Canib-i berden biri Keşmir ve Hoten ve biri Moğolistan, Hoten ve Keşmir yolu abadandır. Adam adam üzerine suyu alefi vafirdir ama Moğolistan tarikinin 15 günlük mesafesi susuz ve alefsizdir ama her menzilde adam boyu miktarı kazsalar su çıkar ve bazı mahallinde bir zira miktarı kazıldık da su çıkar ama Moğol yani Çağatay yolu vasi ve latif yoldur. Emir Timur o yoldan gitmeye kast ve azimet edip her menzilde bir kale yapmaya emir ve her kalede bin adam tayin etmiş ki ziraat edip galle cem edeler ta ki asker o yolda darlık görmeyeler. Bu mabeynde ecel erişti tahassür edip der idi ki hayıf hezar hayıf ki Hatay ve Uygur ve Kalmak ve Tibet gibi küffarı koyup memalik-i İslam kılıç çektim diye hasretle can verdi.

Mesnevi

Anke âlem dad derze rengin
İn zaman şod tutiya ru-ye zemin
Anke ber çarh-ı felek hunriz bud
Geşt der hâk-i lehed naçiz bud

Ve kenar-ı Ceyhun'dan serhad-ı Hita'ya varınca üç aylık yol ve her gün bir menzildir. Ta Derbend-i Selcuye varınca. O derbentte bir kale-i hasin yapmışlardır ki gayet de mazbut ve metin ve bu kalenin dışarında çepçura bir azim hendek kesip badehu bir duvar üstüvar çekip baru etmişlerdir. Bir nice aylık yol devr-i vilayet-i Hita'dan baru çekip her şehir ve hisarın iptida-yı menzili ondan olup ve müteaddit didebanlar için kuh ve sahrada bülent ve pest [] olmak için miller vazi olunmuştur. İptidası ondandır

ki didebanlar o miller üzerinde oturup her taraftan düşmanı gözleyip gündüzde olur ise duhan, gecede olur ise ateş ile miller üzerinde bir aylık düşman haberin bir günde yetiştirip ve düşmanın hangi kavimden olduğunu da bilirler ve alametleri odur ki maşrik tarafından ise bir ateş yakarlar ve eğer şimal tarafından ise iki ateş yakarlar ve eğer cenuptan ise üç ateş yakarlar canib-i mağripten ise dört ateş yakarlar ve didebanların kut-ı layemutu mah be mah padişahları canibinden verilip ve keyfiyeti hâl-ı didebanları ehl-i zindan ahvalinden beyan olunur ve gece ve gündüzde millerin nöbet ile haraset olunur ve ceresler asılıp muttasıl çalarlar ve o millerin merdivenleri ipten olmakla düşman geldik de yukarıya çekerler. Suları ve yiyecekleri yanlarındadır ve alet-i harpleri taş ve tüfek o kadardır ve tüfek ile kurşun yerine uçlarından dört parmak [s220] ile su verilmiş polat peykanlı oklar atarlar. Mesela mezkur oklar eğer file, ineğe kadar isabet etse helak eder ve o vilayet halkının küçüğü ve büyüğü barut imal etmeyi bilip ateşbazlık o diyarda tamam olmuştur. Nice yüz binler ile halk cümlesi top ve tüfek atmak bilirler.

Mabadı var.

Arılara dair biraz malumat

Arı, insan için faydalı bir hayvandır. Bunlar usul ve kaide tahtında yaşarlar. İşleri de hünerlidir. Kendileri dahi pek çalışkandırlar. Arıların ayrı ayrı cemiyetleri vardır. Her cemiyetin arıları takım takımdır. Her cemiyetin bir başı vardır. Bu arı diğerlerinden büyük ve dişidir. Bu baş olan arının maiyetinde birçok erkek arılar ve bir takımda işçi arılar var. İşçi olan arılar baş olan arının emrine itaat ederler. Yeni doğmuş arılar () bal kovanı () çoğaldığı anda içlerinden birtakımı ayrılıp başka bir cemiyet teşkil ederler.

Bu yeni cemiyet arılarının işçileri sahraya çıkıp cemiyetleri için yiyecek ararlar. Bunlardan bazıları petek bölmelerini kaviletmek üzere yapılmakla uğraşıp gayet ustalıklı gömecek deliklerini mum ile yaparlar. Bu mumu dahi arılar çiçek tozunu arka ayaklarıyla taşıyıp evvela yutarlar ve sonra yumuşak bir hâle koyup dışarı çıkararak yaparlar. Erkek arıların delikleri işçi arılarından büyük olduğu gibi baş arıların delikleri dahi bunların hepsinden büyük ve güzeldir. Gömecek deliklerini arılar kendi yumurtalarını koymak ve bütün sürünün nafakasını saklamak için yapmışlardır. Arılar bazı çiçeklerin üzerini emip yutarlar. Sonra bu üzü gelip gömecek deliklerine dökerler. İşte bal dedikleri bu döktükleri çiçek özündedir. Arıların her günlük yiyecekleri bal

meydanında olup kış için saklamış oldukları bala dokunmamak üzere üzerini mum ile örterler.

Çok defa hizmet üzerinde bulunan arkadaşlarını işten geri bırakmamak için bunların yiyecekleri balı, diğer arkadaşları ağızlarına alıp iş başına getirirler. Arılar beyinde bazı gere kavga vuku bulur. Bunlar kavgalarında birbirine sarılıp biri diğerine iğnesini sokmaya çalışır. Lakin hışmının canını yakmak için soktuğu iğne kendisini hayatına lazım olan azadan biri olmakla iğnesini soktuğu anda kendisi dahi ölür.

İpek böceği

Bu böcek iptida Asya kıtasında zuhur etti. Bunun yeni zuhur ettiği vakitlerde ipeğini satın almak için ağırlığı kadar altın verirler idi. İstanbul'un fethinden evvel Justiyân nam kral Hindistan'a mahsus adamlar gönderip bunlar ipek böceğinin ne yolda beslendiğini öğrendiler ve tohumunu gizlice Avrupa'ya kaçırdılar. İşte o vakitten beri ipek böceği dünyanın her tarafına [s221] yayıldı. İpek böceğinin nafakası tut yaprağıdır. Bu yapraktan kendilerine günde birkaç defa verirler ve taze yaprak verildikçe eskiden kalmış olan yaprakları toplarlar. Bu böcek büyüyünceye kadar birkaç kere uykuya yatar ve derisini dört defa değiştirir. Dördüncü defa deri değiştirmesinde bulunduğu yerin etrafına ağaç dalları koyarlar. Bu böcek bu dalların üzerine çıkar ve birkaç gün zarfında koza bağlar. İçinde böcek bulunan işbu kozadan ipek çıkarmak istenildiği hâlde atıp böcek kozayı sıcak su içine olduktan sonra ipeği çekerler. Tohum alınacak kozaya dokunulmaz bu koza on beş kadar hâliyle kaldıktan sonra içindeki böcek kelebek şeklinde olarak dışarı çıkar ve tohum döker. Bu tohumları ertesi sene tekrar böcek çıkarmak için serin bir mahalde saklamak lazım gelir.

İlm-i sıhhat-ı bedenden mabad

Sirke izafe olunup istimal olunmak ve sirkeli salatalar istimali hızf-ı sıhhate medar vafi ve kafidir meğer ki şiddetli öksürükte ve sirke dokunur bazı mizaçta ola. O surette sirkeyi yalnız koklamak ve çehreye sürmek ile iktifa olunur. Ekl olunmağa salih olan taamlar hazmı seri ve mideye yük ve sıklet olmayacak kidalardan ibaret olmanın ez cümle pirinç ve freng arpasından mamul çorba ve piliç ve tavuk etleri ve alakıyun etinden yapılmış söğüş ve kebab emsali ve sebzevattan deme hiddet ve hararet ve

yerici patlıcan va lahanadan maada kabak ve meciye ve bamiye ve taze fasulye ve razyane filizleri ve semizotu emsali latifülhazm ve hafif taamlar istimal oluna. Mutedilülmiktar pilav ve zerde istimalinin dahi zararı yoktur meğer ki fena yağ ile pişmiş ola. Kezalik humr ve arak ve rum vesair ervah-ı harre ve hadde ve afyon emsali mükeffiyat istimalinden dahi hazar lazımdır zira bunlar demi ihtirak edip safraya hiddet ve ihtiraka istidat verir. Ancak bazı baharlı çiçeklerin ve otların mukatter suları ve yağları miktar-ı mutemeddia istimali gerek kablelvuku-ı hıfz-ı sıhhat ve gerek badelvuku-ı def-i illet zımnında tecrübe olunup menafi-i kesiresi müşahede olmuştur, ez cümle nane istimalinin nefi

Mabadı var.

Kolektif şirketi yani şirket-i bilmunan veyahut şirket-i müşatere kontratosu suretinin şeraitnamesinden mabad

Hamisen

Şirket-i merkumanın beher altı ayda ve hiç olmazsa senede bir defa kaffe-i muamelat-ı seneviyesini yani mabuzat ve medfûatı ile mevcudatını şamil bir bilanço tanzim olunup şerikler tarafından tasdik ve imza eyledikten sonra hıfz olunacaktır.

Sadisen

[s222] Şirket-i merkumanın müddeti işbu ... senesi iptidasından itibaren üç sene olacak ve inkiza-yı müddette kaffe-i muhasebat rüyet ile masarifat ve duyun-ı şirket tesviye ve ita olduktan sonra ne miktar tecaret zuhur eder ise tarafeyn mu münasafe bittevzi vaz ettikleri sermayeleriyle beraber ahz ve istifa edeceklerdir ve şirketin nahahtsil malubatı ve ma mevcudu kalır ise şerikan-ı merkuman meyanesinde taksim ve [] bedel-i mukarrerini diğeri ifayla birisi üzerine alacak ve şayet şirket-i merkuma bir gûne zarar eder ise kezalik münasafe iki erike ait olacaktır.

İşbu şirket kontratosu havi olduğu şerait-i mebsuta meriülicra olmak üzere birrıza tarafeynden kabul ve tasdik ile iki nüsha olarak bittanzim taati kılındı.

Komandit yani hissedarlık şirketi kontratosu

Falan -veyahut falan ve falan- bir komandit şirketini teşkil etmiş olduğundan şerait-i mukarrerin bervech-i ati beyanına ibtidar kılındı.

Evvela

Falan oğlu falan uka ahz ve itası için kendisi müdür olarak bu kere bir komandit Şirketini teşkil etmiştir.

Saniyen

Şirket-i merkumanın sermayesi beş yüz bin kuruştan ibaret olacak ve bunun elli bin kuruşu müdür-i merkum tarafından ve yüz elli bin falan ve yüz elli bin falan ve baki yüz elli bin kuruş dahi falan taraflarından vez olunacaktır.

Salisen

Şirket-i merkuma komandit sıfatıyla teşkil olunduğundan kaffe-i muamelat vakıasının suret-i tesviyesi ve hüsn-i cereyanı müdür-i merkum falana ait olup diğer öz nefer Şerik komandit olmaları hasebiyle umur-ı Şirkete asla müdahale etmeyeceklerdir.

Rabien

Şirket-i merkumanın merkezi Dersaadet ve unvanı yalnız falan Şirketi olacaktır.

Hamisen müdür-i merkum Şirketin beher sene kaffe-i muamelat vakıasını Şamil bir planı tanzim edip hissedarlara ita edecek ve ledelhacet Şirkete akçe lazım gelecek olur ise güzeştesiyle hissedarlardan biri ikraz edebilecektir.

Sadisen umur-ı Şirkete müteallik masarifat Şirkete ait olup müdür-i merkum masarif-i zatiyesi için Şehri z bin kuruş alacak ve nihayet muhasebede hesabına geçirecektir.

Şirketin nukut ve mal-ı mevcudundan zuhur edecek sarf-ı temettn yüzde farkı müdür-i merkuma ve yirmiŐeri öz nefer hissedara ait olarak sermayeleriyle beraber istifa edeceklerdir.

Sabien Şirket-i merkuma zarar eder ise [s223] nev-i Şirket icabunca hissedar bulunan falan ve falan Şirketin muamelat ve zararından nihayet vaz eyledikleri yüz elliŐer bin kuruş sermayelerine kadar mesul olup ondan başka hiçbir kne mesuliyetleri olmayacaktır.

İşbu kontoratu ahkamını ashab-ı imza birrıza kabul ve tasdik etmiş olmalarıyla dört nüsha olarak bittanzim her biri mümzi ve memhur birer nüshasını ahz ve mübadele etmişlerdir.

Şirket-i muvakkate

Tarif

Şirket-i muvakkate için kontrato olmayacak olsa bile nizamen mektuplar ve defterler ile isbatı mümkün ise de kontrrato tanzim olunmak istenir ise esasen vech-i ati üzere yazılmak iktiza eder.

Kontra sureti

Zirde ashab-ı imza falan oğlu falan ile falan oğlu falan tüccardan filan kimseden beher kilesi otuz kuruşa olmak ve yüz on beşer kuruştan lira vererek yemani tediye olunmak üzere şu kadar kil-i İstanbul kızılca hanta mubayaa ve iştiratmiş ve bedelini bir mah zarfında tediye olunmak üzere senet vermiş olduklarından hanta-ı mezkûre bey ve fûruht olundukta kar ve zararına münasafe müşterek olduğumuzu mübeyyin iki nüsha olarak işbu senet tanzim ve taati kılındı.

İstidaname

Derece-i evveli istidası

Addülalkap

Falan mahalde ... numaralı mağazada mukim manifatura tüccardan falan oğlu falanda mal esmanından veya cihet-i karzden basenet veya ba defter şu kadar kuruş alacağım olduğu ve vadesi mürur eylediği hâlde tediye etmemiş olmakla be tama meblağ-ı mezburun maa-faiz ve mesarif-i merkumadan istihsalı zımında keyfiyetin mahkeme-i ticarete havale buyrulmasını niyaz ederim o bapta

Mahall-i imza

Falan mahalde falan numaralı odada mukim manifaturacı falan oğlu falan

İstinaf istidası

Manifatura tüccardan falan mahalde mukim falan oğlu falanda esmanından ba senet matlubum olan şu kadar kuruşun tahsiline dair ticarete meclisine havale ile muhakememiz icra buyrulmuş ise de merkum falan deynini tediye ettiğini iddia ile bu

bapta ispat-ı müddeâsına derece-i kafide olacak bir güne senet ve evrak-ı mevsvuka irae edememiş, yalnız defterlerinin kaydı üzerine âcizanemin hükmü iptal olunmuş ve o bapta ita olunan fi ... tarihli ve numaralı ilam-i çakerlerine tebliğ edilmiş [s224] olduğundan ve dava-yı istinaftan haksız çıkar isem masarif ve zarar ve ziyânını ibkâ edeceğime dair lazım gelen kefalet senedi merbuten takdim kılındığından keyfiyetin müstenifün-aleyhe tebliği ve usulü üzere istinaf bil-muhakeme rüyet ve tetkiki ile ilam-ı mezkûr hükmünün feshi ve faiz ve masarif hakkımın istihsali zımında arzuhâl-ı çakeranemin divan-ı istinafına havale buyrulması niyazına mübâderet kılındı o bapta.

İmza

Kezalik

Bir numaralı cüzün ilm-i hesap kısmından mabad

İlm-i hesapta amal-i erbaa namıyla cem, tarh, darp, taksim kaideleri var ise bunlar cümlece malum olduğundan tezkirinden sarf-ı nazar olundu.

Küsurat beyanındadır.

Kesir: vahit farz olunan cümlelerin müsavi kısımlarından bir veyahut birkaç kısmına denir. Vahit farz olunan cümlelerin müsavi kısımlarını işar edilen adede mahreç ve kısım-ı matlubu ifade eden adede suret ıtlak olunur ve bir kesir yazılmak murat olduğunda evvela sureti bit-tahrir zirine bir hatt-ı müstakim resim olunarak altına dahi mahreci yazılır. Mesela sekiz dilimden ibaret olan bir portakalın iki veyahut üç dilimine ol portakalın kesri denir ve bu portakalın dilimlerini işar eden sekiz adedine mahreç ve matlup olan dilimi ifade eden iki veyahut üç adedine suret tesmiye olunarak bu vecihle tahrir olunur.

Mesela $\frac{3}{8}$ veyahut $\frac{2}{4}$ gibi

Küsurat adiyeye hakkında istimal olunan bazı lazımlar

Bir kesrin yalnız sureti diğer bir adet ile darp olursa kesr-i mezkûrun kıymeti büyülür ve eğer taksim olsa kıymeti küçülür.

Misal $\frac{3}{4}$ sureti hariçten üç adet ile darp olursa $\frac{9}{3}$ kıymeti büyülür

Mabadi sonra

Şarivari - Eğlence kısmı - Hikemiyat

Hikmet: İki kişi bir yerde oturur iken birisi esnese derhâl esnemek ötekine dahi sirayet ediyor bu neden?

Cevap: Efendim, malum ya, havada olan kuvve-i seyyale

İtiraz: Pardon, pardon, seyyale ağızdan akan suya derler. Hatta avam tahrif edip salya derler.

Cevap: Af buyurursanız her şey ki kendisinde cereyan yani akmak hassası vardır ona seyyal derler. İşte havada dahi şiddet-i cereyan olduğundan esnemeyi [s225] derhâl esneyen ağızından kapıp yanındakinin ağızına tıkar ve esnetir.

Okuyanlar tarafından el şakırtısı isterim.

Hikmet: acaba insanın başı dönüyor da gödeşi ne için dönmüyor?

Cevap: Sahihen böyledir. Bazı etibba baş dönmesine kendide beraber dönmeden başka ilaç yoktur diyorlar.

Hikmet: Adam durduğu yerde gülerse ne derler?

Cevap: Deli derler.

İtiraz: E, ne için hükema insanı Zahhak-ı bittabi diye tarif ediyorlar?

Cevap: orasını hükemadan sual edek. Hepsine ben cevap verecek değilim ya.

Sual: Ruzname-i Ceride-i Havadis sahip imtiyazı Çurchil geçenlerde vefat etmişti. Ceride ise, hâla Çurchil imzasıyla çıkıyor. Bu nasıl caizdir.

Lahika

Edebiyatı risalemizin en ahirine koyup da hikemiyatı en evvele, yazışımıza tariz olunmasın. Zira hikmet büyük şey olduğundan şanına itina olmak üzere en başa derç eyledik.

Şarivariden

Bir varakaya cevap

Geçen akşam Tiyatro-yı Osmaniye gitmiş idim. Mutlak eğlenmişsinizdir, çünkü mezkûr tiyatronun bu sene aşırı ilerlediğini etraftan eşimiş idim. Biz de aynı sizin gibi olduk. Hatta ben bile acaba deniz tarafına mı yoksa kara tarafına mı ilerlemiş diye bir hayli ölçtüm biçtim. Ama tiyatroyu yine eski yerinde buldum. Kim bilir biz bu kadar merak ettiğimiz hâlde sahibi ne kadar merak eylemiştir. Vakıa oyuncular biraz ziyadelenmiş. Aman af edin yeni bir telaffuz ustası veyahut hocası tutmuşlar gördünüz mü? Lakin şeylerce sene-i sabıktan fazla bir şey göremedim. Sair hâla perdeleri bile o eski ve soğuk perdelerdir. Onun sıcağı da var ama. Galiba siz neva perdesine tesadüf etmiş olmuştunuzdur. Meğer o gece de Leyla ve Mecnun oyunu imiş. Ben bu oyunu hiç görmemiş idim. Eğer bileydim ta üst kata çıkardım. O kadar tesir etti ve o kadar halk ağladılar ki localardan akan göz yaşından aşağıda oturanlar şemsiye açmağa mecbur oldular. Ben ise, havanın açıklığına aldanıp şemsiye ve sako almadığımdan duramadım, kaçtım. Bilmem sonu nasıl oldu.

Güllü Agop Efendi'nin kendi kendine mülâhaza ve teessüfü

Efsus ki tiyatro-yı Osmaninin asr-ı medeniyete mutabık surette her türlü tarik ve ilerlemesi için edilen fedakarlığa aykırı mükafat gösterilmek de olduğu vasl-kûşi teessüf olmaktadır.

[s226] Etraftan el çarpmaları

Birazcık duygusu olanlara gayr-ı hafidir ki her şeyin başlangıcı tesadüf eyleyeceği mebda-ı müşkülâtları münasebetiyle elbet biraz noksandan hali olmayacağı nasıl ki meydanda ise, işbu noksanların [] ve müşkülâtı ber tarik edilmesi yine vatanını seven erbab-ı hamiyetin borcu olduğunu hiçbir yürek yoktur ki tasdik etmesin.

Şiddetle baston takırtıları ve ayak patırtıları

İstanbul ise, dünyanın birinci müfekkisi olduğu hâlde henüz buralarda ilerlemenin birinci mebdası olan usul-ı ittihadın vücuda gelmeyişinde aşırı teessüf olunmaktadır.

Etraftan sıkı ışıklar

Latife değil ama bizim ahamız sahîh pek acayıptır. Adamla böyle eğleniyorlar. Kimi denize doğru ilerlemiştir. Yok kimi karaya düşmüştür. Hakikaten teessüf olunur. Bereket versin birkaç Bülent-himmete ki cebr-i mâfata kıyam ediyorlar.

Bazı mudhik hikâyat

Mudhik: Birisi beygirini İstanbul'dan Üsküdar'a geçirmek üzere bir mauneye koyup kendisi de hayvanın üstüne biner. Maunciler canım, kayığın kışında rahat rahat oturmayıp da beygire binmeklik manası nedir diye sual eylediklerinde bir ayak o Üsküdar'a varayım diye bindim. Siz de küreğinizi çekmeye bakın cevabını verir.

Mudhik: Kemal-i hisset ve denaet ile meşhur olan Pinti Hamit bir gün hasta olup kendine mualece etmek için bir tabip celbeder. Tabip geldik de hastanın hastalığını bildiğinden peşin kendine kırk kuruş verilir ise, bakar iyi ederim diye cevap verir. Pinti dahi yarın gel sana cevap vereyim der. Tabip gittikten sonra mahalle imamını çağırıp ben vefat eder isem kaç kuruşa kaldırırsın diye sual eyler. İmam dahi otuz kuruş ile kaldırıyorum dedik de Pinti Hamit bu hesapça ölmek tabibe baktırmaktan karlı oluyor diyerek tabip ertesi gün geldikte huzurundan tart eder.

Mudhik: iki süpürgeci birbirleriyle ticaretlerine dair muhavere ve mücadelede tutuşup birisi ben bu süpürgeleri senden ucuz verir ve çok satarım demekle beriki kızıp ben şu süpürgecinin telini ve sapını çaldığımdan elbette ucuz satarım. Sen kendinden yapıyorsun nasıl benden ucuz verebilirsin dedik de diğeri hay şaşkın hay, ben teknil yapılmış meydana gelmiş süpürgeleri çalıyorum diye cevap verir.

Mudhik: Bir pekmezci Musa namında refiki ile sattığı pekmeze küll-i yevm su karıştırdığı ve müşterilerden bu pekmez sulu diyenlere haşa kör olayım su koydu musa diye inandırmak da imiş.

[s227] Mudhik: Mübalağa şiardan Keyhanlı biriyle bir İstanbullu esna-yı musahabette bizim İstanbul'daki Ayasofya ve Süleymaniye cami-i şerifleri gibi sizde de var mıdır dedik de bizde bin tanesi vardır deyince âlâ deyip Mahmut Paşa ve Yeni Hamam gibi hamalarımıza ne dersiniz deyince hamam inşası fil-asıl bizden alınmış şeydir ve Keyhan'da böyle iki bin hamam vardır dedik de İstanbul gibi şehir-i azimde yalnız pezevenk olarak iki bin adam geçinir deyince müsabakat arzusuyla Keyhan ahalisi külliyen pezevenktir demiş.

Mudhik: Bir zat zürefadan mahbup ve sarışın bir zata gel benim sarı yârim deyince efendimizin sarı mahbup mensubumuz Mehmet kulunuzdur, harem-i âliniz büyük dereniz, bendeniz bey oğlunuzum demiş.

Mudhik: Muharrem'de bir ihtiyar hatun Arap halayık ile bir sabah tarhana çorbası pişirirler iken kapı önüne ilahiciler gelip ilahiye tekmil eyledikten sonra aş berekatı kızgan yardımı pirinçten, bakladan, fasulye, tarhanadan, bulgurdan ihsan edek dedik de hatun halayığına meraklandım artık yiyemem. Al şu çorbayı ilahicilere ver deyince o dahi pişmiş sıcak çorbayı alıp sokak kapısını ilahicilerin ise, cümlesi ima olduklarından şunu alın demesinde dedeler dahısından teferrüs edip nedir o Fatma Kadın dediklerinde tarhana demesine tarhana torbası omuzunda bulunan ileri gelip ve torbayı açıp halayık çorbayı döktük de imalını torbaya sokup mevcut bulunan kuru tarhanaların mülevves olduğunu anlayınca eski hayratlara sıçtık Fatma Kadın demiştir.

Mudhik: Dağlının birisi bir köylü ile arkadaş olarak yemiş yemek üzere bir bahçeye girip birer incir ağacının üzerine çıkarlar. Meğer ki dağlının çıktığı ağaca bir asma kapağı sarılmış olmakla merkum bunları incir sanıp yemeye başlar ve beriki arkadaş ben elli kadar incir yedim sen kaç tane yiye bildin diye sual eyledik de nasıl kaç tane bu yenir yutuluyor şey olmadığından bin bela ile ancak bir adedini yiye bildim demiş.

Mudhik: Talebe-i ulumdan biri sahaf çarşısına varıp zürefa-yı sahafinden birine siz de Sahih-i Müslim var mıdır diyerek alacağı kitabı sual etmiş. Sahaf latifeci bir adam olduğundan efendi, ben kırk yıldır bu çarşıdayım bunda bir sahih Müslüm görmedim, yoktur diye sahafların insafsızlığını ima ile beraber talebeye güzel bir nükteli cevap verir.

Mudhik: Meşhur Kaptan Paşa çıplaklıklarından birine bir kış günü kar buram buram yağdığı sırada dayı sen üşümüyor musun diye sorduklarında soğuktan anam bile belleniyo ama ne halt edeyim ki bir kere soyunmuş bulundum demiştir.

[s228] Mudhik: Bir adam çocuğunu döğer ve her döğdüğünde besmele çekermiş. Bu hâli gören bir zat behey adam besmeleyi vaktinde çekmeliydin diyerek herifi elzem eylemiştir.

Mudhik: Ressamın biri güzel güzel çocuk resimleri yapmakta olduğu ve kendi çocukları çirkin çirkin yanı başında durup yaptığı resimlere bakmakta buldukları

sırada zevzek herifin biri gelip bir kere resimlere ve bir kere de çocuklara bakıp ressama yahu çocuk resimlerini böyle güzel güzel yaptığın hâlde kendi çocuklarını ne için çirkin yaptın diye sorduk da mumaileyh zarif tab bir adam olmakla onları gece yaptım diye cevap vermiştir.

Öteden beriden serlevhasıyla Yunan-ı kadim hükema ve filozoflarının birtakım efkâr-ı felsefiyeleri

Aristoteles demiştir ki ilim ve kemalin kökü acı ise de semeresi tatlıdır. Aristopos nam filozof gençlere nasihat makamında buncaleyin zahireler tedarik etmelidirler ki şayet batmak raddesine gelseler bile tedarik olunan zahireler onlar ile yüzebilmelidir der idi ve bu tedarikat ilim ve fazilettir. Teofrasto dedikleri filozof demiştir ki fena olan adamların başkalarının fenalıklarından sevindikleri kadar kendi iyiliklerinden sevinmezler.

Sokrat nam filozofa senin ile öbür adamlar beyninde ne farkın var diye sorulduk da cevap makamında umum nas yemek için yaşayıp Sokrat ise yaşamak için yer demiştir. Aristoteles âdet-i melufesi üzerine ahbap ve şakirdanına derdi ki kuvve-i basire ziyayı hava-yı nesimden aldığı gibi ruh-ı insanı dahi ziyayı dersten alır. Ulema ile cehâl beyninde ne fark vardır diye kendisine sual olunduk da cevap makamında diri olanların ölülerden farkı kadardır demiş. Dost dedikleri nedir diye sual olunduk da cevabında bir ruhtur ki iki vücutta bulunur demiş.

Bu hafta postasıyla vürut eden Avrupa edebiyat gazete ve risalelerinden mehuzdur.

Aynen tercüme

Mevadd-ı mütenevvia

Fransa'da 144 milyon dönüm arazi birçok ufak çiftliklere taksim olunmuştur. Bu çiftliklerden hiçbirinin vüsatı 32 dönümden ziyade değildir.

Amerika'nın şimal kıtasında vaki olup bundan ancak 23 sene evvel beyaz adamların iskan etmeye başlamış olduğu Montana eyaletinden 1839 senesinde ilk defa olarak 450 kile buğday ihraç edilmiştir.

Bu sene eyalet-i mezkurenin buğday mahsulü 40 milyon kileden ziyade olduğundan ihracatı pek çok olacaktır.

İngiltere'nin işçi takımı senede 300 milyon İngiliz lirası kazanırlar ve zan ve tahmin olduğuna göre bu meblağdan 15 milyon lira kolayca arttırabilirler ise de kaide-i tasarrufa riayet etmeyip meblağ-ı mezburu işrete sarf ederler.

[s229] İngiltere Bankası 1691'de 1 milyon 200 bin İngiliz lirası sermaye ile tesis olunmuştur. Bundan yüz sene akdem 1778'de mezkur bankla tarafından tedavüle çıkarılan tahvilatın kıymeti 7 milyon liraya baliğ olur idi. Şimdi ise 39 milyon liradan ziyadedir. Yüz sene zarfında mezkur bankada ihtiyat sandığında saklanılan altın 2 milyon liradan 21 milyon liraya baliğ olmuştur.

Tercüme

Rusya'da kürk

Rusya'da kürk gayet makbul ve kıymetlidir. Zira kışın orada şedit soğuk olur lakin acayıptır Rusya'da istimal olunan kürklerin ekser kısmı Londra'dan ve Amerika'dan gelir. Londra'da, Amerikan kürklerinin ahiz ve itası için senede iki defa panayır açılır. Rus tüccarlar mezkur panayırlara giderler ve orada satın aldıkları kürkleri Moskova'ya ve Petersburg'a getirirler. Tilki kürkleri mezkur şehirlerde çok pahalıdır. Tilki derisi sırt, boyun ve karın parçaları namıyla üç kısma taksim olunur. Karın parçası gayet kıymetlidir. Beyaz tilki tesmiye olunan tilkinin yalnız bir karın parçası 50 ruble kıymetinde imiş.

Tercüme

Tiyatro

Muharririn biri Amerika'da gazeteye derç ettirdiği bir bentte tiyatro hakkında atideki surette bahsetmiştir. Tiyatro oyunlarının büyük kısmı edep ve ahlaka mugayir olup küfür ve yeminlerle doludur ve oyuncuların münasebetsiz küt ve hareketleri seyircilerin şehevat-ı nefsaniesini tahrik eder. Tiyatro oyunları arasında zararsız oyunlar dahi vardır denilir. Lakin bu zararsız oyunları tefrik etmek güçtür. Her asırda arz ve edep tarikinden sapan çok adamlar ilk derslerini tiyatrodan almışlardır.

Tiyatro kerhanelerin, kumarhanelerin ve rezil bir ölümün bulunduğu yolun ağzında vakidir. Tiyatro oyunları gençleri müsrif ve sefih ederler ve onları geceleri geç vakte

kadar evlerinden dışarı kalarak vakitlerini boşa geçirmeye alıştırdılar. Bu hususta her ne söylersek bilmeyerek değil tecrübeyle öğrenmiş olarak söylüyor. On sene bir düzine tiyatroya gitmek fırsatını sanki hiçbir defa elden kaçırmadım her ne tiyatro oyunlarını ve şimdi Amerika'da bir hayat gerek erkek gerek kadın meşhur oyuncuların kaffesini görmüşüm. Lakin birkaç sene akdem Hristiyan gibi yaşamaya karar verdiğimden tiyatroya kendim gitmediğimden maada başkalarını dahi öyle muzır bir yere gitmekten sakındırmaya çalışırım. Ben tecrübe ile görüp anlamışım ki dindarlık muhaliftirler üzere yaşamak ve tiyatroya gitmek birbirine mütalaa şu efkârın aleyhinde bir efkârım var.

Tercüme

Elmas

Elmas cevher heyetine girmiş olan safi kömür maddesinden ibaret olup dünyada en [s230] sert bir maddedir. Başka cevahirin ekserisi gibi elmas dahi alelumum nehirlerin dibinde yahut göllerden sürülüp getirilen ve altın bulmak için araştırılan topraklar bulunur. Elmas dünyada müteaddit mahallerde bulunur ise de başlıca hatt-ı istiva ile yakında olan yerlerde bulunur.

Güneşin hararetinin şedit olduğu ve hayvanat ve nebatatın en güzel renkler ile müzeyyen buldukları yerlerde en büyük ve en parlak elmaslar toprakta bulunurlar. Elmas sair yerlerde bulunmazdan evvel Hindistan'da, Borneo'da, Sumatra'da ve Ural dağlarında bulunmuş idi 1728 tarihine kadar elması başlıca Bengal eyaletinden getirirler idi ve mezkur tarihinde bir Brezil madenleri keşif olundular lakin Brezil madenleri son senelerde çok kâr getirmediğinden o madenlerin çoğu kezalik Amerika eyaletlerinin çoğunda elmas bulunur. Lakin mezkur eyaletlerde bulunan elmasın hem miktarı hem kıymeti azdır. 1868'de cenup Afrika'dan büyük ve güzel elmaslar bulundu ve cefayı aramak için oraya çabucak binlerce adamlar gittiler. Bu elmaslar toprakta ve yerin sethinden takriben 60 kadem derinde bulunan bir nev yumuşak taşa bulunmuşlardır. Bu nev elmas beyaz, sarı, koyu, açık kırmızı ve açık sarı renklerdedirler. 1868'den 1876 senesine kadar cenup Afrika'da bulunan elmasların kıymeti takriben 17 milyon liralık cesim bir meblağa baliğ oldu. Elmas kıymeti cihetiyle yakuttan aşağı ise de pek muteber cevherdir. Zira gayet zor ve vüsatsız yerlerde bulunur.

Mikrofon yani hurda-şinev

Elektrik hevasından şu aralık meydana çıkarılan telefon ve fonograf gibi aletlerin ne derecelerde mucizkârane şeyler olduğu malumdur. Bu kere dahi gayet az olmasından dolayı kulağa vasıl olamayan sedaları işitmek için esası yine elektrik hevas üzerine mebni bulunan bir alet icat olunup ismine mikrofon yani hurda-şinev tesmiye olunmuştur. Bu alet bazı haşerati sagirenin seslerini işitmekle mahsus olduğu gibi sağır olan kulakları dahi açmaya pek çok yardım edecek imiş. Zira ekser sağır olan kulaklar mücerret alet-i samianın bozukluğundan dolayı sağır olmayıp kuvve-i samianın gayet azlığı ve zayıflığı dahi sağırlık hükmünü verdiğiinden kuvve-i basiresi az olan gözlere gözlük konulduğu gibi kuvve-i samiası az olan kulaklara dahi işbu mikrofon aleti istimal olunur ise kulak derhal işitmeye başlayıp tedriç ile bu kuvveti arttırarak bira sonra alete dahi ihtiyaç kalmayacak imiş.

Tabakat-ı Arzdan Mabad

Kısm-ı sani-Tabaka-i Evveli

13) İlm-i tabakat-ı arz ulemasının tetkik [s231] ve ispatlarına göre merkez-i arzda daimî suretle alev-endaz-ı işitial olan ateş-i yekpare içinde demir, bakır, kurşun vesaire gibi birtakım madeniyat dahi birlikte eriyip kaynamaktadır.

14) Tafsilatı hikmet-i tabiiye bahsinde görülüp anlaşılacağı vecihle demir, bakı ve kurşun gibi cisimler hararetle evvela eriyip badehu kaynatarak su kaynadığı zaman nasıl ki buhara munkalip olur ise bunlar dahi öylece bu hara munkalip ve badehu harareten uzaklaşıp da birazcık soğukluk gördük de su buhar hâlimden yine su hâline geleceği gibi işbu madeniyatın buharı dahi öylece donup eski hâlini kesp eder.

15) Şimdi bu kabilden olarak merkez-i arzın ateş-i yekparesi içinde kaynayan madeniyat buhara munkalip olarak o ateş bu harareten uzaklaştıkça yani bunlardan her biri buhar hâlimden eski hâllerine avdet için muhtaç oldukları soğukluğu buldukça donarak evvel-i emirde merkezin ateşi yekparesi etrafında daire-medar bir kışır peyda olmuştur.

16) İşbu hararet-i merkeziye meyanında kaynamakta bulunan madeniyat böyle ince kışır husulüyle bitmeyip bundan hasıl olan buhar kışır-ı mezkuru iç yüzünden bit-tedriç

kalınlaştırmakta bulunmasıyla gitgide merkezin ateşiyle işbu kışır beyinde bulunan boşluk darlaşarak hasıl olan buhar sıkışmasıyla kışır- mezkur sathini öteden beriden barut patlamak ve bazı yerlerini kabartma suretiyle tevsi-i mekân eder idi.

17) İşte bu gidişle kışır-ı mezkur kalınlaşa kalınlaşa bir mertebeye vasıl olduğuna küre-i arzı bayağı şeklini düzeltip sene be sene hacmini arttırmaya başladı.

18) Şimdi küre-arz şu hâlde sırf madeniyattan mürekkep ve bu madeniyat dahi hararet-i merkeziye ile müteessir olarak pek ziyade sıcak olduğundan o zaman yani âlemin işbu birinci tabakasında hararete mütehammil olan büyük büyük taşlar ve madeniyattan başka bir şey vücudu tahayyül bile olunamaz. Çünkü bilcümle nebatat eğer ki husulü bir raddeye kadar hararete mütevakkıf ise de hararetin çokluğu hâlinde pejmürde ve mahvolacağı gibi hayvanat dahi çok hararete mütehammil olamaz ve alel-husus o zaman kürenin üzerinde su bulunacak olsa derakap buhara munkaliben mahvolur giderdi.

Mabadı var.

Müskiratın envaı

Bundan akdem neşir olunan *Bahariyye-i Edebiyat* cüzlerinin birinde rakı ve şarap hakkında bazı mütalaat irat olunmuş ve fihristte yani *Bahariyye-i Edebiyat*'ın kabı üzerinde tahriren mevud müskiratın envaı tehir olunmuş idi. Bunu ise derç bittabi mecburiyet tahtında bulunduğumuzda bunlardan başlıca olan müskiratın envaını derç ediyoruz.

[s232]

Enva-yı Müskirat

Rakı	Kakalu
Şarap	Bira
Konyak	Limonata gazoz
Varmut	Bismark
Abseng	Yunc
Oltum	Çinci Bira
Kimel	Şampanya

Amır	Al
Giresun	Porter
Şatroz	Bordo
Marskino	Manta
Çokolat	Rom
Süvayan	Ruvas
Selc Suyu	Bavun
	Babarvas birası

Bu müskiratlardan insan için meşrubatlarında olan zarar ve faydaları doğrudan bilinmiyor. Lakin bazılarının insanın naturasına göre külliye zarar olduğunu ve bazısının dahi nadiren faydasını etibba söylerler ise de sefalın mebde-i olan şu müskiratların hiç içilmemesinde olan fevaid-i efkârı zatiyemce daha münasip görürüm.

Muharrir Mehmet Hilmi

Teşekkül-i selasil-i cibal ve heyet-i mütebeddile-i arz mahbesinden mabad

Bir rabıta-yı iştirak görülemeyip panarma arzısının dahi arz-ı ceditten olduğu [] sabittir. Sahilde vuku bulan inhitatat suları setriyle bahir şeklini aldıkları gibi vasat-ı arzda vaki inhitattan da birtakım göller teşekkül etmiştir. Bahr-i Hazar, Bahr-i Cürcan, vuku-ı ittisali iddia olunur ve keza devr-i saliste Fransa ile İngiltere [] ve Grönland ve Amerika-yı şimali ile ve Sardunya ve Korsiya cezireleri Fransa ile ve İspanya, Afrika ile ve Bahr-i Sefit, Süveyş tarafından Bahr-i Hint ve Bahr-i Ahmer ile muttasıl olduğu berahin-i kaviyeyi jeolojiye iktizasındandır. Böyle bazı mahaller inhat ile buhar ve cezayir teşekkül ettiği gibi Tunan sevhili ve Sahra-yı Kebir yine devr-i saliste kesb-i irtifa ile kara hükmüne girip ve kıtaat-ı hamseyi cihanın bazı yerleri dahi kesb-i inzibat ile imtidar ve bazı mahaller dahi ahiz ve irtifa ile zaten munfasıl olan kıta-yı arziyeyi yekdiğerine ilsak etmiştir. Mesela Asya'nın iki sevhil-i şarkiye ve şimaliyesi günden güne kesb-i inbisat ettiği gibi Amerika-yı şimali ile cenubi beyinde vaki Panama berzahı dahi muahharen kesb-i irtifa ile cenubi ve şimali işbu iki kıta-yı Amerika'yı birbirine tevhill etmiştir. Zira Amerika-yı şimali ve cenubi beyinde ki hayvanat ve nebatat beyinde hiç Bahr-i Ural, Bahr-ı Harezmi, Bahr-i Lut ve Taberiye gölü gibi

Bahr-i Ural istiva-yı bahirden 46 ve Bahr-i Hazar 78 ve Bahr-i Lut 1231 ve Taberiye gölü 125 kadem aşığı olduğu mesaha edilmiştir.

Mabadı var.

[s233]

İfade-i Hâl

Risalemizin bir hayli vakitten beri ve neşrine sekte gelmesi mekteb-i sanayi matbaasıyla olan mukavelemiz ve gaza-yı nagehani olarak matbaa büyük makinesinin şikest olmasına mebnidir. Geçenler 25. cüzün 232. sayfasında bazı ibaratı mürettepler tarafından her nasılsa takdim ve tehir edilmiş olan teşekkül-i selasil-i cibal ve heyet-i mütebeddile-i arz bahsi dahi bundan sonra çıkacak cüzlerin birinde tashih olunacaktır.

Mehmet Hilmi

Bizde Matbuat

Bizde matbuat, gazete, risale, kitap unvanlarıyla neşir olunan matbu varaklar demektir. Matbuatımız bundan on sene evvelki hâline nispetle hamdolsun bir derece olsun terakki etti.

Zira bundan on sene akdem biz okumaya bir gazete bulamıyorduk. Ahlak-ı milliyemize yardım edecek ne bir tiyatro ne de ibret alacak bir risalemiz vardı.

Hele funun- cedideyi velev mukaddematını gösterir çok şükür şu on seneden beridir ki bizde de birkaç gayretli, hamiyetli zatlar yetişti. Devlet ve milletini sevenler görülmeye başladı. Bin kere şükür olsun ki bu gayret-i milliye bu hamiyet-i vataniye ta ekabirden esagire sirayet etmek derecesine geldi.

İşte şu sirayet asarındandır ki memleketimizde hemen her gün neşir olunur bir hayli gazetelerimiz var. Haftada, 15 günde, ayda bir neşir olunur risalemiz var. Avrupa'nın eser-i cedidesini -velev biraz kusuru da oluversin- talim edecek kadar lisanımıza tercüme olunmuş kitabımız da var.

Fakat matbuatımızda görülen şu terakkiyata hadd-i intiha nazarıyla bakmak asla hatırımıza gelmemeli. Çünkü daha biz şehrah-ı matbuatın onda birini olsun kat

edememişizdir. Zira gazetelerimiz daha gazete denilecek bir hâle gelememi. Neşir olunan risalelerimizden halkımız pek de istifade edemiyor. Fünuna dair tercüme olunan kitaplarımız noksan.

İşte bizde matbuatın yola çıkıp da daha yarısına varır varmaz gelip kalıvermesine herkes teessüf ediyor ve bu tevkife birtakım manalar veriyorlar.

Kimi bizde matbuat serbest değil kimi bizde maarife rağbet yok. Kimi de ahali fakir diyorlar. Lakin bize kalırsa gazetelerimizin kesb-i intizam edemediklerine matbuatın serbestsizliği mâni değil.

Zira bir kere insaf edelim. Bizde ne vakit bir gazete vazifesini bilerek haddini tecavüz ederek devlet ve millet menfaatine hizmette bulundu da Matbuat onu men etti.

[s234] Matbuat bir gazetenin şahsiyata girişmesini men ediyor. Matbuatın bunda hakkı yok mu?

Gazete ki milletin garezsiz bir vaizi olacak şahsiyatla uğraşırsa artık onun vazını kim dinler?

Gazete ki umum milleti bir daire-i uhuvvete cem etmek ister artık ona teşettüt-i efkârı mucip olacak bir şey yazmak yakışır mı?

Gazete ki umum milletin tehzib-i ahlakına hizmet için ihdâ olunmuş ola artık ona fesat-ı ahlaka hizmet etmek düşer mi?

En serbest yazılan gazetelerden vaktiyle memleketimizde de bulundu. Biz de gördük, okuduk lakin serapa garezle şahsiyatla memlû bulduk.

İşte biz gazetelerimizin hâline nazar-ı insafla bakmayıp da matbuat serbest olmalı diye bar bağırmak da hakkımız yoktur. Doğrusu serbest-i matbuata daha biz istihkak kesp edemedik.

Biz şimdilik şuna teşekkür edelim ki hükümet-i seniyenin serbest-i matbuat ve terakki ve maarif hususunda olan efkâr-ı mâdelet-nisar yine matbuat nizamnamesinin bir sene-i mütecaviz encümen-i mahsusunda tetkik olunmakta olduğu şahid-i adildir.

Fakat biz de nail olacağımız müsaadeye behak kesb-i istihkak etmek için şimdiden gazetecilik yolunu, vazifesini öğrenmeye çalışmalıyız. Siyasetten bahsedecek isek mehazı olan mevki ahlak-ı ümmeti öğrenmeliyiz. Çünkü bunlara malumat-ı tamme olmaksızın bir cemaatin siyasetini kale almak abestir.

Ziraattan -çünkü halkımız çiftçidir- bahsedecek isek memleketimizin iklimini, havasını, toprağının kuvve-i inbatiyesini çiftçilerimizin tahsil-i maarife olan hahiş ve rağbetlerini ve muhtaç oldukları ulum ve fünunu tanımalıyız.

Hele maarif hususunda takdimül-ehem alel-mühim kaidesine tamamıyla riayet etmeliyiz.

Biz çiftçi çocuklarını Tercüme Odası'na Arabi mütercimi yapacak değiliz ki onlara fasih Arabi öğretelim metn-i divanı okutalım.

Yahut İran'a sefaretle gönderecek değiliz ki Gülistan'ı, Bostan'ı su gibi ezberletelim. Çiftçi oğlu okuyup yazıp da yine çiftçi olması bize hayırlıdır. Fakat biz o çiftçi oğluna iyi çift sürmek iyi hayvan yetiştirmek fennini talim etmedik. Ehem olduğunu bilmeliyiz. Evet, yine tekrar ederiz ki bizim millet çiftçidir. Onlara terakki-i ziraatı öğretelim, teşvik edelim lakin iptida [s235] biz öğretelim de onlara öğretmeye öyle kalkışalım ve çünkü eşcar-ı Hoten'e şu kadar cesamet kesp edermiş gibi bir şey yazarız da kendimize çiftçileri güldürürüz.

Çiftçilerimize çiftin öküz ile sürüldüğü gibi beygir ile de sürüleceğini söyleyelim. Ağaç sapanla çift sürüldüğü gibi demir sapanla da sürülebileceğini anlatalım.

Milletimizin çoğunda sanat var. Lakin biz onlara sanatlarının ıslahı lazım olduğunu bildirelim ve ne yolda ıslah olacağını gösterelim. Mesela sabun yapmak Girit'e mahsus

olmayış her yerde yapılacağını tarif edelim. Seccade Kırşehir’de dokunduğu gibi sair şehirde dahi dokunabileceğine ahaliyi inandıralım.

Kâsibi ah sever diye milletimiz ticaret ister biçareler usulünü hesabını bilmedikleri cihetle kâr etmek şurada dursun çoğu da sermayeyi kediye yükledi.

Biz ticaretin usulünü, hesabını iyice öğrenilmede milletimize ticaret yolunu gösterelim. Eğer biz milletimizin ziraatça, sanatça, ticaretçe vesair hususça muhtaç oldukları malumatı sahihan bilip de gazetelerimiz ile neşir -hem de serbestçe- edecek olsak Hüda alim bu bapta hükümet-i seniyeden takdirden başka bir şey görmeyeceğimize ve işitmeyeceğimize eminim.

Bizdeki gazetelerin çoğu bu gibi bir vazife-i mukaddeseyi bırakıp da hiç lüzumsuz şeyler ile ve o da olmadığı hâlde birbirinin ayağına ip takıp sürüklemekle imla-yı sütun ediyorlar. Lakin biraz insafılı davranacak olursak gazetelerimizin bu nokta-yı tevakkuftan ileriye ayak atamadıklarının sebebi var.

Sebebi şu ki yukarıda dediğimiz gibi bir gazete çıkarmak külliyetli bir masrafı göze aldirmaya bakar. Bu masraf ise nereden tesviye olunacak yevmi 2000 nüsha satmakla mı? Demek ki böyle gazetenin iradı masrafını kurtarmayacak. Öyle ise herkes ayağını yorganına göre uzatacak ya? Demek oluyor ki gazeteler ziyade sürülemediği için icra-yı vazifede kusur ediyorlar.

İşte şimdi meydana çıktı ki gazetelerin terakkisine mâni bu imiş. Yoksa matbuat nizamnamesinin serbestliği değil. Bizde matbuat şimdiki bulunduğu dereceden biraz daha serbest olsa memul ederiz.

Evet, diyeceksiniz ki matbuat biraz daha serbest olduğu hâlde gazeteler işittikleri efkârı yazar herkesin gönderdiği varakları derç eder, ceza görmek korkusu olmaz. Tatil edilmek fikri hatıra gelmez.

[s236] Pekâlâ fakat Allah için insaf edelim de bir kere düşünelim. Haydi hükümet-i seniye matbuata serbesti versin. Gazeteler istediği gibi efkâr beyan etsin. Acaba bu

serbestiden biz menfaat mı göreceğiz? Yoksa Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan mı çıkacağız, burasını bilemem.

İfade-i meram

Dört mahtan beri vesâtat-i âcizanemle tercüme edilmiş ve yakında tab ve neşri mukarrer bulunmuş olan Paris Batakhaneleri nam romana yazmış olduğum mukaddimenin aynıdır.

Mukaddime

Malum-ı erbab-ı fuhum ve teslim kerdî ashab-ı zekâ ve ulum olduğu üzere millet-i Osmaniye'nin tahsil-i sermaye-i hüner ve marifet ve ihraz-ı deracat-ı âliye-i ilim ve fazilet ve binaenaleyh tarik-i terakki-i matbuata râğbetle bu bapta ebru-nisan-ı letafet-resan gibi nesim gayretleriyle temevvüç eden lücce-i malumat-ı edibelerinden nice nice cevahir-i kıymettara iltifat ve itina olunması akdem-i metalib olduğuna binaen ahd-i pür-adl-i hümayunileri bu emr-i hayrın tamamı-i ıslah ve husulünü idraka bir mirat-ı feyz-nema-yı mefharî olan şehriyar âli-tebar mazhar-ı ismi celil hamidüssultan ibnüssultan es-sultan el-müftehir be-hizmetül-harameyn el-muhteremeyn El-Gazi Abdülhamid Han İbnüssultan El-Gazi Abdülmecid Han Nusretür-Rahman Efendimiz Hazretlerinin her an ulüv-i himmet-i saadet menzelet-i mülûkaneleri dahi şu emr-i ehemme matuf ve vükela-yı faham-ı tevfiik ittisam hazeratının ârâ-yı müstahseneleri de bu yolda himemat-ı mütevaliye icrasına masruf bulunmuştur. İşte şu noktanın derpişi ve gerekse bütün kuvve-i müfekkereme isabet eden hatıraya nakl-i kelim olunca bervech-i zir mülâhazatla kat-ı kelim olunur. Evet, kaffe-i milel-i mütemeddine kendi meşguliyet ve âram ve istirahat vakitlerini suret-i hasenede taksim etmiş oldukları hâlde âram müddetlerini beyhudeye sarf etmeyip bilakis istifade edecekleri hususat ile inrar-ı maaş ederler ve işte bu sebeptendir ki milel-i mezkûr beyninde kesirül-adet roman kitapları telif olunmuş ve bunların telif maddesi fevkalade kesb-i ehemmiyet etmiş olduğu takdirde müellifleri dahi şân şöhret kazanmışlar ve zikr-i cemileleri ashab-ı kitabet beyninde kemal-ı riayet ve itibar ile yad ve tezkâr kılınmakta bulunmuştur. Milletimizde ise şu hususa ehemmiyet veren yani âram vakitlerini nesayih-i hasene ile memlû, roman kitaplarıyla mürur eyleyen [] sagirül-adet olursa nispeten âcizleri hem mezkûr kısma vakit geçirmeye bir hüsün vasıta takdim eylemek ve hem de şu hususa henüz az itibar etmekte olan

millettaşlarımızı bu bapta celp etmek niyetle Fransız muharrirlerinden olup bizim edep ve fazlın zat-ı büzürg-varı ve arsa-yı maarifin yekta-süvarı [s237] şöhret-şiar Ksavye du Montepen nam edibin Paris Batakhaneleri nam hikayesine terşih-i aklama bit-tercüme Paris'te Fransızcası tab olunan matbaa-yı mahsusa keşide olunan telgraf vasıtasıyla celp edilen ayn-ı resimleri ve mesârifat-ı fevkaladesiyle tabına kıyam eyledik. Şimdi şu hizmet-i âcizanemizden dolayı hikâyemizi mütalaaya rağbet ve arzu edecek olan zevat-ı maarif-perveranın mucib-i memnuniyet ve hoşnudiyetleri olarak teşvikat-ı lazımenin hakkımızda bi-dirîğ buyrulacağını kaviyen ümit ile beraber hataat-ı vakıasının dahi endahte-i köşe-i zühul buyurulacağı erbab-ı ilim ve edepten mercudur.

Sahip imtiyaz ve mütercimi

Mehmet Hilmi

Maarif

Kazaya-yı müsellemedendir ki bir cemiyet-i medeniye'nin sahn-ı gülşen-sara-yı saadette mastabe-nişin-i izz ve refah olması mutlaka efradının arâis-i efkârlarını zahar-ı fûnun ve maarif ile çiçek gibi donatıp tezyin ve küşat ve gonca-yı istidatlarını bu vecihle temin etmesine tevakkuf eder.

Bu hâl ise evvel-i bahar-ı unfuvan-ı ve civanide daha eshel bir suretle hasıl olduğu tecâribat-ı adide ile bedahete çıkarıldığından her bir cemiyet-i mütemeddine efradı şecere-i vücutlarının semere-i elzi olan fidancıklarının esmâr-ı lezâiz-i nefsaniyeden zâika-dar olmadan o nesim-i heva ve heveslerini subh-i kemalat mektebine vezin ve bu vecihle afitab-ı maariften iktibas-ı envar ettirmeyi itiyat eylemiştir.

Fakat bir cemiyetin tesis ettiği mekâtib diğer cemiyetin teşkil ettiği mekâtib ile gerek usulü tahsiliyenin suret-i teshiliyesini istikmalda gerek muallim ve mütefennin hocaları intihapta muadil olmadığındandır ki milel-i mütemeddine beyninde terakki-i maarif tedenni-i maarfi gibi iki mütezed suret vasıta-yı rekabet olmuştur.

Mesela milel-i Arabiye üç îlâ-yı maarifte âvâze-i terakkilerini âleme işa etmekteyken biz zemin-i tedennide terakki-i hevalarını çalışıyoruz. Milel-i garbiye efradından 15

yaşındaki çocuklar fûnun-ı âliye ve aliye dersleri görmekteyken bizimkiler lisanlarını tahsil etmektedirler.

İşte bu tefavütün esbab-ı mucibesinden başlıcası mekteplerimiz usul-i tedrisiyelerinin bir suret-i gayr-ı muntazamada cereyan etmesi keyfiyetidir.

Bizde bir çocuk nihayet 6 yaşında mektebe verilip oldukça harekeli ibareyi okuyabilmek için laakal altı sene ve eğer anasının, babasının göbeğine kandil demek için biraz daha çalışırsa daha ziyade ömrünü telef ettikten sonra aklâm-ı şahaneden [s238] birisine çırak buyrulmaya vasıta olmak için dört sene rüştiyeye gidip hiçbir şey öğrenmeden bir şahadetname alır ya devair-i aliyyeden birine yahut ulum-ı fûnunda münteha olmak zammıyla mahreç-i aklâma devama başlayıp ve orada dahi üç sene kadar ize-i evkat ettikten sonra yalnız okuduğu kitapların isminden başka bir şey bilmediği hâlde üç sene mektebe devam ettiğine mükâfat olmak üzere meclis-i maarif tarafından bir şahadetnameye nail olup aklâmdan birine devama başlıyor. Şimdi nazar-ı nasfete mekteplerimizin şu hâl-i esef-iştimaline bakalım.

Tabiat-ı vatanımızın her tarafına istidat zekavet hastaları gibi cevahir kemalat isar etmekteyken şayan-ı teessüf değil midir ki erbab-ı şebabımızın sermaye-i evkat-ı azizeleri gayr-ı muntazam mekteplerde mürur-ı rüzgâr ile berbad-ı hava ve bu vecihle terakkیات-ı millîyemiz inhilal-pezir-i mahv ve heba olsun.

Acaba bizde 6 yaşında mekâtib-i iptidaiyeden birine verilen bir çocuğa mektebe devama başlar başlamaz Türkçe bir satır yazıyı okumak için asla itilaf etmediği Arap lisanı tedris olunacağına ibare okumak için Türkçe muntazam kitaplar tertip olunarak okutturulsa ve iki sene sonra rüştiye mekteplerinden birine devama başlandırıldık da izhar-ı [] gibi birtakım kütüb-i atika tedrisiyle çocuğu tenfir edeceğimize lisan-ı Arabi tahsili için muntazam surette sarf, nahiv, mantık kitapları tertip olunup okutturursa ve kavaid-i esasiyenin her birine tatbik için -[]- misalini istimal edeceğimi büyük müelliflerin asar-ı edebiye ve latifesinden o kitaba müteaddit misaller derç olunarak tedris edilse ve bu mektepte mukaddemat-ı fûnun dahi kamilen öğretirse ve bundan sonra müteaddit fûnun mektepleri küşat olunup oraya devam ettirilse o çocuk ulum ve fûnunca Avrupa mekâtibinin yetiştirdiği şakirttan madununda mı bulunur? Her ne hâl

ise bu bapta yazılacak şeyler yalnız bunlardan ibaret olmayıp ve bunların tahririni dahi cüz-i diğere talik ederiz.

Avrupa maarifi

Paris'te tab olunan *Liberta* gazetesi bazı Avrupa memaliğinde maarif-i iptidaiyenin ne derecede bulunduğunu müşir bir istatistik neşretmiş ve mütalaası faydadan hali olmayacağı anlaşılmış olmasıyla tercüme ve nakline müsâraat olundu.

Bu istatistikte Avrupa memaliği dört sınıfa münkasim olarak birincisi pek ziyade ilerlemiş olan yani ahalisinin cümlesi okuyup yazmak bilen ve ikincisi hayli ilerlemiş olan yani ahalisinin bir kısmı [s239] yazmadan mahrum bulunan ve üçüncüsü geride kalan yani ahalisinin çoğu okuyup yazmak bilmeyen ve dördüncüsü pek geride kalan yani ahalisinin hemen mecmu cahil olan memaliktir.

Fransa'da maarif

Fransa memaliğinde usul-i muhtelif üzere 71547 mekteb-i iptidaiyi mevcut olup bunlarda 4 milyon 502 bin 894 şakirt bulunur ki bunların da 2 milyon 278 bin 295'i erkek 2 milyon 224 bin 599'u kızdır. Bu mekâtib-i iptidaiyeye miktar-ı takriben 33 bine baliğ olup 850 bin kadar şakirdi havi bulunan ve derunlarında sanat ve ticaret ve elsene-i mevcude dersleri vermekte olan gece mekâtibi ilave olunursa nüfus-ı mevcudenin %13'ü mekâtibde bulunmuş olur.

Fransa bütçesinde mekâtib-i iptidaiyesi için 60 milyon franktan ziyade tahsisat mevcut olduğu hâlde bu kere meclis-i umumi ahali fakir olan nevahide mektepler inşası için fevkalade olarak 60 milyon frank tahsisine karar vermiştir.

Almanya'da maarif

Birkaç seneden beri Almanya'da maarif-i umumiye pek ziyade terakki eylemiştir. Bugün bu memleket-i cesimede sinn-i buluğa yetişmiş olanların hemen mecmu okumak biliyor 6 yaşından 14 yaşına kadar kaffe-i etfal mekteplere devam ediyor. Almanya'da 60 bin mekâtib-i iptidaiye bulunuyor ki bunlarda 6 milyona karib şakirt vardır. Memleket-i mezburda 112 şakirde bir mektep isabet etmekte olup ahalinin her %14'ü mektebe müdavimdir.

Mesarif-i muvazene-i umumiyesinde kaffe-i memaliğin maarif-i umumiyesi hemen masrafı 140 milyon franga baliğ olmaktadır.

Şurası da şayan-ı işardır ki [] 1846 seneden beri mekâtib aile pederlerinden mürekkep bir komisyon tarafından idare olunmakta olup bunlar kilise ve hükümet taraflarından verilenden maada kendileri dahi bu uğura pek çok mebalîğ sarf ederler.

İsveç'te maarif

Devlet-i müşarünileyhanın Paris sergi-i umumiyesine gönderdiği komisyonun maarif-i umumiye şubesinde verilen resmî rapora göre memleket-i merkumede 8 bin 770 mektep ve bunlarda 615 bin 152 şakirt mevcuttur. İsveç'in nüfus-ı mevcudesi 4 buçuk milyona baliğ olmakla ahalinin her %13'ü mektebe müdavim demek oluyor. İsveç'te 1870 senesinden beri 1550 kadar mekâtib-i cedide [s240] inşa olunmuştur. Maarif-i umumiye tahsisatı 10 milyon 642 bin franktır.

İsviçre'de maarif

İsviçre'de maarif pek ziyade intişar etmiş olarak hemen kaffe-i ahali okuyup yazma bildiği gibi ekserisi dahi maarif-i muhtelifeye vakıftır.

1872 senesinde İsviçre Cumhuriyet'i memaliğinde 5088 mektep 411 bin 700 şakirt bulunuyordu. Bugün ise miktar-ı mekâtib 7012'ye ve adet-i şakirdan 420 bine varmıştır. İsviçre nüfusu 2 milyon 760 binden ibaret bulunmakla ahalinin her %15'i mektepte demek oluyor. Bu hâle ve oluna mukayeseye göre İsviçre bütün Avrupa memaliği içinde maarif-i iptidaiye cihetince birinciliği kazanmıştır.

İsviçre'de ahali için takriben 7 milyon kadar kitab-ı havi 1629 kütüphane bulunmakla burası dahi şayan-ı dikkattir.

Memleket-i merkumede maarif-i iptidaiyenin 8 milyon 708 bin 174 frank tahsisatı vardır.

Danimarka'da maarif

Nüfusu el-haletü-hazâ 1 milyon 9 binin tecavüz etmekte olan Danimarka dahi maarifin büsbütün taammüm etmiş olduğu memalik adadine ithal olunmak lazım gelir. 15 sinnine varmış olan Danimarkalıların hemen kaffesi kıraat ve kitabet ve hesap bilir.

Memleket-i merkumede çocuklar 5 yaşında mektebe gitmeye başlarlar. Danimarka'da bugün 2917 mektep ve 260 bin şakirt hesap olunmakta olup ahalinin her %13'ü mektebe müdavim demek oluyor.

Maarif-i umumiye mesarifi yekunu 5 milyon 400 bin franktır.

İlm-i heyetten mabad

Seyyarat zaman-ı mütesâvîyede mesafat-ı mütesâvîye kat ederler. Bir kevkebin kendi medarında hareketi resim eylediği kat-i nakısın muhitle mütenasip olmayıp sathıyla mütenasip olduğundan seyyaratın sürat-i hareketleri daima bir nispette olamaz. Yani süratleri güneşten uzaklaştıkça tenakus ve güneşe yaklaştıkça tezayüt eder. Seyyaratın müddet-i devr-i seneviyeleri murabbainın birbirine nispeti güneşten buud-ı mütevessiteleri mikâbının birbirine nispeti gibidir. Bir kevkebin müddet-i devr-i senevisi malum olduk da müddet-i mezkûre murabbainın zil-i mikabı kevkeb-i mezkurun buudu demek olur. Mesela Müşteri'nin müddet-i devr-i senevisi takriben 12 sene olup işbu adedin murabbaı 144 olmakla bunun zil-i mikabı dahi 5.2 adedir. Arzın [s241] güneşten buudu vahit itibarıyla aded-i mezbur Müşteri'nin güneşten buudu demektir ve işbu 5.2'nin 35 milyon fersah ile -arzın güneşten buududur-darbinin hasılı Müşteri'nin güneşten be hesabı buudunu işar eder.

Akmar

Akmar birtakım ecsâm-ı sagire ve muzia olup hevl-i şemste deveran eden seyyaratın etrafında dönerler ve kendi mihverleri üzerinde dahi müteharriktirler. Arzın bir adedi kameri olup ona Ay deriz. Kezalik Müşteri'nin dört ve Zühal ile Uranüs'ün sekiz Neptün'ün bir kameri vardır.

Ay

Kamer arzda 49 kat asgar bir cism-i kürevi olup arz dahi bu esna-yı devrinde resim eylediği kat-ı nakısın 7 nokta-yı ihtiraklarından birisinde bulunur. Arzdan ebat buudu 406500 ve akrep buudu 356100 kilometre olmakla buud-ı mütevessiti 381 bin kilometre demektir. Kutru 3475 kilometre ve muhiti 10917 kilometre ve olduğu hâlde güneş büyüklüğünde görünmesi arza güneşten 400 kat daha yakın olduğuna mebnidir.

Kamerin ziyası istizaa eylediği şemsin ziyasından 300 bin kat daha zayıftır. Sathında dağ ve dereler müşahede olunur ise de hava-yi nesimden eser görülmez.

Havl-i arzda kendi medarını 27 buçuk günde devreder ve takriben 15 günde bir kere güneş ve arzla bir hat üzerinde tesadüf eyler ki ona kıran ve içtima tesmiye olunur.

Kamer ecsâm-ı meziadan olmakla yalnız güneşten ziya akseden cihetini görebiliriz. Safahatının muhtelif surette müşahede olunması bu sebeptendir. Kamer güneşle yerin arasında vaki olduk da bize muvacihi olan yüzü güneşten istizaa eden tarafın tamamen zilli tahtından bulunmakla görülemez. İşte o zaman Ay yenisi olur. Kamer işbu mevaki içtimadan ayrılıp medarında ilerledikçe sath-ı müziğini bit-tedriç arza irâe etmekle başlar. İşte o vakit hilal şeklinde ve uçları şarka müteveccih olarak görünür. Sekizinci gün sath-ı müziğinin nısfı arza teveccüh eylediğinden nısf-ı daire şeklinde müşahede ederiz ki terbi-i evvel tesmiye olunur.

On beşinci gün devrinin nısfını itmam ederek sath-ı ziyadarını o zaman kamer ile güneşin arasında bulunan arza irâe eyler ki ona bedr-i kâmil tesmiye olunur.

İşbu mevki-i iktirandan dahi müfârat ve tebâüd eyledikçe arza irâe eylediği sath-ı müziği bit-tedriç tenakus ederek 22. gün nısf-ı daire şeklinde görürüz. Bu dahi terbi-i sani denilir ve bundan sonra yine hilal şeklinde ve uçları garba müteveccih olarak rüyet [s242] olup nihayet 29 buçuk gün zarfında görünmez olur.

Devr-i kamer ya nücumi veyahut içtimaidir kamer medarı üzerine herhangi bir ayrıldığı nokta üzerine avdetine değin mürur eden zamana devr-i nücumi denilip müddet-i 27 gün 7 saat 43 dakika 11 saniyedir. Kamerin her iki içtimai beyninde mürur eden müddete devr-i içtimai veyahut devr-i şehri tabir olunur. Müddet-i 29 gün 12 saat 44 dakika 3 saniyedir. Bir sene-i kameriye 354 gün 8 saat 48 dakika 34 saniye olduğundan sene-i şemsiyeden takriben 10 buçuk gün noksandır.

Hilal kamerden başka kurs-i kamerde müşahede olunan ziya-yı zayıf arzdan kamere akseden ziya-yı şemsin eseridir. Kamer vakt-i içtimada daire-i nısf-ı neharı güneş ile bir vakitte geçer ise de ondan sonra ve her gün tulu ve gurubu 51 dakika tehhür eder.

Kamerin medarı medar-ı arz üzerine 5 derece 7 dakika maildir. İşbu iki medarın noktayı tekâtuna ukdeteyn tesmiye olunur. Terbi noktaları beynine vasıl olunan hattın nihayetleri ukdeteyne ve kıran ve içtima noktaları arasında vasıl olan hattın nihayetleri dahi res ve zünup tabir olunan noktalara müntehi olur.

Husuf ve küsuf

Herhangi bir kevkep rüyeti mutat olunan bir zamanda muvakkaten görünmez olduk da husuf ve küsuf denilen hadise vuku bulur. Kamer arz ile güneşin arasından vaki olduk da küsuf yani gün tutulması ve arz kamer ile şemsin arasında bulunduk da husuf yani ay tutulması vaki olur. Husuf ve küsuf mıntikatül-buruc üzerinde vaki olmakla ona daire-i husuf ve küsuf dahi denilir. İşbu mıntıkayı ukdeteyn tesmiye olunan iki noktada kat eden medar-ı kamer mıntika-yı mezkureye 5 derceden ziyada mail olmayıp da tamamı sathında vaki olsaydı her ay iptidasında gün ve her ayın 15'inde ay tutulurdu. Vakti kıran ve içtimada yani kamer res ve zünup noktalarındayken işbu medar arz üzerine meylinden naşi kamer arz ve şems ile bir hatt-ı müstakim üzerinde bulunamadığından her bir kıran ve içtima vaktinde ay veya güneş tutulmaz. Husuf kamer ukdeteyninden birinin 12 derece ve küsuf 17 derece ileri veya gerisindeyken vaki olur. İşbu ukdeler sabit olmayıp kamerin devr-i mahsusuna mukabilen her sene 19 derece 20 dakika miktarı takaddüm eylemekle bu takaddümün hareket-i arziyeye inzımamı husuf ve küsüfların zaman-ı avdetlerinde ihtilaf ika eder ve hesap olduğuna göre her bir husuf ve küsuf 521 seneden sonra tekrar eyler.

Küsuf ve husuf bazen külli ve ekseriya cüzi olduğundan küsuf- külli şems uçta [s243] ve kamer hazizdeyken vaki olur. Çünkü o zaman derece-i nihayede asgar olan cirm-i şemsi azam olan kurs-ı kamer istiap edebilip o hâlde küsuf 3 saat 8 dakika kadar mümted olabilirse de küsuf-ı külli 5 dakikadan ziyade sürmez. Küsufun, küsuftan ziyade kesirül-vuku olması vakti husufta ziya-yı kamer hakikaten mahvolduğuna ve işbu hadise kamere muvacih bulunan nısf-ı küre-i arzın her tarafından rüyet olunabildiğine mebnidir. Zaman-ı küsufta ise arzdan 50 kat asgar olan kamerin zill-i mahrutusu nısf- küre-i müziayı arzın yalnız bir kısmı sagirini istiap edebildiğinden ve bu dahi güneşin önünde vaki bir kıta sehab bir mahalde gölge ihdas eylediği hâlde birkaç hatve ileride ziya-yı şems müşahede kılındığı kabilden bulunduğundan

küsuflarına her taraftan rüyet ve ne de şekil ve müddetleri her mevkide bilâ-ihtilaf müşahede olunabilir.

Husuf yalnız kamere münhasır olmayıp ekseriya kevkeb Müşteri'nin akmarında ve gerek herhangi bir kevkebin zilli tahtında dahil olarak muvakkaten güneşi göremeyen kevâkib de dahi müşahede kılınır.

Kuyruklu Yıldız

Kuyruklu Yıldız, kevâkib-i seyyareden olup güneşi etrafında resim eyledikleri devair gayet tulanıdır. Her cihette yani şark ve garp ve şimal ve cenup cihetlerinde hareket ederler ve ekseriya havi oldukları ezna-ı buhariye alametiyle seyyarat-ı saireden fark olunurlar ve kuyrukları daima güneşin mukabilinde bulunup güneşe yaklaştıkça cesamet kesp eder ve bazen 90 dereceye kadar vasıl olur ise de pek latif ve şeffaf olduklarından öbür taraflarında bulunan kevâkib-i sagirenin rüyetine mâni olmazlar. Kuyruklu Yıldızları ihata eden dumana saç ve yıldızına çekirdek tabir olunur ve bazı Kuyruklu Yıldızların zahiren çekirdeği görünmez ve güneşten baid iken hiç rüyet olunmayan kuyrukları güneşe takarrüp eyledikçe cesamet kesip ve hazizde ziyaları dahi tezayüt eder. Bazı ehl-i heyet mezkur yıldızlarda görülen eşkal hararet-i şemsin tesiriyle bunlarda hasıl olan buharlardan teşekkül eylediğine ve bazıları dahi diğer kuyruklu yıldız veya seyyarat-ı saire teşkil etmek üzere birtakım beyaz ebhireden ibaret olduğuna zâhip olmuşlardır.

Kuyruklu Yıldızların istikamet-i devriyeleri muhtelif ve medarları kat-i nakıs-ı tulanı şeklinde olmakla müddet-i medide na-pedid ve bazılarının medarı dahi kat-i mükafi şeklinde olduğundan âlem-i şemste yalnız bir defa zahir olur. Şimdiye değin rüyet olunan yüzden ziyade Kuyruklu Yıldız'dan yalnız üç adedinin müddet-i [s244] devri mazbuttur. Bunların birincisi 75 sene ve ikincisi 6 sene 8 mah ve üçüncüsü dahi 1208 günde bir kere rüyet olunur.

Yevm-i nücûmi

Nücûm, be her gün nisf-ı nehar dairesine evvelki günden takriben dört dakika evvel vasıl olur ve daire-i mezkureye avdetlerine değin mürur eden vakte yevm-i nücûmi tabir olunup bu dahi 23 saat 56 dakikadan ibarettir. Arz dahi tamam-ı müddet-i

mezkûre zarfında kendi medarı üzerine devrini ikmal eder. Kezalik kamerin nısf-ı nehardan mürurur be her gün 51 dakika ve güneşin takriben 4 dakika tehhür eyler. Arz be her gün kendi medarında be her derece miktarı ilerlediğinden güneş ayrıldığı herhangi nısf-ı nehar dairesine avdet ve birlikte vusul için arz devr-i yevmisinde takriben 1 dereceden ziyade mesafe kat eylemesi iktiza eder. İşte güneşe nispetle bir sene 365 buçuk gün ve nücûma nispetle 366 buçuk sayıldığı bu sebeptendir.

Zaman-ı hakiki ve zaman-ı mutedil

Yevm-i nücuminin müddeti asla tebeddül ve tehalûf eylemez ise de yevm-i şemsi bunun aksinedir. Arz nokta-yı hazize yaklaştıkça medarında ziyadece mesafe kat eylemek hasebiyle daire-i nısf-ı nehara biraz geç vasıl olduğundan o zaman günlerin müddeti 24 saatten ziyade olur ve bilakis nokta-yı uca takarrüp eyledikçe medarında hareket-i betâet kesp eylediğinden o zaman dahi müddet-i eyyam 24 saatten noksan olur. Güneşin irâe eylediği vakte zaman-ı hakiki ve ayarlı bir saatin gösterdiği vakte dahi zaman-ı mutedil tesmiye olunur. Yevm-i şemsinin müddeti muhtelif olduğundan zikrolunan iki zaman dahi her vakit müsavat üzere olmayıp bazen bir çeyrek kadar yekdiğerinden fark eder. Zaman-ı mutedilin zaman-ı hakikiye gayet takaddümü şubatın evailinde vaki olup teşrinievvelin evâsıtına doğru ise hâl ber-akis olur.

Seni-i şemsiye ve itidaliye

Arz güneşin etrafında medarını bir kere dolaşmak için sarf eylediği zamana sene-i şemsiye ıtlak olunur. Sene-i şemsiye milel-kadim 365 sayılıp sene-i itidaliye ise yani arz medarında ayrıldığı herhangi bir noktaya inkılap ve itidal noktalarından birine avdet edinceye kadar mürur eyleyen zaman 365 buçuk gün 5 saat 48 dakika 48 saniye olmakla mürur-ı avam ile işbu küsur-ı müterakime ittihaz olunan mebde-i sahih senede ihtilaf ve teşviş hasıl eylemişti. İşbu mahsurun defî için üç asırdan beri ber her dört sene-i şemsiye 366 gün sayılarak bunun ismine kebise ıtlak kılınmış ve yine 365 gün hesap olunan işbu sene-i şemsiye sene-i itidaliyeden 11 dakika ve 12 saniye ziyade bulunduğu mebni her dört asırdan üç [s245] kebise tarhına mecbur olunmuştur. Bir sene adetleri gayr-i müsavi olmak üzere 12 maha münkasim olup bunların isim ve aded-i eyyamı zirde tahrir olundu.

Yani bahar ayları mart 31 ve nisan 30 ve mayıs 31 ve yaz ayları haziran 30 temmuz 31 ağustos 31 ve güz ayları eylül 30 teşrinievvel 31 ve teşrinisani 30 ve kış ayları kânunuevvel 31 kânunusani 31 şubat ya 28 veyahut 29 gün gelir. İşbu 12 mahın yedisi otuz birer ve dördü otuzar gün olup şubat dahi adi senelerde 28 ve kebise senelerde 29 gündür. Kezalik sene-i kameriye dahi 12 şehre taksim olunup bunların bazısı 30 ve bazısı 29 gün sayılır ise de sene-i şemsiyeye nispetle ve her sene-i kameriye 10 buçuk gün kadar ziyade hesap olunduğuna mebni takriben her 33 senede bir fark hasıl olunur.

Sürat-ı intişar-ı ziya

Kevkeb-i Müşteri'nin birinci kameri hareket-i devriyesi esnada kevkeb-i mezkurun zilli tahtına girerek her 24 saat ve 29 dakikada bir kere münhasif olur. İntişar-ı ziya an-ı vahitte vaki olsa kırmızı borda müşahede olunan her iki husufun beyni daima 24 saat ve 29 dakika olmak ve bu müddet hiç tehalüf eylememek lazım gelirdi. Lakin vakt-i içtimada kamer Müşteri'nin husufu rasat olursa arz nokta-yı içtimada uzaklaştıkça husufların beynin vaki müddetler dahi bit-tedriç artmaya başlayıp vakt-i kırana değin yani Müşteri'ye nispetle arz güneşin öbür tarafında vaki oluncaya kadar tezayüt ederek nihayet 16 dakika ve 26 saniye tefavüt hasıl olur ve bilakis arz nokta-yı kırıandan mufârat ve tekrar Müşteri'ye takarrüp ettikçe tefavüt-i mezkur dahi eksilmeye başlar.

İşbu husuflar daima bir müddet-i malumeden sonra vaki olduğundan arzın Müşteri'den ziyade karib olduğu vakitle ziyade baid bulunduğu vakitte müşahede olunan 16 dakika ve 26 saniye tefavüt-i ziyanın medar-ı arzı mürur için sarf eylediği müddet demek olur. Arzın kutru arzla güneş beyninde vaki buudun zaafı yani 70 milyon fersah olduğuna nazaran ziya-yı şems arza 8 dakika 13 saniyede vasıl olduğu ve be her saniyede 70 bin fersah mesafe kat eylediği anlaşılır.

İnkisar-ı ziya: Şeffaf olan ecsâmdan mürur eden şüaat-ı ziyaiyenin istikametleri münkesir olduğu bit-tedriç sabittir. Mesela boş bir fincanın derununa bir kıta gümüş [s246] sikke konulup fincanının kenarı sikkenin rüyetine haylûlet edinceye kadar fincandan uzaklaştık da birisi bunun içine su doldursa mezkur sikke tekrar görünmeye başlar ve bu dahi zikrolunan gümüş sikkeden bir hatt-ı müstakim üzere vürut eden

şüaat-1 ziyaiye sudan hava-yı nesimiye mürur eylediği esnada istikamet-i asliyesinden huruç ve inhıraf birle münkesir olarak gözüme varit olunmasında nâşidir.

İşte güneşin kablet-tulu veya badel-gurup 4 dakika müddet fevkel-ufuk rüyet olunması hava-yı nesimi vasıtasıyla sath-ı arza nazil olan şüaat-1 şemsiyenin istikametlerinin initaına mebnidir.

İntiha-yı heyet

Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme

Balıklara dair malumat

Alelumum balıkların kanı soğuk olur. Yani balıkların kanı içinde yüzdükleri sudan ancak bir iki derece ziyade sıcaktır. Balıklar akciğerleri vasıtasıyla değil, ancak avam beyninde kulak denilen azaları vasıtasıyla nefes alır verirler. Bu kulaklar suyun içinde bulunan ve balığın kanını tathir etmek için lazım olan mevalidül-humuziye sudan ayırıp çekerler. Kezalik balıkların cesedi pullar ile örtülüdür ve yürekleri ancak iki kısımdan mürekkep olup karada yaşayan hayvanların yüreklerine nazaran gayet sade bir alettir. Kezalik balıkların yavruları yumurtadan husule gelirler ve balıklar kendi yavrularını kayırmayıp onları kendi hâllerine terk ederler ve yavrular kendi başlarına yumurtadan dışarı çıkıp büyürler.

Tercüme

Ada Balığı

Ada balıklarına geldiğinde bunlar ile diğer balıklar arasında büyük fark görülür. Ada balığının kanı sıcaktır. Yani mezkur balığın kanının harareti içinde yüzdüğü suyun hararetinden pek çok ziyadedir. Ada balıklar dahi insanlar gibi akciğer vasıtasıyla nefes alıp verirler ve bu sebepten ada balıkları hava almak için vakit vakit suyun yüzüne çıkmaya mecbur olurlar. Ada balıklarının üstü pullar ile değil ancak gayet ince ve seyrek kıllar ile örtülüdür. Ada balıklarının dahi diğer balıklar gibi kanatları var ise de onların kanatları diğer balıkların kanatlarının buldukları yerlerde değildir. Kezalik adam balıklarının kalbi karada yaşayan hayvanatın kalpleri gibi dört kovuğa taksim olunmuştur ve onların beyniyle dört ayaklı hayvanatın beyni arasında bir müşabehet-i azime vardır. Nihayet ada balıklarının yavruları doğarlar ve validelerinin memelerinden süt emerek beslenirler. Dişi ada balığı kendi yavrularını büyük dikkat

ve ihtimam ile kayırır ve onları tehlikelerden büyük cesaretle muhafaza eder. Ada balığının derisinin altında [s247] kalınca bir kat yağ vardır ve bu yağ ada balığı hangi denizde bulunur ise bulunsun onun cesedinde aynı bir derece saklamaya yardım eder. Petrol tesmiye olunan gazyağı keşif olunmazdan evvel Avrupa'da ve Amerika'da lambalarda yakılan ada balığı yağı bâlâde zikrettiğimiz yağdan alınır idi. Ada balığının hasiyetlerine nazaran mezkur hayvanın asıl balık cinsinden yoksa karada yaşayan dört ayaklı hayvanat cinsinden olduğunu hükmetmek kolay değildir.

Mudhike

Herifin biri patlıcan sevmezmiş. Bir merkumu ahibbâsından biri tertip eylediği ziyafete davet eder. Tesadüf güya hazırlanan yemeklerin çorbasından başkasına patlıcan katmışlar. Zavallı adam ziyafete gidiyorum diyerek evinden aç çıkmış olduğundan buyurun denir denmez çorbanın başına çökmüş karşıdaki sahanlara yiyecek gibi dik dik baktığı hâlde bir de çorbayı müteakip ortaya gelen etin patlıcan ile karışık olduğunu ve arkası sıra konulanların dahi patlıcanın silkmesi, imambayıldı, kızartması, karnıyarığı, dolması gibi hep yemeyeceği yemekler olup nihayet oturması geldiğini gördüğünün üzerine hane sahibinde zerre kadar tabiat yokmuş diyerek kalkmayı kurmuş ise de o aralık gözüne pilav lengeri ilişmiş olduğundan yine öfkesi geçip bari pilavdan yiyeyim diye sabretmiş ve dört gözle pilavın vüruduna muntazır olmuş bir de gelen pilavın dahi patlıcanlı olduğunu görünce aşırı derece hararetlenip artık sabra mecali kalmamakla karşıda duran hademeden birine canım kapı yoldaşı ağa sevabına patlıcansız tarafından bana bir su alıver demiş.

Diğer

İspanya zadeganının isim ve lakap ve unvanlarının pek uzun olduğu ve kendilerinin unvanlarını saymakla iftihar ettikleri malumdur. Bunların biri gece vakti bir hotele gidip birçok vakit kapıyı çaldıktan sonra hotelci yataktan kalkıp pencereden kimdir o diye sormakla herif Don Jan Petro Hernandez Rodriges de Vilanova Kont de Malefera Kavalerve Santiagoide Alcantara deyince hotelci o kadar adam için yerim yok diyerek ve pencereyi kapayıp yatmış.

Öteden beriden

Sigorta şirketi

New York şehrinde bekar erkekler ve dul kadınlar [s248] için bir sigorta şirketi teşkil etmiştir. Bu şirkete dahil olanlar senevi veyahut birden miktarı muayyen bir meblağ verecekler. Şirket dahi mukabilinde Amerika'nın her tarafında şubeler açarak bekarlara zevce ve dul kadınlara dahi koca bulmayı taahhüt edecektir.

Nasihah

Yunan-1 kadim mabetlerinden meşhur Dolf mabedinin kapısı üzerine hekim Kilon'un bu üç nasihat-1 hekimanesi yazılı idi. Kendi nefsini bil, çok arzu etme, borçtan ve murafaadan içtinap et.

Muamma

Daima hazin olduğu hâlde sükût ve inzivada ihraz-1 vakit eden cisim ve ruhu olmadığı hâlde siyah giyen hırsızlar ve mücrimler tarafından sevilen kadın kimdir?

Cevap: Gece

Muamma

Bir çuval keder ve bir torba sevinci hamil olduğu hâlde gece gündüz durmayıp üzerindeki şeyleri yolun etrafına dağıtan ve her biri üç odadan ibaret olmak üzere dört menzili olan ihtiyar kimdir?

Cevap: Sene

İngiltere'de Hami-i Hayvanat Cemiyeti

İngiltere'de öteden beri zevk ve eğlence için horoz dövüştürmek usul-i meri bulunmuş iken bu defa Hami-i Hayvanat Cemiyeti mücerret cahilane bir eğlence için hayvanların beyhude itlafını tecviz etmeyerek bu usulün lağvını talep eylemiştir.

Böyle horoz dövüştürmek usulü adeta delilik olup bir ümmet-i mütemeddineye yakışmayacağından cemiyet-i mezkurenin bunu men etmesi doğrusu şayan-1 teşekkür bir harekettir.

Tanzif-i esvak

Tanzif-i esvak yani sokakların temiz tutulması hususuna Avrupalılar gayetül-gaye dikkat ve ihtimam ederler ve buna başlıca sebep ise sıhhat-ı umumiye-yi vikayedir. Binaenaleyh bizde şu hususa riayeti elden bırakmamalıyız.

Avrupa'da tiyatro oyuncularına olan rağbet ve yevmiye-i fevkaladeleri

İsveç'in en birinci tiyatro aktrisi Nilson'un Petersburg Operası'na davet olunduğunu ve ancak kendisi gecede 25 bin frank yani takriben 1100 Osmanlı lirası istediğinden ve tiyatro müdürü 15 bin franktan ziyade vermediğinden gitmediğini ve onun yerine gecede 10 frank ile Matmazel Albani'nın alındığını Avrupa gazeteleri yazıyorlar.

[s249]

İftihar-ı Askeri

Asker için bais-i fahr ve mübâhat olacak evsaf-ı güzide ve hasail-i pesendide lââyüad ve lâyahsa olup şimdilik muhtesaran birkaçını söyleyeceğiz. Şöyle ki evvela zabitan-ı askeri ve bütün ebna-yı nevi beşer için birinci derecede iftihar olunacak şey fûnun ve maarifle âraste ve ahlak-ı hamide ile pîraste olmaktır ve saniyen asker için kumandan ve büyük zabıtine itaattir ve salisen evsaf-ı celile-i askeriyenin birincisi olan şecaat ve besalettir ve rabien devlet ve milletine sadakat ve fedakârlıktır ve hamisen gayret ve hamiyet ve iktizasına göre rafet ve şefkattir. Gelelim kitabete filvaki hususat-ı askeriye ve umur-i mülkiye vesaireye dair olan mevaddı ala tariküs-sehl muhatap ve mürsel-i ilahiye ifade ve işrap edilecektir.

Usul-i kitabete aşına olmak asker zabıtalığının şartıdır ama evsaf-ı mezkureye bu kitabeti tercih edip de yalnız ben iyi kâtibim diye onunla iftihar etmek ibraz-ı şan-ı şerif-i askeriye kâfi bir delil-i şafi değildir. Çünkü devlet ve milletimizin milyonlarca altın keselerini sarf ederek mekâtib-i fûnun-ı askeriyenin icat ve ibna ve idaresinin illet-i gayesi mekâtib-i mezbureden yetişecek talebenin fûnun-ı askeriye ve desâis-i harbiye ve ulum-ı riyaziye ve mesail-i hakemiye vesaireyi layıkıyla tahsil etmeleridir. Yoksa yalnız fenn-i kitabet ve usul-i inşaiyenin tahsili olaydı buna kâfi cüzi mesarifatla müteaddit mektepler küşat ve idare olunabilirdi.

Amerikalı mâşey-i meşhur

Amerikalı mâşey-i meşhur Edward Pison Weston nam zat bu kere İngiltere'ye vürüt edip bin saat mütemadiyen 2 bin mil yol yürümek üzere Ser Con Estli nam avukat marifetiyle 500 lira ikramiye için bir mukavele addetmiştir. Mumaileyh güzergahında bulunan şehirlerde elli nutuk irat edecekmiş. Üç gazete muhbiri vesair meraklılar araba ile mumaileyhe refakat etmişler imiş. Mumaileyh hayli seyirciler bulunduğu hâlde Londra'da Bursa meydanında işbu seyahat-ı garibesine beda etmiştir.

Dünyada en müsün bir adam

Küre-i arzın üzerinde bulunan bir milyar adamın en ihtiyarı Amerika'daki San Salvatore Cumhuriyeti'nin Buğana şehri ahalisinden Mişel Solis isminde bir adamdır. Bu adam 180 yaşında olduğunu itiraf ediyorsa da vatandaşlarının kendisinin daha ihtiyar olduğunu beyan ediyorlar. 90 yaşında bir ihtiyar, çocuk iken merkumun 100 yaşında bulunduğunu işitmiş olduğunu söylüyor. 1712 tarihinde memleket-i mezkûrede tesis kılınmış olan bir manastır [s250] için iane vermiş olduğu cihetle mezkur iane defterinde imzası görülmüştür. Bu adamı görmeye giden bir İngiliz doktor bahçede çalışmakta olduğunu görmüş sualinde ihtiyar cevap vererek demiş ki ben ömrümün uzunluğunu sürdürdüğüm ömrün mukannen muntazamlığına hamlederim ve günde bir defa yemek yerim ve yemekleri soğutmazdan yemem ve 15 günde bir defa yemekçe oruç tutup o gün içebildiğim kadar su içerim.

Hakâyık gazetesinde görülen benttir ki kaleme alınışı gayet münşiane olduğundan biz de risalemize dercini münasip gördük.

New York şehrinde gehvâre-i zib-i nigârâne-i şuhut ve tenkit hiclegâh-ı vücut olmuş olan gülzaran simin-rûyan ve lale-ruhsaran-ı amber-buyandan bir azrâ-yı hüsnâ-yı dil-rübâ ile bir mahbub-ı dil-âşub-ı şekîb-fersâ arasında cümbüş-andâz-ı mütalaa-hane-i bürüz olan bir dava mahkemeye düşerek huzur-ı mahâkimde o mahbube-i nazenin dehan-güşâ-yı nazvanın olarak bu tarz ile müddeâsını pişgâh-ı hâkim-i dert-aşınaya takrire âgaz eder ki çîn-i sihir-ruhsar zibende-i verd latife-bâr olmayan şebnem-i tariyyeden bile na-mahrem ve beşere-i iffet huzaret-nümâsı temas-ı saba-yı dilârâdan dahi damen-çîn-i istinkaf olduğu cihetle hem-kadr-ı Azrâ Meryem olan gül-i çimen-ârâ-yı rû-yı naimime bu şehbaz-ı hava nevcivanı ve zindegi güzâr-ı fasl-ı unfuvanı olan delikanlı nâhun-res-i küstahi oldu.

Yani kible-gâh-ı meh-talatan denmekle şayan olan cemal-ı ba-kemalın kible-i can-bahşına benim rıza ve muvafakatım olmaksızın kıymet-şiken-i lal-ı bedahşan olan şefyeteyn-i hayat-efzasını himem-i bezm-i visal ederek böyle bir suret-i gazap-kâranede kendisi [] nevbâve-i emânî etti ise de ne çare ki benim lal-rû-yı iffetim soldu. Aman hakim efendi hakkımı ihkak ile mazlume-i biçareme hâl-ı mağduraneme ihale-i nazar-ı işkâk ile dedikte meğer memur-ı def-i mezalim olan hakim dahi o mahbub-ı mahbube-nevaz gibi benat-ı işve-sazı görünce tahammülü kalmaz bir zen-dust-ı bî-enbaz imiz imiş.

O azrâ-yı şekîb-rübâye bir kere ser ta be kadem atf-ı nigah ve derunundan sad hezar ah ve ah eder döner. Mahbub-ı cilve-kâr dahi nazar-endaz-ı nim-hande olarak nail olduğu nimet-i râygâniye gıpta eylediğini ima eyler de bu dava-yı dil-güşanın faslı makamında pîrehen-güşâ-yı dağ-ı derun olarak mahbube-i devrana hitaben meyan-kârî-i muslihane nehcinde bu vecihle bezle-gû-yı raz-ı nihan olur ki o hâl senin hasise-i hüsn-i cemalindir. Lazımı-yı ruhsar-ı alındır. Bu nevcivan-ı sahip tabiata ne kabahat bulayım kendisine tahmil-i vezr ve vebal ile ne için günahkâr olayım zira görüyorum ki hak hakkını bolmuş ve tabikün-nal-ı bin-nal mesel-i meşhuruna o gül-gonce-i bağ-ı melahatın [s251] leb-i lalı tamamıyla ma sadak olmuştur. Bu dolaşıp bî-âram dahi senin gibi bir nazenin-i dilnişini bu yal ve bal ve bu cilve-i rubûde mecal ile yar ve ağyardan hali bir işret-gâh-ı âlide bulsam inan-ı sabır ve tahammülüm elden gider ve fert-i iştiha-yı nefsanî perde-i iffet ve ismeti çâk eder de Züleyha-vâr murâvede-cuy-ı sıdkını ve iftihar olur idim ve onun gasp eylediği derece ile iktifa etmeyip de daha nerelere dest-dıraz-ı ıcsar olur idim.

Şimdi benim hükmüm gasp için reddet başka ceza-yı kanuni olmadığından sen dahi onun gülşen-i hüsnü ve anından bir kerecik gonca-çîn-i arzu o herne ise o nevcivan-ı bahtiyarın kabahatini affet bu yol diyerek hatm-ı kelim ile o iki serv-i ser-azadı huzurundan huşu ve huzû ile rucua mezun eyler. Ama hakim-i zarif-i cihan-azmâyı ömrü oldukça hayalhane-i tahassüründen çıkmayacak mahbube-i huş-rübânın dert ve ferağı dil-hun eyler.

Hâce Hafız

Vaizan kari ke de mihrap u minber mikonend

Çon be halvet mirevend an kar-ı diğêr mikonend

Tabakat-ı Arz Bahsinden Mabad

Kısm-ı salis: Tabakat-ı saniye

19) Tabaka-yı saniye hararet-i merkeziyenin hasıl eylediği buharın bir tarafından madeniyat yetiştirilmesiyle kürenin büyümesi ve bir yandan dahi sath-ı mezkurun tabaka-yı evlada bulunduğu hâli tebdil etmesi üzerine teşekkül etmiştir.

20) Tabaka-yı evlada ru-yı arzda peyda olunan yaraklar ve yırtıklar bir suret-i diğere tahavvül ederek yeryüzünde bazı dağlar ve tepeler ve sahra ve dereler teşekkül etmiş ise de irtifa ve imtidatları pek az idi.

21) Mamafih hareket-i merkeziyenin oldukça uzaklandığı cihetle sath-ı arzın tabaka-yı evlasında olan harareten az ve arzın şimdi sathı hararetinden çok olmasına mebni kuvvet-i sabitesi pek ziyade olmasıyla gûnâgûn ağaçlar ve çimenler vesair nebatat yetiştirmiş ise de nebatat-ı mezkurenin elyevm mevcut olan nebat cinsinden olması müselleme değildir.

22) İşbu tabaka-yı saniyede sath-ı arzın harareti berminval-i muharrir mutedilce olduğundan suyu kaynatıp buhara tahvil etmeyerek muhafaza edebildiği cihetle bulutların mahsul-i âli-kadri olan yağmur suları birikerek bazı denizler ve göller teşekkül edebilmiştir. Lakin 20 rakamlı bentte gösterildiği vecihle o zamanlar dağlar tepelerin ve çukurların umku dahi pek az bulunduğu suları layıkıyla muhafaza edemeyerek göllerin ve denizlerin umku pek az bir şey olduğu [s252] malumdur.

23) Tabaka-yı saniyenin berminval-i muharrir itidal hararetine ru-yı arzda nebatat ve miyahın vücuduna mebni bu hengamda yeryüzünde hayvanlar zuhuru melhuz ve karalarda yaşayan hayvanlar nebatatın kesret ve bereketi münasebetiyle suda yaşayan hayvanlardan daha oldukça hayvana benzeyecek gibi bir şey olmaları sıhhat ve kabule makrun ise de bunların yine hayvanat denilecek gibi bir yeri olmayıp elyevm dahi mevcut olan bazı hevaim gibi devamsız ve yukarıdaki bentte dahi gösterildiği vecihle

denizlerin ve göllerin suları derin olmayıp gayet sık bulunmalarına ve böyle sık suların büyüyecek hayvanatı beslemeyeceği der kâr bulunduğuna mebni su hayvanlarının kara hayvanlarından daha aşağı şeyler olduğu tarif ve ispattan müstağnidir.

24) Mamafih her cins hayvanatın şekil ve sureti bulunduğu ve taayyüş eylediği mevkiin tabiat ve istidadına tebaiyetle yekdiğerine muhtelif olduklarından işbu tabaka-yı saniye hayvanlarının küre-i arzın bugünkü sathı üzerinde bulunan hayvanlar şeklinde olmadıkları tabakatül-arz uleması nazarında pek bedihidir.

Bahusus aşağıda dördüncü kısımda dahi beyan olunacağı üzere tabaka-yı saniye hayvanattan elyevm zuhur eden cüsse ve kemiklerin bile bugünkü günde mevcut olan hayvanlar şekline müşabih olmadıklarına nazaran işbu tabaka-yı saniye hayvanlarının adem-i müşabeheti pek aşikâr kalır.

Kısm-ı Rabi: Tabaka-yı salise

25) Tabaka-yı saniyenin teşkili ile üzerinden nice bin seneler geçerek kürenin merkez-i nariyesi üzerinde bulunan kısr-ı azim bir kat daha kesb-i cesamet edip tabaka-yı salise hâline geldik de ru-yı arzda bulunan dağlar tepeler yükselerek ve vadiler ve çukurlar büyüleşerek sath-ı dünya adeta tabaka-yı rabia denilen şimdiki satha garip bir hâle geldi ve bu cihetle denizler büyüdü ve göller derinleşti.

26) Bab-ı sabıkta dahi beyan olduğu vecihle tabaka-yı saniyenin hayvanatı adeta havaim kabilinden gayet devamsız bir şeyler olduğu ve denizler ve göller dahi büyük hayvanatı muhafaza ve iaşe edemediği hâlde işbu tabaka-yı salisede âlemin istidadı değişerek karada gayet büyük ve cüsseli ve dört ayaklı ve denizde dahi büyük ve acibüş-şekil hayvanlar zuhur etmiştir.

27) Lakin o zamanlar âlemin şimdiden tahmin ve teyakkun olunan istidadı ve alel-husus kısr-ı zemin henüz hadd-i kemalini bulmadığı cihetle hararet-i merkeziye tesiri olarak cihanın düçar olduğu tebeddülât-ı seriesi mütalaasından anlaşıldığına [s253] göre zikrolunan hayvanlar öyle tul-ı müddet muammer olamayıp tez vakitte telef ola gelmekte ve yerlerine diğerleri halk olunarak şu kadar var ki âlemin tahayyürat-ı tabiisine tebaiyetle işbu hayvanların mukaddemen telef olanları muahharen

yaratılanlara benzemeyip cümlesi bir başka şekil ve cüssede olarak yaratılmakta olduğu bedihidir.

28) Hatta zamanımızda hafr ve küşat olunan gayet cesim madenler gitgide fevkalade bir umka vardığı zaman tahaccür etmiş veya sair suretle çürümeyip kalmış bazı hayvanat cüssesi zuhur edip bunlar ledet-tahkik ta tabaka-yı saliseden kalma şeyler olduğu anlaşılıyor ise de berminval-i muharrir tabiatın ihtilafatından nâşi şekil ve suretleri ve keyfiyet-i terkipleri şimdiki hayvanata asla benzemiyor.

29) İşte küre-i arz miktar ve kemiyetini Cenabıhak'tan maada hiçbir kimsenin bilmediği ve bilemeyeceği birçok zamanlarda yavaş yavaş ve bit-tedriç işbu tabaka-yı saliseye vasıl ve bu zaman kadar nice bin tebeddülata düşer olduğu gibi birçok müddetler dahi işbu tabaka-yı salise müddeti devam edip ondan sonra yine birtakım tebeddülata tabaka-yı rabia ki elyevm bizim üzerinde bulunduğumuz tabakadır suret-pezir [] oldu.

Kısm-ı Hamis: Tabaka-yı Rabia

Tabaka-yı salisenin tabaka-yı rabiaya devri dahi ne zaman olduğu malum olmayıp ancak yine birçok tebeddülattan sonra bazı kütüb-ı mukaddese-i kadimeden istidlal olduğuna göre bundan sekiz bin sene kadar mukaddem dünya yüzünde adam peyda olmuştur.

31) Dünyada benibeşerin intişarından mukaddem vuku bulan tebeddülata dahi müteaddit ve mütenevvi ise de erbab-ı fennin bazı asar ve alâimden istidlal eylediklerine göre benibeşerin intişarından mukaddem ru-yı arzda bir büyük tufan vuku bulup bahusus bu tufan umumi olduğu cihetle yalnız ru-yı arzda değil belki tabiatın tebeddülünü dahi mucip olmuştur.

32) Hele tabaka-yı rabia hayvanatının benibeşerden mukaddem halk olunarak intişar eylediği ve benibeşer halk bulunduğu zaman kaffe-i hayvanat ve nebatat mevcut olarak dünyayı elyevm görülen hâl ve heyetinde bulunduğu malum ve müspettir.

33) İşte ilm-i tabakatül-arzdan bu risalede verilebileceğimiz malumat işbu beyan olunan hususattan ibaret olup bundan sonra tabaka-yı rabianın yani elyevm üzerinde bulunduğumuz sath-ı arzın ahvali dahi coğrafya fenninde mesturdur.

34) İlm-i tabakatül-arzın daha ziyade tafsilatı yani zir-i zeminde tabaka tabaka [s254] incimat eden madeniyatla her tabakanın hasıl eylediği nebatat ve hayvanat bahsine gelince risalemizin bunların dercine namüsaıt bulunması bilinmesi lazım olanlar da mündericat-ı sabıka olması cihetle bunların uzun uzun uzadıya dercinden sarf-ı nazar olunmuştur.

İntiha

Boynuzlu adamlar

İngiltereli kaptan Hay Garbi Amerika'da Akan eyaletinde mütemekkin bir kabile efradının yüzlerince olan bir garip adem-i tenasübü haber veriyor. Zükûra mahsus olan bu adem-i tenasüp yanak kemiklerinin gözleri altından pek ziyade çıkık bulunmasıdır. Bir hâldeki bunu gören yüzünün iki tarafında bir boynuz olduğunu hükmeder. Bu hâlde vahşilerin çocuklarına bir müthiş çehre vermek üzere yüzlerinin şeklini tebdile çalıştıkları gibi suni bir hâlden ileri gelmeyip bu kabilenin zükûrunda tabii olarak zuhura gelir. Bunun için yerliler şu hâle pek ziyadesiyle mükedder olup defi için pek çok ilaç istimâl etmektedirler.

Kaptan Hay bu boynuzlu adamlar kafalarından bir iki tane ele geçireceğini ümit ediyor.

İngiltere'de gazete ve risaleler

İngiltere'de şimdiki hâlde 1855 gazete ile 848 resâil-i mevkute ve 56 cemiyat-ı ilmiye mecmuaları ki cemen 2759 gazete neşir olunuyor. Yalnız Londra'da 486 gazete ile 598 resâil-i mevkute ve mecmualar çıkıyor. Gazetelerin ekserisi siyasiyata mütealliktir. Bunlardan 542 hürriyet taraftarı ve 331 hâlihazır taraftarı ve 941 bitaraftırlar. Resâil-i mevkuteden 398 yalnız mebahis-i diniyeye münhasırdır. Matbuat-ı musavvere dahi İngiltere'de günden güne çoğalmakta olup şimdiki hâlde bunlar 287'ye balığ olmuştur ki 33'ü renklerle musavverdir. 104 gazete esnafın envainına 144 gazete ameleye mahsustur.

İlm-i hesapta küsurat-ı adiyeye bahsindeki lazımlardan mabad

Herhangi iki kesrin mahreçleri müsavi suretleri muhtelif olsa suret-i azam olan kesir suret-i asgar olan kesirden azam olur.

Mesela $\frac{3}{4}$ kuruşta kesir ise 30 para kıyyede ise 300 dirhem arşında ise 18 parmak ve $\frac{1}{4}$ kesri kuruşta kesir ise 10 para kıyyede ise 100 dirhem arşında ise 6 parmaktır.

Herhangi iki kesrin suretleri müsavi mahreçleri muhtelif olsa mahreçleri asgar olan kesir mahreçleri azam olan kesirden azam olur.

Mesela $\frac{3}{4}$ ve $\frac{3}{8}$ kesirlerinden $\frac{3}{4}$ [s255] kesri 30 para ve $\frac{3}{8}$ kesri 15 para eder. Herhangi bir kesrin yalnız sureti hariçten bir adede darp olursa veyahut mahreci taksim olursa o kesrin kıymeti darp olunan veya taksim olunan adet kere büyür.

Mesela $15 = \frac{3}{8}$ para edip ve darp olunduk da $\frac{3}{8} \times 2 = \frac{6}{8}$ kesrine munkalip olup ve kesir ise 30 para eder ve keza $\frac{3}{8}$ kesri kuruşta kesir olduğu hâlde 15 para ettiği gibi işbu kesrin mahreci olan sekiz adedi ikiye bit-taksim kesr-i mezbur $\frac{3}{4}$ heyetine tahvil edilse kesr-i mezburun kıymeti dahi büyüyüp 30 para eder.

Herhangi bir kesri yalnız sureti hariçten bir adede taksim olursa veyahut yalnız mahreci darp olursa o kesrin kıymeti taksim olunan adet defa veya darp olunan adet kere küçülür.

Mesela $\frac{2}{4}$ kesri 30 para ettiği hâlde işbu $\frac{2}{4}$ kesrinin sureti hariçten iki adedine taksim olursa $\frac{1}{4}$ olup ve kıymeti dahi küçülerek 10 para eder ve keza mahreç darp olursa 82 olup 10 para eder.

Herhangi bir kesrin suret ile mahreci ikisi dahi hariçten bir adede darp olursa veyahut taksim olursa kıymetine halel gelmez.

Mesela $\frac{1}{4}$ kesri 10 para edip ve kesrin suret ve mahreci hariçten iki ile darp olursa $\frac{2}{8}$ kesri heyetine tahvil olur ki bu dahi on paradır.

Ve keza $\frac{2}{8}$ kesri 10 para ettiği hâlde suret ve mahreç hariçten iki adediyle taksim olursa $\frac{1}{4}$ eder ki kezalik bu dahi 10 paradır.

Kaide-i İhtisar

Bir kesrin suretiyle mahrecini hariçten bir adede taksim ederek heyetini küçültmek kavaidine ihtisar derler.

İhtisar Hakkındaki Kavaid

Birinci kaide: Bir kesrin suretiyle mahrecinde bulunan adetlerin nihayet hadleri zevç veyahut biri zevç diğeri sıfır olsa o kesir iki adediyle ihtisar olunur.

Mesela $\frac{2288}{4627} = \frac{4576}{9254}$ olur.

Ve keza $\frac{3437}{4475} = \frac{6874}{8950}$ olur.

İkinci kaide: Bir kesrin suretiyle mahrecinde bulunan adetler mecmuu üç veyahut üç ile taksim eder bir adet olur ise o kesrin üç ile ihtisar olunur.

Mesela $\frac{4}{7} = \frac{112}{121}$

Keza $\frac{334}{700} = \frac{1002}{2100}$ ve bu dahi iki adediyle ihtisar olunur ise $\frac{167}{350} = \frac{234}{700}$ olur.

Üçüncü kaide: Bir kesrin suretiyle mahrecindeki bulunan adetlerin sağından birinci ve ikinci mertebeleri dört ile taksim kabul eder adetlerden ise o kesir dört ile ihtisar olunur.

[s256]

Mesela $\frac{2456}{13681} = \frac{9816}{54724}$ olur.

Dördüncü kaide: Herhangi bir kesrin suretiyle mahreçte bulunan adetlerin sağdan birinci hadleri beş veyahut biri beş diğeri sıfır olsa o kesir beş ile ihtisar olunur. Mesela

$\frac{3}{5} = \frac{15}{25} = \frac{75}{125}$ olup ve keza $\frac{193615}{12099} = \frac{968075}{600495}$ ve keza $\frac{82090}{357265} = \frac{16418}{71453}$ olur.

Beşinci kaide: Herhangi bir kesrin suretiyle mahrecinde bulunana adetlerin sağdan birinci ve ikinci hadleri sekiz ile tamamen taksim olunan adetlerden ise o kesir sekiz ile ihtisar olunur.

Mesela $\frac{3271}{9963} = \frac{26168}{79864}$ gibi.

Altıncı kaide: Herhangi bir kesrin suretiyle mahrecinde bulunan adetlerin mecmuu dokuz veyahut dokuz ile tamamen taksim kabul eden adetlerden olur ise o kesir dokuz adediyle ihtisar olunur.

Mesela $\frac{2}{3} = \frac{18}{27}$

ve keza $\frac{30609}{1030508} = \frac{275481}{9274572}$ gibi.

Yedinci Kaide: Herhangi bir kesrin suretiyle mahrecinde bulunan adetlerden sağdan tek mertebede bulunana adetler mecmuuyla çift mertebede bulunan adetler mecmuu beyninde olan fazl sıfır veya 11 veyahut 11 ile tamamen taksim kabul eden adetlerden olur ise o kesir 11 adediyle ihtisar olunur.

Mesela $\frac{526}{689} = \frac{5786}{7579}$ olur.

Ve keza $\frac{12959}{289356} = \frac{142549}{3182916}$ olur.

Sekizinci kaide: Herhangi bir kesrin suretiyle mahrecinde bulunan adetlerin sağdan birinci mertebeleri sıfır olur ise o kesir on ihtisar olunur.

Mesela $\frac{482}{975} = \frac{4820}{9750}$ olur.

Eğer bir kesri bâlâde beyan olunan ihtisar kaidelerini hiçbiriyle ihtisar etmek mümkün olamaz ise atide beyan olunan kasım-ı müşterek-i azam kaidesiyle ihtisar etmeli.

Kasım-ı müşterek-i azam kaidesi

Bir kesrin suretiyle mahrecini tamamen taksim eden adetlerin en azamına kasım-ı müşterek-i azam ıtlak olunur. Bir kesrin kasım-ı müşterek-i azamını tayin etmek için o kesrin suretiyle mahrecinden hangisi azam ise azamını asgari üzerine taksim edip o taksimden eğer kesir kalır ise kalan kesri maksun-aleyh ve maksun-aleyhi maksun itibarıyla defa [s257] taksim etmeli.

Eğer kesir kalmaz ise o maksun aleyh kasım-ı müşterek-i azam olur ve eğer kesir kalır ise yine kalan kesri maksun-aleyh ve maksun-aleyhi maksun itibarıyla defa taksim etmeli.

Velhasıl ila ahire bu usul ile amel-i taksimden kesir kalmayıncaya değin icra-yı amel etmeli o vakit maksunaleyh-i ahir vahit olur ise o kesrin kasım-ı müşteregi olmadığı anlaşılır.

Mesela $\frac{875}{472}$

Mabadı var.

Bazı Mudhik Hikâyat

Efendinin birisi patlıcanın fevaidine dair söz açıp -doğrusu patlıcan sebzevat meyanında faikulakrandır- dediği sırada karşısında bulunan dalkavuk dahi evet, efendim dolması olur, kızartması olur, [] olur, hasılı bir usta eline geçse bilmem ama hoşafı bile olur. Birinci yemektir, Mevla eksik etmesin diyerek muhassenatını tadada başladığı gibi efendi dönüp lakin vücutça muzırdır deyince hemen dalkavuk da lakırdıyı değiştirip vakıa velinimetim öyledir, basura dokunur, sevdayı tahrik eder, hazmı aşırı betidir. Elhasıl, vücudunu sıhhatini ve ömrünün tezayüt ve [] isteyenler ağzına koymamalıdır. Kökü kursun diyerek muzırratını tadada başlamış ve bunun üzerine efendi gülerek canım şimdi metih ve senasında bulunuyor. Diğer ne oldunuz ki zem ve kadehe kalkıştınız dediği anda dahi herif hemen ya efendim bendeniz patlıcan dalkavuşu değilim. Hâk-i payımızın dalkavuşuyum demiştir.

Mudhik: Karnını doyuracak bir yer bulamayarak bir aşçı dükkânına girmiş olan üç tıfılının badettaam biri yediği yemek akçesi istenildik de aşçıya aferin be evvelce verdim ve iki defa mı [s258] alacaksın dediği gibi diğeri de evet, evet, ben verirken o da verdi idi. Unutmuşsun diye arkadaşına şahadetle kendi verdiği dahi davaya ve aşçı hayır, almadım demekle beyinlerinde vukua gelen muarıza esnasında üçüncüsü de ağlamaya başlayıp aşçı tarafından sana ne oldu ki ağlıyorsun sualine bu iki kuvvetli koca adamların hakkını ketm ediyorsun. Ben ise zayıf ve na-tevanın hâlim neye varacak dedik de aşçı vay sen de mi verdindi deyince ay, ay, inkâr mı ediyorsun deyip fazla olarak bir de yemin etmiş ve aşçı ise bunların arsız güruhundan olduklarını anlayıp paradan sarf- nazarla üçünü birden kovmuştur.

Mudhik: Efendinin biri uşasını çağırıp al şunu, falan efendiye git. Cevabını al getir diye eline bir zarf içinde tezkire verip uşak gidip geldikten sonra efendi cevabını getirdin mi dedik de vermedi deyince tezkireyi verdin mi hayır, cebimde duruyor yalnız cevabını istedim demesine ya o sana ne dedi deyince yüzüme baktı, baktı da hayhay dedi ama adımızı söylemedi bilmem sana mı, bana mı demiştir.

Mudhik: Bir zat etbâsına falan efendi git de yarınki cemiyete tarafından mahsusen selam edip davet eyle ama sakın ibram etme. Yarım ağız söyle dedik de uşak gidip efendinin huzuruna çıktık da sağ eliyle ağzının nısfını örtüp efendi mahsusen selam ettiler, yarın cemiyetleri var buyurun dedik de ya niye ağzını örtüyorsun deyince yarım ağız davete memur olduğunu söylemiştir.

Hat ve Kitabet

Eski zamanlarda hat ve kitabet olmayıp ulum ve sanayi öğrenmek herkesin ağzından bellediği ve ezberleyeceği miktarla olurdu. Bu sebeptendir ki eski vakalardan hemen pek meşhur olan bazı şeyler bellenip kalmış ve çoğu unutulmuş gitmiştir. Mâhâzâ kalanlar dahi galat ve hata ve mübalağadan hali olduğuna emniyet gelmemiştir. Mana ifadesi için hat yerine bazı işaretleri olan en eski bildiğimiz kavim Kıptiler (eski Mısırlılar)dır. Bu işaretlerin ise, en kadimi nihayet beş bin senelik kadardır. Bundan ilerisi malumumuz değildir. Bu işaretler, birtakım suretlerden ibaret idi. Hâlâ Mısır'da ibadethane ve tabut ve kabir gibi bazı asar-ı kadime üzerlerinde görülen suretler bunlardır. Kıptilerden sonra Çinlilerdir. Bunların bütün bir kelimeye veya bir kelama delalet edecek işaretleri var ve Amerika'daki, Peru ahalsininin dahi hatta yardım [s259] edecek surette birtakım dökümleri olup kendilerince manalara delalet edermiş. Hat makamında kullanılan şu dökümlerin kadimen ismi kibus imiş.

İskandinav (eski İsveçliler) tayfasının taşlar ve ağaçlar üzerlerine kalın aletlerle nakış olunmuş galiz harfleri hâlâ şimal taraflarında bulunur. Bu harfler binalarında mevcut olan itrosk denilen hatlara benzer ve İspanya beldelerinde eski zamanda madenler üzerine nakış olunmuş Seltberinlerin hatlarına dahi müşabihtir. Fars şehrinin bazı harap asarında çivi resminde uzun uzun bazı şekiller bulunup hat olduğu keşif olunmuş ise de hâlâ ne demek olduğu anlaşılmıyor. Truva'da muhasarası -Bozcada karşıındaki eski İstanbul'u, Elenoz'un muhasarası ki bundan 3064 sene akdem olmuştur-

sıralarında medeniyetle meşhur olan Elnozlarda bile hat ve kitabet yok idi. Hatta Homeros vaktinden pek çok seneler sonra bile kitabet olmadığından mumaileyhin eşarını şairler o sair ezberden bilirdiler. Elenos ve Yunanlılar sanat-ı kitabeti Fenikelilerden -Sur ahali-i kadimesidir- öğrendiler. Onlardan dahi eski Romalılara intikal etti. Romalıların hükmü altında bulunan memleketlere ve İngiliz ve Felemenk ve Polonya (Leh) ve İtazoni -Amerika'dadır- beldelerine gelen hat Latin harflerdir ve Moskofların hatt-ı Yunan harfleri bozuntusudur. Nemçe ve Danimarka ve İsveç hatları Gotik kaleminden alınmış bir nev hat idi. Sonraları her kavim hatlarını düzletip huruf-ı heceyi ıslah ettiler ama kâğıt olmadığından Mısırlılar ve onlarla ihtilat edenler, papirüse yani bir nev ağaç kabuğuna ve Hintliler hurma ağacı yaprağına yazarlar idi. Nitekim eskiden Meksikalılar deve derisine yazarlar ta ki ehl-i İslam'dan Endülüs'te bulunan Araplar kâğıt icat etmeleri ile hat ve kitabet ilerlemiş ise de fakat yalnız bir sınıfa, yani hâcelere ve meşâyih'e ve her millette papazlara mahsus idi. Gitgide edep ve zarafet ve ulum ve sanayiden nasibi olan her sınıf gözü açıp okumaya yazmaya alıştı ve nihayet *Bahariyye-i Edebiyat*'ın birinci cüzünde yazmış olduğumuz gibi hurufat basması ve tabaat zuhuruyla ne bir insandan fehmi müsait olan her şahıs kolaylıkla âlim ve dâna olabilmek için pek kestirme yol buldu. Artık insaf edelim ağaç kabuklarına ve deve derilerine yazarak, okuyarak ulum ve sanayi tahsil etmiş, geçmiş olan insan kardeşlerimizin hâllerini düşünelim ve bu hâl ile sonradan gelecekleri düşünüp nice zahmetler ve meşakkatler çekerek bizlere bıraktıkları yadigârlardan utanalım. Hele bir kere de [s260] yetiştiğimiz asır, maarif-hasrı onlar vakitleriyle muvazene edelim. Mazhar olduğumuz devlet ve saadetin okuyup yazmakla kadrini bilelim de teşekkür edelim. Zira ne sal iledir ne mal iledir, beyim ululuk ikmal iledir mesel-i meşhuru malumunuzdur.

Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme

Müskirat

Bu defa New York şehrinde mukim ve ekseriya mekâtib-i tıbbiyede müderris olan tabipler müskirat hakkında atideki beyanatı neşretmişlerdir.

1- Sarhoşluğun su-i neticeleri başkalarından ziyade tabiplere malum ve mezkûr neticeler gittikçe çoğalmak üzere olduğundan seslerimizi İngiltere'nin en meşhur tabiplerinden bazılarının seslerine katarak ahaliyi sarhoşluk belasından sakındırırız. Müskiratta bulunup adamı sarhoş eden ve alkol tesmiye olunan madde kuvvetli ilaç

makamında olduğundan hekimler mezkûr maddeyi istimal ettiklerinde büyük bir mesuliyet tahtında olduklarını bilmelidirler. 2- Zannımıza göre müskiratın âdeta meşrubat gibi istimali birçok hastalıklar husule getiriyor ve mahalde icra olunan cinayetlerin ve fakirliğin bir başlıca sebebi sarhoşluktur. Kezalik müskirat istimaline alışmış olan adamların evlatları kendi validelerinden kötü huylar tahsil ederler. 3- Öyle nizamlar vaz olunmalıdır ki sanâatlara hekimlikle ilme dair hususlarda maada başka surette istimal olunmak için müskirat yapılıp satılmasını men eylesinler.

Tercüme

Fıçı

Fıçı kadar çok ve alelumum istimal olunan az şey vardır ki terkibatı cihetiyle mükemmel, gayet faydalı bir kap olup sahihen mahirane bir icattır. Fıçıyı kim icat etmiştir. Yeni keşif ve icat olunan şeylerden yahut ulum ve sanayiden bahseden hiçbir kitap bu hususta bize hiçbir malumat veremez. Yalnız Plinius nam Romalı müverrih der ki fıçıyı Pu nehri sahilinde sakin olan Galyalılar icat ettiler. Lakin Plinius bu hususta yanılır. Galyalıların, İtalya'ya gelmesinden çok sene evvel, hatta Galyalıların ayrı bir millet yahut bir kavim olmasından çok evvel fıçı yapmak sanatı adamlarda malum idi. Mısır'da bulunan dikili taşların üzerindeki işaretlerden anlaşılır ki gayet eski vakitlerde fıçı istimal olunur idi. Demişlerdir ki fıçıcık dahi, çömlekçilik kadar eski bir sanâattır.

Tercüme

Kazak karıları

Kont Tolstoy, nam bir Rus müellif. Kazak karıları hakkında atideki surette yazmıştır. Kazaklar karılarını kendi refah ve saadeti hâllerine asıl vasıta addedip onların genç çağlarında ihtiyarlıklarına dek her gün işlerinde çalıştırırlar. Bu sebepten Kazak karıları [s261] vücutça kuvvetlidirler ve suret-i zahirede kendi zevcelerine itaat ederler ise de umur-ı beytiyede Garp, Avrupa kadınlarından ziyade nüfuz ve tesir sahibidirler. Başkalar huzurunda zevcesiyle muhabbetle konuşmaya ayıp addeden bir Kazak, zevcesiyle yalnız bulunduğu vakit zevcesinin hüküm ve nüfuzunu tanır. Kazak'ın evi ve kaffe-i emval ve eşyası karısının say ve gayretiyle istihsal edilip karısının çalışmasıyla dahi, hıfz olunur. Kazakların itikadınca çalışmak ancak Tatarlara ve karılara yakışır. Lakin bununla beraber bir Kazak kendi bütün variyetin karısının say

ve emeğinin semeresi olduğunu ve zevcin esbab-ı taayyüş ve istirahatinden mahrum kalınması karısını olduğunu dahi tanır. Bundan maada, Kazak karılarına tahmil olunan ağır iş, mesuliyet onlara vücutça kavi ve fikirce tedbir ve sebat verir ve bu ecelden Kazak karıları alelumum kendi zevcelerinden daha ziyade kuvvetli, daha ziyade akıllı ve daha ziyade güzel yüzlüdürler. Kazak karıları, Çerkes karıları gibi gömlek, entari ve şalvar giyip ve başlarına bile mendil bağlarlar. Evlerini temiz tuttıkları gibi umur-ı beytiye idaresinde dahi kamilen hür ve müstakildirler.

Tercüme

Çin’de düğün

Çin’de düğün, birçok ayin ve âdetler ve çok masraflarla icra olunur. Nişanlanmak resmi çok erken yani nişanlananlar çocuk iken icra olunur. Erkek için kız ve kız için erkek bulanlar meyancı tesmiye olunan birtakım karılardır. Bu karılar düğün ve cenaze ayinleri icrasında gelini ve güveyi yahut meyyiti, gidermek vesair hizmetler icra etmek için istihdam olunurlar. Bu karılar her haneye girip çıktıklarından kendi civarında bulunanların kaffesini tanırlar. Bu oğlanların validelerine, kendi oğullarına münasip kızlar nerede bulunduğunu haber verirler. Meyancı karılarının vesâtate müracaat etmeksizin birbirlerini görüp evlatlarının izdivacını kararlaştırmak gerek oğlanların gerek kızların valideleri için münasebetsiz bir şey addolunur. Oğlanlar ve kızlar izdivaçları hususunda güya kendilerine müteallik olmadığından asla bir şey demezler. Nişan resmi iki tarafın validelerinin hüsn-i rızasıyla ve yekdiğerine hediyeler itasıyla icra olunur ve Çinliler nişan âdetine izdivaç kadar ehemmiyet verirler ve akd-i nikâhtan bir gün evvel gelinin kaşlarını yolunur ve bir kızın evlenmiş olduğu bundan anlaşılır. Akd-i nikâhın icrası için tahsis olunan meymenetli günü sabahı gelin süslü ve müzeyyen bir sedye ile kendi evinden güveyin evine getirirler. Gelin ve güveyi ecdatlarının isimleri yazılı iki levha ve yakılmış [s262] birkaç mumlar buluna odaya getirirler ve orada bir hasır üzerinde diz çökerek ikisi birlikte güveyin ecdadının ruhlarına arz-ı ibadet ederler. Nikâh resminin ruhani ayini işte budur. Bundan sonra gelinin yüzünde nikap aşağı alınır ve o vakit ilk defa olarak güvey, gelini görür ve sonra ikisi birlikte bir kadehten şarap içerler. Nikâhın akd olduğu gün ziyafetle geline hitaben arz edilen tahinîye ve tebrikler ile ve umumi bir meserretle geçer. Çin’de kız çocuklar pek çok telef edildikleri için erkek çocuklar, kızlardan çok ziyadedirler ve çok defa oğlanların valideleri kendi evlatlarına kız bulmak için büyük güçlük

çekerler. Bazen bir oğlanın valideyni yeni doğmuş bir kızın valideynine gidip kızı ölümden esirgemeleri hususunda onlar ile mukaveleye girişip kızı, oğlanlarına nişanlarlar ve böylece nişanlanmış kızı beslemek masrafı oğlanın valideyni tarafından tesviye olunur. Çin’de çok adamlar bir karı satın alacak kadar paraları olmadığı için bekâr kalmaya mecbur olmuşlardır.

Tercüme

Çin’de kızlar için geceli gündüzlü mektep

Şimdi Pekin’de kızlar için dahi geceli gündüzlü tesmiye olunan bir mektep olup ve mektepte şimdiki hâlde 22 nefer kızlar talim ve terbiye olmakta ve mekteb-i mezkûrun terakkisi hususuna her taraftan muavenet olunmaktadır. Kezalik Pekin’de ve civarındaki şehirlerde 38 nefer genç yerliler vaiz olmak için hazırlık görmektedirler.

Tercüme

Fransa’da bahçivanlık

Paris’te ve civarında 6 bin neferden ziyade erkekler, kadın ve çocuklar kuşkonmaz, marul vesair sebzevat yetiştirmekle meşguldürler. Arazinin mevkiine ve sulamak için olan suhuletine göre bir dönüm araziden 9 liradan, 12 lira kadar irat olunur. Sebzevat bahçeleri, alessaviye ufak olup beher bahçenin vüsatı 6 dönümden, 10 dönüm kadardır. Ufak bahçelerden birini işletmek için takriben 500 liralık sermaye lazımdır. Daima bu bahçelerde çalışan işçiler, taamdan ve ikametgâh maada günde yarımşar mecidiye alırlar. Vakit vakit gelip bu bahçelerde çalışan erkeler saatte 70 para kadar ve kadınlar saatte 50 para kadar ücret alırlar. Müverrihlerin beyanına nazaran on ikinci asırda, Amen şehrinde sebzevat bahçeleri var idi. İngiltere’de ise ancak yüzlerce seneler sonra lahana yetiştirilmeye başlandı. Amen şehrinde ve civarında vaki sebzevat bahçeleri, cemen bin dönüm vüsatındadırlar ve her bir dönümden beher sene alınan sebzevatın [s263] değeri 32 lira kadardır. Mezkûr şehrin sebzevatı alelumum ayrı olurlar. Bazen bir lahana 14 kıyye, bir pancar 7 kıyye ve bir şalgam 4 kıyye gelir. Puato eyaletinde husule gelen lahana Amen’de husule gelen lahanadan daha büyük olup başlıca hayvanlara yedirmek için ekilir. Fransa kendi ahalisi için lazım olan sebzevatı yetiştirdikten maada İngiltere’ye dahi sebzevat göndererek hayli akçe kazanır. Londra’nın havası soğuk olduğundan orada sebzevat çok geç yetişir.

Tercüme

Amerika'da kış arabası

Bu nevi arabalar pek acayıptir ki yeryüzünü kar kaplamış olduğundan arabanın altında tekerlek, birine iki taraftan demir dar ve parlak çemberler olup bunlar vasıtasıyla araba karın üstünde sürüklenip gider. Bu kızak denen arabalar Amerika'da kışın yollarda kar çok olduğu vakit kullanılır ve bu cins arabalarda bir nevi çingirak olup bu ise, önde giden adamlara hareketini malumat içindir.

Tercüme

Fonograf

Mezkûr aletin mucidinin sözüne nazaran vakit gelecek ki fonograf yalnız gazetelerde zikrolunan maksatlar için değil, dünyada bulunan mızıka ve her nevi çalgı için dahi kullanacaktır. Şöyle ki adamlar, çok paralar vererek mızıklar satın almaya muhtaç olmayıp bu makineden bir tane satın aldıktan sonra istedikleri her mızıkanın yahut makamların hazır söylenmiş olan teneke varaklarını satın alıp onları kendi makinelerine koyduktan sonra bir mızıka aleti gibi çalabilecekler. Nasıl ki şimdi dahi bazı adamlar, birçok makamla şarkıları çalabilirler. Bu vecihle fonograf dünyanın acayibatından biri olacaktır. Türkiye'ye getirilecek fonograf ise, en mükemmel surette yapılmış cinsten olup bazı makamlar bu alette prova olunmuştur.

Fonografin Mucidi Mr. Edison, fakir bir familyadan olup sekiz yaşında iken kendi nafakasını tedarik etmeye mecbur olduğundan ilk defa gazete satmaya başlamış ise de işgüzarlıkla az bir müddet sonra bir ufak matbaa aleti satın alarak *Grand Tirnik Herald* isminde bir haftalık gazete neşretmeye başlamış ve bir telgraf sahibi olmayı aruz etmiştir. Nihayet her işleri terk ederek New Jersey eyaletinde, [] nam mahalde sakin olmuş ve daha 18 çağında iken makine icat etmeye başlamıştır. Mr. Edison, yalnız fonografı değil, başka 170 kadar daha makine icat etmiş ve hâlâ yine makineler icat etmektedir. Bu makineler için Mr. [s264] Edison, kesesinden 200 bin lirada ziyade para sarf etmiştir. Dünyada makine icat edenler arasında en meşhuru Mr. Edison sayılabilir. Bu zat, yeni şeyler icat etmeyi düşünen ve her hususta ileri gitmeyi isteyen fakir çocuklar için iyi bir örnektir. Mr. Edison'un, sinni henüz 31 yaşında iken bu derece ileri gidip nam kazanmış olması, çokları say ve gayretle çalışmaya teşvik etmez mi?

20 Eylül New York 1878 Nel Nerso

Birman hükümdarlarının elkabı

Bazı İngiliz gazetelerinin rivayetine göre Birman hükümdarlar kendilerini o kadar büyük zanneder ve o kadar büyük mutantan elkab ile tavsif olunurlarmış ki Hint valisi birkaç sene evvel, hükümdara yazmak mecburiyetinde bulunduğu bir mektubu kabul ettirmek için şu unvanları kullanmaya mecbur olmuş:

Ava şehrini vücuduyla müşerref eden şevket ve hikmet ve adalette maşrık ve mağrip hükümdarların hepsine takaddüm eden faziletin tasvir-i mücessemi, adalet çeşmesi, hikmet mecrası, biçareganın mümiddi ve dermandeganın hamisi, küre-i azametın muharriki, meclis-i adaletin reisi, harpte galip, kimseden korkmayan ve herkesi korkutan, ber ü bahrin kaffe-i hazâinin merkezi, sim u zerin ve zümrüt ve amber ile sair zikıymet şeylerin hamisi, sema tarafından mesut ve insanlar tarafından mahmud, şevket-i bütün âlemde güneş gibi parlayan ism-i mübareği kıyamete kadar hatırımızda yadigâr kalacak olan padişahlar padişahı, Birman hükümdarı şevketli.

Hikmet-i Tabiiyeden Mabadı

tebdil etmedikçe tesirleri daima cevherleri ile müsavat üzere artar ve bilakis kemiyet-i cevheriyeleri müsavi olan iki cisim, beyinde vaki mesafe ve uzaklık iki katı olsa kuvve-i cazibe dahi mesafe-i mezkûrenin murabbaı miktarınca yani dört kat eksilip işbu mesafe üç yahut dört kat arttığı surette kuvvet-i mezkûre dahi dokuz yahut on altı kat daha keza bu nispet üzere tenakus eder.

Güneş ve seyyarat misli ecsâm ve mesafat-ı azime beyinde vaki kuvve-i cazibeye, cazibe-i umumiye veya cazibe-i semaviye denilip ecza-yı maddiye-i ecsâm beyinde kuvvete cazibe-i ecza-yı ferdiye ve Küre-i Arz'a ecrâm-ı arziye arasında kâin kuvvete dahi cazibe-i arziye yahut sıklet tabir olunur.

Sıklet

Arza karib olan ecsâmın merkez-i arza doğru meyillerine sebep olan kuvvete sıklet tesmiye olunur. Arz ecsâmı cezb

Mabadı var.

[Arka Kapak]

İhtar

Her ne kadar risalemizin mukaddemki tabında risalenin 20 cüz olacağını beyan ettikse de risalemiz 50 cüze kadar çıkarılacaktır.

İfade-i mahsusa

Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia- ı Ulum ve Hikâyat- ı Mudhikat serlevhası tahtında olan risalemiz kaleme iane edecek zevat-ı maarif-semat eserlerinin zirlerini imzalayıp şehir postasıyla Seyfiye semt-i çakeri bulunan Boğaziçi'nde Anadolu hisarında vapur memuru Hasan Efendi'ye veyahut doğrudan doğruya matbaaya nam-ı çakeriye irsali ve yüzüne *Bahariyye-i Edebiyat* diye yazılması lazımdır.

***Bahariyye-i Edebiyat'*ın 28. ve 29. Cüzlerinin mündericat-ı mütenevviası**

İftihar-ı askeri, Amerikalı [] meşhur, Dünyada en [Silik] bir dem, Hakâyık Gazetesi'nden alınmış ve suret-i münşiyane yazılmış olan bir bendin aynı, Tabakat-ı Arz bahisinden mabad, Kısım-ı salis-i tabakat-ı saniye, Kısım-ı rabi-i tabakat-ı salise, Kısım-ı hamış-i tabaka-yı rabia ve intiha, boynuzlu adamlar, İngiltere'de gazete ve risaleler, İlm-i hesapta küsurat-ı adiyeye bahsindeki lazımlardan mabad, Kaide-i ihtisar, İhtisar hakkındaki kavait, Kasım-ı müşterek-i azam kaidesi, Bazı mudhik hikâyat, Hat ve kitabet, Avrupa edebiyat risalelerinden tercüme, müskirat, tercüme Fıçı, Tercüme Kazak karıları, Tercüme Çin'de düğün, Tercüme Çin'de kızlar için geceli gündüzlü mektep, Tercüme Fransa'da bahçıvanlık, Tercüme, Amerika'da kış arabası, Tercüme Fonograf, Berman hükümdarlarının elkâbı, Hikmet-i tabiyeden mabad, Sıklet

Güruh-ı İnsan, nakıstır her an

Serlevhası ile taraf-ı acizimden tertip olunup tab ve neşir ve hayli senelerden beri Osmanlı tiyatrosunda icra olunan tiyatro risalesi her yerde ve sahaflar çarşısında 68 numaralı dükkanda satılır.

SONUÇ

Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-ı Ulum ve Hikâyat-ı Mudhikat mecmuası 1879 yılında çıkan, Türk edebiyatı tarihi içerisinde Tanzimat Dönemi adı verilen dönemin ikinci evresinde yayın hayatına başlayan ve iletişim araçlarının çok yönlülüğüne işaret eden bir süreli yayındır. Mecmuanın önem arz etmesinin ilk nedeni Osmanlı Devleti'nin sosyolojik yapısından demografik hareketliliğine kadar hitap eden muhtelif konuların yer almasıdır. Başta İstanbul olmak üzere Osmanlı coğrafyası içerisinde sosyokültürel gelişim ve değişimleri aktarmakla beraber küresel anlamda da oldukça fazla bilgi vermektedir. Bu bilgilerin ise büyük çoğunluğunun toplumun ilgisini çeken konular dahilinde oluşturulduğunu ve dönemin gündemini yakalayan bir içeriğe sahip olduğunu vurgulamak gerekir.

Genel bir bakış sergilendiği takdirde mecmua sahibi Mehmet Hilmi Bey'in kişisel ve mesleki konumunun yansımalarını görebilmek mümkündür. Çünkü Mehmet Hilmi Bey'in tiyatrolar umumi şefliğindeki yetkisinin basın ve yayın politikalarında oldukça etkili bir düzlem içerisinde bulunduğu söylenebilir. Mehmet Hilmi Bey'in, diğer gazete ve dergilerde bulunan haberleri, gelişmeleri, ayrımcılık faaliyetlerini yakından takip ettiği ve *Bahariyye-i Edebiyat*'ın yayın akışını söz konusu takip çalışmalarına göre düzenlendiği dile getirilebilir.

Mecmuada yer alan metinlerin tasnifine değinildiğinde kurmaca metinlerin kurmaca dışı metinlere nazaran oldukça az bir niceliğe sahip olduğu vurgulanabilir. Bu noktada değerlendirilmesi gereken konu ile derginin muhatap alanı ve amacı beraber düşünülmelidir. Çünkü derginin genel çerçevesinin edebî ve sanatsal aktarım mekanizmasından çok öğretici bir konumda çizildiği ve yazarının bu doğrultuda “ansiklopedist” bir tavır sergilediği söylenebilir.

Son olarak Mehmet Hilmi'nin Türk edebiyatında daha çok tiyatroları açısından önemli olduğu söylenebilir. Bu mecmuada yer alan metinlerin hemen her biri doğrudan onun kaleminden çıksa da tiyatrolarındaki üslubu ile bu metinlerdeki üslubunun birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Bu açıdan bu mecmuanın onun yazarlığının ilk aşamalarından birini oluşturduğu bununla birlikte oyunlarında buradaki üslubunu aştığı söylenebilir. Sonraki eserlerinin ön sözünde *Bahariyye-i Edebiyat*'ı bir gençlik hevesi olarak tanımlayan yazar için bu mecmua bir nevi gelişim basamaklarından birini teşkil eder. Mecmuadaki uğraşı en azından onun belirli bir zaman aralığında düzenli olarak Avrupa basınına takip ettiğini ve buradan çeviriler yaptığının kanıtıdır. Bu açıdan onun yazarlığı doğrultusunda mecmuanın en açık göstereceği şey çeviri anlayışıdır.

Ayrıca belirtilmesi gereken *Bahariyye-i Edebiyat*'ın Türk basın tarihindeki konumudur. Mecmua, yayın tarihi itibarıyla Türk basın tarihinin ilk yüzyılında ortaya çıkmış bir dergidir. İçeriği ve değindiği konular itibarıyla fikir gazeteciliğinden ve siyasi gazetecilikten uzak bir yapıda olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu doğrultuda mecmua, II. Abdülhamit dönemi basınına tipik bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bu dönem basını araştırmacılar tarafından “sansür” nedeniyle “sönük” ve “cansız” olarak nitelenir. Yazarlar genel itibarıyla kurmaca metinlerin tefrikalarına ve çevirilere yönelir. Bu açıdan *Bahariyye-i Edebiyat* da çevirilere yönelen ve deyim yerindeyse suya sabuna dokunmadan popüler bir tavır sergileyen bir süreli yayın görünümündedir. Mecmuanın bizzat II. Abdülhamit tarafından Amerika Kongre Kütüphanesine hediye edilen eserler arasında yer almasının temel gerekçesi de bu doğrultuda dönem basınına tipik özelliklerini taşımasında aranmalıdır. Bu tez mecmuanın tam bir çeviri yazısını sunmasıyla hem dönem basını hem de *Bahariyye-i Edebiyat* ve Mehmet Hilmi hakkında yapılacak çalışmalar için temel metinleri sunmaktadır. Burada yapılan tespitlerin geçerlilik kazanması için sonraki çalışmalarla desteklenmesi de gereklidir.

KAYNAKÇA

- Alan S. (2019). Tanzimat Dönemi 1831-1876 Osmanlı Basını ve Vakayii Mısıriyye, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* (3): 46-56.
- And M (1976) *Osmanlı Tiyatrosu: Kuruluşu-Gelişimi-Katkısı* (Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları: Ankara 1976).
- Budak A (2008) *Batılılaşma ve Türk Edebiyatı: Lale Devri'nden Tanzimat'a Yenileşme* (Bilge Kültür Sanat, İstanbul).
- Budak A (2014) *Osmanlı Modernleşmesi: Gazetecilik ve Edebiyat* (Bilge Kültür Sanat, İstanbul).
- Enginün İ (2014) *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)* (Dergâh Yayınları, İstanbul).
- Koloğlu O (1992) Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de basın. (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Koloğlu O (2013) *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, (Pozitif Yayınları, İstanbul).
- Korkmaz R (2015) Yeni Türk Edebiyatına Giriş. *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* (Ed. R. Korkmaz), (Grafiker Yayınları, Ankara): 13-42.
- Kurt Williams Ç (2019a) Yirmi Çocuklu Bir Adam yahut Fattan Zaman İnsana Neler Yapmaz (Mehmet Hilmi'den çeviri yazı), *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi* 29: 93-128.
- Kurt Williams Ç (2019b) Chambord Şatosu'ndan Osmanlı Sahnelerine Taşınan Şamata: Yirmi Çocuklu Bir Adam yahut Fattan Zaman İnsana Neler Yapmaz, *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi* 29: 1-15.
- Özkaya Duman O (2013) Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ulusal'dan Yerel'e Basın ve Yayıncılık Faaliyetlerinin Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme, *Turkish Studies* 8(12): s.1031-1041.

Sazyek E, Sazyek H (2008). *Yeni Türk Edebiyatında Önsözler* (Akçağ Yayınevi, Ankara).

Tanpınar AH (2015) *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (Dergâh Yayınları, İstanbul)

Mehmet Hilmi (1295/1879-1296/1881) *Bahariyye-i Edebiyat ve Mütenevvia-i Ulûm ve Hikâyat-ı Mudhikât*. (Yayınevi yok, İstanbul)

Mehmet Hilmi (1319/1904) *Gülünç Efsaneler* (Kütübhanesi-i Cihan, İstanbul).

Mehmet Hilmi (1294/1878) *Gürüh-ı İnsan, Nakıstır Her An* (Yayınevi yok, İstanbul).

Mehmet Hilmi (1326/1911) *Kış Geceleri: Gülünçlü Hikâyeler* (Artin Asaturyan Matbaası, İstanbul).

